DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

OLAĞANÜSTÜ YOLCULUKLAR 20

JULES VERNE

BÜTÜN ÖYKÜLER

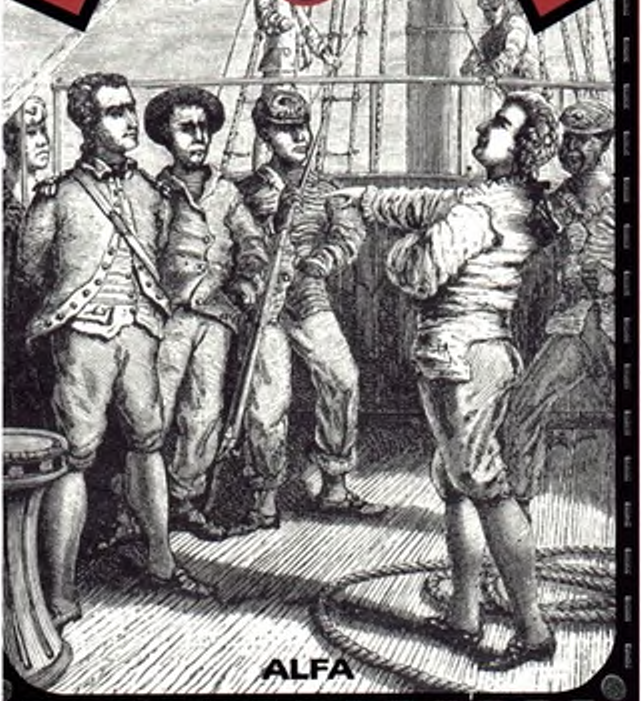

ALFA

OLAĞANÜSTÜ YOLCULUKLAR 20

BÜTÜN ÖYKÜLER

Verne'in fantastik ve masalsı bütün öyküleri bir arada.

Bazısı gelecekten, bazısı geçmişten, bazısı da fantastik bir dünyadan fırlayan birbirinden renkli karakterlerle bezeli son derece eğlenceli ve düşündürücü on altı öykü bu kitapta. Kimi zaman Meksika donanmasının ilk gemilerine binecek, balon seyahati yapmak isteyen bir mucidin yaşadığı drama ortak olacak, kimi zaman da paragöz bir doktorun hazin öyküsüne, bir yerlinin aşkına tanıklık edeceksiniz. Olağanüstü Yolculuklara tam gaz devam ederken Amerikan İç Savaşı sırasında ablukayı zorlayan bir ticaret gemisinde maceraya ortak olacak ve Jules Verne'in kendi av macerasında ona eşlik edeceksiniz.

OLAĞANÜSTÜ YOLCULUKLAR

1 Buzlar Sfenksi
2 Kaptan Grant'ın Çocukları
3 Karpatlar Şatosu
4 Arzın Merkezine Seyahat
5 Güzel Sarı Turna
6 Seksen Günde Devri Âlem
7 Macellanya'da
8 Denizler Altında 20.000 Fersah
9 Balonla 5 Hafta
10 Yirminci Yüzyılda Paris
11 İnatçı Keraban
12 Begüm'ün Beş Yüz Milyonu
13 Mişel Strogof
14 Mathias Sandorf
15 Zacharius Usta
16 Dr. Ox'un Bir Fantezisi
17 Esrarlı Ada
18 Çin'de Bir Çinlinin Başına Gelenler
19 Buzlar Arasında Bir Kış
20 Bütün Öyküler

ALFA
alfakitap
alfakitap
alfakitap
www.alfakitap.com
9 786051 719312
EDEBİYAT

JULES VERNE

1828 yılında Fransa'nın Nantes kentinde doğdu. Ailesinin isteğine uyarak hukuk diploması aldı. Şahsen tanıştığı Victor Hugo, Alexandre Dumas (Fils) gibi yazarların etkisinde tiyatro eserleri, şiirler yazdı. Yaşadığı bohem hayata kızan babasının maddi desteğini çekmesi üzerine geçimini yazarak karşılamaya karar verdi. 1863'te kaleme aldığı *XX. Yüzyılda Paris*'i yayıncısı Hetzel fazla uçuk bulup yayımlamadı. Bir tarafa atılan bu müsveddeler ancak 1994'te bulunup yayımlanabildi. Bir tek bu kitaba bakarak bile günün bilimsel ve teknolojik gelişmelerinden hareketle yüz yıl sonraki gelişmelere ilişkin kestirimlerde bulunmakta Jules Verne'nin dünyada bir eşinin daha olmadığı görülür. Verne, "Olağanüstü Yolculuklar" üst başlığıyla yayımlanan romanlarında okurunu Fransa'dan başlayıp diğer Avrupa ülkelerinde, sonra Türkiye dahil Asya, Afrika, Amerika, Avustralya'da, kutuplarda, okyanuslardaki takımadalarda, derken gezegenimizin içinde yolculuğa çıkardıktan sonra Ay'a, daha sonra da Güneş Sistemine götürür. Fantastik sayılabilecek roman ve öykülerinin yanı sıra bilimkurgu sınırlarında dolaşanları da bulunmakla birlikte eserlerinin çoğunun yarı-bilimsel romanlar olduğunu söylemek pek yanlış olmaz. 1905'te Amiens'de öldüğünde aralarında *Seksen Günde Devri Âlem, İki Sene Okul Tatili, Denizler Altında Yirmi Bin Fersah* gibi dünyanın en çok okunmuş kitaplarının da bulunduğu, bir kısmı ölümünden sonra basılacak olan çok sayıda eser bırakmıştı. Eserlerinin sayısını tam olarak vermek zordur. Bilinen 54 romandan başka 22 öykü kitabı, inceleme kitapları bulunmaktadır.

HAKAN TANSEL

1960'ta İstanbul'da doğdu. 1980'de Saint Joseph Fransız Erkek Lisesini bitirdi. Dönemin politik koşulları dolayısıyla 1981-1989 arasında Fransa'da kaldı. 1994'ten beri Bodrum'un bir köyünde yaşamakta ve 2001'den beri çeviri yapmaktadır. Boris Vian, Philippe Djian, Eric Fottorino, Yves Simon, Katherine Pancol, Maxim Chattam, Gilles Legardinier, Jose Rodrigues Dos Santos gibi birçok yazara ait, yayımlanmış otuza yakın çevirisi vardır.

Bütün Öyküler
© 2019, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Kitabın tüm yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Genel Müdür Vedat Bayrak
Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu
İllüstrasyonlar Jules-Descartes Férat, Émile-Antoine Bayard, George Roux, Drée, Félicien de Myrbach, Gédéon Baril, Edmond Yon, Léon Benett
Fransızcadan Çeviren Hakan Tansel
Editör Esra Kökkılıç
Kapak Tasarımı Elif Çepikkurt
Sayfa Tasarımı Yavuz Karakaş

ISBN 978-605-171-931-3

1. Basım: Mart 2019

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Çiftehavuzlar Yolu, Acar Sanayi Sitesi, No: 8, Bayrampaşa-İstanbul
Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29
Sertifika no: 12088

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Alemdar Mahallesi, Ticarethane Sokak No: 15 34110 Cağaloğlu İstanbul
Tel: (0212) 511 53 03 Faks: (0212) 519 33 00
www.alfakitap.com - info@alfakitap.com
Sertifika no: 10905

OLAĞANÜSTÜ YOLCULUKLAR 20

JULES VERNE
BÜTÜN ÖYKÜLER

Çeviren

HAKAN TANSEL

ALFA

içindekiler

Meksika'da Bir Dram veya
Meksika Donanmasının İlk Gemileri **7**
Göklerde Bir Dram **47**
Gil Braltar **79**
Frritt-Flakk **93**
Ablukayı Zorlayanlar **111**
Mösyö Re-Diyez ve Matmazel Mi-Bemol **197**
Bounty'nin İsyancıları **245**
İdeal Bir Kent: 2000 Yılında Amiens **275**
Martin Paz **301**
Raton Ailesi'nin Maceraları - Peri Masalı **373**
2890'da Amerikalı Bir Gazetecinin Günü **443**
Avda On Saat **469**
Mont Blanc'a Kırkıncı Fransız Tırmanışı - Paul Verne **511**
Humbug - Amerikan Âdetleri **545**
Jean Morénas'ın Kaderi **585**
Ebedi Âdem **635**

MEKSİKA'DA BİR DRAM

VEYA

MEKSİKA DONANMASININ İLK GEMİLERİ

I

GUAJAN ADASINDAN ACAPULCO'YA

18 Ekim 1825'te, yüksek bordalı İspanyol gemisi *Asia* ile sekiz toplu brik *Constanzia*, Mariana Adalarından biri olan Guajan'a demir atmışlardı. Bu gemiler İspanya'dan ayrılalı altı ay olmuştu. Gemilerin kötü beslenen, az para alan, yorgunluktan bitkin düşmüş mürettebatları gizlice isyan planları yapıyordu. Disiplinsizlik belirtileri özellikle, hiçbir şeyin boyun eğdiremediği çelik yapılı Kaptan Don Orteva tarafından komuta edilen *Constanzia*'da baş göstermişti. Bazı ciddi, kasıtlı olduğu düşünülen, son derece beklenmedik arızalar, brikin seyrini kesintiye uğratmıştı. Don Roque de Guzuarte kumandasındaki *Asia* da onunla birlikte demir atmak kalmıştı. Bir gece, nasıl olduğu bilinmez, pusula kırılmıştı. Bir başka gece, mizana direğinin germe halatları, kesilmiş gibi boşalmış ve direk tüm donanımıyla yıkılmıştı. Nihayet, önemli bir manevra sırasında, dümen ipleri iki defa kopmuştu. Guajan, bütün Mariana Adaları gibi, Filipin Adaları Genel Kaptanlığı'na bağlıdır. Orada, kendi topraklarında bulunan İspanyollar arızalarını çabucak onarabildi.

Bu zoraki karada kalış esnasında Don Orteva, Don Roque'u teknesinde fark ettiği disiplin gevşemesi hakkında bilgilendirdi ve iki kaptan da ciddiyet ve dikkati artırmaya karar verdi.

Don Orteva'nın mürettebatından bilhassa iki adamı gözlemesi gerekti; Teğmen Martinez ve Gabyacı José.

Subaylık itibarını ön güvertedeki gizli toplantılarda tehlikeye atan Teğmen Martinez birçok kez hapsedilmiş ve bu zamanlarda subay adayı Pablo, *Constanzia*'da teğmenlik görevlerini onun yerine yürütmüştü. Gabyacı José'ye gelince, duyguları sadece altın ağırlığıyla tartan alçak ve adi bir adamdı. Bu yüzden, Don Orteva'nın son derece güvendiği namuslu tayfa başı Jacopo'nun sıkı denetimi altındaydı.

Subay adayı Pablo, yüce gönüllülüğün büyük şeyler esinlediği şu seçkin, açık sözlü ve cesur yapıdaki kişilerden biriydi. Öksüzdü ve Don Orteva tarafından korunup kollanmış, yetiştirilmişti. Velinimeti için canını verebilirdi. Tayfa başı Jacopo'yla yaptığı uzun sohbetler boyunca, kendini gençliğinin ateşi ve yüreğindeki öfkeyle sürüklenmeye bırakıyordu. Don Orteva için hissettiği bağlılıktan ve sevgiden bahsediyor ve mert Jacopo, Pablo'nun elini kuvvetle sıkıyordu, zira subay adayının gayet güzel ifade ettiği şeyi anlıyordu. Ayrıca Don Orteva'nın kesinlikle güvenebileceği iki sadık adamı daha vardı. Ama disiplinsiz bir mürettebatın ihtiraslarına karşı üç kişi ne yapabilirdi ki? Onlar gece gündüz ihtilafın üstesinden gelmeye gayret gösterirken, Martinez, José ve öbür tayfalar ihanet ve isyanda daha ileri gidiyordu.

Demir alma arifesinde Teğmen Martinez, birkaç tayfa başı ve iki tekneden yirmi kadar denizciyle, Guajan'daki alt sınıf bir meyhanedeydi.

"Yoldaşlar, diyordu Martinez, hiç hesapta yokken baş gösteren arızalar sayesinde, brik ve gemi Mariana Adalarında mola vermek mecburiyetinde kaldı ve ben buraya gelip sizinle gizlice görüşebildim!"

"Bravo!" dedi topluluk hep bir ağızdan.

"Söyleyin, teğmen," dedi o zaman birçok tayfa, "planınızı anlatın bize."

"Planım şu," diye yanıtladı Martinez. İki gemiyi ele geçirdiğimizde, Meksika kıyılarına yelken açacağız. Yeni Konfederasyon'un donanmasının olmadığını biliyorsunuz. Dolayısıyla, gemilerimizi gözü kapalı satın alırlar. Böylece ücretimizi almakla kalmayacağız aynı zamanda satıştan artan kısmı da aramızda eşitçe paylaşacağız."

"Anlaştık!"

"Peki, iki gemide de aynı anda hareket etmek için işaret ne olacak?" diye sordu Gabyacı José.

"Vakti geldiğinde *Asia*'dan bir fişek atılacak," diye cevap verdi Martinez. "Bire karşı on kişiyiz. Brik ve geminin subayları, neler olup bittiğinin farkına varacak zaman bulamadan tutsak edilecekler."

"Bu işaret nerede verilecek, peki?" diye sordu *Constanzia*'nın posta başlarından biri.

"Birkaç gün sonra Mindanao Adasına vardığımızda."

"İyi de Meksikalılar gemilerimizi top atışlarıyla karşılamazlar mı?" diye itiraz etti Gabyacı José. "Yanılmıyorsam, Konfederasyon bütün İspanyol gemilerini gözetime alan bir kararname çıkardı. Belki de bize altın yerine çelik ve kurşun yağdırırlar!"

"İçin rahat olsun, José. Kendimizi tanıtacağız, hem de uzaktan!" diye karşılık verdi Martinez.

"Nasıl, peki?"

"Yelkenlerimize Meksika sancağı çekerek."

Teğmen Martinez bunu söylerken asilerin gözleri önünde yeşil, beyaz ve kırmızı bir bayrak açtı.

Meksika'nın bağımsızlığını simgeleyen sancağın görünmesi kasvetli bir sessizlikle karşılandı.

"İspanya bayrağı için şimdiden üzülüyor musunuz?" diye haykırdı teğmen, alaycı bir tonda. "Pekâlâ! Üzülenler bizden ayrılsınlar ve rüzgârı önden alarak, Kaptan Don Orteva ya da Komutan Don Roque'un emirleri altına dönüp gitsinler! Bize gelince, artık itaat etmek istemediğimiz adamları aciz kılmayı elbet biliriz!"

"Evet! Evet!" diye haykırdı topluluk, hep bir ağızdan.

"Yoldaşlar!" diye devam etti Martinez. "Subaylarımız, alize rüzgârlarıyla, Sunda Adalarına doğru yol almayı planlıyor ama onlara Pasifik Okyanusu musonlarına karşı bir rota tutulabileceğini göstereceğiz!"

Bu gizli konuşmada hazır bulunan denizciler birbirlerinden ayrılıp muhtelif yollardan teknelerine geri döndüler.

Ertesi gün şafakta *Asia* ve *Constanzia* demir alıyor ve pupa yelken, güneybatı istikametine, Yeni Hollanda'ya doğru yöneldi. Teğmen Martinez görevinin başına geçmişti, fakat Kaptan Don Orteva'nın emirleri uyarınca yakından gözleniyordu.

Bununla birlikte Don Orteva uğursuz önsezilerle boğuşuyordu. İtaatsizliğin yıkıma sürüklediği İspanyol donanmasının çöküşünün eli kulağında olduğunu anlıyordu. Öte yandan yurtseverliği, Meksika eyaletlerindeki devrimin zirveye ulaştırdığı ve ülkesini bunaltan, peş peşe yaşanan aksiliklere alışamıyordu. Bazen bu önemli meseleleri, özellikle İspanyol filolarının bütün denizlerdeki eski üstünlüğüyle alakalı olanları, subay adayı Pablo'yla konuşuyordu.

Bazen bu önemli meseleleri konuşuyordu.

"Evladım!" dedi bir gün ona. "Bizim gemicilerde disiplinden eser yok artık. İsyan belirtileri bilhassa benim gemimde görünüyor. Sezgilerime göre, aşağılık bir ihanete kurban gitmem oldukça mümkün! Ama sen öcümü alırsın, değil mi? Benim devrilmemle ihanete uğrayan İspanya'nın intikamını da alırsın değil mi?"

"Söz veriyorum, Kaptan Don Orteva!" diye yanıt verdi Pablo.

"Bu brikte kimseyi düşman edinme, ama günü geldiğinde, o felaket anında, ülkene hizmet etmenin en iyi yolunun önce gözlemlemek ve sonra da mümkünse vatanına ihanet etmek isteyen sefilleri cezalandırmak olduğunu hatırla!"

"Ölmeye söz veriyorum," diye cevapladı subay adayı. "Evet! Gerekirse, hainleri cezalandırmak uğruna ölmeye hazırım!"

Gemiler Marianna Adalarını terk edeli üç gün olmuştu. *Constanzia* güzel bir meltemle, tam yol ilerliyordu. Zarif, çevik ve hızlı brik suyu yararak ilerliyor, sekiz tane altılık, küçük topunu köpüklere boğan dalgalar üzerinde direkleri arkaya eğik bir şekilde zıplayıp duruyordu.

"On iki deniz mili, teğmen," dedi subay adayı Pablo bir akşam Martinez'e. "Rüzgârı seren direğinden alarak hep bu süratle devam edersek seyir uzun sürmez!"

"Tanrı'nın rızasıyla! Zira o kadar dert çektik ki nihayet sona erse iyi olur."

Gabyacı José o sırada kıç kasarası yakınındaydı ve teğmenin sözlerini dinliyordu.

"Çok geçmeden kara görünmesi lazım," dedi Martinez yüksek sesle.

"Mindanao Adası," diye cevap verdi subay adayı. "Yüz kırk derece batı boylamı ve sekiz derece kuzey enlemindeyiz ve yanılmıyorsam o ada..."

"Yüz kırk derece otuz dokuz dakika boylam ve yedi derece enlem," diye karşılık verdi Martinez öfkeyle.

José başını kaldırdı ve belli belirsiz bir işaret yaptıktan sonra ön güverteye yöneldi.

"Gece yarısı vardiyasında mısınız, Pablo?" diye sordu Martinez.

"Evet, teğmen."

"Saat akşamın altısı, sizi tutmayayım."

Pablo çekildi.

Kıç güvertede yalnız kalan Martinez gözlerini brikin rüzgârında seyreden *Asia*'ya çevirdi. Akşam muhteşemdi ve tropik kuşaktaki gayet serin ve sakin geçen şu güzel gecelerden birini müjdeliyordu.

Teğmen karanlıkta nöbetçileri aradı. José'yi ve Guajan Adasında konuştuğu gemicileri tanıdı.

Bir ara Martinez dümendeki adama yaklaştı. Alçak sesle iki kelime etti, hepsi o kadar.

Bununla birlikte, dümenin biraz daha rüzgâra kırıldığı görülebiliyordu. Öyle ki brik çok geçmeden savaş gemisine önemli ölçüde yaklaştı.

Martinez, gemi adetlerinin tersine, *Asia*'yı daha iyi gözlemlemek amacıyla, rüzgârda dolaşıyordu. Tedirgin ve sıkıntılıydı, elindeki megafonu döndürüp duruyordu.

Ansızın geminin güvertesinden bir patlama işitildi.

Bu işaret üzerine Martinez nöbet mahalline sıçradı ve kuvvetli bir sesle, "Herkes güverteye!" diye bağırdı. "Alt yelkenleri gerin!"

O sırada Don Orteva peşinde subaylarıyla kıç güverteye çıktı ve teğmene hitaben, "Bu manevra niye?" diye sordu.

Martinez ona cevap vermeden, nöbet sırasını terk edip baş güverteye koştu.

"Dümen aşağı!" diye emretti. "İskele tayfası başa! Çabuk! Flok yelkeninin halatını koyuver!"

Bu esnada *Asia*'nın güvertesinde yeni patlamalar oldu.

Mürettebat teğmenin emirlerine itaat etti ve rüzgârda hızla gelen brik, küçük gabya yelkenini indirip hareketsiz kaldı.

O sırada Don Orteva etrafında toplanan birkaç adama dönerek, "Haydi, yiğitlerim!" diye haykırdı.

Martinez'e doğru ilerleyerek, "Şu subayı yakalayalım!" dedi.

"Kumandana ölüm!" diye yanıtladı Martinez.

Pablo ve iki zabit kılıç kuşanıp tabancalarına sarıldılar. Başta Jacopo olmak üzere birkaç tayfa onları yakalamak için ileri atıldı, fakat hemen asiler tarafından durdurularak silahlarına el kondu ve hareketsiz bırakıldılar.

Bahriyeliler ve mürettebat tekneye enlemesine dizilip subaylarının üzerine yürüdüler. Kıç güverteye kısılan sadık adamların yapacak tek bir şeyleri vardı: İsyancıların üstüne atılmak.

Don Orteva tabancasının namlusunu Martinez'e yöneltti.

O anda *Asia*'nın güvertesinden bir fişek atıldı.

"Kazandılar!" diye haykırdı Martinez.

Don Orteva'nın mermisi boşlukta kaybolacaktı.

Bu sahne uzun sürmedi. Saldırıya geçen kaptan, teğmenle göğüs göğse geldi ama biraz sonra kalabalık karşısında beli bükülüp ciddi bir şekilde yaralanarak esir düştü. Subayları da birkaç dakika sonra onunla aynı kaderi paylaştı.

Harekât sırasında brikin direklerine asılan fenerler *Asia*'nınkilere cevap verdi. Gemide de isyan patlak vermiş ve asiler zaferi kazanmıştı.

Teğmen Martinez *Constanzia*'nın hâkimiydi ve tutsakları palas pandıras toplantı odasına atıldı.

Lakin kan gören mürettebatın vahşi içgüdüleri canlanmıştı. Galip gelmek yeterli değildi, öldürmek lazımdı.

"Boğazlayalım şunları!" diye haykırdı, öfkeli kalabalıktan birçoğu. "Ölüm! Sadece ölü adam konuşamaz!"

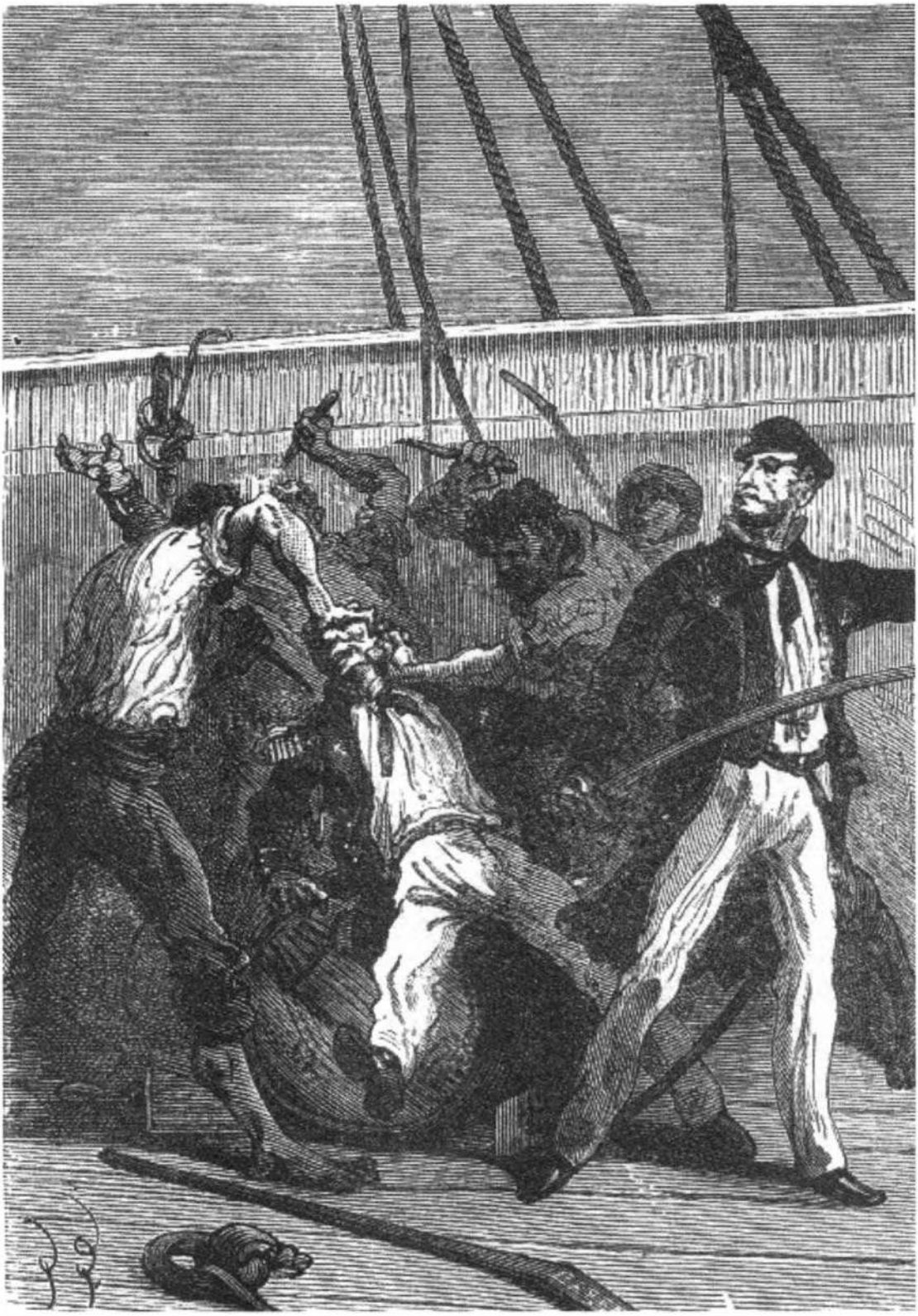

Silahlarına el kondu ve hareketsiz bırakıldılar.

Teğmen Martinez, kana susamış asilerin başında toplantı odasına doğru hamle yaptı, fakat mürettebatın geri kalanı bu katliama itiraz etti ve zabitler kurtuldular.

"Don Orteva'yı köprüye getirin," diye emretti Martinez.

İtaat edildi.

"Orteva," dedi Martinez. "Bu iki gemiye ben komuta ediyorum. Don Roque da senin gibi esirim. Yarın ikinizi de ıssız bir kıyıya bırakacağız. Sonra Meksika limanlarına yol alacağız ve gemiler Cumhuriyet hükümetine satılacak."

"Hain!" diye yanıt verdi Don Orteva.

"Alt yelkenleri açın ve rüzgâra göre ayarlayın! Bu adam kıç güverteye bağlansın."

Don Orteva'yı gösteriyordu. Emirlerine itaat edildi.

"Diğerleri ambarın dibine. Rüzgâra karşı yol almaktan kaçının. Haydi! Cesur olun, yoldaşlar!"

Talimatları çabucak gerçekleştirildi. Kaptan Don Orteva kendini büyük yelken tarafından gizlenen geminin rüzgârında buldu. Hâlâ teğmenini "alçak" ve "hain" diye nitelendirdiği duyuluyordu.

Kendini kaybeden Martinez elinde baltayla kıç güverteye atıldı. Kaptanın yanına varması engellendi, ama güçlü kollarıyla yelkenin iskota halatını kesti. Rüzgârın şiddetle savurduğu seren Don Orteva'ya çarparak kafatasını kırdı.

Brikten bir dehşet çığlığı yükseldi.

"Kazara ölüm!" dedi Teğmen Martinez. "Bu cesedi denize atın."

Ve yine itaat edildi.

İki tekne tekrar yollarına koyulup Meksika kumsallarına doğru ilerledi.

Ertesi gün yan tarafta bir adacık göründü. *Asia* ve *Constanzia*'nın filikaları denize indirildi ve Teğmen Martinez'e biat etmiş subay adayı Pablo ve tayfa başı Jacopo hariç tüm subaylar o ıssız kıyıya bırakıldı. Ama birkaç gün sonra, şans eseri oradan geçen bir balina avcı gemisi tarafından kurtarılıp Manila'ya götürüldüler.

Pablo ve Jacopo'nun isyancılar safına geçmeleri nereden ileri geliyordu? Bunu değerlendirmek için beklemek gerek.

Birkaç hafta sonra, iki gemi eski Kaliforniya'nın kuzeyindeki Monterey Körfezi'ne demir atıyordu. Martinez limanın askeri komutanına niyetlerini bildirdi. Donanması olmayan Meksika'ya, mühimmat ve silahlarıyla beraber iki İspanyol gemisini teslim etmeyi ve mürettebatlarını Kaliforniya'nın hizmetine sunmayı öneriyordu. Buna karşılık Meksika'nın, İspanya'dan yola çıkışlarından itibaren birikmiş alacaklarının hepsini ödemesi lazımdı.

Vali bu tekliflere, pazarlık etmeye kâfi yetkilere sahip olmadığını bildirerek cevap verdi. Martinez'i, bu işi bizzat ve kolayca bitirebileceği Meksika'ya gitmekle görevlendirdi. Teğmen bu tavsiyeye uydu ve kendini bir ay boyunca eğlenceye verdikten sonra, *Asia*'yı Monterey'de bırakıp *Constanzia*'yla yoluna devam etti. Pablo, Jacopo ve José mürettebata dahildi ve brik, pupa yelken Acapulco Limanı'na en kısa zamanda ulaşmak için yelkenleri zorladı.

II
ACAPULCO'DAN CIGUALAN'A

Meksika'nın Pasifik Okyanusunda sahip olduğu dört limandan San-Blas, Zacatula, Tehuantepec ve Acapulco'nun sonuncusu gemilere en çok kaynak sağlayandır. Kentin kötü ve sağlıksız inşa edildiği doğrudur, fakat koy güvenlidir ve rahatlıkla yüz gemi içerebilir. Yüksek yalıyarlar dört bir yandan gelen tekneler barındırır ve öyle durgun bir havuz meydana getirir ki, karaya ayak basan bir yabancı, dağlarla çepeçevre kapatılmış bir göl gördüğünü zannederdi.

O devirde Acapulco, sağ taraftan limanı destekleyen üç hisar tarafından korunurken liman ağzı, atışları gerekirse Santo-Diego Kalesininkileri dik açıyla karşılayabilecek yedi parça toptan müteşekkil bir batarya tarafından savunuluyordu. Santo-Diego Kalesindeki otuz parça irili ufaklı toptan oluşan batarya bütün koya hükmediyordu ve liman girişini zorlamayı deneyen her gemi mutlaka batırılırdı.

Yani şehrin korkacak bir şeyi yoktu. Bununla birlikte, aşağıda anlatılacak olaylardan üç ay sonra, şehir genel bir paniğe kapıldı.

Açıkta bir gemi bildirilmişti. Bu şüpheli geminin niyetleri hakkında ziyadesiyle kaygılanan Acapulco sakinleri kendilerini pek güvende hissetmiyorlardı. Yeni Konfederasyon'un hâlâ endişe ettiği şey, haklı olarak, İspanyol egemenliğinin geri gelmesiydi! Büyük Britanya ile imzalanmış ticari anlaşmalara ve cumhuriyeti tanımış olan Londra maslahatgüzarının gelişine rağmen, Meksika hükümetinin emrinde, kıyılarını koruyacak bir gemi yoktu!

Her halükârda, bu gemi cesur bir maceracıdan başka bir şey olamazdı ve sonbahar ekinoksundan ilkbahara kadar o civarda gürültüyle esen kuzeydoğu rüzgârlarının gradin halatlarını adamakıllı boyunun ölçüsünü vermeliydi! Acapulco sakinleri ne düşüneceklerini bilemiyordu ve onca korkulan gemi, boynuzuna Meksika'nın bağımsızlığını temsil eden bayrağı çektiğinde, yabancılardan bekledikleri olası bir baskını püskürtmeye hazırlanıyorlardı!

Liman topunun yarı menziline ulaşan ve o sırada kıçtaki levhada yazılı olan adı açıkça okunabilen *Constanzia* aniden demir attı. Yelkenleri serenlere toplandı ve denize, kısa süre içinde limanın kıyısına yanaşacak bir sandal indirildi.

Hemen karaya çıkan Teğmen Martinez valinin yanına gidip kendisini buraya getiren koşullar hakkında bilgilendirdi. Vali teğmenin, Konfederasyon Başkanı General Guadalupe Vittoria'dan bu alışveriş için onay almak üzere Meksiko'ya gitme önerisini kabul etti. Bu haber şehirde duyulur duyulmaz, herkes sevinçle coştu. Bütün ahali Meksika donanmasının ilk gemisini hayranlıkla seyretmeye geldi ve bu sahiplikte, İspanyol disiplinsizliğine dair bir kanıtın yanı sıra, eski sahiplerinin yeni bir girişimine büsbütün karşı gelmenin bir yolunu da gördü.

Martinez gemisine döndü. Birkaç saat sonra, brik *Constanzia* limanda demirlemişti ve mürettebatı Acapulco sakinlerinin evlerinde kalıyordu.

Ne var ki Martinez bu insanlara haberi verdiğinde, Pablo ve Jacopo ortadan kaybolmuşlardı.

Yerkürenin tüm diyarları arasında Meksika'nın belirgin özelliği, engin yüzölçümü ve merkezini işgal eden yaylanın yüksekliğidir. Genel olarak Andlar adını taşıyan sıradağlar bütün Güney Amerika'yı kat edip Guatemala'yı geçer ve Meksika girişinde arazinin iki yanını paralel engebeler haline getiren iki kola bölünür. Aslında bu iki kol, komşu denizlerin iki bin beş yüz metre yukarısında yer alan uçsuz bucaksız Anahuac Yaylası yamaçlarından başka bir şey değildir. Peru ve Yeni Granada'dakilerden çok daha geniş ve bir o kadar tekdüze bu ovalar dizisi ülkenin yaklaşık beşte üçünü kaplar. Sıradağlar, eski Meksiko Vilayeti'ne girince, "Sierra Madre" adını alır ve San-Miguel ile Guanajuato kentleri hizasında üç kola bölündükten sonra, elli yedinci enlem derecesine kadar uzanıp kaybolur.

Birbirinden seksen fersah uzaktaki Acapulco Limanı ve Meksiko şehri arasında arazi yapısı daha az sarp ve Meksiko ile Veracruz arasında eğimler daha az diktir. Gezgin, Büyük Okyanusa komşu kollarda görünen, Acapulco Limanı'nın oyulduğu granit üzerinde taban teptikten sonra, sanayinin alçıtaşı, bazalt, ilkel kireçtaşı, kalay, bakır, demir, gümüş ve altın çıkardığı şu porifirik kayalardan başka bir şeye rastlamaz. Oysa özellikle Acapulco-Meksiko yolu, *Constanzia* brikinin demir atmaya gelişinden birkaç gün sonra yan yana at süren iki süvarinin dikkat ettiği veya etmediği gayet müstesna bitki örtüsü sistemleri ve muhtelif manzaralar sunuyordu.

Atlılar Martinez ve José'ydi. Gabyacı bu yolu çok iyi tanıyordu. Anahuac dağlarını defalarca arşınlamıştı! O

yüzden, onlara hizmet sunmayı öneren yerli rehberi reddetmişlerdi ve mükemmel atlara binmiş iki macera-perest olarak hızla Meksika'nın başkentine yöneldiler.

Atlılar, sohbet etmelerini engelleyen, iki saatlik, hızlı bir tırısı müteakip durdular.

"Yavaşlayalım, teğmen," dedi José nefes nefese. "Azize Meryem aşkına! Kuzeybatı rüzgârında iki saat büyük babafingoya binmeyi tercih ederdim!"

"Acele edelim!" diye yanıtladı Martinez. "Yolu gerçekten biliyorsun, değil mi José, iyi biliyorsun?"

"Sizin Cadiz-Veracruz yolunu bildiğiniz gibi. Hem karşımızda ne körfezin fırtınaları olacak, ne de bizi geciktirecek Taspan ya da Santander parmaklıkları!.. Ama yavaş gidelim!"

"Aksine daha çabuk olalım," diye devam etti Martinez, atını mahmuzlayarak. "Pablo ve Jacopo'nun ortadan yok olması beni korkutuyor! Anlaşmayı kendi başlarına yapmak ve bizim payımızı da çalmak istiyor olmasınlar?"

"Aziz Jacques aşkına! Bir bu eksikti!" diye cevap verdi gabyacı, alaycı bir şekilde. "Bizim gibi hırsızları soymak, ha!"

"Meksiko'ya varmak için kaç gün gerekiyor?"

"Dört ya da beş gün, teğmen! Bir gezinti! Ama düşük süratte! Arazinin hissedilir derecede dikleştiğini görüyorsunuz!"

Gerçekten de dağların ilk dalgalanmaları ova boyunca hissediliyordu.

"Atlarımız nallanmış değil," diye devam etti gabyacı, durarak. "Ve toynakları bu granit kayalarda çabucak yıpranıyor! Ne olursa olsun, zemin hakkında kötü konuşmayalım!.. Altta altın var ve üstünde yürümemiz onu hor gördüğümüz anlamına gelmiyor, teğmen!"

"Acele edelim!" diye yanıtladı Martinez.

İki yolcu, yelpaze gibi dizilmiş palmiyeler, frenkincirleri ve Meksika adaçaylarının büyük ölçüde gölgelediği ufak bir tepeye varmıştı. Ayaklarının altında ekili, engin bir ova uzanıyor, sıcak toprakların tüm verimli ve gür bitki örtüsü gözler önüne seriliyordu. Solda bir maun ormanı manzarayı kapatıyordu. Zarif ka-

rabiber ağaçları esnek dallarını Pasifik Okyanusunun yakıcı esintilerinde sallıyordu. Şeker kamışı tarlaları tüm kırsalı kaplıyordu. Muhteşem pamuk ürünleri gri ipekten sorguçlarını sessizce kımıldatıyordu. Şurada burada gündüzsefaları veya tıbbi müshil otuları, renkli biber ve çivitotları, kakao, bakkam ve pelesenk ağaçları yetişiyordu. Tropikal floranın bütün muhtelif ürünleri, yıldızçiçekleri, mentzelialar, helicantuslar, Meksika Eyaleti'nin en verimlisi olan bu muhteşem araziyi renkleriyle parlatıyordu.

Evet! Bütün bu güzel doğa, güneşin üzerine sel gibi boşalttığı yakıcı ışınlar altında canlanıyora benziyor, ama ayrıca o dayanılmaz sıcaklık altında, zavallı ahali sarıhumma nöbetleriyle kıvranıyordu! Bu yüzden kırsal bölgeler, cansız ve ıssız bir halde, devinim ve gürültüden yoksun kalıyordu.

"Ufukta, karşımızda yükselen şu koni ne?" diye sordu Martinez, José'ye.

"Brea Tepesi. Ovadan sadece biraz yüksek!" diye cevap verdi gabyacı, küçümseyici bir edayla.

Bu koni uçsuz bucaksız sıradağların ilk önemli çıkıntısıydı.

"Adımlarımızı hızlandıralım," dedi Martinez, süratini örnek mahiyetinde artırarak. "Atlarımız Kuzey Meksika'nın büyük çiftliklerinde yetişenlerden. Ve savanalarda yaptıkları koşular vesilesiyle arazideki engebelere alışıklar. Yoldaki eğimlerden istifade edelim ve bizi keyiflendirmek için yaratılmamış bu engin yalnızlıklardan çıkalım!"

"Teğmen Martinez pişmanlık mı duyuyor?" diye sordu José, omuz silkerek.

"Pişmanlık!.. Hayır!.."

Martinez yeniden mutlak bir sessizliğe büründü ve her ikisi de atlarını hızlı tırısta sürdüler.

Henüz Sierra Madre'ninkiler olmayan dipsiz uçurumlar boyunca sarp patikalardan aştıkları Brea Tepesi'ne eriştiler. Ardından, karşı yamacı inen iki süvari, atları dinlensin diye durdular.

Martinez ve yoldaşı Cigualan köyüne vardıklarında, güneş ufukta kaybolmak üzereydi. Bu köy sadece, "manso" yani çiftçi denen yoksul yerlilerin oturdukları birkaç derme çatma kulübeden ibaretti. Yerleşik yerliler genelde çok tembeldirler, zira o bereketli toprakların esirgemediği zenginlikleri toplamaktan başka bir şey yapmaları gerekmez. O yüzden esas itibarıyla ayırt edici özellikleri tembellikleridir. Yukarı yaylalara atılmış, mecburiyetin çalışkan kıldığı yerliler ile yağma ve vurgunlardan yaşayan kuzey göçebelerinin asla sabit bir ikametgâhı olmaz.

İspanyollar bu köyde ancak şöyle böyle bir konukseverlikle karşılandı. Onları eski zorbaları olarak tanıyan yerliler yardımcı olma konusunda pek gönüllü görünmediler.

Zaten onlardan kısa bir süre önce köyden iki başka gezgin daha geçmiş ve var olan az miktarda yiyeceğe el koymuştu.

Teğmen ve gabyacı zaten olağanüstü bir yanı olmadığı düşündükleri bu hususa hiç dikkat etmediler.

Martinez ve José bir nevi viraneye sığınıp akşam yemeği için buğulama kuzu kellesi pişirdiler. Yerde bir çukur kazıp çukurun içini yanan odunlar ve ısıyı muhafaza etmeye yarayan çakıl taşlarıyla doldurduktan sonra, ateşi kendi halinde bıraktılar. Ardından, hiç hazırlık yapmadan, hoş kokulu yapraklara sarılı eti yakıcı küllerin üzerine bırakarak dallar ve ezilmiş topraktan oluşan yığının tamamını hava geçirmez bir şekilde kapladılar. Bir müddet sonra, akşam yemeği pişmişti ve uzun yolla iştahlarını bilenmiş insanlar olarak ne

var ne yoksa silip süpürdüler. Yemek bittiğinde, hançerleri ellerinde toprağa uzandılar. Sonra yorgunluk, yatağın sertliğine ve sivrisineklerin aralıksız ısırıklarına ağır bastı ve uykuya dalmakta gecikmediler.

Zihni devamlı, ortadan kaybolan Jacopo ve Pablo'yla meşgul olan Martinez adamların adlarını huzursuz bir rüyada defalarca tekrarladı.

Yemek bittiğinde toprağa uzandılar.

III

CIGUALAN'DAN TASCO'YA

Ertesi gün atlar gün doğarken eyerlenmiş ve gem vurulmuştu. Yolcular, önlerinde zikzaklar çizen, yarı açık patikaları kullanarak güneş istikametinde doğuya devam ettiler. Yolculuk elverişli koşullarda gerçekleşeceğe benziyordu. Teğmenin, gabyacının güler yüzüyle zıtlık oluşturan asık suratı olmasa, dünyanın en dürüst insanları oldukları zannedilebilirdi.

Arazi gitgide dikleşiyordu. Meksika'nın en güzel ikliminin hüküm sürdüğü uçsuz bucaksız Chilpancingo Yaylası ufkun uç sınırlarına kadar gelişmekte gecikmedi. Ilıman topraklara ait bu ülke deniz seviyesinden bin beş yüz metre yüksekte yer alıyor ve ne aşağı toprakların sıcaklarını ne de daha yüksek bölgelerin soğuklarını tanıyordu. Ama iki İspanyol bu vahayı sağlarında bırakarak küçük San-Pedro köyüne ulaştı ve üç saatlik molanın ardından yollarına devam edip küçük Tutela-del-Rio şehrine yöneldi.

"Bu akşam nerede yatacağız?" diye sordu Martinez.

"Tasco'da!" diye yanıtladı José. "Orası şu köylere kıyasla büyük bir kent, teğmen!"

"İyi bir han bulunur mu?"

"Evet, güzel bir gök altında ve güzel bir havada! Orada, güneş deniz kenarında olduğundan daha az yakıcı. Ve bu sayede, tırmanmaya devam ettikçe azar azar ama pek fark etmeksizin, Popocatepelt'in dondurucu doruklarına kadar gidilebiliyor."

"Dağları ne zaman aşacağız, José?"

"Yarından sonraki akşam, teğmen. Ve doğrusu, bir hayli uzak zirvelerinden, yolculuğumuzun sonunu görürüz! Meksiko altın şehrini! Ne düşünüyorum, biliyor musunuz, teğmen?"

Martinez yanıt vermedi.

"Adacığa terk ettiğimiz, gemideki ve brikteki zabitlere ne olduğunu merak ediyorum."

Martinez ürperdi.

"Bilmem ki!.." diye cevapladı boğuk bir sesle.

"O mağrur kişilerin hepsinin açlıktan öldüğüne inanmak isterim," diye devam etti José. "Zaten onları karaya çıkardığımızda, birçoğu denize düştü ve o civarda hiçbir şeyi affetmeyen 'tintorera' denen bir tür köpekbalığı mevcut! Azize Meryem! Kaptan Don Orteva dirilse, bir balinanın karnına saklanmak durumunda kalırız! Neyse ki kafası serene denk geldi ve iskota halatları tuhaf bir şekilde koptuğunda..."

"Susacak mısın sen?" diye haykırdı Martinez.

Gemici susup çenesini kapalı tuttu.

Gayet yerinde endişeler bunlar, dedi José, içinden. "O durumda," diye devam etti yüksek sesle, "geri döndüğümde, bu muazzam Meksika memleketine yerleşirdim! Burada, insan ananas ve muzlar arasında gününü gün eder, altın ve gümüşle baştan çıkar!"

"Sen bu yüzden mi ihanet ettin?" diye sordu Martinez.

"Niye olmasın, teğmen? Nakit meselesi!"

Martinez tiksintiyle, "Ha!.." dedi.

"Ya siz?" diye devam etti José.

"Ben!.. Hiyerarşi meselesi!"

Teğmen özellikle kaptandan intikam almak istiyordu!

José küçümseyerek, "Ha!.." dedi.

Davranış sebepleri ne olursa olsun, bu iki adam birbirlerinin dengiydi.

"Şişt!.." dedi José aniden durarak. "Orada ne görüyorum?"

José üzengilerinde doğruldu.

"Kimse yok," diye cevap verdi.

"Bir adamın hızla ortadan kaybolduğunu gördüm!" dedi Martinez.

"Hayaldir!"

Sabırsızlanan teğmen "Gördüm diyorum sana!" diye ısrar etti.

"Pekâlâ!.. Sıkıntı yapmayın..."

Ve José yoluna devam etti.

Martinez, dalları toprağa değer değmez kök salan ve içine girilmesi imkânsız fundalıklar meydana getiren bir mangrov öbeğine doğru tek başına ilerledi.

Teğmen yere indi. Etrafta kimsecikler yoktu.

Birden karanlıkta kuyruğunu oynatan sarmal bir şey fark etti. Bu ufak türden bir yılandı. Başı bir kayanın altında ezilmişti ve vücudunun arka kısmı hâlâ kıvrıla kıvrıla debeleniyordu. Adeta can çekişiyordu.

"Burada biri varmış!" diye bağırdı teğmen.

Batıl inançlı ve kabahatli olan Martinez dört bir yanı kolaçan etti. Ürperdi.

"Kim bu?.. Kim?.." diye mırıldandı.

Yoldaşının yanına gelen José, "Ne var?" diye sordu.

"Hiç! Mühim değil!" diye yanıtladı Martinez. "İlerleyelim!"

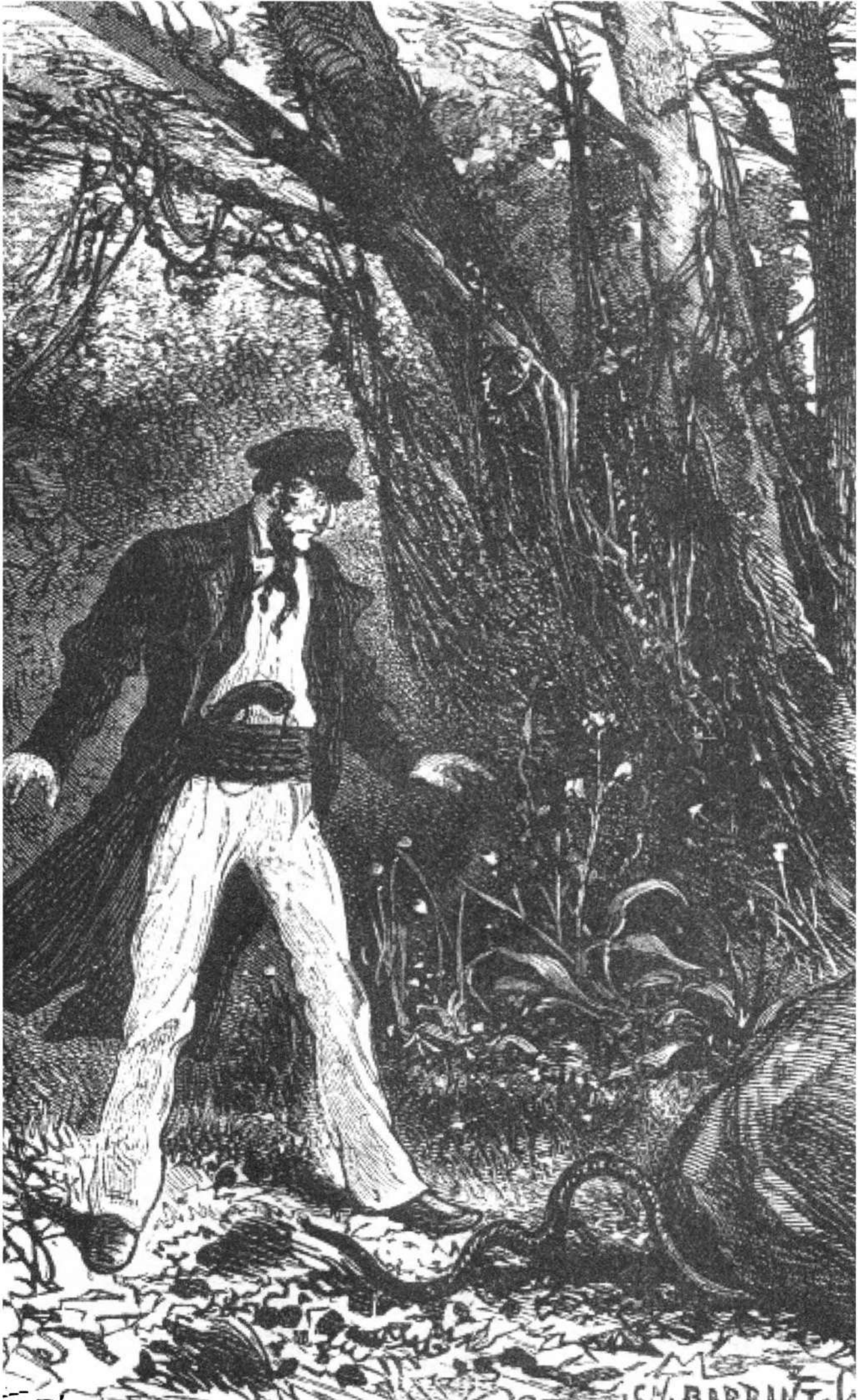

Bu ufak türden bir yılandı.

Bunun üzerine yolcular, akıntıya karşı takip ettikleri Balsas Nehrinin küçük kolu olan Meksala kıyıları boyunca ilerlediler. Çok geçmeden gördükleri tek tük duman öbekleri yerlilerin varlığını belli etti ve küçük Tutela-del-Rio kenti göründü. Fakat gece çökmeden Tasco'ya varmak için acele eden İspanyollar, birkaç dakika dinlendikten sonra orayı terk etti.

Yol ziyadesiyle sarp bir hal alıyordu. Bineklerinin en normal hızıyla ilerliyorlardı. Şurada burada, tepelerin yamacında, zeytinlik ormanlar göze çarptı. Arazide, hava sıcaklığı ve bitki örtüsünde kayda değer değişiklikler baş gösteriyordu.

Akşam çökmekte gecikmedi. Martinez birkaç adım geriden, rehberi José'yi izliyordu. Gabyacı yoğun karanlığın ortasında, yolunu kolayca bulamıyor ve kâh ayağının takıldığı bir kütüğe, kâh yüzünü kamçılayan ve içtiği mükemmel puroyu söndürmekle tehdit eden bir ağaç dalına homurdanarak kullanılabilir patikalar arıyordu.

Teğmen atını yoldaşınınkini takip etmeye bırakmıştı. İçinde belli belirsiz pişmanlıklar büyüyor ve maruz kaldığı saplantının farkına varamıyordu.

Gece karanlığı bastırmıştı. Yolcular adımlarını hızlandırdılar. Ufak köyler olan Contepec ve Iguala'da durmadan geçip Tasco şehrine vardılar.

José doğru söylemişti. Geride bıraktıkları önemsiz köylere göre büyük bir yerleşimdi. En büyük caddeye bir nevi han açılıyordu. Atlarını ahır görevlisine teslim ettikten sonra, dar ve uzun bir sofranın kurulmuş olduğu ana salona girdiler.

İspanyollar karşılıklı oturup yerli sarayları için leziz sayılabilecek ama Avrupa saraylarında sadece açlığın tahammül edilebilir kılacağı bir yemeğe giriştiler: Yeşil biberli sosta yüzen tavuk kalıntıları, kırmızı-

biber ve safranla pişirilmiş pirinç porsiyonları, zeytin, kuru üzüm, yerfıstığı ve soğanla doldurulmuş kart kümes hayvanları, tatlı kabak, nohut ve semizotu... Tüm bunlara, sac levhada kızartılmış bir tür mısır ekmeği olan tortilla eşlik ediyordu. Sonra, yemeğin ardından içki ikram edildi.

Ne olursa olsun, lezzetli bir yemek olmasa da açlıklarını gidermeye yetti ve birden bastıran yorgunlukla Martinez de José de sabah geç vakitlere kadar uyudu.

IV
TASCO'DAN CUERNAVACA'YA

Teğmen ilk nöbeti tuttu.

"Yola koyulalım, José!" dedi.

Gabyacı kollarını uzattı.

"Hangi yoldan gideceğiz?" diye sordu Martinez.

"Doğrusu, ben iki tane biliyorum, teğmen."

"Hangileri?"

"Biri Zacualican, Tenancingo ve Toluca'dan geçiyor. Toluca'dan Meksiko'ya kadar yol güzeldir, çünkü çoktan Sierra Madre'ye tırmanılmıştır."

"Ya öbürü?

"Öteki bizi biraz doğuya saptırır, ama aynı zamanda güzel Popocatepelt ve Iztacihualt dağları yakınına varırız. Bu en güvenli yoldur, çünkü en az kullanılanıdır. Eğimli bir inişte on beş fersahlık güzel bir gezinti!"

"En uzun yoldan git bakalım, hadi!" dedi Martinez. "Bu akşam nerede yatacağız?

"On iki deniz mili gidip varacağımız Cuernavaca'da," diye cevap verdi gabyacı.

Ahıra giden iki İspanyol atlarını eyerletip "mochilla"larını –koşum takımlarının parçası olan bir tür heybe– mısır galetası, nar ve kurutulmuş etle doldurdular, zira dağda yeterli yiyecek bulamama ris-

kiyle karşı karşıyaydılar. Masrafları ödedikten sonra, atlarına atlayıp sağa ilerlediler.

İlk defa, uğurlu bir ağaç olan meşeyi gördüler, ağacın dibinde aşağı yaylalardan yayılan kesif kokular kesiliyordu. Deniz seviyesinden bin beş yüz metre yüksekte yer alan bu ovalarda, fetihlerden getirilmiş ürünler yerel bitki örtüsüne karışıyordu. Bütün Avrupa tahıllarının yetiştiği bu bereketli vahada buğday tarlaları genişliyordu. Asya ve Fransa'dan gelme ağaçların dalları birbirine karışıyordu. Doğu'nun çiçekleri, menekşeler, mavikantaronlar, mineler, ılıman bölgelerin papatyaları hep bir arada, yeşillik halılarını süslüyordu. Birkaç buruşuk, reçineli çalı yer yer manzarayı çeşitlendiriyordu. Havadaki koku, "amyris" ve sığla ağaçlarının gölgesinin koruduğu hoş vanilya rayihasıyla güzelleşmişti. Bu durumda, "ılıman topraklar" tanımına dahil edilen Xalapa ve Chilpanzingo bölgelerine özgü yirmi, yirmi iki derece ortalama sıcaklıkta, iki maceraperestin keyifleri yerindeydi.

Bu sırada Martinez ve yoldaşı Anahuac Yaylasında gitgide yukarı tırmanıyor ve Meksiko Ovası'nı oluşturan muazzam engelleri aşıyordu.

"Ah!" diye haykırdı José. "İşte, geçmemiz gereken üç derenin birincisi!"

Hakikaten de, yamaçlar arasına derin bir şekilde sıkışmış nehir yolcuların önünde uzanıyordu.

"Son yolculuğumda bu dere kuruydu," dedi José. "Beni takip edin, teğmen."

İkisi beraber aynı kayalığa yontulmuş oldukça hafif bir eğimden aşağı inerek kolayca kullanılabilen bir geçide ulaştılar.

"Bu bir!" dedi José.

"Ötekiler de kolay aşılabilir mi?" diye sordu teğmen.

"Kesinlikle," diye yanıtladı José. "Yağmur mevsimi bu dereleri kabarttığı vakit, dereler büyük dağlarda karşılaşacağımız küçük Ixtolucca Nehrine dökülür."

"Bu ıssızlıkta korkacak bir şey yok mu?"

"Yok, bir Meksikalı kaması hariç!"

"Doğru," diye cevap verdi Martinez. "Bu yüksek diyarların yerlileri kamaya olan sadakatleriyle bilinirler."

"Zaten gözde silahlarını adlandırmak için başka bir sürü kelimeleri de var," diye devam etti gabyacı gülerek. "Estoque, kasatura, verdugo, puna, hançer, belduque, navaja!.. İsimler ağza, kamanın ele geldiği kadar hızlı gelir! Neyse, böylesi daha iyi, Azize Meryem! En azından uzun karabinaların görünmez mermilerinden korkmamıza lüzum olmayacak! Sizi öldüren alçağın kim olduğunu bilmemekten daha can sıkıcı bir şey düşünemiyorum!"

"Bu dağlarda yaşayan yerliler hangileri?" diye sordu Martinez.

"Aralarında, Meksika'daki El Dorado'nun soyundan gelen muhtelif ırklar sayılabilir, teğmen! Bir gün münasip bir evlilik yapmak niyetiyle özenle incelediğim bütün o melez eşleşmeleri bir bilseniz! Mesela İspanyol bir erkek ve yerli bir kadından doğmuş 'mestisa', melez bir kadın ve İspanyol bir erketen olma 'castisa', İspanyol kadın ve Siyahi bir erkekten doğma 'mulatre', 'mulatre' melezi bir kadın ve İspanyol bir erkekten olmuş 'monisque', 'monisque' bir kadın ve İspanyol bir erketen doğma 'albino', İspanyol bir kadın ve "albino" erkekten olma 'tornatras', İspanyol bir kadın ve 'tornatras' erkekten doğmuş 'tintinclaire', yerli bir kadın ve Siyahi bir erkekten olma 'lovo', yerli bir kadın ve 'lovo' bir erkekten doğma 'caribujo', bir 'coyote' erkeği ve 'mulatre' kadınından olmuş 'barsino', Siyahi bir kadın ve bir 'lovo' erkeğinden doğmuş

'grifo', bir 'coyote' erkeği ve yerli kadınından olma 'albarazado', melez kadın ve yerli bir erkekten doğma 'chanisa', bir 'lovo' kadını ve 'coyote' erkeğinden olmuş 'mechino'..."

José doğru söylüyordu. Bu bölgelerde özellikle oldukça şaibeli olan ırkların saflığı, antropolojik araştırmaları ziyadesiyle müphem kılıyordu. Fakat gabyacının bilgiç konuşmalarına rağmen Martinez, sürekli suskunluğuna gömülüyordu. Hatta varlığı ağırlık yapar gibi görünen yoldaşından bile isteye uzaklaşıyordu.

Çok geçmeden karşılarına yolu kesen iki dere daha çıktı. Dere yataklarının kurumuş olduğunu gören teğmen hüsrana uğradı, çünkü orada atının susuzluğunu gidermeyi tasarlıyordu.

"Adeta ölüm sessizliği içindeyiz, üstelik ne erzakımız ne de suyumuz var, teğmen," dedi José. "Aman! Beni takip edin! Bu meşe ve karaağaçlar arasında hanları süslediğimiz saman balyalarının yerine de kullanılabilen, 'ahuehuete' denen ağacı arayalım. Gölgesinde hep fışkıran bir kaynağa rastlanır ve bu kaynak sadece su ise de, suyun çölün şarabı olduğunu söyleyebilirim!"

Süvariler zirveyi döndüler ve çok geçmeden söz konusu ağacı buldular. söz konusu pınar kurumuştu. Hatta yakın zamanda kurumuş olduğu anlaşılıyordu.

"Tuhaf," dedi José.

"Epeyce tuhaf hem de, değil mi!" dedi Martinez solgunlaşarak. "Hadi, yola devam!"

Yolcular Cacahuamilpa kasabasına kadar tek laf etmediler. Orada, "mochilla"larını biraz hafiflettiler. Ardından, Guernavaca'ya yönelip doğuya ilerlediler.

Bölge son derece sarp bir görünüm sergiliyor, bazaltik dorukları Büyük Okyanustan gelen bulutları durduran devasa, sivri tepeler dikkat çekiyordu. Ge-

niş bir kayalığın dönemecinde, eski Meksikalılar tarafından, dokuz bin metre karelik platoya inşa edilmiş Xochicalco Kalesi göründü. Yolcular kalenin temelini oluşturan, sarkık kayalar ve buruşuk harabelerle taçlanmış muazzam koniye yöneldiler.

Yere inip atlarını bir karaağacın gövdesine bağladılar. İstikametlerini doğrulamak isteyen Martinez ve José, arazinin girintili çıkıntılı yapısı sayesinde koninin zirvesine tırmandılar.

Gece çöküyor ve karanlık, nesnelerin hatlarını belirsizleştirip onlara fantastik şekiller kazandırıyordu. Eski kale, kapasını kıpırdatmadan duran, çömelmiş dev bir bizonu epeyce andırıyordu. Martinez'in endişe dolu gözleri dehşet verici hayvanın bedeninde oynaşan gölgeler görüyor gibiydi. Bununla birlikte kuşkucu José'nin alaylarına maruz kalmamak için çenesini kapalı tuttu. José dağın patikalarında yavaş yavaş ilerlemeyi göze almıştı ve arazideki bir kaya yarığı ardında kaybolduğu zaman, yoldaşına "Aziz Jacques!" ve "Aziz Meryem!" nidalarıyla rehberlik ediyordu.

Ansızın boğuk bir çığlık atan kocaman bir gece kuşu, geniş kanatları üzerinde ağır ağır yükseldi.

Martinez hemen durdu.

Otuz ayak tepesindeki muazzam bir kaya parçası, zeminle birleştiği noktadan bariz bir şekilde sallanıyordu. Blok aniden koptu ve karşısına çıkan her şeyi parçalayarak şimşek gürültüsü eşliğinde önlerinden hızla geçerek uçuruma gömüldü.

"Azize Meryem!" diye haykırdı gabyacı. "Hey! Teğmen?"

"Evet, José?"

"Buradan!"

İki İspanyol tekrar kavuştu.

"Ne heyelandı ama! Aşağı inelim," dedi gabyacı.

Martinez tek kelime etmeden onu izledi, az sonra ikisi birlikte alt yaylaya vardılar.

Zemindeki geniş bir iz kayanın oradan geçişini belli ediyordu.

"Azize Meryem!" diye bağırdı José. "Atlarımız gözden gitmiş, ezilip ölmüşler!"

"Sahi mi?" dedi Martinez.

"Baksanıza!"

Hayvanların bağlı oldukları ağaç gerçekten de onlarla beraber sürüklenmişti.

"Ya üstlerinde olsaydık!.." diye devam etti gabyacı düşünceli bir edayla.

Martinez şiddetli bir dehşet hissine kapılmıştı.

"Yılan, pınar, heyelan!" diye mırıldandı.

Birdenbire bezgin gözlerle José'nin üzerine atıldı.

"Az evvel Kaptan Don Orteva'dan bahsetmemiş miydin?" diye haykırdı, dudakları hiddetten kıpkırmızı kesilmişti.

José geri çekildi.

"Ah! Deliliğin lüzumu yok, teğmen! Hayvanlarımıza son bir kez teşekkür edip yola koyulalım! Yaşlı dağ yelesini sallarken burada durmak iyi değil!"

Bunun üzerine İspanyollar konuşmaksızın yolu arşınladılar ve gecenin bir yarısı Cuernavaca'ya vardılar, ama oradan at temin etmek imkânsızdı ve ertesi sabah Popocatepelt Dağına doğru yayan yola çıktılar.

V

CUERNAVACA'DAN POPOCATEPELT'E

Hava soğuk, bitki örtüsü berbattı. Bu erişilmez yükseklikler, "soğuk topraklar" denen dondurucu bölgelere aittir. Puslu bölgelerin köknarları kuru siluetlerini daha şimdiden yüksek iklimlerin son meşeleri arasında gösteriyordu. Çoğunlukla çatlak trakitler ve bademciği andıran gözenekli volkanik taşlardan oluşan bu topraklarda kaynaklar gitgide azalıyordu.

Teğmen ve yoldaşı an az altı saattir güç bela yürüyorlardı. Elleri kayaların sivri köşelerinde, ayaklarıysa yolun keskin taşlarında yırtılıyordu. Çok geçmeden yorgunluktan oturmak zorunda kaldılar. José biraz yemek hazırlamakla ilgilendi.

"Her zamanki yoldan gitmemek berbat bir fikirmiş!" diye mırıldandı.

İkisi de, dağlarda tamamen kaybolmuş Aracopistla köyünde, yolculuklarını tamamlamak için gereken bir binek bulmayı ümit ediyordu, fakat orada da aynı yoksunlukla, her şeyden mutlak bir mahrumiyetle ve Cuernavaca'dakiyle benzer bir konuk sevmezlikle karşılaşınca büyük hayal kırıklığına uğradılar. Oysa başarmaları gerekiyordu.

O sırada önlerinde muazzam Popocatepelt Tepesi yükseliyordu, öyle ki insanın gözü dağın zirvesini

ararken bulutlar arasında yolunu şaşırırdı. Yol bütün umutlarını kıracak kadar çoraktı. Dört bir yanda, arazinin çıkıntıları arasında dipsiz uçurumlar oyulmuştu; baş döndürücü patikalar yolcuların attıkları adımların altında sallanıyor gibiydi. Yolu bulabilmek için, yerlilerin "tüten kaya" dediği ve yakın zamandan kalma volkanik patlamaların izini hâlâ taşıyan, beş bin dört yüz metre yüksekliğindeki bu dağın bir kısmını tırmanmaları gerekti. Sarp yamaçları karanlık çatlaklarla yarılmıştı. Gabyacı José'nin son yolculuğundan beri dağın ıssızlığı, tespit edemediği yeni felaketlerle altüst olmuştu. O yüzden geçilmez patikaların ortasında kayboluyor ve arada bir durup kulak kabartıyordu, zira oradan buradan muazzam koninin yarıklarından boğuk uğultular geliyordu.

Güneş şimdiden epeyce alçalmıştı. Gökyüzüne yayılmış kocaman bulutlar etrafı daha da karanlık yapıyordu. Havada yağmur ve fırtına tehdidi seziliyordu. Arazinin yüksekliğinin suyun buharlaşmasını hızlandırdığı bu bölgelerde, yağmur ve fırtına sık rastlanan şeylerdi. Doruğu ebedi karlar altında kaybolan bu kayalıklarda bir zamanlar var olan her türlü bitki örtüsü yok olmuştu.

"Artık dayanamıyorum!" dedi yorgunluktan bitkin düşen José.

"Yürümeye devam!" diye cevap verdi teğmen Martinez ateşli bir sabırsızlıkla.

Biraz sonra Popocatepelt'in çatlaklarında birkaç gök gürültüsü yankılandı.

"Şu metruk patikada kayboldum ya şeytan beni davul etsin!" diye haykırdı José.

"Kalk da yürüyelim!" diye yanıtladı Martinez sertçe.

José'yi sendeleye sendeleye yola koyulmaya zorladı.

"Bize rehberlik edecek tek bir insan da yok!" diye mırıldanıyordu gabyacı.

"Olsun!" dedi teğmen.

"Meksika'da her sene bin cinayet işlendiğini, bu yörenin güvenli olmadığını bilmiyorsunuz herhalde!"

"Olsun!" dedi Martinez.

Orada burada, kaya parçalarının üstünde, göğün son ışıklarının aydınlattığı kocaman yağmur damlaları parlıyordu.

"Etrafımızı çeviren sivri tepeleri aşınca ne göreceğiz?" diye sordu teğmen.

"Solda Meksika'yı, sağda Pueblo'yu," diye cevap verdi José, "tabii bir şey görecek olursak! Ama hiçbir şey ayırt edemeyiz! Hava çok karanlık!.. Önümüzde Iztacihualt Dağı olacak ve akarsuyun yatağında doğru yolu bulacağız! Yeter ki başaralım!"

"İleri!"

José doğru söylüyordu. Meksika Platosu dağlardan müteşekkil muazzam bir karenin içindedir. On sekiz fersah boyunda, on iki fersah eninde, çevresi altmış yedi fersah gelen, aralarında güney batıda Popocatepelt ve Iztacihualt'ın seçildiği yüksek çıkıntılarla sarılmış, geniş ve oval bir havzadır. Bu engellerin doruğuna varan seyyahlar Anahuac Yaylasına inmekte hiç güçlük çekmez ve kuzeye doğru devam ederlerse de yol Meksiko'ya kadar güzeldir. Uzun karaağaç ve kavak caddelerinde bir uçtan diğerine, Aztek Hanedanı kralları tarafından ekilmiş serviler ve Doğu'nun salkım söğütlerini andıran biber ağaçları göze çarpar. Sağda solda sürülü tarlalar ve çiçek açmış bahçeler ürünlerini sergilerken elma, nar ve kiraz ağaçları, yüksek toprakların kuru ve yoğunluğu azalmış havasıyla koyu mavi göğün altında rahatça nefes alır.

O sırada dağda çakan şimşekler aşırı şiddetle tekrar ediyordu. Bazen kesilen yağmur ve rüzgâr yüzünden yankılar daha yüksek duyuluyordu.

José her adımda sövüyordu. Solgun ve suskun olan Teğmen Martinez karşısında yok etmek istediği bir suç ortağı gibi dikilen yoldaşına kötü bakışlar atıyordu!

Ansızın bir yıldırım karanlığı deldi! Gabyacı ve teğmen bir uçurumun kenarındaydılar!

Martinez hızla José'ye doğru yürüdü. Elini omzuna atıp son gök gürlemelerinin hemen ardından, "José!.. Korkuyorum!.." dedi.

"Fırtınadan mı?"

"Göktekinden değil, José, ama içimde zincirlerinden boşanan fırtınadan!.."

"Ha! Siz hâlâ Don Orteva'yı düşünüyorsunuz!.. Hadi, teğmen, güldürüyorsunuz beni!" diye yanıtladı gülmeyen José. Martinez bezgin gözlerle ona bakıyordu.

Müthiş bir gök gürültüsü yankılandı.

"Sus, José, sus!" diye haykırdı artık kendine hâkim olamayan Martinez.

"Bana vaaz vermek için güzel bir gece!" diye devam etti gabyacı. "Korkuyorsanız, göz ve kulaklarınızı tıkayın, teğmen!"

"Sanki kaptanı görüyorum..." diye haykırdı Martinez. "Kafası patlamış Don Orteva'yı!.. İşte, şurada..."

Beyazımsı bir yıldırımla aydınlanan zifiri karanlık gölge teğmen ve yoldaşından yirmi adım ötede yükseliyordu.

Aynı anda José hemen yanı başında beti benzi atmış Martinez'i gördü; endişeli ve uğursuz bir hali vardı, elindeyse bir kama tutuyordu!

"Ne oluyor?.." diye bağırdı.

Bir şimşek her ikisini de sarmaladı.

"İmdat!" diye haykırdı José...

Ortada cesetten başka bir şey yoktu artık. Yeni Kabil, yani Martinez, kanlı silahı elinde, fırtınanın ortasında kaçıyordu.

Birkaç saniye sonra gabyacının cesedi üzerine iki adam eğildi.

"Elde var bir!" dediler.

Martinez o karanlık ıssızlıklarda başıboş bir deli gibi geziniyordu. Bardaktan boşalırcasına yağan yağmurda, başı çıplak halde koşuyordu.

"İmdat! Yardım edin!" diye çığlık attı, kaygan kayalarda tökezlerken.

Aniden derinden gelen bir gürüldeme duyuldu.

Martinez baktı ve bir derenin şarıltısını işitti.

Bu beş yüz ayak aşağıdaki, küçük Ixtolucca nehriydi.

Birkaç adım ileride, selin tam üzerine, sabırotundan yapılmış halatlardan bir köprü atılmıştı. Her iki yakada kayaya gömülü birkaç kazığa tutturulmuş bu köprü rüzgârda boşluğa gerilmiş bir ip gibi sallanıyordu.

Sarmaşıklara yapışan Martinez köprüde sürünerek ilerledi. Büyük bir enerji sarf ederek karşı kıyıya varmayı başardı.

Orada karşısına bir gölge dikildi.

Martinez tek kelime etmeksizin geriledi ve az evvel terk ettiği yakaya yaklaştı.

Orada da başka bir insan şekli belirdi.

Martinez, umutsuzluktan elleri kasılmış vaziyette, dizlerinin üstünde köprünün ortasına geri döndü!

"Martinez, ben Pablo'yum!" dedi bir ses.

"Martinez, ben de Jacopo!" dedi başka bir ses.

"İhanet ettin!.. Öleceksin!"

"Birini öldürdün!.. Öleceksin!"

İki darbe sesi işitildi. Köprünün iki ucunu tutan kazıklar birer balta darbesiyle devrildi...

Korkunç bir gürültü patladı ve Martinez ellerini öne uzatmış halde uçuruma düştü.

✶

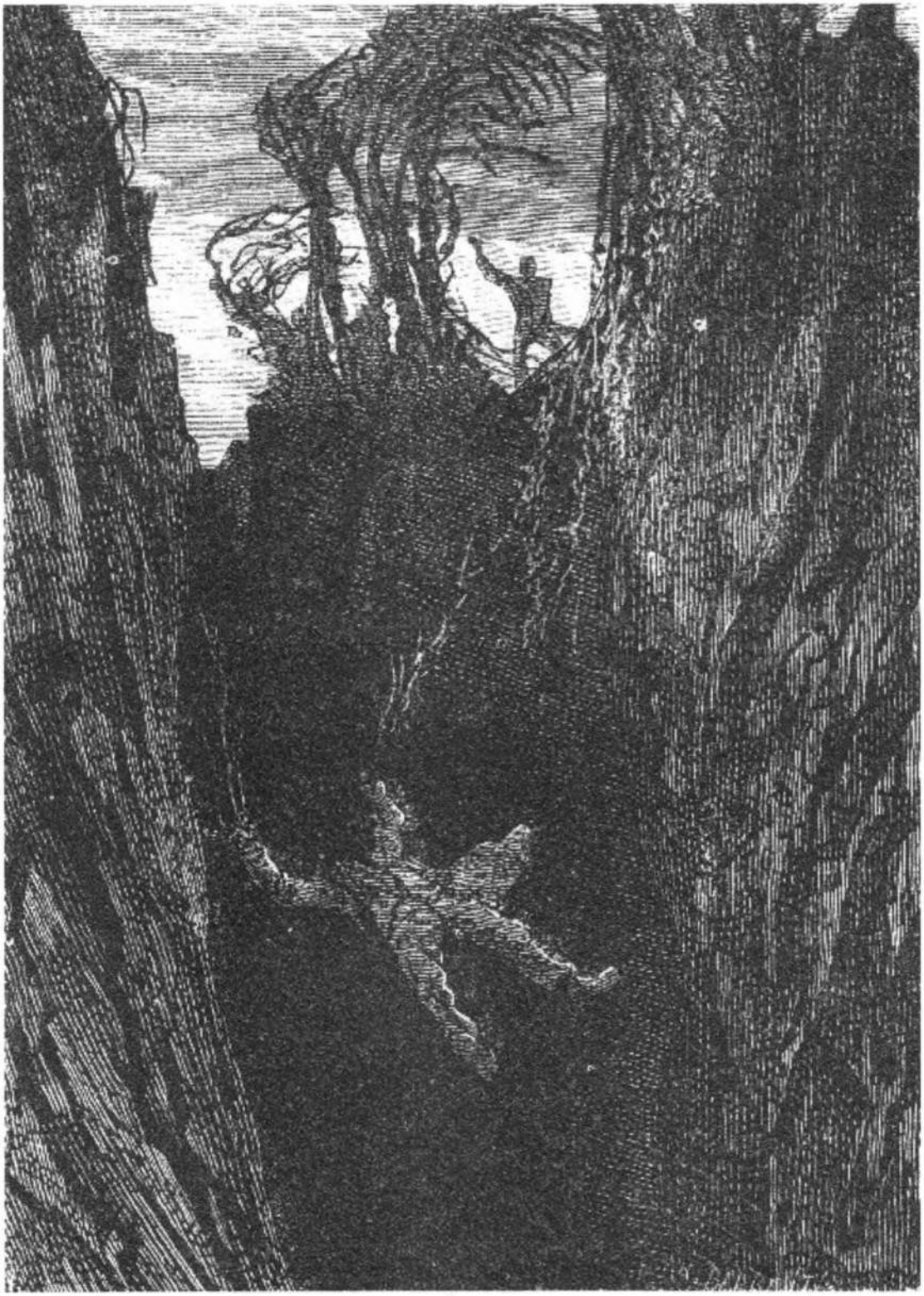

Martinez ellerini öne uzatmış halde uçuruma düştü.

Bir fersah aşağıda, subay adayı ve tayfa başı, Ixtolucca Nehrini geçidi kullanarak aştıktan sonra bir araya geldiler.

"Don Orteva'nın öcünü aldım!" dedi Jacopo.

"Ben de İspanya'nın intikamını!" diye cevapladı Pablo.

İşte, Meksika Konfederasyon donanması böyle doğdu. Hainlerce teslim edilmiş iki İspanyol gemisi yeni cumhuriyete kaldı ve Teksas ve Kaliforniya için Amerika Birleşik Devletleri gemileriyle çatışan küçük filonun çekirdeğini oluşturdu.

GÖKLERDE BİR DRAM

Eylül 185–, Main üzerindeki Frankfurt'a vardım. Almanya'nın başlıca kentlerinin üzerinden geçerken balonumla yaptığım manevralarla parlak bir gösteri sundum, ne var ki bugüne kadar Konfederasyon'dan hiç kimse balon sepetimde bana eşlik etmemişti ve MM. Gren, Eugène Godard ve Poitevin tarafından Paris'te yapılan güzel deneyler, ciddi insanlar olan Almanları henüz hava yollarını denemeye ikna edememişti.

Yine de bir sonraki havalanmamım haberi Frankfurt'ta yayılır yayılmaz, üç muhterem zat benimle yola çıkmak için ricada bulundular. İki gün sonra, Comédie Meydanından hareket etmemiz gerekiyordu. Dolayısıyla hemen balonumu hazırlamaya giriştim. Asit ve gazlara karşı oldukça dayanıklı ve sugeçirmez bir madde olan gütaperkayla takviye edilmiş ipekten mamuldü ve –üç bin metreküp– hacmi çok yükseklere çıkmasını sağlıyordu.

Kalkış günü Frankfurt'a müthiş bir kalabalık çeken büyük eylül fuarına denk geliyordu. Kalitesi mükemmel ve yükseltiş kuvveti güçlü olan aydınlatma gazı bana harikulade şartlarda tedarik edilmişti. Sabah

saat on bire doğru, balon dolmuştu, ama zorunlu tedbir gereği sadece dörtte üçü, çünkü göğe yükseldikçe atmosfer tabakalarının yoğunluğu düşer ve balonun şeritleri altına hapsolmuş akışkan madde esneyerek çeperleri patlatabilirdi. Yaptığım hesaplar beni ve yoldaşlarımı taşımak için gerekli olan gaz miktarını tam olarak vermişti.

Öğlen vakti hareket etmemiz lazımdı. Kendilerine ayrılmış duvarın etrafın etrafında sıkış tıkış bir halde bütün meydanı dolduran, civardaki sokaklara akan ve meydandaki evlerin zemin katlarından çatıya kadar pencerelerinden sarkan o sabırsız kalabalığın manzarası muhteşemdi. Geçmiş günlerin sert rüzgârları ortalığı sessizleştirmişti. Bulutsuz gökyüzünden bunaltıcı bir sıcaklık yayılıyordu. Atmosferi devindiren tek bir esinti yoktu. Böyle bir havada, insan nereden havalanırsa aynı noktaya geri inilebilirdi.

Yanıma torbalarla üç yüz libre çakıl taşı almıştım; dört ayak çapında, üç ayak derinliğinde, yusyuvarlak balon sepeti rahatça düzenlenmişti; sepeti tutan kenevir file balonun üst yarıküresinde simetrik olarak yayılıyordu; pusula yerinde ve barometre destek halatlarını birleştiren çembere asılıydı, çapa demiri özenle sarılmıştı. Yola çıkabilirdik.

Duvarın önüne yığılmış insanlar arasında, soluk benizli, yüz hatları huzursuz bir genç adam fark ettim. Görünüşü beni etkiledi. Almanya'nın birçok şehrinde gerçekleştirdiğim daha önceki balon uçuşlarımda da rastladığım, sebatkâr bir seyirciydi. Kaygılı bir edayla, yerden birkaç ayak yukarıda hareketsiz duran tuhaf aleti hayranlıkla ve gıpta ederek gözlüyor ve etrafındakilerin arasında sessiz kalıyordu.

Öğle çanı çaldı. Vakit gelmişti. Birlikte seyahat edeceğim yoldaşlarım ortada görünmüyordu.

Her birinin evine adam yolladım ve birinin Hamburg'a, diğerinin Viyana'ya, üçüncünün de Londra'ya gitmiş olduğunu öğrendim. Günümüz balon pilotlarının becerileri sayesinde her türlü tehlikeden muaf oldukları bu gezilerden birine tam girişecekleri esnada, yürekleri pes etmişti. Bir bakıma şenlik programına dahil olduklarından, bu görevi hakkıyla yerine getirmekte zorlanacaklarından korkmuş ve perde kalkar kalkmaz tiyatrodan uzağa kaçmışlardı. Cesaretlerinin oradan sıvışma hızlarıyla ters orantılı olduğu muhakkaktı.

Yarı hayal kırıklığına uğramış kalabalığın fena halde keyfi kaçmıştı... Tek başıma yola çıkmakta tereddüt etmedim. Balonun özgül ağırlığı ve havaya kaldırılması gereken ağırlık arasındaki dengeyi sağlamak amacıyla, yoldaşlarının yerine yeni kum torbaları ekleyip sepete bindim. Balonun tam ortasındaki çembere sabitlenmiş bir düzine halatla balonu tutan on iki adam ipleri parmakları arasında biraz koyuverdi ve balon yerden birkaç ayak yukarı kalktı. Hiç rüzgâr esmiyordu ve kurşun gibi ağır hava aşılmaz gibi görünüyordu.

"Her şey tamam mı?" diye bağırdım.

Adamlar ipleri bırakmaya hazırlandı. Son bir bakış atınca, yola çıkabileceğimi anladım.

"Dikkat!"

Kendilerine ayrılmış duvarı istila etmiş gibi görünen kalabalıkta bir kıpırdanma oldu.

"Hepsini bırakın!"

Balon yavaş yavaş yükseldi, ama beni sepetin dibine deviren bir sarsıntı hissettim.

Doğrulduğumda, karşımda hesapta olmayan bir yolcu buldum: Soluk benizli genç adamı.

"Saygılarımı sunarım, bayım!" dedi büyük bir ciddiyetle.

"Saygılarımı sunarım, bayım!" dedi büyük bir ciddiyetle.

"Hangi hakla..?"

"Hangi hakla mı burada bulunuyorum?.. Beni geri yollamanızın imkânsızlığı dolayısıyla!"

Afallamıştım! Adamın rahatlığı beni şaşkına çevirdi.

Bu davetsiz misafire bakıyordum, fakat şaşkınlığımı hiç umursamıyordu.

"Ağırlığım dengenizi bozuyor mu, bayım?" dedi. "İzninizle..."

Ve onayımı beklemeksizin, balondan boşluğa iki çuval safra attı.

"Bayım," dedim o zaman yegâne seçeneğime başvurarak, geldiniz... Pekâlâ! Kalacaksınız... İyi!.. Ama balonun idaresi yalnız bana ait..."

"Bayım," diye cevap verdi, "medeniliğiniz tam Fransız usulü. Benimle aynı ülkeden! Uzatmayı reddettiğiniz elinizi içten sıkıyorum! İşinizi bitirmenizi bekleyeceğim..."

"Ne için?.."

"Sizinle konuşmak için."

Barometre yirmi altı ince düşmüştü. Şehrin üzerinde, yaklaşık altı yüz metre yüksekteydik, ama balonun yatay hareketini gösteren bir şey yoktu, zira balonun içine dolmuş hava kütlesi de onunla beraber ilerliyordu. Ayaklarımızın altına yayılmış nesneler bir nevi tedirgin edici sıcaklık içinde yüzüyor ve hatları can sıkıcı bir belirsizlik arz ediyordu.

Yoldaşımı tekrar inceledim.

Sade giyimli, otuz yaşlarında bir adamdı. Yüz hatlarının sert ve sivri köşeleri başa çıkılmaz bir enerji ortaya koyuyordu, çok kaslı görünüyordu. Balonun sessizce göğe yükselmesi karşısında tam bir şaşkınlık içinde kımıldamadan durmuş, ne idiği belirsiz bir küme halinde birbirine karışmış nesneleri ayırt etmeye çalışıyordu.

"Münasebetsiz sis!" dedi birkaç saniye sonra.

Yanıtlamadım.

"Kızdınız bana!" diye devam etti. "Ne yapayım, yolculuğun ücretini ödeyemezdim, habersiz binmem gerekiyordu."

"Kimse inmenizi istemiyor, bayım."

"Ya! Demek 15 Ocak 1784'te Lyon'dan havalanan Laurencin ve Dampierre kontlarının başına da buna benzer bir şey geldiğini bilmiyorsunuz. Fontaine adında genç bir tüccar, balonu alabora etme tehlikesine rağmen, sepete tırmanmış!.. Yolculuğu tamamlamış ve bu sebeple de kimse ölmemiş!"

"Yere bir inelim de, o zaman hesaplaşırız," diye cevap verdim, benimle konuşurken kullandığı ses tonunun lakaytlığına kızarak.

"Aman! Şimdi dönüşü düşünmeyelim!"

"İnmekte gecikeceğimi mi sanıyorsunuz yani?"

"İnmek!" dedi şaşkınlıkla. "İnmek! – İşe önce yukarı çıkmakla başlayalım."

Ve daha ben engel olamadan, sepetin zemininden iki safra torbası alıp içindekileri boşaltma zahmetine girmeden yere atmıştı bile!

"Bayım!" diye haykırdım hiddetle.

"Ne kadar becerikli olduğunuzu biliyorum," diye cevap verdi yabancı, sakin sakin. "Güzel uçuşlarınız epey gürültü kopardı. Fakat şayet tecrübe pratiğin kız kardeşiyse, teorinin de kuzenidir biraz. Balonculuk sanatı hakkında uzun araştırmalar yaptım. Aklımı aldı!" diye ekledi mahzun bir edayla, sessizce derin düşüncelere dalarak.

Yeniden yükselen balon belli bir irtifada sabit kaldı.

Barometreye bakan yabancı, "Sekiz metreye çıktık bile! İnsanlar böceklere benziyor. Bakın! Sanırım oranlarını sağlıklı değerlendirmek için onları hep bu

yükseklikten seyretmek lazım! Comédie Meydanı muazzam bir karınca yuvasına dönüşmüş durumda. Rıhtımlara ve giderek küçülen Zeil Caddesine yığılan kalabalığa bakın. Dom Kilisesinin üstündeyiz. Mein Nehri daha şimdiden şehri kesen beyazımsı bir çizgiden başka bir şey değil ve şu köprü, Mein-Brucke, ırmağın iki yakası arasına atılmış bir tele benziyor."

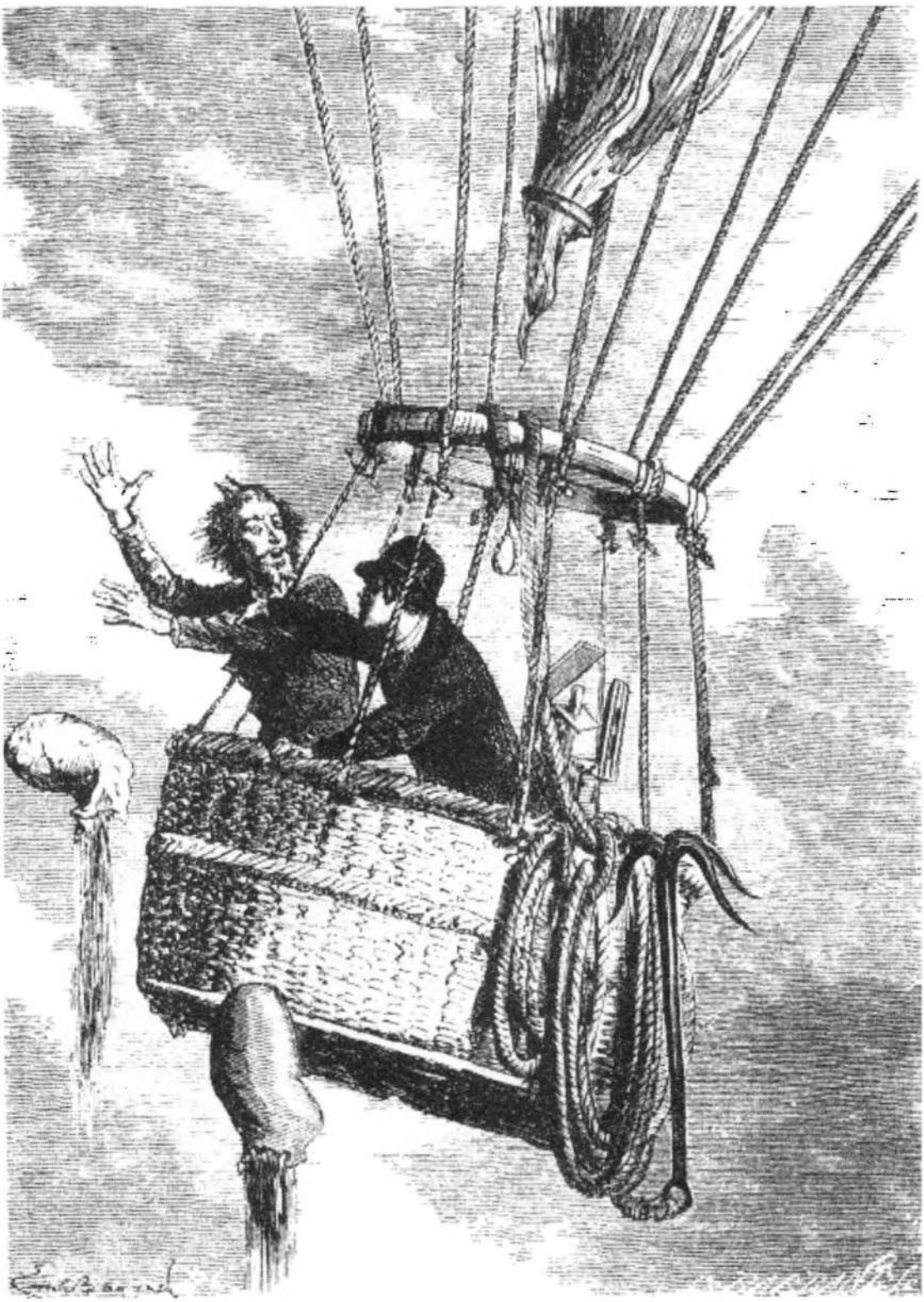

"Bayım!" diye haykırdım hiddetle.

Hava biraz soğumuştu.

"Sizin için yapmayacağım şey yoktur, efendim," dedi yoldaşım. "Üşüdüyseniz, giysilerimi çıkarıp size ödünç verebilirim."

"Teşekkür ederim!" diye yanıtladım soğuk bir şekilde.

"Yani, insan mecbur kalında ne yapması gerekiyorsa onu yapar. Elinizi verin, yurttaşınızım, benimle bilginiz artar ve sohbetim sebep olduğum sıkıntıyı telafi eder!"

Cevap vermeden sepetin karşı ucuna oturdum. Genç adam geniş paltosunun cebinden hacimli bir kitap çıkarmıştı. Bu, balonculuk üzerine bir çalışmaydı.

"Havacılık saplantılarına dair yapılmış en tuhaf gravür ve çizgi koleksiyonuna sahibim," dedi. "Bu kıymetli keşif hem hayranlık uyandırdı, hem de alaya alındı! Neyse ki artık Montgolfier kardeşlerin su buharıyla suni bulutlar yaratmaya ve ıslak saman ve yapağı yakarak elde ettikleri, elektrikle aynı özellikleri taşıyan bir gaz imal etmeye uğraştıkları dönemde değiliz."

"Mucitlerin değerini küçümsemek mi istiyorsunuz yoksa?" diye cevapladım, çünkü bu macerada hangi tarafta olacağıma karar vermiştim. "Göklere yükselme olasılığını tecrübeyle kanıtlamış olmak güzel değil midir?"

"Hey! Bayım! İlk havacıların itibarını inkâr eden kim? Isınmış havadan başka bir şey içermeyen o narin kılıflar vasıtasıyla havalanmak müthiş bir cesaret gerektiriyordu! Ama sorarım size, aerostatik bilimi Blanchard'ın uçuşlarından, yani yaklaşık bir asırdan beri büyük bir adım attı mı? Görüyorsunuz işte, bayım!"

Yabancı derleme kitabından bir gravür çekip çıkardı.

"İşte," dedi, "balonun keşfinden dört ay sonra Pilâtre des Rosiers ve Arlandes Markisi'nin girişikleri ilk hava yolculuğu. XVI. Louis bu seyahati onaylamayı reddediyordu ve iki idam mahkûmu ilk hava yolculuğunu denemek zorundaydı. Pilâtre des Rosiers bu adaletsizliğe pek öfkelendi ve muhtelif entrikalar sayesinde, yola çıkma fırsatını elde etti. Manevraları kolaylaştıran sepet daha icat edilmemişti ve alt kısmını çepeçevre içine alan yuvarlak bir galeri balonu daraltıyordu. Pilotların ikisinin de galerinin bir ucunda kımıldamadan durmaları gerekiyordu, çünkü çok yer kaplayan ıslak saman hareket etmelerine müsaade etmiyordu. Ateşle çalışan bir ısıtıcı balonun ağzına asılmıştı. Yolcular yükselmek istediklerinde, aleti yakmak pahasına korlara saman atıyorlardı ve daha da ısınan hava balona yeni bir yükselme kuvveti kazandırıyordu. İki cesur havacı 21 Kasım 1783'te, veliahdın emirlerine tahsis ettiği Muette Parkından yola çıktı. Balon görkemli bir şekilde havalandı, Cygnes Adası boyunca ilerledi, Barrière de la Conférence'tan Seine Nehrini geçti ve Les Invalides'in kubbesi ile Askeri Okul arasına yönelerek Saint-Sulpice'e yaklaştı. O zaman pilotlar ateşi güçlendirip bulvarı aştılar ve Barrière d'Enfer'in ilerisine indiler. Yere değdiklerinde, balon çöktü ve Pilâtre des Rosiers birkaç saniye içinde balonun kıvrımlarına gömüldü!"

"Can sıkıcı bir alamet!" dedim beni yakından etkileyen bu ayrıntılarla ilgilenerek.

"Sonrasında talihsiz adamın canına mal olacak bir felaket alameti!" diye yanıtladı yabancı, üzgün bir edayla. "Siz hiç böyle bir şey hissetmediniz mi?"

"Asla."

"Aman! Felaketler önceden haber vermeden gelir!" diye ekledi yoldaşım.

Ve sessiz kaldı.

Bu sırada güneye ilerliyorduk ve Frankfurt çoktan ayaklarımızın altından akıp gitmişti.

"Belki de fırtınayla karşılaşırız," dedi genç adam.

"Biz o zamana kadar inmiş oluruz," diye cevap verdim.

"Gerçek! Yukarı çıkmak daha iyi aslında! Böylece daha güvenli bir şekilde kaçarız."

Ve iki kum torbası daha gökyüzünü boyladı.

Balon süratle yükselip bin iki yüz metrede durdu. Bir hayli keskin bir soğuk hissedildi. Bununla birlikte, balonun kumaşına vuran güneş ışınları içindeki havayı genleştirerek, daha büyük bir yükselme kuvveti veriyordu.

"Hiç endişe etmeyin," dedi yabancı. "Yedi bin metreye kadar solunabilir havamız mevcut. Hem siz benim yaptıklarımı kafaya takmayın."

Ayağa kalkmak istedim, fakat kuvvetli bir el beni oturduğum yere çiviledi.

"İsminiz?" diye sordum.

"İsmim mi? Ne önemi var ki?"

"Adınızı soruyorum!"

"Adım Herostratus ya da Empedokles, tercihinize kalmış."

Bu cevap hiç de güven verici değildi.

Üstelik yabancı öyle garip bir soğukkanlılıkla konuşuyordu ki, kaygı içinde, kiminle uğraşmam gerektiğini sordum kendi kendime.

"Bayım," diye devam etti, bilim adamı Jacques Charles'tan bu yana yeni hiçbir şey tasarlanmadı. Balonların keşfinden dört ay sonra, o mahir adam, balon fazla dolduğunda veya aşağı inmek istendiğinde gazın tahliyesini sağlayan supabı, aletin manevralarını kolaylaştıran sepeti, balon kılıfını içeren fileyi, yukarı

çıkmaya ve iniş yerini seçmeye yarayan safrayı, kumaşı sugeçirmez kılan kauçuk kaplamayı, erişilen irtifaı belirten barometreyi icat etmişti. Nihayet Charles, atmosferin en yüksek katmanlarına ulaşmayı sağlayan ve havadayken alev alma tehlikesi taşımayan, havadan on dört kat daha hafif hidrojen kullanıyordu.1 Aralık 1783'te Tuileries Sarayının etrafında üç yüz bin seyirci birbirini eziyordu. Charles yükseldi ve askerler silahlarını ona doğrulttu. Balonunu günümüz havacılarının hâlâ aşamadıkları bir ustalıkla idare ederek havada dokuz fersah ilerledi. Kral ona iki bin lira maaş bağladı, zira o sıralarda yeni icatlar teşvik ediliyordu!"

O sırada yabancı bana belli bir huzursuzluk çekiyormuş gibi göründü.

"Ben, bayım," diye sürdürdü konuşmasını, "konuyu inceledim ve ilk pilotların balonlarını yönettiklerine kani oldum. Hakkındaki iddialar şüpheli de olsa Blanchard'ı bir yana bırakırsak, Guyton-Morveaux, kürek ve dümen yardımıyla aletine hassas hareketler ve belli bir yön vermiş. Son olarak Paris'te bir saatçi, Bay Julien, Hipodrom'da inandırıcı deneyler gerçekleştirmiş, zira dikdörtgen biçimindeki hava aracı, özel bir mekanizma sayesinde, alenen rüzgâra karşı yönelmiş. Bay Petin dört hidrojen balonunu yan yana sıralamayı hayal etmiş ve yatay olarak yerleştirilip kısmen katlanan yelkenler vasıtasıyla, dengede bir bozulma elde etmeyi ummuş, böylece eğimli bir yön kazandırmak istemiş. Hava akımların direncinin üstesinden gelmeye yönelik tasarlanmış motorlardan, mesela pervaneden bahsedilir; ama devingen bir ortamda hareket eden pervane hiçbir sonuç vermeyecektir. Ben, bayım, ben balonları idare etmenin yegâne yolunu keşfettim ve imdadıma hiçbir akade-

mi gelmedi, tek bir şehir bile üye listelerimi doldurmadı, hiçbir hükümet beni dinlemek istemedi! Utanç verici bir durum!"

Yabancı baş ve el hareketleri eşliğinde konuşuyor ve sepet şiddetli sarsıntılara maruz kalıyordu. Onu durdurmakta çok zorlandım.

Bu arada balon daha hızlı bir cereyana rastladı. Bin beş yüz metre yüksekte, güneye ilerliyorduk.

"İşte, Darmstadt," dedi yoldaşım, sepetten aşağı doğru eğilerek. "Şatosunu görüyor musunuz? Belirgin bir şekilde görünmüyor, öyle değil mi? Ne istiyorsunuz? Bu fırtına sıcağı nesnelerin şekillerini bulanıklaştırıyor. Mekânları tanımak için usta gözler gerekiyor."

"Oranın Darmstadt olduğundan emin misiniz?" diye sordum.

"Elbette. Ve Frankfurt'a altı fersah uzaktayız."

"Öyleyse aşağı inmek lazım!"

"Aşağı inmek mi? Çan kuleleri üzerine inmek istemiyorsunuz herhalde," dedi yabancı sırıtarak.

"Hayır, ama şehrin yakınlarına."

"Pekâlâ! Çan kulelerinden sakınalım!"

Yoldaşım bunları söylerken bir yandan da safra torbalarını kaptı. Üstüne atıldım, ama tek eliyle beni yere serdi ve safra atan balon iki bin metreye ulaştı.

"Sakin olun," dedi. "Ve Brioschi, Biot, Gay-Lussac, Bixio ve Barral'ın bilimsel araştırmalarını yürütmek için daha da yükseklere çıktıklarını unutmayın."

"İnmemiz lazım, bayım," diye devam ettim ona yumuşak bir şekilde yaklaşmaya gayret ederek. "Etrafımızda fırtına oluşuyor. İhtiyatsızlık oluyor bu..."

"Hah! Fırtınadan daha yukarı çıkarız ve korkacak bir şey kalmaz!" diye haykırdı yoldaşım. "Dünyaya tahakküm eden bulutlara hükmetmekten güzel ne olabilir? Böyle, hava dalgaları üstünde süzül-

mek büyük bir mutluluk değil mi? En önemli şahsiyetler bizim gibi yolculuk ettiler. Markiz ve Kontes Montalembert, Podenas Kontesi, Matmazel La Gadre, Montalembert Markisi bu tanınmamış kıyılara gelmek üzere Saint-Antoine kenar mahallesinden yola çıktılar ve Dük Chartres 15 Temmuz 1781 uçuşunda büyük bir hüner ve zekâ kıvraklığı gösterdi. Lyon'da Laurencin ve Dampierre Kontları, Nantes'ta Bay De Luynes, Bordeaux'da Grangeslardan Arbelet, İtalya'da Şövalye Andréani, günümüzde Brunswick Dükü göklerde saygın bir iz bıraktılar. Bu büyük şahsiyetlerle boy ölçüşmek için göğün derinliklerinde onlardan daha yükseğe çıkmak gerek! Sonsuzluğa yaklaşmak onu anlamaktır!"

Hava yoğunluğunun azalması balonun hidrojenini kayda değer ölçüde genleştiriyordu ve kasten boş bırakılmış alt bölümün şişerek supabın açılmasını kaçınılmaz kıldığını görüyordum, ama yol arkadaşım dilediğim gibi manevra yapmama izin vermeye niyetli görünmüyordu. Velhasıl o heyecanla konuşurken ben de supabın ipini gizlice çekmeye karar verdim, çünkü kiminle uğraştığımı tahmin etmekten çekiniyordum! Bu fazla korkunç olurdu! Saat aşağı yukarı bire çeyrek vardı. Frankfurt'u kırk dakika evvel terk etmiştik ve güney tarafından rüzgâra karşı bize çarpmaya hazır, kocaman bulutlar geliyordu.

"Planlarınızın başarıya ulaşmasına dair bütün umudunuzu yitirdiniz mi?" diye sordum büyük bir ilgiyle.

"Hepsini!" diye cevap verdi yabancı, boğuk bir sesle. "Reddederek, karikatürler çizerek ve belden aşağı vurarak beni yaralayıp işimi bitirdiler! Öncülere mahsus, ezeli ve ebedi işkence! Her döneme ait şu karikatürlere bakın, cüzdanım onlarla dolu!"

Yoldaşım kâğıtlarını karıştırırken fark ettirmeden supabın ipini yakalamıştım. Bununla beraber dışarı kaçan gazdan kaynaklanan ve çağlayan sesini andıran ıslığı fark etmesi işten bile değildi.

"Başrahip Miolan hakkında ne şakalar yapılıyordu!" dedi. "Janninet ve Bredin'le havalanması gerekiyordu. Balonları ateş aldı ve cahil bir ayaktakımı kalabalığı tarafından paramparça edildi! Sonra *acayip hayvanlar* karikatürü onlara Miaulant, Jean Minet ve Gredin* adlarını taktı."

Supabın ipini çektim ve barometre tekrar yükselmeye başladı. Vakti gelmişti! Güneyden birkaç uzak gürleme duyuluyordu.

"Şu diğer gravüre bakın," diye devam etti yabancı, hareketlerimden şüphelenmeden. "Bir gemiyi, kaleleri, evleri, vs havaya kaldıran muazzam bir balon bu. Karikatüristler saçmalıklarının bir gün gerçek olacağını düşünmüyordu! Bu büyük gemi tastamam, solda dümeni ve pilot kabini, pruvada eğlence yerleri, dev bir org ve Dünya'nın ya da Ay'ın sakinlerinin dikkatini çekmek için bir top, pupanın üstünde gözlemevi ve cankurtaran balonu, ekvatoral çemberde askeri lojman, solda fener, sonra gezinti için üst galeriler, yelkenler, manevra kanatları, altta kafeler ve her türlü yiyecek içeceğin satıldığı bakkallar. Şu muhteşem bildiriyi takdir edersiniz: 'İnsanlığın mutluluğu için icat edilmiş bu yuvarlak, sürekli Doğu'ya doğru yol alacak ve dönüşte yolculuklarını iki kutba olduğu kadar Batı'nın uç kesimlerine de bildirecektir. Hiç zahmete girmek gerekmez; her şey önceden biliniyor, her şey iyi gidecek. Tüm geçiş noktaları için kesin bir tarife olacak, fakat ücretler yarı küremizin en uzak diyarları için

---

* Miyavlayan, Kedicik ve Düzenbaz –çn.

aynı kalacaktır; mesela sözü geçen yolculuklardan herhangi biri için bin Louis altını ödenecektir. Bahsedilen balonun sunacağı sürat, rahatlık ve eğlence göz önünde bulundurulduğunda, bu meblağın gayet önemsiz olduğu söylenebilir, yerde rastlanmayan eğlenceler... Bu balonda herkesi kendi hayal gücüne uygun şeyler bulabilecektir. Bu o denli gerçektir ki, aynı mahalde kimileri baloda, başkaları istirahatte olacaktır; bazıları zarif bir yaşantı sürerken, ötekiler oruç tutacaktır; zeki insanlarla sohbet etmek isteyen kişi konuşacak birini bulacak, budalalar kendi gibilerden mahrum kalmayacaktır. Böylece zevk havadaki topluluğun ruhu olacaktır!' Tüm bu hayaller insanları güldürdü... Ama günlerim sayılı değilse, kısa bir zaman zarfında, bu havacılık projelerinin gerçek olduğu görülecek!"

Bariz bir şekilde alçalıyorduk. O bunun farkında değildi.

"Bir de şu, bir tür balon oyununa bakın," diye devam etti, önemli bir koleksiyonuna sahip olduğu gravürlerden birkaçını önüme yayarak! Bu oyun balon sanatının bütün tarihini içeriyor. Eğitilmiş zihinlere yönelik tasarlanmış. Zar ve fiyatları önceden belirlenmiş para fişleriyle oynanıyor, oyuncunun vardığı haneye göre ondan ya para kesiliyor ya da ona ödeme yapılıyor."

"Fakat," diye lafı adamın ağzından aldım, "balonculuk bilimini derinlemesine incelemiş gibi görünüyorsunuz?"

"Evet, bayım! Evet! Phaeton'dan, İkaros ve Arhitas'tan itibaren her şeyi araştırıp inceledim, her şeyi öğrendim! Bence balonculuk sanatı dünyaya müthiş hizmetlerde bulunurdu, keşke Tanrı bana ömür verse de görsem! Ama bu olmayacak!"

"Niye?"

"Çünkü adım Empedokles ve Herostratus!"

Neyse ki bu arada balon yere yaklaşıyordu, fakat yüz ayak yükseklikten düşmenin tehlikesi de beş bin düşmek kadar vahimdir!

"Fleurus Muharebesini hatırlıyor musunuz?" diye devam etti, yüzü gitgide canlanan yoldaşım. "Coutelle hükümetin emriyle o muharebede bir balon şirketi kurdu! Maubeuge'deki merkezde General Jourdan günde iki kez bu yeni gözlem yönteminden hizmetler aldı. Coutelle, bizzat generalle birlikte, göklere yükseliyordu. Pilot ve balondan faydalanan gözlemciler arasındaki bağlantı küçük, beyaz, kırmızı ve sarı bayraklar vasıtasıyla kuruluyordu. Çoğu zaman, yukarı çıktığı esnada, aletten karabina ve top atışları yapılıyordu, ama nafile. Jourdan, Charleroi'ya kuşatmaya hazırlandığında, Coutelle o meydanın yakınına gitti, Jumet Ovasından havalandı ve yedi sekiz saat General Morlot'yla beraber gözlemde kaldı ki kuşkusuz Fleurus zaferini kazanmamızda bunun katkısı oldu. Hakikaten General Jourdan hava gözlemlerinden almış olduğu yardımları açıkça ilan etti. Ne var ki bu vesileyle yapılmış yardımlara rağmen, Belçika seferi sırasında, balonların askeri kariyerinin başlamasına şahit olunan o yıl aynı zamanda bittiği de görüldü! Ve devlet tarafından kurulan Meudon Okulu, Mısır dönüşünde Bonaparte tarafından kapatıldı! Franklin'in dediği gibi, peki, yeni doğan çocuktan ne beklemek gerekiyordu? Çocuk canlı doğmuştu, onu boğmamak lazımdı!"

Yabancı alnını ellerine eğdi, birkaç saniye düşünceye daldı. Sonra, kafasını kaldırmadan:

"Yasaklamış olmama rağmen supabı mı açtınız, bayım?" dedi.

İpi bıraktım.

"Neyse ki daha üç yüz libre saframız var!" diye devam etti.

Yedi sekiz saat gözlemde kaldı.

"Planlarınız nedir?" diye sordum o zaman.

"Denizleri hiç geçtiniz mi?" dedi.

Yüzümün solduğunu hissettim.

"Adriyatik Denizine doğru sürüklenmemiz can sıkıcı," diye ekledi. "Bu, dereden başka bir şey değil! Ama daha yukarıda, başka akıntılar buluruz belki!"

Ve bana bakmaksızın, balondan birkaç çuval safra daha attı. Sonra, tehditkâr bir sesle:

"Supabı açmanıza müsaade ettim, çünkü gazın genleşmesi balonu patlatma riski barındırıyordu!" dedi. "Ama neyse, boş verin!"

Ve şöyle devam etti:

"Blanchard ve Jefferies'nin Douvres'dan Calais'ye yaptıkları seferi bilirsiniz! Muhteşem bir şeydir! 7 Ocak 1785'te, bir kuzeybatı rüzgârıyla, Douvres civarında balonları gazla şişmiş. Henüz yükselmişler ki dengelerindeki bir hata yüzünden, geri düşmemek için safralarının çoğunu boşaltmak zorunda kalmışlar ve sadece otuz libresini muhafaza etmişler. Bu çok azmış; zira rüzgâr yoğunlaşmıyormuş ve Fransa kıyılarına doğru ziyadesiyle yavaş ilerliyorlarmış. Üstelik kumaşın su geçirgen olması balonun yavaş yavaş sönmesine yol açıyormuş. Bir buçuk saat sonra, yolcular alçaldıklarını fark etmişler.

'Ne yapmalı?' demiş Jefferies.

'Yolun ancak dörtte üçünde ve oldukça alçaktayız!' diye yanıtlamış Blanchard. 'Yukarı çıkarsak, daha uygun rüzgârlara rastlayabiliriz.'

'Kumun geri kalanını da atalım!'

Balon biraz yükselme kuvveti kazanmış, fakat yeniden alçalmakta gecikmemiş. Yolculuğun yarısına doğru, pilotlar erzak ve aletleri de atmışlar. Bir çeyrek saat sonra Blanchard, Jefferies'ye, 'Barometre?' demiş.

'Yükseliyor! Çuvalladık. Oysa işte, Fransa kıyıları!'

Büyük bir gürültü işitilmiş.

'Balon mu yırtıldı?' demiş Jefferies.

'Hayır! Gaz kaybı balonun alt kısmını söndürdü! Ama hâlâ alçalıyoruz! Kaybettik! Aşağıdaki her şey lüzumsuz!'

Erzak, kürekler ve dümen denize atılmış. Havacılar ancak yüz metre irtifadaymışlar.

'Yükseliyoruz,' demiş doktor.

'Hayır, ağırlığın azalmasından ileri gelen bir hareketlenme bu! Ve görünürde tek bir gemi, ufukta hiç kayık yok! Giysilerimizi de atalım denize!'

Zavallılar soyunmuşlar, ama balon hâlâ alçalıyormuş!

'Blanchard,' demiş Jefferies, 'bu yolculuğu yalnız yapmalıydınız; beni de almaya razı oldunuz; kendimi feda edeceğim! Suya atlayacağım ve hafifleyen balon yeniden yükselecek!'

'Hayır, korkunç bir şey bu!'

Balon gittikçe daha çok sönüyormuş ve içbükey yapısı paraşüt işlevi görerek gazı çeperlere karşı sıkıştırıp kaçağı artırıyormuş.

'Elveda, dostum,' demiş doktor. 'Tanrı sizi korusun!'

Aşağı atlamak üzereyken Blanchard onu tutmuş.

'Elimizde bir çare kaldı!' demiş. 'Sepeti tutan ipleri kesebilir ve fileye tutunabiliriz! O zaman balon yükselebilir. Hazır olalım! Fakat... barometre iniyor! Biz çıkıyoruz! Rüzgâr serinliyor! Kurtulduk!'

Yolcular Calais'yi görmüşler! Deli gibi sevinmişler! Birkaç saniye sonra, Guines Ormanı'na paldır küldür inivermişler."

"Bu şartlarda Doktor Jefferies'yi örnek alırdınız herhalde!" diye ekledi yabancı.

Bulutlar göz kamaştırıcı kütleler halinde önümüzden geçiyordu. Balon o buğu yığınına kocaman gölgeler yansıtıyor ve sanki bir haleyle sarmalanıyordu. Yıldırım sepetin üzerinde çakıyordu. Tüm bunlar korkutucuydu!

"İniyoruz!" diye haykırdım.

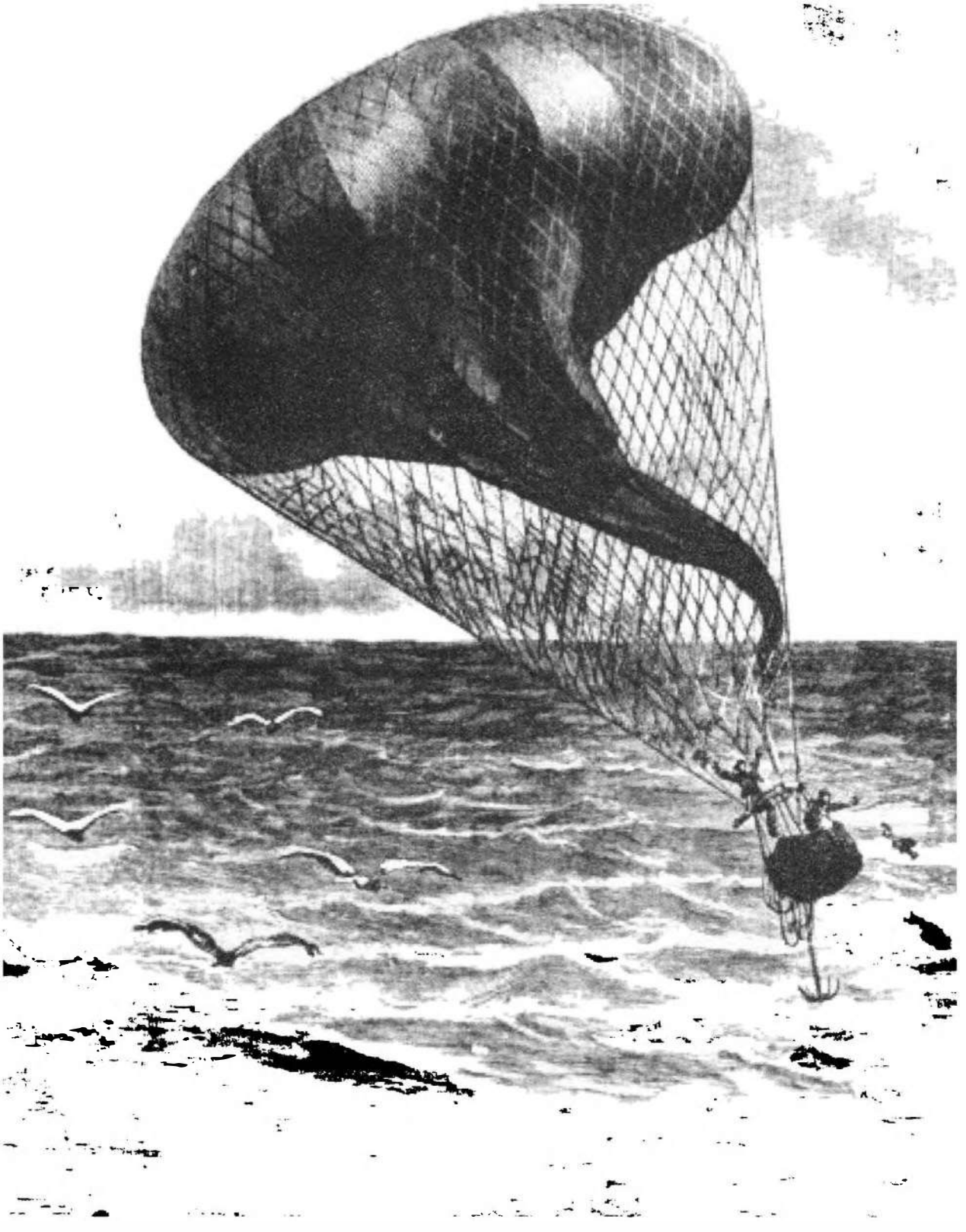

Balon gittikçe daha çok sönüyormuş.

"Güneş tepede bizi beklerken inmek mi! Çuvallar aşağı!"

Ve balon elli libreden fazla safradan kurtuldu!

Üç bin beş yüz metrede, havada sabit kaldık. Yabancı durmadan konuşuyordu. Ben tam bir bezginlik içindeyken, o kendi âleminde yaşıyor gibiydi.

"İyi bir rüzgârla uzağa giderdik!" diye bağırdı. "Antiller'de saatte yüz fersah yapan hava cereyanları mevcut! Napolyon'un taç giyme töreninde, Garnerin akşam on birde, renkli camlarla aydınlatılmış bir balon fırlattı. Rüzgâr kuzey-kuzeybatıdan esiyordu. Ertesi sabah gün doğarken, Roma sakinleri balonun San Pietro'nun kubbesi üzerinden geçişini selamlıyordu! Biz daha da uzağa gideceğiz... ve daha yükseğe!"

Zor duyuyordum! Etrafımda her şey uğulduyordu! Bulutlarda bir gedik açıldı.

"Şu kente bakın," dedi yabancı, "orası Speyer!""

Sepetten dışarı sarktım ve siyahımsı ufak bir yığın fark ettim. Speyer'di bu. Geniş mi geniş Ren Nehri çözülmüş bir kurdeleye benziyordu. Başımızın üstünde, gök koyu maviydi. Kuşlar bizi uzun zamandır terk etmişti, zira o yoğunluğu azalmış havada uçmaları imkânsızdı. Boşlukta yalnızdık ve ben yabancıyla baş başaydım!

"Sizi nereye götürdüğümü bilmeniz gereksiz," dedi o vakit. Ve pusulayı bulutlara fırlattı. "Ah! Düşüş güzel bir şey! Pilâtre des Rosiers'den Teğmen Gale'e kadar, balon kazası kurbanları azdır ve felaketler her zaman ihtiyatsızlıktan kaynaklanır. Pilâtre des Rosiers, Romain'le birlikte, 13 Haziran 1785'te, Boulogne'dan yola çıktı. Kuşkusuz gaz kaybetmeye ya da safra atmaya mecbur kalmamak amacıyla, gazlı balonuna bir de sıcak hava balonu asmıştı. Bu, barut fıçısı altına ısıtıcı koymaktı! Tedbirsizler dört yüz metreye vardılar

ve onları denizin ortasına sürükleyen zıt rüzgârlara kapıldılar. Pilâtre aşağı inmek için balonun supabını açmak istedi, fakat supabın ipi balonun içine kaçmıştı ve onu öyle yırttı ki balon bir anda boşaldı. Sıcak hava balonunun üstüne yıkılıp onu döndürdü ve birkaç saniyede parçalanan talihsizleri sürükledi. Bu dehşet verici, öyle değil mi?"

Ancak şu lafları edebildim: "Merhamet! Aşağı inelim!"

Bulutlar dört bir yandan sıkıştırıyor ve balonun oyuğunda yankılanan korkunç patlamalar etrafımızda kesişiyorlardı.

"Beni sabırsızlandırıyorsunuz!" diye haykırdı yabancı. "İniyor muyuz, çıkıyor muyuz, bilmeyeceksiniz artık!"

Ve birkaç torba kumla birlikte barometre de pusulanın kaderini paylaştı. Beş bin metre irtifada olmalıydık. Şimdiden birkaç buz küpü sepetin çeperlerine yapışıyor ve bir nevi ince karın soğuğu kemiklerime kadar işliyordu. Bu arada ayaklarımızın altında müthiş bir fırtına patlıyordu, fakat biz daha yüksekteydik.

"Korkmayın," dedi yabancı. "Sadece ihtiyatsızlar kurban olur. Orléans'da ölen Olivari, kâğıttan bir sıcak hava balonuyla havalanıyordu; ısıtıcının altına asılmış ve safra olarak yanıcı madde yüklenmiş sepeti alev aldı, Olivari düşüp öldü! Mosment, Lille'de hafif bir yükseltiden uçuyordu; bir salınım dengesini kaybettirdi; Mosment düştü ve öldü. Bittorf, Mannheim'de, kâğıttan balonunun havada yandığını gördü; Bittorf düşüp öldü! Harris, kötü yapılmış, subabı fazla büyük ve kapanmayan bir balonla yükseldi, bu yüzden de düşerek öldü! Safrası olmadan havada uzun süre kalan Sadler, Boston kentine sürüklendi ve bacalara çarptı; Sadler düştü ve öldü! Coking mükemmelleştirdiğini

iddia ettiği bir paraşütle atladı ve düşüp öldü! Pekâlâ, tedbirsizliklerinin kurbanı olan bu insanları seviyorum ve onlar gibi öleceğim! Daha yukarı! Daha yukarı!"

Bu ölmüş ünlüler listesinin bütün hayaletleri gözlerimin önünden geçiyordu! Hava yoğunluğunun azalması ve güneş ışınları gazın genleşmesini artırıyor ve balon hâlâ yukarı çıkıyordu! Gayriihtiyari supabı açmayı denedim, ama yabancı başımın birkaç ayak üstünden ipini kesti... Mahvolmuştum!

"Bayan Blanchard'ın düştüğünü gördünüz mü?" dedi bana. "Ben gördüm! Evet, gördüm! 6 Temmuz 1819'da Tivoli'deydim. Bayan Blanchard, doldurma masraflarından tasarruf etmek için ufak boyda bir balonla yükseliyordu ve onu tamamen şişirmek zorundaydı. Ayrıca gaz, yolu üzerinde gerçek bir hidrojen izi bırakarak eklentiden dışarı fışkırıyordu. Çelik bir telle sepetinin altına asılmış vaziyette, tutuşturması gereken bir tür aydınlatma fişeği halesi taşıyordu. Bu deneyi defalarca tekrarlamıştı. O gün yanına safra olarak, havai fişekle yüklü küçük bir paraşüt de almıştı, paraşüt açıldığında fişek de patlayacak ve gümüş parıltılar yağmur gibi gökten yağacaktı. O aleti bu iş için özellikle hazırlanmış bir alev makinesiyle tutuşturduktan sonra çalıştırması lazımdı. Yola çıktı. Gece karanlıktı. Fişeğini yakacağı sırada, alev makinesini balondan dışarı sızan hidrojen gazının altından geçirme ihtiyatsızlığını gösterdi. Gözlerimi ona dikmiştim. Ansızın beklenmedik bir ışık karanlıkları aydınlattı. Mahir pilotun bir sürprizi zannettim. Işık büyüdü, birden yok oldu ve balonun tepesinde alev almış muazzam bir gaz fışkırması şeklinde yeniden belirdi. Bu uğursuz aydınlık bulvara ve tüm Montmartre Mahallesi'ne vuruyordu. O zaman zavallı kadının ayağa kalkıp ateşi söndürmek için iki kere eklentiyi sıkıştırmayı denedi-

ğini, sonra sepetine geri oturarak, inişini yönetmeye çalıştığını gördüm, çünkü yere düşmüyordu. Gazın yanışı dakikalarca sürdü. Gitgide küçülen balon hâlâ aşağı iniyordu, ama bu bir düşüş sayılmazdı! Rüzgâr kuzeybatıdan esiyordu ve onu Paris üzerine attı. O zamanlar, Provence Sokağı 16 numaralı ev civarında uçsuz bucaksız bahçeler vardı. Pilot oraya tehlikesizce düşebilirdi. Ama kader! Balon ve sepet evin çatısına doğru uçtu! Çarpışma hafif oldu. 'İmdat!' diye bağırdı talihsiz kadın. Ben o sırada sokağa varıyordum. Sepet damda kayıp demir bir kancaya denk geldi. O sarsıntıda Bayan Blanchard sepetten dışarı fırladı ve döşeme taşları üzerine düştü. Bayan Blanchard öldü!"

Bu hikâyeler beni dehşette düşürüp buz kesmeme sebep oluyordu! Yabancı ayakta duruyordu. Başı açık ve saçları diken dikendi. Gözleri bitkin bakıyordu!

Artık yanılsamalara kapılmam mümkün değildi! Nihayet korkunç gerçeği görüyordum! Bir deliyle uğraşıyordum!

Safranın geri kalanını da attı ve en az dokuz bin metre yüksekliğe sürüklenmek zorunda kaldık! Ağız ve burnumdan kan geliyordu!

"Bilimin şehitlerinden daha güzel ne var?" diye haykırdı o zaman çılgın. "Gelecek kuşaklar tarafından yüceltildiler!"

Ama ben artık hiçbir şey duymuyordum. Deli etrafına bakındı ve kulağıma doğru eğildi:

"Ya Zambecarri faciası, onu unuttunuz mu? Dinleyin. 7 Ekim 1804'te hava biraz yükselir gibi oldu. Önceki günlerde rüzgâr ve yağmur kesilmemişti, ama Zambecarri tarafından haber verilen yükseliş ertelenemezdi. Hasımları daha şimdiden onu alaya alıyordu. Bilimi ve kendisini ahali nezdinde maskara durumundan kurtarmak için yola çıkması gerekiyordu.

Kalkış Bologna'dan yapılacaktı. Balonunun doldurulmasına kimse yardım etmedi.

Andréoli ve Grossetti refakatinde, gece yarısı kalktı. Balon yavaş yavaş yukarı çıktı, çünkü yağmurdan delinmişti ve gaz kaçırıyordu. Üç gözü pek yolcu barometrenin durumunu ancak üç tarafı kapalı bir fener yardımıyla inceleyebiliyordu. Zambecarri yirmi dört saattir yemek yememişti. Grossetti de açtı.

'Dostlarım,' dedi Zambecarri, 'üşüdüm, bitkinim. Öleceğim!'

Cansız vaziyette galeriye yıkıldı. Grossetti'ye de aynı şey oldu. Bir tek Andréoli uyanık kalmıştı. Uzun gayretlerden sonra, Zambecarri'yi uyuşukluğundan çıkarmayı başardı.

'Yeni ne var? Nereye gidiyoruz? Rüzgâr nereden geliyor? Saat kaç?'

'İki!'

'Pusula nerede?'

'Aşağı düştü!'

'Tanrım! Fenerin mumu sönüyor!'

'Bu yoğunluğu azalmış havada yanamaz artık,' dedi Zambecarri!

Ay çıkmamış ve hava korkunç bir karanlığa gömülmüştü.

'Üşüyorum, üşüyorum! Andréoli. Ne yapmalı?'

Talihsizler beyazımsı bir bulut tabakasından yavaşça aşağı indiler.

'Şişt!' dedi Andréoli. 'İşitiyor musun?'

'Neyi?' diye cevap verdi Zambecarri.

'Tuhaf bir gürültü var!'

'Yanılıyorsun!'

Gecenin ortasında o anlaşılmaz gürültüyü dinleyen yolcuları hayal edin! Bir kuleye mi çarpacaklar acaba? Çatılara mı düşecekler?

'Duyuyor musun? Sanki denizin gürültüsü!'

'İmkânsız!'

'Dalga uğultusu bu!'

'Doğru!'

'Işık! Biraz ışık!'

Beş başarısız teşebbüsten sonra, Andréoli ışık elde etti. Saat üçtü. Dalgaların gürültüsü şiddetle duyuldu. Neredeyse denizin yüzeyine değiyorlardı!

'Mahvolduk!' diye bağırdı Zambecarri ve kocaman bir safra çuvalı kaptı.

'İmdat!' diye bağırdı Andréoli.

Sepet suya dokunuyor ve dalgalar bağrını kaplıyordu!

'Aletler, elbiseler, paralar denize!'

Pilotlar tamamen soyundular. Safradan kurtulan balon korkunç bir süratle yükseldi. Midesi bulanan Zambecarri fena halde kusma isteğine kapıldı. Grossetti çok kan kaybetti. Zavallıların nefesi öyle çok kesiliyordu ki konuşamıyorlardı. Soğuğa teslim oldular ve bir anda bir buz tabakasıyla kaplandılar. Ay gözlerine kan gibi göründü.

O yüksek bölgeleri yarım saat kat ettikten sonra, araçları deniz düştü. Saat sabahın dördüydü. Kazazedelerin vücutlarının yarısı suyun içindeydi ve yelken işlevi gören balon onları saatlerce sürükledi.

Gün doğarken kendilerini Pesaro'nun karşısında, kıyıdan dört mil açıkta buldular. Karaya yanaşmak üzerelerken kuvvetli bir esintiyle açık denize savruldular.

Kaybetmişlerdi! Dehşet içindeki kayıklar yanlarına yaklaşmadan kaçıyordu!.. Neyse ki daha bilgili bir denizci onları tekneye çekti ve Ferrada'ya çıktılar.

Korkutucu bir yolculuk, değil mi? Fakat Zambecarri enerjik ve cesur bir adamdı. Dertlerinden kurtulur kurtulmaz, uçuşlarına devam etti. Onlardan biri

sırasında, bir ağaca çarptı, ispirto lambası giysilerine döküldü, alevlerle kaplandı ve yarı yanmış vaziyette geri inebildiğinde makinesi yanmaya başlamıştı!"

"Nihayet, 21 Eylül 1812'de, Bologna'da başka bir yükseliş daha yaptı. Balonu bir ağaca takıldı ve lambası yine alev aldı. Zambecarri düştü ve öldü!"

Balonu bir ağaca çarptı ve ispirto lambası giysilerine döküldü.

"Bu olaylar karşısında yine tereddüt ederdik! Hayır! Yükseldikçe ölüm daha şanlı olacaktır!"

İçindeki bütün eşyaların ağırlığından tamamen kurtulan balonla tahmin edilemez yüksekliklere taşındık! Balon atmosferde titriyordu. En ufak gürültü bile gökte gürüldüyordu. Küremiz, sınırsız genişlik içinde gözüme çarpan yegane nesne, yok olmaya hazıra benziyor ve üzerimizdeki yıldızlı göğün yüksekliklerı derin karanlıklarda kayboluyordu!

Adamın önümde doğrulduğunu gördüm!

"Vakit geldi!" dedi bana. "Ölmek gerekiyor! İnsanlar tarafından reddedildik! Bizi küçümsüyorlar! Ezelim onları!"

"Merhamet!" dedim.

"Şu ipleri keselim! Sepet boşlukta kendi halinde kalıversin! Çekim kuvveti istikamet meselesini halleder ve güneşe ulaşırız!"

Umutsuzluk beni kışkırttı. Delinin üstüne atladım, göğüs göğse geldik ve aramızda korkunç bir mücadele yaşandı! Ama beni yere serdi ve dizini göğsüme bastırıp beni etkisiz hale getirerek sepetin iplerini kesmeye koyuldu.

"Bir!.." dedi.

"Tanrım!.."

"İki!.. Üç!.."

İnsanüstü bir gayret gösterip ayağa kalktım ve çılgını şiddetle ittim!

"Dört!.." dedi.

Sepet düştü, fakat gayriihtiyari iplere yapışıyor ve filenin ilmeklerine tırmanıyordum.

Deli boşlukta kaybolmuştu!

Balon ölçüsüz bir yüksekliğe çıktı! Müthiş bir çatırtı işitildi!.. Fazla genleşen gaz kılıfı patlatmıştı! Gözlerimi kapadım...

Deli boşlukta kaybolmuştu!

Birkaç saniye sonra, nemli bir sıcak beni canlandırdı. Alev alev yanan bulutların ortasındaydım. Balon ürkütücü bir şekilde fır dönüyordu. Rüzgâra kapılmış, yatay ilerleyişinde saatte yüz fersah yapıyor ve çevresinde şimşekler kesişiyordu.

Bununla birlikte düşüşüm çok hızlı değildi. Gözlerimi yeniden açtığımda, kırsalı gördüm. Denizden iki mil uzaktaydım ve kasırga beni kuvvetle itiyordu ki, sert bir sarsıntıyla savruldum. Ellerim açıldı, bir halat parmaklarım arasından hızla kaydı ve kendimi yerde buldum!

Bu, yeri süpüren çıpanın halatıydı, bir yarığa takılmıştı ve son bir kez safra atan balonum denizin ötesinde yitip gidecekti.

Kendime geldiğimde, Amsterdam'a on beş fersah mesafede, Gelderland'ın Zuyderzee kıyısındaki küçük şehri Harderwick'te, bir köylünün evinde yatıyordum.

Bir mucize hayatımı kurtarmıştı, ama yolculuğum bir delinin yol açtığı, savuşturamadığım bir dizi ihtiyatsızlıktan başka bir şey olmamıştı!

Bu korkunç anlatı, beni okuyanları bilgilendirirken, havacı kaşiflerin cesaretini kırmasın!

GİL
BRALTAR

I

Sayıları en az yedi, sekiz yüz vardı. Orta boylu, ama sağlam yapılı, çevik ve esnektiler. Olağanüstü sıçrayışlar için yaratılmışlardı. Koyun batısına doğru sıralanmış dağların ötesinde batan güneşin son ışıklarında hoplayıp zıplıyorlardı. Kırmızımsı daire çok geçmeden yok oldu ve uzak Sanorra, Ronda ve ıssız Del Cuervo ülkesinin sıradağlarıyla çerçevelenmiş bu havzanın ortasında karanlık çökmeye başladı.

Aniden bütün topluluk hareketsiz kaldı. Reisleri dağın doruğunu oluşturan hafif kamburda görünmüştü. Muazzam kayanın en tepesine tünemiş askeri karakoldan, ağaçların altında olan biten hiç görülemiyordu.

Reis, "Sriss!.. Sriss!.." diye sesler çıkardı, buruşturduğu yüzünde büzülen dudakları bu ıslığa olağanüstü bir şiddet kazandırmıştı.

Benzersiz bir varlık olan bu reis uzun boyluydu, üzerine bir maymun postu giymişti, kılları dışarıda, kafasındaki bakımsız saçlar karman çormandı, yüzündeki kısa sallar diken dikendi, ayakları çıplak ve tabanları at toynağı gibi sertti.

Sağ kolunu kaldırıp dağın alt kısmına doğru uzattı. Topluluktakiler, bu hareketi askeri, daha doğrusu mekanik bir kesinlikle hemen tekrarlayıp tıpkı yayla çalışan gerçek kuklalar gibi kımıldadılar. Reis kolunu indirdi. Kollarını indirdiler. Yere eğildi. Aynı davranış-

la yere eğildiler. Yerden sağlam bir sopa alıp havada salladı. Sopalarını havaya kaldırarak, onun gibi döndürdüler. Sopa ustaları bu harekete "kapalı gül" der.

Sonra reis aniden arkasını döndü, otların arasına süzüldü, ağaçların altında sürüngdü. Topluluk da sürünerek onu takip etti.

On dakikaya kalmadan, tepenin yağmur yiye yiye açılmış patikalarını hızla inmişlerdi, ilerleyenlerin varlığını belli edecek tek bir çakıl taşı bile hareket etmemişti.

Bir çeyrek saat sonra reis durdu. Hepsi oldukları yerde donakalmış gibi durdular.

İki yüz metre aşağıda, karanlık koy boyunca yayılan şehir görünüyordu. Çok sayıda ışık dalgakıranlardan, evlerden, villalardan ve kışlalardan müteşekkil karmaşayı parıl parıl süslüyordu. Ötede savaş gemilerinin fenerleri, ticari teknelerin ve açığa demirlenmiş dubaların ışıkları sakin suların yüzeyine aksediyordu. Daha uzakta, Avrupa Burnunun en ucundaki deniz feneri ışık huzmesini boğaza yansıtıyordu.

O sırada, toprakla hemzemin bataryalardan birinden ateşlenen bir top patladı, *First gun fire*. Ve aynı anda, tiz flüt sesleri eşliğinde, trampet gürültüleri işitildi.

Geri çekilme zamanıydı, eve dönme vakti. Artık hiçbir yabancının, garnizondan bir subay tarafından refakat edilmeksizin şehirde dolaşmaya hakkı yoktu. Gemilerin mürettebatına kapılar kapanmadan gemide toplanma emri verildi. On beş dakikada bir, geç kalanları ve sarhoşları karakola götüren devriyeler geziyordu. Sonra her şey sustu.

General Mac Kackmale huzurlu bir uyku çekebilirdi.

İngiltere'nin o gece Cebelitarık* kayalığı için korkacak hiçbir şeyi yok gibiydi.

---

* Fransızcası Gibraltar –çn.

II

Dört yüz yirmi beş metre yüksekliğinde, dört bin üç yüz metre boyunda, bin iki yüz kırk beş metre genişliğinde tabana oturmuş bu muhteşem kayalığın ne olduğu bilinir. Kafası İspanya tarafında, kuyruğu denize batık halde yatmış muazzam bir aslanı andırır. Yüzünde, mazgal deliklerinden doğrultulmuş yedi yüz toptan oluşan dişler görünür. Kocakarı dişleri diye anılır. Kızdırınca fena ısıran bir kocakarı... Velhasıl İngiltere oraya, Pekin, Aden, Malta, Poulo-Pinang, Hong-Kong'taki gibi sağlam bir şekilde yerleşmiştir. Tüm bu kayalıklardan bir gün, mekaniğin gelişimiyle, döner kale yapacaktır.

Bu arada Cebelitarık, Birleşik Krallık'a Hercules'in topuzunun Akdeniz'in en derin sularında ve Abila ile Calpe'nin karşısında açtığı bu boğazın on sekiz kilometrelik alanında tartışma götürmez bir hâkimiyet sağlar.

İspanyollar yarımadalarının bu parçasını geri almaktan vaz mı geçmişlerdir? Evet, kuşkusuz, zira kara veya denizden saldırılması imkânsız görünmektedir.

Bununla birlikte hem saldırı hem de savunma durumunda çok işe yarar olan bu kayanın yeniden ele geçirilmesine dair saplantılı düşünceleri aklından çıkaramayan biri vardı. Bu, çetenin reisiydi , acayip bir adam, hatta deliydi. Bir zamanların İspanyol asilzade-

sinin adı tam da Gil Braltar'dı, şüphesiz ismi sebebiyle, bu vatanperver fethin kaderinde yazılı olduğuna inanıyordu. Aklı buna karşı gelememiş ve tımarhaneyi boylamıştı. İyi tanınıyordu. Gerçi on yıldır başına ne geldiği pek bilinmiyordu. Dünyayı mı dolaşıyordu? Aslında babadan kalma arazisini hiç terk etmemişti. Orada, ormanlarda, mağaralarda ve özellikle denizle bağlantılı olduğu söylenen San-Miguel mağaralarının erişilmez köşelerinin dibinde yabani bir hayat yaşıyordu. Öldüğü zannediliyordu. Oysa yaşıyordu, ama insani akıldan yoksun, sadece hayvani içgüdülere uyan vahşi insanlar tarzında.

III

General Mac Kackmale yaverinin sahip olduğundan daha uzun iki kulağı üzerinde iyi uyuyordu. Ölçüsüz kolları, sert kaşlar altına gömülü yuvarlak gözleri, hırçın bir sakalla çevrili çehresi, eğri büğrü duruşu, ilkel insan hareketleri ve fevkalade fırlak çenesiyle, İngiliz generaller için bile dikkat çekici bir çirkinlikteydi. Öte yandan, tam bir maymun ve her şeye rağmen mükemmel bir askerdi.

Evet! Deniz Kapısından Alameda Kapısına kadar şehri kat eden yılankavi sokak Main Street'teki konforlu konutunda uyuyordu. Belki de rüyasında İngiltere'nin Mısır, Türkiye, Hollanda, Afganistan, Sudan ve Boerler ülkesini, tek kelimeyle, keyfine göre dünyanın her noktasını zapt ettiğini görüyordu. Hem de İngiltere'nin Cebelitarık'ı kaybetme riski olduğu sırada.

Odanın kapısı aniden açıldı.

"Ne var?" diye sordu General Mac Kackmale, bir hamlede doğrularak.

"Generalim," diye yanıtladı bir torpido mermisi gibi içeri giren emir subayı, "şehir istila edildi!.."

"İspanyollar mı?"

"Galiba öyle!"

"Cesaret ettiler ha!.."

General sözünü bitirmedi. Ayağa kalktı, başını sıkan pamuklu başlığı çıkarıp attı, resmi pantolon ve

giysisini giydi, çizmelerini ayağına geçirdi, şapkasını taktı, kılıcını kuşandı.

"Duyduğum bu gürültü de ne?" dedi.

"Çığ gibi kentin üzerine yuvarlanan kaya parçalarının gürültüsü."

"Alçaklar çok sayıda mı?.."

"Öyle olmalılar."

"Şüphesiz bu saldırı için kıyının bütün haydutları toplandılar yani: Rondalı kaçakçılar, San-Roque'lu balıkçılar, köylerde bol bulunan mülteciler..."

"Bu korkutucu, generalim!"

"Valinin haberi var mı peki?"

"Hayır! Avrupa Burnundaki villasında yanına ulaşmak imkânsız! Kapılar tutulmuş durumda, sokaklar işgalcilerle dolu!.."

"Ya Deniz Kapısı kışlası?"

"Oraya ulaşmanın hiçbir yolu yok! Topçular kışlalarında kuşatılmış olmalı!"

"Kaç adamınız var?.."

"Yirmi kadar, generalim, 3. alayın kaçabilen piyadeleri."

"Aziz Dunstan aşkına!" diye haykırdı Mac Kackmale. "Bu portakal tüccarları Cebelitarık'ı İngiltere'den koparacaklar, ha!.. Böyle bir şey olmayacak!.. Hayır! Olmayacak!"

O esnada tuhaf bir yaratık odanın kapısından geçip generalin omuzlarına atlayıverdi.

Tuhaf bir yaratık generalin omuzlarına atladı.

IV

"Teslim olun!" diye haykırdı, insan sesinden ziyade kükremeyi andıran boğuk bir sesle.

Yaverin peşinden koşup gelen ve odanın aydınlığında onu tanıyan birkaç kişi adamın üstüne çullanacaklardı.

"Gil Braltar!" diye bağırdılar.

Sahiden de oydu, uzun zamandır akla gelmeyen asilzade, San-Miguel mağaralarının vahşisi.

"Teslim oluyor musunuz!" diye böğürüyordu.

"Asla!" diye cevap verdi General Mac Kackmale.

Askerler çevresini sararlarken Gil Braltar aniden tiz ve uzun bir ıslık çaldı.

Aynı anda konutun avlusu, sonra da konutun içi istilacılarla doldu.

İnanmak mümkün değildi! Monoydu bunlar, maymunlar, hem de yüzlerce! Gerçek sahibi oldukları bu kayalığı, İspanyollardan ve Büyük Britanya için fethetmeyi düşleyen Cromwell'den çok önce işgal ettikleri bu tepeyi İngilizlerden geri almaya mı gelmişlerdi? Evet, esasında öyleydi! Ve muazzam sayıdalardı. İnsanlar hırsızlıklarını hoş görmek şartıyla uyum içinde yaşadıkları bu kuyruksuz maymunlara kötü davranmaktan sakınırdı, çünkü intikam alıyorlardı; birkaç defa kentin üzerine muazzam kayalar yuvarladıkları olmuştu!

Ve şimdi monolar kendileri kadar yabani bir delinin, bütün hayatı boyunca yabancıları İspanyol top-

rağından kovma düşüncesine kendini adamış, bu maymunlaşmış Giyom Tell'in, onlarla aynı bağımsız yaşamı sürdüren tanıdıkları Gil Braltar'ın askerine dönüşmüşlerdi!

Teşebbüs başarıya ulaşsa, Birleşik Krallık için ne büyük bir utanç olurdu! Hintlileri, Habeşleri, Tasmanyalıları, Avustralyalıları, Hotantoları ve başka birçoklarını yenenlerin sıradan maymunlara mağlup olması!..

Böyle bir felaket gerçekleştiği takdirde, General Mac Kackmale'in kendi kafasına sıkmaktan başka yapacak şeyi olmazdı! Böyle bir onursuzlukla yaşanmazdı!

Bununla birlikte, reislerinin ıslığıyla çağrılan maymunlar odayı istila etmeden evvel, birkaç asker Gil Braltar'ın üstüne atlayabilmişti. Olağanüstü bir kuvvete sahip deli direndi ve ona boyun eğdirmeyi başarmak kolay olmadı. Üstündeki post kavga sırasında çekip çıkarıldığından bir köşede neredeyse çıplak, ağzı tıkalı, sımsıkı bağlanmış vaziyette, kımıldayamaz ve kendini duyuramaz durumda kaldı. Kısa bir müddet sonra Mac Kackmale, yen ya da öldür askeri düsturu uyarınca, kararlı bir halde evinden dışarı fırlıyordu.

Ama dışarıdaki tehlike daha ufak değildi. Kuşkusuz birkaç piyade eri Deniz Kapısında toplanabilmişlerdi ve generalin evine doğru yürüyorlardı. Main Street ve Ticaret Meydanında çeşitli silahlar patlıyordu. Bununla birlikte, monoların sayısı öyle çoktu ki, Cebelitarık garnizonu pek yakında yerini onlara bırakmak zorunda kalma tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Ve o zaman, şayet İspanyollar maymunlarla aynı safta yer alırlarsa, kale ve bataryalar terk edilir, istihkâmları savunacak tek bir kişi kalmaz ve kayalığı zapt edilemez hale getirmiş İngilizler onu geri almayı başaramazlardı.

Ansızın bir değişiklik oldu.

Hepsi adamın kol ve bacak hareketlerini taklit ederek onu adım adım takip ediyordu.

Avluyu aydınlatan birkaç meşale ışığında, monoların geri çekildikleri görülebildi. Çetenin başında, sopasını havada sallayan reisleri yürüyordu. Hepsi adamın kol ve bacak hareketlerini taklit ederek onu adım adım takip ediyordu.

Gil Braltar bağlarından kurtulabilmiş ve kontrol altında tutulduğu odadan kaçabilmiş miydi? Kuşkusuz. Fakat şimdi nereye gidiyordu? Avrupa Burnundaki vali konağına mı hücum edecek, generale yaptığı gibi onu da teslim olmaya mı zorlayacaktı?

Hayır! Deli ve çetesi Main Street'ten aşağı iniyordu. Alameda Kapısını aştıktan sonra hepsi parkı çaprazlamasına geçerek dağın bayırlarını tırmandı.

Bir saat sonra şehirde Cebelitarık istilacılarından bir tanesi bile kalmamıştı.

Ne olmuştu acaba?

Çok geçmeden, General Mac Kackmale parkın sınırında belirdiğinde, mesele anlaşıldı.

General Gil Braltar'ı tutsak ettikten sonra adamın üzerindeki maymun postuna sarınıp delinin yerini almış ve çetenin geri çekilmesini idare etmişti. Maymunlara öyle benziyordu ki, gözü pek savaşçıyı gören monolar aldanmışlardı. O yüzden, ortaya çıkması onları peşinden sürüklemeye yetmişti!..

Pek yakında kendisine Aziz George Haçı gönderilecek ve ödüllendirilecekti, dâhiyane bir fikir.

Gil Braltar'a gelince, Birleşik Krallık onu para karşılığında, Eski ve Yenidünya'nın belli başlı kentlerinde dolaştırarak servet kazanan Barnum'a teslim etti. Barnum memnuniyetle, sergilediği şahsın San Miguel'in vahşisi değil, General Mac Kackmale'in ta kendisi olduğunun duyulmasını sağladı.

Mamafih bu macera Majestelerinin hükümetine ders oldu. İnsanlar tarafından ele geçirilemese de,

Cebelitarık'ın kaderinin maymunların elinde olduğunu anladı. O yüzden, gayet işini bilen İngiltere, monoların yine yanılabilmeleri amacıyla, bundan böyle oraya generallerinin sadece en çirkinlerini göndermeye karar verdi.

Öyle görünüyor ki bu önlem İngiltere'nin, Cebelitarık'a ebediyen sahip olmasını mümkün kılıyor.

FRRİTT
-
FLAKK

I

Frritt!.. Rüzgâr zincirinden boşanıyor.

Flakk!.. Bardaktan boşalırcasına yağmur yağıyor.

Gürüldeyen bora Volsinya kıyısındaki ağaçları eğiyor, gidip Krimma Dağı yamacına çarpıyor. Uçsuz bucaksız Megalokrit Denizinin dalgaları Kıyı boyunca uzanan yüksek kayalıkları durmadan kemiriyor.

Frritt!.. Flakk!..

Limanın dip kısmında ufak Luktrop kenti gizleniyor. Açık deniz rüzgârlarına karşı onları iyi kötü savunan yeşilimsi gözetleme kuleleriyle birkaç yüz ev. Yoldan ziyade sel çukurunu andıran, yassı çakıl taşı döşeli, arka planda püsküren konilerden fırlayan cüruflarla kirlenmiş dört ya da beş tane yokuşlu sokak. Yanardağ uzak değil – Vanglor. Gün boyu, içeriden gelen itici güç, kükürtlü buharlar halinde fışkırıyor. Geceleyin dakikada bir püsküren büyük alevler. Vanglor bir fener gibi, yüz elli kertse menzil dahilindeki, pruva bodoslaması Megalokrit'in sularını yaran kabotaj gemilerine, felzan, verliş ve balazanlara Luktrop Limanı'nın yerini belirtiyor.

Şehrin öbür tarafında, Krimmeryen dönemden kalma birkaç harabe yığılı. Sonra, beyaz duvarlı, yuvarlak damlı, terasları güneşten kavrulmuş, Arap tarzı bir mahalle. Rasgele savrulmuş taş küpler yığını. Noktaları zamanın kiri altında silinen tam bir zar kümesi.

Diğerleri arasında, Altı-Dört adında, kare çatılı, bir cephesinde altı, ötekinde dört açıklık bulunan, acayip bir bina fark ediliyor.

Bir çan kulesi şehre hükmediyor; duvarları arasında asılı duran ve bazen kasırganın salladığı çanlarıyla, kare şeklindeki Sainte-Philfilène Çan Kulesi. Kendi kendilerine çalmaları kötüye işaret. O zaman bölgeye korku çöküyor.

Luktrop bu işte. Ayrıca Brötanya'daki gibi katırtırnakları ve fundalıklar arasında kırsalın orasına burasına dağılmış sefil konutlar, derme çatma kulübeler. Ama Brötanya'da değiliz. Fransa'da mıyız? Bilmiyorum. Avrupa'da mıyız? Onu da bilmiyorum.

Her halükârda Luktrop'u haritalarda aramayın – Stieler Atlasında bile.

II

Tak tak!.. Messaglière Sokağının sol köşesine oyulmuş Altı-Dört'ün dar kapısına yavaşça vuruldu. Şayet bu sözcük Luktrop'ta geçerliyse, en rahat evlerden biri – yılda iyi kötü birkaç bin fretzer kazanmak zenginlik ifade ediyorsa, en zenginlerinden biri.

Kapının sesine, kurtlarınkini andıran ulumalarla karışık şu vahşi havlamalardan biri cevap verdi. Sonra Altı-Dört'ün kapısı üzerinde bir sürme pencere açıldı.

"Baş belası musibetler!" dedi keyifsiz ve kızgın bir ses.

Kötü bir harmaniye sarınmış, yağmurda tir tir titreyen bir genç kız Doktor Trifulgas'ın evde olup olmadığını soruyordu.

"Olabilir de, olmayabilir de – duruma göre değişir."

"Ölüm döşeğindeki babam için geldim!"

"Nerede ölüyor?"

"Val Karniou tarafında, buradan dört kertse mesafede."

"Adı ne peki?"

"Vort Kartif."

"Vort Kartif... Bisküvi imalatçısı mı?"

"Evet. Doktor Trifulgas evdeyse...

"Evde değil!"

Rüzgârın Frritt ve yağmurun Flakk sesleri kulak tırmalayıcı bir gürültüyle birbirine karışırken, pencere sert bir şekilde kapandı.

III

Bu Doktor Trifulgas acımasız bir adam. Merhametten pek nasibini almamış, ancak peşin ve nakit para karşılığı tedavi eden biri. Yaşlı Hurzof'unun –buldok ile spanyel kırması bir köpek– kalbi bile daha yumuşak olabilir. Fakir konukların hoş karşılanmadığı Altı-Dört evi sadece zenginlere açıktır. Zaten tarifeliydi; tifo için şu kadar, kan toplanması, perikardit ya da hekimlerin icat ettiği düzinelerce başka hastalık için bu kadar. Oysa bisküvici Vort Kartif yoksul bir aileden gelen, zavallı bir insandı. Doktor Trifulgas böyle bir gecede niye rahatsız olsundu ki?

"Sırf beni yatağımdan kaldırmış olmak dahi on fretzer eder," diye mırıldandı tekrar yatarken. Yirmi dakika ancak geçmişti ki, Altı-Dört'ün kapısının demir tokmağı yeniden vuruluyordu.

Doktor söylene söylene yatağından çıkıp pencereden dışarı sarktı.

"Kim var orada?" diye bağırdı.

"Vort Kartif'in karısıyım."

"Val Karniou'lu bisküvicinin mi?"

"Evet ve siz gelmeyi reddederseniz, ölecek!"

"Eh, siz de dul kalırsınız!"

"İşte yirmi fretzer..."

"Buradan dört kertse uzaktaki Val Karniou'ya gelmem için yirmi fretzer!"

"Lütfen!"

"Cehenneme kadar yolunuz var!"

Ve pencere kapandı. Yirmi fretzer! Ne şans! Yirmi fretzer için bir nezle veya kırıklığı göze almak, özellikle de ertesi gün Kiltreno'da, gut hastalığı vizitesi elli fretzerden söğüşlediği zengin gutlu Edzingov'un evinde beklenirken!

Doktor Trifulgas, bu hoş umut içinde, yeniden ve öncekinden daha derin bir uykuya daldı.

IV

Frritt!.. Flakk!.. Ve sonra, Tak!.. Tak!.. Tak!..

Fırtınaya bu sefer daha kararlı bir el tarafından vurulan üç tokmak darbesi katıldı. Doktor uyuyordu. Uyandı, ama keyfi kaçmıştı. Kasırga, mermi gibi yağarak açılan pencereden içeri doldu.

"Bisküvici için geldim..."

"Yine mi o sefil?"

"Ben annesiyim!"

"Anası, karısı ve kızı da onunla gebersinler!"

"Nöbet geçiriyor!.."

"Eh! Kendini korusun!"

"Messaglière Sokağındaki, Kamondör Dontrup'a satılan eve mahsuben avans olarak biraz para aldık," diye devam etti kocakarı. "Şayet gelmezseniz, torunum babasız, kızım kocasız, ben de oğulsuz kalacağız!.."

İhtiyar kadının sesini duymak, rüzgârın damarlarındaki kanı dondurduğunu, yağmurun cılız bedeninde iliklerine kadar işlediğini düşünmek korkunç ve acınacak bir şeydi.

"Nöbet tedavisi iki yüz fretzer!" diye cevap verdi kalpsiz Doktor Trifulgas.

"Bizim sadece yüz yirmi fretzerimiz var!"

"İyi akşamlar!"

Ve pencere kapandı.

Fakat düşündükten sonra idrak etti ki, bir buçuk saat yol, artı yarım saat vizite için yüz yirmi fretzer

dakikada bir fretzer ediyordu. Ufak da olsa hor görülemeyecek bir kazanç.

Doktor, geri yatmak yerine, üstünü değiştirip kocaman bataklık çizmeleriyle aşağı indi, Lurtaine pelerinine sarındı ve başına şapkasını, ellerine yün eldivenlerini taktı. Yanan lambasını 197. sayfada açık duran Kodeksinin yanına bıraktıktan sonra, Altı-Dört'ün kapısını itip eşikte durdu.

Yaşadığı seksen yıllık sefalet dolayısıyla bir deri bir kemik kalmış kocakarı, bastonuna dayanmış orada bekliyordu.

"Yüz yirmi fretzer?"

"İşte buyurun. Tanrı size yüz katını versin!"

"Tanrı! Tanrı'nın parası! Onun rengini gören oldu mu acaba?"

Doktor ıslıkla çağırdığı Hurzof'un boynuna bir fener bağladı ve denize doğru yola koyuldu.

Yaşlı kadın peşinden gidiyordu.

V

Frritt ve Flakk havası tüm şiddetiyle devam ediyordu. Sainte-Philfilène'in çanları boradan ötürü sallanmaya başladı. Kötüye alamet. Vah vah! Doktor Trifulgas batıl inançlı değildir. Hiçbir şeye inanmaz, kendi bilimine bile – sağladığı kazanç hariç.

Hava gibi yol da berbat! Kaygan yosunlarla kaplı yassı çakıllar ve kömür dışığı gibi çıtırdayan cüruflar. Köpek Hurzof'un fenerinden gelen belli belirsiz ve titrek ışıktan başka bir ışık mevcut değil. Bazen Vanglor'un, ortasında büyük ve aydınlık siluetlerin çırpındığı alevler püskürüyor. Bu muazzam derinlikteki kraterlerin dibinde ne olduğu tam olarak bilinmiyor. Belki de yeraltı âleminin dışarı çıkarken buharlaşan ruhları vardır.

Doktor ve ihtiyar kadın sahildeki küçük koyları izleyip etrafından dolaşıyorlar. Denize kurşuni bir renk hâkim – ölü beyazı. Deniz, fosforışıl dalgaların kıyıya vurup düzleştiği yerde sanki kumsala ateş böcekleri döküyormuş gibi parlıyor.

İkisi birlikte, katırtırnağı ve sazların süngü şakırtısı gibi sesler çıkararak birbirine çarptığı inişli çıkışlı kumullar arasından, yolun dönemecine kadar çıkıyor.

Sahibinin yanına gelmiş olan köpek ona: "Vay! Kasaya konacak yüz yirmi fretzer daha! Servet böyle kazanılıyor işte!" diyor gibiydi. "Bağın çiti bir ölçü daha artacak! Akşam yemeğine bir yemek daha ek-

lenecek! Sadık Hurzof'a fazladan bir domuz ezmesi! Zengin hastaları tedavi edelim, paraları karşılığında iyileştirelim!"

Kocakarı o noktada duruyor. Titrek parmağıyla, karanlıkta parlayan kırmızımsı bir ışık gösteriyor. Bisküvici Vort Kartif'in evi bu.

"Şurası mı?" diyor doktor.

"Evet," diye yanıtlıyor yaşlı kadın.

"Hırr!" diye havlıyor köpek Hurzof.

Eteğindeki tepelere kadar sallanan Vanglor aniden infilak ediyor. İsli bir alev demeti, bulutları delerek, gök kubbenin doruğuna kadar yükseliyor. Doktor Trifulgas birdenbire yere yıkılıveriyor.

Sövüp sayarak kalkıp etrafa bakıyor.

Yaşlı kadın artık arkasında değil. Yer yarılıp içine düşmüş ya da dalgalanan dumanlar arasında uçup gitmiş miydi?

Köpeğe gelince, o hâlâ orada, arka ayakları üstünde dikiliyor. Ağzı açık, feneri sönük.

"Yine de gidelim!" diye mırıldanıyor Doktor Trifulgas.

Dürüst adam yüz yirmi fretzerini aldı. Parayı hak etmesi lazım.

Titrek parmağıyla, karanlıkta parlayan kırmızımsı bir ışık gösteriyor.

VI

Yarım kertse mesafedeki aydınlık bir nokta hariç hiç ışık yok. Bu can çekişen kişinin, belki de ölümün ta kendisinin lambası. İşte, bisküvi imalatçısının evi. Nine onu parmağıyla işaret etti. Yanlışlık olması mümkün değil.

Doktor Trifulgas uğuldayan Frritt ve fırtınada çıtırdayan Flakk sesleri ortasında hızlı adımlarla yürüyor.

İlerledikçe, fundalıkta tecrit olmuş ev daha da belirginleşiyor.

Doktorun Luktrop'taki Altı-Dört'üne ne kadar benzediğini gözlemlemek şaşırtıcı. Cephesinde aynı pencere düzeni, aynı küçük, kemerli kapı.

Acele eden Doktor Trifulgas boranın izin verdiği ölçüde süratli olmaya uğraşıyor. Kapı aralık, itmesi yeterli. İtip içeri giriyor ve rüzgâr kapıyı ardından sert bir şekilde tekrar kapatıyor.

Dışarıda uluyan köpek Hurzof arada bir, koro yönetmenlerinin Kırk-Saat ilahisinin ayetleri arasında yaptıkları gibi susuyor.

Tuhaf! Sanki Doktor Trifulgas kendi evine geri döndü. Nitekim yolunu kaybetmedi. Dolambaçlı bir yola sapmadı. Sahiden de Luktrop'ta değil, Val Karniou'da bulunuyor. Mamafih aynı basık ve tonozlu koridor, ellerin sürtünmesinden yıpranmış aynı kalın tırabzanlı, ahşap döner merdiven.

Doktor yukarı çıkıyor. Sahanlığa varıyor. Kapının önünde, alttan, Altı-Dört'teki gibi zayıf bir ışık süzülmekte.

Halüsinasyon mu görüyor acaba? Belli belirsiz ışıkta kendi odasını, sağdaki sarı kanepeyi, soldaki armut ağacından yapılmış eski dolabı, yüz yirmi fretzerini koymayı düşündüğü zırhlı kasasını tanıyor. İşte deri başlıklı koltuğu, işte burgu ayaklı masası ve üstünde, sönmek üzere olan lambanın yanında, 197. sayfadan açılmış Kodeksi.

"Ne oluyor bana?" diye mırıldandı.

Ne mi oluyor? Doktor korkuyor. Gözbebekleri büyüdü. Vücudu kasılıp büzüldü. Buz gibi bir ter teninde soğurken tüylerinin ürperdiğini hissediyor.

Hadi acele et! Yağı biten lamba söndü sönecek – ölmek üzere olan adam da keza!

Evet, yatak burada – sütunlu, tavanlı, büyük çiçek ve yaprak desenli perdelerle kapanmış, uzun ve geniş yatağı. Sefil bir bisküvici döşeğinin olması mümkün mü?

Doktor Trifulgas titrek eliyle perdeleri yakalıyor. Açıp bakıyor.

Can çekişen adam, başı örtülerin dışında, son nefesini verir gibi hareketsiz.

Doktor üzerine eğiliyor...

Ah! Ne çığlık. Ona dışarıdan gelen uğursuz bir köpek havlaması karşılık veriyor.

Ölüm döşeğindeki şahıs Bisküvici Vort Kartif değil! Doktor Trifulgas bu!.. Kan toplanmasından mustarip olan o – ta kendisi! Beyin boşluklarında aniden kan birikmesiyle, hasar merkezinin bulunduğu yerin zıt tarafında vücudu felç eden bir beyin kanaması!

Evet! Tedavisi için almaya gelinen ve yüz yirmi fretzer ödenen kişi oydu! Taş kalbiyle zavallı biskü-

viciyi iyileştirmeye gitmeyi reddeden doktor! Ölecek olan kendisiydi!

Doktor Trifulgas çıldırmak üzere. Kendini kaybolmuş hissediyor. Her dakika yeni bir aksaklık baş gösteriyor. Yalnızca içindeki her organ işlevini yitirmekle kalmıyor, kalp faaliyetleri ve nefesi de kesilmek üzere. Oysa henüz bilincini tamamen yitirmiş değil!

Ne yapmalı? Birikmiş kan kütlesini dışarı atarak azaltmalı mı? Doktor Trifulgas tereddüt ederse ölür...

O zamanlar hâlâ tedavi için kan akıtılıyor ve doktorlar, şimdi olduğu gibi, gerekmeyen hastaların beyin kanamasını tedavi ediyorlardı.

Doktor Trifulgas çantasından neşterini çıkarıp ikizinin kolundaki damarı deşiyor: Koluna kan gelmiyor. Yataktaki göğsünü kuvvetle ovuşturuyor: ayaktakinin hareketi duruyor. Yataktaki sıcak taşlarla ayaklarını yakıyor; ayaktakininkiler buz kesiyor.

O zaman ikizi doğrulup çırpınıyor, var gücüyle bir hırıltı çıkarıyor...

Ve Doktor Trifulgas, bilimin ona sunduğu her şeye rağmen, *kendi ellerinde ölüyor.*

Frritt!.. Flakk!

Evet! Ölecek olan kendisiydi!

VII

Sabah, Altı-Dört evinde, sadece tek bir ceset bulundu – Doktor Trifulgas'ınki. Tabuta kondu ve gösterişli bir şekilde, yoluyla yordamıyla oraya yollamış olduğu diğer onca insan gibi Luktrop Mezarlığı'na götürüldü.

Yaşlı Hurzof'a gelince, o günden beri, boynunda yeniden yakılmış feneriyle, kayıp bir köpek gibi uluyarak bozkırı dolaştığı söylenir.

Bunun hakikaten olup olmadığını bilmiyorum, fakat Volsinya bölgesinde, bilhassa Luktrop civarında o kadar çok gariplik yaşanıyor ki!

Zaten daha önce de söylediğim gibi, bu şehri haritada aramayın. En iyi coğrafyacılar bile daha ne enlem ne de boylam bakımından konumu hususunda mutabakat sağlayabildi.

ABLUKAYI ZORLAYANLAR

I
DELPHİN

Suları, buharlı bir geminin çarkları altında köpüren ilk nehir Clyde oldu. 1812 yılıydı. Geminin adı *Comète*'ti ve saatte altı mil süratle, Glasgow ile Greenock arasında düzenli sefer yapıyordu. O dönemden beri, bir milyondan fazla buharlı gemi veya "*pocket-boat*", İskoç nehrinin akıntısından yukarı ya da aşağı gitmişti. Büyük ticaret kentinin sakinleri buharlı gemiciliğin harikalarına ziyadesiyle alışmış olmalıydı.

Bununla beraber 3 Aralık 1862'de, armatörlerden, tüccarlardan, fabrika sahipleri ve işçilerden, denizci, kadın ve çocuklardan oluşan muazzam bir kalabalık Glasgow'un çamurlu sokaklarını tıka basa dolduruyor ve Mr. Tod ile Mr. MacGregor'a ait geniş tersane işletmesi Kelvin-Dock'a doğru yöneliyordu. Bu son isim meşhur Highlanderların çocuklarının sanayici haline geldiklerini ve eski klanların tüm uyruklarının fabrika işçisi olduğunu fazlasıyla kanıtlıyor.

Kelvin-Dock, Clyde'ın sağ yakasında, şehre birkaç dakikalık mesafede yer alıyordu; çok geçmeden uçsuz bucaksız şantiyeleri meraklıların istilasına uğradı; küçücük bir boşluğu kalan tek bir rıhtım parçası, tek

bir mendirek duvarı ya da dükkân çatısı yoktu; nehrin üzeri bile kayıklarla doluydu ve sol yakada, Govan tepeleri karınca gibi seyirci kaynıyordu.

Bununla birlikte olağanüstü bir tören söz konusu değildi, sadece bir gemi suya indiriliyordu. Glasow ahalisi için de sıradan bir olaydı, benzer süreçleri görmek bıkkınlık vericiydi. *Delphin* –Mr. Todd ve Mr. MacGregor tarafından inşa edilmiş geminin adı buydu– bazı özelliklere mi sahipti? Doğrusunu söylemek gerekirse, hayır. Çelik sacdan yapılmış ve içindeki her şeyin üstün bir işleyiş elde etmek üzere düzenlendiği, bin beş yüz tonilatoluk, büyük bir gemiydi. Lancefield-Forge atölyelerinden çıkmış makinesi yüksek basınçlıydı ve beş yüz beygirlik bir efektif kuvvete sahipti. Kıç bodoslamasının her iki yanında, arkadaki hassas bölümlerde yer alan, birbirinden tamamen bağımsız iki adet ikiz uskurdan faydalanıyordu – gemilere büyük bir sürat veren ve aşırı dar bir çevrede manevra yapmalarını sağlayan Bay Dudgeon de Millwal'in bu yeni sistemi uygulanmıştı. *Delphin*'in yüzebileceği su seviyesine gelince, pek derin olmamalıydı. Uzmanlar bu konuda yanılmıyor ve haklı olarak geminin orta derinlikte geçitlere girip çıkmaya yönelik olduğu sonucuna varıyordu. Fakat sonuçta tüm bu özellikler hiçbir şekilde halkın sabırsızlığını haklı çıkaramazdı. Neticede *Delphin*'in başka bir gemiden ne fazlası ne de eksiği vardı. Yoksa suya indirilişi üstesinden gelinmesi gereken bazı mekanik güçlükler mi arz ediyordu? Bu da değildi. Clyde daha önce sularında daha hatırı sayılır tonajda birçok gemi ağırlamıştı ve *Delphin*'in suya indirilmesinin en sıradan şekilde gerçekleşmesi lazımdı.

Nitekim deniz dinginken, suların çekilmesi kendini hissettirdiği sırada, manevralar başladı; geminin

omurgasını desteklemeye yönelik takozlardan mükemmel bir eşzamanlılıkta tokmak darbeleri yankılandı. Biraz sonra muazzam yapı baştan sona titredi; azıcık kaldırılmıştı ki sarsıldığı hissedildi; *Delphin* kaymaya başladı, hızlandı ve özenle yağlanmış kızaktan birkaç saniyede ayrılarak, beyaz buhardan oluşan kalın bulutlar arasında Clyde'a daldı. Kıçı ırmağın çamurlu dibine çarptı, sonra dev bir dalganın sırtında yeniden doğruldu ve kendi atılımıyla sürüklenen muhteşem buharlı gemi, Govan tersanesi rıhtımlarına çarpıp parçalanmak üzereyken, bütün çapalar birden müthiş bir gürültüyle suya atıldı ve geminin ilerleyişini durdurdu.

Suya indirme işi mükemmel başarılı olmuştu. *Delphin* Clyde'ın sularında sakin sakin sallanıyordu. Gemi doğal unsuruna kavuşunca, bütün izleyiciler el çırptılar ve her iki yakada muazzam haykırışlar yükseldi.

Ama bu çığlık ve alkışlar niyeydi? Kuşkusuz seyircilerin en tutkulusu coşkularını açıklamakta zorlanırdı. Bu geminin uyandırdığı özel ilgi nereden geliyordu? Sadece amacını örten gizemden. Ne tür bir ticarete girişeceği meçhuldü ve meraklı muhtelif gruplara bu önemli konuda sorular sorulduğunda, ileri sürülen fikirlerin çeşitliliği haklı bir şaşkınlık yarattı.

Bununla beraber, en iyi bilgi edinenler veya öyle olduklarını iddia edenler bu buharlı geminin o sırada Amerika Birleşik Devletleri'ni kırıp geçiren korkunç savaşta bir rol oynayacağını kabul etmekte anlaşıyordu. Fakat daha fazlasını bilmiyorlardı ve *Delphin*'in korsan ya da nakliye gemisi mi, Konfederasyona ait bir gemi mi yoksa federal donanmaya ait bir savaş gemisi mi olduğunu kimse söyleyemezdi.

"Hurrah!" diye haykırıyordu biri, *Delphin*'in Güney eyaletleri hesabına inşa edildiğini iddia ederek.

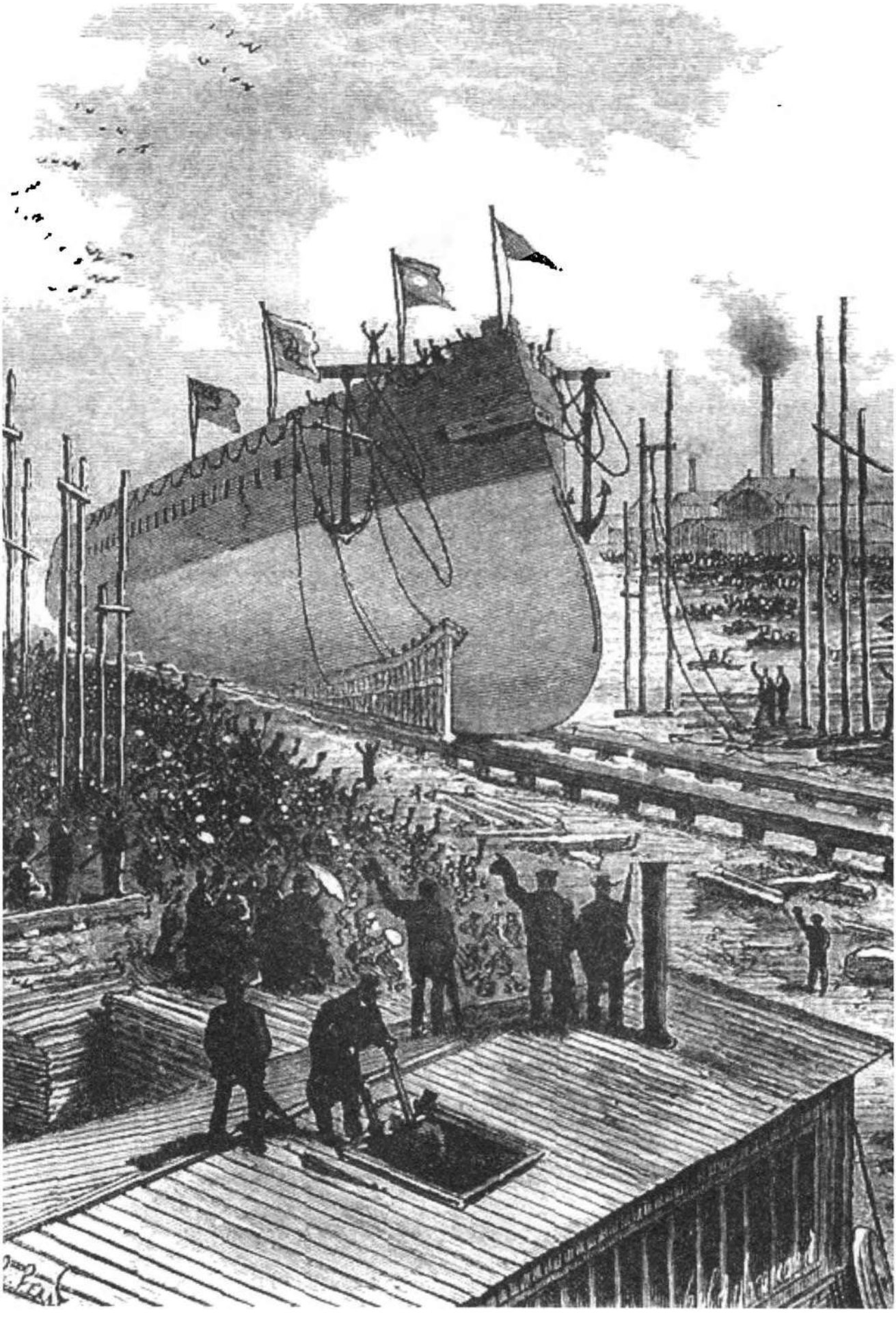

Delphin yağlanmış kazıktan ayrıldı.

"Hip! Hip! Hip!" diye bağırıyordu bir başkası, Amerika kıyılarında ondan daha hızlı seyreden bir gemiye asla rastlanamayacağına yemin ederek.

Yani ne olduğu belirsizdi ve ne amaçla kullanılacağını tam olarak bilmek için, Glasgowlu Vincent Playfair & Co. şirketinin ortağı ya da en azından yakın dostu olmak gerekirdi.

Bu zengin, güçlü ve akıllı müessesenin ticari unvanı Vincent Playfair & Co. idi. Şehrin en güzel semtlerini inşa eden Tobacco lordlarından gelen eski ve şerefli bir aileye mensuptu. Bu yetenekli tüccarlar, Birlik Yasasının akabinde Virjinya ve Maryland'den tütün kaçakçılığı yaparak ilk Glasgow depolarını kurmuştu. Muazzam servetler kazanılmış, yeni bir ticaret merkezi yaratılmıştı. Glasgow kısa sürede sanayileşti, imalathaneler açıldı, her yanda iplik tesisleri ve dökümhaneler yükseldi ve birkaç sene zarfında kentin refah düzeyi en yüksek seviyeye ulaştı.

Playfair şirketi atalarının girişimci ruhuna sadık kaldı. En gözü pek işlere atıldı ve İngiliz ticaretinin şerefini taşıdı. Şimdiki başkanı Vincent Playfair, elli yaşında, cesur olduğu gibi, esas itibarıyla pratik ve pozitif bir mizaca da sahip bir adam, saf kan bir armatördü. Ticari meseleler hariç hiçbir şey, iş anlaşmalarının politik yanı bile onu ilgilendirmiyordu. Ayrıca son derece dürüst ve sözünün eriydi.

Bununla birlikte, *Delphin*'i inşa etme ve donatma fikrinde hak iddia edemezdi. Otuz yaşında, yakışıklı bir adam olan yeğeni, Birleşik Devletler donanmasının en korkusuz kaptanı James Playfair'e aitti.

Bir gün, belediye salonunun kemerleri altındaki Tontine-coffee-room'da, Amerikan gazetelerini öfkeyle okuduktan sonra, gayet maceracı bir projeyi amcasıyla paylaştı.

"Vincent amca," dedi aniden, "bir aydan kısa bir sürede iki milyon kazanabiliriz!"

"Ne gibi bir risk söz konusu peki?" diye sordu Vincent amca.

"Bir gemiyi ve yükünü kaybedebiliriz."

"Başka bir şey yok mu?"

"Bir de mürettebat ve kaptanın hayatlarını, ama o kadar mühim değil."

"Görelim bakalım," dedi bu boş lakırdılardan hoşlanan Vincent amca.

"Çok kolay, amca," diye devam etti James Playfair. "*Tribune*'ü, *New York Herald*'ı, *Times*'ı, *Richmond Enquirer*'ı, *American-Review*'u okudunuz mu?"

"Yirmi kere, yeğen James."

"Siz de benim gibi Birleşik Devletler savaşının uzun zaman daha süreceğine inanıyor musunuz?"

"Çok uzun zaman."

"Bu çatışmanın İngiltere'nin, bilhassa da Glasgow'un çıkarlarına ne kadar zarar verdiğini biliyor musunuz?"

"Ve özellikle Playfair & Co. şirketininkilere," diye cevap verdi Vincent amca.

"Bilhassa ona," diye karşılık verdi genç Kaptan.

"Bu beni her gün üzüyor, James. Ve bu savaşın yol açabileceği ticari felaketleri dehşete kapılmadan düşünemiyorum. Bu, Playfair şirketinin sağlam olmadığı manasına gelmiyor yeğen, fakat bazı temsilcilerinin eksilmesi mümkün. Ah! Şu Amerikalılar, ister kölelik taraftarı, ister karşıtı olsunlar, hepsinin canı cehenneme!"

Şayet Vincent Playfair her zaman ve her yerde şahsi menfaatlere üstün tutulan büyük insanlık ilkeleri bakımından bu şekilde konuşmakta haksız olsa da, salt ticari bakış açısından böyle düşünmek-

te haklıydı. Glasgow piyasası, Amerika'dan ihraç edilen en önemli maddenin eksikliğini çekiyordu. Çarpıcı İngiliz deyimini kullanmak gerekirse *Pamuk Kıtlığı* her geçen gün daha tehditkâr bir hal alıyordu. Binlerce işçi sadakayla yaşamaya mecbur kalmıştı. Glasgow, Birleşik Devletler savaşından evvel günde altı yüz yirmi beş bin metre pamuk ipliği üreten, yani yılda elli milyon liralık getiri sağlayan yirmi beş bin dokuma tezgâhına sahipti. Bu ciro, tekstil hammaddesinin neredeyse tamamen yok olmasından dolayı kentte aksayan endüstriyel üretimin boyutlarına dair bir fikir veriyordu. Saat başı şirketler iflas ilan ediyordu. Bütün fabrikalar duruş veriyordu. İşçiler açlıktan kırılıyordu.

James Playfair'e bu gözü pek projesinin ana fikrini veren de tanık olduğu müthiş sefalet manzarasıydı.

"Pamuk aramaya gideceğim," dedi. "Ve ne pahasına olursa olsun getireceğim."

Fakat o da Vincent amca kadar "tüccar" olduğundan, takas yoluyla iş görmeye ve planını ticari bir faaliyet şeklinde önermeye karar verdi.

"Benim düşüncem şöyle, Vincent amca," dedi.

"Nasıl, James?"

"Çok basit. Üstün bir sürat ve büyük bir kapasiteye sahip bir gemi inşa ettireceğiz."

"Bu mümkün."

"Ona savaş levazımı, erzak ve giysi yükleyeceğiz."

"Olabilir."

"O buharlı geminin komutasını ben üstleneceğim. Yarışta federal donanmanın bütün gemilerine meydan okuyacağım. Güney limanlarının birinden ablukayı zorlayacağım."

"İhtiyacı olan konfederasyonculara yükünü pahalıya satacaksın," dedi amca.

"Ve pamukla yüklü vaziyette geri, döneceğim..."

"Yok pahasına verecekleri pamukla."

"Dediğiniz gibi, Vincent amca. Sizce uygun mudur?"

"Uygun. Ama ablukayı geçebilecek misin?"

"İyi bir gemim olursa, geçerim."

"Bu iş için özel bir tane yaparız sana. Ya müret-tebat?"

"Bulurum. Fazla adama ihtiyacım yok. Manevra yapabilelim, yeter. Federasyon yandaşlarıyla savaş-mak değil, onları geride bırakmak amacımız."

"Bırakılır," diye yanıtladı Vincent amca kesin bir şekilde. "Şimdi, söyle bakalım, James, Amerika kıyı-sında hangi noktaya yönelmek niyetindesin?"

"Şimdiye kadar birkaç gemi New Orleans, Will-mington ve Savannah'dan ablukayı zorladı, amca. Ben doğrudan doğruya Charleston'a girmeyi dü-şünüyorum. *Bermuda* hariç, dar boğazlarına henüz hiçbir İngiliz gemisi giremedi. Ben de onun gibi ya-pacağım ve gemimin su çekimi fazla olmazsa, fe-derasyon gemilerinin beni takip edemeyeceği yere gideceğim."

"Gerçek şu ki," dedi Vincent amca, "Charleston gırtlağına kadar pamuk dolu. O kadar ki kurtulmak için yakıyorlar."

"Evet," diye cevap verdi James. "Üstelik şehir nere-deyse kuşatılmış halde. Beauregard cephane sıkıntısı çekiyor; yükümü benden altın fiyatına alacaktır."

"Pekâlâ, yeğen! Ne zaman yola çıkmak istiyorsun peki?"

"Altı ay içinde. Daha kolay geçmek için, bana uzun geceler, kış geceleri lazım."

"İhtiyacın olanlar sağlanacak, yeğen."

"Anlaştık, amca."

"Anlaştık."

"Ağzımızı sıkı tutalım, değil mi?"

"Tutalım!"

Ve işte bu yüzden, beş ay sonra Kelvin-Dock tersanesinden suya indirilen *Delphin* buharlı gemisinin varış yerini kimse tam bilmiyordu.

II
DEMİR ALIŞ

Delphin hızla donatıldı. Yelken ve halat takımı hazırdı, geriye sadece ayarlamak kalmıştı. *Delphin*'in üç uskuna direği vardı, hemen hemen lüzumsuz bir lüks. Aslında federasyonun kruvazörlerinden kaçmak için rüzgâra değil, elbette böğründeki makinenin gücüne güveniyordu.

Aralık sonuna doğru, *Delphin* deneme yapmak üzere Clyde Körfezi'ne gitti. En çok sevinenin imalatçı mı, yoksa kaptan mı olduğunu söylemek imkânsızdı. Yeni buharlı gemi olağanüstü iyi süzülüyordu ve *patent log*[*] saatte on yedi millik bir sürat gösterdi, İngiliz, Fransız ve Amerikan gemilerinin daha önce hiç ulaşmamış oldukları bir hız. Kuşkusuz *Delphin* en hızlı gemilerle girişeceği bir mücadelede birkaç boy fark atardı.

25 Aralık'ta yükleme başladı. Buharlı gemi gidip *steam-boat quay*'e, nehir ağzına gelmeden önce, Clyde'ın üstünden geçen son köprü Glasgow-Bridge'in biraz aşağısına yerleşti. Muazzam bir giysi, silah ve cephane stoku olan geniş doklarda, *Delphin*'in ambarına

---

[*] Geminin saatteki hızını ölçmeye yarayan aygıt, parakete.

malzemeler çabucak aktarıldı. Bu yükün cinsi geminin esrarengiz varış yerini ele veriyordu ve Playfair şirketi sırrını uzun süre daha saklayamadı. Zaten *Delphin* denize açılmakta gecikmemeliydi. İngiliz sularında hiçbir Amerikan kruvazörü bildirilmemişti. Hem mürettebat temin edilmesi gerektiğinden uzun süre bu sessizlik nasıl korunacaktı ki? Kimse nereye gideceği söylenmeden mürettebata katılmak istemiyordu. Neticede postlarını tehlikeye atacaklardı ve insan canını tehlikeye attığında nasılını ve niyesini bilmek isterdi.

Yine de bu durum kimseyi durdurmadı. Kazanç güzeldi ve herkes işten pay alıyordu. O yüzden çok sayıda gemici başvuruda bulundu, hem de en iyileri. James Playfair'in tek sıkıntısı kimi tercih edeceği oldu. Ama iyi seçim yaptı ve yirmi dört saat sonra mürettebat listesinde, Yüce Majestelerinin yatında bulunma şerefine nail olmuş otuz tayfanın adı vardı.

Kalkış 3 Ocak olarak tespit edildi. *Delphin* 31 Aralık'ta hazırdı. Ambarı ağzına kadar mühimmat ve erzak, depoları kömür doluydu. Artık onu tutan bir şey yoktu.

2 Ocak'ta kaptan güvertede bulunuyor, dolaşıp gemisine son bir göz atıyordu ki, *Delphin*'in iskele kapısında beliren bir adam James Playfair'le konuşmak istedi. Tayfalardan biri onu kıç kasarasına götürdü.

Geniş omuzlu, kızıl yüzlü, sağlam bir adamdı. Saf görünümü belli bir incelik ve neşe birikimini pek saklamıyordu. Denizcilik âdetlerinden adeta bihaberdi ve gemi güvertesinde gezinmeye pek alışık olmayan biri gibi etrafını seyrediyordu. Buna rağmen, *Delphin*'in yelken donanmasına bakarak kendine deniz kurdu havaları veriyor, tayfalar gibi salınıyordu.

Kaptanın huzuruna vardığı vakit gözlerini ona dikerek, "Kaptan James Playfair mi?" diye sordu.

"Benim," diye yanıtladı Kaptan, "ne istiyorsun?"

"Benim," diye yanıtladı Kaptan.

"Gemiye katılmak."

"Yer kalmadı. Mürettebat tamamlandı."

"Ah! Fazladan bir adam sıkıntı yaratmayacaktır. Aksine..."

"Öyle mi düşünüyorsunuz?" dedi James Playfair, muhatabının içine bakarak.

"Eminim," diye cevap verdi tayfa.

"İyi de kimsin sen?" diye sordu kaptan.

"Zorlu bir denizci, diyelim, sağlam ve yaman bir adam ve kararlı bir şakacı. Size önerme onuruna sahip olduklarım gibi güçlü iki kol gemide hiç de küçümsenecek bir şey değil."

"Ama *Delphin*'den başka gemiler ve James Playfair'den başka kaptanlar da var. Niye buraya geldin?"

"Çünkü ben *Delphin*'de, Kaptan James Playfair'in hizmetinde çalışmak istiyorum."

"Sana ihtiyacım yok."

"Kuvvetli bir adama her zaman ihtiyaç vardır. Gücümü kanıtlamam için beni mürettebatınızdan en sağlam üç dört kişiyle karşılaştırıp denemek isterseniz, hazırım!"

"Yapma yahu!" diye yanıtladı James Playfair. "Adın ne senin?"

"Crockston, efendim."

Kaptan, kendisine bu denli "dik başlı" bir şekilde müracaat eden bu Hercules'i daha iyi incelemek amacıyla, birkaç adım geriledi. Tayfanın beden yapısı, boyu posu ve dış görünümü kuvvet konusundaki iddialarını hiç yalanlamıyordu. Az rastlanan bir güce sahip olması gerektiği ve gözünün kolay korkmadığı hissediliyordu.

"Denizde nerelerde seyrettin?" diye sordu Playfair.

"Hemen hemen her yerde."

"*Delphin*'in ne yapmaya gittiğini biliyor musun?"

"Evet, beni çeken de bu zaten."

"Pekâlâ, senin karakterinde, iri kıyım bir adamı kaçırırsam, Tanrı beni lanetler! Gidip ikinci Kaptan Mr. Mathew'u bul ve kayıt yaptır."

James Playfair, bunları söyledikten sonra, adamının arkasını dönüp geminin başına koşmasını bekledi, ama yanılıyordu. Crockston yerinden kıpırdamadı.

"Hey, dediğimi duydun mu?" diye sordu Kaptan.

"Evet," diye cevap verdi tayfa, "ama hepsi bu kadar değil, size önereceğim bir şey daha var."

"Ah! Canımı sıkıyorsun," diye yanıtladı James sertçe, "lafla kaybedecek zamanım yok."

"Sizi uzun süre sıkmayacağım," diye devam etti Crockston. "İki kelime daha, hepsi o kadar. Şöyle söyleyeyim. Bir yeğenim var."

"Hoş bir dayısı varmış, o yeğenin," diye cevap verdi James Playfair.

"Hah! Ha!" yaptı Crockston.

"Bitirecek misin artık?" diye sordu Kaptan, büyük bir sabırsızlıkla.

"Pekâlâ, mesele şu. Dayı işe alındığında, ilaveten yeğene de bir yer ayarlanır."

"Ya! Sahi mi?"

"Evet! Âdet böyle. Biri öteki olmadan gitmez."

"Yeğenin ne iş yapar ki?"

"On beş yaşında bir oğlan, mesleği öğrettiğim bir miço. Çok iyi niyetli, bir gün sağlam bir denizci olacak."

"Daha neler, Crockston efendi," diye haykırdı James Playfair, "*Delphin*'i miço okulu mu zannediyorsun?"

"Miçolar hakkında kötü konuşmayalım," dedi gemici. Biri Amiral Nelson, bir başkası da Amiral Franklin oldular."

"Vay canına! Dostum," diye yanıtladı James Playfair, "bana uyan bir konuşma tarzın var. Yeğenini getir bari ama dayısında, olduğunu iddia ettiğin sağlam adamı bulamazsam, dayının benimle sorunu olacaktır. Hadi git ve bir saat içinde dönmüş ol."

Crockston onun sözünü ikiletmedi. *Delphin*'in kaptanına oldukça beceriksiz bir selam verdi ve rıhtıma geri indi. Bir saat sonra, yeğeniyle birlikte gemiye dönmüştü. Yeğeni on dört on beş yaşlarında, biraz çelimsiz ve kırılgan, şaşkın ve çekingen görünüşlü,

dayısının güçlü fiziki özelliklerini ve ahlaki kararlılığını devralmışa benzemeyen bir delikanlıydı. Hatta Crockston birkaç güzel, cesaret verici lafla onu yüreklendirmek mecburiyetinde kaldı.

"Haydi ama," diyordu, "cesur ol! Bizi yiyecek değiller ya! Üstelik hâlâ çekip gidecek vakit var."

"Hayır, hayır!" diye yanıt verdi delikanlı. "Tanrı bizi korusun!"

Aynı gün, tayfa Crockston ve miço John Stiggs, *Delphin*'in mürettebat listesine kaydolmuşlardı.

Ertesi sabah saat beşte, buharlı geminin ateşi şiddetle arttırıldı; güverte kazanın titreşimleriyle zangır zangır titriyor ve supaplardan kaçan buhar ıslık çalıyordu. Hareket saati gelmişti.

Vakit sabah erken olmasına rağmen, rıhtımlarda ve Glasgow-Bridge'de hatırı sayılır bir kalabalık birikmişti. İnsanlar, atılgan buharlı gemiyi son bir kez selamlamaya geliyordu. Vincent Playfair de James'i kucaklamak için orada bulunuyordu, fakat bu koşullarda eski zamanların yaşlı bir Romalısı gibi davranıyordu. Kahramanca bir tutum takındı; yeğenini onurlandırdığı iki koca öpücük güçlü bir ruhun göstergesiydi.

"Git, James," dedi genç Kaptan'a, "çabucak git ve daha da çabuk dön. Özellikle durumu suiistimal etmeyi unutma. Pahalı sat, ucuz satın al. Böylece amcanın takdirine mazhar olacaksın."

Mükemmel Tüccarın El Kitabı'ndan ödünç alınma bu tavsiyeyle amca yeğen ayrıldılar ve ziyaretçiler de gemiyi terk etti.

O sırada Crockston ve John Stiggs baş kasarada yan yana duruyorlardı.

"İyi gidiyor, iyi!" dedi Crockston öbürüne. "İki saate kalmadan denizde oluruz. Bu şekilde başlayan bir yolculuk bana iyi bir fikir olarak geliyor!"

Miço cevaben Crockston'ın elini sıkmakla yetindi.

O sırada James Playfair harekete geçmek için son emirlerini veriyordu.

"Basınç tamam mı?" diye sordu ikinci kaptanına.

"Evet, kaptan," diye yanıtladı Mr. Mathew.

"İyi o zaman, halatları çözün."

Dediği derhal yapıldı. Pervaneler çalıştı. *Delphin* sarsıldı, limandaki gemiler arasından geçti ve çok geçmeden onu son nidalarıyla selamlayan kalabalığın gözünün önünden kayboldu.

Clyde'dan aşağı kolayca indiler. Bu nehrin insan elinden, hatta bir ustanın elinden çıktığı söylenebilirdi. Altmış yıldan beri, tarama kepçeleri ve aralıksız yapılan kazılar sayesinde derinliği on beş ayak artmış ve şehrin rıhtımları arasındaki eni üçe katlanmıştı. Çok geçmeden direk ve bacalar ormanı sis ve duman içinde kayboldu. Dökümhanelerin çekiç gürültüsü ve inşa tezgâhlarının balta sesleri uzaklaşarak, yavaş yavaş kesildi. Partick köyü hizasında, fabrikaların yerini kır evleri, villalar ve sayfiye konutları aldı. Buharının enerjisini ayarlayan *Delphin*, ırmağı kıyılardan yukarıda tutan bentlerin arasında ve çoğunlukla daracık geçitlerin ortasında ilerliyordu. Önemsiz de olsa bir engel vardı; gemilerin işlediği bir nehir için, gerçekten de derinlik genişlikten daha iyiydi. İrlanda denizinin işinin ehli kılavuzlarından birinin yol gösterdiği buharlı gemi, dalgalanan şamandıralar, tepelerinde kanalı gösteren fenerlerin bulunduğu taş sütunlar ve kayalıklar arasında tereddütsüz seyrediyordu. Az sonra Renfrew kasabasını geride bıraktı. O zaman Clyde, Kilpatrick tepeleri eteğinde, dip kısmında Edinburgh'u Glasgow'la birleştiren kanalın ağzının açıldığı Bowling Koyu'nun önünde genişledi.

***Delphin* sarsıldı, limandaki gemiler arasından geçti.**

Nihayet Dumbarton Şatosunun siste bulanıklaşan silueti dört yüz ayak yüksekte dimdik belirdi ve kısa bir zaman sonra batı kıyısında Glasgow Limanı gemileri *Delphin*'in dalgalarında dans etmeye başladı. Birkaç mil daha ileride, James Watt'ın memleketi Greenock geçildi. *Delphin* o sırada Clyde'ın ağzında, sularını Kuzey Kanalı'na döktüğü körfezin girişinde bulunuyordu. Orada denizin ilk dalgalanmalarını hissetti ve göz alıcı Aran Adası kıyılarından sakındı.

Son olarak kanala yandan uzanan Kintyre Burnu geride kaldı. Rathlin Adası göründü. Sandalıyla açıkta kol gezen kılavuz küçük kotrasına geri döndü. Kaptanının yönetimine geri dönen *Delphin*, İrlanda'nın kuzeyinde gemilerin daha az kullandıkları bir yol tuttu ve çok geçmeden, son Avrupa topraklarını arkasında bırakarak okyanusun ortasında yalnız kaldı.

III
DENİZDE

Delphin'in iyi bir mürettebatı vardı; savaş gemicileri olmasalar da iyi manevra yapan adamlardı. Daha fazlası gerekmiyordu. Bu yiğitlerin hepsi azimli kişiler ve az çok tüccardılar. Şan, şöhret değil, servet peşinde koşuyorlardı. Gösterecek hiç bayrakları, top atışıyla desteklenecek herhangi bir sancakları yoktu ve zaten gemideki ağır silahların tamamı sadece işaret vermeye mahsus iki çakalozdan ibaretti.

Delphin hızla yol alıyordu; tersaneciler ve kaptanın umutlarını boşa çıkarmıyordu ve kısa bir müddet zarfında Britanya karasuları sınırını geride bırakti. Üstelik görünürde tek bir gemi yoktu; okyanusun büyük yolu açıktı. Federal donanmadaki hiçbir geminin, İngiliz bayrağı taşıyan *Delphin*'e saldırma hakkı yoktu. En fazla takip edebilir ya da abluka hattını zorlamasını engellemeye çalışırdı, yapabileceklerinin hepsi bu kadardı. O yüzden James Playfair, kesin olarak takip edilmemek için, her şeyi gemisinin hızına feda etmişti.

Yine de gözcü dikmeye özen gösteriliyordu. Soğuğa rağmen, direkte daima ufuktaki en küçük yelkeni haber vermeye hazır bir adam bulunuyordu.

Akşam olduğunda, Kaptan James Mr. Mathew'a kesin tavsiyeler verdi.

"Gözcülerinizi çanaklıkta fazla uzun süre bırakmayın," dedi. "Soğuk çarpabilir ve o şartlarda iyi gözcülük yapılmaz. Adamlarınızı sık sık değiştirin."

"Anlaşıldı, kaptan," diye yanıtladı Mr. Mathew.

"Bu iş için Crockston'ı tavsiye ederim. Adam gözlerinin müthiş keskin olduğunu iddia ediyor; bir denemek lazım. Sabah nöbetine koyun; sabah sislerini gözlesin. Yeni bir şey olduğu takdirde bana haber verilsin."

James Playfair bunları söyledikten sonra kamarasına çekildi. Mr. Mathew, Crockston'ı getirtip kaptanın talimatlarını iletti.

"Yarın sabah altıda," dedi, "mizana çanaklığındaki gözcü mahalline geçeceksin."

Crockston cevap olarak onaylayan bir homurtu çıkardı. Fakat Mr. Mathew sırtını döner dönmez, bir sürü anlaşılmaz laf mırıldandı ve sonunda: "Lanet olsun, mizana çanaklığı derken ne kastediyor ki?" diye haykırdı.

O sırada yeğeni John Stiggs baş kasarada yanına geldi.

"Ne haber, yiğit Crockston?" dedi.

"İyilik! İyilik!" diye cevap verdi denizci, zoraki bir tebessümle. "Tek bir sorun var! Bu lanet olası gemi nehirden çıkan bir it gibi pirelerini silkeliyor. Öyle ki, biraz midem bulandı."

"Zavallı dostum!" dedi miço, Crockston'a derin bir minnet duygusuyla bakarak.

"Ve bu yaşta, kızlar gibi deniz tutmasına yakalandığımı düşünüyorum da!" diye devam etti. "Neyse, düzelir! Bir de şu mizana çanaklığı canımı sıkıyor."

"Hatırım için, sevgili Crockston..."

"Sizin ve onun hatın için," diye cevap verdi Crockston. "Ama bu konuda tek kelime etmeyin sakın, John. Tanrı'ya güvenelim, bizi yüzüstü bırakmayacaktır."

Bu sözler üzerine, John Stiggs ve Crockston tayfaların bölümüne gittiler ve gemici genç miçonun kendisine tahsis edilmiş daracık kamarada sakince yattığını görmeden uyumadı.

Crockston ertesi sabah altıda kalkıp nöbet yerine gitti; güverteye çıktı ve ikinci kaptan direğe tırmanarak gözcülük etme emri verdi.

Bu sözleri duyan denizci *Delphin*'in kıç tarafına yöneldi.

"Hey, nereye gidiyorsun?" diye bağırdı Mr. Mathew.

"Beni yolladığınız yere," diye yanıtladı Crockston.

"Mizana çanaklığına gitmeni söyledim sana."

"Gidiyorum ya!" diye karşılık verdi gemici soğukkanlı bir tonda.

Ve kıç güverteye doğru ilerlemeyi sürdürdü.

"Dalga mı geçiyorsun?" diye devam etti Mr. Mathew sabırsızlıkla. "Mizana çanaklığını arka direkte aramaya gidiyorsun. Halat örmek ve düğüm atmaktan pek anlamayan bir Londra züppesi gibisin! Daha önce hangi salapuryada çalıştın, adamım? Mizana direği, budala, mizana direği!"

İkinci kaptanın sözlerine koşturan borda tayfaları, baş kasaraya doğru geri gelen Crockston'ın şaşkın halini görünce, kendilerini muazzam bir kahkaha atmaktan alamadılar.

"Demek öyle," dedi gemici, sabah sisinde kaybolmuş tepesi hiç görünmeyen direğe bakarak, "demek yukarı tırmanmam gerekiyor, öyle mi?"

"Evet," diye yanıtladı Mr. Mathew. "Ve acele et! Aziz Patrick aşkına! Bu tembel nöbet yerine vara-

na kadar bir federasyon gemisi çoktan cıvadrasını bizim yelken takımına katardı. Artık çıkacak mısın şuraya?"

Crockston tek kelime etmeksizin küpeşteye çıktı; sonra ne ayaklarını ne de ellerini kullanmayı bilen bir adam olarak bariz bir beceriksizlikle, ip merdivenin basamaklarını tırmanmaya başladı. Mizana çanaklığına ulaşınca, oraya hafifçe atılmak yerine, başı dönen birinin enerjisiyle donanıma yapışıp kımıldamadan durdu. Bunca sakarlıktan hayrete düşen Mr. Mathew öfkeye kapıldığını hissederek derhal güverteye inmesini emretti.

"Bu delikanlı hayatında hiç gemicilik yapmamış," dedi mürettebat başına. "Johnson, gidip bir bakın, çantasında ne var?"

Tayfa başı çabucak tayfa koğuşuna gitti.

Bu arada Crockston güç bela yere iniyordu, ama ayağı boşluğa gelince, ipten aşağı kaydı ve epey sert bir şekilde güverteye düştü.

"Sakar herif, sersem, tatlı su gemicisi!" diye haykırdı Mr. Mathew, teselli bulmak için. "*Delphin*'e ne yapmaya geldin? Ah! Kendine sağlam bir denizci havası verdin, ama mizanayı arka direkten ayırt etmeyi bile bilmiyorsun! Pekâlâ, seninle biraz konuşalım."

Crockston yanıt vermedi. Her şeyi kabul etmeye hazır biri gibi sırtını dönüyordu. Tam o sırada tayfa başı denetiminden geri geldi.

"İşte," dedi ikinci kaptana, "bu köylünün çantasında bulduğum her şey bundan ibaret: Şüpheli mektuplar içeren bir cüzdan."

"Verin bakalım," dedi Mr. Mathew. "Birleşik Devletler'in Kuzey kısmına ait pullar taşıyan mektuplar! 'Boston'dan Mr. Halliburtt!' Kölelik karşıtı bir federasyon yanlısı!.. Sefil! Sen hainden başka bir şey değil-

sin! Bize ihanet etmek için gemiye sızdın! Ama merak etme! İşin bitti. *Dokuz kuyruklu kedinin** pençelerinin tadına bakacaksın! Tayfa başı, kaptana haber verin. Bu arada diğerleri de bu alçağa göz kulak olsun."

Bu iltifatlara maruz kalan Crockston yüzünü şeytan gibi buruşturuyor, fakat dudaklarını gevşetmiyordu. Onu bocurgata bağlamışlardı, ne ayaklarını oynatabiliyordu, ne de ellerini.

Birkaç dakika sonra, James Playfair kamarasından çıkıp baş kasaraya yöneldi. Mr. Mathew hemen kaptanı olaydan haberdar etti.

"Ne cevap vereceksin?" diye sordu James Playfair, kızgınlığına zor hâkim olarak.

"Hiç," diye yanıtladı Crockston.

"Gemime ne yapmaya geldin?"

"Hiç."

"Şimdi benden ne bekliyorsun?"

"Hiç."

"Kimsin sen, peki? Bu mektupların kanıtladığı gibi bir Amerikalı mı?"

Crockston cevap vermedi.

"Tayfa başı," dedi James Playfair, "dilini çözmek için elli kırbaç vurun bu adama. Yeter mi, Crockston?

"Göreceğiz," diye cevap verdi miço John Stiggs'in dayısı, istifini bozmadan.

"Haydi, beyler, iş başına," dedi tayfa başı.

Bu emir üzerine, güçlü kuvvetli iki tayfa Crockston'ın yün gömleğini çıkardı. Çoktan kaptıkları ürkütücü aleti omuzları üstüne kaldırmışlardı ki, miço John Stiggs, bitkin ve solgun, güverteye atıldı.

"Kaptan!" dedi.

---

* İngiliz denizcilik jargonunda dokuz kamçılı kırbaç anlamında kullanılan bir söz. İngilizcesi *cat of nine tails* –çn.

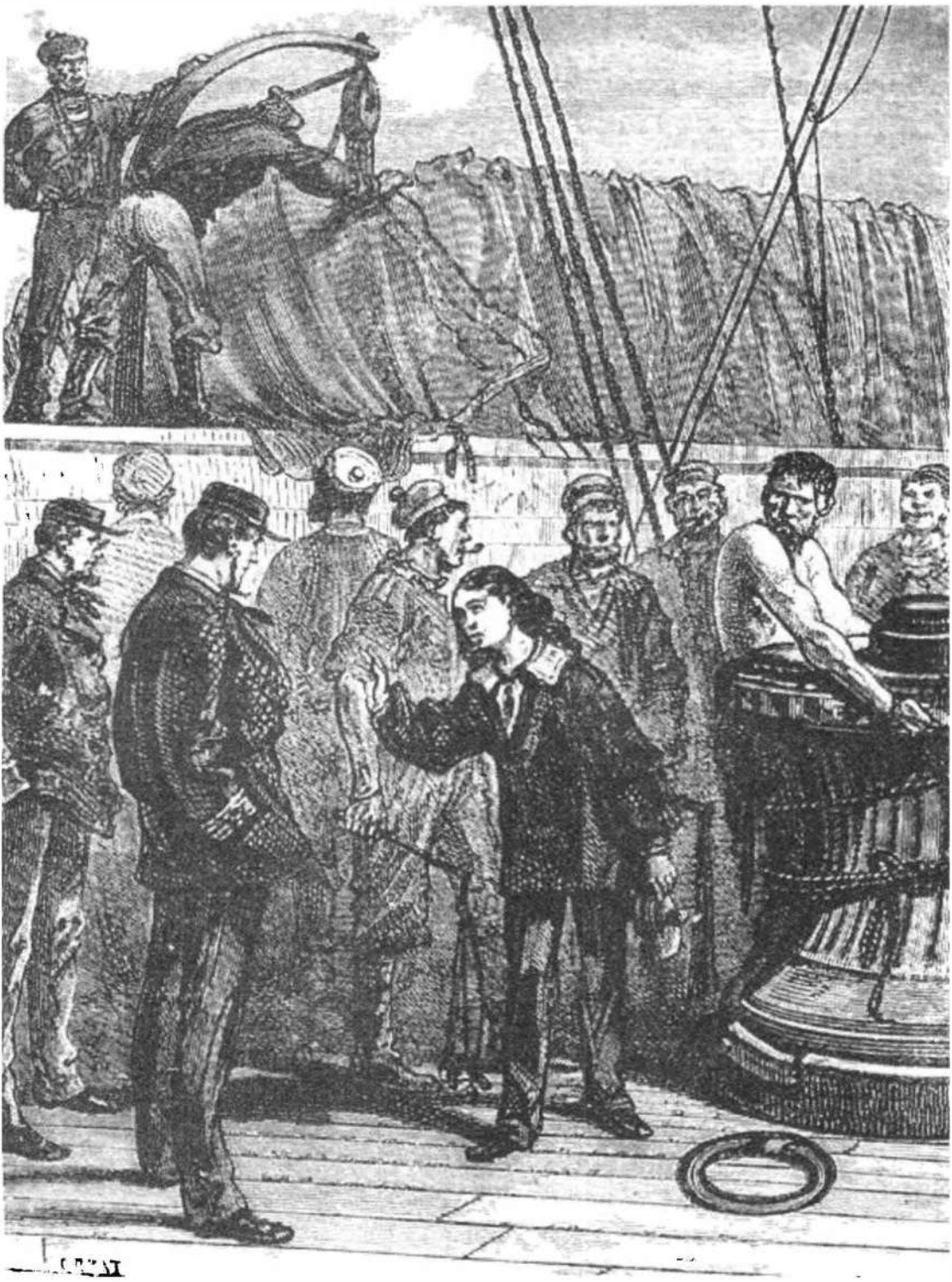

"Kaptan!" dedi.

"Vay! Yeğen gelmiş!" dedi James Playfair.

"Kaptan," diye devam etti miço, kendini son derece zorlayarak, "Crockston'ın söylemek istemediği şeyi ben açıklayayım! Konuşmaktan kaçındığı konuyu sizden saklamayacağım. Evet, o bir Amerikalı, ben de öyle; her ikimiz de kölecilere düşmanız, ama *Delphin*'e ihanet edip federasyon gemilerine teslim etmeye gelmiş hainler değiliz."

"Ne yapmaya geldiniz öyleyse?" diye sordu kaptan, sert bir sesle ve genç miçoyu dikkatle inceleyerek.

John Stiggs yanıt vermeden önce birkaç saniye tereddüt etti, sonra da oldukça kararlı bir edayla: "Kaptan," dedi, "sizinle özel konuşmak isterdim."

John Stiggs bu talebi dile getirirken, James Playfair onu özenle süzmeyi bırakmıyordu. Miçonun genç ve yumuşak çehresi, tuhaf surette sevimli sesi, ellerinin koyu bir boya tabakası altında zor gizlenen incelik ve beyazlığı, canlılığının yumuşaklığını azaltamadığı iri gözleri gibi tüm bu özellikler kaptanın zihninde belli bir intiba yarattı. John Stiggs isteğini ifade ettiği zaman, Playfair omuz silken Crockston'a dik dik baktı. Sonra sorgulayıcı bakışını gözlerini kaçıran miçoya dikerek tek bir kelime söyledi: "Gelin."

John Stiggs arka güvertede kaptanın peşinden gitti. Kamarasının kapısını açan James Playfair heyecandan beti benzi atmış miçoya: "Buyurun, girin, küçük hanım," dedi.

Bu şekilde hitap edilen John kızardı ve gayriihtiyari, gözlerinden iki damla yaş süzüldü.

"İçiniz rahat olsun, küçük hanım," dedi James Playfair, daha yumuşak bir sesle. "Gemimdeki varlığınızın şerefini neye borçlu olduğumu söyleme lütfunda bulunur musunuz, lütfen."

Genç kız bir an cevap vermekte tereddüt etti; sonra kaptanın bakışlarıyla rahatlayarak konuşmaya karar verdi.

"Bayım," dedi, "Charleston'da bulunan babamın yanına gidiyorum. Şehir karadan kuşatılmış, denizden ablukaya alınmış durumda. Dolayısıyla oraya nasıl gireceğimi bilemiyordum ki, *Delphin*'in ablukayı zorlamaya niyetlendiğini öğrendim. O yüzden geminize bindim, bayım. Bunu onayınızı almadan yaptı-

ğım için beni affetmenizi rica ederim. Ama sorsam beni reddederdiniz."

"Elbette," dedi James Playfair.

"Demek ki bunu size sormamakla iyi yapmışım," diye yanıtladı genç kız, daha sert bir sesle.

Kaptan kollarını kavuşturdu, kamarasında bir tur attı, sonra geri gelerek, "Adınız ne?" diye sordu.

"Jenny Halliburtt."

"Crockston'ın el konulan mektuplarındaki adrese göre, Babanız Boston'da, öyle değil mi?"

"Evet, efendim."

"Birleşik Devletler savaşının en hararetli döneminde, Güneyli bir kentte, Kuzeyli bir adam, ha?"

"Babam tutsak, efendim. İç savaşın ilk tüfekleri patladığında ve Birlik askerleri Konfederasyon tarafından Sumter Kalesinden kovulduklarında, babam Charleston'da bulunuyordu. Düşünceleri köleci partinin ondan nefret etmesine yol açtı. Bütün hakları hiçe sayılarak, General Beauregard'ın emriyle hapsedildi. O sırada ben İngiltere'de, ölen bir akrabamızın başındaydım ve ailemin en sadık hizmetkârı Crockston'dan başka bir dayanağım olmaksızın, tek başıma babamın yanına gitmek ve esaretini paylaşmak istedim."

"Mr. Halliburtt ne iş yapardı ki?" diye sordu James Playfair.

"Sözünün eri ve yiğit bir gazeteci," diye cevap verdi Jenny gururla, "*Tribune*'ün* en saygın kalemlerindendir, siyahilarin davasını en korkusuzca savunmuştur."

"Bir kölelik karşıtı!" diye şiddetle haykırdı kaptan. "Köleciliğin ortadan kaldırılması bahanesiyle ülkeyi boş yere kana bulayıp harabeye çeviren şu adamlardan biri!"

---

* Kendini köleliğin kaldırılmasına adamış bir gazete.

"Babama hakaret ediyorsunuz, bayım!" diye yanıtladı, beti benzi atan Jenny. "Burada onu savunacak tek kişi olduğumu unutmamalısınız!"

Genç kaptan kıpkırmızı kesildi; utançla karışık bir öfkeye kapıldı. Genç kıza ölçüsüzce cevap vermek üzereyken kendini tutmayı başardı ve kamarasının kapısını açtı.

"Tayfa başı," diye bağırdı.

Tayfa başı hemen koşup geldi.

"Bu kamara bundan böyle Miss Jenny Halliburtt'unki olacak," dedi. "Bana kız güvertenin dibinde bir yer hazırlasınlar. Daha fazlasına lüzum yok."

Tayfa başı kadın ismiyle tanıtılan genç miçoya şaşkın gözlerle bakıyordu, fakat James Playfair'in bir işareti üzerine dışarı çıktı.

"Artık kendi odanızdasınız, küçük hanım," dedi *Delphin*'in genç kaptanı.

Sonra çekildi.

IV
CROCKSTON'IN MUZİPLİKLERİ

Çok geçmeden bütün mürettebat Miss Halliburtt'un hikâyesini öğrendi. Crockston onu anlatmaktan çekinmedi. Kaptanın emriyle bocurgattan çözülmüş, dokuz kuyruklu kedi de yuvasına dönmüştü.

"Güzel bir hayvan," dedi Crockston, "bilhassa tırnaklarını içeri çektiğinde."

Serbest kalır kalmaz, tayfalar salonuna indi ve ufak bir bavul alıp Miss Jenny'ye götürdü. Genç kız böylece kadın elbiselerine kavuşabildi, fakat kamarasında kapalı kaldı ve güvertede görünmedi.

Crockston'a gelince, bir süvari ne kadar denizciyse o da o kadar denizciydi ve gemideki her türlü görevden muaf tutulması gerekiyordu.

Bu arada *Delphin*, çifte uskuruyla dalgalarını yardığı Atlantik'te süratle ilerliyordu. Bütün manevra dikkatle gözlem yapmaktan ibaretti. Miss Jenny'nin sahte kimliğini ele veren olayın ertesi günü, James Playfair kıç güvertede hızlı adımlarla dolaşıyordu. Genç kızı tekrar görmek ve önceki günkü sohbetlerini sürdürmek için hiçbir teşebbüste bulunmamıştı.

Gezintisi esnasında Crockston onunla sık sık karşılaşıyor ve hoşnut bir yüz ifadesiyle, göz ucuyla in-

celiyordu. Kaptanla konuşmayı arzu ettiği aşikârdı. Öyle ısrarla bakıyordu ki, sonunda sabrını tüketti.

"Vay canına, ne istiyorsun yine?" dedi James Playfair, Amerikalıya hitaben. "Etrafımda, can simidi peşindeki yüzücü gibi dönüp duruyorsun! Bu yakında son bulacak mı?"

"Kusura bakmayın, Kaptan," diye karşılık verdi Crockston, gözlerini kırparak. "Size söyleyecek bir şeyim var da."

"Konuşacak mısın artık?"

"Şey! Gayet basit. Sadece aslında mert bir adam olduğunuzu söylemek istiyorum."

"Niye 'aslında'?"

"Hem aslında, hem de görünürde yani."

"İltifatlarına ihtiyacım yok."

"Bunlar iltifat değil. Bunu kanıtlamak için sonuna kadar gitmenizi bekleyeceğim."

"Neyin sonuna kadar?"

"Görevinizin sonuna."

"Ah! Yerine getirmem gereken bir görev mi var?"

"Elbette. Beni ve genç kızı geminize kabul ettiniz. İyi. Kamaranızı Miss Halliburtt'a verdiniz. Güzel. Beni kırbaçlanmaktan kurtarıp affettiniz. Bundan iyisi olamazdı. Bizi doğruca Charleston'a götüreceksiniz. Harika bir şey. Ama hepsi bu kadar değil."

"Nasıl bu kadar değil?" diye haykırdı, Crockston'ın küstahlığına pek şaşıran James Playfair.

"Tabii ki değil," diye cevap verdi Crockston, şakayla karışık. "Baba hâlâ orada mahpus!"

"Ne olacak, peki?"

"Olacağı şu: Babayı kurtarmak lazım."

"Miss Halliburtt'un babasını mı?"

"Herhalde. Saygın bir adam, cesur bir vatandaş! Onun için riske girme zahmetine değer."

"Crockston efendi," dedi James Playfair, kaşlarını çatarak. "Çok alaycı birine benziyorsun. Ama şunu aklına yaz: Ben şaka kaldıracak haletiruhiyede değilim."

"Kendinizi küçümsüyorsunuz, kaptan, diye karşılık verdi Amerikalı. Hiçbir surette alay etmiyorum. Sizinle gayet ciddi konuşuyorum. Önerdiğim şey size ilkin saçma geliyor, fakat düşündüğünüzde, başka türlü yapamayacağınızı göreceksiniz."

"Nasıl? Mr. Halliburtt'u serbest mi bırakmam gerekiyor?"

"Kuşkusuz. General Beauregard'dan onun özgür bırakılmasını isteyeceksiniz, sizi reddetmeyecektir."

"Ya reddederse?"

"O zaman," diye yanıtladı Crockston heyecan belirtisi göstermeden, "zorlu yollara başvurup mahkûmu Konfederasyonun elinden kaçırırız."

"Yani," diye bağırdı kızmaya başlayan James Playfair, "yani federasyon filolarını aşıp Charleston ablukasını yarmakla kalmayacak, kalelerin top atışları altında tekrar denize açılmam gerekecek. Ve bunları tanımadığım bir beyi, nefret ettiğim kölelik karşıtlarından olan ve kanını akıtmak yerine mürekkeplerini akıtan şu kâğıt bozgunculardan birini kurtarmak için yapacağım!"

"Ah! Bir top atışı fazla ya da eksik!" diye ekledi Crockston.

"Crockston efendi," dedi James Playfair, "çok dikkat et; bana bu meseleden bir daha bahsetme talihsizliğinde bulunursan, dilini tutmayı öğretmek için bütün yol boyunca kalasın diye seni ambarın dibine yollarım."

Kaptan bunları söyledikten sonra, mırıldana mırıldana oradan giden Amerikalıyı başından savdı.

"İyi, bu konuşmadan hoşnutsuz değilim!" diyordu Crockston kendi kendine. "Mesele ortaya atıldı! İyi gidiyor, iyi!"

James Playfair "nefret ettiğim bir kölelik karşıtı" dediğinde, elbette maksadını aşmıştı. Kölelik taraftarı değildi, ama Başkan Lincoln'ın kesin beyanlarına rağmen, Birleşik Devletler iç savaşında kölelik sorununun ağır bastığını kabul etmek istemiyordu. Gönüllü olarak birleştiklerine göre, Güney eyaletlerinin –otuz altıda sekiz– ilkesel olarak ayrılma hakkına sahip olduklarını mı iddia ediyordu? Böyle düşünmüyordu bile. Kuzeylilerden nefret ediyordu, hepsi o kadar. Onlardan, aynı aileden ayrılmış eski kardeşler gibi, kendisinin, James Playfair'in halihazırda konfederasyon eyaletlerinde onayladığı şeyi yapmayı uygun gören gerçek İngilizler gibi nefret ediyordu. İşte, *Delphin*'in kaptanının politik düşünceleri bunlardı, fakat özellikle Amerikan savaşı kişisel olarak canını sıkıyordu ve bu savaşı yürütenlere kızıyordu. Bu durumda bir kölelik karşıtını kurtarıp birlikte ticaret yapmaya niyetlendiği Konfederasyon yanlılarıyla başını belaya sokma teklifini nasıl karşılaması gerektiği anlaşılıyor.

Bununla beraber, Crockston'ın telkinleri kafasına takılıyordu. Onları zihninden uzaklaştırıyor, ama imalar durmadan geri gelip başına üşüşüyordu. Ertesi gün Miss Jenny bir ara güverteye çıktığında, yüzüne bakmaya cesaret edemedi.

Bu kesinlikle büyük bir kayıptı, zira zeki ve yumuşak bakışlı, sarışın genç kız otuz yaşındaki bir genç adam tarafından bakılmaya layıktı, ama James onun huzurunda kendini rahatsız hissediyor, o çekici yaratığın mutsuzluk okulunda eğitilmiş güçlü ve cömert bir ruha sahip olduğunu duyumsuyordu. Ona yöne-

lik sessizliğinin en kıymetli dileklerine uymayı bir tür ret içerdiğini anlıyordu. Zaten Miss Jenny, James Playfair'i aramıyor, ama ondan özellikle de kaçınmıyordu. İlk günlerde az ya da kararında konuştular. Miss Halliburtt kamarasından nadiren çıkıyordu ve Crockston'ın iki tarafı yakınlaştıran kurnazlığı olmasa *Delphin*'in kaptanıyla asla muhatap olmayacağı muhakkaktı.

Ağırbaşlı Amerikalı, Halliburtt ailesinin sadık bir hizmetkârıydı. Efendisinin evinde yetiştirilmişti ve bağlılığının haddi hesabı yoktu. Sağduyusu cesaret ve şevkinden geri kalmıyordu. Görüldüğü gibi, olayları kendine özgü bir yorumlayış tarzı vardı. Hadiseler karşısında özel bir felsefe benimsiyor, yılgınlığa pek itibar etmiyor ve en uygunsuz şartlarda bile işin içinden harika bir şekilde çıkmayı biliyordu.

Bu mert adam, Mr. Halliburtt'u kurtarmayı, bunun için kaptanın hem gemisini hem de bizzat kendisini kullanmayı ve İngiltere'ye geri dönmeyi aklına koymuştu. Nasıl genç kızın babasının yanına gitmek ve esaretini paylaşmaktan başka amacı yoksa onun da planı buydu. O yüzden James Playfair'le iyi geçinmeye gayret ediyordu. Görüldüğü gibi düşman, tavrını değiştirmiş ama teslim olmamıştı. Aksine.

"Miss Jenny ve kaptanın mutlaka anlaşmayı başarmaları lazım," dedi kendi kendine. "Tüm sefer boyunca böyle surat asarlarsa, hiçbir şey beceremeyiz. Konuşup tartışmaları, hatta münakaşa etmeleri, ama neticede sohbet etmeleri gerekiyor. James Playfair konuşunca, bugün reddettiği şeyi kendisi önermezse, idam edileyim daha iyi."

Fakat Crockston genç kız ve adamın birbirlerinden kaçındıklarına şahit olunca, canı sıkılmaya başladı.

"İşi çabuklaştırmak lazım," dedi kendi kendine.

Ve dördüncü günün sabahı, son derece hoşnut bir edayla ellerini ovuşturarak, Miss Halliburtt'un kamarasına girdi.

"Müjde," diye haykırdı, "iyi haber var! Kaptanın bana ne önerdiğini asla tahmin edemezsiniz. Çok muhterem bir genç adam!"

"Ya!" diye cevap verdi, yüreği hızla çarpan Jenny. "Ne teklif etti ki?.."

"Mr. Halliburtt'u Konfederasyonun elinden kurtarıp İngiltere'ye geri getirmeyi."

"Sahi mi?" diye bağırdı Jenny.

"Dediğim gibi, küçük hanım. Ne yüce gönüllü bir adam, şu James Playfair! İngilizler böyledir işte: Ya tamamen kötü ya da tamamen iyi! Ah! Minnetimden emin olabilir. Hoşuna gidecekse, uğruna ölmeye hazırım."

Crockston'ın sözlerini duyan Jenny pek sevindi. Babasını kurtarmak! Kendisi böyle bir proje tasarlamaya asla cesaret edemezdi! Demek *Delphin*'in kaptanı onun için gemisi ve mürettebatını tehlikeye atacaktı!

"İşte böyle," diye ekledi Crockston lafını bitirirken. "Ve bu, bir teşekkürünüzü hak ediyor, Miss Jenny."

"Teşekkürden fazlasını," diye bağırdı genç kız, "ebedi bir dostluk!"

Ve hemen, James Playfair'e yüreğinden taşan duyguları ifade etmek üzere, kamarasını terk etti.

"İşler giderek daha çok yoluna giriyor," diye mırıldandı Amerikalı. "Hatta dört nala ilerliyor, hedefe varacak!"

James Playfair kıç güvertede geziniyordu ve tahmin edileceği gibi, genç kızın kendisine yaklaştığını ve gözleri minnet yaşlarıyla nemlenmiş vaziyette elini uzattığını görmekten afallamış demeyelim ama çok şaşırmıştı.

"Teşekkür ederim," efendim, dedi Jenny, "bir yabancıdan beklemeye asla cüret etmeyeceğim fedakârlığınız için teşekkürler!"

"Küçük hanım," diye yanıtladı Kaptan, bu tavrından bir şey anlamayan ve ne bileyim, hiç anlayamayacak olan bir adam gibi...

"Teşekkür ederim," efendim, dedi Jenny.

"Oysa benim için onca tehlikeye meydan okuyacak, belki de çıkarlarınızı riske atacaksınız, efendim," diye devam etti Jenny. "Hiç hakkım olmayan bir misafirperverlik gösterip beni geminize kabul ederek zaten çok şey yaptınız..."

"Kusuruma bakmayın, Miss Jenny," diye cevap verdi James Playfair, "ama sözlerinizi anlamadığımı belirtmeliyim. Size karşı iyi eğitilmiş her erkeğin bir kadına yapacağı gibi davrandım ve hareket tarzım ne bu kadar minnet ne de şükran hak ediyor."

"Mr. Playfair," dedi Jenny, "anlamazdan gelmenize lüzum yok. Crockston bana her şeyi anlattı!"

"Ya!" dedi Kaptan. "Crockston her şeyi anlattı demek. O halde sizi kamaranızdan ayrılıp bana bu lafları söylemeye iten sebebi gitgide daha az anlıyorum..."

Genç kaptan bunları söylerken oldukça mahcuptu. Amerikalının konuya giriş lakırdılarına gösterdiği kabalığı hatırlıyordu, neyse ki Jenny ona durumu açıklayacak vakit bırakmadan sözünü kesti:

"Mr. James," dedi, "geminize binerken Charleston'a gitmekten başka bir planım yoktu. Nasıl olsa orada kölelik taraftarları, ne kadar zalim olurlarsa olsunlar, zavallı bir kızın babasına hapiste eşlik etmesine izin vermeyi reddetmezlerdi. Hepsi bu kadar, imkânsız bir geri dönüşü hiç ummazdım, ama cömertliğiniz tutsak babamı serbest bırakmak, onu kurtarmak için her şeyi denemek istemeye kadar gittiğine göre, derin minnetimden emin olun ve elinizi sıkmama müsaade edin!"

James ne diyeceğini, nasıl bir tavır takınacağını bilemiyordu, dudaklarını ısırıyordu, genç kızın kendisine uzattığı eli tutmaya cüret edemiyordu. Crockston onu geri çekilmesi imkânsız bir konuma sokup ateşe

atmıştı. Bununla birlikte Mr. Halliburtt'un kurtarılmasına karışıp başını derde sokma fikrine de sıcak bakmıyordu. Fakat bu genç kızın hayallerine nasıl ihanet edecekti? Onca derin bir dostluk hissiyle uzattığı elini nasıl reddedecekti? Gözlerinden süzülen minnet yaşlarını nasıl acının gözyaşlarına çevirecekti?

Bu durumda genç adam, hareket özgürlüğünü koruyacak, geleceğe yönelik taahhütte bulunmayacak şekilde, kaçamak cevap vermeye çalıştı.

"Miss Jenny," dedi, "bu dünyada sizin için her şeyi yapacağıma inanın..."

Ve Jenny'nin minik elini kendininkilerin arasına aldı, fakat hissettiği tatlı dokunuşla birlikte kalbinin eridiğini, başının döndüğünü de duyumsadı. Düşüncelerini ifade edecek kelimeleri bulamadı; birkaç muğlak lakırdı kekeledi:

"Miss... Miss Jenny... Sizin için..."

Onu seyreden Crockston yüzünü buruşturarak ellerini ovuşturuyor, kendi kendine, Olacak bu iş! Olacak! Oluyor!" diye tekrarlıyordu.

James Playfair bu can sıkıcı durumdan nasıl sıyrılacaktı? Bunu kimse söyleyemezdi. Ama hem kendi hem de *Delphin* için ne mutlu ki gözcülük yapan tayfanın sesi işitildi:

"Hey! Nöbetçi subay!" diye bağırdı.

"Yeni ne var?" diye karşılık verdi Mr. Mathew.

"Rüzgâra açık bir yelken!"

Genç kızdan derhal ayrılan James Playfair mizana çarmıklarına atıldı.

Iroquois'nın Gülleleri ve Miss Jenny'nin Kanıtları

Delphin'in yolcuğu o ana kadar gayet mutlu ve sürat bakımından kayda değer koşullarda geçmişti. Göz-

cünün bildirdiği bu yelkenden evvel, görünürde tek bir gemi belirmemişti.

Delphin o sırada 32° 15' enleminde ve Greenwich boylamının 57° 43' batısında, yani güzergâhının beşte üçünde bulunuyordu. O esnada kalkmaya başlayan bir sis, kırk sekiz saatten beri okyanusun sularını kaplıyordu. Bu sis her ne kadar gidişini saklayarak *Delphin*'i desteklese de, aynı zamanda denizde engin bir alanın gözlenmesini engelliyordu. Gemi kaygılanmadan, kaçınmak istediği teknelerle deyim yerindeyse borda bordaya yol alabiliyordu.

Nitekim öyle de olmuştu. Bildirilen gemi, üç milden fazla uzakta değildi.

James Playfair çanaklığa ulaştığı zaman, bulutlar arasındaki açıklıkta, tam yolla ilerleyen büyük bir federasyon korveti gördü. Yolunu kesecek şekilde *Delphin*'in üstüne geliyordu.

Kaptan onu dikkatle inceledikten sonra güverteye geri indi ve ikinci kaptanını çağırttı.

"Bu gemi hakkında ne düşünüyorsunuz, Bay Mathew?" dedi.

"Federasyon donanmasının, niyetlerimizden şüphelenen bir gemisi olduğunu düşünüyorum, kaptan."

"Milliyeti hususunda kuşkuya mahal yok, hakikaten" diye cevap verdi James Playfair.

O anda Kuzey Birleşik Devletleri'nin yıldızlı sancağı korvetin boynuzuna çekiliyor ve renkleri bir top atışıyla destekleniyordu.

"Bizimkileri göstermeye bir davet," dedi Mr. Mathew. "İyi madem, gösterelim. Bundan utanıp kızaracak değiliz."

"Ne lüzumu var?" diye yanıtladı James Playfair. "Bayrağımız bizi korumayacak ve bu insanların bizi

ziyaret etmek istemelerine mani olmayacaktır. Hayır. Dümdüz devam edelim."

"Ve hızlı gidelim," diye devam etti Mr. Mathew, "şayet gözlerim yanılmıyorsa, daha önce de bu korveti, inşa halindeki gemileri gözlemek için geldiği Liverpool civarında bir yerlerde gördüm. Kıç küpeştedeki tabelada *Iroquois* yazmıyorsa ne olayım!"

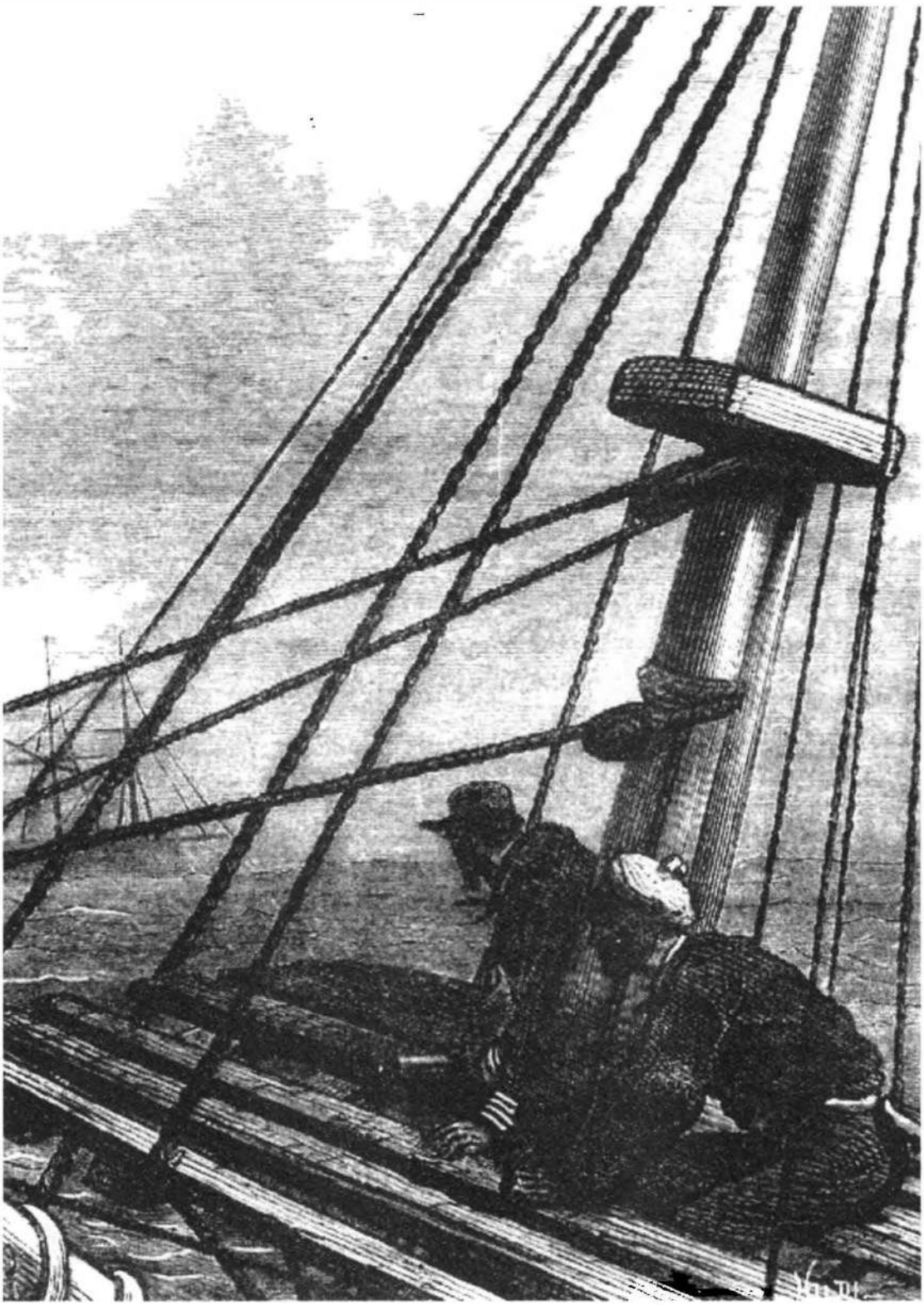

Federal korvet gördü.

"Yollu bir gemi mi bari?"

"Federasyon donanmasının en iyilerinden biri."

"Topları nasıl?"

"Sekiz tane var.

"Hah!"

"Hey! Omuz silkmeyin, kaptan," diye karşılık verdi Mr. Mathew, ciddi bir tonda. "Bu sekiz toptan ikisi hareketli türden, kıç kasarada altmışlık bir tane, güvertede de bir yüzlük. Her ikisinin namlusu da yivli."

"Lanet olsun!" dedi James Playfair. "Parrotts bunlar, üç mil menzilleri vardır."

"Evet, hatta daha fazla, kaptan."

"Neyse, Bay Mathew, güllelerinden kaçınacak kadar süratli gidince, topların yüzlük ya da dörtlük olması, üç mil veya beş yüz yarda menzillerinin bulunması fark etmez. Bu Iroquois'ya hız yapmak için inşa edilen bir geminin nasıl yol aldığını göstereceğiz. Kazanları fayrap ettirin, Bay Mathew."

İkinci kaptan, kaptanın emirlerini çarkçıbaşına iletti ve biraz sonra buharlı geminin bacalarından kara bir duman döne döne yükseldi.

Bu belirtiler korvetin hoşuna gitmemiş olacak ki *Delphin*'e durmasını işaret etti. Ama James Playfair uyarıyı hiç umursamadı ve gemisinin yönünü değiştirmedi.

"Şimdi, *Iroquois*'nın ne yapacağını göreceğiz. Yüzlük topunu ve menzilini denemek için iyi bir fırsatı olacak. Tam yol ileri!"

"Güzel!" dedi Mr. Mathew. "Güzel bir şekilde selamlanmakta gecikmeyiz."

Kıç güverteye geri dönen kaptan Miss Halliburtt'un tekne kuşağı yakınında sakince oturduğunu gördü.

"Miss Jenny," dedi, "açıkta gördüğünüz şu korvet tarafından muhtemelen kovalanacağız. Bizimle top

atışlarıyla konuşacaklarına göre, kamaranıza kadar size refakat edeyim."

"Çok teşekkür ederim, Mr. Playfair," diye cevap verdi genç kız genç adama, "ama top atışından korkacak değilim."

"Lakin mesafeye rağmen bazı tehlikelere karşılaşabiliriz, küçük hanım."

"Ah! Korkak bir kız olarak yetiştirilmedim. Amerika'da bizi her şeye alıştırırlar. Sizi temin ederim, *Iroquois*'nın gülleleri bana baş eğdiremeyecektir."

"Çok cesursunuz, Miss Jenny."

"Öyle olduğumu farz edelim, Mr. Playfair. Ve yanınızda kalmama izin verin."

"Hiçbir isteğinizi reddedemem, Miss Halliburtt," diye cevap verdi kaptan, genç kızın sakin özgüvenine dikkatle bakarak.

Bu sözleri yeni bitirmişti ki, federasyon korvetinin küpeştelerinden beyaz bir buhar püskürdü. Patlamanın gürültüsü *Delphin*'e ulaşmadan evvel, müthiş bir hızla kendi etrafında dönen ve havada tabiri caizse vida gibi burulan silindir konik bir mermi buharlı gemiye yöneldi. Belli oranda bir yavaşlıkla yol alan mermiyi takip etmek kolaydı, çünkü mermiler yivli topların ağzından, diğer tüm düz namlulu toplardan daha yavaş çıkar.

Delphin'e yirmi kulaç kala, yörüngesi bariz bir şekilde alçalan mermi suları havaya fışkırtarak dalgaları okşadı, sonra yüzeye değip yeniden hız kazandı, belli bir yüksekliğe zıpladı, mizana sereninin sancak kolunu keserek *Delphin*'in üstünden geçti ve otuz kulaç ötede düşüp dalgalara gömüldü.

"Vay canına!" dedi James Playfair. "Başarıyoruz! Başarıyoruz! İkinci gülle gelmekte gecikmez."

"Böyle parçaları tekrar doldurmak için belli bir süre gerekiyor," dedi Mr. Mathew.

"Sahiden görülmeye değer bir şey," dedi Crockston, kollarını kavuşturmuş, tamamen tarafsız bir izleyici edasıyla sahneyi seyrederek. "Bize gülle fırlatanların dostlarımız olduklarını düşünüyorum da!"

"Vay! Sen misin?" diye haykırdı James Playfair, Amerikalıyı baştan ayağa süzerek.

"Benim, kaptan," diye yanıtladı duygusuzca Amerikalı." Bu cesur federasyon taraftarlarının nasıl ateş ettiklerini görmeye geldim. Fena değil, aslında, fena nişan almıyorlar!"

Kaptan Crockston'a oldukça sert bir cevap verecekken yandan gelen ikinci bir mermi sancak tarafında denize düştü.

"İyi!" diye bağırdı James Playfair. Daha şimdiden şu *Iroquois*'ya iki gomina fark attık bile. Dostların şamandıra gibi ilerliyorlar, duyuyor musun Crockston?"

"Hayır diyemem," diye karşılık verdi Amerikalı. "Ve hayatımda ilk defa bu hoşuma gidiyor."

Üçüncü bir gülle ilk ikisinden çok geriye düştü. On dakikaya kalmadan *Delphin* korvetin toplarının menzili dışına çıkmıştı.

"İşte, dünyanın bütün paraketelerine değer bir şey, Bay Mathew," dedi James Playfair. "Bu gülleler sayesinde süratimize ne kadar güveneceğimizi biliyoruz. Şimdi arkadaki kazanlara ağırlık verin. Boşuna yakıt tüketmenin lüzumu yok."

"Komuta ettiğiniz iyi bir gemi," dedi o zaman Miss Halliburtt genç kaptana.

"Evet, Miss Jenny, korkusuz *Delphin*'im on yedi deniz mili yapıyor. Akşam olmadan şu federasyon korvetini gözden kaybetmiş oluruz."

James Playfair gemisinin denizcilik vasıflarını abartmıyordu. Amerikan gemisinin direk tepeleri ufukta gözden kaybolduğunda güneş henüz batmamıştı bile.

Bu hadise kaptanın yepyeni bir günde Miss Halliburtt'un karakterini takdir etmesini sağladı. Zaten aralarındaki buzlar çözülmüştü. O zamandan itibaren, seyahatin geri kalanı boyunca, *Delphin*'in kaptanı ve hanım yolcusu arasında sık ve uzun sohbetler gerçekleşti. James Playfair onda sakin, güçlü, düşünceli, zeki, Amerikalılara özgü büyük bir içtenlikle konuşan, her konuda sarsılmaz fikirleri olan ve onları gayriihtiyari kaptanın yüreğine işleyen bir inançla yayan, genç bir kız buldu. Jenny vatanını seviyordu, yüce Birlik fikrine tutkuyla bağlıydı ve Birleşik Devletler savaşı hakkında kendini, başka hiçbir kadının beceremediği bir coşkuyla ifade ediyordu. O yüzden birçok kez James Playfair ona yanıt vermekte ziyadesiyle sıkıntı çekti. Hatta çoğu zaman işin içine "tüccarın" düşünceleri giriyor ve Jenny onlara sertliğinden taviz vermeden saldırmaya devam ediyor, hiçbir surette uzlaşmak istemiyordu. James ilkin çok tartıştı. Federasyon yanlılarına karşı Konfederasyoncuları desteklemeyi, hukukun ayrılık taraftarlarından yana olduğunu ve gönüllü olarak birleşmiş insanların aynı şekilde ayrılabileceklerini kanıtlamayı denedi. Fakat genç kız o noktada teslim olmak istemedi. Ayrıca, kölelik sorununun Kuzeyliler ile Güneylileri karşı karşıya getiren savaşta başka her şeyden önemli olduğunu, politikadan ziyade ahlak ve insanlığın mevzu bahis olduğunu ispatladı. Karşılık veremeyen James pes etti. Zaten bu tartışmalar sırasında genellikle dinliyordu. Miss Halliburtt'un kanıtlarından mı, onu dinlemekten aldığı zevkten mi daha çok etkilendiğini söylemek neredeyse imkânsızdı, ama sonuçta diğer şeyler yanı sıra kölelik meselesinin de Birleşik Devletler savaşının başlıca sorunlarından biri olduğunu, nihai olarak kesip atmak ve barbarlık çağının son

dehşetlerinden kurtulmak gerektiğini kabul etmek zorunda kaldı.

Söylendiği gibi, kaptan politik düşüncelerini pek dert etmiyordu, onları aynı ilgi çekicilikte ve benzer koşullarda sunulan daha ciddi kanıtlara feda edebilirdi. Yani böyle bir konudaki fikirlerine fazla önem atfetmiyordu, ama hepsi bu kadar değildi. "Tüccar" sonunda en kıymetli menfaatleri üzerinden doğrudan saldırıya uğradı. Bu *Delphin*'in tahsis edildiği ticaret meselesi ve Konfederasyon yanlılarına taşıdığı mühimmat hakkındaydı.

"Evet, Mr. James," dedi bir gün Miss Halliburtt, "duyduğum minnet sizinle tam bir içtenlikle konuşmama mani değil. Aksine. Siz mert bir denizci, usta bir tacirsiniz, Playfair şirketiyse saygınlığıyla anılmaktadır, ama şu ara ilkelerine ters düşüyor ve kendine yakışır bir iş yapmıyor."

"Nasıl yani?" diye haykırdı James. "Playfair şirketi böyle bir ticari faaliyete teşebbüs etme hakkına sahip değil mi?"

"Hayır! Ülkelerinin muntazam hükümetine karşı isyan eden talihsizlere savaş mühimmatı taşıyor, ki bu kötü bir dava için silah ödünç vermektir"

"Açıkçası sizinle Konfederasyoncuların hakkını tartışacak değilim, Miss Jenny," diye yanıtladı Kaptan. "Tek bir kelime söyleyeceğim: Ben tüccarım ve dolayısıyla sadece şirketimin çıkarlarını gözetirim. Karşıma çıkan her yerde kazanç ararım."

"İşte, kınanması gereken şey kesinlikle bu zaten, Mr. Playfair," diye devam etti genç kız. "Böyle bir kazanç hoş görülemez. Tıpkı Çinlilere onları sersemleten afyonu sattığınız zamanlar olduğunuz gibi, şimdi de Güneylilere canice bir savaşı sürdürme imkânı sağlamaktan da suçlusunuz!"

"Ah! Bu kadarı fazla, Miss Jenny, bunu kabul edemem..."

"Hayır, söylediğim şey doğru. Kendinize geldiğiniz, oynadığınız rolü iyi anladığınız, herkesin gözünde tamamen sorumlu olduğunuz sonuçları düşündüğünüz vakit, başka bir sürü hususta olduğu gibi bu noktada da bana hak vereceksiniz."

James Playfair bu sözler karşısında afallayıp kalmıştı. Gerçek bir öfkenin etkisinde genç kızı terk etti, zira kendini cevap vermekten aciz hissediyordu. Yarım, en fazla bir saat boyunca çocuk gibi surat astıktan sonra, gayet sevimli bir tebessümle son derece emin kanıtlar ileri sürerek kendisini bunaltan o tuhaf genç kızın yanına döndü.

Velhasıl uzlaşmak istememesine rağmen, Kaptan James Playfair ne olursa olsun kendine hâkim değildi. Artık gemisinde "Tanrı'dan sonraki efendi" değildi.

Keza Mr. Halliburtt'un işleri yolunda görünüyordu ve Crockston bundan büyük sevinç duyuyordu. Kaptan Miss Jenny'nin babasını kurtarmak için *Delphin*'i, gemideki yükü ve mürettebatı tehlikeye atma ve muhterem Vincent amcasının hiddetini üstüne çekme pahasına her şeyi yapmaya kararlıya benziyordu.

IV
SULLIVAN ADASI KANALI

Iroquois korvetiyle karşılaşılmasından iki gün sonra, *Delphin*, Bermuda Adaları yakınında bulunuyordu ki şiddetli bir boraya rast geldi. Bu civar sık sık son derece azgın kasırgalara maruz kalır. Kazalarıyla meşhurdur ve Shakspeare'in, Ariel ve Caliban'ın dalgalar imparatorluğu için çatıştıkları *Fırtına* dramındaki dokunaklı sahneleri oraya yerleştirmiştir.

Rüzgâr müthiş esiyordu. James Playfair bir an, Bermuda Adalarından biri olan, İngilizlerin askeri karakolunun bulunduğu Mainland'da mola vermeyi düşündü. Bu hem can sıkıcı bir vakit kaybı olurdu hem de sonradan pişmanlık duyabilirdi. Neyse ki *Delphin* fırtına esnasında mükemmel hareket etti ve kasırgadan bütün bir gün kaçtıktan sonra, Amerika kıyılarına doğru yoluna devam etti.

James Playfair gemisinden memnun göründüğü gibi, genç kızın cesaret ve serinkanlılığına da hayran olmuştu. Miss Halliburtt kasırganın en berbat saatlerini güvertede, onun yanında geçirdi. Öte yandan James, iyice düşününce, derin, buyurgan, direnilemez bir aşkın tüm varlığını ele geçirdiğini fark etti.

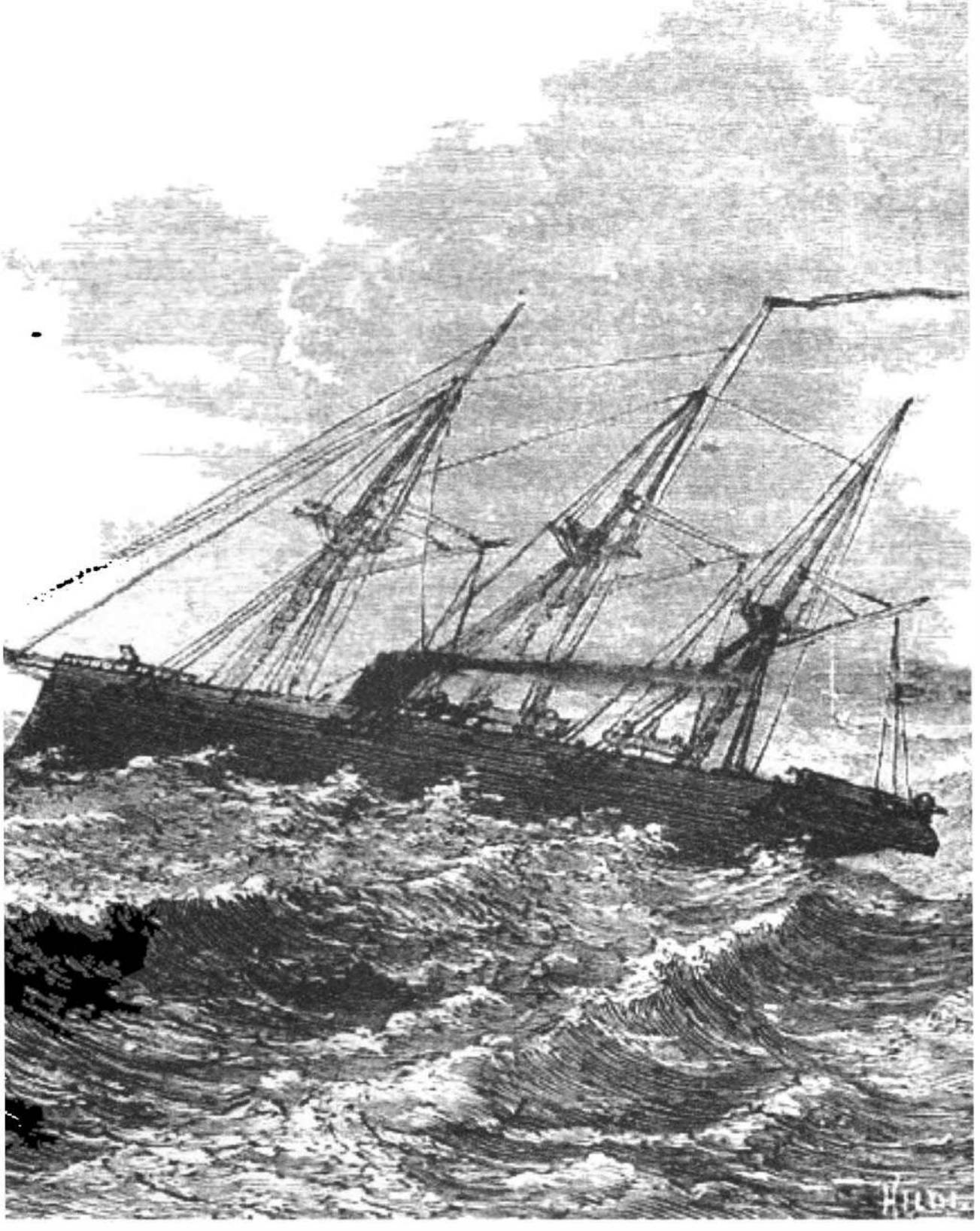

Rüzgâr müthiş esiyordu.

"Evet," dedi kendi kendine, "bu yiğit kız gemimin hâkimi! Denizin sürüklenen bir tekneye yaptığı gibi döndürüp duruyor beni. Battığımı hissediyorum! Vincent amca ne diyecek acaba? Ah! Zavallı adam! Jenny benden bütün bu lanet olası kaçakçılık yükünü denize atmamı istese, ona olan aşkım uğruna bunu tereddüt etmeden yapacağıma eminim."

Neyse ki Miss Halliburtt, Playfair & Co. şirketinden bu fedakârlığı talep etmedi. Bu arada zavallı kaptan fena tutulmuştu ve genç adamın kalbini açık bir kitap gibi okuyan Crockston ellerini derisini yüzercesine ovuşturuyordu.

"Elimizde artık! Elimizde!" diye tekrarlıyordu kendi kendine. "Efendim bir haftaya kalmadan gemiye, *Delphin*'in en iyi kamarasına rahatça yerleşmiş olur."

Miss Jenny'ye gelince, genç adamda uyandırdığı duyguları fark etti, kendini de onları paylaşmaya bıraktı. Bunu kimse bilmeyecekti, hele James Playfair hiç. Genç kız, Amerikan yetiştirilme tarzının izlerini taşısa da, mükemmel bir ihtiyat sergiliyordu ve sırrı yüreğinin derinliklerinde gömülü kaldı.

Ama aşk genç kaptanın ruhunda bu gibi gelişmelere yol açarken, *Delphin* büyük bir hızla Charleston'a doğru ilerliyordu.

13 Ocak'ta gözcü on mil batıda kara göründüğünü bildirdi. Alçak, o uzaklıktan neredeyse dalgaların hattına karışan bir kıyı söz konusuydu. Crockston dikkatle ufku inceliyordu ve sabah dokuza doğru, gözlerini gökteki açıklıkta bir noktaya dikerek haykırdı:

"Charleston Feneri!"

Delphin gece gelmiş olsaydı, Morris Adasında yer alan ve deniz seviyesinin yüz kırk ayak üstüne yükselen bu fener, saatler önce fark edilirdi, zira dönen ışığının parıltıları on dört mil mesafeden görülebilirdi.

Crockston ufku inceliyordu.

Böylece *Delphin*'in konumu saptanınca, James Playfair'in yapacak tek bir işi kaldı: Charleston Körfezine hangi geçitten gireceğine karar vermek.

"Hiçbir engelle karşılaşmazsak," dedi, "üç saatten önce liman doklarında güvende oluruz."

Charleston kenti yedi mil boyunda, iki mil enin-de, Charleston-Harbour diye anılan, girişi bir hayli

güç, uzun bir halicin dip kısmında yer alır. Bu giriş güneyden Morris, kuzeyden de Sullivan Adaları arasına sıkışmıştır. *Delphin*'in ablukayı zorlamayı teşebbüs etmeye geldiği sırada, Morris Adası zaten federasyon birliklerine aitti ve General Gillmore orada, liman ağzını döven ve yöreye hükmeden bataryalar yerleştirmişti. Sullivan Adasıysa, aksine, ucuna kurulmuş Moultrie Kalesinde iyi dayanan Konfederasyoncuların elindeydi. Dolayısıyla *Delphin*'in, Morris Adasının bataryalarından sakınmak için kuzey sahillerini yakından takip etmesinde büyük bir avantaj vardı.

Halice girişi sağlayan beş tane geçit bulunuyordu: Sullivan Adası Kanalı, Kuzey Kanalı, Overall Kanalı, Ana Kanal ve nihayet, Lawford Kanalı. Lakin meğerki gemide fevkalade uygulamalar ve yedi ayaktan az bir su kesimi söz konusu olsun, bu sonuncuya yabancılar saldırmamalıydı. Kuzey ve Overall kanallarına gelince, onlar da federal bataryalar tarafından korunuyordu. Yani bunu düşünmemek gerekiyordu. James Playfair'in seçme imkânı olsa, buharlı gemisini en iyi geçit olan, kıyı çizgisinin kolay takip edilebileceği Ana Kanal'a sürerdi, fakat şartlara ayak uydurmak ve duruma göre karar vermek lazımdı. Zaten *Delphin*'in kaptanı koyun bütün sırlarını, tehlikelerini, deniz alçaldığında sularının derinliğini, akıntılarını eksiksiz biliyordu; yani gemisini o dar geçitlerden birine sokunca en mükemmel güvenlikle yönetmeye muktedirdi. Asıl mesele oraya girmekti.

Ancak böyle bir manevra büyük bir denizcilik tecrübesi ve *Delphin*'in niteliklerine dair kesin bir bilgi istiyordu.

Gerçekten de o sırada iki federasyon firkateyni Charleston sularında kol geziyordu. Mr. Mathew hemen onları James Playfair'e bildirdi.

"Bu civara ne yapmaya geldiğimizi sormaya hazırlanıyorlar," dedi.

"Biz de yanıtlamayız, olur biter," diye karşılık verdi Kaptan. "Merak ettikleriyle kalırlar."

Bu arada kruvazörler tam yolla, toplarının menzili dışında kalmaya özen göstererek yoluna devam eden *Delphin*'e yöneliyordu. Fakat düşman gemilerini aldatmak isteyen James Playfair, zaman kazanmak amacıyla, rotayı güneybatıya çevirdi. Federasyoncular sahiden de *Delphin*'in Morris Adası geçidine atılmaya niyetli olduğunu zannetmiş olmalıydı. Hâlbuki orada bataryalar ve tek bir güllesi İngiliz gemisini batırmaya yetecek toplar vardı. Kruvazörler *Delphin*'i gözlemekle yetinip kovalamacayı fazla sıkıştırmadan, güneybatı istikametine ilerlemesine izin verdi.

O yüzden, bir saat boyunca gemilerin karşılıklı konumları değişmedi. Zaten kruvazörleri *Delphin*'in ilerleyişi konusunda kandırmak isteyen James Playfair, çarkı düşük hıza ayarlayarak yol kesmişti. Oysa bacalarından çıkan yoğun dumana bakılırsa, azami basınca ve dolayısıyla en yüksek hızına ulaşmaya uğraştığı sanılmalıydı.

"Birazdan parmaklarının arasından kaçtığımızı fark edince, fena halde şaşıracaklar!" dedi James Playfair.

Nitekim kaptan, Morris Adasına oldukça yakın ve menzilini bilmediği bir topçu hattıyla karşı karşıya olduğunu görünce, birden dümen kırıp gemisini kendi etrafında döndürdü ve kruvazörleri iki mil açığında bırakarak kuzeye ilerledi. Bu manevrayı gören federasyoncular buharlı geminin planını anladı ve azimle peşine düştü. Ama artık çok geçti. Var güçleriyle çalışan pervanelerinin hareketiyle süratini ikiye katlayan *Delphin*, kıyıya yaklaşarak çabucak arayı açtı. Adet yerini bulsun diye birkaç gülle fırlatıldı, fakat federas-

yoncular ancak yarı yola kadar gelen mermilerini tüketmekle kaldılar. Sabah saat on birde buharlı gemi, sığ su kesimi sayesinde Sullivan Adasına yaklaşarak, tam yolla dar geçide giriyordu. Orada güvendeydi, çünkü hiçbir federasyon kruvazörü su derinliği, alçak deniz zamanı ortalama on bir ayak olan o kanalda peşinden gitme cesaretini gösteremezdi.

"Nasıl," diye haykırdı Crockston, "bundan daha zor değil mi?"

"Ah, Crockston efendi, ah!" diye cevap verdi James Playfair. "Zor olan girmek değil, çıkmak!"

"Hah!" diye yanıtladı Amerikalı. "Bu beni hiç kaygılandırmıyor. *Delphin* gibi bir gemi ve James Playfair gibi bir kaptanla, istendiği zaman girilir ve aynı şekilde çıkılır."

Bu arada James Playfair, dürbünü elinde, izlenecek yolu dikkatle inceliyordu. Gözleri önünde, tereddüt etmeden, sıkıntısız ilerlemesini sağlayan mükemmel kıyı haritaları vardı.

Sullivan Adası boyunca uzanan daracık kanala girince, James yarı kuzeybatıdaki Moultrie Kalesini ortalayarak, koyu renginden tanınan ve ıssız Shute's Folly adacığında yer alan Pickney Şatosu kuzey-kuzeydoğuda görünene kadar devam etti. Öbür tarafta, Sumter Kalesinin kuzeyinde yükselen, iki derece sola açık Johnson Kalesine yöneldi.

O sırada Morris Adası bataryalarından fırlatılan, ama hedefe ulaşmayan birkaç gülleyle selamlandı. Bir derece bile sapmaksızın yoluna devam etti, Sullivan Adasının ucunda bulunan Moultrieville'in önünden geçti ve geçitten koya çıktı.

Çok geçmeden Sumter Kalesini solunda bırakarak, bu sayede federasyon taraftarlarfının bataryalardan gizlendi.

Birleşik Devletler savaşının bu meşhur kalesi Charleston'dan üç mil küsur ve koyun her ikisinden yaklaşık bir mil mesafededir. Massachusetts mermerinden bir suni ada üzerine inşa edilmiş, yapımı on sene sürmüş ve dokuz yüz bin dolara mal olmuş, tepesi kesik bir beşgendir.

Anderson ve federasyon birlikleri 13 Nisan 1861'de bu kaleden kovalanmış ve ayrılıkçılar ilk atışını kaleye karşı yapmıştı. Federasyon yanlılarının kullandığı topların üzerine yağdırdığı demir ve kurşun miktarını kestirmek mümkün değildi. Bununla birlikte aşağı yukarı üç sene boyunca direndi. *Delphin*'in geçişinden birkaç ay sonra, General Gillmore'un Morris Adasına yerleştirdiği Parrott yivli topların üç yüz librelik gülleleri altında düştü.

Ama o sırada kuvvetinin zirvesindeydi ve Konfederasyonun sancağı o muazzam beşgen üzerinde dalgalanıyordu.

Kale arkada kaldıktan sonra, Ashley ve Cooper nehirleri arasında uzanan Charleston şehri göründü. Koyda çıkıntı yapan bir burun gibiydi.

James Playfair, Morris Adası istihkâmları üstünden görünen Charleston Fenerini güney-güneybatıda bırakarak, kanalın sınırlarını belirten şamandıralar ortasında ilerledi. Boynuzuna İngiliz bayrağı çekmişti ve geçitlerde muhteşem bir süratle yol alıyordu.

Karantina Şamandırasını sancak yanında bırakınca, koyun sularında serbestçe ilerledi. Miss Halliburtt kız güvertede dikilmiş, babasının esir tutulduğu bu kenti seyrediyor ve gözleri doluyordu.

Nihayet, kaptanın emriyle, buharlı geminin hızı düşürüldü: *Delphin* başını güney ve doğu bataryalarına çevirdi ve birazdan North-Commercial mendireği rıhtımına bağlandı.

Miss Halliburtt kıç güvertede dikilmiş.

VII
GÜNEYLİ BİR GENERAL

Charleston rıhtımlarına varan *Delphin* kalabalığın hurralarıyla selamlandı. Denizden sıkı bir abluka altında olan şehir ahalisi Avrupalı gemilere alışık değildi. Boynuzunda iftiharla İngiliz bayrağı taşıyan bu kocaman buharlı gemiyi görenler şaşırmakla kalmayıp oraya ne yapmaya geldiğini merak etmişti. Ama seyahat maksadı, niye gelip Sullivan geçitlerini zorladığı öğrenildiği vakit, büyük miktarda kaçak savaş malzemesiyle yüklü olduğu söylentisi yayıldığında, alkış ve çığlıkların yoğunluğu ikiye katlandı.

James Playfair bir an bile kaybetmeden kentin askeri komutanı General Beauregard'la temasa geçti. General askerlerine şiddetle ihtiyaç duydukları giysi ve cephaneyi tam zamanında getiren *Delphin*'in, genç kaptanını hararetle karşıladı. Geminin derhal boşaltılması uygun görüldü ve İngiliz tayfalarına dört koldan yardıma gelindi.

James Playfair, gemiden ayrılmadan evvel, Miss Haslliburtt'tan babası hakkında ısrarlı tavsiyeler almıştı. Genç kaptan tüm varlığıyla genç kızın hizmetine girmişti.

"Miss Jenny," demişti, "bana güvenebilirsiniz; babanızı kurtarmak için imkânsızı yapacağım, fakat umarım bu iş güçlük çıkarmaz. Hemen bugün General Beauregard'ı görmeye gideceğim ve birdenbire Mr. Halliburtt'un özgürlüğünü talep etmeden, ne durumda bulunduğunu, şartlı tahliyede mi yoksa tutuklu mu olduğunu öğreneceğim."

"Zavallı babacığım!" diye cevap verdi Jenny, göğüs geçirerek. "Kızının bu kadar yakınında bulunduğunu bilmiyor. Keşke kollarına uçabilsem!"

"Biraz sabredin, Miss Jenny. Pek yakında babanızı kucaklarsınız. Tam bir sadakatle, ama aynı zamanda titiz ve ihtiyatlı bir adam gibi davranacağımdan emin olun."

O yüzden sözüne sadık James Playfair, şirketinin işlerini yoluna koyup *Delphin*'in yükünü generale teslim ettikten ve pazarlıkla muazzam bir pamuk stokunu ucuza satın almayı başardıktan sonra, lafı günün olaylarına getirdi.

"Demek," dedi General Beauregard'a, "kölelik taraftarlarının zafer kazanacaklarına inanıyorsunuz, öyle mi?"

"Nihai zaferimizden bir an bile şüphe etmiyorum. Charleston konusuna gelince, Lee'nin ordusu çok geçmeden kuşatmaya son verecektir. Kölelik karşıtlarından ne beklenir ki zaten? Virginia, Kuzey ve Güney Carolina, Georgia, Alabama ve Mississippi'nin ticaret şehirlerinin onların eline geçtiği farz edilse bile –ki bu olacak iş değil– sonra ne yapacaklar? Asla istila edemeyecekleri bir ülkenin efendileri mi olacaklar? Elbette ki hayır ve bence, hasbelkader muzaffer olsalar dahi, zaferleri başlarına bela olacaktır."

"Askerlerinizden kesinlikle emin misiniz?" diye sordu kaptan. "Charleston'un kendisini mahfeden

bir kuşatmadan yorgun düşmesinden çekinmiyor musunuz?"

"Hayır! İhanetten çekinmiyorum. Üstelik hainler acımasızca kurban edilecek ve Birlik taraftarı en ufak bir hareket yakalarsam, çelik ve ateşle bütün kenti yıkarım. Jefferson Davis Charleston'u bana emanet etti, emin ellerde olduğuna inanabilirsiniz."

"Kuzeyli tutsaklarınız var mı?" diye sordu James Playfair, konuşmanın ilginç noktasına gelerek.

"Evet, kaptan," diye yanıtladı general. "Ayrılık savaşının ilk silahı Charleston'da patladı. Burada bulunan kölelik karşıtları direnmek istediler ve yenilince savaş esiri olarak kaldılar."

"Çok var mı peki?"

"Yaklaşık yüz kadar."

"Şehirde serbestler mi?"

"Tezgâhladıkları bir komployu keşfettiğim güne kadar öyleydiler. Liderleri, bu sayede şehirdeki durumdan haberdar olan kuşatmacılarla irtibat kurmayı başarmıştı. Dolayısıyla bu tehlikeli misafirleri hapsettirmem gerekti. O federasyon yandaşlarının çoğu hücrelerinden ancak kale yokuşunu tırmanmak üzere çıkacak ve orada on konfederasyon mermisi federalizmlerinin hakkından gelecek."

"Ne! Kurşuna mı dizilecekler?" diye haykırdı genç kaptan, elinde olmadan titreyerek.

"Evet! İlkin de liderleri. Kuşatılmış bir kentteki en azimkâr ve tehlikeli adam. İlgili evrakı Richmond'daki başkanlığa yolladım, bir hafta içinde kaderi kati surette tayin olur."

"Bu bahsettiğiniz adam kim ki?" diye sordu James Playfair, kusursuz bir kaygısızlıkla.

"Bostonlu bir gazeteci, azgın bir kölelik karşıtı, Lincoln'ın melun ruhu."

"Ya adı?"

"Jonathan Halliburtt."

"Zavallı Şeytan!" dedi James Playfair, heyecanına hâkim olarak. "Ne yapmış olursa olsun, ona acıdım şimdi. Sizce kurşuna mı dizilir?"

"Bundan eminim," diye cevap verdi Beauregard. "Ne yapalım? Savaş savaştır. Herkes kendini elinden geldiği gibi savunur."

"Neyse, beni ilgilendirmez," diye yanıtladı Kaptan, "zaten infaz sırasında ben çoktan uzaklaşmış olurum."

"Ne! Daha şimdiden geri gitmeyi mi düşünüyorsunuz?"

"Evet, general, her şeyden önce tüccarız. Pamuk yükleme işim biter bitmez, denize açılacağım. Charleston'a girdim, bu iyi, ama çıkmak da lazım. Mühim olan bu. *Delphin* iyi bir gemi; yarışta federasyon donanmasının bütün gemilerine meydan okuyabilir, fakat ne kadar hızlı olsa da, yüzlük bir gülleyle arayı açma niteliğine sahip değil ve gövde ya da makine dairesine isabet edecek bir gülle bilhassa ticari düzenlemelerimi başarısızlığa uğratır."

"Keyfinize göre, kaptan," diye cevap verdi Beauregard. "Bu koşullarda size verecek hiçbir tavsiyem yok. İşinizi yapıyorsunuz ve haklısınız. Yerinizde olsam ben de aynı şekilde davranırdım. Zaten Charleston'da kalmak pek hoş değil. Dört günün üçünde gökten bombalar yağan bir koy gemiler için güvenli bir sığınak olmuyor. Canınız istediği zaman gidersiniz. Ama küçük bir bilgi verin. Charleston'un önünde kol gezen federasyon gemilerinin gücü ve sayısı kaç?"

Generalin talebini mümkün olduğunca tatmin eden James Playfair nazikçe müsaade istedi. Sonra öğrendiklerinden ötürü gayet kaygılı ve üzgün bir halde *Delphin*'e döndü.

"Miss Jenny'ye ne demeli?" diye düşünüyordu. "Mr. Halliburtt'un feci durumundan bahsetmeli mi? Yoksa onu tehdit eden tehlikeleri bilmemesi daha mı iyi? Zavallı kız!"

Valinin evinden elli adım atmamıştı ki, Crockston'a çarptı. Vakur Amerikalı onu yola çıktığı vakitten beri gözlüyordu.

"Ne var, ne yok, Kaptan?"

James Playfair, Crockston'a dik dik baktı ve Amerikalı, kaptanın ona verecek iyi haberleri olmadığını anladı.

"Beauregard'ı gördünüz mü?" diye sordu.

"Evet," diye yanıtladı James Playfair.

"Ona Mr. Halliburtt'tan söz ettiniz mi?"

"Hayır! O bahsetti."

"Evet, Kaptan?"

"Pekâlâ!.. Sana karşı dürüst olabilirim, Crockston."

"Tabii ki de, kaptan."

"Pekâlâ! General Beauregard efendinin bir haftaya kalmadan kurşuna dizileceğini söyledi."

Crockston yerine bir başkası olsa, bu haber üzerine hop oturup hop kalkar ya da kendini, suçlayıcı bir acının göz alıcı çekiciliğine bırakırdı. Ama hiçbir şeyden şlüphe duymayan Amerikalının dudaklarında bir tebessüm belirir gibi oldu ve sadece:

"Hah! Önemli değil!" dedi.

"Nasıl önemli değil?" diye haykırdı James Playfair. "Sana Mr. Halliburtt'un bir hafta içinde kurşuna dizileceğini söylüyorum ve sen önemli olmadığı cevabını veriyorsun!"

"Evet, şayet altı gün içinde *Delphin*'in güvertesinde olursa ve *Delphin* yedi gün zarfında okyanusa açılırsa."

"Güzel!" dedi kaptan, Crockston'ın elini sıkarak. "Seni anlıyorum, dostum. Azimli bir adamsın ve ben,

Vincent amcaya ve *Delphin*'in yüküne rağmen, Miss Jenny için kendimi havaya uçururum."

"Kimsenin havaya uçması gerekmiyor," diye yanıtladı Amerikalı. "Balıklardan başka kimsenin işine yaramaz. Mühim olan Mr. Halliburtt'un kurtarılması."

"İyi de bunun zor olacağının farkında mısın?"

"Hah!" dedi Crockston.

"Sıkı korunan bir tutsakla iletişim kurmaktan bahsediyoruz."

"Şüphesiz."

"Ve neredeyse mucizevi bir firarı başarıyla tamamlamaktan!"

"Boş versenize!" dedi Crockston. "Bir tutsak kaçmayı, gardiyanının onu alıkoymayı kafaya taktığından çok takar. Yani mahkûm her zaman kaçmayı başarmak zorundadır. Bütün şanslar ondan yanadır. O yüzden Mr. Halliburtt planlarımız sayesinde kurtulacaktır."

"Haklısın, Crockston."

"Her zaman."

"Ama neticede nasıl yapacaksın? Bir plan yapmak, bazı tedbirler almak lazım."

"Bakacağım."

"Fakat Miss Jenny babasının idama mahkûm olduğunu ve infaz emrinin her an gelebileceğini öğrendiğinde..."

"Öğrenmez, olur biter."

"Evet, öğrenmemesi hem kendisi hem de bizin için daha iyi."

"Mr. Halliburtt nereye hapsedilmiş?" diye sordu Crockston.

"Kaleye," diye cevap verdi James Playfair.

"Mükemmel. Şimdi gemiye!"

"Gemiye, Crockston."

VIII
FİRAR

Miss Jenny, kıç güverteye oturmuş, endişeli bir sabırsızlıkla kaptanın dönüşünü bekliyordu. Adam yanına geldiğinde tek kelime edemedi, fakat gözleri James Playfair'i dudaklarının yapacağından daha ateşli sorguluyordu.

Kaptan, Crockston'ın yardımıyla, genç kıza babasının hapsedilişine dair olayları aktardı. Savaş esirleri konusunda Beauregard'ı ihtiyatla anlamaya çalışmış olduğunu söyledi. General onlardan pek hoşnut görünmediği için, bu meseleden uzak durmuştu; şartlara göre davranmak istiyordu.

"Mr. Halliburtt şehirde serbest olmadığına göre, kaçışı daha çok zorluk çıkaracak, ama görevimi tamamlayacağım ve yemin ederim ki *Delphin* babanız olmaksızın Charleston Limanını terk etmeyecek."

"Teşekkürler, Mr. James," dedi Jenny, "tüm kalbimle teşekkür ederim."

Bu laflar üzerine James Playfair yüreğinin göğsünde hop ettiğini duyumsadı. Gözleri nemli, sözlerinin anlaşılması zor bir halde, genç kıza yaklaştı. Belki de konuşacak, artık hâkim olamadığı duygularını itiraf edecekti ki, Crockston araya girdi:

Yemin ederim ki...

"Hepsi bu kadarla kalmıyor," dedi. "Duygusallaşmanın zamanı değil. Konuşmamız lazım, konuyu enine boyuna tartışalım."

"Bir planın mı var, Crockston?" diye sordu genç kız.

"Her zaman bir planım vardır," diye cevap verdi Amerikalı. "O benim uzmanlık alanım."

"İyi mi bari?" dedi James Playfair.

"Mükemmel, Washington'daki bakanların hiçbiri daha iyisini akıl edemez. Sanki Mr. Halliburtt bizzat gemideymiş gibi."

Crockston bu lafları öyle bir özgüven ve o denli eksiksiz bir saflıkla söylüyordu ki, inancını paylaşmamak için insanların en hiçbir şeye inanmayanı olmak gerekirdi.

"Seni dinliyoruz, Crockston, " dedi James Playfair.

"Pekâlâ. Siz, kaptan, General Beauregard'ın huzuruna çıkıp reddetmeyeceği bir istekte bulunacaksınız."

"Neymiş o?"

"Gemide bir baş belası, canınızı sıkan ve yolculuk esnasında mürettebatı isyana kışkırtmak gibi iğrenç işler çeviren katıksız bir serseri bulunduğunu söyleyecek ve İngiltere'ye götürüp kendi ülkesinin adaletine teslim etmek amacıyla, giderken geri almak şartıyla, kaleye hapsedilmesine izin vermesini isteyeceksiniz."

"Pekâlâ!" diye yanıtladı James Playfair, hafif bir tebessümle. "Tüm bunları yaparım ve Beauregard talebimi seve seve kabul eder."

"Bundan kesinlikle eminim," diye cevap verdi Amerikalı.

"Lakin," diye devam etti Playfair, "bir şey eksik."

"Nedir o?"

"Şu katıksız serseri."

"Karşınızda duruyor, kaptan."

"Ne, baş belası siz misiniz?"

"Mahzuru yoksa evet, benim."

"Ah! Yiğit ve yüce gönüllü Crockston!" diye haykırdı Jenny, minik elleriyle Amerikalının nasırlı ellerini sıkarak.

"Tamam, Crockston," diye sürdürdü konuşmasını James Playfair. "Seni anlıyorum dostum ve sadece tek bir şeye üzülüyorum, senin yerini alamadığıma!"

"Herkesin rolü kendine," diye karşılık verdi Crockston. "Benim yerimde olsaydınız, çok sıkıntı çekerdiniz. Oysa benim için durum farklı. Bilahare hem federasyon hem de konfederasyon toplarının ateşi altında limandan çıkarken sizin de sıranız gelecek, ki bu benim kolay kolay altından kalkacağım bir iş değil."

"İyi, Crockston, devam et."

"Şöyle. Ne yapacağıma kaleye girince –bildiğim bir mekân zaten– karar vereceğim, ama sizi temin ederim iyi bir yol bulacağım. Bu arada siz de geminin yüklenmesiyle uğraşırsınız."

"Ah! İşler," dedi Kaptan, "halihazırda fazla önemi olmayan bir ayrıntı."

"Hiç de değil! Ya Vincent amca? O ne der? Duygularla ticari faaliyetleri beraber yürütelim. Bu kuşkuları da engeller. Ama çabuk olalım. Altı günde hazır olur musunuz?"

"Evet."

"İyi o zaman, *Delphin* ayın 22'sinde yüklenmiş ve harekete hazır olsun."

"Olacaktır."

"22 Ocak akşamı, iyi dinleyin, en iyi adamlarınızla White-Point'a, şehrin ucuna bir sandal yollayın. Saat dokuza kadar bekleyin, Bat Halliburtt ve hizmetkârınızın çıktığını göreceksiniz."

"İyi de Mr. Halliburtt'u kaçırmak ve bizzat firar etmek için ne yapacaksın?"

"Orası beni ilgilendirir."

"Sevgili Crockston," dedi o zaman Jenny, "babamı kurtarmak için kendini tehlikeye atacaksın yani!"

"Beni merak etmeyin, Miss Jenny, sizi temin ederim herhangi bir tehlikeye girmiyorum."

"Peki, seni ne zaman hapsettirmek gerekiyor?" diye sordu James Playfair.

"Hemen bugün. Mürettebatınızın maneviyatını bozuyorum ya... Kaybedecek zaman yok."

"Altın ister misin? Kalede işine yarayabilir."

"Bir gardiyan satın almak için altın, ha! Daha neler! Hem çok para, hem de aptalca. İş bu aşamaya gelse, gardiyan hem parayı hem de tutsağı alıkoyar. Ve buna hakkı olur! Hayır! Aklımda daha güvenilir başka çareler var. Bu arada birkaç dolar fena olmaz. İcabında içebilmek lazım."

"Ve gardiyanı sarhoş etmek."

"Sarhoş bir gardiyan her şeyi tehlikeye sokar! Hayır, bir düşündüğüm var diyorum size. Bana bırakın."

"Al, yiğit Crockston, işte sana on dolar."

"Bu fazla, ama artanı geri veririm."

"Pekâlâ, hazır mısın?"

"Tam bir serseri gibi hazırım."

"Öyleyse yola çıkalım."

"Crockston," dedi genç hız duygulu bir sesle, "Crockston, dünyanın en iyi insanı sensin!"

"Herhalde yani," diye cevapladı Amerikalı kahkahayla gülerek. "Ha! Sahi, kaptan, önemli bir tavsiye."

"Neymiş o?"

"General baş belası adamınızı astırmayı önerirse – bilirsiniz, askerler bu konuda işi uzatmazlar!"

"Evet, Crockston?"

"Düşünmek için zaman isteyin."

"Söz veriyorum."

Aynı gün Crockston, meseleden bihaber mürettebatın şaşkın bakışları altında, on kadar denizci arasında, el ve ayakları zincirli vaziyette karaya çıktı. Yarım saat sonra, Kaptan James Playfair'in isteği üzerine baş belası, kentin sokaklarını kat ediyor ve direnişine rağmen Charleston Kalesine hapsediliyordu.

O ve onu takip eden günlerde *Delphin*'in yükünün boşaltılması etkin bir şekilde gerçekleştirildi. Buharlı vinçler yeni yüke yer açmak için Avrupa'dan gelen bütün yükü aralıksız boşaltıyordu. Charleston ahalisi bu ilginç operasyonu seyrediyor, tayfaları tebrik ediyor ve yardım eli uzatıyordu. Bu namuslu insanların birinci sırayı tuttukları söylenebilirdi. Güneyliler onları ziyadesiyle takdir ediyordu, fakat James Playfair Amerikalıların nezaket ifadelerini kabul etmelerine vakit bırakmadı. Daima enselerindeydi ve *Delphin*'in, sebebinden kuşkulanmadıkları hararetli bir faaliyet halindeki tayfalarını teşvik ediyordu.

Üç gün sonra, 18 Ocak'ta, ilk pamuk balyaları ambara istiflenmeye başladı. James bu hususu artık dert etmese de, Charleston rıhtımlarını tıka basa dolduran bütün pamuğu ucuza kapatmış Playfair & Co. şirketi harika bir operasyon yürütüyordu.

Bu arada Crockston'dan hiç haber yoktu. kesintisiz endişeler içinde hiç konuşmadan oturuyordu. Onun yerine, kaygıdan bozulmuş yüzü konuşuyor ve James Playfair onu güzel sözlerle teskin ediyordu.

"Crockston'a güvenim sonsuz," diyordu. "Sadık bir hizmetkâr. Siz ki onu benden iyi tanıyorsunuz, içinizin tamamen rahat olması lazım, Miss Jenny. İnanın bana, babanız üç gün içinde sizi bağrına bastıracaktır."

"Ah! Mr. James!" diye haykırdı genç kız. "Böyle bir fedakârlığa nasıl yanıt verebilirim? Ben ve babam size olan minnet borcumuzu nasıl ödeyeceğiz?"

"İngiliz karasularına varınca söylerim bunu!" diye cevap verdi genç kaptan.

Jenny bir an ona baktı, yaşlarla dolan gözlerini aşağı indirdi, sonra kamarasına geri döndü.

James Playfair genç kızın babası güvende olana kadar korkunç durumuna dair hiçbir şey bilmeyece-

ğini umuyordu, ama o son gün bir tayfanın istemeden gösterdiği boşboğazlık dolayısıyla gerçeği öğrendi. Richmond'daki idarenin cevabı, önceki gün ileri karakollar hattını yarabilen bir ulakla gelmişti. Bu yanıt Jonathan Halliburtt'un idam kararını içeriyordu. Talihsiz yurttaşın ertesi sabah kurşuna dizilmesi gerekiyordu. İnfaz olacağı haberi şehirde yayılmakta gecikmemişti ve tayfalardan biri tarafından *Delphin*'e taşındı. Miss Halliburtt'un duyma mesafesinde bulunduğundan kuşkulanmayan adam konuyu kaptana aktardı. Genç kız tüyler ürpertici bir çığlık atıp baygın bir halde güverteye yığıldı. James Playfair onu kamarasına taşıyarak kendine getirmek için gerekli en titiz ihtimamı gösterdi.

Jenny gözlerini açtığında, dudaklarına götürdüğü parmağıyla mutlak bir sessizlik öğütleyen genç kaptanı fark etti. Kendinde ıstırabının tezahürlerini bastırıp susma gücünü buldu. James Playfair kulağına eğilerek:

"Jenny," dedi, "ya iki saat zarfında babanız yanınızda, güvende olur, ya da ben onu kurtarmaya giderken ölürüm!"

Sonra kendi kendine:

"Ve şimdi, onu ne pahasına olursa olsun kurtarmak lazım. İcabında özgürlüğünü kendi canım veya mürettebatımın hayatıyla öderim!" dedi.

Harekete geçme vakti gelmişti. Sabahtan beri, *Delphin* pamuk yüklenmeyi tamamen bitirmişti. Kömür depoları doluydu. İki saat içinde yola çıkabilirdi. James Playfair onu North-Commercial Mendireğinden çıkarıp liman girişine götürdü. Yani akşam dokuzda azami yüksekliğe erişmesi gereken suların kabarmasından istifade etmeye hazırdı.

James Playfair genç kızdan ayrıldığında, saat yediyi vuruyordu ve James yola çıkış hazırlıklarını

başlattı. O zamana kadar sırları kendisi, Crockston ve Jenny arasında mutlak biçimde saklanmıştı. Ama o sırada Mr. Mathew'un durumdan haberdar edilmesinin uygun olduğuna kanaat getirerek bunu hemen yaptı.

"Emredersiniz," diye yanıtladı Mr. Mathew, en ufak yorumda bulunmaksızın. "Saat dokuzda, öyle mi?"

"Dokuzda. Ocakları derhal fayrap edin."

"Tamamdır, Kaptan."

"*Delphin*'i bir çıpa tutuyor. Halatı kesip bir saniye bile yitirmeden gideriz."

"Pekâlâ."

"Büyük direğin tepesine bir fener astırın. Gece karanlık ve sis bastırıyor. Gemiye geri dönerken yolumuzu kaybetme riskine girmeyelim. Hatta saat dokuzdan itibaren ihtiyat icabı çanı çaldırırsınız."

"Emirleriniz harfiyen yerine getirilecektir, kaptan."

"Ve şimdi, Bay Mathew," diye ekledi James Playfair, "sandalı hazırlatın; güçlü kuvvetli kürekçilerimizden altısını yerleştirin. Ben hemen White-Point'e gideceğim. Yokluğumda Miss Jenny size emanet. Tanrı bizi korusun, Bay Mathew."

"Tanrı bizi korusun!" diye cevap verdi ikinci kaptan.

Sonra hemen kazanların yakılması ve filikanın hazırlanması için gereken talimatları verdi. Birkaç dakikada her şey hazırdı. James Playfair, Jenny'ye son bir veda ettikten sonra, sandalına indi ve kayık bordadan ayrılırken taşkın ve koyu dumanların gökyüzündeki karanlık siste kaybolduğunu görebildi.

Karanlık zifiriydi, rüzgâr kalmıştı, dalgaları adeta uyuklayan muazzam limanda mutlak bir sessizlik hüküm sürüyordu. Siste zor seçilen birkaç ışık titriyordu. James Playfair dümene geçmişti ve kendinden emin bir elle filikasını White-Point'e yönlendiriyordu.

Bu aşağı yukarı iki millik bir yolculuk demekti. Gündüz James, düz bir hat izleyerek Charleston Burnuna ulaşabilmek için mükemmel bir harita çizmişti.

Sandalın başı White-Point'e çarptığı sırada, Saint-Philipp çanı saat sekizi vuruyordu.

Crockston tarafından tespit edilen kesin zamana kadar bir saat daha beklemek lazımdı. Rıhtım tamamen ıssızdı. Sadece yirmi adım ötede güney ve doğu bataryalarının nöbetçisi dolaşıyordu. James Playfair dakikaları sayıyordu. Vakit sabırsızlığının keyfince geçmiyordu.

Saat sekiz buçukta, bir ayak sesi işitti. Adamlarını kürek başında ve yola çıkmaya hazır vaziyette bırakıp baş tarafa gitti. Fakat on adım sonra, bir sahil muhafaza devriyesiyle karşılaştı; toplam yirmi kişi kadardılar. James, ihtiyaç halinde kullanmaya kararlı bir şekilde, kemerinden bir tabanca çekti. Lakin rıhtıma kadar inen bu askerlere karşı ne yapabilirdi ki?

O sırada devriye komutanı ona doğru geldi ve sandalı görünce James'e:

"Bu filika da ne?" diye sordu.

"*Delphin*'in sandalı," diye yanıtladı genç adam.

"Siz kimsiniz, peki?.."

"Kaptan James Playfair."

"Gittiğinizi, çoktan Charleston geçitlerinde olduğunuzu sanıyordum."

"Gitmeye hazırım... Hatta şu an yolda olmalıydım... Ama..."

"Ama?.." diye sordu hemen sahil muhafaza komutanı.

James'in aklına ani bir fikir geldi.

"Tayfalarımdan biri kalede hapis. Az kalsın onu unutuyordum. Neyse ki hâlâ vakit varken hatırlayıp

adamlarımı onu almaya yolladım," diye cevap verdi.

"Ha! İngiltere'ye geri götürmek istediğiniz şu baş belası mı?"

"Evet."

"Burada da pekâlâ asardık!" dedi kendi şakasına gülen sahil muhafızı.

"Bundan eminim," diye yanıtladı James Playfair, "fakat işlerin kuralına uygun yürümesi daha iyi."

"Hadi, bol şans, kaptan. Morris Adası bataryalarından sakının."

"İçiniz rahat olsun. Girerken sorunsuz geçtiğime göre, aynı şartlarda çıkacağımı da sanıyorum."

"İyi yolculuklar."

"Teşekkürler."

Bunun üzerine küçük birlik uzaklaştı ve kumsal sessizliğine kavuştu.

O anda saat dokuzu çaldı. Kararlaştırılan vakit gelmişti. James kalbinin göğsünden fırlayacakmış gibi attığını hissetti. Bir ıslık yankılandı. James aynı şekilde karşılık verdi. Sonra kulak kabartıp eliyle tayfalarına çıt çıkarmamalarını emrederek bekledi. Ekose bir battaniyeye sarınmış bir adam belirdi. Bir o yana bir bu yana bakınıyordu. James ona doğru koştu.

"Mr. Halliburtt?"

"Benim," diye cevap verdi battaniyeli adam.

"Ah! Tanrı'ya şükür!" diye haykırdı James Playfair. "Vakit kaybetmeden kayığa binin. Crockston nerede?"

"Crockston mu?" dedi Mr. Halliburtt, şaşkın bir tonda. "Ne demek istiyorsunuz?"

"Sizi kurtaran, buraya getiren adam hizmetkârınız Crockston'dur."

"Bana eşlik eden şahıs kalenin gardiyanıydı," diye yanıt verdi Mr. Halliburtt.

"Gardiyan mı?" diye bağırdı James Playfair.

"Mr. Halliburtt?"

Gayet tabii hiçbir şey anlamıyor, bin bir endişe duyuyordu.

"Ah, evet, gardiyan!" diye haykırdı tanıdık bir ses. "Gardiyan hücremde kütük gibi uyuyor!"

"Crockston! Sen, ha! Sen!" dedi Mr. Halliburtt.

"Fazla lafın lüzumu yok, efendim! Sonra her şeyi açıklarım. Canınız söz konusu! Haydi, binin, sandala binin."

Üç adam filikada yerlerini aldı.

"Asılın!" diye bağırdı kaptan.

Üç kürek hep birlikte sulara daldı.

"Tam yol ileri!" diye emretti James Playfair.

Ve kayık Charleston-Harbour'un karanlık dalgalarında balık gibi süzüldü.

IX
İKİ ATEŞ ARASINDA

Altı güçlü kuvvetli kürekçinin sürdüğü kayık liman sularında uçuyordu. Sis yoğunlaşıyor ve James Playfair çizdiği kıyı haritasındaki hatta tutunmayı zor başarıyordu. Crockston filikanın başına, Mr. Halliburtt ise arkasına, kaptanın yanına yerleşmişlerdi. Hizmetkârının varlığından ilk başta dili tutulan mahkûm onunla konuşmak istemişti, fakat Crockston bir el hareketiyle susmasını işaret etti.

Ancak birkaç dakika sonra, kayık koyun açıklarına vardığında, konuşmaya karar verdi. Mr. Halliburtt'un zihnini hangi soruların meşgul etmesi gerektiğini anlıyordu.

"Evet, aziz efendim," dedi, "gardiyan hücreme akşam yemeğimi getirdiği sırada narkotik babında enseye ve mideye iki sağlam yumruk indirdim. Şimdi benim yerimde bulunuyor. Ne kadar müteşekkir olduğumu görüyorsunuz! Elbise ve anahtarlarını aldım, sonra da sizi arayıp buldum, askerlerin burunları dibinden kalenin dışına çıkardım. Hiç de zor olmadı!"

"Ya kızım?" diye sordu Mr. Halliburtt.

"Sizi İngiltere'ye götürecek olan gemide."

"Kızım burada, burada!" diye haykırdı oturduğu sıradan sıçrayan Amerikalı.

"Sessiz olun!" diye cevap verdi Crockston. "Birkaç dakika sonra kurtulmuş olacağız."

Filika karanlığın ortasında, ama biraz rasgele uçarcasına ilerliyordu. James Playfair sisin içinde *Delphin*'in fenerlerini fark edemiyordu. İzleyeceği istikamet hususunda tereddüt ediyordu. Karanlık öyle yoğundu ki kürekçiler küreklerinin ucunu dahi görmüyordu.

"Durum ne, Mr. James?" dedi Crockston.

"Bir buçuk milden fazla yapmış olmalıyız," diye yanıtladı kaptan. "Bir şey görmüyor musun, Crockston?"

"Hayır. Oysa gözlerim iyidir. Ama olsun! Gemiye varacağız! Orada hiçbir şeyden şüphelenmiyorlar..."

Sözleri daha bitmemişti ki, bir fişek karanlıkları çizerek geldi ve fevkalade bir yükseklikte patlayıp etrafı aydınlattı.

"Bir işaret fişeği!" diye bağırdı James Playfair.

"Lanet olsun!" dedi Crockston. "Kaleden geliyor olmalı. Bekleyelim, bakalım."

Bir ikinci, sonra da üçüncü fişek birincinin cihetinden fırlatıldı ve neredeyse hemen aynı işaret filikanın bir mil önünde tekrarladı.

"Sumter Kalesinden geliyor," diye haykırdı Crockston. "Firarı haber veriyor. Küreklere asılın! Her şey ortaya çıktı."

"Sıkı çekin, dostlarım," diye tayfalarını yüreklendirdi James Playfair. "Bu fişekler yolumu aydınlattı. *Delphin* ancak sekiz yüz yarda ilerimizde. Bakın, geminin çanını işitiyorum. Ha gayret! Beş dakikada ulaşırsak kişi başı yirmi lira var."

Tayfalar dalgaları sıyırır gibi yol alan kayığı uçurdular. Bütün yürekler küt küt atıyordu. Şehir istika-

metinden bir top atılmıştı ve Crockston filikaya yirmi kulaç mesafeden gülle olması kuvvetle muhtemel, hızlı bir cismin geçtiğini duydu.

O sırada *Delphin*'in kampanası var gücüyle çalıyordu. Yaklaşıyorlardı. Birkaç kürek hareketi daha ve filika gemiye yanaştı. Birkaç saniye sonra da Jenny babasının kollarına atladı.

Jenny babasının kollarına atladı.

Kayık derhal yukarı kaldırıldı ve James Playfair arka kasaraya atıldı.

"İstim üstünde miyiz, Bay Mathew?"

"Evet, kaptan."

"Palamarı kesin ve tam yol ileri."

Birkaç saniye sonra iki uskur buharlı gemiyi ana geçide doğru iterek Sumter Kalesinden uzaklaştırdı.

"Bay Mathew," dedi James, "Sullivan Adası geçitlerini kullanmayı düşünemeyiz. Doğruca Konfederasyonun ateşi altına düşeriz. Federasyon bataryalarını bordaya almak pahasına, limanın sağına mümkün olduğunca yakın gidelim. Dümendeki adamınız güvenilir mi?"

"Evet, kaptan."

"Fenerlerinizi ve güverte ışıklarını söndürün. Makineden çıkan kıvılcımların bu kadarı fazla zaten, çok fazla, ama mani olamayız."

Bu konuşma esnasında *Delphin* büyük bir süratle yol alıyordu, fakat Charleston-Harbour'un sağ tarafına varmak için ilerlerken, onu bir an için Sumter Kalesine yaklaştıran bir geçidi izlemeye zorlanmıştı ki, yarım milden az bir uzaklıktaki mazgal delikleri hep birden aydınlandı ve müthiş bir patlama sesiyle buharlı geminin önünden bir çelik kasırgası geçti.

"Çok erken, beceriksizler!" diye haykırdı James Playfair, kahkahayla gülerek. "Motorları zorlayın, zorlayın, çarkçıbaşı! İki borda arasından sıvışmamız lazım!"

Ateşçiler kazanları besliyor ve *Delphin* makinenin gücü altında dağılmak üzereymiş gibi sarsılıyor, kaburgasının her yanı titriyordu.

O anda ikinci bir infilak duyuldu ve yeni bir mermi yağmuru buharlı geminin arkasında ıslık çaldı. "Çok geç, budalalar!" diye bağırdı genç kaptan kükrer gibi.

O sırada Crockston kıç güvertedeydi.

"Elde var bir. Birkaç dakika daha ve Konfederasyoncularla işimiz bitecek," diye haykırdı.

"Sence Sumter Kalesinden korkacağımız hiçbir şey kalmadı mı yani?" diye sordu James.

"Hayır, hiç. Ama Sullivan Adasının ucundaki Moultrie Kalesinden her şey beklenir. Neyse ki o bizi ancak yarım dakikalığına kıstırabilir. O yüzden bize erişmek isterse, zamanını iyi seçmeli ve isabetli nişan almalı. Yaklaşıyoruz."

"Güzel! Moultrie Kalesinin konumu dosdoğru ana kanala gitmemizi sağlar. Ateş, hadi! Ateş!"

Aynı anda, sanki James Playfair ateşi bizzat komuta ediyormuş gibi, kale çizgi halinde üç şimşekle aydınlandı. Müthiş bir gürültü işitildi. Sonra buharlı geminin güvertesinde çatırtılar oldu.

"Bu defa isabet aldık!" dedi Crockston.

"Bay Mathew," diye bağırdı kaptan başta nöbet tutan ikinci kaptana. "Ne oldu?"

"Cıvadranın dış ucu kopup denize düştü."

"Yaralımız var mı?"

"Hayır, kaptan."

"İyi, direğe boş ver! Dümdüz geçide. Düz! Adaya doğru gidelim."

"Lanet olası Güneyliler!" diye bağırdı Crockston. "İlla gövdemize gülle yiyeceksek, Kuzeylilerinkileri tercih ederim. Hazmı daha kolay!"

Aslında bütün tehlike atlatılmamıştı ve *Delphin* işin içinden çıktığını farz edemezdi, çünkü Morris Adası'nda birkaç ay sonra kurulacak korkunç silahlar bulunmasa da, mevcut havan topları ve gülleleri *Delphin* gibi bir tekneyi kolayca batırabilirdi.

Sumter ve Moultrie Kalelerinden açılan ateş adadaki federasyonculara ve ablukadaki gemilere uyarıda bulunmuştu. Kuşatmacılar bu gece saldırısından

hiçbir şey anlayamıyor, kendilerine yönelik değilmiş gibi görüyordu. Bununla birlikte tetikte ve karşılık vermeye hazır kalmaları gerekiyordu.

James Playfair, Morris Adası geçitlerinde ilerlerken bunu düşünüyordu ve kaygı duymakta haklıydı, zira bir çeyrek saat sonra karanlıklar ışıklarla tarandı. Buharlı geminin etrafına yağmur gibi yağan ufak bombalar suyu küpeştelerinin üstüne kadar fışkırttı; hatta birkaçı gelip *Delphin*'in güvertesini, bu sayede geminin kesin bir yıkımdan kurtulacağı şekilde, tabanından vurdu. Aslında bu bombaların bilahare anlaşıldığı gibi patlayıp yüz parçaya bölünmesi ve yirmi dakika boyunca yanan, hiçbir şeyin söndüremediği Rum ateşiyle her birinin yüz yirmi ayak kare bir alan kaplaması gerekiyordu. Bombaların tek bir tanesi bir gemiyi yakabilirdi. Neyse ki *Delphin*'in şansına, yeni bir icattı ve ziyadesiyle kusurluydu; havaya fırlatıldıktan sonra hatalı bir biçimde döndükleri için havadayken açıları yamuluyor ve hedeflerindeki araca, sivri uçlarıyla değil tabanlarıyla isabet ediyorlardı. Bu imalat hatası *Delphin*'i mutlak bir yıkımdan kurtardı; fazla ağır olmayan bombaların isabeti büyük bir hasara sebep olmadı ve aşırı ısınmış buharının tazyikiyle geçitte ilerlemeyi sürdürdü.

O sırada, kaptanın emirlerine rağmen, Mr. Halliburtt ve kızı, kıç güvertedeki James Playfair'in yanına geldi. Kaptan onları kamaralarına dönmeye zorlamak istedi, fakat Jenny onun yanında kalacağını bildirdi.

Kurtarıcısının asil davranışını yeni öğrenen Mr. Halliburtt, tek kelime edemeden, elini sıktı.

Delphin o sırada büyük bir hızla açık denize doğru yol alıyordu. Atlantik sularına varmak için geçidi üç mil daha takip etmesi yeterliydi. Geçidin girişi serbestse, kurtulmuştu. James Playfair, Charleston Körfezi'nin

sırlarına tamamen vakıftı ve gemisini karanlıkta mukayese kabul etmez bir güvenle yönetiyordu. Yani cüretkâr gidişatının başarısına inanmak için gereken her şeyi vardı ki baş kasaradan bir tayfa haykırdı:

"Bir gemi!"

"Gemi mi?" diye bağırdı James.

"Evet, arka sancağımızda."

Kalkan sis *Delphin*'in geçişini engellemek için geçidi kapatmak üzere manevra yapan büyük bir firkateynin görünmesini sağladı. Ne pahasına olursa olsun hız kazanarak onu geride bırakmak ve buharlı geminin makinelerinden itiş gücünde artış istemek gerekiyordu. Aksi takdirde her şey bitmiş, kaybedilmiş demekti.

"Sancak alabanda!" diye bağırdı kaptan.

Sonra makinelerin üstünden geçen köprüye atıldı. Emriyle, pervanelerden biri durduruldu ve *Delphin*, bir tanesinin devinimi ve muhteşem bir süratle, çok kısa yarıçaplı bir dairede, kendi etrafında döner gibi ilerledi. Böylece federasyon firkateyninin üstüne gitmekten kaçınmıştı ve onun gibi, geçidin girişine doğru yol aldı. Şimdi mesele hızdan ibaretti.

James Playfair selametinin orada olduğunu anladı, Miss Jenny ve babasının, keza bütün mürettebatının da. Firkateynin *Delphin* üzerinde kayda değer bir avantajı vardı. Bacasından çıkan kara dumanlardan ateşini zorladığı görülüyordu. James Playfair geride kalacak adam değildi.

"Nasıl gidiyor?" diye bağırdı çarkçıbaşına.

"Azami basınçtayız, diye cevap verdi çarkçıbaşı, tüm supaplardan buhar fışkırıyor."

"Supapları şarj edin," diye emretti kaptan.

Ve gemiyi havaya uçurmak pahasına, talimatları yerine getirildi.

Delphin daha da hızlandı; piston hareketleri müthiş bir süratle birbirini izliyordu; makinelerin bütün temel plakaları sık ve hızlı darbelerle sarsılıyordu. Bu manzara en katılaşmış yürekleri bile titretirdi.

"Zorlayın!" diye bağırıyordu James Playfair. "Daha da zorlayın!"

"İmkânsız!" diye yanıtladı çarkçıbaşı. "Supaplar sızdırmaz bir şekilde kapandı. Fırınlar ağzına kadar dolu."

"Önemli değil! İspirtoya batırılmış pamukla doldurun onları. Ne pahasına olursa olsun geçmek ve bu lanet olası firkateyni geride bırakmak lazım!"

Bu sözler üzerine en gözü pek tayfalar birbirlerine baktı, fakat kimse tereddüt etmedi. Biri makine dairesine birkaç balya pamuk attı. Başkaları bir fıçı ispirto açtı ve yanıcı maddeyi, tehlikeye rağmen, korlaşmış ocaklara döktü. Alevlerin uğultusu ateşçilerin birbirlerini duymalarına mani oluyordu. Çok geçmeden ocakların plakaları akkor halinde kızardı, pistonlar lokomotif pistonları gibi gidip geliyordu, manometreler müthiş bir basınç gösteriyordu; buharlı gemi dalgalarda uçuyor, bağlantı noktaları çatırdıyor, bacası duman burgaçlarıyla karışık alevler kusuyordu; çılgın ve dehşet verici bir sürate kapılmıştı, ama aynı zamanda firkateyne yetişip onu geçiyor, arayı açıyordu ve on dakika sonra kanalın dışındaydı.

"Kurtulduk!" diye haykırdı kaptan.

"Kurtulduk!" diye karşılık verdi mürettebat, el çırparak.

Charleston Feneri daha şimdiden güneybatıda gözden kaybolmaya başlıyor, ışığının parıltısı soluklaşıyordu. Her türlü tehlikenin dışında olduklarını sanabilirlerdi ki, açıkta kol gezen bir gambottan gelen bir bomba, ıslık çalarak karanlığa fırlatıldı. Arkasında

ateşten bir çizgi bırakan fişek sayesinde, izini takip etmek kolaydı.

Bu tasviri imkânsız bir endişe anıydı. Herkes susmuş, ürkek gözlerle, merminin çizdiği yolu seyrediyordu. Ondan kaçınmak için elden gelen bir şey yoktu ve yarım dakika sonra, müthiş bir gürültüyle, *Delphin*'in ön kısmına düştü.

Denizciler, dehşet içinde, kıç tarafa çekildiler ve fişek güçlü bir çatırtı eşliğinde yanarken kimse adım atmaya cesaret edemedi.

Ama aralarından biri, hepsinin en baba yiğidi, o olağanüstü tahrip gücü olan gülleye doğru koştu. Bu Crockston'du. Fişeğinden binlerce kıvılcım çıkan bombayı kuvvetli kolları arasına aldıktan sonra, insanüstü bir güçle, küpeştenin üstünden denize savurdu.

Bomba suyun yüzeyine henüz erişmişti ki, dehşetengiz bir infilak gerçekleşti.

"Hurra! Hurra!" diye haykırdı *Delphin*'in bütün mürettebatı, hep bir ağızdan. Crockston ellerini ovuşturuyordu.

Bir müddet sonra, buharlı gemi Atlantik Okyanusu sularını hızla yarıyordu. Amerika kıyısı karanlıklarda kayboluyor ve ufukta kesişen uzak ışıklar Morris Adası ve Charleston-Harbour kaleleri bataryaları arasında genel bir taarruzun yaşandığını belirtiyordu.

Bombayı kolları arasına aldı.

X

SAINT-MUNGO

Ertesi gün, şafak vakti, Amerika sahilleri yok olmuştu. Ufukta tek bir gemi görünmüyordu ve müthiş süratini düşüren *Delphin* daha sakin bir halde Bermuda Adalarına doğru ilerledi.

Atlantik seyahatinin nasıl geçtiğini anlatmanın lüzumu yok. Dönüş yolculuğunda herhangi bir olay vuku bulmadı ve Charleston'dan yola çıkışlarından on gün sonra, İrlanda kıyıları göründü.

Genç kaptan ve genç kız arasında, anlayışı en kıt insanların bile sezebilecekleri ne yaşandı? Mr. Halliburtt kurtarıcısının fedakârlık ve cesaretine duyduğu minneti, onu insanların en mutlusu kılarak değilse nasıl ifade edebilirdi? James Playfair baba ve kızına yüreğinden taşan duyguları açıklamak için İngiliz kara sularına girmeyi beklememiş ve Crockston'a bakılırsa, Miss Jenny bu itirafı saklamaya çalışmadığı bir mutlulukla karşılamıştı.

Aynı yılın 14 Şubat günü, Glasgow'un eski katedrali Saint-Mungo'nun ağır tonozları altında bir kalabalık toplanmıştı. Gemiciler, tüccarlar, sanayiciler, yüksek mevkilerdeki memurlar, her meslekten biraz insan mevcuttu. Mert Crockston, gelinlik giymiş Miss Jenny'nin şahitliğini yapıyor, vakur genç adam altın

düğmeli elma yeşili bir elbiseyle göz kamaştırıyordu. Vincent amca yeğeninin yanında gururla dikiliyordu.

Velhasıl Glagow'lu Vincent Playfair & Co. Şirketinden James Playfair ile Boston'lu Miss Jenny Halliburtt'un evliliği kutsanıyordu.

Merasim büyük bir gösterişle yapıldı. Herkes *Delphin*'in hikâyesini biliyor ve genç kaptanın fedakârlığının layıkıyla ödüllendirildiğini düşünüyordu. Bir tek James hak ettiğinden fazlasını aldığı kanaatindeydi.

"Ee, Vincent amca?"

Akşam Vincent amcanın evinde büyük şenlik, büyük ziyafet, büyük balo ve Gordon Sreet'te toplanmış kalabalığa şilin dağıtımı yapıldı. Bu unutulmaz şölen sırasında Crockston, doğru sınırlar dahilinde kalarak, kıtlıktan çıkmışçasına yiyordu.

Herkes bu evlilikten memnundu, kimileri kendi, kimileri başkalarının mutluluğundan ötürü – bu tür törenlerde sık olmayan bir şey.

Akşam, davetli kalabalığı çekildiğinde, James Playfair gidip amcasını yanaklarından öptü.

"Ee, Vincent amca?" dedi.

"Ee, yeğen James?"

"*Delphin*'le getirdiğim cazip yükten memnun musunuz?" diye devam etti Kaptan Playfair, cesur ve genç karısını göstererek.

"Sanırım öyle!" diye cevap verdi saygıdeğer tüccar. "Pamuklarımı yüzde üç yüz yetmiş beş kârla sattım!"

MÖSYÖ RE-DİYEZ

VE

MATMAZEL Mİ-BEMOL

I
BİR NOEL MASALI

Kalfermatt Okulunda otuz kadar çocuktuk – altı ila on iki yaşında yirmi oğlan, dört ila dokuz yaşında on kız. Bu küçük kasabanın tam olarak nerede bulunduğunu bilmek istiyorsanız, coğrafya kitabımın 47. sayfasına göre, İsviçre'nin Katolik kantonlarından birinde, Konstanz Gölü yakınında, Appenzell Dağlarının eteğinde yer alıyor.

"Hey! Siz, ortadaki, Joseph Muller?"

"Mösyö Valrügis?.." diye cevap verdim.

"Ben tarih dersini işlerken ne yazıyorsunuz?"

"Not alıyorum, efendim."

"İyi."

Doğrusu, öğretmen bize bininci kez Giyom Tell ve acımasız Gessler'in hikâyesini anlatırken, bir adam çizmekle meşguldüm. Kimse bu konuyu onun kadar iyi bilmiyordu. Açıklığa kavuşturması gereken tek bir nokta kalmıştı: İsviçreli kahramanın oğlunun başına yerleştirilmiş tarihi elmanın* –Havva anamızın iyilik

---

* Giyom Tell'in (efsanevi) hikâyesinin XIV. yüzyılda, İsviçre, Habsbourgların hâkimiyeti altındayken cereyan ettiğini hatırlatalım. Tell, Habsbourgların yüksek yargıcı Gessler'in şapkasını selamlamayı reddettiği için tutuklanmış ve çok usta bir okçu olduğu bilindiğinden, küçük oğlunun kafasına yerleştirilmiş bir elmayı okla vurmaya mahkûm edilmiş. Giyom Tell bu sınavdan başarıyla çıkmış ve daha sonra Gessler'i öldürmüş –çn.

ve kötülük ağacından kopardığı kadar tartışmalı elmanın– hangi cins, golden mi starking mi olduğu.

Kalfermatt kasabası hoş bir şekilde, dağın yazları bile güneş ışınlarının erişemediği yanında kazılmış, "van" adı verilen çöküntülerden birinin dip kısmında kuruludur. Kasabanın ucunda, ağaç yapraklarının gölgesinde yer alan okul hiç de bir ilköğretim kurumu binasının sert görünüşünü taşımaz. Görünümü sevimli, havası temizdir; bitkilerle kaplı, geniş bir avlusu, yağmura karşı üstü örtülü bir teneffüs mahalli ve çanı dallar arasında kuş gibi şakıyan, ufak bir çan kulesi vardır.

Okulu kendisinden daha katı bir kız kurusu olan kardeşi Lisbeth ile beraber Mösyö Valrügis yönetir. İkisi öğretime yeterler: okuma, yazma, aritmetik, coğrafya, tarih – İsviçre tarihi ve coğrafyası. Perşembe ve pazar hariç her gün dersimiz vardır. Saat sekize doğru, elde sepet ve kayışla bağlanmış kitaplarla gelinir. Sepette öğle yemeği bulunur, ekmek, soğuk et, peynir, meyve ve yarım şişe su katılmış şarap. Kitaplarda öğrenilecek bilgiler mevcuttur: dikteler, rakamlar, problemler. Saat dörtte, son kırıntısına kadar boşalmış sepetle eve dönülür.

"Matmazel Betty Clère?.."

"Buyurun, Mösyö Valrügis," diye yanıtladı küçük kız.

"Dikte ettirdiğim şeye dikkat gösteriyor gibi değilsiniz! Nerede kalmıştım, söyleyin lütfen."

"Giyom'un başlığı selamlamayı reddettiği anda..." dedi Betty kekeleyerek.

"Yanlış!.. Artık şapkada değil elmadayız, ne cins olursa olsun!"

Matmazel Betty Clère, ziyadesiyle mahcup bir edayla, bana çok sevdiğim o güzel bakışını yönelttikten sonra gözlerini indirdi.

"Bu hikâye dümdüz anlatılmak yerine şarkı olarak söylense," diye alaycı bir şekilde devam etti Mösyö Valrügis, "daha çok keyif alacağınız muhakkak, ne de olsa şarkıları pek seviyorsunuz! Ama bir müzisyen böyle bir konuyu müziğe aktarmaya asla cesaret edemez!"

Öğretmenimiz haklı olabilir miydi? Hangi besteci bu telleri titreştirmek isteyecekti? Ama yine de kim bilir?.. Gelecekte?..

Mösyö Valrügis diktesini sürdürüyor. Büyük küçük hepimiz kulak kesiliyoruz. Sanki Giyom Tell'in okunun sınıfta ıslık çaldığı duyuluyor... Son tatilden beri yüzüncü kere.

II

Mösyö Valrügis'in müzik sanatına gayet alt sırada ve dar sınırlar kapsamında bir yer ayırdığına şüphe yok. Haklı mı? O sırada, bu hususta bir fikir edinemeyecek kadar küçüktük. Düşünün ki ben büyükler arasındayım ve henüz on yaşıma ulaşmadım. Üstelik içimizden en az bir düzinemiz, memleket şarkılarını, gece toplantılarında okunan eski Alman türkülerini, çalgılı şenliklerde Kalfermatt Kilisesinin orgu eşliğinde söylenen Hıristiyan ilahilerini pek seviyordu. O zaman vitraylar titrer, yetenekli çocuklar seslerini tizleştirir, buhurdanlar sallanır ve ayetler, çok sesli kilise şarkı ve ilahileri hoş kokulu buharlar ortasında uçuşur gibidir...

Övünmek istemem, bu kötü bir duygudur ve her ne kadar kilisenin, koro için çocuklar yetiştiren okulunun birincilerinden olsam da bunu söylemek bana düşmez. Şimdi bana, Guillaume Müller ve Marguerite Has'ın oğulları, babasından sonra halihazırda Kalfermatt postanesinin şefliğini yapan ben, Joseph Müller'e neden Re-Diyez lakabı takıldığını ve kasabanın meyhanecileri Jean Clère ile Jenny Rose'un kızları Betty Clère'e niye Mi-Bemol dendiğini soracak olsanız, şu cevabı verirdim: Sabredin, birazdan öğreneceksiniz. Lüzumundan fazla hızlı gitmeyin, çocuklar. Şurası kesin ki, birbirimizle evlenmeyi beklerken,

seslerimiz hayranlık verici derecede ahenk içindeydi. Hem ben bu hikâyeyi yazdığım dönemde, yaşımı başımı almış haldeyim ve o zamanlar bilmediğim şeyleri biliyorum, çocuklar –müzikte bile.

Evet! Mösyö Re-Diyez ile Matmazel Mi-Bemol evlendiler ve biz çok mutluyuz. Çalışmak ve idareli olmak işlerimizi geliştirdi!.. Bir posta şefi terbiyeli davranmayı bilemezse, kim bilecek?

Kilisede şarkı söylediğimiz zamanlardan bu yana kırk yıl geçti. Küçük kız ve oğlanların Kalfermatt kilisesinin müzik okulundan olduklarını belirtmek lazım. Bu âdet hiç de yersiz bulunmuyordu ve insanlar haklıydı. Kim gökteki konser meleklerinin cinsiyetlerini öğrenmeyi hiç dert etmemişti ki?

III

Küçük kasabamızda verilen eğitim, müzik okulunun müdürü, orgcu Eglisak sayesinde büyük bir üne sahipti. Çok iyi bir solfej öğretmeniydi ve bize vokal yaptırmakta ziyadesiyle becerikliydi! Ölçüyü, notaların değerini, tonaliteyi, müziğin tarzını, gamın kompozisyonunu öğretiyordu! Saygıdeğer Eglisak çok çok iyiydi. Onun dâhi bir müzisyen, rakipsiz bir kontrpuan yazarı olduğu ve dört bölümlük olağanüstü bir füg bestelediği söyleniyordu.

Bunun ne olduğunu pek bilmediğimizden, bir gün kendisine sorduk.

"Füg mü?" diye karşılık verdi, başını kontrbas kılıfı gibi doğrultarak.

"Müzik parçası mı?" dedim.

"Üstün bir müzik, oğlum."

"Dinlemeyi çok isterdik," diye haykırdı, Farina adında, göğe kadar yükselen güzel bir tenor sese sahip, küçük bir İtalyan.

"Evet!" diye ekledi, Hoct ismindeki, sesi yerin dibine kadar inen, ufak bir Alman.

"Haydi, Bay Eglisak!.." diye tekrarladı diğer kız ve oğlanlar.

"Olmaz, çocuklar! Fügümü ancak tamamlandığında duyacaksınız..."

"Ne zaman olacak bu peki?" diye sordum.

"Asla."

Çocuklar birbirlerine bakarak, ona zarifçe gülümsediler.

"Bir füg hiçbir zaman bitmez," dedi Bay Eglisak. "Her zaman yeni bölümler ilave edilebilir."

Dolayısıyla Eglisak Öğretmenin meşhur fügünü hiç dinleyememiştik ama bizim için müzik olarak Guy d'Arrezo'nun ilahisini koymuştu. İlk heceleri, gamın notalarına adını veren mısralardan oluşan şu ilahiyi bilirsiniz:

*Ut** queant laxis
*Re*sonare fibris
*Mi*ra gestorum
*Fa*mili tuorum,
*Sol*ve polluti,
*La*be reatum.

Si o dönemde yoktu. Guido diye biri ancak 1026'da o dokunaklı notayı ekleyerek gamı tamamladı ve bence iyi yaptı. Gerçekten de o ilahiyi söylediğimizde, sırf dinlemek için uzaktan gelenler olurdu. Bu tuhaf sözlerin ne anlam ifade ettiğine gelince, okulda hiç kimse, Bay Valrügis dahi, bunu bilmiyordu. Latince olduğu zannediliyordu, ama emin değildik. Ayrıca söylendiğine göre bu ilahi son yargılama esnasında okunacaktı ve muhtemelen, bütün dilleri konuşan Kutsal Ruh onu cennet diline çevirecekti.

Yine de Bay Eglisak'ın büyük bir besteci sayılırdı. Ama ne yazık ki pek can sıkıcı ve yaşla birlikte artan bir kusurdan mustaripti. Kulağı ağır işitiyordu. Biz

* "Do" notası –çn.

bunu fark ediyorduk, fakat o kabul etmek istemiyordu. Zaten onu üzmemek için, bir şey söylerken bağırıyorduk ve tiz seslerimiz kulak zarını titretmeyi başarıyordu. Ama tamamen sağır olacağı gün uzak değildi.

Bu bir pazar, akşam duasında gerçekleşti. Akşam duasının son ilahisi yeni bitmişti ve Eglisak orgun başında, kendini hayal gücünün kaprislerine bırakıyordu. Durmadan çalıyordu ve bu bitmek bilmiyordu. Onu mutsuz etme kaygısından, kimse dışarı çıkmaya cesaret edemiyordu. Ama işte, daha fazla dayanamayan körükçü durdu. Orgun nefesi kesildi... Eglisak bunu fark etmedi. Akorlar, arpejler parmakları altına yapışıyor veya çözülüp gidiyordu. Tek bir ses çıkmıyor, ama sanatçı ruhunda hâlâ duyuluyordu... Anlaşıldı ki başına bir felaket gelmişti. Kimse onu uyarmaya cesaret edemedi. Hal böyle olunca körükçü kürsünün dar merdiveninden aşağı indi...

Eglisak çalmayı bırakmıyordu. Bütün akşam ve gece öyle geçti, hatta ertesi günde de parmaklarını dilsiz klavyede gezdiriyordu. Onu alıp götürmek gerekti... Zavallı adam nihayet durumu idrak etti... Sağır olmuştu. Lakin bu, fügünü bitirmesini engellemeyecekti. Kendisi duymuyordu, hepsi o kadar.

Ve o günden itibaren, Kalfermatt Kilisesinde büyük orglar yankılanmaz oldu.

Tek bir ses çıkmıyor...

IV

Altı ay geçti. Gayet soğuk bir kasım geldi. Beyaz bir örtü dağı kaplıyor, sokaklara kadar uzanıyordu. Okula, burnumuz kızarmış, yanaklarımız morarmış halde varıyorduk. Meydanın dönemecinde Betty'i bekliyordum. Omuzlarına inen geniş kenarlı şapkasıyla ne tatlıydı!

"Sen misin, Joseph?" diye sordu.

"Benim Betty. Bu sabah soğuk ısırıyor. İyi sarın! Kürk mantonun önünü kapa..."

"Olur, Joseph. Koşsak nasıl olur?"

"Tamam. Kitaplarını bana ver, ben taşırım. Nezle olmamaya dikkat et. Güzel sesini yitirmen tam bir felaket olur..."

"Sen de öyle, Joseph!"

Bu gerçekten de üzücü olurdu. Ve parmaklarımıza üfledikten sonra, ısınmak için var gücümüzle koştuk. Neyse ki sınıfın içi sıcaktı. Odun esirgenmiyor, soba gürüldüyordu. Dağın eteğinde çok odun vardı. Ağaçları devirme işini rüzgâr üstleniyordu. Sadece onları toplama zahmetine giriyorduk. Kuru dallar keyifle çıtırdıyordu! Etrafına toplanırdık. Bay Valrügis, kenarsız başlığı gözlerine kadar inik, sandalyesinde kalırdı. Sobada, Giyom Tell'in hikâyesine eşlik eden, arkebüz

ateşi gibi patlama ve çatlamalar olurdu. Ve ben, eğer bu olaylar kışın cereyan ettiyse ve Gessler'in tek bir başlığı varsa, şapkası sırığın ucundayken nezle oluş olması gerektiğini düşünürdüm!

Bu arada sıkı çalışıyorduk, okuma, güzel yazı, aritmetik, ezber, dikte... Öğretmen de memnundu. Ne ki müzik dersleri boş geçiyordu. İhtiyar Eglisak'ın yerini almaya muktedir hiç kimse bulunamamıştı. Elbette bize öğrettiği her şeyi unutacaktık! Kalfermatt'a başka bir müzik okulu müdürünün gelmesi pek muhtemel görünmüyordu! Gırtlaklarımız paslanmaya başlamıştı bile, org da keza, birçok tamirat gerekecekti...

Papaz Efendi sıkıntısını hiç saklamıyordu. Artık orgun eşlik etmediği zavallı adam, bilhassa ayinin giriş bölümünde fena halde detone oluyordu! Ton gittikçe alçalıyordu ve *supplici confessione dicentes*'e geldiğinde, beyaz cüppesinin altında notaları ne kadar ararsa arasın, artık bulamıyordu. Bu kimilerini gülmeye teşvik ediyordu. Bendeyse merhamet hissi uyandırıyordu – Betty'de de. Hiçbir şey halihazırdaki ayinler kadar acıklı değildi. Azizler Günü'nde hiç güzel müzik çalınmamıştı. Üstelik *Gloria, Adetse Fideles, Exultet*'leriyle Noel de yaklaşıyordu!..

Papaz Efendi bir çare bulmaya çalışmıştı: Org yerine bir *serpent** kullanmak. En azından onunla detone olmazdı. Zorluk bu Nuh Nebi'den kalma aleti edinmekte değildi. Ayin eşyalarının durduğu yerin duvarında bir tane asılıydı ve yıllardır orada uyuyordu. İyi de onu çalabilecek biri nereden bulunacaktı? Aslında artık boş kalan org körükçüsü kullanılabilirdi.

---

* Yılan manasına gelen Fransızca sözcük, S biçiminde kıvrık borulardan oluşan, eski bir üflemeli çalgı –çn.

"Nefesin kuvvetli midir?" dedi bir gün Papaz Efendi.

"Evet, "diye yanıtladı korkusuz adam, "ama ağzımdan değil, körüğümden çıkar!"

"Mühim değil! Bir dene de görelim..."

"Deneyeyim!"

Ve denedi, serpent'a üfledi, fakat çıkan ses berbattı. Ondan mı geliyordu, ahşap hayvandan mı? İçinden çıkılmaz bir soru. Dolayısıyla bundan vazgeçmek gerekti. Muhtemelen gelecek Noel de son Azizler Günü kadar hüzünlü geçecekti. Zira Eglisak'ın durumu yüzünden org olmadığı gibi, eğitim de iyi yürümüyordu. Ders verecek, ritim tutacak kimse yoktu. Kalfermatt ahalisi üzgündü ki bir akşam kasabada devrim baş gösterdi.

15 Aralık'taydık. Sesleri uzağa taşıyan şu kuru soğuklardan biri yaşanıyordu. Dağın tepesinden bir ses kasabaya kadar ulaşabilir, Kalfermatt'ta patlayan bir tabanca en az bir fersah uzaktaki Reischarden'dan işitilebilirdi.

Bir cumartesi günü Bay Clère'in evinde akşam yemeğine gitmiştim. Ertesi gün okul yoktu. Bütün hafta çalışınca pazar günü dinlenmeye izin vardır, öyle değil mi? Giyom Tell'in de boş durmaya hakkı vardı, çünkü Bay Valrügis'in iskemlesinde bir hafta geçirdikten sonra yorgun olmalıydı.

Hancının evi, küçük meydanın sol köşesinde, sivri çan kulesinin ucundaki rüzgârgülünün gıcırdadığı duyulan kilisenin hemen hemen karşısındaydı. Clèrelerin yerinde yarım düzine müşteri vardı, o çevrenin insanları. O akşam için Betty'le beraber onlara Salviati'nin güzel bir gece müziğini seslendirmemiz kararlaştırılmıştı.

Velhasıl yemek son bulduğunda, sofra toplanmış, sandalyeler yerlerine yerleştirilmişti. Şarkı söyleme-

ye başlamak üzereydik ki, kulaklarımıza uzak bir ses çalındı.

"Bu da ne böyle?" dedi biri.

"Kiliseden geliyor galiba," diye cevap verdi bir başkası.

"İyi de org bu..."

"Hadi canım! Org kendi kendine mi çalıyor yani?.."

Bu sırada sesler net bir şekilde yayılıyor, kâh *crescendo* kâh *diminuendo* halinde, bazen aletin kocaman bombardlarından çıkıyormuş gibi yükseliyordu.

Soğuğa rağmen meyhanenin kapısı açıldı. Eski kilise karanlıktı. Orta sahnın vitraylarından hiç ışık sızmıyordu. Kuşkusuz, duvardaki bazı yarıklardan süzülen rüzgârdı bu. Yanılmıştık ve gece toplantısı devam edecekti. Fakat hadise öyle yoğun bir şekilde tekrarladı ki, yanılmak imkânsızdı.

"Ama müzik kilisede çalıyor!" diye bağırdı Jean Clère.

"Mutlaka Şeytan'dır," dedi Jenny.

"Şeytan org çalmayı biliyor mudur?" diye karşılık verdi hancı.

"Niye olmasın?" diye düşündüm, elimde olmadan.

Betty elimi tuttu.

"Şeytan mı?" dedi.

Bu arada meydandaki kapılar yavaş yavaş açıldı. İnsanlar pencerelere çıktılar. Herkes birbirini sorguluyordu. Handaki biri, "Papaz Efendi bir orgcu bulup getirtti herhalde," dedi.

Bu kadar basit bir açıklama nasıl aklımıza gelmemişti? Hakikaten Papaz Efendi evinin kapısının eşiğinde belirdi.

"Ne oluyor?" diye sordu.

"Org çalınıyor, Papaz Efendi," diye bağırdı ona hancı.

"İyi, demek Eglisak yeniden klavyesinin başına geçti."

Esasında sağırlık parmaklarını tuşlarda gezdirmeye mani değildi ve yaşlı hocanın körükçüyle birlikte yeniden sahneye çıkma hayali kurması mümkündü. Gidip bakmak lazımdı. Fakat kapı sundurması kapalıydı.

"Joseph," dedi Papaz Efendi, "Eglisak'ın evine bir git bakalım."

Benden ayrılmak istemeyen Betty'i elinden tutarak oraya koşuyorum.

Beş dakika sonra geri döndük.

"Evet?" diye soruyor Papaz Efendi.

"Üstat evinde!" diye yanıtladım nefes nefese.

Bu doğruydu. Hizmetçisi Eglisak'ın yatağında kütük gibi uyuduğunu ve orgun onca gürültüsünün onu uyandıramayacağını söylemişti.

"Öyleyse, kilisedeki kim?" dedi içi pek rahatlamayan Bayan Clère.

"Öğreneceğiz!" diye haykırdı Papaz Efendi, kürklü ceketinin önünü iliklerken.

Org duyulmaya devam ediyordu. Sanki bir ses fırtınası çıkıyordu. On altı ayağı körüğün var gücüyle çalışıyor, kocaman ağzı yoğun sesler çıkarıyordu. En kalın notaya da sahip otuz iki ayak bu sağır edici konsere karışıyordu. Meydan adeta bir müzik sağanağı tarafından süpürülüyordu. Sanki kilise, fantastik *kontra-fa*'lar çıkaran bir boruyu andıran çan kulesiyle, muazzam bir org takımından başka bir şey değildi artık.

Kapı sundurmasının kapalı olduğunu söyledim, ama etrafından dolaşınca, Clère meyhanesinin tam karşısında ufak bir kapının aralık durduğunu fark ettim. Davetsiz misafir içeri oradan girmiş olmalıydı.

Evvela Papaz Efendi, ardından ona katılan sivil kilise görevlisi girdiler. Geçerken, önlem olarak, parmaklarını kutsal su çanağına batırıp haç çıkardılar. Sonra tüm maiyet aynı şeyi yaptı.

Org ansızın sustu. Esrarengiz orgcunun çaldığı parça, dört ve altılı bir akorda durarak karanlık tonozun altında yitip gitti.

Sanatçının esinini bütün o insanların içeri girmesi mi kaçırmıştı? Buna inanmak gayet makuldü. Lakin eskiden ahenk dolu orta sahna tekrar sessizlik çökmüştü. Sessizlik diyorum, çünkü hepimiz sütunlar arasında, parlak bir şimşeğin ardından gelen gök gürültüsünün çatırtılarını beklerken hissedilene benzer bir duyguyla dilsiz kesilmiştik.

Bu uzun sürmedi. Ne yapılacağını bilmek gerekiyordu. Kilise görevlisi ve en cesurlardan iki üç kişi, sahnın dip kısmında kürsüye çıkan döner merdivene yöneldiler. Basamakları tırmandılar, ama balkona vardıklarında kimseyi bulamadılar. Klavyenin kapağı inikti! Çıkacak yer bulamadığı için hâlâ havayla yarı şişik vaziyetteki körük, kolu havada, hareketsiz duruyordu.

Büyük ihtimalle davetsiz misafir, hayhuy ve karanlıktan istifadeederek döner merdiveni inebilmiş ve ufak kapıdan kasabaya kaçabilmişti.

Neyse! Kilise görevlisi ihtiyat icabı şeytan çıkarmanın uygun olabileceğini düşündü, fakat Papaz Efendi buna yanaşmadı. Hakkı vardı zira şeytan çıkarmak onun işiydi.

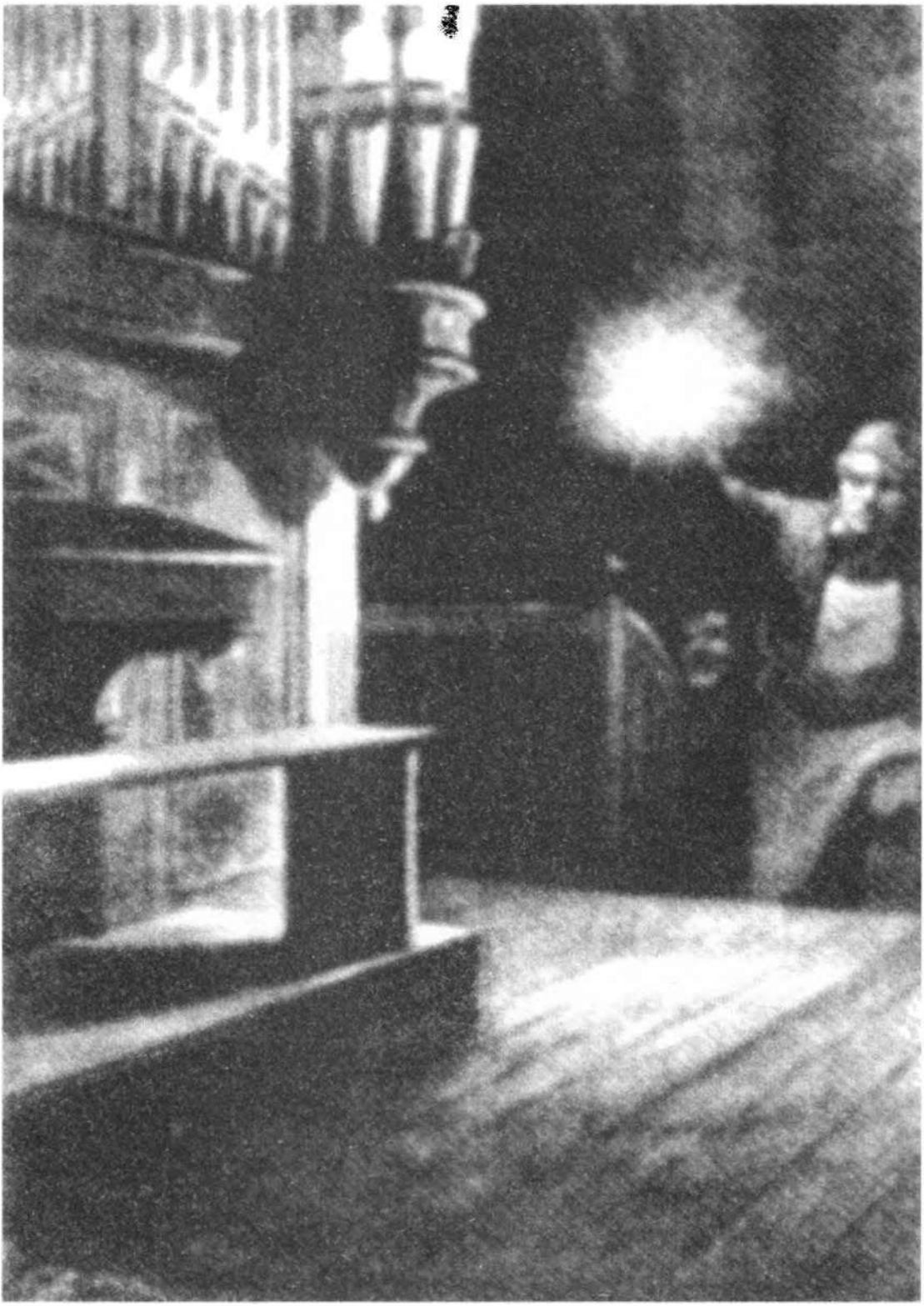

Kimseyi bulamadılar.

V

Ertesi gün Kalfermatt kasabasının nüfusu bir kişi artmıştı – hatta iki. Karın altında gezindikleri, ana cadde boyunca gidip geldikleri, okula kadar uzandıkları ve sonunda belirsiz bir süre için iki yataklı bir oda tuttukları Clère Hanına döndükleri görülebiliyordu.

"Bir gün de kalabiliriz, bir hafta, bir ay veya bir yıl da!" demiş iki zattan daha önemli olanı – meydanda yanıma gelen Betty öyle söylemişti.

"Dünkü orgcu olabilir mi?" diye sordum.

"Tanrım, olabilir, Joseph!"

"Yanındaki körükçüsü mü acaba?.."

"Kuşkusuz şişman olanı," diye cevap verdi Betty.

"Nasıllar peki?"

"Herkes gibi!"

Herkes gibi oldukları aşikârdı; çünkü omuzları üstünde bir başları, gövdelerine bağlı kolları, bacaklarının ucunda ayakları vardı. Ama insan hem tüm bunlara sahip olabilir hem de kimselere benzemeyebilirdi. Saat on bire doğru, nihayet o iki tuhaf yabancıyı görünce, bunu anladım.

Peş peşe yürüyorlardı.

Biri, otuz beş kırk yaşlarında, ince uzundu, bir tür büyük balıkçıl kuşuna benziyordu, tüyleri uzun, sarımsı bir redingottan ibaretti; bacaklarını saran

dar paçalı pantolondan sivri ayaklar çıkmıştı; kafasına geniş, sorguçlu bir başlık takmıştı. İnce, tüysüz bir yüzü vardı; gözbebeklerinin derinlerinde bir kor yanan küçük ama delici bakışlarını kısmıştı; beyaz ve sivri dişlere, ince ve uzun bir buruna, sıkı bir ağza, çıkık bir çeneye sahipti. Ya elleri! Klavyede bir buçuk oktav alabilecek upuzun parmakları göze çarpıyordu!

Öteki tıknaz biriydi; bütün heybeti üst gövdesi ve omuzlarındaydı. Grimsi bir fötr şapkanın altındaki koca kafasının saçları darmadağınıktı, yüzü inatçı bir boğayı andırıyordu, göbeği *fa* anahtarı gibiydi. Otuz yaşlarında, beldenin en kuvvetlilerinin pestilini çıkarabilecek kadar güçlü bir adamdı bu.

Bu şahısları kimse tanımıyordu. O bölgeye ilk defa geliyorlardı. İsviçreli olmadıkları muhakkaktı, daha ziyade dağların ötesinden, Macaristan taraflarından gelen doğulu insanlar olmalıydılar. Bilahare öğreneceğimiz gibi, gerçekten de öyleydiler.

Clère Hanı'na bir haftalık ücreti peşin ödedikten sonra, büyük bir iştahla yemek yemişler, güzel yiyeceklerden tasarrufa gitmemişlerdi. Şimdi biri diğerinin ardında, aylak aylak dolaşarak, şarkı mırıldanarak, etrafı seyredip gezinerek tur atıyorlardı. Uzun boylusu durmadan parmaklarını oynatıyor ve bazen acayip bir el hareketiyle ense köküne vurarak:

"*Gayet tabii*... *Gayet tabii*... İyi!" diye tekrarlıyordu.

Şişman olan kalçalısını yuvarlaya yuvarlaya yürüyor, bol miktarda beyazımsı duman çıkaran, saksafon biçiminde bir pipo içiyordu.

Gözlerimi dört açmış, onları izliyordum ki iri olan beni fark etti ve yaklaşmamı işaret etti.

Doğrusu biraz korktum; ama neticede tehlikeyi göze aldım.

Bir koro çocuğunun ince sesiyle: "Papaz efendinin evi nerede, ufaklık?" diye sordu.

"Şey... papaz evi mi?.."

"Evet. Beni oraya götürür müsün?"

Papaz Efendi'nin bu kişileri kendisine götürdüğüm için beni azarlayacağını düşündüm – özellikle de bakışı beni büyüleyen uzun boylu adamı. Onu reddetmek isterdim. Bu mümkün olmadı ve papaz evine doğru koşmaya başladım.

Aramızda elli adım kadar vardı. Kapıyı gösterdim ve adam kapının tokmağına üç tane sekizlik, peşinden de bir dörtlük nota vururken, koşarak kaçtım.

Arkadaşlar beni meydanda bekliyordu, Mösyö Valrügis de yanlarındaydı. Beni sorguladı. Olan biteni anlattım. Herkes bana bakıyordu... Düşünsenize! Adam benimle konuşmuştu!

Ama söyleyebildiklerim o iki adamın Kalfermatt'a ne yapmaya geldikleri konusunda pek aydınlatıcı olmamıştı. Niye papazla konuşmak istemişlerdi? Papaz onları nasıl karşılamıştı? Onun ya da aklı arada bir gidip gelen ihtiyar hizmetçisinin başına bir felaket mi gelmişti?

Her şey öğleden sonra açıklığa kavuştu.

O tuhaf tipin –iri olanın– adı Effarane'dı. Hem sanatçı hem akortçu hem de şehirden şehre gezerek hayatını bu işten kazanan, org tamircisi bir Macardı.

Tahminen, önceki gün diğeriyle, yani yardımcısı ve körükçüsüyle yan kapıdan girip, ahenk fırtınaları koparark, eski kilisenin yankılarını uyandıran oydu. Fakat söylediğine göre, bazı parçaları bozuk alet birkaç tamirat gerektiriyordu ve o bunu çok düşük bir fiyata yapmayı teklif ediyordu. Bu tür işlere yatkınlığını kanıtlayan sertifikalara sahipti.

"Yapın... Yapın!" diye yanıtlamıştı bu teklifi kabul etmekte sabırsızlanan Papaz Efendi. Ve eklemişti:

Kapının tokmağına vururken...

"Sizin gibi kıymetli bir org ustasını bize yolladığı için Tanrı'ya şükürler olsun. Bizi bir de orgcuyla ödüllendirse şükranlarımız ikiye katlanırdı..."

"Ya şu zavallı Eglisak?.." diye sordu Effarane Usta.

"Duvar gibi sağır. Onu tanıyor muydunuz?"

"Hey! Füglü adamı kim tanımaz?"

"Altı aydır ne kilisede çalıyor ne de okulda ders veriyor. O yüzden Azizler Günü'nde müziksiz bir ayin yaptık ve muhtemelen Noel'de de..."

"İçiniz rahat olsun, Papaz Efendi," diye cevap verdi Effarane Usta. "On beş günde onarımlar bitebilir ve şayet isterseniz, Noel geldiğinde orgun başına ben geçerim..."

Bunu söylerken upuzun parmaklarını oynatıyor, kemiklerini çıtlatıyor, lastik kılıflar gibi geriyordu.

Papaz sanatçıya güzel sözlerle teşekkür etti ve Kalfermatt orgu hakkında ne düşündüğünü sordu.

"İyi bir alet," diye yanıtladı Effarane Usta, "ama eksik..."

"Neyi eksik peki? İnsan sesleri çıkaranla beraber yirmi dört boru takımı yok mu?"

"Şey! Onda eksik olan, Papaz Efendi, bizzat benim icat ettiğim ve bu enstrümanları donatmaya çalıştığım bir ses perdesi düğmesi..."

"Neymiş o?"

"Çocuk sesleri," diye karşılık verdi tuhaf şahsiyet, uzun boyunu dikleştirerek. "Evet! Bu yetkinleşmeyi tasarladım... Böylesi ideal olacak ve benim adım, Fabri, Kleng, Erhart Smid, André, Castendorfer, Krebs, Müller, Agricola, Kranz, Antegnati, Costanzo, Graziadei, Serassi, Tronci, Nanchinini, Calido, Sébastien Erard, Abbey, Cavaillé-Coll isimlerini geride bırakacak..."

Papaz Efendi ad listesinin yaklaşan akşam duasına kadar bitmeyeceğini sanmış olmalı.

Org imalatçısı saçlarını karıştırarak ekledi:

"Ve Kalfermatt orgunda başarı gösterirsem, hiçbir org onunla mukayese edilemeyecek; ne Bergamo'daki Saint-Alexandre orgu ne Londra'daki Saint-Paul orgu

ne Fribourg, Haarlem, Amsterdam, Frankfurt ve Weingarten'dekiler ne de Paris'teki Notre-Dame, Madeleine, Saint-Roch, Saint-Denis ve Beauvais'dekiler..."

Bu lafları havada kararsız eğriler çizen el hareketleri eşliğinde, esinli bir edayla söylüyordu. Kuşkusuz, birkaç Latince kelimeyle her zaman şeytanı hiçe indirgeyebilen bir papazdan başka herkesi korkuturdu.

Neyse ki akşam duası çanı duyuldu ve Effarane Usta, hafif bir parmak darbesiyle sorgucunu kıvırdığı başlığını eline alarak, gösterişli bir selam verdi ve meydanda bekleyen körükçüsünün yanına gitti. Lakin o gider gitmez, ihtiyar hizmetçi bir kükürt kokusu alır gibi oldu.

İşin doğrusu, soba tütüyordu.

VI

Haliyle o günden itibaren, küçük kasabayı pek ilgilendiren bu önemli olaydan başka bir şeyden bahsedilmedi. Effarane adındaki, aynı zamanda büyük bir mucit olan o büyük sanatçı orgumuzu bir çocuk sesleri perdesiyle zenginleştirme görevini üstüne alıyordu. Bu durumda, gelecek Noel'de, trompet, flüt ve bas sesleri veren boruların eşliğindeki çoban ve münecccim rahiplerden sonra, Bebek İsa ve Bakire Meryem'in etrafında uçuşan meleklerin canlı ve billursu sesleri de işitilecekti.

Tamiratlar ertesi günden itibaren başlamıştı. Effarane Usta ve yardımcısı işe koyulmuşlardı. Ben ve okuldan başka birkaç kişi teneffüslerde onlara bakmaya gidiyorduk. Rahatsızlık vermemek kaydıyla sahneye çıkmamıza müsaade ediliyordu. Orgun tüm kasası açıktı. Basit hale indirgendiğinde bir org, körük ve borularla bir somyaya, yani rüzgârın girişini düzenleyen hareketli bir cetvele uyarlanmış bir Pan flütten başka bir şey değildir. Bizimki yirmi dört ana boru, elli dört tuşluk dört klavye ve ayrıca iki oktavlık temel baslar için bir pedal klavyesi içeren büyük bir modeldi. Ahşap ya da kalaydan mamul bu dilli veya ağızlı borular ormanı, gözümüze ne kadar da muazzam görünürdü! Bu karmaşık yığının ortasında

kaybolmak işten bile değildi! Ve Effarane Usta'nın dudaklarından ne acayip adlar dökülüyordu: Dublet, flavta, kromorn, bombard, bas ve tiz borular! On altı ahşap, otuz iki kalay ayak olduğunu düşünüyorum da! O boruların içine Mösyö Valrügis dahil bütün okul tıkılabilirdi!

Bu yığını dehşete yakın bir şaşkınlıkla seyrediyorduk.

"Sanki bir buhar makinesi..." diyordu alttan bir bakış atan Hoct.

"Hayır, daha ziyade bir batarya gibi," diye cevap veriyordu Farina, "üzerinize müzik gülleri atan topları andırıyor!"

Ben kıyaslayacak bir şey bulamıyordum, fakat çifte körüğün bu devasa borular sisteminden yollayabileceği şiddetli rüzgârları düşündüğüm zaman, saatlerce sarsılmama yol açan bir titremeye kapılıyordum.

Effarane Usta o karışıklığın ortasında hiç rahatsız olmadan çalışıyordu. Aslında Kalfermatt orgu oldukça iyi durumdaydı ve sadece önemsiz tamiratlara ihtiyacı vardı, daha ziyade yılların tozunun temizlenmesi gerekiyordu. Daha çok zorluk çıkaracak olan şey, çocuk sesleri perdesinin düzenlenmesiydi. Bir kutuda duran alet, çok tatlı sesler çıkarması gereken bir dizi kristal flütten ibaretti. Harika bir orgcu olduğu kadar usta bir org imalatçısı da olan Effarane Usta, o ana kadar başarısızlığa uğradığı noktayı nihayet başarmayı umuyordu. Bir tarafı sonra öbür tarafı deneyerek el yordamıyla aramayı bırakmadığını fark ediyordum; işler ters gittiğinde, sahibesinin kızdırdığı huysuz bir papağan gibi çığlıklar atıyordu.

Bırr!.. O çığlıklar tüm vücudumu ürpertiyordu ve saçlarımın elektriğe kapılmış gibi kafamda dikildiğini hissediyordum.

Gördüklerimin beni son derece etkilediği nokta üzerinde durmalıyım. Org kasasının içi, karnı kötü, organları ortaya saçılacak şekilde deşilmiş o muazzam hayvan, zihnimi takıntı raddesinde kurcalıyordu. Gece rüyalarıma giriyor, gündüzse durmadan aklıma takılıyordu. Bilhassa, dokunmaya cesaret edemediğim çocuk sesleri kutusu bende Effarane Usta'nın orgçu parmakları altında şarkı söyletmek üzere yetiştirdiği çocuklarla dolu bir kafes etkisi yaratıyordu.

"Neyin var, Joseph?" diye soruyordu Betty.

"Bilmem," diye yanıtlıyordum.

"Orga fazla sık çıktığın için olabilir mi acaba?"

"Evet, belki de!"

"Artık oraya gitme, Joseph..."

"Gitmeyeceğim, Betty."

Ama elimde olmadan aynı gün yine oraya dönüyordum. O borular ormanının ortasında kaybolma, en karanlık köşelere kadar sızma, kasanın dibinden gelen çekiç seslerini duyduğum Effarane Usta'yı takip etme arzusuna kapılıyordum. Evde tüm bunlardan hiç bahsetmemeye dikkat ediyordum: Annem ve babam beni deli zannederlerdi.

VII

Noel'den bir hafta önce, sabah dersindeydik, bir tarafta kızlar, öbür yanda oğlanlar. Bay Valrügis sandalyesine kurulmuştu; yaşlı kız kardeş kendi köşesinde uzun şişlerle örgü örüyordu, hakiki mutfak şişleriyle. Ve Giyom Tell henüz Gessler'in başlığına hakaret etmişti ki kapı açıldı.

Giren Papaz Efendi'ydi.

Saygı icabı herkes ayağa kalktı.

Fakat Papaz Efendi'nin arkasında Effarane Usta göründü.

Org ustasının delici bakışları karşısında herkes gözlerini indirdi. Okula ne yapmaya gelmişti ve niye Papaz Efendi ona refakat ediyordu?

Özellikle beni süzdüğünü fark eder gibi oldum. Kuşkusuz beni tanıyordu, kendimi rahatsız hissediyordum.

Bu arada Mösyö Valrügis, kürsüsünden inmiş, Papaz Efendi'yi karşılıyor:

"Bu şerefi kime borçluyum?" diyordu.

"Talebelerinizi ziyaret etmeyi arzu eden Effarane Usta'yı size takdim etmek istedim."

"Niye ki?"

"Kalfermatt'ta müzik eğitimi verilip verilmediğini sordu, Bay Valrügis. Olumlu cevap verdim ve zavallı

Eglisak'ın idaresindeki eğitimin fevkalade olduğunu ekledim. O zaman Effarane Usta koroyu dinleme arzusu gösterdi. O yüzden bu sabah onu sınıfınıza getirdim, kusura bakmayın, lütfen..."

Mösyö Valrügis'in bakacağı bir kusur yoktu. Papaz Efendi'nin yaptığı her şey iyiydi. Giyom Tell bu sefer bekleyecekti.

Mösyö Valrügis'in bir el hareketi üzerine oturuldu. Papaz Efendi gidip getirdiğim bir koltuğa, Effarane Usta da ona yer açmak için derhal geri çekilen kızların masasının bir köşesine yerleşti.

En yakınındaki Betty'di ve sevgili küçüğün, yanında havada arpejler çizen uzun el ve parmaklardan ürktüğünü açıkça gördüm.

Effarane Usta sözü aldı ve tiz sesiyle:

"Eğitilen çocuklar bunlar mı?" dedi

"Hepsi katılmıyor," diye yanıtladı Mösyö Valrügis.

"Kaçı katılıyor?"

"On altı."

"Kız erkek karışık mı?"

"Evet," dedi papaz, "kız erkek karışık, bu yaşta sesleri aynı olduğu için..."

"Yanlış," diye sert bir şekilde karşılık verdi Effarane Usta, "uzman bir kulak ayırt edebilir!"

Bu cevaba pek şaşırdık! Gerçekten de Betty'yle seslerimizin öyle benzer bir tınısı vardı ki konuşurken birbirimizden ayırt edilemiyorduk. Daha sonra bu durumun değişmesi gerekiyordu; zira ergenlikteki ses değişimi aynı zamanda her iki cinsten yetişkinlerin tınısını da dönüştürüyordu.

Her ihtimalde, Effarane Usta gibi bir şahsiyetle tartışmak yersizdi ve herkes kendini tuttu.

Kolunu orkestra şefinin sopası gibi kaldıran usta: "Korodaki çocuklar öne çıksın," diye talimat verdi.

Aralarında benim de bulunduğum sekiz oğlan ve Betty'le beraber sekiz kız, karşılıklı iki sıra halinde dizildik. O zaman Effarane Usta, Eglisak zamanında hiç olmadığınca büyük bir dikkatle bizi incelemeye koyuldu. Ağzımızı açıp dil çıkarmamız, uzun uzun soluk alıp vermemiz, gırtlağımızın dibindeki ses tellerimizi göstermemiz gerekti, parmaklarıyla sanki onları çalmak ister gibiydi. Bizi keman ya da viyolonsel gibi akort edeceğini sandım. Doğrusu, hiçbirimizin içi rahat değildi.

Papaz Efendi, Mösyö Valrügis ve ihtiyar kız kardeşi şaşkın bir halde duruyor, tek laf söylemeye cesaret edemiyorlardı.

"Dikkat!" diye bağırdı Effarane Usta. "*Do majör* gamını okuyacaksınız. İşte diyapazon."

Diyapazon mu? Cebinden, titreşimleri başka yerde olduğu gibi Kalfermatt'ta da resmi *la* sesi veren, saygıdeğer Eglisak'ınkine benzer, iki kollu, küçük bir maşa çıkarmasını bekliyordum...

Bir şaşkınlık daha yaşandı.

Effarane Usta, başını eğip yarı kapalı başparmağının kemiğiyle ense köküne sertçe vurdu.

Ne sürpriz! Üst omuru metalik bir ses çıkardı ve bu ses tam olarak şu altı yüz otuz beş normal titreşimli *la* idi.

Effarane Usta'nın doğal diyapazonu vardı. Bize *do* minör üçlüsünü verirken işaret parmağı hafifçe titriyordu.

"Dikkat!" diye tekrarladı. "Ritmi kaçırmayın."

Biz de *do* gamını, ilkin yükselen, ardından alçalan bir solfej halinde okuduk.

"Kötü... Kötü!" diye haykırdı Effarane Usta, son nota can verdiğinde. "On altı farklı ses duyuyorum, oysa tek bir tane işitmeliydim!"

Bence fazla zor beğenir havalarındaydı, çünkü birlikte doğru şekilde şarkı söylemeye gayet alışıktık ve bu sayede her zaman büyük iltifatlar almıştık.

Effarane Usta başını sallıyor, sağa sola hoşnutsuz bakışlar atıyordu. Bana öyle geliyordu ki belli bir hareketliliğe sahip kulakları kedi, köpek ve başka dört ayaklılarınki gibi dikiliyordu.

"Baştan alalım!" diye bağırdı. "Şimdi birer birer. Her birinizin kişisel bir notası olmalı, deyim yerindeyse fizyolojik ve toplu icraatta asla çıkarmamanız gereken tek bir nota!"

Tek bir nota – fizyolojik. Bu kelime ne anlama geliyordu? O garip adamın bu tek notasının ne olduğunu bilmek isterdim. Genelde hepsi birbirinden yanlış notalardan oluşan güzel bir koleksiyona sahip Papaz Efendi'ninkini de keza.

Derin kaygılar eşliğinde söylemeye başladık – korkunç adam bize fena davranmayacak mıydı? Saksıdaki bir bitki gibi, gırtlağımızda yetiştirmemiz gereken kişisel notamızı merak ediyorduk.

İlk başlayan Hoct oldu ve gamın muhtelif notalarını denedikten sonra, gırtlağının çıkarabildiği en doğru ve titreşimli nota olan *sol* Effarane Usta tarafından, onun "fizyolojik" niteliği olarak kabul edildi.

Hoct'un ardından sıra, ömür boyu *natürel la*'ya mahkûm olan Farina'ya geldi.

Sonra diğer arkadaşlarım da bu titiz incelemeden geçtiler ve gözde notaları Effarane Usta'nın resmi damgasını yedi.

O zaman ben öne çıktım.

"Ah! Sen misin, ufaklık?" dedi orgcu.

Başımı ellerinin arasına alıp döndürmeye koyuldu. Kafamı yerinden sökmesinden korktum.

"Senin notana bakalım," diye devam etti.

Yükselip sonra alçalarak *do*'dan *do*'ya gamı okudum. Effarane Usta hiç de hoşnut görünmedi. Yeniden başlamamı emretti... Olmuyordu. Fena halde küçük düşmüştüm. Ben, kilise müzik okulunun en iyilerinden biri, kişisel bir notadan yoksun olabilir miydim?

"Haydi!" diye haykırdı Effarane Usta. "Kromatik gam... veya diatonik gam, hangisini istersen! Belki senin notanı orada keşfederim!"

Bunun üzerine oktavda yarım tonluk aralıklarla okumaya giriştim.

"İyi... iyi!" dedi orgcu. "Notanı yakaladım, sen de onu bütün ölçü boyunca bırakma!"

"Neymiş, peki?" diye sordum biraz titreyerek.

"*Re-diyez*!"

O *re-diyez*'i tek nefeste çıkardım.

Papaz Efendi ve Mösyö Valrügis bir memnuniyet işareti yapmaktan geri durmadılar.

"Sıra kızlarda!" diye talimat verdi Effarane Usta.

Keşke Betty'inki de *re-diyez* olsaydı, diye düşündüm. Seslerimiz öyle iyi uyuşuyor ki, buna şaşırmazdım!

Kızlar birbiri ardına incelendi. Birinin notası *natürel si*, diğerininki *natürel mi*'ydi. Şarkı söyleme sırası Betty Clère'e geldiğinde, gayet utangaç bir edayla Effarane Usta'nın karşısına dikildi.

"Haydi, küçük!"

Ve Betty ziyadesiyle yumuşak, hoş tınılı sesiyle öyle bir söyledi ki sanki bir saka kuşu şakıyordu. Ama Betty'in durumu da arkadaşı Joseph Muller gibi oldu. Notasını bulmak için kromatik gama başvurmak gerekti ve neticede ona *mi-bemol* atfedildi.

İlk öce üzüntüye kapıldım, ama düşününce, sadece alkışlamayı uygun buldum. Betty'in notası *mi-bemol*, benimkiyse *re-diyez*'di. Sonuçta ikisi de aynı değil miydi?.. Ve el çırpmaya koyuldum.

"Haydi, küçük!"

"Neyin var, ufaklık?" diye sordu bana orgcu, kaşlarını çatarak.

"Çok seviniyorum, efendim," diye yanıtlamaya cesaret ettim; "çünkü Betty ile benim notalarımız aynı..."

"Aynı mı?" diye haykırdı Effarane Usta.

Öyle uzun bir hareketle doğruldu ki kolu tavana değdi.

"Aynı nota!" diye devam etti. "Ah! *Re-diyez* ile *mi-bemol'ün* aynı şey olduğunu mu zannediyorsun? Ne kadar cahilsin, eşek kulakları hak ediyorsun!.. Böyle saçmalıkları Eglisak'ınız mı sokuyordu kafanıza? Siz de buna katlanıyor muydunuz, rahip?.. Siz de mi, öğretmen? Keza siz de yaşlı matmazel!"

Mösyö Valrügis'in kız kardeşi ustanın kafasına atmak için bir mürekkep hokkası arıyordu. Ama orgcu, öfkesinin ihtişamına kapılmış, devam ediyordu.

"Zavallı ufaklık, komanın ne olduğunu, *re-diyez*'i *mi-bemol*'den ve başkalarını diğerlerinden ayıran şu sekizinci tonu bilmiyor musun yani? Ah! Burada sekizinci tonlardan zevk almaya muktedir hiç kimse yok mu? Kalfermatt'taki kulaklarda pörsümüş, sertleşmiş, kurumuş, patlamış kulak zarları mı mevcut sadece?"

Kıpırdamaya cesaret edemiyorduk. Pencere camları Effarane Usta'nın tiz sesinden titriyordu. Bu sahneye sebep olduğum için üzgündüm ve Betty'in sesiyle benimki arasında, sadece sekizinci ton kadar da olsa bir farkın bulunmasından kahrolmuştum. Papaz Efendi bana gözlerini kocaman açmıştı. Mösyö Valrügis ters ters bakıyordu!..

Fakat orgcu aniden sakinleşti ve "Dikkat, herkes gamdaki yerine!" dedi.

Bunun ne anlama geldiğini anladık ve her birimiz gidip, kişisel notamıza göre yerimizi aldık. *Mi-bemol* Betty dördüncü sıradaydı, bense *re-diyez* olmam sebebiyle onun hemen arkasında duruyordum. Adeta bir Pan flütü ya da daha doğrusu ancak tek bir nota çıkarabilen bir orgun borularını temsil ediyorduk.

"Kromatik gam," diye bağırdı Effarane Usta, "hem de yanlışsız, yoksa..."

Söylediğini ikiletmedik. Do'yla görevli arkadaşımız başladı ve devamı geldi; Betty *mi-bemol'ünü* çıkardı, sonra da ben *re-diyez*'imi. Görünüşe göre orgcunun kulakları farkı ayırt ediyordu. Yükseldikten sonra peş peşe üç defa geri inildi. Effarane Usta epey memnun göründü.

"Pekâlâ, çocuklar!" dedi. "Sizden canlı bir klavye yaratmayı başaracağım!"

Ve Papaz Efendi başını biraz şüpheli bir edayla sallayınca:

"Niye olmasın?" diye karşılık verdi Effarane Usta. "Kuyrukları sıkılınca çıkardıkları miyavlama için seçilmiş kedilerle bir piyano yapmayı becerdiler! Kedilerden bir piyano, kediler piyanosu!" diye tekrarladı.

Effarane Usta'nın ciddi konuşup konuşmadığını pek bilmeden, gülmeye koyulduk. Ama bilahare, bir düzenek sayesinde kuyrukları sıkılınca miyavlayan kedilerden oluşan o piyano konusunda doğru söylemiş olduğunu öğrendim! Yüce Tanrım! Kim bilir insanlar daha neler icat edecekler?

Effarane Usta başlığını eline alıp selam verdi, topukları üzerinde döndü ve dışarı çıkarken:

"Notanızı unutmayın," dedi, "özellikle sen, Mösyö *Re-Diyez*, sen de Matmazel *Mi-Bemol*!"

Ve adımız böyle kaldı.

VIII

Effarane Usta'nın Kalfermatt okuluna ziyareti böyle geçti. Son derece etkilenmiştim. Sanki gırtlağımın dibinde bir *re-diyez* durmadan titreşiyordu.

Bu arada orgun işleri ilerliyordu. Noel'e bir hafta kalmıştı. Bütün boş vaktimi sahnede geçiriyordum. Kendimi tutamıyordum. Hatta ağızlarından tek kelime alınamayan org ustası ve körükçüsüne elimden geldiğince yardım ediyordum. Artık ses perdeleri iyi durumda, körük takımı çalışmaya hazırdı, bakırları orta sahnın alacakaranlığında parlayan kasa yenilenmişti. Evet, belki çocuk seslerinin şu meşhur aleti hariç, bayrama kadar hazır olacaktık

Aslında iş tam da o noktada aksıyordu. Bu, Effarane Usta'ya rağmen belli oluyordu. Deniyor, yeniden deniyordu... İşler yürümüyordu. Ses perdesinde eksik olan şeyi bilmiyordum, kendisi de keza. O yüzden kendini şiddetli hiddet patlamalarıyla açığa vuran bir hayal kırıklığı yaşıyordu. Öfkesini orgdan, körükten, artık dayanamayan şu zavallı *Re-Diyez*'den çıkarıyordu! Bazen, her şeyi kırıp dökeceğini sanıyor ve oradan kaçıyordum... Yılın büyük bayramı tüm şatafatıyla kutlanmazsa, umutları hüsranla sonuçlanan Kalfermatt ahalisi ne derdi?

Unutmamak gerekir ki koro, dağılmış olduğu için bu Noel'de şakı söylememesi gerekiyordu ve org müziğiyle yetinilecekti.

Sözün kısası, görkemli gün geldi çattı. Kızgınlığı gitgide artan Effarane Usta son yirmi dört saatte öyle aşırı öfke nöbetlerine kapılmıştı ki, aklından şüphe edilebilirdi. Yoksa çocuk seslerinden vazgeçmesi mi gerekecekti? Bilmiyorum, zira beni bir daha sahneye, hatta kiliseye ayak basmaya cesaret edemeyecek derecede korkutuyordu.

Noel akşamı çocuklar genelde alacakaranlıkta yatırılır ve ayin vaktine kadar uyurlardı. Bu onların gece yarısı ayini sırasında uyanık kalmalarını sağlardı. Dolayısıyla o akşam, okuldan sonra, küçük *Mi-Bemol*'ü –artık ona böyle hitap ediyordum– kapısına kadar götürdüm!

"Ayini kaçırma," dedim.

"Kaçırmam, Joseph, sen de dua kitabını unutma."

"İçin rahat olsun!"

Eve geri döndüm, beni bekliyorlardı.

"Hemen yatağa," dedi annem.

"Tamam," diye cevap verdim, "ama canım uyumak istemiyor."

"Önemli değil!"

"Fakat..."

"Annenin sözünü dinle," diye karşılık verdi babam, "kalkma zamanı geldiğinde, biz seni uyandırırız!"

İtaat ettim, ikisini de öpüp odama çıktım. Temiz giysilerim bir sandalyenin arkalığında, cilalanmış ayakkabılarım kapının yanındaydı. Yataktan fırlayıp elimi yüzümü yıkadıktan sonra tek yapmam gereken şey bunları giymekten ibaretti.

Derhal çarşafımın altına süzülüp mumu söndürdüm. Ama çevre damları kaplayan kar yüzünden, oda hâlâ yarı aydınlıktı.

Artık bir Noel hediyesi bulma ümidiyle şömineye ayakkabı bırakma yaşını geçtiğim aşikârdı. Anılar o günlerin, bir daha geri dönmeyecek güzel zamanlar olduğunu hatırlatıyor. Son defasında –iki-üç yıl önce– sevgili *Mi-Bemol*'üm terliğinde güzel bir gümüş haç bulmuştu... Kimseye söylemeyin, ama onu ben koymuştum!

Sonra bu neşeli şeyler zihnimden silindi. Effarane Usta'yı düşünüyordum. Onu uzun redingotu, uzun bacak ve elleri, uzun yüzüyle yanıma oturmuş halde görüyordum... Başımı ne kadar yastığımın altına sokarsam sokayım, hâlâ onu görüyor, parmaklarının yatak boyunca gezindiğimi hissediyordum...

Velhasıl, bir o yana bir bu yana döne döne uykuya dalmayı başardım. Ne kadar uyudum? Bilmiyorum. Lakin birden bire kabaca uyandırıldım. Omzuma bir el konmuştu.

"Haydi, *Re-Diyez*!" dedi hemen tanıdığım bir ses.

Bu Effarane Usta'nın sesiydi.

"Haydi artık, *Re-Diyez*, kalk... Vakit geldi... Ayini kaçırmak mı istiyorsun yoksa?"

Anlamadan işitiyordum.

"Fırından ekmek çekip çıkarır gibi yataktan çekmek mi lazım seni?"

Çarşaflarım hızla üstümden alındı. Bir elin ucundaki fenerin ışığından kamaşan gözlerimi açtım...

Müthiş korktum! Benimle konuşan Effarane Usta'nın ta kendisiydi.

"Haydi, *Re-Diyez*, giyinsene!"

"Giyinmek mi?.."

"Ayine gecelikle gitmek istiyorsan, o başka! Çanı duymuyor musun?"

Gerçekten de çan var gücüyle çalıyordu.

"Baksana, *Re-Diyez*, giyinecek misin, giyinmeyecek misin?"

"Giyinsene!"

Şuursuzca ama bir dakikada giyindim. Doğrusu Effarane Usta bana yardım etmişti ve yaptığı şeyi hızlı yapıyordu!

"Gel," dedi fenerini yeniden alarak.

"İyi de annem... babam?" diye belirttim.

"Onlar zaten kilisedeler!"

Beni beklememiş olmalarına şaşırdım. Neticede aşağı indik; evin kapısı açıp kapandı ve işte sokaktayız.

Ne ayaz! Meydan bembeyaz, gökyüzü yıldızlarla tamamen iğnelenmiş durumda. Kilise ve tepesi bir yıldızla aydınlatılmışa benzeyen çan kulesi dip tarafta gölge halinde seçiliyor.

Effarane Usta'nın peşinden gidiyordum. Fakat kiliseye yönelmek yerine, etraftaki sokaklara sapıyor ve kapıları çalmasına gerek kalmadan açılan evlerin önünde duruyor. İçeriden bayramlıklarını giymiş arkadaşlarım, koro eğitimine katılan Hoct ve Farina çıkıyor. Sonra sıra kızlara, ilk önce de benim küçük *Mi-Bemol*'üme geliyor. Elini tutuyorum.

"Korkuyorum!" dedi.

Onu daha fazla korkutma kaygısıyla, "Ben de!" diye cevap vermeye cesaret edemiyordum. En nihayet, kişisel notası olan herkes, yani bütün kromatik gam tamamlanıyor!

Peki, org ustasının projesi ne? Çocuk sesleri aleti olmadığından, koronun çocuklarıyla bir ses perdesi mi oluşturmak istiyor?

Sopası parmakları arasında titrediğinde müzisyenlerin şeflerine itaat ettikleri gibi, bu fantastik şahsiyetin sözünü ister istemez dinlemek gerekiyor. Kilisenin yan kapısı orada. Onu ikişer ikişer aşıyoruz. Soğuk, karanlık ve sessiz orta sahında henüz hiç kimse yok. Oysa orgcu annem ve babamın beni orada beklediklerini söylemişti! Ona sormaya cesaret ediyorum:

"Sus, *Re-Diyez*," diye yanıtlıyor beni. "Ve küçük *Mi-Bemol*'ün çıkmasına yardım et."

Öyle yaptım. Şimdi hepimiz daracık, sarmal merdivendeyiz ve sahne sahanlığına varıyoruz. Birden etraf aydınlanıyor. Orgun klavyesi açık, körükçü gö-

revinin başında. O denli büyük görünüyor ki adeta körüğünün bütün havasıyla şişen kendisi!

Effarane Usta'nın işaretiyle, sıraya diziliyoruz. Kolunu uzatıyor; orgun kasası açılıyor, sonra üzerimize tekrar kapanıyor...

On altımız birden kocaman aletin boruları arasına, ayrı ayrı ama yan yana kapatıldık. Betty *mi-bemol* vasfıyla dördüncü sırada bulunuyor, bense *re-diyez* niteliğimle beşincideyim! Yani Effarane Usta'nın düşüncesini tahmin etmiştim. Kuşkuya mahal yok: Aletini ayarlayamadığı için çocuk sesleri perdesini koronun çocuklarından oluşturdu; boruların ağzı havayı bize üfleyince, her birimiz kendi notamızı çıkaracaktık. Klavyenin tuşlarıyla harekete geçirilecek olan kediler değil, bendim, Betty'di, bütün arkadaşlarımızdı!

"Betty," diye haykırdım, "orada mısın?"

"Evet, Joseph!"

"Korkma... Ben yanındayım!"

"Susun!" diye bağırdı Effarane Usta'nın sesi.

Ve sustuk.

IX

Bu arada kilise yavaş yavaş doldu. Borumun boğaz yarığından, halihazırda pırıl pırıl aydınlatılmış orta sahında yayılan müminler kalabalığını görebildim. Çocuklarından on altısının orgun içine hapsolduğunu bilmeyen aileleri! Adımların orta sahnın döşeme taşlarında çıkardığı gürültüyü, birbirine çarpan sandalyeleri, nalın ve ayakkabıların tıkırtısını, geniş kiliselere mahsus şu özel sesi açıkça işitiyordum. Müminler gece yarısı ayini için yerlerini alıyor ve çan hâlâ çalıyordu.

"Orada mısın?" diye sordum yine Betty'e.

"Evet, Joseph," diye yanıtladı alçak ve titrek bir ses.

"Korkma... Korkma, Betty!.. Sadece ayin için buradayız... Sonra bizi serbest bırakacaklar!"

Esasında hiç de öyle olmayacağını düşünüyordum. Effarane Usta kafesteki kuşların uçmasına asla izin vermezdi ve şeytani bir güç bizi uzun müddet daha orada tutmayı bilirdi... Belki de ilelebet!

Sonunda koro zili yankılandı. Papaz Efendi ve iki yardımcısı sunağın basamaklarının önüne geldiler. Tören başlayacaktı.

İyi de nasıl oluyordu da ebeveynlerimiz bizim için endişelenmemişti? Annem ve babamın sakince yerlerinde oturduklarını fark ediyordum. Bay ve Ba-

yan Clère de sakindiler. Arkadaşlarımızın aileleri de keza... Ortada açıklamaz bir durum vardı...

Bunları düşündüğüm sırada, orgun kasasından bir hortum geçti. Tüm borular boraya yakalanmış bir orman gibi titredi. Körük var gücüyle çalışıyordu.

Effarane Usta *Introit*'i* beklerken işe girişmişti. Büyük boru takımları, hatta pedallı klavye bile gök gürültüsü gibi sesler çıkarıyordu. Bu, otuz iki ayaklık pes notaların basına dayanan muhteşem bir final ezgisiyle son buldu. Sonra Papaz Efendi *Introït*'i okudu: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu.* Ve *Gloria*'da, Effarane Usta'nın yeni atağıyla trompetlerin ses perdesi patladı.

Dehşet içinde, körüğün fırtınalarının borularımıza gireceği anı kolluyordum; fakat orgcu kuşkusuz bizi ayinin ortasına saklıyordu...

Oremus'tan** sonra Epistola*** geliyor. Epistola'nın ardından da büyük borular eşliğinde, iki muhteşem *Haleluya* ile son bulan Gradualis.****

Ardından, İncil okuması ve Papaz Efendi'nin kesilmiş seslerini Kalfermatt Kilisesine geri veren orgcuyu tebrik ettiği vaaz boyunca belli bir süre sustu...

Ah! Keşke bağırabilseydim, borunun yarığından *re-diyez*imi yollayabilseydim!..

Aşai rabbani ayinine geldik: *Lætentur cœli, et exultet terra ante faciem Domini quoniam venit*, Effrane Usta'nın muhtelif boru takımları vasıtasıyla çaldığı hayranlık verici prelüt. Kabul etmek lazım ki bu muhteşem. Açıklanamaz bir çekiciliği olan armonileriyle, gökyüzü neşe dolu, sanki ilahi korolar tanrısal çocuğun zafer şarkısını söylüyorlar.

---

* Başlangıç ilahisi –çn.

** Dua –çn.

*** Havari mektubu –çn.

**** Kademeli ilahi –çn.

Bu beş dakika sürüyor, ama bana beş asır gibi geliyor, zira büyük sanatçıların, dehalarının en mükemmel doğaçlamalarını ayırdıkları çocuk seslerinin sırasının Göğe Yükseliş esnasında geleceğini seziyordum...

Aslında canlıdan ziyade ölüyüm. Bana öyle geliyor ki, bekleyişin boğucu sıkıntısından kuruyan gırtlağımdan asla bir nota çıkamayacak. Fakat beni kumanda eden tuş orgcunun parmağı altında bel verdiğinde beni şişirecek dayanılmaz üfürük olmadan hesap yapıyordum!

Nihayet o pek korkulan Göğe Yükseliş geldi çattı. Çıngırağın tiz çınlaması işitiliyor. Orta sahında genel bir saygı sessizliği hüküm sürüyor. Alınlar eğilirken, iki yardımcı Papaz Efendi'nin ayin cüppesini kaldırdılar.

Mamafih ben, dini bütün bir çocuk olmama rağmen, saygı duruşunda değilim! Aklım sadece ayaklarımın altında zincirlerinden boşanacak fırtınada!.. Ve o zaman, ancak Betty'in duyacağı kadar alçak sesle:

"Betty?" diyorum.

"Ne istiyorsun, Joseph?"

"Dikkat et! Sıra biz geliyor!"

"Ah! Yüce İsa ve Meryem!" diye haykırıyor zavallı kız.

Yanılmamışım. Bir çatırtı yankılanıyor. Çocuk sesleri çıkaran boru takımının son bulduğu somyaya hava girişini ayarlayan hareketli cetvelin gürültüsü bu. İlahi gizemin gerçekleştiği anda, kilisenin tonozları altında, tatlı, içe işleyen bir ezgi yükseliyor. Hoct'un *sol*'unu, Farina'nın *la*'sını, sevgili komşumun *mi-bemol*'ünü işitiyorum, sonra bir nefes göğsümü şişiriyor, dudaklarımdan *re-diyez*'i çıkaran, usulca düzenlenmiş bir soluk. Susmak isterdik; ama susamaz-

dık. Artık yalnızca, orgcunun elinde bir çalgıdan ibaretim. Klavyesinde bastığı tuş kalbimde aralanan bir kapakçık sanki...

Ah! Ne kadar da yürek parçalayıcı! Yok! Şayet böyle devam ederse, bizden çıkan notalar değil, çığlıklar olacaktır, acı çığlıklar!.. Ya Effarane Usta müthiş bir elle benim ikinci sırada yer aldığım bir eksiltilmiş yedili akort bastığında –*natürel do, re-diyez, fa-diyez, natürel la*– çektiğim işkenceyi nasıl betimlemeli? Ve zalim, merhametsiz sanatçı onu ha bire uzattığından, baygınlık geçiriyorum, öleyazıyor ve bilincimi yitiriyorum...

Ne var ki şu meşhur eksiltilmiş yedili akort, *re-diyez*'i olmadığı için, armoni kuralları uyarınca sonuçlanmadı.

X

"Hey, neyin var senin?" dedi babam.

"Ben... şey..."

"Hadi, uyan! Kiliseye gitme vakti geldi..."

"Vakit mi geldi?.."

"Evet... Kalk artık. Aksi halde ayini kaçıracaksın ve biliyorsun, ayin yoksa Noel yemeği de yok!"

Neredeydim? Ne olmuştu? Tüm bunlar sadece bir rüya mıydı? Orgun borularına hapsolma, Göğe Yükseliş parçası, parçalanan yüreğim, *re-diyez*'ini çıkaramayan gırtlağım... Evet, çocuklar, uykuya daldığım andan babam gelip uyandırana kadar, aşırı heyecanlı hayal gücüm sayesinde, tüm bunları rüyamda görmüştüm!

"Effarane Usta?" diye sordum.

"Effarane Usta kilisede!.." diye cevap verdi babam. "Annen de orada zaten!.. Hadi, giyinmeyecek misin artık?"

Sarhoşmuşum gibi, şu bitmek bilmez ve acı verici eksiltilmiş yedili hâlâ kulaklarımda, giyindim...

Kiliseye vardım. Herkesin orta sahında, her zamanki yerini aldığını gördüm, annem, Mösyö ve Madam Clère, hava çok soğuk olduğundan sıkıca giyinmiş sevgili küçük Betty'm... Kulenin yankı tahtaları ardında çan hâlâ uğulduyordu, son vuruşlarını duyabildim.

Büyük Bayram giysilerine bürünmüş Papaz Efendi sunağın önüne gidip, orgun bir zafer marşı çalmasını bekledi.

Ne sürpriz! Org *Introït*'i başlatacak olan görkemli akorları basmak yerine susuyordu. Hiç ses yoktu! Tek bir nota bile!

Kilise görevlisi sahneye çıktı... Effarane Usta orada değildi. Nafile aradılar. Orgcu sırra kadem basmıştı. Körükçü de ortadan kaybolmuştu. Şüphesiz çocuk sesleri çıkaran boru takımını yerleştirmeyi başaramadığı için öfkelenen usta kiliseyi, sonra da alacağını istemeden kasabayı terk etmişti ve bir daha asla Kalfermatt'ta görünmedi.

İtiraf ediyorum ki kızmadım, çocuklar çünkü bu acayip şahsiyet eşliğinde, rüya görmekle kalmayıp bir hücreye konacak kadar delirirdim!

Ve Mösyö *Re-Diyez*, delirmiş olsaydı, on sene sonra Matmazel *Mi-Bemol*'le evlenemez, tabiri caizse Tanrı'nın kutsadığı bir evlilik gerçekleştiremezdi. Bu, sekizde birlik ton farkına, Effarane Usta'nın deyişiyle bir "durağa" rağmen yine de mutlu bir evliliğin mümkün olduğunu kanıtlıyor.

BOUNTY'NİN İSYANCILARI

Okuyucularımızı bu anlatının kesinlikle kurgu olmadığı konusunda uyarmanın iyi olacağına inanıyoruz. Bütün ayrıntılar Büyük Britanya denizcilik almanaklarına alınmıştır. Gerçeklik bazen öyle romanesk olaylar sunar ki, hayal gücünün kendisi hiçbir şey ekleyemez.

I

TERK

En ufak bir esinti, denizin sathında en ufak bir dalgalanma, gökyüzünde tek bir bulut yok. Güney yarıkürenin muhteşem takımyıldızları mukayese kabul etmez bir saflıkla şekilleniyor. *Bounty*'nin yelkenleri direkler boyunca sarkıyor, gemi hareketsiz ve ayın söken şafakta solgunlaşan ışığı boşluğu tarifi imkânsız bir ışıltıyla aydınlatıyor.

Kırk altı adamın idaresindeki iki yüz on beş tonajlı bir gemi olan *Bounty* 23 Aralık 1787'de, Kaptan Cook'a son keşif gezisinde eşlik eden, tecrübeli fakat biraz katı Kaptan Bligh'ın komutasında, Spithead'den ayrılmıştı.

Bounty'nin Antillere, Tahiti Takımadalarında bolca yetişen ekmek ağacı taşımak gibi özel bir görevi vardı. William Bligh, Matavai Körfezinde altı aylık bir molanın ardından, gemisine o ağaçlardan bin kadar yükleyip, Dost Adalarında epey kısa bir zaman geçirdikten sonra, Doğu Hint Adaları yoluna koyulmuştu.

Kaptanın güvensiz ve kolay öfkelenir mizacı yüzünden subaylarından bazıları ile onun arasında defalarca tatsız sahneler yaşanmıştı. Bununla beraber *Bounty*'de 28 Nisan 1789 gün doğarken hüküm süren sükûnet ortamı, vuku bulacak ciddi hadiselere ilişkin

hiçbir belirti göstermiyordu. Aslında her şey sakin görünüyordu ki birdenbire gemide alışılmadık bir hareketlilik baş gösterdi. Birkaç tayfa yan yana gelip, alçak sesle iki üç kelime ettikten sonra, küçük adımlarla ortadan yok oldular.

Sabah nöbeti mi değiştiriliyordu? Gemide umulmadık bir kaza mı olmuştu?

"Kesinlikle gürültü etmeyin, dostlarım," dedi *Bounty*'nin ikinci kaptanı Fletcher Christian. "Bob, tabancanızı doldurun, ama emrim olmadan ateş etmeyin. Siz, Churchill, baltanızı alıp kaptanın kamarasının kilidini patlatın. Son bir uyarı: Canlı kalması gerekiyor!"

Christian peşinde kılıç, kama ve tabancalarla silahlanmış on kadar tayfayla, ambara süzüldü. Ardından, *Bounty*'nin tayfa başı ve asteğmeni Stewart'la Peter Heywood'un kamarası önüne iki devriye yerleştirdikten sonra, kaptanın kapısı önünde durdu.

"Haydi, çocuklar," dedi, "sağlam bir omuz atın!"

Kapı kuvvetli basınç altında boyun eğdi ve tayfalar kamaraya atıldılar.

İlkin karanlıktan şaşıran ve belki de hareketlerinin ciddiyetini düşünen adamlar bir an tereddüt ettiler.

"Hey! Ne oluyor? Kim cüret ediyor buna?.." diye haykırdı kaptan, kuşetinden aşağı atlayarak.

"Sus, Bligh!" diye cevap verdi Churchill. "Sus ve direnmeye çalışma, yoksa ağzını tıkarım!"

"Giyinmene lüzum yok," diye ekledi Bob. "Her halükârda, mizana serenine asıldığında, yeterince yakışıklı olacaksın!"

"Ellerini arkadan bağlayın, Churchill," dedi Christian "ve güverteye çekin!"

"Nasıl davranmasını bilince, kaptanların en müthişi bile fazla korkunç değil," diye belirtti grubun filozofu John Smith.

Sonra ekip, son nöbetin hâlâ uyuyan tayfalarını uyandırıp uyandırmamayı dert etmeksizin merdivenden çıkıp güvertede belirdi.

Kitabına uygun bir isyan söz konusuydu. Bütün gemi subaylarından yalnız bir tanesi, Asteğmen Young, asilerle işbirliği yapmıştı.

Mürettebat üyelerine gelince, kararsızlar şimdilik boyun eğmiş olmalıydılar. Ötekiler silahsız, reissiz, gözleri önünde gerçekleşecek olan drama seyirci kalıyorlardı.

Herkes sessizce güverteye dizilmiş, huzurunda titremeye alışık adamların ortasında başı dik ilerleyen, yarı çıplak kaptanlarının tavrını gözlemliyordu.

"Bligh," dedi Christian, sert bir sesle, "kaptanlıktan alındınız."

"Buna hakkınız yok..." diye yanıtladı kaptan.

"Lüzumsuz itirazlarla vakit kaybetmeyelim," diye bağırdı Bligh'ın sözünü kesen Christian. "Şu an *Bounty*'nin bütün mürettebatının tercümanıyım. Aşağılayıcı şüphelerinizden, hoyrat yöntemlerinizden şikâyet etmeye başladığımızda, henüz İngiltere'yi terk etmemiştik bile. Biz derken, subaylar kadar tayfaları da kastediyorum. Bize gerektiği kadar memnun etmeyi asla başaramadığınız gibi, yakınmalarımızı da her zaman küçümseyerek reddettiniz! İkide bir horlanacak köpekler miyiz, biz? Alçak, haydut, yalancı, deyip durdunuz! Bizim için yeterince kuvvetli bir tabir, kâfi derecede kaba hakaretiniz yoktu. Esasında böyle bir yaşama katlanacak adam olmamak lazımdı! Ve vatandaşınız olarak beni, ailenizi tanıyan, daha önce emrinizde iki yolculuk yapmış olan beni kurtarmadınız mı? Daha dün sizden birkaç değersiz meyve çalmakla, suçlamadınız mı? Ve adamlar! Bir hiç uğruna, parmaklıklar ardına! Önemsiz bir ayrıntı için, yirmi

dört kırbaç! Velhasıl bu dünyada her şeyin bedeli var! Bize davranışlarınızda fazla serbesttiniz, Bligh. Şimdi sıra bizde! Hakaretlerinizin, adaletsizliklerinizin, manasız suçlamalarınızın, bir buçuk senedir mürettebatınızı bunalttığınız fiziksel ve manevi işkencelerinizin kefaretini sert bir şekilde ödeyeceksiniz! Kaptan, aşağıladığınız kişiler tarafından yargılanıp mahkûm oldunuz. Öyle değil mi, arkadaşlar?"

"Evet, evet, idam edilsin!" diye haykırdı tayfaların çoğu, kaptanlarını tehdit ederek.

"Kaptan Bligh," diye devam etti Christian, "birkaç kişi sizi gök ve su arasında bir ipin ucunda sallandırmaktan bahsetmişti. Başkaları, sizi dokuz kuyruklu kedi denen kamçıyla ölene kadar dövüp omuzlarınızı parçalamayı önerdi. Hepsine hayal gücü eksikliği vardı. Bundan daha iyisini buldum. Zaten burada tek suçlu da siz değilsiniz. Ne kadar acımasız olursa olsun emirlerinizi sadakatle icra edenler, çaresiz, benim komutam altına girmek durumunda kaldılar. Rüzgârın bizi sürükleyeceği yerde size eşlik etmeyi hak ettiler. Sandal getirilsin!"

Oralı görünmeyen Christian'ın son lafları kınayıcı bir homurtuyla karşılandı. Bu tehditlerin kafasını karıştırmayı beceremediği Kaptan Bligh, bir anlık sessizlikten istifade, sözü aldı.

"Subay ve tayfalar," dedi sert bir sesle, "*Bounty*'nin komutanı ve kraliyet donanmasının subayı sıfatıyla, beni maruz bırakmak istediğiniz muameleye itiraz ediyorum. Komutanlığımı ifa ediş tarzımdan şikâyetçiyseniz, beni askeri mahkemede yargılatabilirsiniz. Ama yapacağınız bu hareketin ciddiyetini düşünmediniz herhalde. Kaptanınıza karşı gelmek, mevcut yasalara isyan etmek ve her türlü vatana dönüş imkânını yok etmek demektir, korsan muame-

lesi görmek istemektir. Sizi er ya da geç utanç verici bir ölüm bekliyor, hain ve isyancıların ölümü! Bana onurunuz üzerine itaat edeceğinize yemin ettiğinizi unutmayın, bu yüzden görevinizin başına dönmenizi emrediyorum!"

"Neyle karşı karşıya olduğumuzu gayet iyi biliyoruz," diye cevap verdi Churchill.

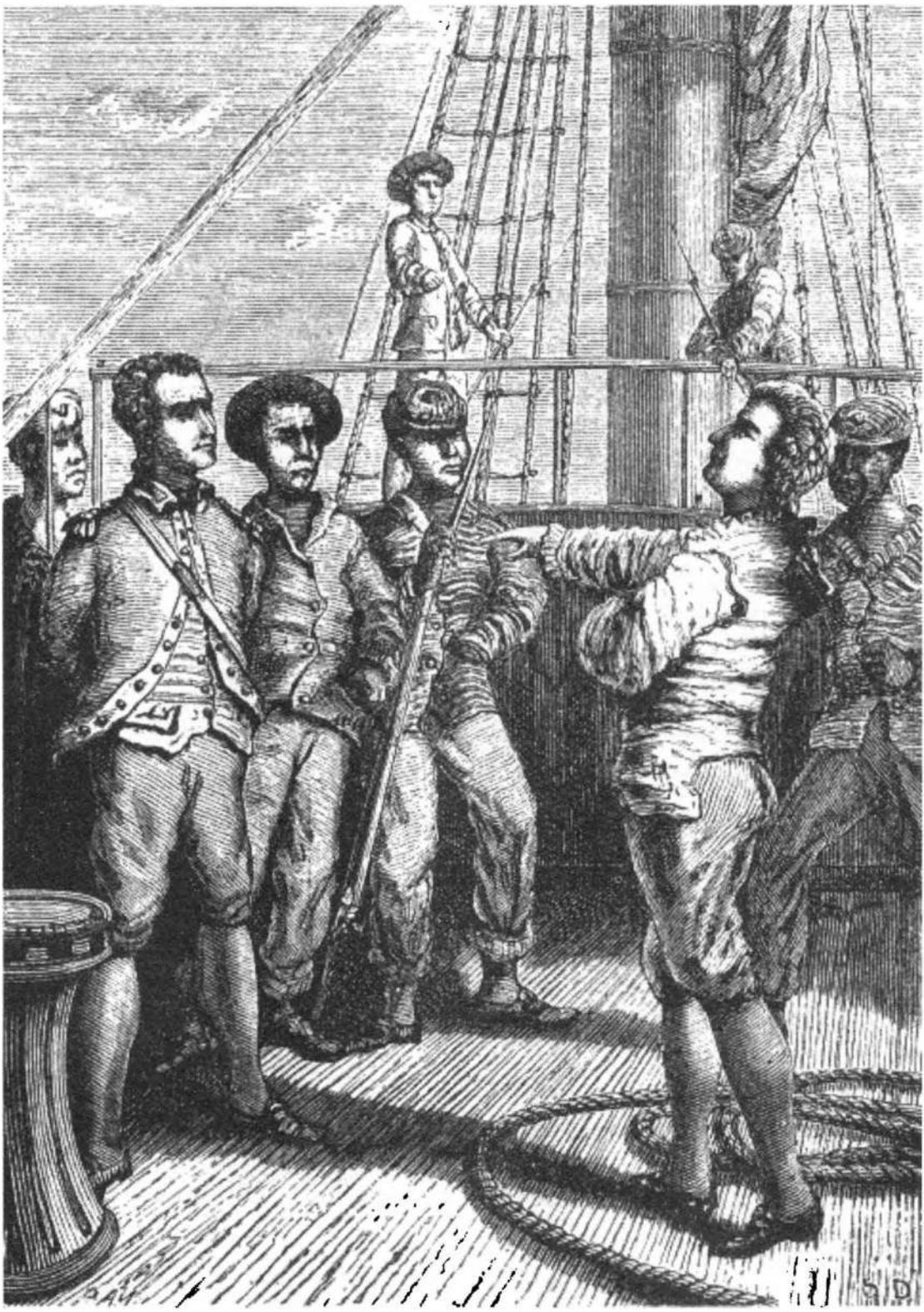

"Subay ve tayfalar," dedi sert bir sesle...

"Yeter! Yeter!" diye bağırdı mürettebat, hücuma hazır bir halde.

"Pekâlâ!" dedi Bligh. "Size bir kurban gerekirse, ben olurum, ama yalnız ben! Benim gibi mahkûm ettiğiniz yoldaşlarım emirlerime uymaktan başka bir şey yapmadılar!"

O sırada kaptanın sesi koro halinde yükselen çığlıklarla bastırıldı ve kaptan insafsız yüreklere hitap etmeye çalışmaktan vazgeçmek zorunda kaldı.

Bu arada Christian'ın talimatlarının uygulanması için gerekli önlemler alınmıştı.

Bununla birlikte ikinci kaptan ve Kaptan Bligh'la yoldaşlarını yanlarına silah ve bir ons bile ekmek bırakmaksızın dalgalara terk etmek isteyen birçok asi arasında oldukça hararetli bir münakaşa patlak vermişti.

Bazıları –Churchill de bu fikirdeydi– gemiyi terk etmesi gerekenlerin sayısının fazla olmadığını düşünüyordu. Komploya doğrudan bulaşmadığı için güvenilir olmayan bütün adamlardan kurtulmak lazım, diyordu. Emrivakileri kabul etmekle yetinenlere güvenilemezdi. Ona gelince, Tahiti'de firar ettiği için yediği kırbaç darbelerinden ötürü sırtı hâlâ acıyordu. Onu tedavi etmenin en iyi ve hızlı yolu, evvela komutanı ona teslim etmek olurdu!.. Öcünü kendi elleriyle almayı bilirdi!

"Hayward! Hallett!" diye bağırdı Christian, Churchill'in filikaya inme düşüncesini hesaba katmadan, subaylardan ikisine hitap ederek.

"Bana böyle davranmanız için size ne yaptım, Christian," dedi Hayward, "ölüme yolluyorsunuz beni!"

"Yakınmanın lüzumu yok! İtaat edin, yoksa!.. Fryer, onu da götürün!"

Fakat subaylar, sandala yönelmek yerine, Kaptan Bligh'ın yanına gittiler ve en aralarında en kararlı tayfa gibi görünen Fryer kaptana doğru eğildi:

"Gemiyi geri almayı denemek mi istiyorsunuz, komutan?" dedi. "Silahımız yok, doğru, ama bu şaşkın asiler direnemezler. İçimizden bazıları öldürülürse, mühim değil! Şansımızı deneyebiliriz! Ne dersiniz?"

Subaylar sandalı askısından kurtarmakla meşgul isyancıların üstüne atlamaya hazırlanıyorlardı ki, ne kadar süratli olursa olsun bu görüşmeyi gözünden kaçırmayan Churchill onları iyi silahlanmış birkaç adamla sarıp, zorla tekneye bindirdi.

"Millward, Muspratt, Birket ve diğerleri," dedi Christian, isyana hiç katılmayan tayfalardan birkaçına hitaben, "iki güverte arasına inin ve sahip olduğunuz en kıymetli şeyi seçin! Kaptan Bligh'a refakat edin. Sen, Morrison, gözünü bu kurnazlardan ayırma! Purcell, dülger sandığınızı alın, götürmenize izin veriyorum."

Yelkenleriyle iki direk, birkaç çivi, bir testere, yarım parça yelken bezi, yüz yirmi beş litre su ihtiva eden dört küçük fıçı, yüz elli libre bisküvi, otuz iki libre tuzlanmış domuz eti, altı şişe şarap, altı şişe rom, kaptanın likör mahzeni... Gemiden indirilenlerin yanlarına almalarına izin verilen her şey bundan ibaretti.

Ayrıca onlara iki üç tane eski kılıç attılar, fakat hiçbir ateşli silah almalarına müsaade etmediler.

"Heywood ve Steward neredeler?" dedi Bligh, sandala bindiğinde. "Onlar da mı bana ihanet etti?"

İhanet etmemişler, ama Christian onları güvertede tutmaya karar vermişti.

O sırada kaptan bir an umutsuzluğa ve fazla sürmeyen, gayet mazur görülebilir bir zayıflığa kapıldı.

"Christian," dedi, "aşağılık planınızdan vazgeçerseniz, olan biten her şeyi unutacağıma şeref sözü ve-

ririm! Yalvarırım karımı ve ailemi düşünün! Ölürsem onlar ne yapar?"

"Biraz onurunuz olsa," diye cevap verdi Christian, "işler hiç bu noktaya gelmezdi. Kendiniz karınızı ve ailenizi, başkalarının eş ve ailelerini biraz daha sık düşünseydiniz, bu kadar katı ve hepimize karşı bu denli adaletsiz olmazdınız!"

Dönüşte tayfa başı, sandala binmek üzereyken, Christian'ı yumuşatmayı denedi.

Nafile.

"Uzun zamandır acı çekiyorum," diye yanıtladı kederle. "Ne işkenceler çektiğimi bilmiyorsunuz! Hayır! Bu, bir gün daha devam edemezdi. Hem zaten bütün yolculuk boyunca benim, yani geminin ikinci kaptanının köpek muamelesi gördüğümü bilmiyor değilsiniz! Yine de Kaptan Bligh'la yollarımızı tamamen ayırırken, her ne kadar muhtemelen onu bir daha asla görmeyecek olsam da, duyduğum merhametle sebebiyle ufak da olsa var olan kurtuluş umudunu elinden almayı istemem. Smith! Kaptanın kamarasına inip giysilerini, yetki belgesini, günlük ve cüzdanını ona teslim edin. Ayrıca deniz haritalarım ve kendi sekstantım da verilsin. Böylece yoldaşlarını kurtarabilme ve işin içinden sıyrılabilme şansı olur!"

Christian'ın emirleri bazı itirazlara rağmen yerine getirildi.

"Ve şimdi, Tanrı'nın lütfuyla, halatı boşalt, Morrison," diye bağırdı artık birinci olan ikinci kaptan.

İsyancılar Kaptan Bligh ve bahtsız yoldaşlarını alaycı alkışlarla selamlarlarken, Christian, küpeşteye yaslanmış, gözlerini uzaklaşan filikadan ayıramıyordu. O zamana kadar fedakâr ve yüce gönüllü tavırlarıyla emrinde hizmet ettiği bütün komutanların övgüsünü hak eden yiğit subay artık bir korsan çete-

sinin reisinden başka bir şey değildi. Ne ihtiyar annesini, ne nişanlısını, ne de anavatanı Man Adasını tekrar görme izni olacaktı. Kendini itibarını yitirmiş, onursuz bir adam olarak görüyordu! Ceza şimdiden kabahati izliyordu!

İsyancılar Kaptan Bligh ve bahtsız yoldaşlarını alaycı alkışlarla selamlarlarken...

II
TERK EDİLENLER

Subay ve tayfalarla toplam on sekiz yolcusu olan ve az miktardaki erzakla Bligh'ı taşıyan sandal öyle yüklüydü ki, deniz seviyesinden ancak on beş inç yüksekti. Yirmi bir ayak uzunluğunda, altı ayak enindeki filika *Bounty*'nin hizmetine mükemmelen uygun olabilirdi, ama bu kadar kalabalık bir mürettebatı taşımak ve biraz uzun bir yolculuk yapmak için daha berbat bir tekne bulmak güçtü.

Kaptan Bligh'ın enerji ve becerisine güvenen tayfalar ve aynı kadere şaşırmış subaylar var güçleriyle yüzüyor ve şalupa hızla dalgaları yarıyordu.

Bligh gidilecek yön hakkında tereddüt etmemişti. Her şeyden önce en kısa zamanda, birkaç gün önce ayrılmış oldukları Dost Adaları grubuna en yakın Tofoa Adasına dönmek lazımdı. Oradan ekmek ağacı meyveleri toplamak, yedek su tedarik etmek ve sonra da Tonga-Tabou'ya gitmek gerekiyordu. Kuşkusuz, yerlilerin korkusuyla, yola serpiştirilmiş sayısız takımadada durmak istenmiyorsa, Hollandalı Timor yerleşimine kadar seyretmek için bol miktarda yiyecek almak mümkündü.

İlk gün vukuatsız geçti. Tofoa kıyıları göründüğünde, gece çöküyordu. Ne yazık ki sahil o denli ka-

yalık, kumsal o kadar dikti ki, gece karaya çıkmak imkânsızdı. O yüzden gündüzü beklemek gerekti.

Bligh, zaruri olmadıkça, şalupanın erzakına dokunmamaya niyetliydi. Yani adanın onu ve adamlarını beslemesi gerekliydi. Bu zor gibi görünüyordu, çünkü her şeyden önce, karaya çıktıklarında, orada yaşayan insanların izine rastlamadılar. Fakat bir süre sonra bazıları kendilerini ortaya çıkarmakta gecikmedi ve gemidekiler tarafından iyi karşılandıkları için başkalarını da getirdiler, onlar da gemicilere birkaç Hindistan cevizi ve biraz su verdi.

Bligh'ın kaygısı büyüktü. *Bounty*'nin son gelişinde onlarla iş yapmış bu yerlilere ne demeliydi? Yabancıların şimdiye kadar o adalarda yaşayanların gözünde kazandığı itibarı yok etmemek için ne pahasına olursa olsun, onlardan gerçeği saklamak önemliydi.

Geminin açıkta kaldığını ve onların gıda stoku yapmak için karaya yollandığını mı söylemeliydi? Bu imkânsızdı, çünkü Bounty tepelerin üstünden bile görünür değildi! Peki, geminin battığını ve yerlilerin karşısında duranların da yegâne kazazedeler olduğunu söylemek? Bu hâlâ en muhtemel masaldı. Belki bu hikâye onlara dokunur ve sandalın erzakını tamamlamalarına yardım ederlerdi. Sonuçta Bligh, ne kadar tehlikeli olursa olsun, bu masalda karar kıldı ve herkesin mutabık olması için de adamlarını uyardı.

Bu hikâyeyi dinleyen yabaniler ne sevinç belirtisi ne de keder işareti gösterdi. Yüzlerinde ancak derin bir şaşkınlıktan başka bir ifade yoktu. Ne düşündüklerini anlamak imkânsızdı.

2 Mayıs'ta, adaların diğer kısımlarından gelen yerlilerin sayısı endişe verici bir şekilde arttı ve Bligh, kısa süre içinde düşmanca niyetleri olduğuna hükmedebildi. Hatta birkaçı tekneyi kıyıya çekmeye ça-

lıştılar ve ancak onları bıçakla tehdit etmek zorunda kalan kaptanın gayretkeş tavırları karşısında geri çekildiler. Bu arada, Bligh'ın aramaya gönderdiği adamlarından birkaçı üç galon su getiriyordu.

O misafirperver olmayan adayı terk etme vakti gelmişti. Günbatımında, her şey hazırdı, fakat şalupaya gitmek kolay değildi. Sahilin kenarında, ellerindeki, atmak için hazır taşları birbirine çarpan bir yerli kalabalığı vardı. Bu durumda sandal birkaç kulaç mesafede durdu ve adamlar karaya tam olarak tekneye binme zamanında yanaştı.

Yabanilerin düşmanca tavırları yüzünden epey kaygılı olan İngilizler, üzerlerine atlamak için sadece bir sinyal bekleyen iki yüz yerlinin ortasında kumsala indiler. Yine de tam hepsi memnuniyetle tekneye biniyordu ki, Bancroft adındaki bir tayfanın aklına, unuttuğu birkaç eşyayı aramak için kumsala geri dönmek gibi uğursuz bir fikir geldi. Bir saniye içinde yerliler bu ihtiyatsız adamın etrafını sarıp kafasına vurdukları taşla onu bayılttılar; silahsız olan yoldaşları ona yardım etmek için hiçbir şey yapamadı. Zaten onlar da o sırada saldırıya uğramıştı ve üzerlerine taş yağıyordu.

"Haydi, çocuklar," diye bağırdı Bligh, "çabuk kürekle re, sıkı asılın!"

Yerliler o sırada denize girip teknenin üzerine yeni bir taş sağanağı yağdırdılar. Birçok adam yaralandı. Ama Hayward, şalupaya düşen taşlardan birini eline alıp saldırganlardan birine nişan alarak, iki gözünün tam arasına isabet ettirdi. Yerli, büyük bir çığlık atarak, sırtüstü devrildi. Bedbaht yoldaşlarının intikamı alınmıştı.

Bu sırada birçok oyma kayık sahilden ayrılmış ve peşlerine düşmüştü. Bu kovalamaca sadece bir ça-

tışmayla son bulabilirdi ki bu durum hiç de iyi olmazdı; ama tam o sırada tayfa başının aklına parlak bir fikir geldi. Hiç kuşkusuz Atalante'yle yarışan Hippomenes'i taklit eden gemici, gömleğini çıkarıp denize attı. Avın peşine düşmek yerini gölgesini kovalayan herkes gibi yerliler de gömleği almak istedikleri için geciktiler ve bu sayede sandal, körfezin burnunu geride bırakabildi.

Bu süre içinde gece tamamen çökmüş ve cesaretleri kırılan yerliler sandalın peşini bırakmıştı.

Bu ilk karaya çıkma girişimi o kadar uğursuz olmuştu ki kimse yeniden denemek istemezdi; en azından Kaptan Bigh böyle düşünüyordu.

"Ne yapacağımıza şimdi karar vermeliyiz!" dedi. "Tonga-Tabou'da, Tofoa'nın kıyıya çıkmak istediğim her yerinde yaşananların aynı şekilde yenileneceğinden eminim. Az sayıdayız ve kaderimiz kesinlikle yerlilerin elinde, ateşli silahımız da yok. Elimizde değiş tokuş yapacak bir şeyler olmadığı için erzak da satın alamıyoruz; üstelik zorla temin etmemiz de imkânsız. Yani bir tek elimizde kalan kaynaklardan ibaretiz. Oysa siz de benim gibi, bunların ne kadar yetersiz olduğunu biliyorsunuz, dostlarım! Fakat her karaya çıkışta içimizden birkaçının hayatını riske atmaktansa elimizdekilerle yetinmek daha iyi değil mi? Bununla beraber, içinde bulunduğumuz durumun dehşetini sizden saklamak istemem. Timor'a ulaşmak için aşılması gereken yaklaşık bin iki yüz fersahımız var ve günde bir ons bisküvi ve çeyrek litre suyla yetinmeniz lazım! Selametimizi ancak bu bedel karşılığında sağlayabiliriz ki bu da bana tamamen itaat etmeniz şartıyla mümkün olur. Çekinmeden cevap verin! Bu işe girişmeye razı mısınız? Ne olursa olsun emirlerime itaat etmeye söz veriyor

musunuz? Bu yokluğa itiraz etmeden boyun eğmeye ant içiyor musunuz?"

"Evet, evet, söz veriyoruz!" diye haykırdı Bligh'ın yoldaşları, hep bir ağızdan.

"Dostlarım," diye devam etti kaptan, "ayrıca karşılıklı hatalarımızı, birbirimizden hoşlanmamaları ve husumetimizi unutmak, kişisel hıncımızı herkesin çıkarına feda etmek lazım, ki tek kelimeyle bize rehberlik etmesi gereken yegâne şey de budur!"

"Söz veriyoruz."

"Sözünüzü tutarsanız," diye ekledi Bligh, "gerekirse sizi zorlamayı bilirim, Tanrı selamet versin."

O sırada yol batı-kuzeybatıya doğru ilerliyordu. Bir hayli güçlü esen rüzgâr 4 Mayıs akşamı fırtınaya çevirdi. Dalgalar öyle büyüdü ki tekne aralarında kayboluyor ve yukarı çıkamayacakmış gibi görünüyordu. Tehlike her an artıyordu. Islanmış ve buz kesmiş zavallıların rahatlamak için o gün sadece bir fincan romlu çay ve yarı çürümüş bir ekmek meyvesinin çeyreği vardı.

Ertesi ve sonraki günler, durum değişmedi. Tekne birkaç kayığın göze çarptığı sayısız adanın arasından geçti.

Takibe devam mı etmeliydiler yoksa takas yapmayı mı denemeliydiler? Her halükârda durmak büyük ihtiyatsızlık olurdu. Böylece şalupa, iyi bir rüzgârla şişmiş yelkenleri sayesinde yol alıp, çok geçmeden adaları arkasında, gayet uzakta bıraktı.

9 Mayıs'ta müthiş bir fırtına patladı. Gök gürültüleri, yıldırımlar aralıksız olarak birbirini izliyordu. Yağmur, iklimimizin en şiddetli boralarının dahi bir fikir edinmemize imkân veremeyeceği bir güçle yağıyordu. Kıyafetleri kurutmak imkânsızdı. O sırada Bligh'ın aklına onları deniz suyuna batırmak geldi,

tuzlanmış giysiler vücuda yağmurun götürdüğü ısının bir kısmını geri verebilirdi. Yine de kaptan ve yoldaşlarında onca acıya sebep olmuş o sel gibi yağmurlar, pek yakında daha da dehşet verici başka işkencelerden, dayanılmaz bir sıcaklığın yol açtığı susuzluk işkencesinden kurtardı.

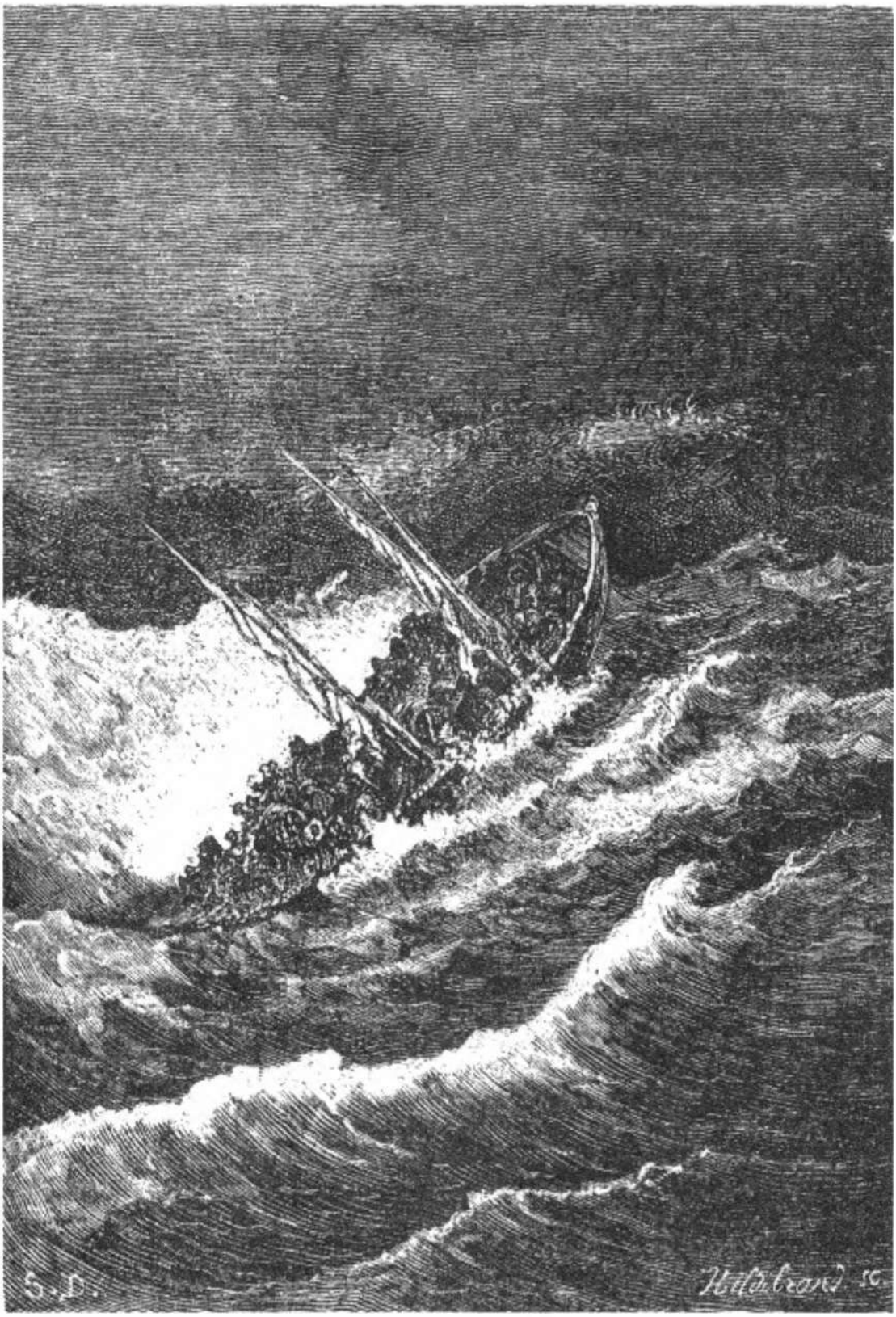

Dalgalar öyle büyüdü ki...

17 Mayıs sabahı, korkunç bir fırtınanın ertesinde mürettebat hep bir ağızdan şikâyet etti:

"Yeni Hollanda'ya (Avustralya) ulaşacak güce asla kavuşamayacağız," diye haykırdı zavallılar. Yağmurdan sırılsıklam, yorgunluktan bitkin, bir an bile rahat edemeyeceğiz! Açlıktan ölmek üzereyiz, tayınlarımızı arttırmayacak mısınız, kaptan? Erzakımızın tükenmesi mühim değil! Yeni Hollanda'ya varınca kolayca yenileriz!"

"Reddediyorum," diye yanıtladı Bligh. "Delilik olur bu. Nasıl! Bizi Avustralya'dan ayıran mesafenin ancak yarısını aştık ve daha şimdiden umutsuzluğa kapıldınız! Hem Yeni Hollanda kıyısında kolayca erzak bulabileceğimizi mi sanıyorsunuz? Demek ki ülkeyi ve sakinlerini tanımıyorsunuz."

Ve Bligh toprağın önemli özelliklerini, yerlilerin örf ve âdetlerini, dostça karşılanmak için az da olsa göstermeleri gereken güveni, yani Kaptan Cook'la yaptığı yolculuğun ona tanımayı öğrettiği her şeyi detaylarıyla tasvir etti. Bu dafa, bahtsız yoldaşları susup onu dinlediler.

Sonraki on beş gün, giysilerin kurumasını sağlayan parlak bir güneşle keyiflendi. Ayın 27'sinde Yeni Hollanda'nın doğu sahilindeki kör kayaları aştılar. Mercanadanın arkasında deniz sakindi ve egzotik bitki örtüsünde birkaç ada grubu gözleri okşuyordu.

Karaya çıkıp ihtiyatla ilerlediler. Yerlilerin, eskiden kalma ateş kalıntılarından başka yaşam emaresi yoktu.

Yani karada güzel bir gece geçirmek mümkündü. Ama yemek yemek lazımdı. Şans eseri tayfalardan biri bir istiridye yatağı keşfetti. Bu tam bir şölen oldu.

Ertesi gün Bligh şalupada bir büyüteç, bir çakmak ve kükürt buldu. Av hayvanı ya da balık pişirmek için ateş yakabilirdi.

Aklına tayfasını üç ekibe bölmek geldi: Bir grubun teknede her şeyi düzene koymalıydı; diğer ikisi de erzak bulmaya gidecekti. Fakat birçok adam, kederle, bilmedikleri bu topraklarda maceraya atılmaktansa, akşam yemeğinden vazgeçmeyi tercih ettiklerini bildirerek şikâyetçi oldular.

Mürettebatın arasında diğerlerine göre daha haşin ve asabi olanı, işi kaptana şöyle demeye kadar götürdü:

"Her adam bir diğerine eşdeğerdir. Niye sürekli istirahat ettiğinizi anlamıyorum! Karnınız açsa, gidip yiyecek bir şeyler arayın! Burada her ne yapıyorsanız, seve seve yerinizi alırım!"

Bu başkaldırı ruhunun hemen önüne geçmesi gerektiğini anlayan Bligh, eline bir kama alıp, bir diğerini de asinin ayaklarının önüne fırlatarak bağırdı:

"Koru kendini, yoksa köpek gibi öldürürüm seni!"

Bu güç gösterisi isyancıyı hemen kendine getirdi ve ortamdaki hoşnutsuzluk duruldu.

Bu duruş esnasında sandal mürettebatı bol bol istiridye ve deniztarağı topladı, tatlı su tedarik etti.

Biraz ileride, Endeavour Boğazına, kaplumbağa ve kuş avına yollanan iki müfrezeden birincisi elleri boş döndü; ikincisi altı kuş getirdi, ama arkadaşlarından uzaklaşarak hayvanları ürküten avcılardan birinin inadı olmasa, çok daha fazlasını avlardı. Sonradan adam dokuz tane kuş yakaladığını ve oracıkta canlı canlı yediğini itiraf etti.

Erzak ve Yeni Hollanda kıyısında bulduğu tatlı su olmasa, Bligh ve yoldaşlarının can verecekleri muhakkaktı. Zaten hepsi içler acısı, solgun, dağılmış ve tükenmiş haldeydi – cesetten farksızdılar.

Timor Adasına yapılan deniz yolculuğu, zavallılarınYeni Hollanda kıyılarına erişmeden evvel çektik-

leri ıstırapların acı verici tekrarından başka bir şey olmadı. Ancak istisnasız hepsinin direnme gücü azalmıştı. Birkaç gün sonra bacakları şişmişti. Bu aşırı zayıf düşme durumunda, neredeyse devamlı bir uyuma isteğine kapılmışlardı. Bunlar pek gecikmeyecek gibi görünen bir sonun öncü belirtileriydi. O yüzden Bligh bunun farkına vararak, en zayıflara çifte tayın dağıttı ve biraz umut vermeye çabaladı.

En nihayet, 12 Haziran sabahı, tüyler ürpertici şartlarda gerçekleşen üç bin altı yüz on sekiz fersahlık deniz yolculuğunun ardından, Timor sahili göründü. İngilizlerin Coupang'da karşılaştıkları muamele gayet candandı. Kendilerini toparlamak için iki ay orada kaldılar. Sonra ufak bir uskuna satın alan Bligh İngiltere'ye gitmek için gemiye bineceği Batavia'ya doğru yola çıktı.

Kaderlerine terk edilen adamlar Portsmouth'ta karaya çıktıklarında tarih 14 Mart 1790'dı. Katlanmak zorunda kaldıkları işkencelere dair anlattıkları hikâyeler, dinleyenlerin yüreklerinde hem acıma hem de öfke uyandırdı. İngiliz Deniz Kuvvetleri, hemen *La Pandora* adlı, yirmi dört top, yüz altmış müretebatlı firkateyni silahlandırıp *Bounty*'yi isyancılarının peşine yolladı.

Ne hale geldiklerini göreceğiz.

III
İSYANCILAR

Bligh denizin ortasına terk edildikten sonra, *Bounty* Tahiti'ye yelken açmıştı. Aynı gün Tubuai'ye varıyordu. Mercan kayalıklarından oluşan bir kemerle kuşatılmış bu küçük adanın güler yüzlü görüntüsü Christian'ı oraya yanaşmaya davet ediyordu. Fakat sakinleri dışarıdan fazla tehditkâr göründü ve karaya çıkmaktan vazgeçildi.

6 Haziran 1789'da Matavai Körfezine demir atıldı. *Bounty*'yi tanıyan Tahitililer son derece şaşırdılar. Asiler oraya daha önce uğradıkları zaman temas kurdukları yerlilerle karşılaştılar ve Tahitililerin iyi bir biçimde andıkları Kaptan Cook'un ismini kullanmaya özen gösterdikleri bir masal anlattılar.

İsyancılar 29 Haziran'da Tubuai'ye gitmek üzere tekrar yola çıktılar ve gemilerin olağan rotası dışında yer alan, onları besleyecek kadar verimli toprağa sahip ve tamamen güvenli bir biçimde yaşayabilecekleri birkaç ada aramaya koyuldular. Böylece takımadadan takımadaya dolaşarak, Christian'ın yetkisinin ancak nadiren engelleyebildiği her çeşit yağma ve aşırılığı sergilediler.

Sonra Tahiti'nin bereketine, sakinlerinin ılımlı ve kolay âdetlerine bir kez daha hayran olarak, Matavai

Körfezine geri döndüler. Orada mürettebatın üçte ikisi hemen karaya çıktı. Ama aynı akşam *Bounty* demir almış ve karaya çıkan tayfalar, Christian'ın onları almadan gitmeye niyet ettiğinden şüphelenmeye fırsat bulamadan gözden kaybolmuştu.

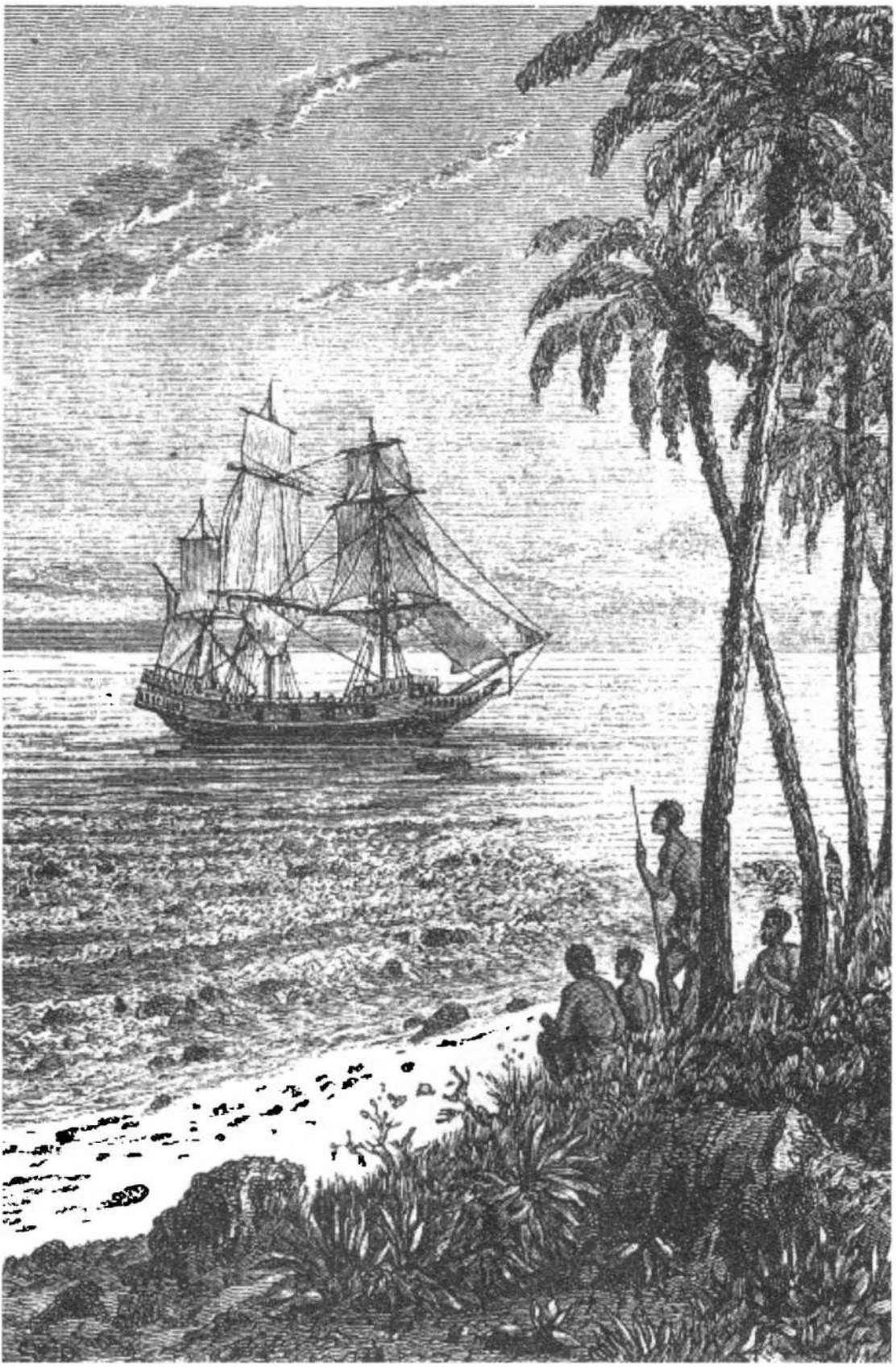

Matavai Körfezine demir atıldı.

Kendi başlarına kalan adamlar, çok da üzülmeden, adanın muhtelif bölgelerine yerleştiler. Christian'ın Bligh'a verdiği mahkûmiyet kararının dışında tuttuğu, kendi istekleri dışında *Bounty*'de bulunan iki subay, Tayfa Başı Stewart ile Asteğmen Peter Heywood, Matavai'da, Stewart'ın pek yakında kız kardeşiyle evleneceği Kral Tippao'nun yanında kaldılar. Morrison ile Millward onları iyi karşılayan Reis Péno'nun huzuruna çıktılar. Diğer tayfalara gelince, adanın içlerine daldılar ve Tahitililerle evlenmekte gecikmediler.

Churchill ile Thompson adında bir zırdeli, her türlü suçu işledikten sonra, birbirleriyle dövüşmeye başladılar, Churchill bu çatışmada can verdi ve Thompson yerliler tarafından taşa tutuldu. Böylece isyanda en büyük rolü oynayan asilerden ikisi öldü. Diğerleri, tam tersine, aklı başında davranışları sayesinde Tahitililerce sevilmeyi bildiler.

Yine de Morrison ile Millward hâlâ başlarının üzerinde asılı duran cezayı görüyor ve kolayca bulunabilecekleri bu adada sakince yaşayamıyordu. Batavia'ya gitmeyi deneyecekleri bir uskuna inşa etmeyi tasarladılar böylece kendilerini uygar dünyanın kalabalığında kaybedebileceklerdi. Yoldaşlarının sekizinin yardımıyla ve birkaç basit marangoz aletinden başka bir şeyleri olmadan, güçbela *Azim* adını verdikleri ufak bir tekne yapmayı başardılar ve Tahiti'nin tepelerinden birinin arkasındaki, Venüs Burnu isimli bir koya demirlediler. Ne var ki yelken bulmaları imkânsız olduğundan denize açılamıyorlardı.

Bu sırada Stewart, masumiyetin verdiği güçle bir bahçe ekip biçiyor, Peter Heywood ise sonradan İngiliz misyonerlere büyük yardımı dokunacak, kelime dağarcığı malzemelerini bir araya topluyordu.

Ne var ki bir gemi, 23 Mart 1791'de Venüs Burnunu geride bırakıp Matavai Körfezinde durduğu zaman aradan on sekiz ay geçmişti. Bu, İngiliz Deniz Kuvvetlerinin isyancıların peşinden yolladığı *Pandora*'ydı.

Heywood ve Stewart gemiye çıkmak için sabırsızlandılar, isim ve vasıflarını bildirdiler, isyana hiç katılmadıklarını anlattılar, ama onlara inanılmadı ve bütün yoldaşları gibi, haklarında en ufak bir soruşturma yapılmadan, hemen içeri atıldılar. En iğrenç ve insanlıktan uzak muamelelere maruz kaldılar; zincire vurulmuş bir halde, aralarında konuşmak için Tahiti dilini kullanırlarsa kurşuna dizilme tehdidi altında, kıç kasaranın ucunda yer alan ve bir mitoloji düşkününün "Pandora'nın Kutusu" adını verdiği on bir ayak boyunda bir kafese kapatıldılar.

19 Mayıs'ta yelkenleri takılmış *Azim* ile *Pandora* denize açıldı. Bu iki gemi üç ay boyunca Christian ve geri kalan isyancıların sığınmış olabileceği düşünülen Dost Takımadalarında kol gezdiler. Hatta düşük bir su kesimine sahip *Azim*'in bu yolculuk sırasında büyük faydası dokundu, fakat Chatam Adası civarında ortadan kayboldu ve *Pandora* günlerce etrafta kalmış olsa da, ondan veya gemideki beş denizciden bir daha haber alınamadı.

Pandora tutsaklarıyla Avrupa yoluna koyulmuştu ki, Torrès Boğazında bir mercan kayalığına çarparak, neredeyse hemen, tayfalarından otuz biri ve dört asiyle beraber battı.

Kazadan kurtulabilen mürettebat ve tutsaklar kumlu bir adacığa vardılar. Orada subay ve tayfalar çadırların altına sığındılar, ancak dikey gelen güneş ışınlarının sıcağına maruz kalan isyancılar biraz ferahlamak için kendilerini boğazlarına kadar kuma gömmek zorunda kaldılar. Kazazedeler adacıkta bir-

kaç gün geçirdikten sonra, *Pandora*'nın filikalarıyla, hep birlikte Timor Adasına gittiler ve asilere uygulanan sıkı gözetim, koşulların ciddiyetine rağmen bir an bile gevşemedi.

1792 Haziran ayında İngiltere'ye ulaşan isyancılar Amiral Hood başkanlığında toplanan askeri mahkemenin karşısına çıkarıldı. Tartışmalar altı gün sürdü ve sanıklardan dördü beraat etti. Diğer altısıysa firar ettikleri ve himayelerine verilen gemiyi kaçırdıkları için suçlu bulunup idama mahkûm edildi. Mahkûmlardan dördü bir savaş gemisinin güvertesinde asıldı. Nihayetinde masumiyetleri kabul edilen iki diğer tutsak, Stewart ile Peter Heywood ise affedildi.

Peki, *Bounty*'ye ne olmuştu? Son asilerle birlikte kaza mı geçirmişti? İşte bunu bilmek mümkün değildi.

1814'te, bu öykünün başladığı o olaydan yirmi beş sene sonra, iki İngiliz savaş gemisi Kaptan Staines'in komutasında, Okyanusya'da karşılaştı. Tehlikeli Takımadaların güneyinde, Carteret'nin dünyanın çevresinde yaptığı seyahatte keşfedip, Pitcairn adını verdiği dağlık ve volkanik bir adanın görüş mesafesinde bulunuyorlardı. Denizde dikine yükselen, doruğa kadar palmiye ve ekmek ağaçlarıyla kaplı, neredeyse sahili olmayan volkanik bir tepeydi bu. Bu ada daha önce hiç ziyaret edilmemişti; Tahiti'ye bin iki yüz mil mesafede, 25° güney enlemi, 180° 8' batı boylamında yer alıyordu; çevresi ancak dört buçuk mil geliyordu, yalnız büyük aksı bir buçuk mildi ve hakkında sadece Carteret'nin anlattığı kadar şey biliniyordu.

Kaptan Staines adacığı araştırmaya karar verdi ve karaya çıkmaya elverişli bir yer bulmaya girişti.

Kıyıya yaklaşınca, kulübeler, plantasyonlar ve kumsalda iki yerli görerek şaşırdı. Fakat, denize bir tekne indirip kırılan dalgaların üstünde ustaca hare-

ket eden bu iki yerli gemiye yönelip mükemmel bir İngilizceyle kendisine seslenildiğinde hissettiği şaşkınlık sınır tanımadı:

"Hey! Siz! Bir ip atın da güverteye çıkalım!"

İki güçlü kuvvetli kürekçi, güverteye çıkar çıkmaz, ne cevap vereceklerini bilemedikleri sorularla onları bunaltan tayfalar tarafından kuşatıldılar. Komutanın huzuruna çıktıklarında detaylı bir sorgudan geçirildiler.

"Kimsiniz?"

"Adım Fletcher Christian, arkadaşımınki de Young."

Bu isimler Kaptan Staines'e hiçbir şey ifade etmiyordu, zaten *Bounty*'den sağ kalanlar da kırk yıl düşünse aklına gelmezdi.

"Ne zamandır buradasınız?"

"Burada doğduk."

"Kaç yaşındasınız?"

"Ben yirmi beş yaşındayım, Young da on sekiz."

"Aileleriniz bu adaya kazazede olarak mı düşmüşler?"

Christian bunun üzerine Kaptan Staines'e, ana hatlarıyla şu dokunaklı itirafta bulundu:

Yirmi bir arkadaşını geride bırakarak Tahiti'den ayrılan Christian, Kaptan Carteret'nin gemide bulunan seyir defterini kullanarak doğruca Pitcairn Adasına yönelmişti, çünkü bu adanın konumu kafasında yaptığı planlara uyuyor gibiydi. *Bounty*'nin mürettebatı hâlâ yirmi sekiz kişiden oluşuyordu. Bunlar Christian, Asteğmen Young, yedi tayfa ve üçü karıları ve on aylık bir çocukla Tahiti'den alınmış altı Tahitiliydi. Ayrıca Tubuai yerlisi üç erkek, altı da kadın mevcuttu.

Christian ve yoldaşlarının Pitcairn Adasına ulaşır ulaşmaz aldıkları ilk önlem, bulunmamak için

Bounty'yi imha etmek olmuştu. Böylece, adadan ayrılmanın bütün yollarını da yok etmişlerdi kuşkusuz, ama güvenlikleri öyle gerektiriyordu.

Sadece suç ortağı oldukları için bir araya gelmiş insanlarla bu küçük koloniye kurmak kolay olmasa gerekti. Çok geçmeden Tahitililer ve İngilizler arasında kanlı çatışmalar patlak vermişti. O yüzden 1794'de asilerden sadece dördü hayattaydı. Christian getirdiği yerlilerden biri tarafından bıçaklanarak öldürülmüştü. Bütün Tahitililer katledilmişlerdi.

İngilizlerden biri, yerel bir bitkinin köküyle alkollü içki imal etmenin yolunu bulmuş ve sonunda körkütük sarhoş olmuştu. *Delirium tremens* nöbeti geçirerek, kendini yarın tepesinden denize atlamıştı.

Delilik nöbeti geçiren bir başkası Young'ın ve onu öldürmek zorunda kalan John Adams adlı tayfanın üstüne çullanmıştı. 1800'de Young şiddetli bir astım krizi geçirip ölmüştü.

Böylece John Adams isyancı mürettebattan sağ kalan son kişi olmuştu.

Birçok kadın ve arkadaşlarının Tahitili kadınlarla olan evliliklerinden doğmuş yirmi çocukla yalnız kalan John Adams'ın mizacı derinden değişmişti. O sırada ancak otuz altı yaşındaydı, fakat uzun yıllardır o kadar çok şiddette ve katliama şahit olmuştu ki, kendi içine döndükten sonra, insan doğasının gayet kederli taraflarını görmüş ve bu onu tamamen ıslah etmişti.

Bounty'nin adada korunan kütüphanesinde, bir İncil ve bir sürü dua kitabı bulunuyordu. Onları sık sık okuyan John Adams din değiştirdi; onu bir baba gibi gören genç nüfusu mükemmel ilkelerine göre yetiştirdi ve doğal olarak yasa yapıcı, başrahip ve deyim yerindeyse Pitcairn kralı haline geldi.

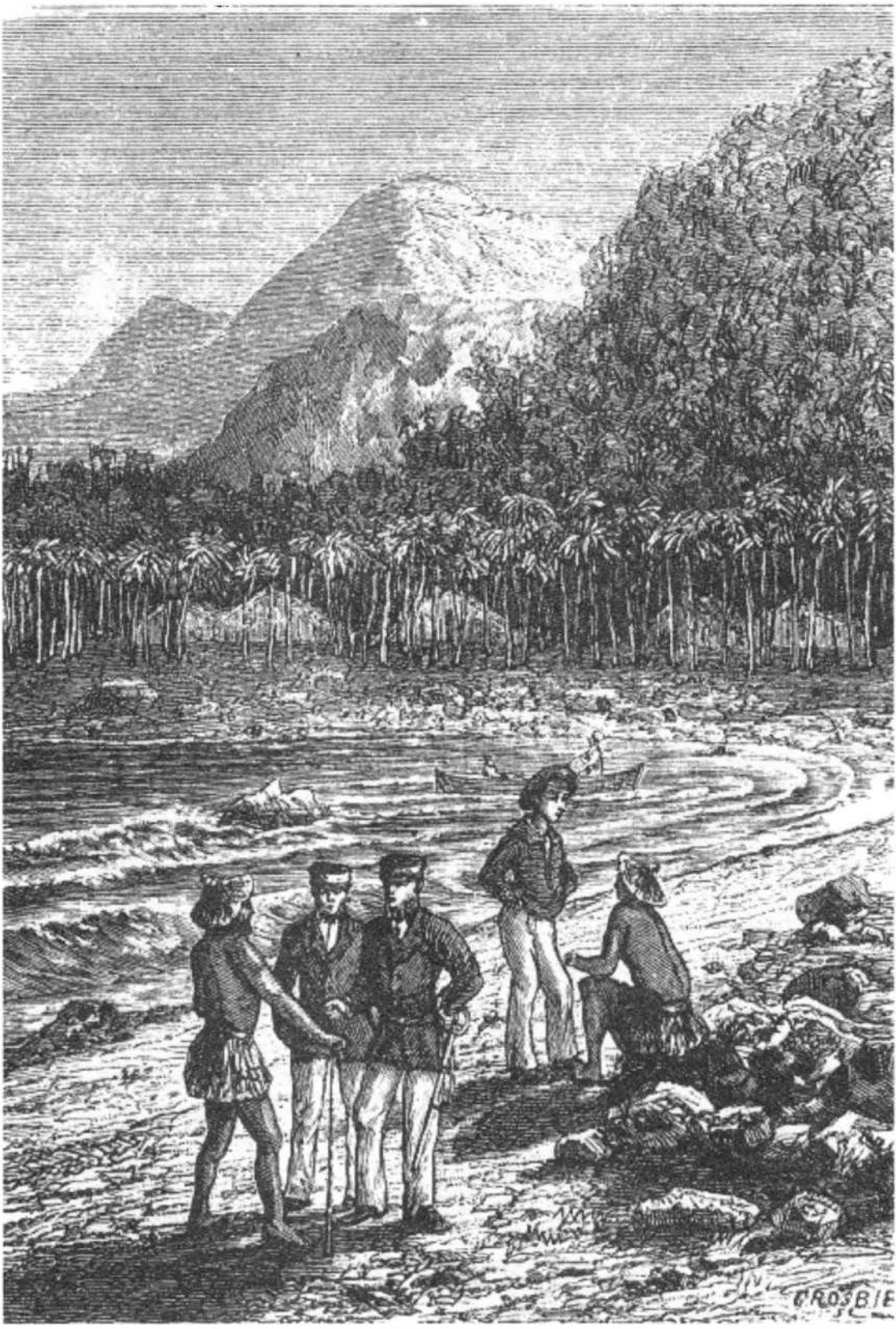

John Adams sağ kalan son kişi olmuştu.

Bununla birlikte 1814'e kadar tetikte beklemeye devam ettiler. 1795'te Pitcairn'e bir gemi yaklaştığında, *Bounty*'nin mürettebatından sağ kalan dört isyancı balta girmez ormanlara saklanmış ve ancak gemi gittikten sonra körfeze dönmeye cesaret ede-

bilmişlerdi. 1808 yılında Amerikalı bir kaptan adaya çıktığında da aynı şekilde davranmışlardı. Amerikalı kaptan sahilde bulduğu bir kronometre ve pusulayı İngiliz Deniz Kuvvetlerine göndermiş, ancak İngilizler *Bounty*'nin bu kalıntılarını görünce hiç oralı olmamıştı. Doğrusu o dönemde Avrupa'da çok daha önemli olan ve dikkate alınması gereken başka işlerle meşguldüler.

Biri Christian'ın, öteki Young'ın oğlu olarak baba tarafından İngiliz sayılan bu iki yerlinin Komutan Staines'e anlattıkları hikâye buydu; ama Staines, John Adams'ı görmek isteyince, iki delikanlı da başına neler geleceğini öğrenmeden onu güverteye getirmeyi reddetti.

Komutan, John Adams'ın, suçları zaman aşımına uğradığı için –çünkü Bounty'deki isyandan beri yirmi beş sene geçmişti– tehlikede olmadığı konusunda gençlere güven verdikten sonra karaya indi ve kırk altı yetişkin ve çok sayıda çocuktan oluşan bir topluluk tarafından karşılandı. Hepsi uzun boylu ve yapılıydı, İngilizlere özgü o belirgin hatlara sahiptiler; genç kızlar takdire şayan bir güzellikteydi ve alçakgönüllü tavırları onlara son derece çekici bir hava katıyordu.

Adada yürürlükte olan yasalar oldukça basitti. Bir deftere her birinin çalışarak kazandığı meblağ kaydedilmişti. Para bilinmiyordu; bütün ticari işlemler takas yoluyla yapılıyordu, ama sanayi yoktu, çünkü hammadde bulmak söz konusu değildi. Ada sakinleri giysi olarak sadece geniş şapkalar ve ot kemerler takıyordu. Başlıca uğraşıları balık avı ve tarımdı. Evlilikler ancak Adams'ın izniyle ve adam toprağı sürüp müstakbel ailesinin bakımı sağlamak için yeterince geniş bir arazi ektiğinde yapılıyordu.

Komutan Staines, Pasifik'in en az yolculuk edilen sularında kaybolmuş bu ada hakkında en tuhaf bilgileri topladıktan sonra yeniden denize açılıp Avrupa'ya geri döndü.

O dönemden itibaren, saygıdeğer John Adams ziyadesiyle inişli çıkışlı kariyerine son verdi. 1829'da öldü ve yerine adada hâlâ papaz, hekim ve okul müdürü görevlerini yürüten Rahip George Nobbs geçti.

1853'te *Bounty* isyancılarının soyundan gelenler yüz yetmiş kişiydiler. O günden beri ahali çoğaldı ve öyle kalabalıklaştı ki, üç yıl sonra, nüfusunun büyük kısmı, o zamana kadar suçlular için yerleşim yeri işlevi görmüş Norfolk Adasına gitmek zorunda kaldı. Her ne kadar Norfolk, Pitcairn'den dört kat daha büyük, toprağı daha zengin ve yaşam koşulları daha kolay olsa da, göçmenlerin bir bölümü memleketlerini özlüyordu. İki yılın sonunda birçok aile zenginleşmeye devam ettikleri Pitcairn'e döndüler.

Büyük bir trajediyle başlayan bir maceranın sonu işte böyle oldu. Başlangıçta asiler, katiller, deliler ve şimdi de Hıristiyan ahlakının ilkelerinin ve din değiştirmiş zavallı bir tayfanın verdiği eğitimin etkisi altındaki Pitcairn Adası, nazik, konuksever, mutlu, ilk çağların ataerkil âdetlerini devam ettiren bir halkın vatanı haline geldi.

İDEAL BİR KENT: 2000 YILINDA AMIENS

12 Aralık 1875'te Amiens Akademisi'nde Jules Verne tarafından atılan nutuk

Hanımlar ve Beyler,

Amiens Akademisinin genel kurula başkanlık eden müdürünün, her zamanki konuşması yerine kişisel bir macerasını anlatarak tüm vazifelerini bir kenara bırakmasına izin verin lütfen. Hepinizden peşinen özür dilerim; sadece bana karşı her zaman iyi niyetli olmuş meslektaşlarımdan değil, beklentileri boşa çıkan sizlerden de, Hanımlar ve Beyler.

Geçtiğimiz ağustos ayının başında, lise ödüllerinin dağıtımında hazır bulunuyordum. Orada, sonradan meslektaşımız olacak olan Profesör Cartault'nun rehberliğinde, koltuğumdan kalkmadan, Duthoit'nın usta kaleminin muhteşem bir şekilde şiirleştirdiği o eski Amiens'de bir gezinti yaptım. Somme nehrinin on bir kolunun şehrin kuzeyinde şekillendiği bu sanayileşmiş küçük Venedik'e yaptığımız geziden geriye sadece çekici anılar kalmıştı. Longueville bulvarındaki evime dönüp akşam yemeği yedim, yatıp uyudum.

O ana kadar her şey gayet doğaldı ve o gün de bütün namuslu insanların en doğru şekilde davranmış olmaları muhtemeldir.

Erken kalkma alışkanlığım vardır. Ne var ki sebebini açıklayamayacağım şartlardan ötürü, ertesi gün epeyce geç uyandım. Şafak benden daha erkenciydi.

En az on beş saat uyumuş olmalıyım! Uykumun bu kadar sürmesi nereden ileri geliyordu? Yatarken hiçbir uyku ilacı almamıştım! Ya da her zamanki resmi konuşmalardan birini okurken gözlerim kapanmamıştı!

Ne olursa olsun, yataktan kalktığımda güneş tepeye gelmişti bile. Penceremi açtım. Hava güzeldi. Günlerden çarşamba olduğunu sanıyordum!.. Aslında pazarmış, çünkü gezmeye çıkan kalabalık caddeleri dolduruyordu. Giyindim, acele etmeden yemek yedim ve çıktım.

O gün, Hanımlar ve Beyler, I. Napolyon'un nadiren yaptığı kelime oyunlarından birini kullanmak gerekirse, "sürprizden sürprize yürümem" lazımdı. Karar vermek size düşer.

Kaldırıma henüz ayak basmıştım ki bağırıp çağıran bir çocuk kalabalığının saldırısına uğradım:

"Fuar programı! On beş sent! Kim program ister?"

"Ben," dedim, yersiz addedilebilecek bu masrafı fazla düşünmeksizin.

Gerçekten de önceki gün tahsilat kasasına gelir ve emlak vergilerimi yatırmıştım. Ve birçokları gibi ben de, hem emlak hem de gelir vergileri bakımından o kadar özel bir mükelleftim ki o programın fiyatı iflasıma neden olabilirdi.

"Vay canına!" dedim, etrafımı saran o genç maskaralardan birine. "Ne fuarı bu?"

"Bölgesel fuar, prensim!" diye cevap verdi içlerinden biri. "Bugün kapanıyor!"

Ve bunun üzerine bütün ekip ortadan yok oldu.

Zaten üç kuruşluk kelepir prensliğimle yalnız kaldım.

Peki, bu bölgesel yarışma neydi? Anılarım beni aldatmıyorsa, iki aydır kapalı olması lazımdı. Ufaklığın eski bir program satarak beni kandırdığı aşikârdı.

Ne olursa olsun, olayı sağduyuyla ele alarak, yoluma devam ettim.

Lemerchier Sokağının köşesine vardığımda, o sokağın gözün alabildiği mesafenin ötesine uzandığını görünce pek şaşırdım. Şimdi uzunca bir ev sırası fark ediyordum, sıranın sonundaki evler kıyının kabarıklığı ardında yok oluyordu. Roma'da, Corso'nun girişinde miydim? Bu Corso yeni bulvarlara mı kavuşmuştu? Koca bir mahalle, otel ve kiliseleriyle şifreli bir yazı gibi birden mi belirmişti, hem de bir gecede?

Öyle olmalıydı, çünkü omnibüsler gördüm, evet, yolculardan oluşan yükleriyle sokaktan yukarı çıkan omnibüsler! – *Notre Dame'dan Reservoirs'a giden* F. hattı.

"Vay canına," dedim kendi kendime, "duhuliye memuruna tüm bunların ne anlama geldiğini soracağım!"

Eski meslektaşlarımızdan birinin Kuzey Şirketinin demiryolunun üstüne kurduğu gayet zarif köprüye yöneldim.

Görevli yerinde yok! Neden acaba? Duhuliye dünden beri bulvarların yeni yerine mi alınmıştı? Bunu öğrenirim. Köprünün güney ucunda memur yoksa da, en azından kuzey ucunda gariban bir dilenci vardır ve o mert adam bana söyleyecektir...

İlerledim. Alçak hızda bir tren geçiyordu. Makinist düdük sesleriyle havayı titretiyor ve sağır edici bir gürültüyle silindirlerinin havasını tahliye ediyordu.

Bu durum gözüme olduğundan farklı bir şekilde görünmüş olacak ki, vagonlar bana yolcuların treni bir uçtan diğerine gidip gelmelerini sağlayan geçitleri olan Amerikan tarzında yapılmış gibi geldi. Vagonların levhalarına yazılmış olan, şirketin baş harflerini okumaya çalıştım, fakat Kuzey'in K'si yerine Picardie ve Flaman bölgesinin P ve F'sini gördüm! Bu harfler

ne manaya geliyordu? Şans eseri küçük şirket büyük şirketi mi yutmuştu? Yoksa artık, devletin resmi uygulamalarının aksine, ekim ayında hava soğukken bile, ısıtılmış vagonlarımız ve temizce tozu alınmış kompartımanlarımız mı olacaktı? Amiens ve Paris arasında eski güzel günlerdeki gibi gidiş-dönüş biletleri mi düzenlenecekti?

Kuzey Şirketinin, Picardie ve Flaman bölgesi Şirketi tarafından yutulmasının, her şeyden önce zihnimde şekillenen başlıca avantajları bunlardan ibaretti! Ama kesinlikle inanılmaz olan bu olayın ayrıntılarda duramıyordum! Köprünün ucuna koştum...

Dienci orada değildi! Dakikada elli şapka hareketi hızında para toplayan, çıplak ayaklı, beyaz sakallı adam artık orada değildi.

Zavallının orada bulunmaması dışında her şeye inanırdım, Hanımlar ve Beyler, evet, her şeye! Bana göre adam da köprünün bir parçasıydı. Ah! Niye orada, her zamanki yerinde değildi? Daha dün, inip çıkan kitlelerin akın ettiği ve bahçelere erişim sağlayan çift sarmallı taş merdivenin olduğu yerde şimdi keçiyolları vardı. O zavallının tahsilatı kim bilir ne kadardı?

Şapkasına bırakmayı düşündüğüm metelik elimden düştü. Sanki yere değdiğinde, caddenin yumuşak toprak zeminine değil de sert bir maddeye çarpmış gibi metalik bir ses çıkardı!

Baktım. Küp şeklinde kesilmiş somakilerle döşenmiş bir şose, gezinti yolunu enlemesine kesiyordu.

Ne değişim! Amiens'in bu köşesi "Küçük Lutèce" adını hak etmiyor muydu? Orada insan yağmurlu günleri dizine kadar çamura batmadan nasıl geçirebilirdi? Henriville yerlilerinin onca nefret ettikleri o killi çamurda kimse bata çıka yürümeyecek miydi artık?

Evet! Ayağımı belediye kaldırımına keyifle vurdum, Hanımlar ve Beyler, bir yandan da kendi kendime, yeni bir devrim sayesinde, dünden beri belediye başkanlarının Bayındırlık Bakanlığı tarafından atanıp atanmadıklarını soruyordum.

Hepsi bu kadar değildi! O gün bulvarlar akıllıca seçilmiş bir saatte, ne çok erken ne de çok geç bir vakitte sulanmıştı, bu sayede ne etraf toza bulanıyor ne de gezintiye çıkanların akını sırasında su her tarafa saçılıyordu! Paris'in Champs-Elysées'sindekiler gibi asfaltlanmış yan yollar insanın ayaklarına pek bir hoş geliyordu. Ve her iki ağacın arasında iki kişilik, arkalıklı banklar yer alıyordu! Bu banklar henüz çocukların yaramazlıkları ve bakıcıların düşüncesizlikleri tarafından kirletilmemişti. On adımda bir dikilmiş bronz şamdanların zarif fenerlerinden yayılan ışık ıhlamur ve kestane ağaçlarının yapraklarına yansıyordu!

"Tanrım!" diye haykırdım. "Bu güzel gezinti yolları bakımlı olduğu kadar iyi aydınlatılmışsa, eski gaz lambalarının yerinde şimdi en büyüğünden birkaç yıldız parlıyorsa, her şey mümkün olan şehirlerin en iyisi içindi."

Bulvarlarda muazzam bir kalabalık vardı. Kimileri à la *Daumont* tarzı, kimileri atı başından kontrol eden büyük koşum takımlı muhteşem gezinti arabaları şosede ilerliyordu. Geçmekte biraz zorlandım. Ama işin garibi, müzik günlerinde karşılaşmaktan zevk aldığım o hâkimler, tüccarlar, avukatlar, hekimler, noterler ve rantiyeler arasında tanıdığım biri bile yoktu; 72'inci alaydan değil de 324'üncü alaydan olan, yeni model bir asker şapkası takmış bu subaylardan, esnek kolçaklı koltuklarda kayıtsızca oturan güzel hanımlardan hiçbirini tanımıyordum!

Peki bu arada, Paris'te gördüğüm son moda giysileri bile geride bırakacak kadar şatafatlı elbiseler içinde yan yollarda kasıla kasıla yürüyen o harika yaratıklar da neydi?

Belin biraz altına konmuş, gerçek demetlere benzeyen suni çiçekler, eteğin arkasındaki kabarık tarlatanı süsleyecek... gibi bişi

Belin biraz altına konmuş, gerçek buketlere benzeyen suni çiçeklerle süslenmiş, eteğin arkasındaki o tartan ne de kabarık! Kumda tıngır mıngır hoş sesler çıkaran küçük, metal tekerlekler üzerine yerleştirilmiş ne uzun kuyruklar! İç içe geçmiş sarmaşıklar, ağaç gibi bitkiler, tropik kuşlar, minyatür yılan ve jaguarlarla bezeli, bir Brezilya ormanının hakkında ancak eksik bir fikir verebileceği ne şapkalar! O zarif kadınların kusursuz bir zevkle süslenmiş, ufak bir söğüt sepette taşımak zorunda kaldıkları, hatırı sayılır ağırlıkta ve rahatsız edici hacimde ne topuzlar! Nihayet, pililerin, kurdele ve dantellerin bir araya gelmesiyle, Polonya'nın kendini yeniden şekillendirmesinden daha kolayca şekillenmiş ne Polonya elbiseleri!

Orada öylece, kalakaldım! Bütün dünya bir peri kafilesi gibi önümden geçiyordu. On sekiz yaşın üstünde delikanlılar ve on altısından büyük genç kızlar olmadığını gözlemledim. Sadece aşkla kol kola girmiş evli çiftler vardı ve yüce yasa doğrultusunda nüfus arttığından beri belki de hiç görülmemiş bir biçimde etraf çocuk kaynıyordu!

"Tanrım," diye haykırdım yine, "eğer çocuklar her şeyi avutuyorsa, Amiens'in teselli kenti olduğu muhakkak!"

Birden tuhaf akortlar duyuldu. Borazanlar çalıyordu. Eski zamanlardan beri müzik şeflerinin ayağı

altında titreyen, kurtları yiyip yiyip delik deşik ettiği sekiye yöneldim!..

Bahsi geçen sekide, hafif bir verandayla taçlanmış, güzel görünümlü ve zarif bir kulübe yükseliyordu. Aşağısında, hem caddelere hem de alt taraftaki bahçelere açılan geniş teraslar yayılıyordu.

Bodrum katında ultra modern ve son derece lüks, muhteşem bir kafe bulunuyordu. Kendi kendime o cesur sanatçının aşırı sevinciyle Féragu projesinin nihayet gerçekleşip gerçekleşmediğini sorarak gözlerimi ovuşturdum ve gerçekleştiyse de sihirli değnek sayesinde bir gece de mi olmuştu tüm bunlar?

Ama artık tamamen birer fantezi ürünü gibi görünen kesinlikle açıklanamaz olaylar için bir açıklama aramam gerekmiyordu. 324'üncünün müziği ne insani ne de ilahi bir yanı olan bir parça çalıyordu! Orada da her şey değişmişti! Cümlelerde hiçbir müzikal yapı, hiçbir güç mevcut değildi. Melodi, ölçü, ahenkten eser yoktu! Ölçülemezliğin de ötesinde bir tutarsızlık, derdi Victor Hugo! Wagner'in özünün özü! Sesli cebir! Ahenksizliğin zaferi! Çalmaya başlamadan önce orkestradaki aletlerin akort edilmesine benzer bir etki!

Çevremde gruplar halinde durmuş gezginler öyle güçlü alkışlıyorlardı ki, böylesi bir alkışı sadece jimnastikçilerin gösterilerinde duymuşumdur!

"Ama bu geleceğin müziği!" diye haykırdım kendime rağmen. "Şimdiki zamanın dışında mıyım yani?"

Bu gayet akla yatkındı çünkü parçaların isim listesinin yazılı olduğu afişe yaklaştığımda, ziyadesiyle şaşırtıcı şu başlığı okudum:

"*No: I – Hipotenüs Meydanında minör anahtarından rüya!*"

Kendimle ilgili kaygılanmaya başladım! Deli miydim? Değilsem, deliriyor muydum? Kulaklarım kana-

yarak kaçtım. Havaya, boşluğa, çöle ve mutlak sessizliğine ihtiyacım vardı! Longueville Meydanı uzak değildi! O küçük Sahara'da bulunmak için sabırsızlanıyordum! Oraya koştum...

Burası bir vahaydı. Kocaman ağaçlar serin bir gölge yayıyordu. Çiçek tarhları arasında çimenlerden halılar gözler önüne seriliyordu. Hava güzel kokuyordu. Tüm bu bitki örtüsün arasında sevimli bir dere mırıldanıyordu. Eski günlere özlem duyan bir Naias'ın üzerinden duru sular damlıyordu. Ustaca düzenlenmiş taşma boruları olmasa havza kesinlikle taşar ve şehri su basardı. Bu peri suyu değildi, çekme cam ya da boyalı gaz da değildi. Hayır! Hidrojen ve oksijenin kimyasal birleşimiydi; içinde, dün olsa bir saat bile hayatta kalmayı başaramayacak binlerce küçük balığın dolaştığı taze ve içilebilir suydu. Dudaklarımı, bu güne değin her türlü tahlili reddeden ve tatlı olması gereken bu suyla ıslattım, Hanımlar ve Beyler, ve içinde bulunduğum o coşkunluk halinde bunu gayet doğal buldum!

Sanki bir olaya tanıklık eder gibi, son bir defa ıslak Naias'a baktım ve kendi kendime, o sokağın hâlâ var olup olmadığını sorarak, adımlarımı Rabuissons Sokağına yönelttim.

Nasılsa, sağ tarafta, görkemli bir girişi olan, altıgen şeklinde, geniş bir anıt yükseliyordu. Bu hem bir sirk hem de bir konser salonuydu; üstelik Orphéon, Filarmoni Orkestrası, Armoni, Koro Birliği, Neuville Armonisi, Lyre Amicale, Faubourg de Beauvais Fanfarı, Gönüllü İtfaiyeci Belediye Fanfarı'ın gösterilerine izin vermeye yetecek kadar da büyüktü.

Salonda muazzam bir kalabalık ortalığı yıkarcasına alkışlıyordu; sesleri dışarıdan bile duyuluyordu. Dışarıda, içeridekilerin coşkusunun yayıldığı upuzun

bir kuyruk vardı! Kapıda üzerinde dev harflerle şunların yazılı olduğu kocaman afişler vardı:

PİYANOVSKİ
SANDVİÇ ADALARI
İMPARATOR PİYANİSTİ.

Ne o İmparatoru tanıyordum ne de her zamanki virtüözünü.

"Piyanovski ne zaman geldi?" diye sordum, kulaklarının olağanüstü gelişimi sayesinde ayırt edilebilir bir meraklıya.

"Gelmedi," diye cevap verdi, oldukça şaşırmış bir halde bana bakan yerli.

"Ne vakit gelecek peki?"

"Gelmeyecek," diye karşılık verdi hevesli.

Ve bu sefer kesinlikle: "Ya siz nereden geliyorsunuz?" demiş gibiydi.

"Gelmezse, ne zaman konser verecek?" dedim.

"Şu an veriyor!"

"Burada mı?"

"Evet, burada, Londra, Viyana, Roma, Petersburg ve Pekin'le aynı anda, Amiens'de.

"Vay canına!" diye düşündüm. "Tüm bu insanlar deli! Ezkaza, Clermont Kurumunun sakinlerin toplu-ca kaçmasına mı izin verdiler acaba?"

"Bayım," diye devam ettim...

"Ama bayım," diye yanıtladı meraklı, omuz silkerek, "afişi okusanıza! Bu konserin elektrikli konser olduğunu görmüyor musunuz?"

"Afişi okuyorum!.." Gerçekten de o an, meşhur fildişi öğütücü Piyanovski, Paris'teki Hertz Salonu'nda çalıyordu. fakat elektrik telleri sayesinde aleti Londra, Viyana, Roma, Petersburg ve Pekin'deki piyanolarla iletişim

halindeydi. O yüzden, bir notaya bastığında uzaktaki piyanoların klavyesinde de aynı nota yankılanıyordu, yani her tuş galvanik akımla hemen ses değiştiriyordu!

Salona girmek istedim! Mümkün olmadı! Ah! Konserin elektrikli olup olmadığını bilmiyordum, ama seyircilerin elektriklendiğinden emindim!

Hayır! Hayır! Amiens'de değildim. Böyle şeyler o sakin ve ciddi şehirde olmuyordu! Emin olmak istedim ve Rabuissons Sokağı olması gereken yere doğru fırladım!

Kütüphane orada mıydı? Evet ve avlunun ortasında Lhomond'un mermerden heykeli, dilbilgisi kurallarını bilmeyen yayaları hâlâ tehdit ediyordu!

Ya müze? Belediye kazıntılarının altında görünmekte ayak direyen taçlı N'lerle kaplı vaziyette oradaydı!

Ya Genel Meclis? Evet, her ayın ikinci ve dördüncü cumasında, meslektaşlarımla birlikte geçme alışkanlığımızın olduğu abidevi kapısıyla her zamanki yerindeydi!

Ya Vilayet Konağı? Evet, korkusuz 324. birlikle ateşlenmiş gibi, Somme Vadisinin esintileri tarafından yenmiş üç renkli bayrağıyla.

Bu konakları biliyordum! Ama evler ne kadar değişmişti! Rabuissons Sokağında sahte bir Haussmann Bulvarı havası vardı! Kararsızdım, neye inanacağımı bilmiyordum artık. Périgord Meydanına varınca, kuşkuya hiç mahal kalmadı!

Aslında meydanı bir çeşit sel basmıştı. Döşeme taşlarından, zeminde ansızın bir artezyen kuyusu açılmış gibi su fışkırıyordu.

"Su kanalı!" diye haykırdım. "Belli bir intizamla, her sene orada delinen büyük gider! Evet, gerçekten Amiens'de, eski Samarobrive'in tam kalbindeyim."

İyi de dünden beri ne olmuştu? Kime sormalı? Artık kimseyi tanımıyorum! Burada bir yabancı gibiyim! Bununla birlikte, Üç Taş Sokağında, henüz konuşacak birini bulmam imkânsız.

Gara doğru Üç Taş Sokağının yokuşunu çıktım. Ve ne gördüm? Solda, komşu evlerden epey ayrı duran, geniş cepheli, Charles Garnier'nin körü körüne moda ettiği o çokrenkli mimari örneği olan muhteşem bir tiyatroyu. Rahatlık göz önüne alınarak düzenlenmiş bir sütunlu avludan salona çıkan merdivenlere ulaşılıyordu. Tüm bu rahatsız bariyerler, bu labirent misali daracık yollar daha dün hiç de yeterli olmayan bir kalabalığı barındırmaya yarıyordu, heyhat! Eski salona gelince; yok olmuştu ve yıkıntılar kuşkusuz, Taş Devri kalıntıları gibi bitpazarında satılıyordu!

Sonra, sırtımı tiyatroya döndüğüm sırada, Corps Nuds Sans Tête Sokağının köşesinde, göz kamaştırıcı bir dükkân dikkatimi çekti. İşlenmiş ahşap vitrin, muhteşem bir tezgâhın arkasında yükselen Venedik aynaları, yüksek fiyatlı biblolar, bakır ve fayanslar, mineler, duvar kaplamaları, en saygıdeğer ilkçağ ürünleri gibi sergilenmiş olsa da bana kesinlikle modern görünen fayanslar... Bu dükkân, bir Flaman tarafından işletilen, vitrinlerinde tek bir örümcek ağı, parkesinde tozun zerresi olmayan gerçek bir müzeydi. Ön cephedeki sütunun tabanında taşa işlenmiş harfleriyle siyah bir mermer levhada, meşhur bir Amiensli satıcının ismi göze çarpıyordu; kırık çanak çömlek satmaktan ibaret ticaret tarzıyla kesinlikle çelişen bir ad!

Beynimde birkaç delilik belirtisi ortaya çıkmaya başladı. Daha fazlasını göremezdim. Kaçtım. Saint-Denis Meydanından geçtim. İki fıskiyeyle süslenmişti ve yüz yıllık ağaçları gölgelerini zamanın cilasıyla yeşillenmiş Du Change üzerine yayıyordu.

Paris Kapısı Sokağından yukarı deli gibi koştum.

Montplaisir Meydanında gözüme epey büyük bir anıt ilişti. Dört köşede Robert de Luzarches, Blasset, Delambre ve General Foy'un heykelleri yükseliyordu. Kaidenin her bir yüzünde büstler ve bronz madalyonlar vardı. Üstte, oturmuş bir kadın, *Picardes Resimli Heykeli* efsanesini temsil ediyordu!

Ne! Meslektaşımız Bay De Forceville'in eseri en nihayet bir belediye kaidesinde yer alıyordu! İnanılacak şey değildi!

Saint-Michel Caddesine ok gibi fırladım. Garın ön yüzündeki koca saate baktım! Artık sadece kırk beş dakika geç kalıyordu. Ne büyük gelişme! Sonra da Noyon Sokağına çığ gibi atıldım.

Orada tanımadığım, tanıyamayacağım iki bina yükseliyordu. Bir yanda, yüksek bir bacadan hiç şüphesiz Édouard Gand okulunun bir sonucu olan ve takdire değer meslekleri harekete geçiren buharlar püskürten, çoktan eskimiş binalarıyla Sanayi Şirketinin merkezini gördüm – bilge meslektaşımızın hayali sonunda gerçekleşmişti demek. Öbür tarafta, önceki gün yirmi dakika bekledikten sonra, insanın boynunun tutulmasına gayet uygun, daracık gişelerin birinden mektup almayı başardığım nemli ve loş dükkânla özel bir tezat oluşturan muhteşem postane binası yer alıyordu.

Bu zavallı beynime inen son darbe oldu! Saint-Denis Sokağından kaçtım. Adalet Sarayının önünden geçtim... İnanılmaz bir durum! Tamamen bitmişti; fakat Yüksek Mahkeme çatı katında çalışmaya devam ediyordu! Saint-Michel Meydanına vardım... Keşiş Pierre hâlâ oradaydı, bizi yeni bir haçlı seferine çağırıyordu! Katedrale yan bir bakış attım... Sağ kanattaki ufak çan kulesi onarılmıştı ve vaktiyle batı sağanak-

ları altında bel vermiş muazzam okun haçı bir paratoner gibi dimdik dikiliyordu! Kilisenin avlu meydanına atıldım!.. Artık saçma sapan ölçüleriyle bir çıkmaz sokak değil, XIII. yüzyıl gotik sanatının muhteşem bir örneğini sunan güzel evlerle çevrili, geniş, derin ve muntazam bir meydan söz konusuydu.

Kendimi kanatırcasına çimdikledim! Dudaklarımdan, uyanık olduğumu kanıtlayan, acı dolu bir çığlık çıktı. Cüzdanımı aradım. Kartvizitlerimin üstündeki adı teyit ettim. Hakikaten benimkiydi! Picardie'nin başkentinin göbeğine düşmek üzere Honolulu'dan doğruca oraya gelmiş bir bey değil, gerçekten bendim!

"Gördün mü kafayı yememek lazım!" dedim kendi kendime. "Ya Amiens dünden beri radikal bir değişim geçirmiş ve bu kabul edilemez, ya da artık Amiens'de değilim!.. Neyse! Ve Périgord Meydanının patlak borusu! Zaten Somme Nehri ancak iki adım mesafede ve oraya gidiyorum... Somme Nehrine! Ama şimdi Akdeniz veya Karadeniz'e döküldüğü söylense şaşırmaya hakkım olmaz!"

O sırada omzumda bir el hissettim. İlk düşüncem gardiyanlarım tarafından yakalandığım oldu. Hayır! O elin basıncından, bir dostunki olduğunu çıkardım.

Arkamı döndüm.

"İyi günler, aziz müşterim!" dedi daha önce hiç görmemiş olduğum, bembeyaz giyinmiş, yuvarlak ve hoşnut yüzlü, şişman bir bey, müşfik bir sesle.

"Kiminle tanışma şerefine nail oluyorum, bayım?" diye sordum, kısa kesmeye kararlı bir edayla.

"Nasıl? Doktorunuzu tanımıyor musunuz?"

"Benim hekimim Doktor Lenoel," diye cevap verdim. "Ve ben..."

"Lenoel," diye bağırdı beyazlı adam. "Vay canına! Deli misiniz, sevgili müşteri?"

"Eğer ben deli değilsem, deli olan sizsiniz," diye yanıtladım. "Tercih sizin!"

Gayet dürüsttüm, çünkü seçimi ona bırakıyordum!

Muhatabım bana dikkatle baktı.

"Hımm!" dedi ve neşeli yüzü mahzun bir hal aldı. "Pek iyi görünmüyorsunuz! Ah! Olmaz! Böyle olmaz. İyiliğiniz benim de çıkarıma! Artık Doktor Lenoel ve çağdaşı bilim insanları Alexandre, Richer, Peulevé, Faucon gibi, kesinlikle saygıdeğer hekimlerin zamanında değiliz... O zamandan beri çok geliştik!.."

"Ah!" dedim. Geliştiniz demek!.. Hastalarınızı tedavi ediyor musunuz yani?"

"Hastalar! Geleneksel Çin tıbbı Fransa'da kabul gördüğünden beri hastalarımız var mı ki? Burası da aynı Çin'deymişsiniz gibi."

"Çin ha! Buna şaşırmam!"

"Evet! Müşterilerimiz iyi oldukları sürece ücretimizi öder! Artık eskisi gibi değil, kasa kapandı! O yüzden, hastalanmaları asla işimize gelmez! Dolayısıyla, salgın hastalıklar bitti ya da hemen hemen bitti! Her yerde, çiftliğini iyi halde tutan çiftçiler gibi kutsal bir özenle ihtimam gösterdiğimiz, gayet yerinde sağlıklar! Hastalıklar! Ama bu yeni ya sistem hekimleri iflasa sürükler ya da tam tersine, hepsini zengin eder!"

"Avukatlar için de aynı şey mi söz konusu?" diye sordum gülümseyerek.

"Ha! Yok! Bir daha hiç dava açılmayacağını anlarsınız. Ne yaparsanız yapın, hâlâ birkaç küçük hastalık var... Bilhassa ücretimizden tasarruf etmek isteyen cimrilerde!"

"Söyleyin bakalım, sevgili müşterim, neyiniz var?"

"Hiçbir şeyim yok."

"Şimdi tanıyor musunuz beni?"

"Evet," diye cevap verdim, bana karşı haklı olabilecek bu acayip doktorun canını sıkmamak için!

"Mum gibi erimenize müsaade etmeyeceğim," diye haykırdı, "zira beni iflas ettirirsiniz! Dilinizi görelim."

Ona dilimi gösterdim. Gerçekten de yüzümde epey acınacak bir ifade vardı.

"Hımm!" dedi dışarı çıkardığı dilimi büyüteçle inceledikten sonra.

"Nabzınız?"

Kaderimi kabullenip nabzımı ellerine teslim ettim.

Doktorum cebinden çok yakın zamanda hakkında konuşulduğunu duymuş olduğum ufak bir alet çıkarıp bileğime bastırarak, bir kâğıda, telgraf mesajı okuyan bir memur gibi hızla okuduğu nabız atışlarımın diyagramını bastı.

"Lanet olsun! Lanet!" dedi.

Sonra, bu işe özgü bir termometre çıkarıp ona engel olmaya vakit bırakmadan, ağzıma soktu.

"Kırk derece!" diye bağırdı.

Ve rakamı saptayınca, beti benzi attı. Şüphesiz muayene ücreti tehlikedeydi.

"Vay canına! Neyim var?" diye sordum termometrenin işin içine bu beklenmedik girişinden ötürü hâlâ nefes nefese.

"Hımm!"

"Evet! Bu cevabı biliyorum, ama yeterince açık olmamakla haksızlık ediyor! Pekâlâ! Neyim olduğunu söyleyeyim, doktor! Sabahtan beri, kafam yerinde değil!"

"Vadesinden önce, aziz müşterim!" diye yanıtladı hoş bir tonda, kuşkusuz içimi rahatlatmak için.

"Gülmeyelim!" diye haykırdım. "Artık kimseyi tanımıyorum – sizi bile, doktor! Adeta daha evvel hiç görmedim!"

"Hayır! Ayda bir kere, cılız emekli maaşımı alacağım zaman görüyorsunuz!"

"Öyle değil! Bu şehrin Amiens, sokağın da Beauvais Sokağı olduğundan bile emin değilim!"

"Evet, evet, sevgili müşterim, burası Amiens! Ah! Katedralin kulesine çıkmaya vaktimiz olsa, Picardie'mizin artık tahkim edilmiş kaleleri tarafından korunan başkentini elbet tanırdınız! Somme'un, Avre'ın, Selle'in, artık yılda beş metelikten fazla getirisi olmayan, fakat cömert bir bayındırlık dairesinin sapasağlam muhafaza ettiği güzel ağaçlarla gölgelenen çekici vadilerini tanırdınız! İki muhteşem köprüyle ırmağı aşan ve onu yeşermiş bir kemerle kuşatan dış caddeleri tanırdınız! Kale yıkıldığından beri Somme'un sağ yakasında çok hızlı gelişmiş sanayi kentini tanırdınız! Tourne-Coiffe Sokağı denen şu geniş taşıma güzergâhını tanırdınız! Ama neticede, aziz müşterim, size karşı çıkmak istemiyorum ve şayet hoşunuza gidecekse, Carpentras'da olalım!.."

Yetkin adamın hakikaten bana fazla açık bir şekilde karşı gelmek istemediğini gördüm. Neticede delileri idare etmek lazımdı!

"Doktor..." dedim. "Dinleyin beni... Yazdığınız reçeteye uyacağımdan emin olun... Paramı çalmak istemiyorum sizden!.. Ama bir soru yöneltmeme izin verin."

"Konuşun, sevgili müşterim!"

"Bugün pazar, öyle değil mi?"

"Ağustos ayının ilk pazarı."

"Hangi yıl?"

"Ayırt edici özelliği hafıza kaybı olan deliliğin başlangıcı!" diye mırıldandı. "Ne uzun olacak!"

"Hangi yıl?" diye ısrar ettim.

"Yıl..."

Lakin doktorum cevap vermek üzereyken, sözü yankılanan çığlıklarla kesildi.

Seslerin geldiği yöne döndüm. Bir aylak topluluğu, tuhaf görünüşlü, yaklaşık altmış yaşlarında bir adamı kuşatmıştı.

Adam ürkek bir edayla yürüyordu; bacakları üzerinde zor dengede duruyor gibiydi. Sanki yarısı eksikti.

"Bu adam da kim?" diye sordum.

Bu sırada doktorum "Onu oyalamak lazım, yoksa saplantısı artar," diyerek beni kolumdan çekiyordu.

"Bu şahsın kim olduğunu ve kalabalığın niye ona takıldığını soruyorum."

"Bu şahıs!" diye yanıtladı doktorum. "Nasıl yani, kim olduğunu soruyorsunuz, ha?! Bütün Somme Bölgesinde kalan tek ve son bekâr o!"

"Son mu?"

"Kuşkusuz! O yüzden nasıl yuhalandığını duyuyorsunuz!"

"Halihazırda bekâr olmak yasak mı yani?" diye haykırdım.

"Bekârlık vergisi konduğundan beri az çok öyle. Kademeli olarak artan bir vergi bu. Ne kadar yaşlanırsak o kadar çok ödenir, öte yandan yaşlandıkça daha az evlenme fırsatı bulunduğundan, insan çabucak iflas eder! Şurada gördüğünüz zavallı adam koca bir servet yemiş olmalı!"

"Kadın cinsine karşı bastırılamaz bir tiksinti mi duyuyor yani?.."

"Hayır! Kadınlar ona karşı başa çıkılmaz bir iğrenme hissetmiş. Üç yüz yirmi altı evlilik fırsatı kaçırmış!"

"İyi de sonuçta hâlâ evlenecek genç kızlar var herhalde, öyle değil mi?"

"Çok az! Çok az! Evlilik çağına erişir erişmez herkes evleniyor!"

"Ya dullar?"

"Ah! Dullar! Olgunlaşmalarına bile vakit bırakılmıyor! On ay geride kalır kalmaz, haydi belediyeye! Şu an itibarıyla, Fransa'da müsait yirmi beş dul kadın olmadığından eminim!"

"Ama dul erkek dolu!"

"Ha! Onların zamanı geçti! Mecburi hizmetlerini yaptılar ve maliye görevlilerinden çekinmek için hiçbir nedenleri yok artık!"

"Bu durumda, meydanların, evliliğin örtüsü ve sıkı denetimi altındaki genç ve yaşlı çiftlerle dolu olmasının nedenini anlıyorum!.."

"İntikam bayrağı, aziz müşterim!" diye karşılık verdi doktorum.

Kahkahamı tutamadım!

"Gelin," dedi beni kolumdan yakalayarak, "gelin."

"Bir saniye, doktor! Sahiden Amiens'deyiz, öyle değil mi?"

"İşte, yeniden başlıyor!" diye mırıldandı.

Sorumu tekrar ettim.

"Evet, evet, Amiens'deyiz!"

"Hangi yıl?"

"Daha önce söyledim ya..."

Sözünü kesen bir ıslık üçlemesi ve peşinden şiddetli bir korna sesi çınladı. Beauvais Sokağının arka tarafından muazzam bir araba geliyordu.

"Kenara çekilin, kenara çekilin!" diye bağırdı doktorum, beni yana iterek.

Ve sanki dişleri arasından birkaç kelime daha ekledi gibi geldi:

"Bir tek bacağımızın kırılması eksik! Sonunda kabak benim başıma patlar!"

Bu bir tramvay arabasıydı. Şehrin sokaklarının çelik raylarla örülü olduğunu henüz fark etmemiştim

ve itiraf etmek lazım ki, daha düne kadar tramvay değil, omnibüs kullanılsa da, bu yeniliği gayet doğal buldum!

Doktorum kocaman aracın sürücüsüne bir işaret yaptı ve zaten yolcularla dolu platformda yerimizi aldık.

"Nereye götürüyorsunuz beni?" diye sordum, kendimi olayın akışına bırakmaya tamamen razı vaziyette.

"Bölge Fuarına."

"Hotoie'da mı?

"Hotoie'da."

"Yani Amiens'de miyiz?"

"Evet," diye cevap verdi doktorum, yalvaran bakışlar atarak.

"Bekârlık vergisinden beri şehrin güncel nüfusu kaç?"

"Dört yüz elli bin kişi."

"Ve miladi yılda mıyız, değil mi?.."

"Miladi yıldayız..."

İkinci bir korna sesi, bir kez daha, beni son derece ilgilendiren cevabı işitmeme mani oldu.

Araba Lise Sokağını dönmüş ve Cornuau Caddesine yönelmişti.

Şapeli daha şimdiden eski bir anıta benzeyen kolejin önünden geçerken, pazar gezmesine çıkan talebelerin sayısından oldukça etkilendim. Kendimi belli bir şaşkınlık göstermekten alamadım.

"Evet, dört bin kişiler!" diye yanıtladı doktorum. "Koca bir alay."

"Dört bin, ha!" diye haykırdım. "Bu alayda dilin yanlış kullanımı ve dilbilgisi hataları işleniyor olmalı!"

"İyi de, sevgili müşterim," diye cevap verdi doktorum, "anılarınızı hatırlasanıza. En azından yüz se-

nedir liselerde ne Latince öğretiliyor ne de Yunanca! Eğitim sırf bilimsel, ticari ve endüstriyel!"

"Bu mümkün mü?"

"Evet, son Latince şiir ödülünü kazanma şanssızlığını gösteren şu zavallı öğrencinin başına geleni iyi bilirsiniz, değil mi?"

"Hayır," diye cevap verdim sert bir sesle, "hayır, bilmiyorum!"

"Sekide boy gösterdiği zaman, kafasına ansiklopediler atıldı ve Sayın Vali şaşkınlık içindeki çocuğa sarılıp onu öpeceğine neredeyse ısırdı!"

"Ve o günden beri kolejlerde Latince şiir işlenmez mi oldu?"

"Altı ayaklı dizenin yarısı bile işlenmiyor!"

"Bu arada Latince nesir de yasaklandı mı peki?"

"Hayır, o, iki sene sonra yasaklandı ve haklı gerekçeler vardı! Lise bitirme sınavlarında adaylardan en kuvvetlisinin '*Immanis pecoris custos!*' deyişini nasıl çevirdiğini biliyor musunuz?"

"Hayır."

"'Müthiş aptal bir kadının bekçisi!' diye."*

"Hadi canım!"

"Ya: *Patiens quia aeternus*?"

"Ondan şüphem yok!"

"'Hasta, çünkü hapşırıyor!'" O zaman üniversitenin büyük üstadı, Latincenin okul müfredatından çıkarılma vaktinin geldiğini anladı!"

---

* *Immanis Pecoris Custos* Türkçeye "Canavar sürüsünün bekçisi" olarak çevrilebilir. Fransızca orijinal metindeki "Gardien d'une immense pécore!" ile Latince deyişteki okunuş benzerliğine vurgu yapılıyor –çn.

** *Patiens quia aeternus* Türkçeye "Ebedi olduğu için sabırlı" olarak çevrilebilir. Fransızca orijinal metindeki "Patient parce qu'il éternue!" ile Latince deyişteki okunuş benzerliğine vurgu yapılıyor –çn.

Kahkahalarla güldüm! Doktorun yüz ifadesi beni engelleyemedi. Deliliğimin onun gözünde kaygı verici bir özellik kazandığı aşikârdı! Bir tarafta mutlak bir hafıza kaybı, öte yanda yersiz ve çılgınca gülüşler!.. Onu umutsuzluğa sürükleyecek yeterince sebep vardı.

Ve elbette, şehrin güzelliği henüz dikkatimi çekmemiş olsa, neşem durmadan uzardı.

Aslında, belediye ve sendika yönetimi arasında gerçekleşmiş dostça bir uzlaşma sayesinde düzeltilmiş Cornuau Caddesinden aşağı iniyorduk. Solda Saint-Roch Garı yükseliyordu. Bu abide, inşaat faaliyetleri sırasında gayet dikkat çekici bir şekilde çatladıktan sonra, Delille'in şu dizesini haklı çıkarıyor gibiydi: *Yıkılmaz kütlesi zamanı yordu!*

Tramvay rayları meydanın, ekildiğini gördüğüm ve iki yüzyılı devirmişe benzeyen dört sıra ağaçla gölgelenmiş ana yolunda uzanıyordu!

Birkaç saniyede Hotoie'ya vardık. XIV. yüzyılda, Picardie gençliğinin eğlenmeye gittiği o güzel gezinti yolu ne çok değişmişti! Şimdi bir nevi Catelan çayırıydı, İngiliz modası uzun çim düzenlemeleri, yıllık fuarlara özgü sahanlıkların dikdörtgen şeklini almış geniş çalı ve çiçek tarhları... Daha dün havasızlıktan boğulan ağaçlar yeni bir biçimde tanzim edilmiş, bu da onlara boş alan ve hava sağlamıştı; Kaliforniya'nın şu dev mamut ağaçlarıyla boy ölçüşebilirlerdi.

Hotoie'da kalabalık vardı. Program beni yanıltmamıştı. Kuzey Fransa Bölge Fuarı ahırlar, barakalar, çadırlar, her renk ve çeşit kulübeden oluşan uzun bir sıraya yayılıyordu. Ama o tarım ve endüstri şenliğin kapanışı aynı gün yapılacaktı. Kazananların –iki ya da dört ayaklı – bir saate kadar ödüllerinin verilmesi gerekiyordu.

Bu fuarlar hoşuma gitmiyor değildi. Gözler ve kulaklar için faydalı bilgiler içeriyordu. Çalışan makinelerin tiz gürültüsü, buharın kişnemeleri, çitlerine kapatılmış koyunların iniltili melemeleri, kümeslerin sağır edici gıdaklamaları, mükâfat bekleyen koca öküzlerin böğürmeleri, yetkililerin herkesi etkileyen şatafatlı nutukları, ödül alanların ellerinden çıkan alkışlar, resmi dudakların kazananların alnına kondurduğu öpücüklerin yumuşak gürültüsü, büyük ağaçların altında yankılanan askeri komutlar, nihayet kalabalıktan gelen şu müphem mırıltı, tüm bunlar tuhaf ama cazibesini hararetle takdir ettiğim bir konser meydana getiriyordu.

Doktorum beni turnikeye doğru itti. Bakanlık delegesinin nutkunun gerçekleşeceği saat yaklaşıyordu, öz ve biçim bakımından çok yeni olması gereken bu söylevin tek kelimesini yitirmek istemiyordum, yeter ki gelişimin akışını izliyor olsun.

Süratle, makinelere ayrılmış geniş dörtgenin ortasından geçtim. Doktorum yüksek ücretle, Lubin suyunu mikropsuzlaştırma özelliğine sahip, kıymetli bir sıvıdan birkaç şişe satın aldı. Bana gelince, farelerin kökünü tamamen kurutan ve onları kedilerle yer değiştiren fosforlu bir macundan birkaç kutu almakla yeltendim.

Sonra bir opera orkestrasının bütün seslerini ahenkli bir şekilde çıkaran karmaşık piyanolar işittim. Yakında, değirmenler taneleri gök gürültüsünü andıran sesler eşliğinde öğütüyordu. Albaret Şirketinin biçerdöverleri buğday tarlalarını berberlerin sakallı bir yanağı tıraşlaması gibi tıraşlıyordu. Atmosferik yaylı, buharlı çekiçler üç milyon kiloluk darbeler indiriyordu. Santrifüj pompalar birkaç piston vuruşunda bütün Selle Nehrini emecek şekilde deviniyor

ve bana Hégésippe Moreau'nun Voulzie hakkındaki güzel dizesini hatırlatıyordu: *Susamış bir dev onu bir solukta içerdi!*

Sonra her yanda, ilerlemenin son sınırına ulaşmış, Amerikan menşeli makineler vardı. Birinde canlı bir domuz sergileniyor ve sonra ortaya biri York, diğeri Westphalie usulü iki jambon çıkıyordu! Bir başkasında, hâlâ kıpırdayan bir tavşan sunuluyor ve insanın başını sıcacık tutacak bir başlık halinde geri veriliyordu! Bazısı kaba yünü soğurup Elbeuf kumaşından tam takım bir giysi çıkarıyordu! Bir başkası üç yaşında bir danayı parçalayıp dumanları tüten bir et yemeği ve yeni cilalanmış bir çift bot olmak üzere iki çeşit ürün veriyordu.

Fakat kendimi insan dehasının harikalarını seyretmekten alamıyordum. Şimdi doktoru sürükleyen bendim!.. Sarhoş olmuştum!

Önemli şahsiyetlerin ağırlığı altında şimdiden bel veren sekinin yanına vardım. Şişman adamlar yarışmasının ödülleri yeni verilmişti – Amerika'da az çok ciddi bütün yarışmalarda yapıldığı gibi. Kazanan kişi ödülüne o kadar layıktı ki vinçle taşınması gerekmişti.

Şişman adamlar yarışmasını zayıf kadınlarınki izlemişti ve ödülü alan kadın, gözleri utangaçça öne eğik vaziyette sekiden inerken, en zeki filozoflarımızdan birinin şu aksiyomunu tekrarlıyordu: "Şişman kadınlar sevilir, ama taparcasına hayran olunan zayıf kadınlardır!"

Sıra bebeklere gelmişti. Yüzlerce bebek vardı ve en ağır olanlara, en küçük olanlara, belki en kuvvetli bağıranlara ödül verildi! Öte yandan haliyle hepsi susuzluktan ölüyor ve kendi tarzlarında, hiç de güzel bir tarafı bulunmayan içecekten istiyorlardı.

"Tanrım," diye haykırdım kendi kendime, asla yeterince sütanne olmayacak!.."

Bir düdük sesi sözümü kesti.

"Bu da ne?" diye sordum.

"Emzirme makinesi çalışıyor!" diye yanıtladı doktorum. "Beş yüz Normandiyalı kadın gücünde! Anlarsınız ya, aziz müşterim, bekârlık vergisinden beri buharlı emzirmenin icat edilmesi gerekti!"

Üç yüz bebek ortadan yok olmuştu. Sağır edici çığlıklarının yerini dinsel bir sessizlik aldı.

Bakanlık delegesi bölge fuarını bir konuşmayla kapatacaktı. Sekinin kenarına ilerledi. Söze başladı... Şimdiye kadar sürekli artmış olan şaşkınlığım imkânsızın sınırlarını aştı!

Evet! Bu dünyada her şey değişmişti! Her şey ilerlemenin yolunu takip etmişti! Fikirler, örf ve âdetler, sanayi, ticaret, tarım, her şey değişime uğramıştı!.. Sadece delege beyin nutkunun ilk cümlesi eskisi gibi kalmıştı – her resmi konuşmanın başındaki değişmez kısım.

"Beyler," dedi, "her seferinde yeni bir zevk alıyorum..."

Bunun üzerine ani bir hareket yaptım. Gözlerim karanlığa açılıyormuş gibi geldi... Ellerimi uzattım... İstemeden sehpa ve lambamı devirdim... Gürültüden uyandım... Gece olmuştu!..

Tüm bunlar rüyadan başka bir şey değildi!

Bilgili bazı âlimler düşlerin, bize bütün bir gece boyunca sürmüş gibi gelenlerin bile aslında sadece birkaç saniye sürdüğünü iddia eder. Rüyamda, Amiens şehrinde ve 2000 yılındayken, belki fazla hayalci bir şekilde gördüğüm bu ideal gezinti size öyle gelebilir, Hanımlar ve Beyler!

MARTİN
PAZ

I

Güneş And Dağlarının karlı tepeleri ardında kaybolmuştu, ama hava o güzel Peru göğü altında, gecelerin şeffaf tülü arasından, ışıklı bir serinlikle doluyordu. Avrupai bir hayatın yaşanabildiği ve verandaların dışında anaç bir esintinin arandığı saatti.

İlk yıldızlar ufukta yükselirken, hafif mantolarına sarınmış, en önemsiz işleri büyük bir ciddiyetle konuşan, çok sayıda gezinti meraklısı Lima sokaklarını arşınlıyordu. Eski *Krallar Kenti*'nin pazaryeri Plaza-Mayor'da, büyük bir insan hareketliliği göze çarpıyordu. Zanaatkârlar günlük işlerini yürütmek için havanın serinliğinden istifade ediyor ve mallarının mükemmelliğini bağıra çağıra ilan ederek, kalabalığın ortasında dolaşıyorlardı. Kukuletalarını örttükleri pelerinlerle yüzlerini maskeleyen kadınlar sigara içen guruplar arasında dalgalanıyordu. Balo elbisesi giymiş, gür saçları sadece doğal çiçeklerle bezeli birkaç señora geniş arabalara kurulmuştu. Fark edilmek için çok aşağı tabakada olduklarını bilen yerli halktan insanlar, gözlerini kaldırmadan geçiyor, içlerini yiyip bitiren gizli hasedi ne bir el hareketi ne de kelimeyle ele veriyordu, böylece onlar gibi bıktırıcı, fakat daha gürültücü itirazlarda bulunun melezlerle tezat teşkil ediyorlardı.

Pizarre'ın mağrur torunları İspanyollara gelince, atalarının Krallar Sitesini kurduğu zamanki gibi, başları dik yürüyorlardı. Yenilgiye uğrattıkları yerlileri ve onların Yenidünya yerlileriyle olan ilişkilerinden doğma melezlerini, hepsini aynı hor gören bakışlarla süzüyorlardı. Yerliler, köleliğe düşmüş bütün sınıflar gibi, zincirlerini parçalamaktan başka bir şey düşünmüyorlardı; eski İnka İmparatorluğu'nun galiplerine ve küstah bir büyüklenme içindeki bir nevi burjuvazi olan melezlere duydukları nefret birbirine karışıyordu.

Ama o melezler, yerlileri ezen o horgörüleriyle İspanyol olan, İspanyollara adadıkları kinleriyle yerli olan, eşit derecede uzun ömürlü bu iki duygu arasında yanıp tutuşuyorlardı.

Plaza-Mayor'un ortasında yükselen latif çeşmenin yanı başında, hareket halindeki grup, işte bu genç insanlardan oluşuyordu. Ortasında insanın başını geçireceği bir deliği bulunan, kare şeklinde kesilmiş uzun bir pamuklu kumaş olan pançolarına sarınmış, rengârenk çizgili, bol pantolonlar giymiş, geniş kenarlı Guayaquil hasırı şapkalar takan delikanlılar konuşuyor, el kol hareketleriyle bağırıp çağırıyorlardı.

"Haklısın, André," diyordu Millaflores denen, ufak tefek, gayet yaltakçı bir adam.

Bu Millaflores, komplocu Lafuente'nin son ayaklanmalarından birinde öldürülmüş zengin bir tüccarın oğlu olan genç melez André Certa'nın beleşçisiydi. André Certa büyük bir mirasa konmuştu ve bu da, avuç avuç altınlarına karşılık alçakgönüllülük beklediği arkadaşlarının ona yarenlik etmesini kolaylaştırıyordu.

"Bu iktidar değişiklikleri, Peru'yu altüst eden ezeli ve ebedi hükümet beyannameleri neye yarıyor ki?" diye devam etti André yüksek sesle. "Eşitlik hüküm

sürmedikçe, yönetenin Gambarra ya da Santa-Cruz olması mühim değil!"

"Güzel konuştunuz, güzel!" diye haykırdı eşitlikçi bir hükümet idaresinde bile, asla bir fikir adamına denk olamamış kısa boylu Millaflores.

"Nasıl!" diye devam etti André Certa. "Ben ki bir tüccarın oğluyum, sadece katırlar koşulmuş bir arabada mı sürüneceğim? Gemilerim bu memlekete zenginlik ve refah getirmediler mi? Paranın kullanışlı aristokrasisi İspanya'nın tüm beyhude unvanlarına değmez mi?"

"Bu bir utanç kaynağı!" diye cevap verdi genç melez. "Bakın! İşte, çift atlı arabasıyla geçen Don Fernand d'Aguillo! Arabacısını zor besliyor, ama gelip meydanda kibirle caka satıyor! İşte, bir başkası! Marki Don Végal!"

O esnada Plaza-Mayor'a muhteşem bir saltanat arabası çıkıyordu. III. Charles'ın Alcantara ve Malta şövalyesi Marki Don Végal'ınkiydi. Fakat o büyük derebeyi oraya gösterişten değil, sadece sıkıntıdan geliyordu. Daldığı sıkıntılı düşünceler fena halde çarpık alnını daha da kırıştırıyordu. Dört atı kalabalıkta yol açarken, melezlerin kıskanç yorumlarını duymuyordu bile.

"Bu adamdan nefret ediyorum!" dedi André Certa.

"Uzun süre etmeyeceksin!" diye yanıtladı genç süvarilerden biri.

"Hayır, zira bütün bu asiller zenginliklerinin son ihtişamını sergiliyor. Gümüş takımlarının ve aile mücevherlerinin nereye gittiğini söyleyemem!"

"Evet! Yahudi Samuel'in dükkânına sık giden biri olarak, bu hususta bir şeyler biliyorsun!"

"İhtiyar Yahudi'nin hesap defterlerinde aristokratların borç senetleri kayıtlı ve kasasında o büyük servetlerin kalıntıları yığılmış durumda. Bütün o İs-

panyollar, César de Bazan'ları gibi dilenci haline geldikleri gün, bizim de çıkarımıza olacak!"

"Özellikle sen, André, milyonlarının üstüne oturduğunda!" diye cevap verdi Millaflores. "Ve servetini daha da arttıracaksın!.. Yaşlı Samuel'in tepeden tırnağa bir Limalı olan ve açıkçası isminden başka Yahudi bir tarafı bulunmayan genç ve güzel kızı Sarah'yla ne vakit evleneceksin peki?"

"Bir aya kadar," diye yanıtladı André Certa. "Ve bir ay içinde, Peru'da benimkiyle boy ölçüşebilecek bir servet olmayacak!"

"İyi de neden yüksek zümreden bir İspanyol kızıyla evlenmiyorsun?" diye sordu melezlerden biri.

"O tür insanları küçümsediğim kadar onlardan nefret de ediyorum!"

André Certa dahil olmayı denediği birçok asil aile tarafından acımasızca baştan savıldığını itiraf etmek istemiyordu.

O sırada uzun boylu, kır saçlı, ama tıkız el ve ayaklarına bakınca kas gücü apaçık ortada olan bir adam André Certa'ya hızla dirsek vurdu.

Bu adam bir dağlıydı; içinde keten bezinden geniş yakalı ve kıllı göğsünü açıkta bırakan bir gölek ve üstünde kahverengi bir ceket vardı. Yeşil çizgili kısa pantolonu kırmızı askılarla toprak rengi çoraplara tutturulmuştu. Ayaklarında sığır derisinden yapılmış sandaletler vardı ve sivri şapkası altında kocaman küpeler parlıyordu.

André Certa'ya çarptıktan sonra, dik dik baktı.

"Sefil yerli!" diye haykırdı melez, elini kaldırarak.

Arkadaşları onu tuttular ve Millaflores bağırdı:

"André! André! Dikkatli ol!"

"İğrenç köle bana dirsek atmaya cüret ediyor!"

"O delinin teki! Bir Sambo!"

“Sefil yerli!” diye haykırdı melez.

Sambo gözlerini mahsus çarptığı meleze dikmeye devam etti. Öfkeden köpüren André Certa kemerinde takılı bir bıçağı kaptığı gibi tam saldırganın üstüne çullanıyordu ki, dolaşanların hayhuyu ortasında, Peru ketenkuşununkine benzeyen boğuk bir çığlık yankılandı. Sambo ortadan yok oldu.

"Kaba ve ödlek!" diye haykırdı André Certa.

"Kendine hâkim ol," dedi Millaflores yavaşça. "Plaza-Mayor'dan gidelim. Limalı kadınlar pek kendini beğenmişler burada!"

O zaman delikanlılar grubu meydanın arka tarafına yöneldi. Gece çökmüştü ve Limalı kadınlar "tapadas"* adını sahiden hak ediyorlardı, zira sıkıca kapanmış mantoları altında yüzleri ayırt edilmiyordu.

Plaza-Mayor hâlâ hareketliydi. Çığlıklar ve hengâme gitgide artıyordu. Meydanın kuzeyinde yer alan vilayet sarayının merkez kapısı önünde bekleyen atlı muhafızlar, sürekli hareket halindeki kalabalığın ortasında hareketsiz kalmakta zorlanıyordu. Sanki türlü çeşit iş kolu, her tür eşyanın muazzam bir sergisinden başka bir şey olmayan meydanda randevulaşmış gibiydi. Vilayet sarayının zemin katı ile katedralin subasmanı, bütün tropikal ürünler için tam bir açık pazar yeri haline gelen dükkânlarla işgal edilmişti.

Meydan gürültülüydü, fakat katedralin çan kulesinde Angelus duası çaldığında, tüm bu gürültü aniden yatıştı. Büyük yaygaranın yerini dua fısıltıları aldı. Kadınlar gezintilerini kesip ellerini tespihlerine götürdü.

Herkes durup eğildiğinde, genç bir kıza refakat eden yaşlı bir dadı kalabalıkta kendine yol açmaya çalışıyordu. Duacıları rahatsız eden iki kadına hita-

---

* Saklı.

ben yakışıksız nitelemeler işitildi. Genç kız durmak istedi, ama dadı onu daha kuvvetli sürükledi.

"Şu iblisin kızını görüyor musunuz?" dendi yanı başındaki biri.

"Bu lanetli dansçı da ne?"

"Şu Carcaman* kadınlarından biri daha!"

Genç kız sonunda utana sıkıla durdu. Ansızın bir katırcı onu omzundan tutup, diz çökmeye zorladı, ama elini henüz üzerine götürmüştü ki, güçlü bir kol adamı tutarak yere serdi. Yıldırım hızında gerçekleşen bu sahneyi bir karmaşa anı izledi.

"Kaçın, küçük hanım!" dedi yumuşak ve saygılı bir ses genç kızın kulağına.

Korkudan beti benzi atan kız döndü ve yanında, kollarını kavuşturmuş, kararlılıkla hasmını bekleyen uzun boylu, genç bir yerli gördü.

"Eyvah, mahvolduk!" diye haykırdı dadı.

Ve genç kızı sürükledi.

Yere düşünce fena yaralanan katırcı ayağa kalkmıştı, fakat azametle karşısında dikilen genç yerli gibi bir rakipten intikam almaktan vazgeçmeyi ihtiyatlı bularak, katırlarının yanına döndü ve gereksiz tehditler savurarak çekip gitti.

---

* Perululların Avrupalılara verdikleri aşağılayıcı isim.

Kollarını kavuşturmuş, genç bir yerli gördü.

II

Lima şehri, mansabına dokuz fersah mesafedeki Rimac Vadisine sokulmuştur. Kuzey ve doğuda arazinin, And Sıradağlarının bir parçasını oluşturan ilk kıvrımları başlar. Lima'nın arkasında yükselen San Cristoval ve Amancaës Dağlarının meydana getirdiği Lurigancho Vadisi, şehrin kenar mahallelerinde son bulur. Kent nehrin tek bir yakasına yayılır. Diğer yaka, San-Lazaro kenar mahallesi tarafından işgal edilmiştir ve beş kemerli bir köprüyle kente bağlanır, köprünün ayakları üçgen prizması şeklindedir ve nehrin akış yönünün tersindedir. Akıntı yönündeki kemerlerde, gezintiye çıkan şık insanların yaz akşamları yayılıp güzelce şelaleyi seyredebildikleri banklar bulunur.

Şehir batıdan doğuya üç kilometre uzunluğunda ve köprüden surlara kadar yalnızca iki kilometre genişliğindedir. Surlar, on iki ayak yüksekliğinde, tabanları on ayak kalınlığındadır; bol miktarda güneşte kurutulmuş samanla karışık balçıktan yapılmış bir tür tuğla olan kerpiçten inşa edildiklerinden depreme dayanıklıdır. Üç ön, yedi de yan kapının bulunduğu surlar güneydoğu ucunda, küçük Sainte-Catherine Kalesinde son bulur.

1534'te, Pizarre tarafından, Epifani günü kurulan eski *Krallar Kenti* budur. Hep yeniden canlanan

devrimlere sahne olmuştur ve yine olacaktır. Lima 1779'da, benzersiz bir şekilde yapılmış Callao Limanı sayesinde Amerika'nın Pasifik Okyanusundaki ana deposuydu. Taş, kum ve her çeşit enkazla dolu, eski, birinci sınıf bir gemi karaya çekilmiş ve Guayaquil tarafından yollanan, su çekmeyen ve şekli bozulmayan mangrov ağacından temel kazıkları Callao Mendireğinin yükseldiği sarsılmaz temel haline gelen iskeletin çevresine çakılmıştı.

Amerika'nın karşı tarafında yer alan Cartagena ve Bahia'nınkinden daha yumuşak ve ılıman iklim, Lima'yı Yenidünya'nın en hoş şehirlerinden biri yapar. Rüzgârın iki değişmez yönü vardır. Ya güneybatıdan esip Pasifik Okyanusunu geçerken serinler ya da sıradağların buzlu zirvesinin serinliğinin içine işlediği güneydoğudan gelir.

Tropik enlemlerde geceler saf ve güzeldir. Bulutsuz bir göğün ışınlarına maruz kalan toprağı verimli kılan o faydalı çiy gece oldu mu her tarafa yayılır. Gene gece çökünce, Lima ahalisi güneşin çekilmesiyle serinleyen evlerindeki gece gezmelerini uzatır; çok geçmeden sokaklar ıssızlaşır, ancak sert içki veya bira düşkünlerinin dadandıkları birkaç meyhane açık kalır.

O akşam genç kız, peşinde dadısıyla, heyecanı yüzünden başka başka şekillerde duyduğu en ufak gürültüye bile kulak kabartarak ve arabaya koşulu katırların çıngırakları ya da bir yerlinin ıslığından başka bir şey duymadan, bir aksilikle karşılaşmaksızın, Rimac Köprüsü'ne vardı.

Sarah adındaki bu kız babası Yahudi Samuel'in evine giriyordu. Yarı esnek plilerle kıvrılmış, altı daracık, koyu renk bir etek giymişti. Eteğin darlığı onu ufak adımlar atmaya mecbur bırakıyor ve Limalı ka-

dınlara mahsus şu hassas zarafeti kazandırıyordu. Dantel ve çiçeklerle süslü eteğin bir kısmı, başının üzerine çıkıp bir kapüşonla başını kapatan ipek mantonun altındaydı. Şık giysisini tamamlayan müthiş zarif çoraplar ve küçük saten ayakkabılar göze çarpıyordu; genç kızın kollarında çok değerli bilezikler sıralanmıştı, İspanyolca "donayre" kelimesinin gayet güzel ifade ettiği bu cazibenin benliğinin tamamına işlemiş olduğu belliydi.

Millaflores doğru söylemişti. André Certa'nın nişanlısının sadece ismi Yahudi olmalıydı, zira güzelliği her türlü övgüyü aşan, hayranlık verici "señora"ların en bilinen örneğiydi.

Dadı, yüzünden cimrilik ve tamahkârlık akan ihtiyar Yahudi kadın, Samuel'in layığınca para ödediği vefakâr bir hizmetkârdı.

İki kadın San-Lazaro kenar mahallesine girdikleri sırada, keşiş cüppesi giymiş bir adam, başında kukuleta, onlara dikkatle bakarak yanlarından geçti. İri yarı adam sükûnet ve iyilik telkin eden o mükemmel çehrelerden birine sahipti. Bu Peder Joachim de Camarones'ti ve geçerken Sarah'ya anlayışla gülümsedi. Genç kız keşişe nazik bir el işareti yaptıktan sonra hemen takipçisine baktı.

"Ne oluyor, señora?" dedi yaşlı kadın ters ters. "İsa'nın oğullarının hakaretine maruz kalmak yeterli değil mi? Bir de rahip selamlamanız mı lazım? Yoksa bir gün sizi elinizde tespih, kilise ayinlerini izlerken mi göreceğiz?"

Kilise ayinleri Limalı kadınların en büyük işidir.

"Tuhaf varsayımlarda bulunuyorsunuz," diye karşılık verdi genç kız, kızararak.

"Sizin davranışınız kadar tuhaf! Bu akşam olanları Samuel Efendi öğrenirse ne der?"

"Kaba bir katırcı küfretti diye ben mi suçluyum yani?"

"Anlamıyorum, señora," dedi ihtiyar kafasını sallayarak. "Ve o katırcının lafını bile etmek istemiyorum."

"O halde bu genç adam beni ayaktakımının hakaretlerine karşı savunarak yanlış mı yaptı?"

"O dağlı ilk defa mı yolunuza çıktı?" diye sordu dadı.

İyi ki genç kızın mantosu yüzünü kapatıyordu, çünkü karanlık, yaşlı hizmetkârın sorgulayıcı bakışındaki rahatsızlığı gizlemeye yetmezdi.

"Neyse, yerliyi boş verin," diye devam etti. "Onu gözetmek benim işim. Yakındığım şey, o Hıristiyanları rahatsız etmemek için duaları sırasında durmak istemeniz. Onlar gibi diz çökmeyi arzulamadınız mı? Ah! Señora, babanız böyle bir dinden dönme düşüncesine müsamaha gösterdiğimi öğrenirse, beni anında kovar!"

Ama genç kız artık onu dinlemiyordu. Yaşlı kadının genç dağlı hakkındaki yorumu onu daha tatlı düşüncelere itmişti. Delikanlının müdahalesi ona ilahi bir olay gibi geliyordu. Karanlıklara gizlenip hâlâ onu takip edip etmediğini görmek için birçok defa arkasına döndü. Sarah'nın yüreğinde, ona mükemmelen yakışan belli bir cesaret vardı. Muhteşem bir İspanyol olarak, gözlerini adama dikmesi, adamın kendiyle iftihar etmesine delaletti ve genç kızı korumasının bedeli olarak tek bir bakış bile dilenmemişti.

Dağlı gözlerini kendisinden ayırmadığını düşünen Sarah pek yanılmıyordu. Martin Paz, genç kıza yardım ettikten sonra, kızın sağ salim evine gitmesinden emin olmak istedi. O yüzden, sokakta dolaşanlar dağıldığında, fark edilmeden kızı takibe koyuldu.

Dağlıların milli kıyafetlerini asilce taşıyan Martin Paz yakışıklı bir genç adamdı. Geniş kenarlı hasır şapkasından, lüleleri yüzünün bakır rengiyle uyuşan güzel, siyah saçları taşıyordu. Gözleri sonsuz bir yumuşaklıkla parlıyor ve burnu, ırkdaşlarında ender rastlanan güzel bir ağzı vurguluyordu. Manco-Capac'ın cesur torunlarından biriydi ve damarları insanı büyük işler başarmaya iten şevkle dolu olmalıydı.

Martin Paz parlak renkli pançosuna gururla sarınmıştı. Kemerinde şu Malezya hançerlerinden biri takılıydı, hançeri kullananın koluna perçinlenmişe benzeyen bu silah tecrübeli bir elde korkunç olabilirdi. Dağlı, Amerika'nın kuzeyinde, Ontario Gölünün kıyılarında, İngilizlere karşı onca kahramanca savaş vermiş göçebe kabilelerin reisiydi.

Martin Paz, Sarah'nın, zengin Samuel'in kızı ve varlıklı melez André Certa'nın nişanlısı olduğunu biliyordu; doğum, konum ve zenginlik itibarıyla kızın kendisine ait olamayacağını da biliyordu, fakat kendi gayretinden başka bir şey hissetmediğinden bütün bu imkânsızlıkları unutuyordu.

Düşüncelerine dalan Martin Paz, onu durduran iki yerli yanına geldiklerinde, yürüyüşünü hızlandırıyordu.

"Martin Paz," dedi içlerinden biri, "bu akşam dağlardaki kardeşlerimizi görmen lazım!"

"Görürüm," diye cevap verdi dağlı, soğuk bir edayla.

"*Annonciacion* uskunası Callao hizasında göründü, birkaç saniye oyalandı, sonra buruna sığınıp kısa sürede ortadan yok oldu. Kuşkusuz Rimac mansabına doğru karaya yaklaşmıştır ve ağaç kabuğundan sandallarımızın gidip mallarını boşaltarak uskunayı hafifletmesi iyi olacaktır. Senin de orada bulunman lazım!"

"Martin Paz ne yapması gerektiğini bilir ve yapacaktır."

"Seninle Sambo adına konuşuyoruz burada."

"Bense sizinle kendi adıma konuşuyorum!"

"Bu saatte San-Lazaro Mahallesindeki varlığını tuhaf bulmasından kaygılanmıyor musun?"

"Canımın istediği yerdeyim."

"Yahudi'nin evi önünde mi?"

"Bunu kötü bulan kardeşlerim bu gece dağda bana rastlayacaklar."

Üç adamın gözlerinde kıvılcımlar çaktı, ama hepsi o kadar. Yerliler Rimac'ın kıyısına döndüler ve ayak sesleri karanlığın içinde kayboldu.

Martin Paz, Yahudi'nin evine fazlasıyla yaklaşmıştı. Bu ev, Lima'daki bütün evler gibi, sadece iki katlıydı. Tuğladan yapılmış zemin katın üstünde, birbirine bağlanıp alçıyla sıvanmış kamışlardan yapılma duvarlar vardı. Binanın depreme dayanıklı tüm bu bölümü, usta bir boyacılık işiyle, ilk katın temel tuğlalarını taklit ediyordu. Kare biçimindeki çatı çiçeklerle kaplıydı ve hoş kokularla dolu bir teras meydana getiriyordu.

Kulübeler arasında yer alan geniş bir araba kapısı avluya açılıyordu, ama âdet olduğu üzere bu kulübelerin sokağa bakan hiç penceresi yoktu.

Martin Paz, Sarah'nın konutu önünde durduğu zaman, cemaat kilisesinde saat on biri vuruyordu. Etrafta derin bir sessizlik hüküm sürüyordu.

Dağlı niçin o duvarların önünde kıpırdamadan duruyordu? Çünkü gecenin karanlığında kokularından hiçbir şey kaybetmeyen ama muğlak birer şekilden farklı olmayan terastaki çiçeklerin ortasında beyaz bir gölge belirmişti.

Martin Paz gayri ihtiyari iki elini yukarı kaldırıp tapınma halinde birleştirdi.

Beyaz gölge, korkmuş gibi, birden siliniverdi. Martin Paz arkasını döndü ve kendini André Certa'yla karşı karşıya buldu.

"Ne zamandan beri yerliler geceyi böyle derin düşüncelere dalarak geçiriyor?" diye sordu André Certa hiddetle.

"Atalarının öz toprağına ayak bastıklarından beri," diye yanıtladı Martin Paz.

André Certa kımıldamayan rakibine doğru bir adım attı.

"Sefil herif! Rahat bırakacak mısın beni?"

"Hayır," dedi Martin Paz. Ve iki hasmın sağ ellerinde iki bıçak parladı. Aynı boydaydılar ve aynı güçte gibiydiler.

André Certa kolunu hızla kaldırıp daha süratli bir şekilde geri indirdi. Bıçağı dağlının Malezya hançerine denk gelmişti. Omzundan vurularak, hemen yere yuvarlandı.

"İmdat! Yardım edin!" diye bağırdı.

Yahudi'nin kapısı açıldı. Komşu bir evden melezler koştular. Bir kısmı oradan çabucak uzaklaşan yerliyi takip etti; ötekiler yaralıyı kaldırdı.

"Kim bu adam?" dedi aralarından biri. "Denizciyse Saint-Esprit, yerliyse Sainte-Anne Hastanesi'ne."

İhtiyarın biri yaralıya yaklaştı ve onu görür görmez haykırdı:

"Bu genç adam bana götürülsün. Ne garip bir felaket!"

İhtiyar, Yahudi Samuel'di ve yaralının kızının nişanlısı olduğunu anlamıştı.

Bununla beraber Martin Paz, karanlığın yardımıyla ve hızlı koşarak kendisini takip edenlerden kurtulmayı umuyordu. Hayatı tehlikedeydi. Kırsala ulaşabilse, güvende olurdu, ama şehrin akşam on birde

kapanan kapıları ancak sabaha karşı dört sularında tekrar açılıyordu.

Daha önce geçtiği taş köprüye vardı. O sırada peşindekilere katılmış bulunan melezler ve birkaç asker onu iyice köşeye sıkıştırmıştı. Şanssızlık eseri karşı uçta bir devriye belirdi. Ne ileri gidebilen ne de geri dönebilen Martin Paz, korkuluğu aştı ve taş yatağında gürül gürül akan tazyikli akıntıya atıldı.

İki taraftaki adamlar, kaçağı karaya çıkınca yakalamak için, köprünün alt kısmına doğru koştular.

Ama nafile. Martin Paz bir daha görünmedi.

III

André Certa, Samuel'in evine girdikten ve aceleyle hazırlanmış bir yatağa yattıktan sonra kendine geldi ve yaşlı Yahudi'nin elini sıktı. Uşaklarından biri tarafından çağırılan hekim çabucak koşup gelmişti. Yara ciddiye benzemiyordu; melezin omzundaki kesiğe bakılırsa çelik yalnızca eti sıyırmıştı. Birkaç güne kadar ayağa kalkmalıydı.

Samuel ve André Certa yalnız kaldıklarında, delikanlı şöyle dedi:

"Terasınıza çıkan kapıya duvar ördürseniz iyi edersiniz, Üstat Samuel."

"Neden korkuyorsunuz ki?" diye sordu Yahudi.

"Sarah'nın yerlilerin, kendisine hayran bakışlarına karşılık vermesinden korkuyorum. Bana saldıran bir hırsız değil, ancak mucize eseri kurtulduğum bir rakipti!"

"Ah! Kutsal Sofralar adına," diye haykırdı Yahudi, "yanılıyorsunuz! Sarah mükemmel bir eş olacaktır. Size onur vermesi için hiçbir şeyi eksik etmeyeceğim."

André Certa dirseği üzerinde yarı doğruldu.

"Üstat Samuel, yeterince sık hatırlamadığınız bir şey, Sarah'nın eşi olmak için size yüz bin ödeyeceğim."

"André Certa," diye cevap verdi Yahudi, haris bir sırıtışla, "ben bu makbuzu nakit parayla değiştirmeye hazır olduğumu gayet iyi anımsıyorum."

Bunu söyleyen Samuel cüzdanından André Certa'nın eliyle ittiği bir kâğıt çıkardı.

"Sarah karım olmadıkça ve böyle bir rakiple çekişmem gerektiği için asla olmayacaksa, aramızda bir pazarlık söz konusu değil! Hedefimin ne olduğunu biliyorsunuz, Üstat Samuel. Sarah'yla evlenerek, bana sadece aşağılayıcı bakışlar atan bütün o asilzadelerle eşit olmak istiyorum!"

"Ve bunu yapabileceksiniz, André Certa, zira evlenince mağrur İspanyollarımızın salonlarınıza doluştuğuna şahit olacaksınız!"

"Sarah bu akşam neredeydi?"

"Yaşlı kadın Ammon'la İsrail tapınağındaydı."

"Dini ayinlerinizi Sarah'ya uygulatmak da niye?"

"Ben Yahudi'yim," diye karşılık verdi Samuel. "Dinimin gereklerini yerine getirmezse Sarah kızım olabilir mi?"

Samuel adi bir adamdı. Otuz dinar için efendisini ele veren Yehuda'nın soyundan geliyordu, her yerde ve her şeyin kaçakçılığını yapardı. Lima'ya on sene evvel yerleşmişti. Hem zevkine hitap ettiği hem de hesaplarına uyduğu için, kendine San-Lazaro Mahallesinin ucunda bir konut seçmişti ve o zamandan itibaren bir takım şüpheli vurgunlara girişmek üzere pusuya yatmıştı. Sonra yavaş yavaş büyük bir zenginlik sergiledi. Şatafatlı evi son derece bakımlıydı ve çok sayıda hizmetkârı, akıllı maiyeti ona muazzam getiriler sağladı.

Samuel gelip Lima'ya yerleştiğinde, Sarah sekiz yaşındaydı. Daha o zamandan zarif ve sevimli kız herkesin hoşuna gidiyor ve Yahudi idolüne benziyordu. Birkaç yıl sonra güzelliği herkesin bakışlarına mazhar oldu. Melez André Certa'nın genç kıza tutulması da gayet anlaşılırdı. Açıklanamaz görünen şey Sarah'nın nikâhının bedeli yüz bin kuruştu, ama bu pazarlık

gizliydi. Zaten Samuel'in yerli ürünler gibi duygu kaçakçılığı da yapması gerekiyordu. Bankacı, tefeci, tüccar, armatör, herkesle iş yapma yeteneğine sahipti. O gece Rimac'ın mansabına doğru karaya yanaşmaya çalışan *Annonciacion* yelkenlisi Yahudi Samuel'e aitti.

Bu adam, onca iş hareketi ortasında, geleneksel bir inat ve titiz bir batıl inançla, dininin adetlerini yerine getiriyordu ve kızı da İsrail alışkanlıkları hususunda özenle eğitilmişti.

Ayrıca bu sohbet sırasında, melez bu konu hakkındaki hoşnutsuzluğunu belli ettiğinde, ihtiyar adam sessiz ve düşünceli kaldı. Sessizliği bozan André Certa oldu:

"Sarah'yla evlenme amacımın onu Katolikliğe dönmeye mecbur bırakacağını unutuyor musunuz?"

"Haklısınız," diye cevap verdi Samuel üzgün bir halde, "fakat Sarah, İncil'e göre benim kızım oldukça Yahudi de olacaktır!"

O sırada oda kapısı açıldı ve kâhya içeri girdi.

"Katil yakalandı mı?" diye sordu Samuel.

"Her şey öldüğüne delalet ediyor!" diye yanıtladı kâhya.

"Öldü, ha!" dedi André Certa, sevinçli bir hareket yaparak.

"Bir askeri birlikle aramızda sıkışınca, köprü korkuluğunu aşıp Rimac'a atlamak zorunda kalmış."

"İyi de kıyılardan birine çıkamadığını nereden biliyorsunuz?" diye sordu Samuel.

"Eriyen karlar o noktada sel gibi akıyor," diye cevap verdi kâhya. "Hem nehrin her iki yakasında nöbet tutuyoruz ve kaçak hiç görünmedi. Geceyi Rimac'ın kıyılarını gözleyerek geçirecek devriyeler bıraktım."

"İyi," dedi ihtiyar, "adaleti kendi eliyle sağlamış! Kaçarken onu tanıdınız mı?"

"Elbette. Dağlı Martin Paz'dı."

"Bu adam bir süredir Sarah'yı gözlüyor muydu?" diye sordu Yahudi.

"Bilmiyorum," diye yanıtladı Kâhya.

"Yaşlı Ammon'u getirttirin."

Kâhya çekildi.

"Bu yerlilerin kendi aralarında gizli bağlantıları mevcut," dedi ihtiyar. "Adamın kızımı bir süredir takip edip etmediği öğrenmek lazım."

İçeri giren dadı, efendisinin karşısında dikildi.

"Kızım," diye sordu Samuel, "bu akşam olan biteler konusunda hiçbir şey bilmiyor mu?"

"Haberim yok," diye cevap verdi dadı, "ama hizmetkârlarınızın çığlıkları beni uyandırdığı zaman señoranın odasına koştum ve onu neredeyse hareketsiz buldum."

"Devam et," dedi Samuel.

"Sıkıntısının sebebine dair ısrarlı sorular sorduğum hanım, katiyen cevap vermek istemedi. Hizmetlerimi kabul etmeden yatağa uzandı ve huzurundan çekilmek zorunda kaldım."

"O yerli sık sık yoluna çıkıyor muydu?"

"Pek bilmiyorum, efendim! Yine de ona San-Lazaro sokaklarında çok rastladım ve bu akşam Plaza-Mayor'da señoraya yardım etti."

"Yardım mı? Nasıl?"

Yaşlı kadın yaşanan sahneyi anlattı.

"Ah! Kızım o Hıristiyanların arasında diz çökmek istiyordu, ha!" diye haykırdı Yahudi öfkeyle. "Tüm bunlardan bir şey anlamıyorum! Seni kovmamı mı istiyorsun?"

"Affedin, efendim!"

"Defol git!" diye cevap verdi ihtiyar adam sertçe.

Yaşlı kadın mahcup bir halde dışarı çıktı.

"Defol git!" diye cevap verdi ihtiyar adam sertçe.

"Gördüğünüz gibi çabucak evlenmemiz gerekiyor!" dedi o zaman André Certa. "Ama şimdi dinlenmeye ihtiyacım var. Beni yalnız bırakın, lütfen."

İhtiyar bu sözler üzerine yavaşça çekildi. Ancak, yatağına dönmeden evvel, kızının durumundan emin olmak istedi ve usulcacık odasına girdi. Sarah, zengin ipek örtüler içinde, huzursuz bir uykuya dalmıştı. Tavan süslemelerine asılı, kaymaktaşından yapılmış bir gece lambası tatlı ışığını yayıyor ve aralık duran pencere, inik storlar arasından, sarısabır ve manolya kokuları sinmiş göğün serinliğinin girmesini sağlıyordu. Sömürgelerde doğmuş Avrupalıların şatafatlı zevki odanın özenle yontulmuş raflarına dağıtılmış, bin bir zarif sanat eşyasında parlıyordu. Gecenin donuk ışıklarında genç kızın ruhu adeta bu harikalar arasında oynuyordu.

İhtiyar adam Sarah'nın yatağına yaklaşıp, nasıl uyuduğunu görmek için üstüne eğildi. Genç Yahudi kız acı verici bir düşünce yüzünden endişeliye benziyordu. Bir ara dudaklarından Martin Paz adı kaçtı.

Samuel odasına geri döndü.

Güneşin ilk ışıklarıyla Sarah aceleyle kalktı. Hizmetindeki siyahi yerli adam Liberta yanına koştu ve Sarah'nın emri doğrultusunda, hanımefendisi için bir katır, kendisi içinse bir at eyerledi.

Sarah'nın, bu sadık hizmetkârı eşliğinde sabah gezintileri yapma âdeti vardı.

Kahverengi bir etek ve koca püsküllü bir kaşmir manto giydi; bir hasır şapkanın geniş kenarları altına sığınıp, uzun ve siyah saç örgülerini sırtında dalgalanmaya bıraktı ve tasalarını daha iyi saklamak için dudaklarının arasına kokulu bir sigara sıkıştırdı.

Eyere yerleşti ve kısa süre içinde şehirden çıkıp kırsalda atını koşturarak Callao'ya yöneldi. Liman

çok hareketliydi; *Annonciacion* uskunası bazı hileli niyetleri olduğunu ele veren birtakım kuşku verici manevralar yapınca sahil muhafaza görevlileri gemiyle çarpışmak zorunda kalmıştı. *Annonciacion* Rimac'ın ağzından gelecek birkaç şüpheli tekneyi bekliyor gibiydi, fakat tekneler ona yanaşmadan önce kaçabilmiş ve liman sandallarından kurtulabilmişti.

Uskunanın güzergâhı hakkında muhtelif söylentiler dolaşıyordu. Kimilerine göre, Kolombiyalı askeri birliklerle dolu halde Callao'nun başat gemilerini ele geçirmeye ve utanç verici bir şekilde Peru'dan kovulmuş Bolivar'ın askerlerine yapılan hakaretin öcünü almaya çalışıyordu.

Başkalarına göre, yelkenli sadece Avrupa yünlerinin kaçakçılığıyla meşguldü.

Bu az çok doğru olan haberleri kafaya takmayan ve sadece bahane olsun diye liman gezintisine çıkan Sarah, Lima'ya geri dönerek, Rimac kıyılarına erişti.

Irmaktan yukarı, köprüye kadar çıktı. Orada asker ve melez kalabalıkları kıyının çeşitli noktalarını tutmuşlardı.

Liberta genç kıza geçen geceki olayları aktarmıştı. Kızın emri uyarınca, korkuluktan sarkan birkaç askere sorular sordu ve yalnızca Martin Paz'ın boğulduğunu değil, cesedinin bile bulunmadığını öğrendi.

Bayılmak üzere olan Sarah'nın, kendini acısına bırakmamak için bütün manevi gücünü kullanması gerekti.

Sarah sahillerde gezinen insanlar arasında, vahşi yüz hatlarına sahip bir yerli fark etti: Bu umutsuzluğa kapılmışa benzeyen Sambo'ydu.

Sarah, yaşlı dağlının yanından geçerken, şu sözcükleri işitti:

"Felaket! Felaket! Sambo'nun oğlunu öldürdüler! Oğlumu öldürdüler!"

Genç kız doğrulup, Liberta'ya kendisini izlemesini işaret etti. Bu defa, fark edilmekten çekinmeden Sainte-Anne Kilisesine gitti, atını yerliye bıraktı, Katolik mabedine girdi, Peder Joachim'i sordu ve taş döşemelere diz çökerek Martin Paz'ın ruhuna dua etti.

Diz çökerek Martin Paz'ın ruhuna dua etti.

IV

Martin Paz'dan başka kim olsa, Rimac'ın sularında ölürdü. Ölümden kurtulmak için şaşırtıcı gücü, yenilmez iradesi ve bilhassa Yenidünya'nın özgür yerlilerinin özelliklerinden biri olan o soğukkanlılığı gerekmişti.

Martin Paz, askerlerin, onu köprüde yakalamak için kuvvetlerini akıntının aşılması imkânsız görünen yerinde yoğunlaştırdıklarını biliyordu, fakat güçlü hamlelerle akıntıya karşı koymayı başardı. Suyun alt kısımlarında daha az dirençle karşılaşınca, kıyıya ulaşabildi ve bir mangrov kümesinin arkasına sığındı.

Şimdi ne yapacaktı? Askerler fikir değiştirebilir ve nehrin akıntısına karşı yüzmeyi deneyebilirlerdi. Martin Paz o zaman mutlaka yakalanırdı. Çabucak karar verdi: Şehre dönüp orada saklanacaktı.

Şehirden çıkmakta geç kalmış birkaç yerliden kaçınmak için, en geniş sokaklardan birini kullanmak zorunda kaldı. Ama gözlendiği hissine kapıldı. Tereddüde mahal yoktu. Gözüne hâlâ parlak bir şekilde aydınlatılan bir ev ilişti. Araba kapısı, avludan çıkan ve İspanyol aristokrasisinin seçkinlerini evlerine götüren maiyetine yol vermek için açıktı.

Martin Paz görünmeden bu konuta süzüldü ve neredeyse hemen arkasından kapılar kapandı. Sedir

ağacından yapılmış, kıymetli duvar kaplamalarıyla süslü, zengin bir merdiveni çabucak aştı. Salonlar hâlâ aydınlık, ama kesinlikle boştu. Onları yıldırım hızıyla geçip, sonunda karanlık bir odaya saklandı.

Çok geçmeden son avizeler de söndü ve ev yeniden sessizleşti.

O zaman Martin Paz bulunduğu yeri tanımakla ilgilendi. Odanın pencereleri bir iç bahçeye bakıyordu. Kaçmanın mümkün olduğunu düşündü ve tam ileri atılıyordu ki şu sözleri duydu:

"Señor, şu masanın üstüne bıraktığım elmasları çalmayı unuttunuz!"

Martin Paz arkasına döndü. Mağrur yüz ifadeli bir adam parmağıyla bir mücevher kutusunu gösteriyordu.

Bu şekilde hakarete uğrayan Martin Paz, soğukkanlılığını koruyan İspanyol'a yaklaştı ve ucunu kendine çevirdiği bir hançer çekti:

"Señor," dedi boğuk bir sesle, "benzer lafları tekrar ederseniz, ayaklarınızın dibinde kendimi öldürürüm!"

Şaşıran İspanyol dağlıyı daha dikkatli süzdü ve içinde ona karşı bir nevi sempati hissetti. Pencereye gidip yavaşça kapattı ve hançeri yere düşen adama geri dönerek:

"Kimsiniz?" diye sordu.

"Yerli Martin Paz... Bana saldıran ve bir bıçak darbesiyle yere serdiğim bir meleze karşı kendimi savunduğum için askerler tarafından kovalanıyorum! Bu melez sevdiğim bir genç kızın nişanlısı! Şimdi, Señor, öyle uygun görürseniz, beni düşmanlarıma teslim edebilirsiniz!"

"Bayım," dedi sadece İspanyol, "yarın Chorillos sahiline gidiyorum. Bana refakat etmek isterseniz,

geçici olarak her türlü takipten korunursunuz ve Marki Don Végal'in konukseverliğinden asla şikâyet etmezsiniz!"

Martin Paz soğuk bir tavırla eğildi.

"Yarına kadar şu yatakta istirahat edebilirsiniz," diye devam etti Don Végal. "Kimse gizlendiğiniz yerden şüphelenemez."

İspanyol odadan çıkıp, bu kadar cömert bir güvenden duygulanan yerliyi yalnız bıraktı. Sonra Martin Paz kendini markinin himayesine terk ederek, huzur içinde uykuya daldı.

Ertesi gün şafakta marki yola çıkmak için son emirleri verdi ve Yahudi Samuel'in yanına gelmesini rica etti, ama daha önce ilk sabah ayinine gitti.

Bu genelde bütün Peru asilzadelerinin uyduğu bir alışkanlıktı. Lima, kuruluşundan beri aslen Katolik'ti. Çok sayıdaki kilisenin yanı sıra, yirmi iki rahibe, on yedi rahip manastırı ve dileklerini ifade etmeyen kadınlar için dört huzur evi vardı. Bu kurumlardan her birinin özel bir şapeli mevcuttu, öyle ki Lima'da sekiz yüz sofu ya da laik papazın, üç yüz rahibenin dinsel ayinlerini gerçekleştirdikleri, ibadete tahsis edilmiş, yüzden fazla ev vardı.

Don Végal, Sainte-Anne'a girince, ilk önce diz çökmüş bir genç kız gördü. Kız ağlaya ağlaya dua ediyor, büyük bir acı duyuyor gibiydi. Marki ona duygulanmadan bakamadı ve birkaç merhametli laf etmeye hazırlanıyordu ki, Peder Joachim geldi ve ona alçak sesle:

"Lütfen yaklaşmayın, Don Végal!" dedi.

Sonra papaz Sarah'ya bir işaret yaptı ve genç kız loş ve ıssız şapelde peşinden gitti.

Don Végal sunağa yöneldi ve ayini dinledi. Sonra geri dönüp gayri ihtiyari, hayali zihnine kazınmış olan genç kızı düşündü.

Don Végal salonda Yahudi Samuel'i buldu, oraya gelmesi için adama haber göndertmişti.

Samuel geceki olayları unutmuşa benziyordu. Kazanç umudu yüzüne can katıyordu.

"Beyimiz ne istiyorlar?" diye sordu İspanyol'a.

"Bir saatten önce otuz bin nakde ihtiyacım var."

"Otuz bin ha!.. Kimde var ki?.. Kutsal Kral David adına! Onu bulmam hazretlerinin sandığından daha zor, señor!"

"İşte, birkaç çok değerli mücevher kutusu," diye devam etti Don Végal, Yahudi'nin sözlerine takılmadan. "Ayrıca size Cusco yakınında hatırı sayılır bir toprağı ucuza satabilirim."

"Ah! Señor," diye haykırdı Samuel, "topraklar bizi batırıyor! Onları ekecek kadar kol gücümüz yok. Yerliler dağlara çekiliyorlar ve hasat maliyeti bile karşılamıyor!"

"Sizce bu elmaslar ne kadar eder?" diye sordu Marki.

Samuel cebinden ufak bir hassas terazi çıkardı ve taşları titiz bir dikkatle tartmaya koyuldu. Böyle yaparken, bir yandan da konuşuyor ve âdeti olduğu üzere, kendisine sunulan güvenceye kusur buluyordu.

"Elmaslar!.. Kötü yatırım!.. Ne gelir getirir ki?.. Parayı gömmek daha iyi!.. Bunun mükemmel bir berraklıkta olmadığını fark edersiniz, señor... Ziynet eşyalarını kolay satamıyorum, biliyor musunuz? O malları Birlik eyaletlerine kadar yollamam lazım!.. Kuşkusuz Amerikalılar onları satın alır, ama sadece Albion'un* oğullarına devretmek için. Böylece kabak benim başıma patlasa da, çok haklı olarak dürüst bir komisyon kazanmak isterler... On binin beyimizi memnun edeceğini düşünüyorum!.. Şüphesiz bu az, ama..."

---

* İngilizler –çn.

"On binin bana yetmediğini söyledim mi?" diye devam etti İspanyol, derin bir aşağılama edasıyla.

"Señor, yarım real dahi veremem!"

"Bu mücevher kutularını götürün ve istediğim meblağı hemen verin. İhtiyacım olan otuz bini tamamlamak için bu eve makul bir ipotek koyarsınız... Sizce sağlama benziyor mu?"

"Eh! Señor, ha bire zelzelelere maruz kalan bu şehirde kimin yaşayıp kimin öldüğü, kimin ayakta kalıp kimin düştüğü bilinmiyor!"

Bunları söyleyen Samuel, parkelerin sağlamlığını sınamak için birçok kez topuklarını yere vurarak gezindi.

"Neticede saygıdeğer beyimize yardımcı olmak için," dedi, "istediğini yapmaya çalışacağım; her ne kadar şu an nakit paramdan olmak istemesem de, zira kızımı Süvari André Certa'yla evlendiriyorum... Onu tanıyor musunuz, señor?"

"Tanımıyorum ve mutabık olduğumuz meblağı derhal yollamanızı rica ediyorum. Bu mücevher kutularını da götürün!"

"Makbuz ister misiniz?" diye sordu Yahudi.

Don Végal ona cevap vermedi ve bitişik odaya geçti.

"Kibirli İspanyol!" diye homurdandı Samuel dişleri arasından. "Servetini yok ettiğim gibi küstahlığını da ezmek isterim! Süleyman adına! Ben kurnaz bir adamım, çıkarlarım duygularımla at başı gider!"

Don Végal, Yahudi'den ayrıldığında Martin Paz'ı derin bir mutsuzluk içinde bulmuştu.

"Neyiniz var?" diye sordu şefkatle.

"Bu Yahudi'nin kızını seviyorum, señor!"

"Bir Yahudi kızı!" dedi Don Végal, bastıramadığı bir tiksintiyle.

Ama yerlinin üzüntüsünü görerek ekledi:

"Hadi gidelim, dostum, tüm bunları sonra konuşuruz!"

Bir saat sonra tuhaf giysilere bürünmüş Martin Paz, yanına adamlarından kimseyi almayan Don Végal'in refakatinde, şehirden çıkıyordu.

Chorillos sahili Lima'ya iki fersah mesafededir. Yerlilerden oluşan bu cemaatin hoş bir kilisesi vardır. Sıcak mevsimlerde, şık Lima sosyetesinin randevu mahallidir. Lima'da yasak olan eğlenceler Chorillos'ta bütün yaz serbesttir. Señoralar orada inanılmaz bir tutku hali sergilerler. Birçok şövalye bu güzel eşlere karşı bahse girerek, servetinin birkaç gecede yok olduğunu görmüştür.

Chorillos henüz fazla kalabalık değildi. O yüzden Don Végal ve Martin Paz deniz kenarındaki bir kır evine çekilip, Pasifik'in uçsuz bucaksız ovalarını seyrederek, huzur içinde yaşayabildiler.

Peru'nun en köklü İspanyol ailelerinden birine mensup Marki Don Végal haklı olarak gurur duyduğu görkemli soyun kendisinde son bulduğunu görüyordu. Bu sebeple yüzünde, derin bir kederin izleri fark ediliyordu. Bir müddet politik işlere karıştıktan sonra, şahsi hırslar uğruna yapılan bitmek bilmez devrimlere açıklanamaz bir tiksinti hissetmiş ve sadece sıkı bir nezaketin gereklerinin ender aralıklarla kesintiye uğrattığı bir tür inzivaya çekilmişti.

Muazzam serveti günden güne azalıyordu. Adam eksikliği dolayısıyla yüzüstü bırakılmış arazilerinin terk edilmesi onu yüklü borçlar almaya zorluyor, fakat yakında iflas edecek olma düşüncesi onu korkutmuyordu. Lüzumsuz bir varoluşun sıkıntısına eklenmiş, İspanyol ırkına mahsus kaygısızlık onu geleceğin tehditlerine gayet duyarsız kılmıştı. Vaktiyle tapılan bir kadının kocası, küçük, şirin bir kızın babası olarak

korkunç bir felaketle, sevgisinin bu iki nesnesinden yoksun kalmıştı!.. O zamandan beri hiçbir sevgi bağı onu dünyaya bağlamıyor ve hayatını olayların akışına bırakıyordu.

Don Végal, Martin Paz'ın temasıyla kalbinin yeniden attığını hissettiğinde, içinin çoktan öldüğüne inanıyordu. Bu yaman şahsiyet küllenmiş ateşi canlandırdı; yerlinin mağrur heybeti İspanyol şövalyelerine dayanıyordu. Sonra artık güvenmediği İspanyol soylularından sıkılan ve kendisiyle boy ölçüşmek isteyen bencil melezlerden iğrenen Marki, Pizarre'ın askerlerine karşı Amerikan toprağı için yiğitçe savaşan bu ilkel ırka bağlanmaktan zevk aldı.

Markinin aldığı haberlere göre, dağlı Lima'da ölmüş farz ediliyordu, ama Don Végal, Martin Paz'ın bir Yahudi kızına olan bağlılığının ölümden bile beter olduğunu düşünerek, Samuel'in kızının André Certa'yla evlenmesine göz yumarak yerliyi iki dertten de kurtarmaya karar verdi.

O yüzden, Martin Paz yüreğini sonsuz bir kederin kapladığını hissederken, Marki geçmişe yönelik her türlü imadan kaçınıyor ve genç yerliyi alakasız konularla oyalıyordu.

Mamafih bir gün Don Végal, tasaları münasebetiyle üzgün bir haldeyken, "Doğanızın asaletini adi bir duyguyla yadsımak niye, dostum?" dedi. "Vatanseverliği sayesinde kahramanlık mertebesine erişmiş olan şu cesur Manco-Capac atanız değil mi? Yakışıksız bir tutku yüzünden yenilmeye müsaade etmeyecek bir adam ne güzel bir rol oynayabilir! Gönlünüzden bir gün yeniden bağımsızlığınızı elde etmek geçmiyor mu?"

"Bunun için uğraşıyoruz, señor," dedi yerli. "Kardeşlerimin toplu halde ayaklanacakları gün uzak olmayabilir."

"Kardeşlerimin toplu halde ayaklanacakları gün uzak olmayabilir."

"Sizi anlıyorum! Kardeşlerinizin dağlarında hazırlandıkları şu sessiz savaştan bahsediyorsunuz! Bir işaret üzerine, ellerinde silahlarla şehre inecek ve her zamanki gibi mağlup olacaklardır! Nihayetinde, çıkar-

larınızın Peru'nun sahne olduğu, Yerliler ve İspanyolların melezler yararına kaybettikleri bu aralıksız devrimler ortasında nasıl yok olduğunu göreceksiniz!"

"Yurdumuzu kurtaracağız!" diye haykırdı Martin Paz.

"Evet, rolünüzü anlarsanız, kurtarırsınız!" diye cevap verdi Don Végal. "Sizi oğlum gibi sevdim, dinleyin beni! Bunu üzülerek söylüyorum, fakat biz İspanyollar, kuvvetli bir ırkın yozlaşmış evlatları, bir devleti kalkındırmak için gerekli güce sahip değiliz artık. Yani her yabancı sömürgeciyi dışarı atmaya niyetli o zavallı Amerikancılığa karşı zafer kazanmak size düşüyor! Evet, bunu bilin! Eski Peru İmparatorluğunu bir tek Avrupa'dan göç kurtarabilir. Hazırlandığınız, biri hariç bütün kastları dışlamaya yönelik o iç savaş yerine, elinizi açık yürekle Eski Dünya'nın emekçi halkına uzatın!"

"Yerliler, kim olursa olsun, her zaman yabancılarda bir düşman göreceklerdir, señor. O dağların havasını fütursuzca solumamız bile onlar için büyük bir ıstırap kaynağıydı Üzerlerinde sahip olduğum hâkimiyet türü, onlara zulmedenleri öldürmeye ant içmediğim gün geçersiz olacaktır. Zaten ben neyim ki şimdi?" diye ekledi Martin Paz, büyük bir hüzünle. "Lima sokaklarında üç saat bile yaşamayacak bir firari!"

"Oraya dönmemeye söz vermen lazım, dostum..."

"Hey! Bu hususta söz verebilir miyim, Don Végal? Sadece kalbimin sesine göre konuşmayacağım!"

Don Végal sessiz kaldı. Genç yerlinin tutkusu günden güne artıyordu. Lima'da tekrar belirmesi halinde onu mutlak bir ölüme koşarken görecek markinin içi titriyordu... Dilekleri için tüm kalbiyle sabırsızlanıyordu, Yahudi kızın evliliği için var gücüyle acele etmek isterdi!

Olayların durumundan bizzat emin olmak amacıyla, bir sabah Chorillos'tan ayrılıp kente geri döndü. Orada, yarası iyileşen André Certa'nın ayağa kalktığını ve müstakbel evliliğinin bütün sohbetlerin konusu olduğunu öğrendi.

Don Végal, Martin Paz'ın sevdiği genç kızı tanımak istedi. Akşam, hâlâ kalabalık olan Plaza-Mayor'a gitti. Orada eski dostu Peder Joachim'e rastladı. Don Végal ona Martin Paz'ın hayatta olduğunu bildirdiğinde rahip çok şaşırdı; genç yerliye göz kulak olmak ve onu ilgilendiren haberleri iletmek konusunda markiye samimiyetle söz verdi!

Birden Don Végal'in gözleri siyah bir mantoya sarınmış halde faytona kurulmuş genç bir kıza takıldı.

"Kim bu güzel şahıs?" diye sordu Peder Joachim'e.

"André Certa'nın nişanlısı, Yahudi Samuel'in kızı."

"Yahudi'nin kızı bu mu?"

Marki hayretini zor gizledi ve Peder Joachim'in elini sıkıp, yeniden Chorillos yoluna koyuldu.

Şaşkınlığı anlaşılıyordu, çünkü bahsi geçen Yahudi kızı, Sainte-Anne Kilisesinde dua ederken gördüğü genç kızı tanımıştı.

“Kim bu güzel şahıs?”

V

Bolivar tarafından General Santa-Cruz'un emrine verilmiş Kolombiya birlikleri aşağı Peru'dan kovulduklarından beri, o zamana kadar askeri isyanlarla çalkalanan bu ülke biraz sükûnet ve huzura kavuşmuştu. Aslında özel hırslar arık gün yüzüne çıkmıyor ve Başkan Gambarra Plaza-Mayor'daki sarayına kök salmış görünüyordu. Yani bu açıdan korkulacak bir şey yoktu, ama gerçek ve eli kulağındaki tehlike, saman alevi gibi çabuk yanıp sönen ve askeri geçit törenlerine düşkün Amerikalıların zevkini pohpohluyor gibi görünen bu ayaklanmalardan ileri gelmiyordu.

Bu tehlike, görmek için fazla yukarıda yer alan İspanyolların gözünden ve asla altlarına bakmak istemeyen melezlerin dikkatinden kaçıyordu.

Bununla birlikte, sık sık dağlılara karışan şehrin yerlileri arasında alışılmamış bir huzursuzluk vardı. Bu insanların doğal kayıtsızlıkları sarsılmışa benziyordu. Ayakları güneşe dönük halde pançolarına sarınmak yerine, kırlara yayılıyor, bir arada duruyor, özel işaretlerden birbirlerini tanıyor ve içlerinde tehlikesizce görüşebildikleri, müşterisi az hanlarda buluşuyorlardı.

Bu hareketlilik bilhassa şehrin uzak meydanlarından birinde gözlenebiliyordu. Meydanın köşesinde, sadece zemin kattan oluşan, bir hayli sefil görüntüsü bakanları hayrete düşüren bir ev yükseliyordu.

Az sayıda müşterisine mayalanmış mısır birası ve şeker kamışından yapılmış bir içki sunan ihtiyar bir yerli kadının işlettiği, alt sınıf bir meyhaneydi bu.

Yerlilerin bu meydanda toplanmaları ancak bazı saatlerde, uzun bir sırık hanın çatısına işaret gibi dikildiğinde gerçekleşiyordu. O zaman her meslekten yerli, konvoy sürücüleri, katırcı ve arabacılar birer birer içeri giriyor ve hemen büyük salonda gözden kayboluyordu. Meyhaneci kadın pek meşgul görünüyor ve dükkânın idaresini hizmetçisine bırakıp, tanıdık müdavimlerine bizzat hizmet etmeye koşuyordu.

Martin Paz'ın ortadan yok oluşundan birkaç gün sonra, hanın salonunda kalabalık bir toplantı yapıldı. Tütün dumanına gömülmüş karanlıkta meyhanenin müdavimlerini ayırt etmek zordu. Elli kadar yerli uzun bir masanın etrafına sıralanmıştı: Kimileri ufak bir parça hoş kokulu toprakla karışık bir nevi çay yaprağı çiğniyor, başkaları kocaman kaplardan mayalı mısır birası içiyordu, fakat bu meşgaleler onları hiç oyalamıyor, dikkatle bir yerlinin sözlerini dinliyorlardı.

Konuşan, bakışlarında garip bir sabitlik olan Sambo'ydu.

Dinleyicilerini titizce inceledikten sonra, sözü yeniden aldı:

"Güneşin oğulları işlerinden bahsedebilirler. Onları duyabilecek hain kulaklar yok. Meydanda, dostlarımızdan birkaçı sokak şarkıcısı kılığına girmiş, yoldan geçenleri kendilerine çekiyor, onların sayesinde özgürce bir arada olmanın tadını çıkarıyoruz."

Gerçekten de dışarıda bir mandolinin sesi yankılanıyordu.

Handa tam bir güvenlik hali içinde olduklarını bilen yerliler gözü kapalı güvendikleri Sambo'nun sözlerine son derece dikkat ediyorlardı.

"Sambo bize Martin Paz hakkında ne haberler verebilir?" diye sordu bir yerli.

"Hiç. Öldü mü, sağ mı... bunu bir tek Büyük Ruh bilebilir. Irmağın mansabına kadar inen kardeşlerimizden birkaçını bekliyorum. Belki de Martin Paz'ın cesedini bulmuşlardır!"

"İyi bir reisti!" dedi çok korkutucu ve yabani bir yerli olan Manangani. "Ama yelkenlinin bize silah getirdiği gün niye görevinin başında değildi ki?"

Sambo cevap vermeden başını eğdi.

"Kardeşlerim *Annunciacion* ve sahil muhafızları arasında silahlı çatışma çıktığını ve o geminin ele geçirilmesinin tüm planlarımızı suya düşürdüğünü bilmiyorlar mı?" diye devam etti Manangani.

Yerlinin lafları onaylayıcı bir mırıltıyla karşılandı.

"Hüküm vermek için beklemek isteyen kardeşlerimi anlarım," diye sürdürdü konuşmasını Sambo. "Oğlum Martin Paz'ın bir gün ortaya çıkmayacağını kim bilebilir?.. Dinleyin şimdi: Sechura'dan yollanan silahlar elimizde. And Dağlarında saklılar ve görevinizi yerine getirmeye hazır olduğunuzda işlerini yapmaya hazırlar!"

"Bizi geciktiren ne peki?" diye haykırdı genç bir yerli. "Bıçaklarımızı biledik, bekliyoruz."

"Vaktinin gelmesine izin verin," diye yanıtladı Sambo. "Kardeşlerim sağ kollarının ilkin hangi düşmana vurması gerektiğini biliyorlar mı?"

"Bize köle muamelesi yapan şu melezlere," dedi dinleyicilerden biri, "bizi elleriyle ve kırbaçlarıyla inatçı katırlar gibi döven o küstahlara!"

"Olacak şey değil," diye cevap verdi bir başkası, "toprağın bütün zenginliğini iç eden vurguncular bunlar!"

"Yanılıyorsunuz, ilk darbeyi başka yere vurmalısınız!" diye devam etti Sambo heyecanla. "Bu adamlar

üç yüz sene evvel atalarınızın toprağına ayak basmaya cesaret edenler değiller! Bu para babaları Manco-Capac'ın oğullarını mezara sürükleyenler değil. Hayır! Bunlar sizin gerçek köleleri olduğunuz hakiki galipler, mağrur İspanyollar! Artık zengin olmasalar da, nüfuzları var ve Peru özgürleşmiş olmasına rağmen, en tabii haklarımızı çiğniyorlar! Dolayısıyla babalarımızın ne olduğunu hatırlamak için, şimdi ne olduğumuzu unutalım!"

"Evet! Evet!" diye haykırdı kalabalık, onayladıklarını gösterircesine ayaklarını yere vurarak.

Sambo, birkaç saniyelik sessizliğin ardından, çeşitli yerlerden gelme asileri gözleriyle sorgulayarak, Cusco'daki ve bütün Bolivya'daki dostlarının, tek bir vücut gibi vurmaya hazır beklediklerinden emin oldu.

Sonra ateşli bir şekilde:

"Dağlardaki kardeşlerimizin hepsinin kalbinde seninkine denk bir kin, eşit bir cesaret mevcutsa, And Dağlarının tepesinden Lima'ya bir çığ gibi düşmezler mi, yiğit Manangani?" diye sordu.

"Sambo, belirtilen gün kardeşlerinin cesaretinden şikâyetçi olmayacaktır," diye cevap verdi Manangani. "Kentten çıkacak olsa, etrafında intikam için yanıp tutuşan yerlilerin belirdiğini görmeden uzağa gitmeyecektir! San-Cristoval ve Amancaës boğazlarında, kemerinde hançer, pançosuna sarınmış yatan birçok kişi, eline bir karabina emanet edilmesini bekliyor! Onlar da İspanyollardan Manco-Capac bozgununun intikamını almaları gerektiğini unutmadılar."

"İyi, Manangani!" diye devam etti Sambo."Senin ağzınla konuşan nefret tanrısı! Kardeşlerim çok geçmeden reislerinin seçeceği kişiyi bilecekler. Başkan Gambarra, iktidarını sağlamlaştırmaktan başka bir

şey düşünmüyor, Bolivar uzakta, Santa-Cruz püskürtüldü. Kesin hareket edebiliriz. Birkaç gün içinde, Amancaës şenliği zalimlerimizi keyfe çağıracaktır. Bu durumda herkes harekete geçmeye hazır olsun ve haber Bolivya'nın en ücra köylerine kadar ulaşsın!"

O sırada üç yerli büyük salona girdi. Sambo hararetle onlara doğru yürüdü:

"Ne var, ne yok?" diye sordu.

"Martin Paz'ın cesedi bulunamadı," diye yanıtladı o yerlilerden biri. "Nehrin her yönünü araştırdık. En usta dalgıçlarımız her yeri özenle incelediler ve Sambo'nun oğlunun Rimac'ın sularında ölmüş olamayacağını düşünüyoruz."

"Onu öldürdüler mi yani? Başına ne geldi? Ah! Oğlumu öldürdülerse, Tanrı belalarını versin!.. Kardeşlerim sessizce ayrılsınlar! Herkes işinin başına dönsün, etrafa bakıp gözlesin ve beklesin!"

Yerliler dışarı çıktılar ve dağıldılar. Sambo'nun yalnız kaldığı Manangani, "Sambo o akşam oğlunu San-Lazaro Mahallesi'ne sürükleyen duyguyu biliyor mu? Oğlundan emin mi?" diye sordu.

Yerlinin gözlerinde şimşekler çaktı. Manangani geri çekildi.

Fakat yerli kendini tuttu ve şöyle dedi:

"Martin Paz kardeşlerine ihanet ettiyse, evvela dostluk gösterdiği herkesi, aşkını sunduğu bütün kadınları öldürürüm. Sonra da güneşin altında onurunu yitirmiş bir ırktan hiç kimse bırakmamak için bizzat onu ve ardından kendimi öldürürüm!"

O esnada meyhaneci kadın salonun kapısını açtı, Sambo'ya doğru ilerledi ve ona yazılmış bir pusula verdi.

"Kim verdi bunu size?" dedi Sambo.

Meyhaneci kadın ona yazılmış bir pusula verdi.

"Bilmiyorum," diye cevap verdi mekân sahibi. "Bu kâğıt bir müşteri tarafından kasten unutulmuş olmalı, bir masada buldum."

"Sadece yerliler gelmedi mi buraya?"

"Sadece yerliler geldi."

Meyhaneci dışarı çıktı. Sambo katlı pusulayı açtı ve yüksek sesle okudu:

"Genç bir kız Martin Paz için dua etti, zira kendisi uğruna hayatını tehlikeye atan yerliyi unutmuyor! Şayet Sambo oğlundan haber aldıysa veya onu bulma umudu taşıyorsa, koluna kırmızı bir fular sarsın. Her gün geçtiğini gören gözler var."

Sambo pusulayı buruşturdu.

"Talihsiz çocuk bir kadının gözüne çarpmayı başarmış!" dedi.

"Kim o kadın?" diye sordu Manangani.

"Yerli değil," diye yanıtladı Sambo, kâğıda bakarak. "Zarif bir genç kız... Ah! Martin Paz, artık seni tanımıyorum!"

"O kadının sizden rica edeceği şeyi yapacak mısınız?"

"Yok, hayır," diye cevap verdi yerli sertçe. "Oğlumu tekrar görme umudunu tamamen yitirsin ve bu yüzden gebersin!"

Ve Sambo pusulayı hiddetle yırttı.

"Bu pusulayı bir yerli getirmiş olmalı," diye belirtti Manangani.

"Hey! Bizimkilerden olamaz! Bu hana sık geldiğimi öğrenmiştir, ama bir daha ayak basmayacağım. Kardeşim dağlara dönsün, ben şehirde kalıp etrafa göz kulak olurum. Amancaës şenliğinin zalimler için mi mazlumlar için mi neşeli geçeceğini göreceğiz!"

İki yerli ayrıldılar.

Plan iyi hazırlanmış ve uygulama zamanı doğru seçilmişti. O sıralar nüfusu iyice azalmış Peru'da ancak az sayıda İspanyol ve melez mevcuttu. Şili dağlarından ve Plata ovalarından gelenler kadar Brezilya ormanlarında da akın eden yerliler bu isyan harekatının kusursuz ordusunu oluşturuyordu. Lima, Cusco

ve Puno gibi büyük şehirler baştan sona yıkılınca, kısa bir müddet önce Peru hükümeti tarafından püskürtülmüş Kolombiya birliklerinin tehlikedeki düşmanlarına yardıma gelmeleri inanılacak gibi değildi.

Eğer bu sır, yerlilerin kalbinde saklı kalırsa, bu toplumsal dönüşümün başarıya ulaşması lazımdı ve elbette aralarında hain yoktu.

Fakat bir adamın Başkan Gambarra'yla özel bir görüşme elde ettiğini bilmiyorlardı; adamın başkana *Annunciacion* uskunasının Rimac'ın mansabında yerlilerin kayıklarına çeşit çeşit silah indirdiğini bildirdiğinden bihaberdiler. Ve o adam bu olayları ihbar ederek Peru hükümetine ettiği yardım için büyük bir karşılık talep ediyordu.

Adam ikili oynuyordu. Gemisini Sambo'nun adamlarına hatırı sayılır bir ücrete kiraladıktan sonra, başkana komplocuların sırrını satmaya gelmişti.

Yüz hatlarından, Yahudi Samuel tanınıyordu.

VI

Martin Paz'ın öldüğünü sanan, tamamen iyileşmiş André Certa, evliliğin bir an önce gerçekleşmesi üçün üsteliyordu. Genç ve güzel Yahudi kızla Lima sokaklarında arzı endam etmesi sürekli gecikiyordu.

Mamafih Sarah ona karşı hep mağrur bir kayıtsızlık sergiliyordu, fakat André Certa buna dikkat etmiyordu, zira onu, karşılığında yüz bin ödediği pahalı bir nesne olarak görüyordu.

Burada André Certa'nın haklı olarak Yahudi'ye güvenmediğini söylemek lazım. Sözleşme pek saygıdeğer olmadığı gibi, sözleşen taraflar daha az onurluydular. O yüzden melez, Samuel'le gizli bir görüşme yapmak istedi ve bir gün onu Chorillos'a götürdü. Melez zaten düğününden önce şans oyunlarını denemekten rahatsız değildi.

Bu plaj tesisinde oyunlar Marki Don Végal'in gelişinden birkaç gün sonra açılmıştı ve o zamandan beri Lima yolunda sürekli bir hareket vardı. Kimi oraya yayan gelip bir maiyetle geri dönüyor, kimi servetinin son kalıntılarını da kaybediyordu.

Don Végal ve Martin Paz bu eğlencelere hiç katılmıyordu ve genç yerlinin çektiği uykusuzluğun gayet soylu nedenleri vardı.

Martin Paz, Markiyle yaptığı akşam gezintilerinden sonra odasına çekiliyor ve dirseğini pencereye dayayıp, düşünerek uzun saatler geçiriyordu.

Don Végal, Samuel'in Katolik tapınağında dua ederken gördüğü kızını hâlâ anımsıyordu, ama Hıristiyan inancı konusunda onu yavaş yavaş bilgilendirse de, bu sırrı Martin Paz'a açmaya cesaret edememişti. Söndürmek istediği duyguları yüreğinde tekrar canlandırmaktan çekiniyordu, zira dışlanmış yerlinin Sarah'yı elde etme ümidinden tamamen vazgeçmesi gerekiyordu. Bununla beraber polis sonunda Martin Paz işinin peşini bırakmıştı. Yerli bir zaman sonra, hamisinin de yardımlarıyla bir gün Peru sosyetesine dahil olabilirdi.

Ama umutsuzluk içindeki Martin Paz genç Yahudi kıza ne olduğunu öğrenmeye karar verdi. İspanyol giysileri sayesinde bir oyun salonuna süzülebiliyor ve müdavimlerin konuşmalarını dinleyebiliyordu. André Certa muhtemelen yakındaki evliliğinin sohbet konusu olacağı kadar hatırı sayılır bir adamdı.

Bir akşam yerli, adımlarını açık deniz tarafına çevirmek yerine, Chorillos'un başlıca konutlarının bulunduğu yüksek kayalıklara saptı ve önünde geniş bir taş merdiven yer alan bir eve girdi.

Burası oyun salonuydu. O gün birçok Limalı için zorlu geçmişti. Bir gece önceki yorgunluktan bitkin düşmüş bazıları pançolarına sarınmış halde, yerde yatıyorlardı.

Başka oyuncular, merkezde dik açıyla kesişen iki hatla dört tabloya bölünmüş, geniş bir yeşil masa örtüsünün başında oturuyorlardı. Her hanede *azar* ve *suerte* (talih ve kısmet) kelimelerinin baş harfleri A ve S bulunuyordu. Oyuncular bu harflerden biri ya da diğerine para sürüyorlardı. Krupiye bahisleri tutuyor ve

masaya, birleşik puanlarının A veya S'ye kazandırdığı iki zar atıyordu.

O sırada oyunun tarafları canlıydı. Bir melez ters giden şansı hummalı bir heyecanla izliyordu.

"İki bin!" diye haykırdı.

Krupiye zarlarını salladı; oyuncu lanet okudu.

"Dört bin!" dedi yeniden.

Ve yine kaybetti.

Salonun gölgesiyle korunan Martin Paz oyuncuya karşıdan bakabildi.

Bu André Certa'ydı.

Yanında Yahudi Samuel dikiliyordu.

"Yeterince oynadınız, señor," dedi Samuel. "Bugün şansınız yok!"

"Sizi ilgilendirmez!" diye cevap verdi melez kabaca.

Samuel kulağına eğildi.

"Beni ilgilendirmese de, evliliğinizden önceki son günlerde edindiğiniz bu alışkanlıklardan kopmak sizin için önemli!"

"Sekiz bin!" diye yanıtladı André Certa, S'ye para sürerek.

A geldi. Melez bir küfür daha patlattı. Krupiye devam etti:

"Bahislerinizi koyun!"

Cebinden banknotlar çıkaran André Certa hatırı sayılır bir meblağ ileri sürecekti. Hatta tablolardan birine yatırdı. Krupiye zarlarını sallıyordu ki Samuel'in bir işareti onu aniden durdurdu. Yahudi tekrar melezin kulağına eğilip:

"Pazarlığımızı sonuca bağlamak için hiçbir şeyiniz kalmazsa, bu akşam her şey bozulur!" dedi.

André Certa omuz silkti, öfkeli bir hareket yaptı, sonra parasını geri alarak dışarı çıktı.

"Şimdi devam edin," dedi Samuel krupiyeye. "Bu señoru evlendikten sonra batırırsınız!"

Krupiye itaatkâr bir edayla eğildi, çünkü Yahudi Chorillos kumarhanesinin kurucusu ve sahibiydi. Bu adama, kazanılacak bir kuruşun olduğu her yerde rastlanıyordu.

Samuel melezi takip etti ve taş peronun üzerinde bulunca:

"Size bildireceğim çok ciddi şeyler mevcut. Nerede güvende konuşabiliriz?" dedi.

"Nerede isterseniz!" diye yanıtladı André Certa saygısızca.

"Señor, keyifsizliğiniz geleceğinize gölge düşürmesin! Size sırrımı açmak için ne sıkıca kapalı odalara güvenirim ne de en ıssız ovalara. Onun için bana çok para ödüyorsanız, iyi korunmaya değer demektir!"

İki adam böyle konuşa konuşa plaja, soyunma kabinlerinin önüne varmışlardı. Gölgede yılan gibi kayan Martin Paz tarafından görülüp duyulduklarını bilmiyorlardı.

"Bir sandal alıp denize açılalım," dedi André Certa.

André Certa kıyıdan ufak bir tekne çözdü ve bekçisine birkaç metelik attı. Samuel de onunla beraber kayığa bindi ve melez denize açıldı.

Ama filikanın uzaklaştığını gören, bir kayanın kıvrımına saklanmış Martin Paz, aceleyle soyunup sadece kemerinde bir hançer muhafaza ederek, var gücüyle sandala doğru yüzdü.

Güneş son ışınlarını Pasifik'in dalgalarında söndürüyor ve sessiz karanlıklar gök ve denizi sarmalıyordu.

Yalnız Martin Paz o uğursuz sularda en tehlikeli cins köpekbalıklarının dört döndüğünü düşünmemişti. Melezin filikası yakınında ve ses eriminde durdu.

"İyi de babaya kızın kimliğine dair ne kanıt sunacağım?" diye sordu André Certa Yahudi'ye.

"O çocuğu kaybettiği koşulları hatırlatırsınız."

"Hangi şartları?"

"İşte şunları."

Dalgalar üzerinde zor duran Martin Paz dinliyor, fakat bir şey anlayamıyordu.

"Sarah'nın babası Şili'de, Conception'da oturuyordu," dedi Yahudi. "Zaten bildiğiniz gibi derebeyiydi. Asaletiyle sadece serveti boy ölçüşüyordu. Birtakım kârlı işler için Lima'ya gelmek mecburiyetinde kalınca, karısı ve on beş aylık minik kızını Conception'da bırakıp, tek başına yola çıktı. Peru'nun iklimi ona her bakımdan uygun geldi ve markizi yanına çağırdı. Kadın birkaç güvenilir hizmetkârla beraber Valparaiso'dan *San-Jose*'ye bindi. Ben de aynı gemiyle Peru'ya gidiyordum. *San-Jose*'nin Lima'da mola vermesi gerekiyordu, fakat Juan-Fernandez seviyesinde, ona hasar veren ve yan yatıran, müthiş bir kasırganın saldırısına uğradı. Mürettebat üyeleri ve yolcular filikaya sığındılar, ama öfkeli denizin halini gören markiz sandala binmeyi reddetti; çocuğunu kuşağında sıkı sıkı tutarak gemide kaldı. Ben de onunla kaldım. Şalupa uzaklaştı ve San-Jose'ye yüz kulaç mesafede, bütün mürettebatıyla birlikte sulara gömüldü. Yalnız kaldık. Aşırı şiddetli fırtına adeta zincirlerinden boşanıyordu. Servetim gemide olmadığından, fazla ümitsizliğe kapılmıyordum. Ambarda beş ayak suyu olan *San-Jose* sürüklendiği kayalıklara çarpıp kıyıda tamamen parçalandı. Genç kadın kızıyla denize atladı. Neyse ki annesi gözümün önünde can veren çocuğu yakalayabildim ve kıyıya vardım."

"Tüm bu ayrıntılar kesin mi?"

"Tamamen kesin. Baba onları inkâr etmeyecektir. Ah! Güzel bir gün geçirmiştim, señor, çünkü günün birinde bana vereceğiniz yüz bini kazandıracaktı!"

"Bu da ne demek?" diye soruyordu Martin Paz kendi kendine.

"İşte yüz binin içinde olduğu cüzdanım," diye yanıtladı André Certa.

"Teşekkür ederim, señor!" dedi Samuel, hazineyi kaparak. "Siz de karşılık olarak şu makbuzu buyurun. İspanya'nın başlıca ailelerinden birine dahil olmazsanız, bu meblağın iki katını geri vereceğimi taahhüt ediyorum!"

Lakin yerli bu son cümleyi işitmemişti. Teknenin yaklaşmasından kaçınmak için suya dalmak zorunda kalmıştı ve o sırada gözleri biçimsiz bir kütlenin süratle kendisine doğru kaydığını görebildi.

En yırtıcı tür köpekbalığıydı bu.

Martin Paz hayvanın kendisine yaklaştığını görünce denize daldı, ama çok geçmeden nefes almak için su yüzeyine çıkmak zorunda kaldı. Canavar Martin Paz'a bir kuyruk darbesi vurdu; yerli yaratığın yapışkan pullarının göğsüne sürttüğünü hissetmişti. Köpekbalığı avını kapmak için, üç sıra dişi olan korkunç çenesini aralayarak sırtüstü döndü, fakat hayvanın beyaz karnının parladığını gören Martin Paz tereddüt etmeden oraya hançerini sapladı.

Birden kendini kan kırmızısı sularda buldu. Tekrar dalıp on kulaç geri geldi ve melezin teknesini artık görmeyince, korkunç bir ölümden yeni kurtulduğunu unutarak birkaç kulaçta kıyıya ulaştı.

Martin Paz ertesi gün Chorillos'u terk etmişti ve endişeye boğulan Don Végal, ona katılmak maksadıyla, telaşla Lima'ya dönüyordu.

VII

André Certa'nın zengin Samuel'in kızıyla evliliği büyük bir olaydı. Señoraların artık bir an bile istirahat edecek vakti yoktu. Zarif çiçek buketleri ve yeni saç modelleri bulmaya çalışmaktan bitkin düşüyor, çeşit çeşit tuvaletler deniyorlardı.

Sarah'nın düğününün büyük yankı uyandırmasını isteyen Samuel'in evinde de birçok hazırlık yapılıyordu. İspanyol geleneğine göre konutunu süsleyen freskler şatafatlı bir şekilde yenilenmişti. Evin kapı ve pencerelerinde geniş plili, zengin perdeler asılıydı. Değerli ahşaptan oyulmuş hoş kokulu mobilyalar güzel bir serinliğin nüfuz ettiği geniş salonları doldurmuştu. Sıcak toprakların ürünü, nadir rastlanan bodur ağaçlar taraça ve korkuluklar boyunca kıvrıla kıvrıla uzanıyordu.

Bununla beraber genç kızın hiç umudu kalmamıştı, tıpkı Sambo'nun da kalmadığı gibi çünkü Sambo kolunda umudun işaretini taşımıyordu! Liberta ihtiyar yerlinin hareketlerini gözlemiş, fakat hiçbir şey keşfedememişti.

Ah! Zavallı Sarah yüreğinin sesini dinleyebilse, ömrünün kalanını geçirmek için bir manastıra sığınırdı! Katolikliğin dogmalarına yönelik dayanılmaz bir çekim hisseden ve Peder Joachim'in özeniyle gizli-

ce dinini değiştiren genç kız, kalbindeki inançlara son derece yakın olan Hıristiyanlığı benimsemişti.

İnsan yüreğinden ziyade dua kitabını okuyan Peder Joachim, her türlü rezaletten kaçınmak amacıyla, Sarah'nın Martin Paz'ın öldüğüne inanmasına izin vermişti. Genç kızın din değiştirmesi onun için her şeyden mühimdi ve André Certa'yla evliliği konusunda kendinden emin gördüğünden, koşullardan şüphe etmeksizin, onu bu evliliğe alıştırmaya uğraşıyordu.

Nihayet o, kimileri için sevinçli, kimileri için de üzücü gün gelmişti. André Certa düğün akşamına bütün şehri davet etmişti, ama davetleri az çok kabul edilebilir mazeretlerle özür dileyen asil aileler nezdinde sonuçsuz kaldı.

Sözleşmenin imzalanması gereken vakit gelmişti ve genç kız ortada görünmüyordu...

Yahudi Samuel belli etmek istemediği bir hoşnutsuzluk içindeydi. André Certa biraz sabırsız bir edayla kaşlarını çatıyordu. Aynalarda yansıyan binlerce mum ışıl ışıl parlayan salonları doldururken, davetlilerin yüzünden sıkıntı okunuyordu.

Dışarıda, sokakta, bir adam ölümcül bir kaygıyla, başıboş dolanıyordu: Bu kişi Don Végal'di.

VIII

Bu arada derin tasalar içindeki Sarah yalnız kalmıştı. Odasından çıkamıyordu. Heyecandan nefes nefese, bir an iç bahçelere bakan balkona dayandı.

Birden manolyalı yollarda süzülen bir adam fark etti. Hizmetçisi Liberta'yı tanıdı. Liberta, kâh bir heykelin ardına sığınarak, kâh yere yatarak, görünmez bazı düşmanları gözlüyor gibiydi.

Sarah birdenbire bembeyaz kesildi. Liberta onu yere seren iri kıyım bir adamla boğaz boğaza gelmişti ve işitilen birkaç boğuk inilti, siyahinin ağzının sağlam bir el tarafından kapatıldığını kanıtlıyordu.

Genç kız bağırmak üzereyken, iki adamın doğrulduklarını gördü. Siyahi hasmına bakıyordu.

"Siz! Bu, sizsiniz!" dedi.

Sarah tek bir çığlık atamadan, siyahi, ruhlar âleminden gelen bir hayalet gibi ortaya çıkmış bu adamı takip etti. Martin Pazı'ı görünce iki büklüm olan genç kız, tıpkı az evvel yerlinin ayaklarının altına serilen siyahi gibi, ancak şu sözleri söyleyebildi:

"Siz! Bu, sizsiniz!"

Martin Paz gözlerini kıza dikti:

"Gelin hanım şenlik gürültülerini duymuyor mu?" dedi. "Davetliler, yüzünüzün mutluluktan parladığını görmek için salonlara doluşmuşlar! Yoksa bir kurban

mısınız düğün alayının gözlerinin önünde kendini feda etmeye hazırlanmış? Genç kız nişanlısının karşısına acıdan solmuş bu yüzle mi çıkacak?"

Martin Paz konuşurken Sarah onu zor işitiyordu.

Genç yerli devam etti:

"Genç kız ağladığına göre, babasının evinden daha uzağa, ıstırap çektiği kentten uzağa baksın!"

"Genç kız ağladığına göre..."

Sarah başını kaldırdı. Martin Paz uzun boyuyla karşısına dikilmişti ve kolunu And Dağlarının tepesine doğru uzatmış, genç kıza özgürlüğün yolunu gösteriyordu.

Sarah başa çıkılmaz bir güç tarafından sürüklendiğini hissetti. Şimdiden bazı seslerin gürültüsü ona kadar ulaşıyordu. Odasına yaklaşıyorlardı. Kuşkusuz babası içeri girecekti, belki nişanlısı da ona refakat ediyordu! Martin Paz aniden başının üstünde asılı lambayı söndürdü... Plaza-Mayor'da işitilmiş olan sesi hatırlatan bir ıslık gecenin karanlığını deldi.

Kapı sertçe açıldı. Samuel ve André Certa içeri girdiler. Karanlık yoğundu. Birkaç uşak meşalelerle koştular... Oda boştu!

"Ölüm ve gazap!" diye haykırdı melez.

"Nerede ki?" dedi Samuel.

"Bu durumda bana karşı sorumlusunuz," diye cevap verdi André Certa hışımla.

Yahudi bu laflar üzerine soğuk terler dökmeye başladı.

"Benimle gelin!" diye haykırdı.

Ve peşinde hizmetkârlarıyla evden dışarı atıldı.

Bu sırada Martin Paz şehrin sokaklarında hızla kaçıyordu. Yahudi'nin konutuna iki yüz adım kala, çaldığı ıslıkla bir araya toplanmış birkaç yerli buldu.

"Dağlarımıza!" diye bağırdı.

"Marki Don Végal'in evine!" dedi arkasından gelen bir ses.

Martin Paz geriye döndü.

İspanyol yanındaydı.

"Bana o genç kızı konusunda güvenmiyor musunuz yoksa?" diye sordu Don Végal.

Başını eğen yerli boğuk bir sesle:

"Marki Don Végal'in evine!" diye yanıtladı.

Markinin ısrarına maruz kalan Martin Paz genç kızı ona emanet etmişti. Onun evinde güvende olduğunu biliyordu ve onurun kendisini neye sürüklediğini anlayarak, geceyi Don Végal'in çatısı altında geçirmeyi hiç istemedi.

Velhasıl dışarı çıktı; başı alev alev yanıyor ve ateş damarlarındaki kanı kaynatıyordu.

Fakat henüz yüz adım atmamıştı ki, beş altı adam üstüne atladı ve kendini var gücüyle savunmasına rağmen kıskıvrak yakalandı; adamlar onu bağlamayı başarmıştı. Martin Paz umutsuzluk içinde kükredi. Düşmanlarının eline düştüğünü sandı.

Birkaç dakika sonra, bir odaya bırakıldı ve gözlerini kapayan bağ çözüldü. Çevresine bakındı, kardeşlerinin ilk isyanlarını örgütledikleri o meyhanenin alt salonundaydı.

Sambo genç kızın kaçırılması sırasında oradaydı. Etrafını saranlar Manangani ve diğerleriydi. Martin Paz'ın gözlerinde bir kin şimşeği çaktı.

"Demek ki oğlum gözyaşlarıma acımıyor, dedi Sambo, beni bu kadar uzun zaman öldüğüne inanmaya bıraktığına göre..."

"İsyan arifesinde, reisimiz Martin Paz'ı düşman safında mı bulmamız lazımdı?" diye sordu Manangani.

Martin Paz ne babasına ne de dağlıya cevap verdi.

"Yani en önemli menfaatimiz bir kadın uğruna feda mı ediliyor?"

Manangani, bunları söylerken, elinde hançerle Martin Paz'a yaklaşmıştı. Martin Paz ona bakmadı bile.

"Önce konuşalım," dedi Sambo. "Harekete sonra geçeriz. Oğlum kardeşlerini yüzüstü bırakırsa, artık ihanetinin intikamını kimden alacağımı bileceğim. Ayağını denk alsın! Yahudi Samuel'in kızı bizim gö-

zümüzden kaçabilecek kadar iyi saklanmış değildir. Hem oğlum düşünecektir. İdama mahkûm olduğunda bu şehirde kafasını koyacak bir taşı dahi yoktur. Şayet aksine vatanını kurtarırsa, şeref ve özgürlük onun olacaktır!"

"Oğlum kardeşlerini yüzüstü bırakırsa..."

Martin Paz sessiz kaldı, fakat içinde korkunç bir kavga kopuyordu. Sambo bu mağrur karakterin tellerini titretmişti.

Martin Paz asilerin planları için vazgeçilmezdi; kentteki yerliler üzerinde üstün bir otoritesi vardı; onları istediği gibi idare ediyordu ve tek bir hareketiyle hepsini ölüme yollayabilirdi.

Sambo'nun emriyle bağları çözüldü. Martin Paz ayağa kalktı.

"Oğlum," dedi onu dikkatle inceleyen yerli, "yarın Amancaës şenliği esnasında kardeşlerimiz silahsız Limalıların üzerine çığ gibi çökecektir. İşte And Dağlarının yolu, işte şehrin yolu. Özgürsün."

"Dağlara!" diye haykırdı Martin Paz. "Dağlara! Kahrolsun düşmanlarımız!"

Ve yeni doğan güneş ilk ışınlarıyla yerli reislerinin And Dağlarının bağrındaki gizli toplantısını aydınlattı.

IX

Büyük Amancaës Bayramı günü yani 24 Haziran gelmişti. Yayan, atlı, arabalı ahali şehre yarım fersah mesafede yer alan ünlü bir platoya gidiyordu. Melez ve yerliler ortak bayramda birbirlerine karışıyor, aileler ve dost grupları halinde neşeyle yürüyorlardı. En popüler müzikleri çalan bir gitaristin peşinden giden her grup [illegible]di erzakını taşıyordu. Gezintiye çıkanlar mısır ve yonca tarlalarında, muz ağaçları arasında ilerliyor ve kokuları dağın rayihalarına karışan limon ve portakal bahçelerine ulaşmak üzere, iki yanına söğütler dikilmiş o güzel yolları kat ediyorlardı. Bütün yol boyunca seyyar meyhaneler kocaman bardaklarda insanı şamata ve kahkahalara teşvik eden bira ve sert içki satıyordu. Süvariler atlarını kalabalığın ortasında çark ettiriyor, sürat, maharet ve ustalık yarışı yapıyorlardı.

Adını minik dağ çiçeklerinden alan şenlikte akıl almaz bir serbestlik ve canlılık hüküm sürüyordu. Bununla birlikte, neşeli kalabalıktan çıkan binlerce çığlık arasında asla kavga patlak vermiyordu. Işıldayan zırhları içindeki birkaç mızraklı süvari halk arasında düzeni zar zor da olsa sağlıyorlardı.

Ve bütün bu kalabalık nihayet Amancaës Ovasına vardığında, dağın derinliklerinden müthiş bir hayranlık yaygarası koptu.

Seyircilerin alt tarafında, sersemletici çan sesleriyle dolu kulelerini korkusuzca gökyüzüne uzatan eski Krallar Kenti uzanıyordu. San-Pedro, Saint-Augustin ve katedralin güneş ışınlarından parıldayan çatıları göze çarpıyordu. Meryem Ana'nın peş peşe iki gün asla aynı kumaşlara bürünmediği zengin kilise San-Domingo, içi oyuk minare külahını komşularından daha yukarı yükseltiyordu. Sağda Pasifik Okyanusu uçsuz bucaksız mavi ovalarını meltemin esintisinde dalgalandırıyor ve Callao'dan Lima'ya dönerken gözler büyük İnka hanedanının kalıntılarını içeren bütün o anıtmezarlarda geziniyordu. Ufukta Morro-Solar Burnu bu tablonun ihtişamını çerçeveliyordu.

Fakat Limalılar o göz alıcı manzaraları hayranlıkla seyrederken, And Dağlarının buzlu tepelerinde kanlı bir dram hazırlanıyordu.

Sıradan sakinlerinin ayrılması dolayısıyla neredeyse ıssızlaşmış şehrin sokaklarında çok sayıda yerli başıboş dolaşıyordu. Normalde Amancaës şenliklerinde aktif rol alan bu adamlar o sırada tuhaf kaygılarla sessizce geziniyorlardı. Bazı telaşlı reisler sık sık onlara gizli emirler verip yoluna devam ediyorlar ve yavaş yavaş hepsi şehrin zengin mahallelerinde toplanıyordu.

Bu arada güneş ufukta alçalmaya başlıyordu. Lima aristokrasisinin de Amancaës'e gitme vakti gelmişti. Sağda solda, yoldaki ağaçların altında yürüyüş yapan maiyetlerde zengin tuvaletler parlıyordu. Yaya, arabalı ve atlı insanlar, içinden çıkılmaz bir şekilde birbirlerine karışmıştı.

Katedralin kulesinde çan saat beşi çaldı. Kentte muazzam bir çığlık yankılandı. Tüm meydanlardan, bütün sokaklardan, her evden, ellerinde silahlarla yerliler fırladı. Çok geçmeden güzel semtler bazıları

kafaları üstünde yanan meşaleler sallayan isyancılarla doldu.

"İspanyollara ölüm! Zalimlere ölüm!" Parola buydu.

Biraz sonra dağların tepesi şehirdeki kardeşlerine katılan başka yerlilerle kaplandı.

O anda Lima'nın arz ettiği görünüş tahmin edilebilir. Asiler tüm mahallelere yayılmıştı. Kollardan birinin başında Martin Paz kara bayrağı sallıyor ve yerliler harabe olmaya aday evlere hücum ederken, askeri birliğiyle Plaza-Mayor üzerine yürüyordu. Yanındaki Manangani vahşi çığlıklar atıyordu.

Ayaklanmayı haber alan hükümet askerleri, başkanlık sarayının önünde, muharebe düzeninde sıralanmışlardı. Meydana girişlerinde isyancıları korkunç bir yaylım ateşi karşıladı. İlkin içlerinden çoğunun yere serildiği bu beklenmedik ateşe şaşıran asiler başa çıkılmaz bir taşkınlıkla birliklere karşı atıldılar. Bunu, insanların göğüs göğse kapıştığı dehşet verici bir çatışma izledi. Martin Paz ve Manangani harikalar yarattılar ve ölümden mucize eseri kurtuldular.

Her ne pahasına olursa olsun sarayı ele geçirip mevzilenmeleri gerekiyordu.

"İleri!" diye bağırdı Martin Paz.

Ve sesi adamlarını taarruza geçirdi.

Yerliler, her yandan sıkıştırılmış olmalarına rağmen, sarayın çevresini saran birlikler dizisini geriletmeyi başardı. Manangani tam sekinin ilk basamaklarına atılıyordu ki ansızın durdu. Açılan asker sıralarının arkasından isyancıları taramaya hazır iki parça top meydana çıkmıştı.

Kaybedecek bir saniye bile yoktu. Patlamadan evvel bataryanın üstünden atlamak lazımdı.

"Sıra bizde!" diye haykırdı Manangani, Martin Paz'a hitaben.

Ama Martin Paz eğilmişti ve hiçbir şey dinlemiyordu, zira siyahi bir adam kulağına şu sözleri fısıldıyordu:

"Don Végal'in evi yağmalanıyor. Belki de öldürülecek!"

Martin Paz bu laflar üzerine geri çekildi. Manangani onu sürüklemek istedi, fakat o anda toplar patladı ve makineli tüfek yerlileri biçmeye başladı.

"Buraya!" diye bağırdı Martin Paz.

Ve kendini adamış birkaç yoldaşının ona katılmasıyla, askerler arasından sıyrılabildi.

Bu kaçış her yönden bir ihanetti. Yerliler reisleri tarafından yüzüstü bırakıldıklarını zannetti. Manangani onları savaşa geri döndürmeyi boşu boşuna denedi. Yoğun bir yaylım ateşe tutularak dağıldılar. Bir daha toplanmaları mümkün olmadı. Karmaşa doruk noktasındaydı, tam bir bozgun yaşanıyordu. Bazı semtlerden yükselen alevler yağmacı birkaç kaçağı çekti, ama askerler onları kılıçla kovaladılar ve çoğunu öldürdüler.

Bu arada Martin Paz, Don Végal'in bizzat Sambo tarafından yönetilen çetin bir savaşa sahne olan evine varmıştı. İhtiyar yerlinin bu saldırıdan iki çıkarı vardı: Bir yandan bir İspanyol'a karşı savaşırken, bir yandan da oğlunun sadakatinin teminatı olarak Sarah'yı ele geçirmek istiyordu.

Kapı ve avlunun yıkılmış duvarları elde kılıç, istilacı bir kitleye kafa tutan Don Végal'in ve etrafındaki hizmetkârların görülmesine imkân tanıyordu. Bu adamın gururunda ve cesaretinde yüce bir şeyler mevcuttu. Darbelere ilk karşı koyan oydu ve dehşet saçan kolunun etrafı cesetlerle doluydu.

Ama Plaza-Mayor'un bütün mağluplarıyla artan bu yerli kalabalığına karşı ne yapılabilirdi ki? Don Végal destekçilerinin zayıfladığını ve artık ölmekten başka yapacak bir şeyi kalmadığını hissediyordu.

Tam o sırada, Martin Paz yıldırım hızıyla isyancılara arkadan saldırıp onları kendisine doğru dönmeye zorladı ve mermilerin ortasında, vücudunu siper ettiği Don Végal'e kadar geldi.

"Aferin, oğlum, aferin!" dedi Don Végal, Martin Paz'a, elini sıkarak.

Fakat genç yerlinin suratı asıktı.

"Aferin, Martin Paz!" diye bağırdı, ruhuna işleyen, başka bir ses.

Sarah'yı tanıdı ve kolu çevresinde kanlı bir çember çizdi.

Bu sırada Sambo'nun birliği de geri çekiliyordu. Bu yeni Brutus yirmi kere oğluna karşı hamle yapmış, ama ona erişememişti. Ve Martin Paz da babasını vurmaya hazır silahını yirmi kere başka yöne çevirmişti.

Aniden Manangani, kanla kaplı vaziyette, Sambo'nun yanında belirdi.

"Bir alçağın ihanetinin öcünü yakınlarından, dostlarından ve kendisinden alacağına ant içtin!" dedi. "Vakit geldi! İşte askerler! Melez André Certa da onlarla!"

"Öyleyse gel, Manangani," dedi Sambo vahşi bir gülüşle, "gel hadi!"

Ve ikisi birden, Don Végal'in evinden ayrılarak koşar adım gelen birliğe doğru gittiler. Askerler onlara nişan aldı, ama Sambo çekinmeden dosdoğru melezin yanına gitti.

"Siz André Certa'sınız," dedi. "Nişanlınız Don Végal'in evinde ve Martin Paz onu dağlara kaçıracak!"

Bu konuşma üzerine yerliler ortadan kayboldular.

Böylece Sambo, iki ölümlü düşmanı karşı karşıya getirmişti ve Martin Paz'ın varlığına aldanan askerler markinin evine atıldılar.

André Certa öfkeden sarhoş olmuştu. Martin Paz'ı fark eder etmez, üzerine çullandı.

"Haydi!" diye haykırdı genç yerli.

Son derece yiğitçe savunduğu taş merdivenden ayrılıp melezin yanına gitti.

Göğüs göğüseydiler, yüzleri birbirine değiyor, bakışları tek bir şimşekte karışıyordu. Dost ve düşmanlar onlara yaklaşamıyordu. Birbirlerine sarıldılar ve o müthiş kucaklaşmadan ötürü nefesleri kesildi. Fakat André Certa, hançeri düşmüş Martin Paz'ın karşısına dikildi. Melez kolunu kaldırdı, ama yerli o vuramadan yakalamayı başardı. André Certa nafile kurtulmak istedi. Hançerini meleze çeviren Martin Paz onu sapına kadar kalbine sapladı.

Sonra Don Végal'in kollarına atıldı.

"Dağlara, oğlum," diye haykırdı marki. "Şimdi dağlara kaç! Emrediyorum!"

O sırada Yahudi Samuel göründü ve André Certa'nın cesedine atılıp adamın cebinden bir cüzdan çıkardı. Ama Martin Paz tarafından görülmüştü ve yerli kâğıdı elinden alıp açtı, yazanlara şöyle bir göz attı ve neşeyle çığlıklarıyla markinin yanına gidip ona şu satırların bulunduğu bir kâğıt verdi:

"*San-Jose* gemisinin batması sırasında kurtardığım Sarah'nın, Marki Don Végal'in kızı ve biricik varisi olarak kabul görmemesi halinde, Senor André Certa'nın verdiği ve geri ödemeyi taahhüt ettiğim 100.000'nin makbuzudur.

SAMUEL."

"Kızım!" diye bağırdı İspanyol.

Ve Sarah'nın odasına doğru atıldı...

Genç kız artık orada değildi ve kendi kanı içinde yüzen Peder Joachim ancak şu kelimeleri telaffuz edebildi:

"Sambo!.. Sarah kaçırılmış!.. Madeira Nehri!.."

X

"Yola koyulalım!" diye haykırdı Martin Paz.

Ve Don Végal tek kelime etmeden yerliyi izledi. Kızını!.. Kızını bulması gerekiyordu!

İki adam getirilen katırlara bindi; dizlerinin üstüne kayışlarla kocaman tozluklar bağlandı ve başlarına geniş hasır şapkalar geçirildi. Eyer kuburluklarını tabancalar dolduruyordu; yanlarında bir karabina asılıydı. Martin Paz etrafına, bir ucu katırının koşum takımına sabitlenen kemendini sarmıştı.

Martin Paz aşacağı dağ ve ovaları tanıyordu. Sambo'nun nişanlısını hangi kayıp diyarlara sürüklediğini biliyordu. Nişanlısını! Marki Don Végal'in kızını böyle adlandırmaya cüret edebilir miydi?

Kafalarında yalnız tek bir düşünce, tek bir hedef olan İspanyol ve yerli çok geçmeden hindistancevizi ve çam ağaçları ekili And Dağları boğazlarına daldılar. Sedir ağaçları, Hint pamukları, sarısabırlar, mısır ve yonca kaplı ovalarla birlikte arkalarında kalıyordu. Bazen dikenli kaktüsler katırlarına batıyor, hayvanların uçurumların bayırında tereddüt etmesine yol açıyordu.

Bu dönemde dağları geçmek zorlu bir işti. Karların haziran güneşinde erimesi çağlayanlar meydana getiriyor ve sivri dağların tepesinden sık sık korkunç kütleler koparak, dipsiz uçurumlara dökülüp yok oluyordu.

Bu dönemde dağları geçmek zorlu bir işti.

Fakat babası ve nişanlısı, bir an bile dinlenmeden gece gündüz koşuyorlardı.

And Dağlarının deniz seviyesinden bin dört yüz ayak yüksekteki zirvesine vardılar. Orada ne ağaç ne de başka bir bitki örtüsü mevcuttu. And Dağlarının en yüksek tepelerinde kar girdapları yaratan şu müthiş fırtınalarla sarılmışlardı. Don Végal bazen kerhen duruyordu, ama Martin Paz onu destekliyor ve muazzam kar yığınlarına karşı koruyordu.

Andların en gözü pek insanı cesaretinden mahrum bırakan o marazi duruma maruz kalan bu en yüksek noktasında, kişinin yorgunluğa direnmesi için ona insanüstü bir iradeye sahip olması gerekirdi.

And Dağlarının doğu yamacında yerlilerin izlerini buldular ve nihayet sıradağlardan aşağı inebildiler.

Peru ve Brezilya arasında yer alan ovalarda diken gibi sivrilen muazzam, balta girmemiş ormanlara ulaştılar ve Martin Paz, içinden çıkılmaz ağaçlıkların ortasında, yerlilere özgü bilgeliğiyle epey fayda sağladı.

Yarı sönmüş bir ateş, ayak izleri, kırılmış küçük dallar, hepsi onun için incelenecek birer malzemeydi.

Don Végal bahtsız kızının taş ve böğürtlenler arasında yaya halde sürüklenmiş olmasından endişeleniyordu, fakat yerli ona bir hayvan ayağının basıncını belirten, toprağa gömülü birkaç çakıl gösterdi. Üstte dallar aynı yöne dönmüştü ve oraya ancak atlı biri erişebilirdi. Don Végal yeniden umutlanıyordu. Martin Paz kendine güvenen, öyle mahir biriydi ki, onun için ne aşılması imkânsız engeller ne de başa çıkılmaz tehlikeler vardı!

Bir akşam Martin Paz ve Don Végal yorgunluktan durmak zorunda kaldılar. Bir nehrin kıyısına varmışlardı. Yerlinin çok iyi tanıdığı Madeira'nın ilk akıntı-

larındaydılar. Kocaman mangrovlar suların üstüne eğiliyor ve kaprisli sarmaşıklarla karşı yakanın ağaçlarıyla birleşiyorlardı.

Kızı kaçıranlar kıyılardan yukarı mı çıkmışlar, yoksa nehir akıntısından aşağı mı inmişlerdi? Nehri düz bir hat boyunca mı geçmişlerdi? Martin Paz'ın kendi kendine sorduğu sorular bunlardı. Sonsuz bir zahmetle birkaç kaçamak izi takip ederek biraz daha az karanlık bir açıklığa kadar kıyı boyunca ilerledi. Bazı ayak izleri bir grup insanın o noktada nehri geçmiş olduğunu belli ediyordu.

Martin Paz yön tayiniyle meşgulken, bir balta mesafesi yakınında siyah bir kütlenin kımıldadığını gördü. Kemendini hevesle hazırladı ve hücuma hazır vaziyette durdu, fakat birkaç adım ilerleyince, yere yatmış, son kasılmalarla can çekişen bir katır fark etti. Son nefesini veren zavallı hayvan, ardında Martin Paz'ın bulduğu uzun kan izleri bırakarak sürüklendiği yerden uzakta yaralanmış olmalıydı. Irmağı geçiremeyen yerlilerin onu bir bıçak darbesiyle öldürdüklerinden kuşkusu yoktu. Yoldaşının yanına geldi.

"Yarın belki varırız," dedi.

"Hemen gidelim," diye yanıtladı İspanyol.

"Ama şu nehri geçmek lazım."

"Yüzerek geçeriz!"

Martin Paz, ikisinin de çıkardığı elbiseleri bir paket haline getirip başının üstüne koydu, Brezilya ve Peru'da bol miktarda bulunan şu tehlikeli timsahlardan birkaçını uyandırmamak için sessizce suya süzüldüler.

Karşı kıyıya vardılar. Martin Paz'ın ilk işi yerlilerin izlerini aramak oldu, fakat istediği kadar yaprakları ve taşları incelesin, hiçbir şey keşfedemedi. Akın-

tı çok hızlı olduğundan, onları da süreklemişti; Don Végal ve yerli nehirden çıkıp kıyıya ulaştıklarında, orada yanılmaları imkânsız izleri buldular.

Sambo, birliğiyle beraber, oradan karşı kıyıya geçmişti ve onlar nehri aşarken Madeira'nın şiddeti artmıştı.

Doğrusu, isyanının zaferini sabırsızlıkla bekleyen ova ve dağlardaki yerliler, ihanete uğradıklarını öğrenince, öfke dolu kükremeler çıkardılar, ancak feda edilecek bir kurbanları olduğunu görünce ihtiyar yerlinin birliğini takip ettiler.

Genç kız etrafında olan biteni hissetmez olmuştu. Yürüyordu çünkü eller onu ileri itiyordu. Ölümden kurtulmak için tek bir adım dahi atmadan yalnızlığın ortasında yüzüstü bırakılacaktı. Bazen genç yerlinin anısı gözlerinin önüne geliyordu. Sonra hareketsiz bir kütle gibi katırının boynuna sarılıyordu. Nehrin öte yanına geçince hasımlarını yaya takip etmek zorunda kaldı, iki yerli onu hızla sürükledi ve arkalarında kanlı bir iz bıraktılar.

Ama Sambo kanın istikametini belli etmesinden pek şüphelenmiyordu. Hedefine yaklaşıyordu. Çok geçmeden nehrin çağlayanlarının sağır edici uğultuları duyuldu.

Yerli kalabalığı iç içe geçmiş sazlar ve topraktan yapılmış yüz kadar kulübeden oluşan bir köye vardı. Kafile yaklaştıkça, çok sayıda kadın ve çocuk sevinç çığlıklarıyla ileri atıldılar, fakat Martin Paz'ın saflarını terk ettiğini öğrenince, bu sevinç öfkeye dönüştü.

Sarah, düşmanları önünde hareketsiz, cansız gözlerle bakıyordu. Bütün o iğrenç yüzler buruşuyor ve kulağına korkunç tehditler geliyordu!

"Kocam nerede?" diyordu bir kadın. "Sen öldürttün onu!"

"Ya bir daha evine dönmeyecek kardeşim, ona ne yaptın?"

"Gebersin! Hepimiz etinden bir parça koparalım! Gebersin!"

Havada bıçak ve meşale sallayan, kocaman taşlar kaldıran bu kadınlar genç kıza yaklaşıyorlardı.

"Geri durun!" diye haykırdı Sambo. "Herkes reislerinin kararını beklesin!"

Kadınlar genç kıza korkutucu bakışlar atarak ihtiyar yerlinin sözlerine itaat etti. Kan içindeki Sarah sahildeki çakıllar üzerine uzanmıştı.

Derin bir yatağa sıkışmış Madeira'nın altında, yüz ayaktan fazla yükseklikten, su kütleleri şaşırtıcı süratle dökülüyordu. Reisler Sarah'yı bu şelalelerde ölüme mahkûm etmişti.

Güneşin ilk ışıklarıyla beraber, ağaç kabuğundan yapılmış bir kayığa bağlanıp Madeira'nın akıntısına terk edilecekti.

Konsey böyle karar vermişti, kurbanın cezasını ertesi güne erteleme nedeni ise ona endişe ve dehşet dolu bir gece geçirtmekti.

Hüküm açıklandığı vakit, neşeli çığlıklarla karşılandı ve bütün yerliler kızgın bir hezeyana kapıldı.

Bir sefahat âlemi yaşandı. Konyak o kendinden geçmiş kafaları mayaladı. Saçı başı karmakarışık dansçılar genç kızın çevresini sardılar. Yerliler yanan çam dallarını sallayarak, ekilmemiş tarlalarda koşturuyorlardı.

Güneş doğana ve ilk ışınlar gelip sahneyi aydınlatana kadar böyle sürdü.

Genç kız darağacından çözüldü ve yüz kol birden onu işkenceye sürüklemek istedi. Ağzından Martin Paz adının kaçtığı her sefer, derhal kin ve intikam çığlıkları ona karşılık veriyordu. Nehrin yukarı seviye-

sine çıkan muazzam kaya yığınını sarp patikalardan tırmanmak gerekti ve kurban hedefe kan içinde vardı. Kabuktan yapılmış bir kayık şelalenin yüz adım ötesinde onu bekliyordu. Sarah oraya bırakıldı ve etlerini kesen bağlarla sımsıkı bağlandı.

"İntikam!" diye bağırdı kabile hep bir ağızdan.

Kayık hızla sürüklendi ve kendi çevresinde döndü...

Ansızın karşı kıyıda iki adam belirdi. Bunlar Martin Paz ve Don Végal'di.

"Kızım! Kızım!" diye haykırdı baba sahilde diz çökerek.

Kayık şelaleye doğru gidiyordu.

Bir kayada dikilen Martin Paz başının etrafında ıslık çalan kemendini savurdu. Teknenin tam çağlayandan düşeceği sırada, uzun deri kayış çözüldü ve tekneyi düğümünden yakaladı.

"Ölüm!" diye uludu vahşi yerli kalabalığı.

O zaman Martin Paz gerildi ve uçurum üzerinde asılı kalan kayık yavaş yavaş ona doğru geldi...

Birden havada bir ok ıslık çaldı ve Martin Paz'a isabet etti. Kurbanın sandalında öne düşen yerli Sarah'yla birlikte şelalenin girdabına gömüldü.

Hemen hemen aynı anda ikinci bir ok da Don Végal'in kalbine saplandı.

Martin Paz ve Sarah ebedi hayat için nişanlanmışlardı, zira ilahi kavuşmalarında genç kızın son hareketi, canlanan yerlinin alnına vaftiz mührünü basmak olmuştu.

RATON* AİLESİ'NİN MACERALARI - PERİ MASALI

* Fransızca küçük sıçan, fare anlamına gelir –çn.

Raton

RATA
RATANE
RATONNE
RATINE
RATÉ
AVENTURES DE LA FAMILLE
RATON
CONTE DE FÉES

I

Bir zamanlar Raton Baba, Ratonne Anne, kızları Ratine ve kuzeni Raté'den oluşan bir fare ailesi varmış. Hizmetkârları, aşçı Rata ve uşak Ratane'mış. Bu saygın kemirgenlerin başlarına öyle olağanüstü şeyler gelmiş ki, sevgili çocuklar, onları size anlatma isteğime direnemiyorum.

Bu olaylar peri ve büyücülerin zamanında geçmiş – keza, hayvanların da konuştuğu zamanlarda. Kuşkusuz, "saçma sapan konuşmak"* deyimi de o dönemden kalmış olmalı. Halbuki bu hayvanlar eski ve bugünkü insanların, geçmişte ya da şimdi söylediklerinden daha saçma laflar etmiyorlarmış! O yüzden, uslu durun ve dinleyin, sevgili çocuklar. Başlıyorum.

---

* Deyimin Fransızcası *dire des bêtises*. *Bêtise* sözcüğü *bête* (hayvan) kökünden gelir ve "saçmalık, zırva" demektir –çn.

II

Zamanın en güzel kentlerinden birinde ve şehrin en güzel evinde, bir iyilik perisi oturuyormuş. Adı Firmenta'ymış. Bir peri yapabileceği kadar iyilik yapıyor ve çok seviliyormuş. Görünüşe göre, o dönemde tüm canlı varlıklar ruh göçü yasalarına tabiymişler. Bu sözcükten korkmayın: Ruh göçü, her varlığın, en sonuncuya erişerek insanlık katında yer almak için basamaklarını art arda aşmak zorunda olduğu bir yaratılış merdiveninin var olduğu anlamına geliyor. Yani yumuşakça olarak doğuluyor, önce balık sonra da sırasıyla kuş, dört ayaklı hayvan ve adam ya da kadın haline geliniyormuş. Anlayacağınız, en basit durumdan en mükemmel hale çıkmak gerekiyormuş. Ancak, bazı büyücülerin kötü niyetli etkisi yüzünden, merdivenden geri inildiği de olabiliyormuş. Ne acıklı bir varoluş! Mesela, insan olduktan sonra, yeniden istiridyeye dönüşüyorsunuz! Neyse ki günümüzde böyle şeyler görülmüyor – en azından fiziki olarak.

Ayrıca bilmelisiniz ki, bu çeşitli ruh göçleri cinler aracılığıyla gerçekleşiyormuş. İyi cinler yukarı çıkarıyor, kötüler geri indiriyorlarmış ve ikinciler güçlerini kötüye kullanırlarsa, Yaratıcı onları bir süreliğine bundan mahrum bırakabiliyormuş.

Peri Firmenta'nın iyi bir cin olduğunu ve kimsenin asla ondan şikâyet etmediğini söylemeye gerek yok.

Bir sabah, sarayının yemek salonunda bulunuyormuş – muhteşem duvar halıları ve harika çiçeklerle süslü bir salon. Pencereden süzülen güneş ışınları, parlak dokunuşlarla, masanın üstündeki porselen ve gümüş yemek takımlarını oradan buradan kemiriyormuş. Hizmetçi az evvel gelip hanımefendisine sofranın hazır olduğunu haber vermiş – perilerin oburlukla suçlanmadan yeme hakkına sahip oldukları güzel bir yemek onu bekliyormuş. Ama peri masaya daha yeni oturmuş ki, sarayının kapısına vurulmuş.

Kapıyı açmaya giden hizmetçi kız, hemen geri dönüp, Peri Firmenta'ya, yakışıklı bir genç adamın kendisiyle konuşmak istediğini bildirmiş.

"O yakışıklı delikanlıyı içeri al," diye yanıt vermiş Firmenta.

Boyu ortalamanın üzerinde, iyi ve mert görünümlü, olsa olsa yirmi iki yaşındaki genç adam hakikaten yakışıklıymış. Gayet sade giyinmiş olsa da, zarif bir hali varmış.

Peride bıraktığı ilk intiba olumluymuş. Firmenta memnun ettiği başka birçokları gibi onun da bir iyilik istemek için geldiğini düşünmüş ve kendini bu talebi karşılamaya hazır hissetmiş.

"Benden ne istiyorsunuz, yakışıklı delikanlı?" diye sormuş en tatlı sesiyle. "Benimle konuşmaktan çekinmeyin."

"Çok mutsuzum, iyi peri," diye cevap vermiş genç adam, "tek umudum sizsiniz."

Genç adam duraksayınca:

"Derdinizi açıklayın," diye söze girmiş Firmenta. "Adınız nedir?"

"Adım Ratin," diye yanıtlamış delikanlı. "Zengin değilim, ama sizden servet istemeye gelmedim. Hayır, dileğim mutluluk."

"Ne oldu ki?" diye sormuş peri kadın.

"Biri olmadan ötekinin mümkün olabileceğini mi düşünüyorsunuz yani?" diye karşılık vermiş peri, gülümseyerek.

"Evet, elbette!"

"Haklısınız. Devam edin."

"Bir süre önce," diye sözünü sürdürmüş Ratin, insan olmadan evvel, fareydim ve o haldeyken, en tatlı ilişkilerle bağlanmaya niyetlendiğim mükemmel bir aile tarafından gayet iyi karşılanmıştım. Çok anlayışlı bir sıçan olan baba benden hoşlanıyordu. Biraz hırslı olan anne, zengin olmadığım için beni o kadar iyi gözle görmemiş olabilir. Fakat kızları Ratine sevgi dolu bakışlar atıyordu! Sonunda kabul edilmek üzereydim ki, büyük bir felaket bütün umutlarımı suya düşürdü."

"Ne oldu ki?" diye sormuş peri kadın, bariz bir ilgiyle.

"Her şeyden önce, Ratine fare olarak kalırken, ben insan oldum."

"Siz de son değişiminin onu genç bir kıza dönüştürmesini bekleyin öyleyse..." demiş Firmenta.

"Kesinlikle, iyilik perisi! Ama maalesef Ratine, kralın oğlu olması muhtemel, güçlü bir derebeyinin de dikkatini çekti. Arzularının tatmin edilmesine alışık beyefendi, en ufak bir pürüze bile katlanamıyor. Her şeyin kaprislerine boyun eğmesi gerekiyor."

"Kim bu derebeyi, peki?" diye sormuş peri kızı.

"Prens Kissador*. Sevgili Ratine'ime, güya dişi farelerin en mutlusu olacağı sarayına götürmeyi teklif etti. Bu istek annesi Ratonne'un pek hoşuna gitmiş olsa da, Ratine kabul etmedi. Bunun üzerine prens

---

* Fransızcada kendine hayran anlamına gelen "*qui s'adore*" deyişiyle aynı şekilde telaffuz edilir –çn.

onu yüksek bir bedel karşılığında satın almayı denedi; fakat kızının beni ne denli sevdiğini ve bizi ayırırlarsa benim üzüntüden öleceğimi bilen Raton Baba buna asla razı olmak istemedi. Size Prens Kissador'un hiddetini betimlemeye gerek duymuyorum. Ratine'in çok güzel bir fare olduğunu gördüğünden, genç kız halinde daha da güzel olacağını düşünüyordu. Evet, iyi peri, daha da güzel! Ve onunla evlenecekti – ki bu onun açısından gayet mantıklıydı, ama bizim içinse ziyadesiyle üzücü!"

"Kuşkusuz," diye yanıtlamış peri, "lakin prens reddedildiğine göre, neden korkuyorsunuz ki?"

"Her şeyden," diye devam etmiş Ratin, "zira amacına ulaşmak için Gardafour'a başvurdu."

"Şu büyücüye mi?" diye bağırmış Firmenta. "Sadece fenalık yapmaktan hoşlanan, benim hep çatıştığım şu kötü cine, ha?"

"Ta kendisine, iyilik perisi!"

"Müthiş gücüyle, yavaş yavaş en yüksek derecelere doğru çıkan varlıkları merdivenin aşağılarına geri döndürmekten başka bir şey yapmaya çalışmayan şu Gardafour'a!"

"Dediğiniz gibi!"

"Neyse ki Gardafour, gücünü kötüye kullandığı için, bir süreliğine ondan mahrum bırakıldı."

"Doğru," diye karşılık vermiş Ratin, "fakat prens ona başvurduğunda, hâlâ tüm gücüne sahipti. Üstelik derebeyinin vaatlerine kapıldığı kadar tehditlerinden de korkarak, Raton Ailesinin ona yönelik aşağılamalarının öcünü alacağına söz vermiş."

"Bunu yaptı mı, peki?.."

"Yaptı, iyilik perisi!"

"Nasıl?"

"O iyi fareleri dönüşüme uğrattı!"

"Neye dönüştürdü?"

"İstiridyeye! Şimdi Samobrives sığlığında berbat bir yaşam sürüyorlar. Belirtmeliyim ki, o mükemmel kalitedeki yumuşakçaların düzinesi üç frank ediyor ve bu çok doğal, çünkü aralarında Raton Ailesi de bulunuyor! Mutsuzluğumun büyüklüğünü anlıyor musunuz, iyi peri?"

Firmenta genç Ratin'in hikâyesini merhamet ve iyi niyetle dinliyormuş. Zaten insanların acılarını seve seve paylaşır, özellikle hüsrana uğrayan aşklara hiç dayanamazmış.

"Peki, sizin için ne yapabilirim?" diye sormuş.

"Ratine'ciğim Samobrives sığlığına yapışık olduğuna göre, beni de orada bir istiridye yapın ki, yakınında yaşayarak avunabileyim, iyi peri!" diye cevap vermiş genç adam.

Bunları öyle hüzünlü bir sesle söylemiş ki, Peri Firmenta çok duygulanmış ve yakışıklı delikanlının elini tutarak:

"Ratin," demiş, "elimden gelse sizi memnun etmeye razı olurdum, ama bildiğiniz gibi, canlı varlıkları insanlık merdiveninden geri indirmem yasak! Ama sizi oldukça mütevazı bir aşama olan yumuşakça haline geri döndüremesem de, Ratine'i tekrar yukarı çıkarabilirim..."

"Ah! Çıkarın öyleyse, iyilik perisi, çıkarın!"

"Fakat bir gün genç kız olmaya aday sevimli fareye tekrar dönüşmeden evvel, yine ara derecelerden geçmesi gerekecek. Yani sabırlı olun! Doğanın kanunlarına boyun eğin. Ve güvenin..." ...

"Size mi, iyilik perisi?"

"Evet, bana! Size yardımcı olmak için her şeyi yapacağım. Ama şiddetli kavgalara göğüs germemiz gerekecek. Her ne kadar prenslerin en avanağı olsa da,

Prens Kissador kuvvetli bir düşmandır. Hele Gardafour eski gücüne, siz güzel Ratine'in kocası olmadan evvel kavuşursa, onu yenmem zor olur, zira yeniden eşitim haline gelecektir."

Peri Firmenta ve Ratin konuşmalarının burasındalarken, ince bir ses duyulmuş. Nereden çıktığını kestirmek zormuş.

Ve o ses:

"Ratin!.. Zavallı Ratin'ciğim... seni seviyorum!.." diyormuş.

"Ratine'in sesi bu," diye haykırmış yakışıklı delikanlı. "Ah! Peri Hanım, acıyın ona!"

Doğrusu, Ratin deli gibiymiş. Salonda bir uçtan diğerine koşuyor, mobilyaların altına bakıyor, Ratine'in oralarda saklanabileceği düşüncesiyle, sofra takımlarının durduğu dolapları açıyor, lakin onu bulamıyormuş!

Peri bir el hareketiyle onu durdurmuş.

Ve o zaman, sevgili çocuklar, acayip bir şey olmuş. Masanın üzerinde, gümüş bir tabakta, tam da Samobrives Sığlığından gelen yarım düzine istiridye duruyormuş. Ortada, ışıl ışıl parlayan, bol kıvrımlı kabuğuyla, en güzeli göze çarpıyormuş. Ve şişip genişlemeye, büyümeye başlamış, sonra da çenetleri açmış. İşlemeli yakalığının kıvrımları arasından, buğday sarısı saçları, dünyanın en güzel gözleri ve hokka gibi burnuyla, hayranlık verici bir yüz belirmiş. Çekici bir ağız:

"Ratin!.. Benim sevgili Ratin'im!" diye tekrarlıyormuş.

"Bu o!" diye bağırmış yakışıklı delikanlı.

Konuşan gerçekten de Ratine'miş. Genç adam onu hemen tanımış, çünkü sihrin o mutlu günlerinde canlılar, insanlığa dahil olmadan önce de insan yüzüne sahiplermiş, sevgili çocuklar, bunu unutmayın.

Ratine kabuğunun sedefi altında öyle güzelmiş ki, kutusu içindeki bir mücevheri andırıyormuş.

Ve şöyle diyormuş:

"Ratin, sevgili Ratin'ciğim, Peri Hanıma söylediğin her şeyi duydum. Peri Hanım, şu kötü kalpli Gardafour'un bize yaptığı fenalığı düzeltmeye söz verme lütfunda bulundunuz! Of! Beni bırakmayın, zira kaçamayayım diye beni istiridyeye çevirdi. Şimdi Prens Kissador gelip, ailemin yapışık olduğu sığlıktan beni sökerek, kendi balık havuzuna koyacak ve genç kız haline gelmemi bekleyecek. Zavallı ve sevgili Ratin'im de beni ebediyen yitirmiş olacak!"

İstiridye öyle acıklı bir sesle konuşuyormuş ki, yüreği sızlayan genç adam cevap vermekte güçlük çekiyormuş.

"Ah! Ratine'ciğim!" diye mırıldanmış.

Şefkat dolu bir hamleyle elini ona doğru uzattığı sırada, peri delikanlıyı durdurmuş. Çenetin dibinde oluşmuş muhteşem bir inciyi hassasiyetle söküp çıkardıktan sonra:

"Al bu inciyi," demiş Ratin'e.

"Bunu mu, iyilik perisi?"

"Evet, o bir servet değerinde. Daha sonra işine yarayabilir. Şimdi Ratine'i Samobrives sığlığına geri götüreceğiz ve orada onu bir kademe yükselteceğim..."

"Bir tek beni yükseltmeyin, iyi peri!" diye yanıtlamış Ratine, yalvarırcasına. "Canım babam Raton'u, sevgili annem Ratonne'u ve kuzenim Raté'yi unutmayın! Sadık hizmetkârlarımız Rata ve Ratane'ı da keza!"

Ama o böyle konuşurken, kabuğunun çenetleri yeniden kapanıyor ve olağan boyutlarına dönüyormuş.

"Ratine!" diye haykırmış genç adam.

"O istiridyeyi yanına al!" demiş peri.

Ratin onu eline alıp dudaklarına bastırmış. Ne de olsa dünyadaki en kıymetli şeyini ihtiva ediyormuş!

III

Deniz çekilmiş. Resiflere çarparak kırılan dalgalar Samobrives sığlığını hafifçe dövüyor. Kayalar arasında su birikintileri oluşmuş. Granit, cilalı abanoz gibi parlıyor. Patlayan badıçlarından minik fıskiyeler fışkıran, yapış yapış yosunlar üzerinde yürünüyor. Kaymamaya dikkat etmek lazım, çünkü düşünce kesin insanın canı acır.

Bu sığlıkta ne çok yumuşakça var, kocaman sümüklü böceklere benzeyen deniz salyangozları, midyeler, taraklar, kestaneler, özellikle de milyonlarca istiridye.

En güzellerinden yarım düzinesi deniz bitkilerinin altında gizleniyor. Yanılıyorum: Sadece beş tane var. Altıncının yeri boş!

İşte şimdi istiridyeler, açık denizin serin meltemini solumak amacıyla, güneş ışınlarına açılıyorlar. Aynı anda, kutsal hafta ilahisi gibi dertli bir şarkı duyuluyor.

Yumuşakçaların çenetleri yavaş yavaş aralandı. Şeffaf kıvrımları arasında, tanınması kolay birkaç çehre beliriyor. Biri Raton, baba, bir filozof, hayatı her haliyle kabul etmeyi bilen bir bilge.

"Kuşkusuz, fare olduktan sonra tekrar yumuşakçaya dönüşmek can sıkıcı bir durum, ama hadiseleri olduğu gibi kabul edip buna da alışmak gerek!" diye düşünüyormuş.

İkinci istiridyede, gözlerinde şimşekler çakan, kızgın bir yüz kıpırdıyor. Boş yere kabuğundan dışarı atılmaya uğraşıyor! Raton Hanım bu.

"Ben ki Ratopolis kentimizde önde gelenlerden biriydim, şimdi bu aşağılayıcı hapishanede kapalıyım! Oysa insanlık evresine vardığımda, büyük bir hanımefendi, belki de bir prenses olurdum!.. Ah! Mendebur Gardafour!" diyormuş.

Üçüncü istiridyede, Kuzen Raté bön suratını buruşturuyor. Bu, biraz yüreksiz ama dürüst avanak, en ufak gürültüde kulaklarını tavşan gibi dikiyor! Kuzenlik sıfatına sığınarak kuzeni Ratine'e gayet tabii kur yaptığını belirtmek lazım. Bilindiği gibi, Ratine bir başkasını seviyormuş ve Raté o kişiyi tüm kalbiyle kıskanıyormuş.

"Aah... ah!" diyormuş. "İki kabuk arasına sıkışmak ne kader! Sıçanken, en azından koşup kaçabiliyor, kedi ve kapanlardan sakınabiliyordum! Ama burada, bir düzine benzerimle beraber beni de toplamaları yeterli. İstiridye satıcısının koca bıçağı beni hoyratça açar ve bir zenginin sofrasını boylayıp belki de canlı canlı yutulurum!"

Dördüncü istiridyede Aşçı Rata yer alıyor; yetenekleriyle pek iftihar eden, bilgisiyle bol bol övünen bir şef.

"Melun Gardafour!" diye bağırıyormuş. "Onu bir elime geçirsem, öbür elimle boğazını sıkarım! Ben, Rata, yaptığı leziz mi leziz yemeklere adı verilen usta, böyle iki kabuk arasında yapışıp kalayım, ha! Ya karım Ratane..."

"Buradayım," demiş beşinci istiridyeden çıkan bir ses. "Üzülme, zavallı Rata'cığım! Sana yaklaşamasam da, hâlâ yanındayım! Ve merdiveni yeniden çıktığın vakit, birlikte tırmanacağız!"

İyi yürekli Ratane! Kocasını çok seven ve tıpkı onun gibi kendini efendilerine adamış olan, şişman, basit ve mütevazı kadın.

Sonra kederli ilahi, iç karartıcı bir tonda yeniden başlamış. Kurtuluşu bekleyen birkaç yüz istiridye daha bu matem konserine katılmışlar. Ağıt insanın yüreğini sıkıştırıyormuş. Kızlarının artık yanlarında olmadığını bilseler, Raton Baba ve Ratonne Hanım'ın acısı iyice artarmış!

Ansızın her şey susmuş. Kabuklar kapanmış.

Gardafour, üzerinde uzun büyücü cüppesi, başında geleneksel külahı, kumsala gelmiş; yabani görünüşüyle kaygı uyandırıyormuş. Yanında, zengince giyinmiş Prens Kissador yürüyormuş. Bu derebeyinin kendini ne kadar beğendiğini ve zariflik taslamak için nasıl kırıttığını tahmin etmek zormuş.

"Neredeyiz?" diye sormuş.

"Samobrives sığlığındayız, prensim," diye yanıtlamış Gardafour, dalkavukça.

"Ya şu Raton Ailesi?.."

"Sizi hoşnut etmek için sımsıkı yapıştırdığım yerdeler hâlâ."

"Ah! Gardafour," diye devam etmiş prens, bıyığını burarak. "Şu küçük Ratine beni büyüledi! Benim olmalı o! Bana hizmet etmen için para ödüyorum, başaramazsan yandın, ayağını denk al!.."

"Prens hazretleri," diye cevap vermiş Gardafour, "gücüm askıya alınmadan önce, bütün o fare ailesini yumuşakçaya çevirdim, ama insan haline getirme imkânım yoktu! Bu güce bir tek Peri Firmenta sahip!.."

"Peki, neden onunla işbirliği yapmadın, Gardafour?"

"Defalarca önerdim, prensim. İkimiz beraber, dünyanın efendileri olurduk!.. Ama beni reddetti!"

"Beceriksiz!" diye yanıtlamış, kendini beğenmişliğinin eşi benzeri olmayan prens. "Ben olsam başarırdım! Neyse, o küçük sersemin istiridyesi nerede?"

İkisi birlikte, Gardafour'un Ratine'i bulacağını sandığı yere gitmek üzere sığlığa yürümüşler.

O sırada, kumsalın öbür tarafında, iki kişi görünmüş. Gelenler Peri Firmenta ve genç Ratin'miş. Delikanlı içinde sevgilisinin bulunduğu kabuğu büyük bir özenle kalbinin üstünde tutuyormuş.

Birden prens ve büyücüyü fark etmişler. Yakışıklı gencin beti benzi atmış.

"Gardafour," demiş peri, "ne arıyorsun burada? Belalı entrikalar çevirmeye mi geldin yine?"

"Firmenta," diye karşılık vermiş büyücü, gücünü benimkiyle birleştirmeyi neden reddettin ki?.."

"İyilik perisi kötü cinle asla ittifak yapmaz!"

"Peri Firmenta," demiş o zaman Prens Kissador, "şu tatlı Ratine için deli olduğumu biliyorsun, ama o benim gibi yakışıklı bir derebeyini reddedecek kadar akılsız! Bak, onu genç kız yaptığında benim olursa, her istediğini veririm sana..."

"Onu genç kız haline getirdiğim zaman, kendi tercih ettiği kişinin olacaktır," diye cevaplamış Firmenta.

"Ne küstahlık!" diye çıkışmış Prens Kissador. "Gardafour'un eşeğe çevirmekte zorluk çekmeyeceği şu Ratin'in kulaklarını uzatayım da görsün!"

Bu hakareti duyan genç adam yerinden fırlamış. Saygısızlığını cezalandırmak için tam prensin üstüne atlıyormuş ki, peri elinden yakalamış.

"Öfkene hâkim ol," demiş, "öç almanın zamanı değil, prensin hakaretleri bir gün kendisine dönecek. Yapman gerekeni yap da gidelim."

Ratin ona itaat etmiş ve istiridyeyi son bir kez dudaklarına bastırdıktan sonra gidip, kısa bir süre evvel ailesinin arasında işgal ettiği yere bırakmış. Sonra periyle birlikte geri çekilmişler.

Fakat Prens Kissador ve Gardafour ne olup bittiğini anlamışlar. O anda yükselen deniz Samobrives sığlığını sular altında bırakmaya başlamasa, Ratine'i ele geçirmeleri işten bile değilmiş. Ne ki kabaran dalgalardan kaçmaya ancak vakit bulmuşlar.

Çok geçmeden su son çıkıntıları da istila etmiş ve açık denizin gökyüzüyle birleştiği ufka kadar her şey ortadan kaybolmuş.

IV

Mamafih sağ yanda, daha yüksek birkaç kaya açıkta kalmış. Fırtına dalgaları kıyıya ittiğinde bile, kabaran sular tepelerine ulaşamıyormuş.

Prens ve büyücü oraya sığınmışlar. Onlar için hiçbir tehlike yokmuş orada. Daha yukarı çıkarak, yeniden sağlam toprağa basmaları mümkünmüş. Sığlık tekrar kuruyunca, gidip kıymetli istiridyeyi bulacak ve hazinesiyle beraber alıp götüreceklermiş. Aslında prens çok kızgınmış. Prensler, hatta krallar ne kadar güçlü olsalar da, o zamanlar perilere hiçbir şey yapamazlarmış. O mutlu döneme geri dönülebilse, yine öyle olurdu.

İşte peri ve genç Ratin kumsalın yukarısında yeniden belirdiler. Prens Kissador ve Gardafour, göze çarpmadan onları gözetlemek için, hemen saklanmışlar.

İlkin doğru davranmış, ama sonra yanılmış oldukları birazdan anlaşılacak.

Yakışıklı delikanlı Peri Firmenta'nın yanında duruyormuş.

"Evet, artık deniz yükseldiğine göre, Raton ve ailesi insanlığa doğru bir basamak çıkacaklar," demiş peri. "Onları yumuşakçadan balığa çevireceğim ve o şekilde, düşmanlarından korkmaları için hiçbir sebep kalmayacak."

"Avlansalar bile mi?.." diye belirtmiş Ratin.

"İçin rahat olsun! Ben onlara göz kulak olacağım."

Ne yazık ki Gardafour perinin sözlerini duymuş ve bir plan yapmış.

"Beni takip edin, prens hazretleri," demiş, karaya yönelerek.

Prens Kissador sabırsızlıkla ona eşlik etmiş.

O zaman Peri Firmenta değneğini sular altına gizlenmiş Samobrives sığlığına doğru uzatmış. Raton Ailesinin istiridyeleri aralanmış. İçlerinden, bu yeni dönüşümden pek mutlu, kımıl kımıl oynayan balıklar çıkmış.

Raton Baba: Kahverengimsi böğründe düğmeleriyle, insan yüzüne sahip olmasa da, sol tarafında yer alan iki kocaman gözüyle size bakacak, mert ve vakur bir kalkanbalığı.

Bayan Ratonne: Solungaç kapağındaki sert çıkıntı, birinci sırt yüzgecindeki sivri dikenler ve değişken renkleriyle, çok güzel bir trakunya.

Matmazel Ratine: Siyah, kırmızı ve gök mavisi karışımı giysisiyle gayet alımlı, neredeyse yarı saydam, güzel ve zarif bir Japon balığı.

Rata: Uzun gövdesi, gözlerine kadar açılan ağzı, keskin dişleri, minyatür bir köpekbalığını andıran kızgın görünüşü ve şaşırtıcı oburluğuyla, yaman bir turnabalığı.

Ratane: Benekleri, turuncuya çalan kızıl rengi, pullarının gümüşi zeminine çizilmiş çifte hilalleriyle, ağzının tadını bilenlerin sofrasına yakışan, pembe etli, tombul bir alabalık.

Ve son olarak, Kuzen Raté: Sırtı yeşilimsi gri bir mezgit. Lakin doğanın bir garabeti ya da belki Gardafour'un bir kötülüğü yüzünden, Raté yarı balık olmuş sadece! Evet! Gövdesinin ucu, kuyrukla son

bulmak yerine, hâlâ iki istiridye kabuğunun arasına takılı kalmış! Gülünçlüğün daniskası! Zavallı kuzen!

Mezgit, alabalık, turnabalığı, Japon balığı, trakunya ve kalkan, Firmenta'nın değneğini salladığı kayanın dibindeki berrak sularda sıralanmış: "Teşekkürler, iyi peri, teşekkürler!" der gibilermiş.

V

Gardafour aşağılık projelerini hayata geçirmek için sadece bu fırsatı beklemişti.

Gerçekten de açık denizden gelen bir kütle yaklaşıyor ve gitgide daha net belli oluyor. Kocaman, kırmızımtırak mizana direği ve rüzgârın şişirdiği flok yelkeniyle, bir şalupa bu. Serin bir meltemin gücünden faydalanarak koyun dip tarafına ulaşıyor.

Prens ve büyücü de güvertedeler ve tayfaların avladıkları bütün balıkları onlara satmaları gerekiyor.

Trol suya atılmış. Dipte gezdirilen dev kepçeye her türden yüzlerce balık, yumuşakça ve deniz kabuklusu takılıyor; yengeçler, karidesler, ıstakozlar, pisibalıkları, vatozlar, kalkan ve çivisiz kalkanlar, dilbalıkları, melek balıkları, trakunyalar, çipuralar, levrekler, tekirler, barbunyalar, kırlangıçlar, kefaller ve başka birçokları!

Kabuklu hapishanesinden daha yeni kurtulmuş Raton Ailesini büyük bir tehlike bekliyor yani! Talihsizlik eseri sürtme ağı onları da toplarsa, içinden asla çıkamazlar!

O zaman kalkan, trakunya, turnabalığı, alabalık ve mezgit, gemicilerin koca elleri tarafından yakalanıp toptancıların sepetlerine atılır ve bazı büyük başkentlere yollanır. Onlar sergilendikleri balıkçı tezgâhlarının mermerleri üzerinde hâlâ kıpırdarken,

prensin yanında götürdüğü Japon balığı da sevgilisi Ratin için sonsuza kadar kaybolmuş olur!

Ama hava dönüyor. Deniz bir kabarıp bir iniyor. Rüzgâr sertleşiyor. Fırtına patlıyor. Sağanak yağmur başlıyor.

Raton Baba ve ailesi, sakinleşen sularda, sevinçten yerlerinde duramıyor.

Dalgaların çalkantısı gemiyi müthiş sallıyor. Trolü geri çekmeye vakit bulamadan ağ kopuyor ve tekne, dümencinin gayretlerine rağmen, kıyıya sürüklenip resiflere çarparak parçalanıyor. Prens Kissador ve Gardafour dibi boylamaktan zor kurtuluyorlar. Maalesef, balıkçıların fedakârlığı sayesinde sağ kalıyorlar.

Raton Ailesinin selameti için o fırtınayı koparan iyilik perisiymiş, sevgili çocuklar. Orada, yüksek bir kayanın üstünde, yanında yakışıklı delikanlı ve elinde sihirli değneğiyle duruyor.

Raton Baba ve ailesi, sakinleşen sularda, sevinçten yerlerinde duramıyor. Kalkan ha bire dönüyor, trakunya cilveli cilveli yüzüyor, turna içine minik balıkların doluştuğu kuvvetli çenesini bir açıp bir kapıyor, alabalık kırıtıyor ve mezgit kabuklu kuyruğuyla sakarca hareket ediyor. Güzel Japon balığına gelince, Ratin'in kendisine doğru atılmasını bekliyor gibi. Evet! Bunu yapmayı Ratin de istiyor, ama peri onu tutuyor.

"Hayır," diyor, "Ratine en başta senin hoşuna gitmeyi başardığı şekli yeniden almadan önce olmaz!"

VI

Ratapolis pek güzel bir kent. İlla bir yerlerde olsa da, ne Avrupa, ne Asya, ne Afrika, ne Okyanusya, ne de Amerika'da bulunan, adını unuttuğum bir krallıkta yer alıyor.

Her halükârda, Ratapolis'i kuşatan manzara Hollanda'dakilere çok benziyor. Berrak dereler, güzel ağaçların gölgelediği kanallar, dünyanın en şanslı sürülerinin otladığı bereketli çayırlarla, serin, yeşil ve temiz bir yer.

Bütün şehirler gibi Ratapolis'in de sokakları, meydan ve bulvarları var, ama bu bulvar, meydan ve sokakların kenarlarında evler yerine muhteşem peynirler yükseliyor; gravyerler, edamlar, Mareuil ve Chester ürünleri gibi çeşit çeşit peynirler. İçlerine kat kat daire ve odalar oyulmuş. Burada, bilge, alçakgönüllü ve ileri görüşlü farelerden oluşan kalabalık bir nüfus, cumhuriyet halinde yaşıyor.

O sırada saat yediye geliyormuş. Gece olmasına az varmış. Günlerden pazarmış. Erkek ve dişi sıçanlar, akşam meltemini soluyarak, ailece dolaşıyorlarmış. Bütün hafta evin erzakını yenilemek için fazlasıyla çalıştıktan sonra, yedinci gün dinleniyorlarmış.

Prens Kissador da yanından ayrılmayan Gardafour'la birlikte Ratapolis'teymiş. Raton Ailesi üyelerinin, bir süre balık olduktan sonra, yeniden fareye

dönüştüklerini öğrenmişler. Ve onlara gizli tuzaklar kurmaya gelmişler.

"Evet!" diye tekrarlıyormuş prens. "Yeni dönüşümlerini yine şu lanet olası periye borçlular herhalde!"

"Olsun, böylesi daha iyi!" diye cevap vermiş Gardafour. "Şimdi yakalanmaları daha kolay olacak! Balıklar çok rahat kaçıyor! Artık sıçan olduklarına göre, onları ele geçirmeyi biliriz!"

"Doğru söylüyor olabilirsin, Gardafour!"

Ratapolis pek güzel bir kent.

"Ve bir kere hâkimiyetinize girince," diye eklemiş büyücü, "güzel Ratine sonunda beyliğiniz için deli olacaktır!"

Bu lafları duyan kendini beğenmiş budala kurumlanıyor, kasım kasım kasılıyor ve gezintiye çıkmış güzel dişi farelere göz süzüyormuş.

"Gardafour," demiş, "kaybedecek bir dakikamız bile yok!"

"Her şey hazır, prens hazretleri, Ratine kurduğum tuzaktan kaçamayacak!"

"Nerede bu tuzak?"

"İşte, şurada!"

Gardafour meydanın köşesine yapraklardan yapılmış, şık bir çardağı gösteriyormuş.

"Ratine'i bu çardakla mı yakalamayı düşünüyorsun?"

"Evet, prensim!"

"Nasıl peki?.."

"Göreceksiniz. Güzel Ratine'in bugünden tezi yok derebeylik sarayınızda olacağına söz veriyorum. O zaman zekânızın inceliği ve kişiliğinizin çekiciliğine nasıl dayanabilir ki?"

Ve budala prens, dalkavuk büyücünün bu koca palavralarını hemen yutmuş!

"İşte geliyor," demiş Gardafour. "Gelin, prens, bizi fark etmemesi lazım!"

İkisi beraber yandaki sokağa geçmişler.

Sahiden de gelen Ratine'miş, ama Ratin de ona eve kadar eşlik ediyormuş. Genç kız güzel sarışın yüzü ve zarif fare hatlarıyla pek çekiciymiş!

"Ah, sevgili Ratine," diyormuş delikanlı, "zaten bir küçükhanımsın! Seninle hemen evlenmek için yeniden sıçan olabilseydim, hiç tereddüt etmezdim! Ama bu mümkün değil."

"Ne yapalım, sevgili Ratin'im, beklemek gerekiyor..."

"Beklemek! Hep beklemek!"

"Seni sevdiğimi ve senden başkasının olmayacağımı bildiğine göre, bunun ne önemi var? Üstelik iyilik perisi bizi koruyor; kötü kalpli Garfour ve Prens Kissador'dan korkmamız için hiçbir sebep kalmadı artık..."

"O haddini bilmez aptala cezasını vereceğim..." diye haykırmış Ratin.

"Hayır, Ratin'ciğim, olmaz! Sakın onunla kavga etmeye kalkma! Güçlü bir adam o! Kendisini savunacak muhafızları var! Seni öldürürler, o zaman ben ne yaparım? Sabırlı ol, zira öyle gerekiyor. Ve bana güven, çünkü seni seviyorum."

Ratine bunları öyle tatlı söylüyormuş ki, genç adam dayanamamış. Göğsüne bastırıp minicik patilerini öpüyormuş. Ve gezmekten kendini biraz yorgun hisseden Ratine:

"İşte, hep altında dinlendiğim çardak," demiş. "Ratin, eve git ve annemle babama şenliğe gitmek için onları burada beklediğimi haber ver, lütfen."

Ve çardağın altına süzülmüş.

Ansızın, boşalan bir yayın takırtısına benzer, şiddetli bir gürültü işitilmiş.

Meğerse yaprakların altında kalleş bir fare kapanı saklıymış! Böyle bir tuzaktan şüphelenmeyen Ratine yaya değince, çardağın girişine bir kafes inmiş ve farecik kapana yakalanmış.

Ratin bir öfke çığlığı atmış, buna Ratine'in umutsuzluk yüklü haykırışı, ona da Prens Kissador'la koşarak gelen Gardafour'un zafer çığlığı karşılık vermiş. Delikanlı parmaklıkları koparmak için kafese boşuna asılıyormuş, nafile zahmet! Müthiş bir hiddetle, prensin üstüne atılıp boğazını sıkmak istemiş...

Fakat Gardafour'un bir işaretiyle, bir düzine uşak belirmiş. Ratin yakalandığı takdirde yardım ve destek de çağıramayacağını anlamış. Bahtsız Ratine'i zorba prensin elinden kurtarmak için yapılacak en iyi şey gidip yardım aramakmış.

Genç adam, böyle yapmak üzere, Ratapolis'in ana caddesinden yukarı kaçmış.

Bu sırada Ratine kapandan çıkarılmış. Prens Kissador, dünyanın en tatlı diliyle, "Yakaladım seni, ufaklık, artık benden kaçamazsın!" diyormuş.

VII

Raton Ailesi Ratapolis'in en gösterişli evlerinden birinde, muhteşem bir Hollanda peynirinde ikamet ediyormuş. Salon, yemek odası, yatak odaları ve hizmet için gerekli tüm bölümler zevkli ve rahat bir şekilde düzenlenmiş! Raton Baba ve ailesi şehrin ileri gelenleri arasında sayılıyor ve genel bir takdir görüyormuş.

Eski durumuna geri dönüş mert ve saygıdeğer filozofumuzu hiç şımartmamış. Eskiden nasılsa öyle kalmış, tutkularında mütevazı, La Fontaine'in fareler meclisine başkan yapacağı türden, gerçek bir bilge. Düşüncelerine oldum olası itibar edilirmiş. Ancak damla hastalığına yakalanmış ve bu illet onu büyük koltuğuna çivilemediğinde, koltuk değneğiyle yürüyormuş. Onu, aylarca berbat bir yaşam sürdürdüğü Samobrives sığlığındaki rutubete bağlıyormuş. En iyi diye tanınan kaplıcalara gitmesine rağmen, gutu daha da azmış halde geri dönmüş. Gayet tuhaf bir durum olan bu hastalığın, onu daha sonra geçireceği dönüşümlere elverişsiz kılması da canını daha çok sıkıyormuş. Aslında ruh göçü, bu zengin hastalığından mustarip olanlar için geçerli değilmiş. Dolayısıyla Raton damla hastası olduğu sürece sıçan kalacakmış.

Ama Ratonne filozof değilmiş. Hanımefendi ve büyük hanım olduğunda, kocası basit bir fare kalacakmış, düşünebiliyor musunuz? Hem de gut hastası bir

fare! Utançtan ölürmüş! O yüzden artık hiç olmadığınca huysuz ve asabiymiş; eşiyle kavga etmek için bahane arıyor, doğru düzgün verilmediği için gereğince icra edilmeyen emirler yüzünden hizmetçilerini azarlayıp duruyor, kısacası tüm ev halkına kök söktürüyormuş.

"Her ne olursa olsun iyileşmeniz lazım, beyefendi," diyormuş. "Ve ben sizi buna zorlamayı bilirim!"

"Daha ne isterim ki, canım," diye cevap veriyormuş Raton, "ama korkarım bu imkânsız ve sıçan kalmayı kabullenmeliyim..."

"Sıçan, ha! Ben bir sıçanın karısı mı olacağım yani? Dışarıdan nasıl görünürüm o zaman? Üstelik kızımız da toprağı olmayan bir delikanlıya âşık! Ne utanç! Bir gün prenses olduğumu farz edin, Ratine de prenses olacaktır!.."

"Ben de prens olacağım demektir," diye karşılık vermiş Raton, biraz muzip bir edayla.

"Siz, prens, kuyruk ve patilerinizle, öyle mi? Yakışıklı beyimize bakın hele!"

Bütün gün Ratonne'un böyle sızlandığı duyuluyormuş! Çoğu zaman öfkesini Kuzen Raté'den çıkarmaya çalışıyormuş. Doğrusu, zavallı kuzen de alay edilmeye müsaitmiş. Bu sefer de dönüşümü tam olarak gerçekleşmemiş. Sadece yarı fareymiş, ön tarafı sıçan, mezgit kuyruğuyla son bulan arka kısmıysa balıkmış

ve bu durum onu kesinlikle gülünç kılıyormuş. Bu şartlarda gelin de kendinizi güzel Ratine'e ya da Ratapolis'teki diğer hoş dişi farelere beğendirin!

"İyi de bana böyle davranması için doğaya ne yaptım ki ben?" diye bağırıyormuş. "Ne yaptım?"

"Şu çirkin kuyruğu saklar mısın, lütfen!" diyormuş Bayan Ratonne.

"Yapamam, yengeciğim!"

"O halde kes onu, budala, kes!"

Aşçı Rata bu kesimi yapmaya gönüllüymüş. Ama iyi kalpli Ratane, kuzenin tarafını tutuyormuş. Oysa becerikli şef o mezgit kuyruğunu harikulade pişirebilirmiş. O günkü gibi bir bayram ziyafetine pek yakışırmış!

Ratapolis'te bayram! Evet, sevgili çocuklar! Raton Ailesi de halk şenliklerine katılmaya niyetliymiş. Yola çıkmak için yalnızca Ratine'in dönüşünü bekliyorlarmış.

O sırada, evin kapısında bir atlı araba durmuş. Bu, altın sırmalı elbisesiyle, koruması altındakileri ziyarete gelen Peri Firmenta'nın saltanat arabasıymış. Onlara yönelik dostluğu hiç azalmıyormuş. Ratonne'un gülünç hırsları, Rata'nın manasız böbürlenmeleri, Ratane'ın saçmalıkları, Kuzen Raté'nin sızlanmaları bazen onu gülümsetse de, Raton'un sağduyusuna hayranlık duyuyor, güzel Ratine'e bayılıyor ve evliliğinin başarıya ulaşmasına çabalıyormuş. Ve Ratonne Hanım, perinin huzurunda, prens bile olmayışını delikanlının başına kakmaya cesaret edemiyormuş!

Firmenta'yı hararetle karşılayıp, yaptığı ve daha yapacağı her şey için teşekkürlerini esirgememişler.

"Zira size çok ihtiyacımız var, Peri Hanım!" demiş Ratonne. "Ah! Ne zaman hanımefendi olacağım?"

"Sabır! Sabır!" diye yanıtlamış Firmenta. "Son kademelerden geçmeniz gerek ve bu belli bir zaman alır!"

"Kısaltmak mümkün değil mi?.."

"Tabiat buna müsaade etmez."

"Yeniden fareye dönüştüğüm halde mezgit kuyruğum olmasını mı istiyor yani?" diye haykırmış kuzen, acıklı bir yüz ifadesiyle. "Beni ondan kurtaramaz mısınız, Peri Hanım?.."

"Maalesef, hayır!" diye cevap vermiş Firmenta. "O kuyruk kişiliğinizin bir parçası. Gelecek dönüşümde yok olması lazım. Hakikaten şanssızsınız! Bu muhtemelen adınızın Raté* olmasından ileri geliyor! Biz yine de, kuşa dönüştüğünüzde, sıçan kuyruğuna sahip olmamanızı umalım!"

"Ha! O aşamaya geldiğimizde, ben bir kuşhane kraliçesi olmak isterim!" diye bağırmış Bayan Ratonne.

"Ben de bir kümesin kralı!" demiş Rata.

"Bense güzel, kocaman bir mantarlı hindi dolması!" diye eklemiş iyi yürekli Ratane, saf saf.

"Ne olacağınız varsa o olacaksınız!" diye lafı yapıştırmış Raton. "Bana gelince, ben fareyim ve kuşkusuz böyle kalacağım. Neticede, sıçan olmak, tanıdığım birçok kuş gibi tüylerimi kabartmaktan iyidir."

"Ne adam!" diye mırıldanmış eşi, onu hor görerek.

Tam o esnada, kapı açılmış. Genç Ratin, beti benzi atmış, perişan bir halde belirmiş. Birkaç kelimeyle, fare kapanı meselesini ve Ratine'in nasıl kalleş Gardafour'un tuzağına düştüğünü anlatmış.

"Ha! Demek öyle!" diye karşılık vermiş peri. "Yine mi savaş istiyorsun, lanet olası büyücü? Pekâlâ! Hadi bakalım!"

---

* Fr. Başarısız, aciz, tutunamamış, nihayete erememiş, yarıda kalmış –çn.

VIII

Evet, sevgili çocuklar, bütün Ratapolis bayram yapıyormuş; ebeveynleriniz sizi oraya götürebilselerdi, çok eğlenirdiniz. Düşünsenize! Her yerde rengârenk afişlerle süslü, geniş taklar, bayraklarla donatılmış sokakların üzerinde yapraklardan yapılmış kemerler, duvar halılarıyla kaplı evler, havada kesişen havai fişekler, her köşe başında müzik... Ve inanın, fareler dünyanın en iyi korolarına taş çıkarıyorlarmış. İnce, yumuşacık sesleri varmış, tarifi imkânsız derecede çekici flüt sesleri. Şarkı söylediklerinde, adeta bir armoni orkestrası çalıyor gibi oluyormuş. Kendi bestecilerinin, Rassini, Ragner, Rassenet ve daha nicelerinin eserlerini öyle güzel yorumluyorlarmış ki!

Ama hayranlığınızı uyandıracak asıl şey, dünyanın bütün farelerinden ve fare olmasalar da bu anlamlı ada layık olanlardan müteşekkil bir tören alayıymış.

Aralarında Harpagon'a benzeyen ve patileri altında cimrilerin değerli çekmecelerini taşıyan fareler; savaşın kahraman ettiği, bir rütbe şeridi daha kazanmak için insan türünü boğazlamaya daima hazır yaşlı askerler olan kürklü sıçanlar; Afrika'daki şu soytarı kılıklı Zouave piyadelerin yaptığı gibi burunlarında tam bir kuyruk bulunan fil fareleri; gösterişsiz ve alçakgönüllü kilise fareleri; burunlarını hükümet hesa-

bından mallara sokmaya alışık mahzen sıçanları göze çarpıyormuş. Özellikle de, harikulade bir opera balesinin adım ve dönüşlerini gerçekleştiren, inanılmaz miktarda sevimli dans faresi mevcutmuş!

Perinin refakat ettiği Raton Ailesi bu yüksek sosyete yarışmasının ortasında ilerliyormuş. Ama o göz kamaştırıcı gösteriyle hiç ilgilenmiyorlarmış. Akılları fikirleri Ratine'deymiş; anne ve babasının sevgisinden, nişanlısının aşkından kaçırılan zavallı Ratine'den başka bir şey düşünmüyorlarmış!

Böylece büyük meydana varmışlar. Fare kapanı hâlâ orada, çardağın altında olsa da, Ratine yokmuş. Kuşkusuz uzaklara, çok uzaklara sürüklenmiş olmalıymış.

"Kızımı geri verin bana!" diye haykırıyormuş, artık tüm emeli kızına yeniden kavuşmak olan Bayan Ratonne.

Onu duymak öyle bir acıma hissi uyandırıyormuş ki, adeta bayram kutlayan şehrin üstüne bir hüzün perdesi çöküyormuş!

Peri, Gardafour'a duyduğu öfkeyi gizlemeye çalışıyormuş, ama nafile. Büzülmüş dudaklarından, her zamanki yumuşaklığını yitirmiş gözlerinden belli oluyormuş.

O sırada, meydanın dip tarafından, büyük bir yaygara kopmuş. Göz alıcı giysiler içindeki prens, dük, marki ve en muhteşem derebeylerinden oluşan bir kortej geliyormuş. Önde, baştan ayağa silahlı muhafızlar yürüyormuş.

Ana grubun başında, kendisine iltifatlar yağdıran bütün o küçük insanlara gülücükler ve babacan selamlar dağıtan Prens Kissador seçiliyormuş.

Sonra, arkaya dizilmiş hizmetkârlar arasında, güzel, zavallı bir dişi fare güçlükle sürünüyormuş. Ratine'miş bu. Öyle sıkı kuşatılmış ve gözetleniyormuş ki, kaçmak

aklına bile gelmiyormuş. Yaşlarla dolu güzel gözleri benim size anlatabileceğimden çok daha fazlasını söylüyormuş. Yanında yürüyen Gardafour gözlerini ondan ayırmıyormuş. Ah! Bu kez çok iyi yakalamış onu!

"Ratine... Kızım!.."

"Ratine... Nişanlım!" diye bağırmışlar Ratonne ve Ratin, boş yere ona ulaşmaya çalışarak.

Prens Kissador'un Raton Ailesini selamlarken pis pis sırıtışını ve Gardafour'un Peri Firmenta'ya attığı kışkırtıcı bakışı görmek lazımmış. Aciz kalan peri yenilmiş! Gardafour, büyü gücünden mahrum kalmış olmasına rağmen, sadece doğal bir tuzak, basit bir fare kapanı kullanarak galip gelmiş. Bu arada soylu beyler, fethettiği yeni kalp dolayısıyla, prense iltifat ediyorlarmış. O ahmağın bu iltifatları nasıl bir kendini beğenmişlikle karşıladığını tahmin edersiniz.

Peri birdenbire kolunu uzatıp, değneğini sallamış ve hemen yeni bir dönüşüm olmuş.

Raton Baba gutu yüzünden sıçan kalsa da, Bayan Ratonne muhabbetkuşuna, Rata tavuskuşuna, Ratane bir kaza, Kuzen Raté'yse balıkçıl kuşuna dönüşmüşler. Fakat şanssızlık bu kez de peşini bırakmamış ve güzel bir kuş kuyruğu yerine, tüylerinin altında acınası bir fare kuyruğu kımıldamaya başlamış!

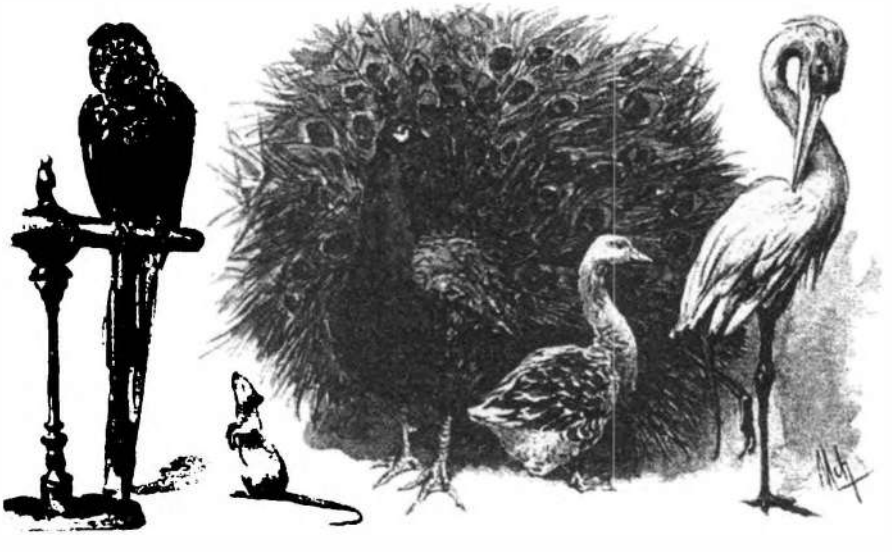

Aynı anda, soylular grubunun arasından bir güvercin hafifçe havalanmış: Ratine!

Prens Kissador'un nasıl afalladığını, Gardafour'un öfkesini kestirmek zor değil! Bütün dalkavuk ve hizmetkârlar süratle kaçan Ratine'in peşine düşmüşler.

Ama sahne değişti. Görünen, Ratapolis'in büyük meydanı değil artık, kocaman ağaçlarla çevrelenmiş, hayranlık verici bir manzara söz konusu. Göğün muhtelif köşelerinden, yeni uçan dostlarını karşılamaya gelen bin bir kuş yaklaşıyor.

O zaman, tüylerinden gurur, ötüşünden mutluluk duyan Ratonne Hanım kendini zarif oyunlara kaptırırken, kaz olmaktan son derece utanan iyi kalpli Ratane nereye saklanacağını bilemiyor.

Rata'ysa – Don Rata, lütfen – kendi köşesinde kabarıyor. Sanki ömrü boyunca tavuskuşuymuş! Ve zavallı kuzen, gerisindeki sıçan kuyruğuna bakarak:

"Yine olmadı!.. Hep aynı başarısızlık!" diye mırıldanıyor.

Gökyüzü, adeta kutup ışığının parlaklığıyla yıkanıyormuş gibi, en güzel ışıklarıyla aydınlanmış. Ağaçların yaprakları fosforlu bir hal almış. Bin bir rengini daha da canlandıran meltemde hafifçe titreyen yıldızları andırıyorlarmış.

Minik sevinç çığlıkları bir güvercin boşlukta süzülüyormuş; havada

zarif daireler çizerek gelip, yavaşça yakışıklı delikanlının omzuna konmuş.

Güzel Ratine'miş bu. Kanatlarını çırparak nişanlısının kulağına fısıldadığı duyulabiliyormuş:

"Seni seviyorum, Ratin'ciğim, seni seviyorum!"

IX

Neredeyiz, sevgili çocuklar? Yine şu, tanımadığım ve adını bile söyleyemeyeceğim memleketlerden birinde! Ama bu seferki çok güzel, gidip görmenizi tavsiye ederim. Tropikal iklime özgü ağaçlarla çevrili uçsuz bucaksız manzaraları, masmavi gökte biraz hoyrat bir şekilde yükselen, Budist mimari eseri tapınaklarıyla Hindistan'a benziyor; sakinleri de Hintlilere. Hatta kupalarını doldurup içerek Vişnu'ya tapınmak için kutsal nehirlere dalan insanlar bile görünüyor!

Şu kervansaraya girelim. Kapısı her gelene açık, kocaman bir han. Raton Ailesi, tam tekmil, orada toplanmış. Peri Firmenta'nın tavsiyesi uyarınca, yola koyulmuşlar. Gerçekten de kendilerini savunacak kadar güçlenmedikçe, prensin intikamından ve büyücünün gazabından kaçmak için yapılacak en güvenli şey Ratapolis'i terk etmekmiş. Ratonne, Ratane, Ratine, Rata ve Raté sadece basit evcil kuşlarmış. Birer yırtıcıya dönüştüklerinde, onları yenmek o kadar kolay olmayacakmış!

Evet, basit evcil kuşlarmış ve kaza dönüşen iyi kalpli Ratane en talihsizlerden biriymiş. O yüzden, kervansarayın avlusunda, tek başına gezinip duruyormuş. Ağlamaklı sesi işitiliyor ve en katı yürekleri dahi sızlatıyormuş. Sanki bahtsızlığının şarkısını söylüyormuş.

"Yazık! Yazık! Zarif bir alabalık, hoşa gitmeyi bilen bir fare olduktan sonra bir kaza, evcil bir kaza, herhangi bir aşçının adi kestanelerle doldurabileceği şu kümes kazlarından birine dönüşmek!"

Bunları düşünerek göğüs geçirmiş.

"Hatta böyle bir şeyin kocamın aklına gelmeyeceği ne malum! Çünkü artık beni hor görüyor! Bu kadar görkemli bir tavuskuşundan, böyle sıradan bir kaza en ufak bir saygı duymasını nasıl bekleyebilirsiniz ki? Ah! Çok mutsuzum!" diye eklemiş.

Sonra yine düşünerek ayağını gagasına götürmüş:

"Keşke hindi olsaydım, daha çok itibar görürdüm! Ama değilim ve Rata beni zevkine uygun bulmuyor artık!"

Ve kibirli Rata avluya girince, bu durum fazlasıyla belli olmuş. Hakikaten pek güzel bir tavuskuşuymuş! En parlak renklere boyalı, hafif ve devingen sorgucunu sallıyormuş. Çiçeklerle işlenip değerli taşlarla süslenmişe benzeyen tüylerini kabartmış. Kuyruk teleklerini kaplayan ipeksi püsküller ve tüylerinden oluşan gösterişli yelpazeyi iyice açmış. Bu hayranlık verici kuş, zayıf, kül rengi tüyleri ve kahverengi mantosuyla pek çekici görünmeyen bir kaza kadar nasıl alçalabilirmiş ki?

"Sevgili Rata'cığım!" demiş.

"Adımı söylemeye cüret eden kim?" diye karşılık vermiş tavuskuşu.

"Benim!"

"Bir kaz! Bu kaz da kim oluyor?"

"Benim, Ratane'ınız!"

"Ya! Tüh! Ne korkunç! Yolunuza devam edin, lütfen!"

"Sevgili Rata..."

"Hayır diyorum size. Kim olduğunuzu bilmiyorum, öğrenmek de istemiyorum!"

Kendini beğenmişlik insana ne aptalca laflar ettiriyor, sahiden!

Ne ki bu kibir kumkumasına örnek yukarıdan geliyormuş! Hanımefendisi Ratonne daha mı sağduyulu davranıyormuş sanki? Kocası Raton'a, Rata'nın Ratane'a yaptığı kadar küçümseyici muamele etmiyor muymuş?

İşte, tam o sırada hanımefendi, kocası, kızı, Ratin ve Kuzen Raté eşliğinde çıkagelmiş.

Ratine, gri-mavi tüyleri, alt tarafı değişken tonlar içeren yeşil yaldızlı boynu, kızıl göğsü ve kanatlarındaki narin, beyaz lekelerle, büyüleyici güzellikte bir güvercinmiş.

Ratin gözleriyle onu yiyip bitiriyor, yakışıklı delikanlının etrafında uçuşan Ratine'se gayet ahenkli bir mırıltı çıkarıyormuş!

Saygıdeğer Raton, koltuk değneğine dayanmış, hayranlıkla seyrettiği kızını çok güzel buluyormuş. Lakin Bayan Ratonne'un kendini daha güzel bulduğu kesinmiş!

Ah! Doğa kendisini muhabbetkuşuna dönüştürmekle ne iyi etmiş! Ha bire konuşup duruyormuş! Kuyruğunu Don Rata'yı bile kıskandıracak gibi, kat kat açıyormuş. Boynundaki sarı ve yumuşak tüyler parlasın diye bir güneş ışınının altına yerleştiğinde, yeşil tüylerini, mavimsi teleklerini cilveli cilveli salladığında onu bir görseniz! Doğu muhabbetkuşlarının en şahane örneklerinden biriymiş gerçekten.

"Ee, kaderinden memnun musun, canım?" diye sormuş Raton.

"Canım falan yok artık!" diye cevap vermiş Ratonne, soğuk bir edayla. "Rica ederim, sözlerinizi tartarak konuşun ve aramızdaki mesafeyi unutmayın."

"Ben! Kocan?"

"Muhabbetkuşunun kocası sıçan mı olurmuş! Delisiniz, siz, azizim!"

Ve yanında Rata kasıla kasıla yürürken, Ratonne Hanım daha da kurumlanmış.

Bunun üzerine Raton, gözünden hiç düşmemiş olan hizmetçisine küçük, dostça bir işaret yapmış.

Sonra kendi kendine:

"Ah, şu kadınlar! Kadınlar! Kibir başlarını döndürdüğünde –hatta döndürmediğinde bile!– şu hallerine bakın! Neyse, biz filozofluğu elden bırakmayalım!" demiş.

Peki, bu aile sorunu yaşanırken, Kuzen Raté ne yapıyormuş acaba? Kaderin kendisine yönelik adaletsizliğinden yakınmaya hakkı varmış, açıkçası. Türüne ait bile olmayan şu uzantı hâlâ yerinde duruyormuş! Mezgit kuyruğuyla fare olduktan sonra, şimdi de sıçan kuyruklu bir balıkçılmış! Ama vaziyet bu minvalde devam ederse, varlıklar merdiveninde yükseldikçe, daha da acıklı olacakmış!

Onun için, talihsiz genç durmadan sızlanıyormuş. İyi kalpli insanlar olan amcası ve kuzeni onu boş yere avutmaya çalışıyorlarmış.

Raté orada, avlunun bir köşesinde, düşünceli balıkçılların yaptığı gibi tek ayağı üstüne tünemiş, gövdesinin ufak, siyah şeritler dolayısıyla beyazlığı daha da belirginleşen ön kısmını, kül rengi tüylerini ve melankolik bir şekilde geriye yatmış tepeliğini sergileyerek duruyormuş.

"Hayır, Raton Amca," diyormuş, hayır, "Kuzen Ratine, bırakın beni!" Ve kemirgen kuyruğu görünmesin diye saklanmaya uğraşıyormuş! Aslında, sadece hayvanlarda bulunan o kuyruktan kurtulmayı umarak, insan olmak için sabırsızlanıyormuş.

O sırada, yolculuğa devam edip, ülkenin onca güzelliğini hayranlıkla seyretmek söz konusu olmuş.

Lakin Bayan Ratonne ve Don Rata sırf kendilerine hayranmışlar. İkisi de o benzersiz manzaralara bakmıyorlarmış. Tüm aradıkları kendilerini görecekleri bir ayna ve onlara hayran olacak bir kalabalıktan ibaretmiş.

Keza, tercihen, zarafetlerini sergileyip pohpohçuların övgü dolu buhurunu içlerine çekmek için kent ve kasabalara yönelmek istiyorlarmış – bu hususta, yalnızlığın çok daha çekici geldiği genç Ratin ve tatlı güvercininden tamamen farklı düşünüyorlarmış!

Uzatmayalım, tam bunlar konuşulurken, kervansarayın kapısında yeni bir şahsiyet belirmiş.

Ülkenin, Hintli kıyafetiyle yolculara hizmetlerini sunmaya gelmiş rehberlerinden biriymiş bu.

"Burada görecek ilginç ne var, dostum?" diye sormuş Raton.

"Eşsiz bir harika, diye cevap vermiş rehber, çöldeki büyük Sfenks."

"Çölde!" demiş Ratonne Hanım, küçümser bir tavırla.

"Çöl ziyaret etmeye gelmedik buraya!" diye eklemiş Don Rata.

"Ya!" diye yanıtlamış rehber. "Ama o bugün öyle olmayacak bir çöl, zira sfenks bayramı kutlanıyor ve dünyanın dört bir yanından insanlar onu görmeye geliyorlar!"

Bu, kendini beğenmiş kuşlarımızı orayı ziyaret etmeye razı etmek için iyiymiş. Ratine ve nişanlısı açısından, nereye götürüleceklerinin önemi yokmuş, yeter ki birlikte gitsinler! Kuzen Raté ve şu zavallı kaz Ratane'a gelince, bir çölün derinliklerine sığınmak zaten istedikleri şeymiş.

"Hadi, yola koyulalım," demiş Bayan Ratonne.

"Hadi," diye karşılık vermiş rehber.

Biraz sonra hepsi, o rehberin kılık değiştirdiği için tanınmayan ve kendilerini yeni bir tuzağa çeken Büyücü Gardafour olduğundan şüphelenmeksizin, kervansarayı terk etmişler.

X

Ne muhteşem sfenks, dünyaca ünlü Mısır sfenkslerinden çok daha güzel. Bunun adı Romiradour Sfenksiymiş ve dünyanın sekizinci harikasıymış.

Raton Ailesi, arkasında hiç erimeyen karlarla kaplı sıradağların yükseldiği, gür ormanlarla çevrili, uçsuz bucaksız bir ovanın kıyısına varmış.

Ovanın ortasında, mermerden yontulmuş bir hayvan tahayyül edin. Otların üzerine yatmış, yüzü dik, ön ayakları yan yana duruyor, gövdesi bir tepe gibi uzanıyor. En az beş yüz ayak uzunluğunda, yüz ayak genişliğinde ve başı yerden seksen ayak yüksekte.

Bütün sfenksleri birbirinden ayıran o gizemli hava bunda da var elbette. Binlerce asırdır muhafaza ettiği sırı asla açık etmemiş. Oysa kocaman beyni, ziyaret etmek isteyen herkese açık. İçine, ayakları arasındaki bir kapıdan giriliyor. İçerideki merdivenler gözlerine, kulaklarına, burnuna, ağzına ve kafatasında dikilen saç ormanına erişim sağlıyor.

Dahası, o canavarın büyüklüğünü iyice idrak etmek için, göz çukurlarına on, kulakkepçelerine otuz, burun kıkırdakları arasına kırk, balo vermeye müsait ağzına altmış ve bir Amerika ormanı kadar gür saçlarına yaklaşık yüz kişinin rahatça sığabileceğini bilmenizde fayda var. O yüzden, akıl danışmak için de-

ğil –çünkü yanılma korkusuyla, hiçbir cevap vermek istemiyormuş–, tıpkı Maggiore Gölündeki adalardan birinde bulunan Saint-Charles Heykeli gibi ziyaret etmek için, her yerden insanlar geliyormuş. Mamafih, ne kadar meşhur olursa olsun, sfenksin yanında o heykelin esamesi bile okunmazmış.

İnsan dehasının övünç kaynağı bu harikanın tasviri üzerinde daha fazla durmayacağım, sevgili çocuklar. Ne Mısır Piramitleri, ne Babil'in Asma Bahçeleri, ne Rodos Heykeli, ne İskenderiye Feneri, ne de Eiffel Kulesi onunla kıyaslanabilir. Coğrafyacılar sonunda Büyük Romiradour Sfenksinin bulunduğu ülkeyi saptadıklarında, size haber veririm. Tatilde onu görmeye gideceğinize inanıyorum.

Ama Gardafour yerini biliyor ve Raton Ailesini oraya götürüyormuş. Büyük halk toplaşması vesilesiyle herkesin o bölgeye akın edeceğini söyleyerek, adice kandırmış onları. Bu yalan bilhassa tavuskuşu ve muhabbetkuşunun canını sıkacakmış! Aslında muhteşem sfenks umurlarında bile değişmiş! Doğrusu Gardafour da Bayan Ratonne ve Don Rata'nın kendisine kızmaktan geri kalmayacaklarından kuşku duymuyormuş!

Tahmin edeceğiniz gibi, büyücü ve Prens Kissador arasında kararlaştırılmış bir plan varmış. Üstelik prens, yüz kadar muhafızıyla beraber orada, hemen yakındaki bir ormanın kıyısındaymış. Raton Ailesi sfenksin içine girer girmez, fare kapanına tutulmuş gibi yakalanacaklarmış. Yüz adam, beş kuş, bir sıçan ve genç bir âşığı ele geçirmeyi beceremezse, bundan bazı doğaüstü güçler tarafından korundukları anlamı çıkarmış.

Prens, onları beklerken, bir aşağı bir yukarı yürüyor, gayet asabi sabırsızlık belirtileri gösteriyormuş.

Güzel Ratine'e yönelik teşebbüslerinde mağlup olmak onu kudurtuyormuş. Ah! Gardafour gücüne yeniden kavuşsa, o aileden ne de güzel intikam alırmış! Ama elden ne gelir? Büyücü hâlâ etkisiz durumdaymış ve gücünün geri verilmesi için birkaç hafta daha geçmesi gerekiyormuş.

Mamafih bu sefer tüm tedbirler layıkıyla alınmış. Ratine ve yakınlarının baş belaları tarafından çevrilen dalavereden kaçamamaları kuvvetle muhtemelmiş.

O sırada büyücü küçük kuş kafilesinin başında görünmüş ve çevresi muhafızlarıyla sarılı prens devreye girmeye hazırlanmış.

XI

Raton Baba damla hastalığına rağmen hızlı adımlarla yürüyormuş. Boşlukta büyük daireler çizen güvercin ara sıra gelip Ratin'in omzuna konuyormuş. Ağaçtan ağaca uçuşan muhabbetkuşu vaat edilen kalabalığı görmeye çalışmak için yükseliyormuş. Tavuskuşu dikenlere takılıp yırtılmasın diye kuyruğunu özenle katlı tutuyor, Ratane geniş ayakları üstünde salınarak yürüyormuş. Balıkçıl kuşu, gagasını öne eğmiş, sıçan kuyruğuyla öfkeli bir şekilde havayı döverek, arkalarından geliyormuş. Kuyruğu cebine, yani kanadının altına saklamaya çok uğraşmış, fakat fazla kısa olduğundan vazgeçmek zorunda kalmış.

Yolcular en nihayet sfenksin dibine varmışlar. Hayatlarında hiç o kadar güzel bir şey görmemişlermiş.

Bununla beraber, Ratonne Hanım ve Don Rata rehberi sorguluyorlarmış:

"Bize vaat ettiğiniz şu mahşeri kalabalık nerede, peki?"

"Siz canavarın kafasına erişir erişmez kendini gösterecektir," diye cevap vermiş Gardafour. Oradan kalabalığa hükmedecek ve fersahlarca uzaktan bile görüleceksiniz!"

"Madem öyle, çabuk girelim içeri!" demiş Bayan Ratonne.

"Girelim," diye yanıtlamış Gardafour.

Herhangi bir kuşku duymadan, hepsi içeri girmiş. Dev hayvanın ayakları arasındaki kapıyı arkalarından kapayan rehberin dışarıda kaldığını fark etmemişler bile.

İçeride, sfenksin yüzündeki deliklerden süzülen ışık sayesinde, iç merdivenler boyunca etraf yarı aydınlıkmış. Birkaç dakika sonra, saygıdeğer Raton'un dudaklar arasında gezindiği, burnun ucunda kanat çırpan Bayan Ratonne'un cilveli oyunlara daldığı, Don Rata'nın kafanın tepesinde güneş ışınlarını engelleyecek kadar kabardığı görülebiliyormuş.

Sağ kulakkepçesine yerleşmiş genç Ratin ve Ratine birbirlerine tatlı sözler fısıldıyorlarmış.

Sağ gözde, gösterişsiz tüyleri fark edilemeyen Ratane, soldakindeyse içler acısı kuyruğu seçilemeyen Kuzen Raté yer alıyormuş.

Raton Ailesi, yüzün muhtelif noktalarında, ufkun en uç sınırına kadar uzanan muhteşem manzarayı hayranlıkla seyretmek için harika bir konuma sahipmiş.

Hava çok güzelmiş. Gökte tek bir bulut, yerde sisten eser yokmuş.

Ansızın, ormanın kıyısında, hareketli bir kütle belirmiş. İlerleyip yaklaşmış. Romiradour Sfenksine tapınmaya gelen kalabalık mıymış acaba?

Hayır! Gelenler mızrak, kılıç, kundaklı yay ve oklarla silahlı adamlarmış. Sıkı saf düzeninde yürüyorlarmış. Niyetlerinin iyi olmadığı muhakkakmış.

Gerçekten de başlarında Prens Kissador, onun hemen arkasında da rehber kıyafetini çıkaran büyücü varmış. Raton Ailesi ne yapacağını şaşırmış; sadece kanatlı üyeleri uçup kurtulabilirlermiş.

"Kaç, sevgili Ratine'ciğim!" diye haykırmış nişanlısı. "Beni bu sefillerin eline bırak ve kaç!.."

"Seni asla terk etmem!" diye yanıtlamış Ratine.

Zaten bu fazla ihtiyatsız bir hamle olurmuş. Bir ok güvercini delip geçebilir, muhabbet kuşuna, tavuskuşuna, kaz ya da balıkçıla saplanabilirmiş. Sfenksin derinliklerine saklanmak daha iyiymiş. Belki muhafızların takibinden kurtulabilir ve gece olunca, prensin okçularından korkmaksızın, gizli bir çıkıştan kaçabilirlermiş.

Ah! Peri Firmenta'nın bu yolculukta himayesindekilere eşlik etmemesi ne büyük talihsizlikmiş!

Bu sırada genç adamın aklına bir fikir gelmiş, bütün iyi fikirler gibi çok basit bir fikir: Kapının ardına içerden barikat kurmak. Vakit kaybetmeden yapmışlar.

Tam zamanıymış, çünkü Prens Kissador, Gardafour ve muhafızlar, sfenksten birkaç adım ötede durmuş, bağıra çağıra, tutsaklara teslim olmalarını buyuruyorlarmış.

Aldıkları yegâne cevap, canavarın dudaklarından çıkan gayet net bir "Hayır!" olmuş.

Bunun üzerine muhafızlar kapıya hücum etmişler; kocaman kaya parçalarıyla saldırdıklarından, kapının çok geçmeden kırılacağı aşikârmış.

Ama o anda, sfenksin saçlarını hafif bir sis kaplamış. Dağıldığı zaman, son sis dalgalarından sıyrılan ve Romiradour'un başında ayakta duran Peri Firmenta belirmiş.

Bu mucizevi görüntü karşısında, muhafızlar durmuşlar ve sonra geri çekilmişler. Fakat Gardafour onları yeniden hücuma geçirmeyi başarmış: Darbeleri altında, kapının tahtaları sarsılmaya başlamış.

Artık doğaüstü bir müdahale beklemekten başka yapacak bir şey yokmuş.

Peri elinde titreyen değneğini yere doğru indirmiş...

Birdenbire, dağılmış kapıdan dışarı beklenmedik bir saldırı olmuş.

Dişi bir kaplan, bir ayı ve bir panter muhafızların üstüne çullanmışlar. Kızıla çalan kahverengi postlu kaplan Ratonne'muş. Ayı, havaya dikilmiş tüyleri ve açılmış pençeleriyle Rata, korkunç bir şekilde sıçrayan panterse Ratane'mış. Bu son dönüşüm her üçünü de bir yırtıcı hayvana çevirmiş.

Birdenbire, dağılmış kapıdan dışarı beklenmedik bir saldırı olmuş.

Aynı zamanda Ratine zarif bir ceylana dönüşmüş. Kuzen Raté'yse korkunç bir sesle anıran bir eşek halini almış. Lakin talihsizliği devam ediyormuş! Balıkçıl kuşu kuyruğunu muhafaza ediyormuş ve şimdi sağrısının ucundan sarkan da bu kuyrukmuş! Kaderden kaçmak imkânsız tabii!

Bu arada, üç müthiş yırtıcıyı gören muhafızlar bir an bile tereddüt etmemişler: Yangından kaçar gibi tabanları yağlamışlar. Prens Kissador ve Gardafour'u örnek alan adamları hiçbir şey orada tutamazmış. Belli ki, canlı canlı parçalanıp yenmek işlerine gelmiyormuş.

Prens ve büyücü ormana ulaşabilmiş olsalar da, muhafızlarından yirmisi o kadar şanslı değilmiş. Kaplan, ayı ve panter adamların yolunu kesmeyi başarmış. Bunun üzerine, zavallıların aklına sfenksin içine sığınmaktan başka çare gelmemiş ve çok geçmeden kocaman ağzına yığılmışlar.

Bu ziyadesiyle kötü bir fikirmiş, ama bunu anladıklarında, artık çok geçmiş.

Peri Firmenta yine değneğini uzatmış ve yıldırım gürültüsü gibi uzayın son sınırlarına kadar yayılan, tüyler ürpertici feryatlar duyulmuş.

Sfenks aslana dönüşmüş.

Hem de ne aslan! Yelesi havaya dikiliyor, gözleri alevler saçıyormuş. Sonra muazzam çenesi çiğneme işlemine geçmiş... Göz açıp kapayıncaya kadar Prens Kissador'un, kocaman hayvanın dişleri tarafından öğütülen muhafızlarından geriye hiçbir şey kalmamış.

O zaman Peri Firmenta yavaşça yere atlamış. Kaplan, ayı ve panter, tıpkı gözlerini üzerlerinden ayırmayan terbiyecilerinin ayaklarının dibindeki vahşi hayvanlar gibi, sürünerek perinin ayakları dibine gelmişler.

Ve sfenks o günden beri Romiradour aslanı olmuş.

XII

Aradan belli bir süre geçmiş. Hâlâ filozof olduğu kadar gutlu da olması dolayısıyla fare kalan baba hariç bütün Raton Ailesi kesin olarak insan şeklini almış. Raton Baba'nın yerinde başkası olsa, bu duruma kızar, kaderin adaletsizliğini haykırıp, yaşama lanet edermiş. Ama o gülümsemekle yetiniyor ve alışkanlıklarını değiştirmesi gerekmediği için mutlu olduğunu söylüyormuş.

Fare de olsa, her halükârda zengin bir beymiş. Karısı Ratopolis'teki eski peynirinde oturmaya razı olmadığından, büyük bir şehirde, yine bilinmeyen bir ülkenin başkentinde, şatafatlı bir sarayda yaşıyor, ama bundan ekstra bir gurur duymuyormuş. Gururu, daha doğrusu kibri artık düşes olan Ratonne Hanım'a bırakmış. Kendini seyretmekten sonunda aynalarını eskiteceği odalarda gezinişini görmek lazımmış.

Gelgelelim, Dük Raton o gün tüylerini özenle taramış ve kendisinden beklenebilecek kadar giyinip kuşanmış. Düşese gelince, o, en güzel süslerini takıp takıştırmış, baskılı kadife, krepdöşin, ipek, pelüş, saten, brokar ve hareli kumaşın birbirine karıştığı, dal motifli bir elbise giymiş; eteğinin kara kehribar, safir ve inci işlemeli, arşınlarca uzunluktaki kuyruğu kadın olmadan önce taşıdığı muhtelif kuyruklarının yerini alı-

yormuş; mücevherleri parlak ışıltılar saçıyormuş; maharetli Arakne'nin bile daha ince ve zenginini yapamayacağı dantelleri, tepesinde çiçek tarhı bulunan Rembrandt şapkası varmış – kısacası, son moda her şeye sahipmiş.

Bunca lüks giyim kuşamın sebebini mi merak ediyorsunuz? Şu yüzden:

Bugün sarayın şapelinde Prens Ratin ile Güzel Ratine'in evlilikleri kutsanacak. Evet, Ratin kayınvalidesini hoşnut etmek için prens olmuş. Nasıl mı? Bir

prenslik satın alarak. Tamam! Ama prenslikler, her ne kadar fiyatları şu günlerde iniş gösterse de, epey pahalı olmalılar. Buna kuşku yok! O yüzden Ratin, incinin ederinin bir kısmını bu alışverişe vakfetmiş; Ratine'in istiridyesinden çıkan şu meşhur, milyonlar değerindeki inciyi unutmadınız herhalde!

Yani Ratin zengin artık. Ancak zenginliğin, onun ve onunla evlenince prenses olacak nişanlısının zevklerini değiştirdiğini zannetmeyin! Hayır! Annesi düşes olsa da, Ratine hâlâ bildiğiniz alçakgönüllü genç kız ve Prens Ratin ona hiç olmadığınca tutkunmuş. Portakal çiçekleriyle süslü beyaz gelinliğiyle o kadar güzelmiş ki!

Peri Firmenta'nın biraz da kendi eseri olan bu düğünde hazır bulunmaya geldiğini belirtmek bile lüzumsuz.

Velhasıl tüm aile için büyük bir günmüş. Don Rata da muhteşemmiş. Eski aşçı olması münasebetiyle, gayet tabii siyasetçi olmuş. Üstündeki milletvekili giysisinden güzeli yokmuş; ters yüz edildiğinde senatör kostümü yapılabilecek –pek avantajlı bir şey– bu elbise ona bir hayli pahalıya patlamış olsa gerek.

Ratane'sa artık bir kaz değilmiş ve bundan pek memnunmuş. Kavalyelik yapılası bir hanımefendi olmuş. Eşi daha önce takındığı küçümseyici tavırları affettirmiş. Ona tümüyle geri dönmüş, hatta eşinin etrafında dört dönen beyefendilere biraz kıskançlık gösteriyormuş.

Kuzen Raté'ye gelince... İyi de birazdan kendisi içeri girecek ve onu dilediğiniz gibi gözlemleyebileceksiniz.

Davetliler, ışıktan yıldızlarla kaplı, çiçek kokularıyla dolu, zengin mobilyalarla döşenmiş, günümüzde artık yapılmayan, pencereleri ağırlaştırmadan çer-

çeveleyip ışığı emen duvar kaplamalarıyla donatılmış büyük salonda toplanmışlar.

Prens Ratin'in düğününe katılmaya civardaki herkes gelmiş. Soylu bey ve hanımlar bu sevimli çiftin düğün alayında yer almak istemişler. Kâhya tören için her şeyin hazır olduğunu haber vermiş. Bunun üzerine, şapele doğru yönelen, görülebilecek en harika geçit töreni başlamış.

Parkın ağaç ve çiçek tarhları arasına gizlenmiş orkestralardan gelen ahenkli bir müzik duyulmuş. Sanki çiçeklerin kendisi genç çiftin şerefine bir zafer marşı çalıyormuş.

O önemli şahsiyetlerin geçişi en az bir saat sürmüş. Nihayet, son gruplardan birinde, Kuzen Raté görünmüş.

Merasim pelerini ve her selam verişinde yerleri süpüren muhteşem bir tüyle süslü şapkasıyla son moda giyinmiş, sahiden yakışıklı bir delikanlıymış.

Dikkatinizi çekerim, kuzen artık markiymiş ve ailenin yüzünü hiç kara çıkarmıyormuş. Yüzü gülüyor ve gayet zarif hareket ediyormuş. Haliyle iltifatlar da eksik olmuyormuş. Ama neticede iyi biriymiş ve onları belli bir tevazuuyla karşılıyormuş. Mamafih yüzünde biraz hüzün, davranışlarında hafif bir rahatsızlık fark edilebiliyormuş. Gözlerini memnuniyetle yere indiriyor, kendisine yaklaşanlardan bakışını kaçırıyormuş. Bu çekingenlik niyeymiş? Nasılsa artık saraydaki herhangi bir dük ya da prens kadar insan değil miymiş?

Kortejdeki yerinde, ritmik tören adımlarıyla ilerlemiş. Arkada kalmayı tercih etmiş olabilir. Ama hayır, diğer soyluları izlemesi lazım ve salonun köşesine varınca, yukarı çıkmak için dönmek zorundaymış... Berbat bir şey!

Pelerininin altından, giysi etekleri arasından bir kuyruk çıkmış, eşek kuyruğu! Bir önceki dönüşümünün bu utanç verici delilini nafile saklamaya çalışıyormuş!.. Ondan asla kurtulamayacağı aşikârmış!

İşte böyle, sevgili çocuklar, hayata kötü başlayınca, doğru yolu bulmak çok zor. Kuzen artık bir insan. Son kademeye erişmiş! Kendisini o kuyruktan kurtarabilecek bir değişime bel bağlayamaz artık! Son nefesine kadar onunla yaşayacak!..

Zavallı Kuzen Raté!

XIII

Böylece, Prens Ratin ve Prenses Ratine'in evlilikleri, birbirleri için yaratılmış bu yakışıklı delikanlı ve güzel genç kıza layık, müthiş bir ihtişamla kutsanmış!

Şapel dönüşünde, düğün alayı aynı düzende ilerlemiş. Keza hal ve davranışlarda yine aynı edep ve kurala uygunluk, görünüşe göre ancak üst sınıflarda rastlanan derecede asil bir duruş söz konusuymuş.

Tüm o soylu beylerin aslında sonradan görme oldukları, ruh göçü yasaları sayesinde bayağı aşağılayıcı evrelerden geçtikleri, vaktiyle ruhsuz yumuşakçalar, akılsız balıklar, beyinsiz kuşlar, muhakeme yeteneğinden yoksun dört ayaklılar oldukları gibi itirazlar gelirse, o halde bu kadar muteber görünmelerinde şaşılacak bir taraf bulunmadığı cevabını veririm. Zaten nezaket de, tıpkı tarih veya coğrafya gibi, öğrenilen bir şeydir. Kendini özenle bu işe vermek yeter. Mamafih insan, geçmişte neler olabildiğini düşünerek, daha alçakgönüllü davranmakla iyi eder ve bundan insanlık kazançlı çıkar.

Nikâh töreninin ardından, sarayın büyük salonunda, muhteşem bir ziyafet verilmiş. Orada yüzyılın ilk aşçıları tarafından hazırlanmış ambrosia* yenilip, Olympos'un en iyi mahzenlerinden gelme nektar içildiğini söylemek bile yetersiz kalır.

---

* Yunan mitolojisinde, tanrıların sonsuz hayat veren yiyeceği –çn.

Nihayetinde şölen, güzel Hint çengileri ve zarif Mısır rakkaselerinin oryantal kıyafetleri içinde gelip büyüleyici danslarıyla asil topluluğu kendilerine hayran bıraktıkları bir baloyla son bulmuş.

Prens Ratin, gerektiği gibi, baloyu Prenses Ratine'le kadril dansı yaparak açmış. Düşes Ratonne kral soyundan bir derebeyinin kolundaymış. Don Rata dansa bir büyükelçi eşiyle, Ratane ise bir milletvekilinin öz yeğeniyle katılıyormuş.

Kuzen Raté'ye gelince, riski göze alıp almamakta uzun süre tereddüt etmiş. Kenarda kalmak gücüne gidiyor, ama ellerini talep edemese de dans için kolunu sunmaktan pek mutlu olacağı çekici kadınları davet etmeye cesaret edemiyormuş. Neticede, son derece seçkin ve hoş bir kontesi kaldırmaya karar vermiş. Nazik hanımefendi... belki biraz düşüncesizce, daveti kabul etmiş ve yeni çift Gungl'un bir valsıyla dönüp duranların arasına katılmış.

Ve olanlar olmuş! Mekân biraz sonra durulmaz bir hal almış! Kuzen Raté eşek kuyruğunu vals eden kadınların uzun eteklerine yaptıkları gibi kolunun altına toplamak istemiş, ama nafile... Merkezkaç kuvvetinin etkisiyle koltuk altından kurtulan kuyruk, dans edenlere kamçı gibi vurmuş, bacaklarına dolanarak, tehlike arz ederek insanların düşmesine sebep olmuş ve sonunda Marki Raté'nin kendisiyle nefis kontesi de yere yuvarlamış.

Kuzen biraz geç de olsa bir daha asla dans edenlerin ortasına dalmayacağına yemin ederek son sürat kaçarken, utançtan yarı baygın kontesi taşımak gerekmiş!

Şenlik bu can sıkıcı olayla son bulmuş ve bir havai fişek geçenin derinliklerinde göz kamaştırıcı bir şekilde saçılırken, herkes çekip gitmiş.

XIV

Prens Ratin ve Prenses Ratine'in odaları elbette sarayın en güzellerinden biriymiş. Prens bu odayı, sahip olduğu paha biçilmez mücevherin kutusu gibi görüyormuş. Odayı ne kadar betimlemeye çalışsam, boşuna. Tahayyül edebileceğiniz en harika şekilde düşünün, sevgili çocuklar. Gerçi o bile gerçeğinin altında kalır.

Düğün bittiğinde, yeni evliler törenle oraya götürülmüşler. Dük ve Düşes Raton onlara refakat etmiş. Aşklarını koruduğu yakışıklı delikanlı ve güzel genç kızdan ayrılmak istemeyen Peri Firmenta da keza. Kuşkusuz, etrafta hiç görünmeyen Prens Kissador ve Büyücü Gardafour'dan korkmaları için herhangi bir neden yokmuş artık. Genç çifte zarar vermeleri mümkün değilmiş. Bununla beraber, perinin içinde kötü bir his varmış, gizli bir önsezi... Bunun nereden kaynaklandığını açıklamakta güçlük çekiyormuş.

Genç hanımefendisine hizmet eden Ratane'ın, artık karısının yanından ayrılmaz olan Don Rata'nın ve o an daima sevdiği kadını öyle görmek kalbini kırsa da Kuzen Raté'nin orada olduğunu söylemeye lüzum yok.

Lakin onlardan evvel iki kişi, kimseye görünmeden odaya sızmayı başarmış. Peri Firmenta'da o tuhaf önseziyi uyandıran da buymuş. Peri ne kadar güçlü olursa olsun, duvarların ardını görmek gibi sadece üst sınıfa mensup cinlere mahsus bir yeteneği yokmuş.

Oysa o iki kişi, tahmin edebileceğiniz gibi, Prens Kissador ve Büyücü Gardafour'muş.

Bakın, neler konuşuyorlarmış:

"Bana ne söz verdiğini biliyorsun, Gardafour!"

"Evet, prensim, bu defa Ratine'i kaçırıp öcünüzü almamı hiçbir şey engelleyemez."

"Umarım öyle olur. Ve bence, Ratine, Prenses Kissador olduğunda, üzülmesi için bir neden bulunmayacak!"

Görüldüğü üzere, budala prens hâlâ kendini pek beğeniyormuş. Bazılarının huyu asla düzelmiyor.

"Aynı fikirdeyim," diye cevap vermiş dalkavuk Gardafour.

"Bugün kendinden emin misin?" diye devam etmiş prens.

"Düşünsenize!" diye yanıtlamış Gardafour, cebinden saatini çıkararak. "Büyücülük gücünden yoksun kalmaya mahkûm olduğum süre üç dakika sonra doluyor. Üç dakika sonra, değneğim yine Peri Firmenta'nınki kadar güçlü olacak, fakat farklı bir yönde. Firmenta, Raton Ailesi üyelerini insan mertebesine kadar çıkarabildiyse, ben de yeniden en adi hayvanların düzeyine indirebilirim!"

"Pekâlâ, Gardafour, onları hayvan yapmak konusunda sana güveniyorum!.."

"Hizmetinizdeyim, prens hazretleri!"

"Ama Ratin ve Ratine'in bu odada yalnız kalmamalarını istiyorum, Gardafour!.."

"Buraya varmalarından önce tüm gücüme yeniden kavuşursam, kalmayacaklar!"

"Daha ne kadar zaman geçmesi gerekiyor?"

"İki dakika!.."

"İki dakika, ha!.. İşte, merdivenlerden çıkıyorlar!.."

"Çabuk saklanın, prensim!" demiş Gardafour. "Ben de şu dolaba gizlenecek ve vakti gelince ortaya çıkacağım. Siz şu büyük kapının ardında durun ve ancak 'Sıra sende, Ratin!' diye bağırdığım zaman açın. Gülünç bir sahneye şahit olacaksınız!"

"Anlaştık, ama o aptal rakibime sakın acıma!"

"İçiniz rahat olsun!"

Ve ikisi de ortadan yok olmuşlar.

Zaten onca acı çekmiş bu dürüst ailenin ne büyük bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu görüyorsunuz! Böyle bir şey akıllarının ucundan bile geçmiyormuş! Prens ve büyücünün bu kadar yakında bulunduklarını bilmiyorlarmış! Gardafour'un o esnada eski gücünü yeniden kazanmak üzere olduğundan ve onu iğrenç amaçları uğruna kullanmaya niyetlendiğinden habersizmişler!

Endişesi devam eden Peri Firmenta'nınsa tek bir telaşı varmış: Gardafour'un bir yerlerde, bir perdenin arkasında veya mobilyanın altında saklanıp saklanmadığını görmek...

Bakmış...

Kimse yokmuş!

Ve Prens Ratin ile Prenses Ratine baş başa kalacakları odaya geldiklerinde, içi tamamen rahatlamış.

Tam genç çifte mutluluklar dilediği sırada, yandaki bir kapı aniden açılmış.

"Daha değil!" diye haykırmış, herkesi ürperten, korkunç bir ses.

Gardafour belirmiş! Büyücünün elinde titreyen sihirli değneği gören peri, gücünün geri verildiğini anlamış. Firmenta o talihsiz aile için hiçbir şey yapamazmış artık!

Herkes şaşkınlıktan donakalmış! Sonra, korkunç Gardafour'a karşı koyacak şekilde, perinin çevresinde toplaşarak, grup halinde geri çekilmişler.

"İyilik perisi," diye bağırmışlar, "bizi yüzüstü mü bırakıyorsunuz? Koruyun bizi, iyi peri!"

"Sizi koruyacak, ha!" diye karşılık vermiş Gardafour. "Firmenta, sen gücünü onlar uğruna tükettin. Bense onları mahvetmek için benimkinin tamamına yeniden kavuştum! Ah! Savaşı sen istedin! O yüzden bu savaşta perişan olacaksın! Artık değneğin onlar için bir şey yapamaz, oysa benimki!.."

Gardafour'un bunu söyledikten sonra salladığı değnek havada ıslık çalarak daireler çizmiş. Adeta doğaüstü bir varlığa sahipmiş.

Raton Baba ve ailesi bayılmak üzereymiş. Perinin elinden bir şey gelmediğini anlamışlar, çünkü onları daha üst bir dönüşüm yoluyla kurtaramıyormuş.

"Evet," diye haykırmış Gardafour, "Peri Firmenta, sen onları insan yaptın! Eh ben de hayvana çevireyim bari!"

"Acıyın bize, merhamet edin!" diye mırıldanmış Ratine, ellerini büyücüye doğru uzatarak.

"Acımak yok!" diye cevap vermiş Gardafour.

Ve eklemiş:

"Değneğimin dokunacağı ilk kişi çirkin bir maymuna dönüşecek!"

Sonra bahtsız topluluğun üzerine yürümüş. Onun yaklaşmasıyla grup dağılmış.

Odanın içinde nasıl koşuştuklarını bir görseniz... Kaçamıyorlarmış, çünkü kapılar kapalıymış. Ratin kendisini tehdit eden tehlikeye aldırmadan, bedenini siper ederek, Ratine'i sürüklüyormuş.

Evet! Asıl tehlikede olan oymuş, zira büyücü:

"Sana gelince, yakışıklı delikanlı," diye devam etmiş, "Ratine az sonra sana ancak tiksintiyle bakacak!"

Bunu duyan Ratine annesinin kolları arasına baygın düşmüş. Ratin kapının olduğu tarafa kaçmış, fakat Gardafour ona doğru atılmış:

"Sıra sende, Ratin!" diye bağırmış.

Ve değneğini kılıç gibi savurarak, ileri hamle yapmış...

Tam o anda kapı açılmış, prens görünmüş... ve genç Ratin'i hedefleyen darbe ona gelmiş.

Değneğin dokundu Prens Kissador korkunç bir şempanzeymiş artık!

Prens Kissador korkunç bir şempanzeymiş artık!

O zaman müthiş bir öfkeye kapılmış. Fiziki güzelliğiyle o kadar böbürlenen, kibir kumkuması prens halihazırda buruşuk suratlı, upuzun kulaklı, çıkık ağız ve basık burunlu bir maymunmuş. Uzun kolları dizlerine kadar iniyormuş. Sarımtırak postunun tüyleri diken gibiymiş.

Odanın duvarlarından birinde bir ayna varmış. Orada kendine bakınca, korkunç bir çığlık atmış!.. Sakarlığının şaşkınlığı içindeki Gardafour'un üstüne çullanmış! Büyücüyü boğazından yakalayıp kuvvetli şempanze elleriyle boğmuş.

O sırada yer yarılmış, bütün peri masalarında olduğu gibi delikten bir duman çıkmış ve kötü kalpli Gardafour bir alev girdabı ortasında yok olmuş.

Sonra Prens Kissador pencereyi açıp bir sıçrayışta dışarı fırlamış ve bitişik ormandaki hemcinslerinin arasına katılmaya gitmiş.

XV

Tüm bunların, görme, duyma, koku ve tat alma duyularını tam manasıyla tatmin edecek göz kamaştırıcı bir manzaranın ortasında muhteşem bir sona ulaşacağını söyleyerek kimseyi şaşırtmayacağım. Gözler, bir Doğu göğü altında, dünyanın en güzel manzaralarını hayranlıkla seyrediyor. Kulaklar cennetten çıkma, ahenkli seslerle doluyor. Burun milyarlarca çiçekten damıtılmış, sarhoş edici kokular soluyor. Dudaklar en leziz meyvelerin tadıyla yüklü havayı emiyor.

Velhasıl, mutluluk içindeki bütün aile kendinden geçmiş durumda. Öyle ki Raton Baba'nın kendisi bile gutunu hissetmiyor artık! İyileşmiş ve koltuk değneğini başından atmış!

"Aa!" diye bağırmış Düşes Ratonne. "Damla hastalığınız geçti mi, canım?.."

"Evet!" diye yanıtlamış Raton. "Kurtuldum ondan..."

"İnsanlar arasında yer alabileceksiniz yani?.."

"Babacığım!" diye haykırmış Prenses Ratine.

"Oh! Bay Raton!" diye eklemişler Rata ve Ratane, onu kutlayarak.

Peri Firmenta hemen ileri çıkarak:

"Doğru, Raton, insan olmak sadece size bağlı artık. İsterseniz, yapabilirim..." demiş.

"İnsan olmak mı, Peri Hanım?"

"Tabii ya!" diye çıkışmış Bayan Ratonne. "İnsan ve dük, ben kadın ve düşes olduğuma göre!.."

"Yok, istemem!" diye cevap vermiş bizim filozof. "Ben fareyim ve fare kalacağım. Bence böylesi daha iyi. Asırlar evvel Şair Menandros'un dediği gibi, köpek, at, öküz, eşek, hepsi insan olmaktan iyidir, kusura bakmayın!"*

---

* Menandros (MÖ 342-292) Yunanlı şair-oyun yazarı. Raton'un alıntısı Kraton adlı bir karakterin monoloğuna dayanıyor:
Tanrılardan biri yanıma gelip yüzüme:
"Öldüğün zaman, Ey Kraton,
en baştan dirilecek ve istediğin şey olacaksın
köpek, kuzu, teke, at, insan
–çünkü iki kere yaşaman gerekiyor, kaderin bu–
haydi, tercihini yap, ne olmak istiyorsun?" derse,
şu cevabı veririm:
"Ne istersen yap, Tanrım,
ama insan yapma; (...)
(...) zira eşek kalmak
bu dünyada alçakların parladığını görmekten iyidir."

XVI

İşte, sevgili çocuklar, bu masalın sonuna geldik. Bundan böyle Raton Ailesinin korkması gereken hiçbir şey kalmadı. Ne Prens Kissador'un boğduğu Gardafour, ne de artık kendine hayran olamayacak Prens Kissador onlar için bir tehlike arz ediyor.

Yani artık çok mutlu olacaklar ve katışıksız mutluluk denen şeyin tadını çıkaracaklar.

Zaten Peri Firmenta onlara gerçek bir sevgi duyuyor; iyiliklerini esirgemeyecektir.

Bir tek Kuzen Raté'nin şikâyet etmeye hakkı var, çünkü tam bir değişim geçirmedi. Bunu bir türlü kabullenemiyor ve şu eşek kuyruğu canını çok sıkıyor. Boşuna saklamak istiyor onu... Kuyruk hep ortaya çıkıyor!

İyi kalpli Raton'a gelince, o, insanlık mertebesine çıkmayı münasebetsizce reddedişini durmadan kafasına kakan Düşes Ratonne'a rağmen, ömür boyu sıçan kalacak. Ve ha bire söylenen huysuz hanımefendi kafasını fazla ütülediğinde, fabl yazarının sözlerinden faydalanarak: "Ah! Kadınlar! Kadınlar! Yüzleri çoğu zaman güzel, ama beyin ne gezer!" diye tekrarlamakla yetiniyor.

Bu arada, Rata ve Ratane'ın arasının bir daha açılmadığını belirtelim.

Prens Ratin ve Prenses Ratine'se çok mutlu yaşamışlar ve birçok çocukları olmuş.

Peri masalları genellikle böyle biter, ben de bu üslupla yetiniyorum, çünkü gayet güzel.

2890'DA AMERİKALI BİR GAZETECİNİN GÜNÜ

XXIX. yüzyılın insanları, bunun farkında gibi görünmeseler de, sürekli bir peri masalının ortasında yaşıyorlar. Mucizelerden bıkmış olduklarından, ilerlemenin her gün getirdikleri karşısında soğuk kalıyorlar. Daha adil olsalar, hak ettikleri gibi, uygarlığımızın inceliklerini takdir ederlerdi. Onu geçmişle karşılaştırarak, katedilen yolun farkına varırlardı. Yüz metre genişliğinde yolların, üç yüz metre yüksekliğinde evlerin olduğu, göğünde binlerce hava araba ve otobüsünün vızır vızır dolaştığı, hep aynı sıcaklıktaki modern kentler gözlerine daha şahane görünürdü. Nüfusu bazen on milyona ulaşan bu şehirlerin yanında, bin yıl önceki şu kasaba ve köyler, Paris, Londra, Berlin, New-York gibi, atlar tarafından çekilen –evet! atlar! inanılacak gibi değil!– sarsıntılı arabaların dolaştığı, havasız ve çamurlu yerleşim bölgeleri neydi ki? Yolcu gemileri ve demir yollarının kusurlu işleyişlerini, sık sık yaşanan çarpışmaları ve yavaşlıklarını hatırlasalar, yolcular hava trenleri ve özellikle kendilerini okyanusların altından saatte 1500 kilometre hızla taşıyan şu pnömatik tüpler için neler vermezlerdi? Keza, Morse ve Hugues'un, telgrafların çabuk iletimi için gayet yetersiz kalan eski araçları anımsandığında, telefon ve telefotonun zevki daha iyi çıkmaz mıydı?

Ne tuhaf! Bu şaşırtıcı dönüşümler, belki de atalarımızın fazla ihmal etmiş oldukları, çok iyi bilinen ilkelere dayanıyor. Isı, buhar ve elektrik insan kadar eskidir aslında. Bilim adamları, daha XIX. yüzyılın sonunda, fiziki ve kimyasal kuvvetler arasındaki yegâne farkın, eterik parçacıkların her birine özgü titreşim tarzından kaynaklandığını iddia etmiyorlar mıydı?

Tüm bu kuvvetlerin yakınlığının keşfi gibi muazzam bir adım atıldığına göre, onları farklılaştıran titreşim tarzlarının her birini tespit etmeyi başarmak için bu kadar uzun zaman gerekmiş olması hakikaten inanılmaz. Özellikle, birini olduğu gibi diğerine aktarma ve biri olmadan da diğerini doğrudan kopyalama yolunun yakın zamanda bulunması olağanüstü.

İşte olaylar böyle gelişti ve meşhur Oswald Nyer bunu ancak yüz yıl evvel, yani 2790'da başardı.

O büyük adam insanlık için tam bir velinimet! Dâhice buluşu tüm ötekilerin anası oldu! Ondan, olağanüstü James Jackson'ımıza varana kadar, bir sürü mucit doğdu. Kimileri güneş ışınlarının içerdiği gücü, kimileri yerküremizin bağrında depolanmış elektriği –çağlayan, rüzgâr, nehir ve dere vs. gibi basit bir kaynaktan gelen enerji– yoğunlaştıran yeni akümülatörleri o kişiye borçluyuz. Keza, akümülatörlerde sıcaklık, ışık, elektrik, mekanik güç şeklindeki dirimli kuvveti çekip, arzu edilen iş elde edildikten sonra uzaya iade eden transformatör de ondan geliyor.

Evet! Gelişme kesinlikle bu iki aracın tasarlandığı güne dayanıyor. Kullanıldıkları uygulamaların haddi hesabı yok. Yaz sıcaklarındaki fazlalığın telafisi yoluyla kışın şiddetini hafifleterek, tarıma ziyadesiyle yardımcı oldular. Hava yolu araçlarına itici güç sağlayarak, ticaretin muhteşem bir yükselme kaydetmesine imkân tanıdılar. Pil ve makine olmaksızın kesintisiz elektrik

üretimini, yanma ve akkorlaşma olmadan ışık elde etmeyi ve sonuçta sanayi üretimini yüz kat arttırmış olan şu bitmez tükenmez iş kaynağını onlara borçluyuz.

*

Evet! O harikaların tamamına, iki Amerika'nın Birleşik Devletler'inin günümüzdeki başkenti Universal-City'nin 16823. Cadde'sinde yeni açılan eşsiz bir konakta –*Earth Herald* binası– rastlayacağız.

New York Herald'ın kurucusu Gordon Benett bugün yeniden canlansa, ünlü torunu Francis Benett'e ait bu mermer ve altından sarayı görünce ne derdi acaba? Yirmi beş nesil birbirini izlemiş ve *New York Herald* bu dikkate değer Benett ailesinin elinde kalmış. İki yüz sene evvel, Birlik hükümeti Washington'dan Universal-City'e nakledilince, gazete de yer değişikliğini takip etmiş –meğerki hükümet gazeteyi izlemiş olmasın– ve *Earth Herald* adını almış.

Ama Francis Benett'in yönetiminde gazetenin mahvolduğu sanılmasın. Hayır! Aksine, yeni müdürü, telefon gazeteciliğini başlatarak, ona eşi benzeri görülmemiş bir güç ve canlılık kattı.

Telefonun inanılmaz yayılmasıyla pratik hale gelen o sistem biliniyor. *Earth Herald* her sabah, eski zamanlardaki gibi basılmak yerine, "konuşuluyor": Aboneler bir muhabir, politikacı ya da bilim adamıyla yapılan hızlı bir konuşma sayesinde, ilgilerini çekebilecek şeyi öğreniyorlar. Nüsha satın alanlara gelince, sayısız fonografik kabinde, birkaç *sente* o günün nüshası hakkında bilgi edinebildikleri malum.

Francis Benett'in bu yeniliği eski gazeteyi şahlandırdı. Birkaç ayda, abonelerinin sayısı seksen beş milyona ulaştı ve müdürün serveti gittikçe artarak otuz

milyara çıktı – günümüzde çok daha fazla. Francis Benett yeni konağını o servet sayesinde inşa ettirebildi: Her biri üç kilometre uzunluğunda dört cepheden müteşekkil, çatısı Konfederasyon'un yetmiş yıldızlı, şanlı bayrağı altında barınan, muazzam bir bina.

Halihazırda, Amerikalılar herhangi bir hükümdarın benliğini kabul edebilecek olsalar, gazeteciler kralı Francis Benett iki Amerika'nın kralı olurdu. Bundan şüpheniz mi var? İyi de, tüm milletlerin tam yetkili temsilcileri ve bakanlarımızın kendileri, kapısında kuyruk olup ondan tavsiye ve onay dileniyor, her şeye kadir yayın organının desteğini almak için yalvarıp yakarıyorlar. Teşvik ettiği bilim insanları, himayesindeki sanatçılar, ödenek sağladığı mucitler de cabası... Onunki yorucu bir krallık; durup dinlenmeden çalışması gerekiyor. Eski zaman insanı böyle bir günlük çalışmaya asla dayanamazdı, bu kesin. Neyse ki günümüz insanları, hijyen ve jimnastik alanındaki, ortalama ömrü otuz yediden eli sekize çıkaran gelişmeler ve sırf nefes alarak beslenmeyi sağlayacak besleyici havanın keşfini beklerken tüketilen bilimsel gıda karışımları sayesinde, daha sağlam bir bünyeye sahipler.

Ve şimdi, eğer bir *Earth Herald* müdürünün gününün nasıl geçtiğini öğrenmek ilginizi çekiyorsa, onu çok sayıda meşguliyeti sırasında takip etme zahmetine girin – bugün, 25 Temmuz 2890'da.

✶

Francis Benett o sabah oldukça keyifsiz uyandı. Karısı sekiz gündür Fransa'daydı. Dolayısıyla kendini biraz yalnız hissediyordu. İnanabiliyor musunuz? Mrs. Edith Benett, *professionnal beauty*, on yıllık evliliklerinde ilk kez ondan bu kadar uzun süre ayrı kalıyordu. Normalde

Avrupa'ya, özelikle de şapkalarını almaya gittiği Paris'e sık sık yaptığı seyahatler için iki veya üç gün yetiyordu.

O yüzden Francis Benett'in ilk işi, telleri Champs-Elysées'de sahip olduğu konağa ulaşan fonotelefotunu çalıştırmak oldu.

Telefotoyla bütünlenmiş telefon, çağımızın bir fethi daha. Söz onca yıldan beri elektrik akımlarıyla iletilse de, görüntü aktarımı daha dün gerçekleşti. O sabah, aralarındaki muazzam mesafeye rağmen telefonik bir camda yansıyan karısını gören Francis Benett'in mucidini kutsayan son kişi olmadığı, değerli bir keşif.

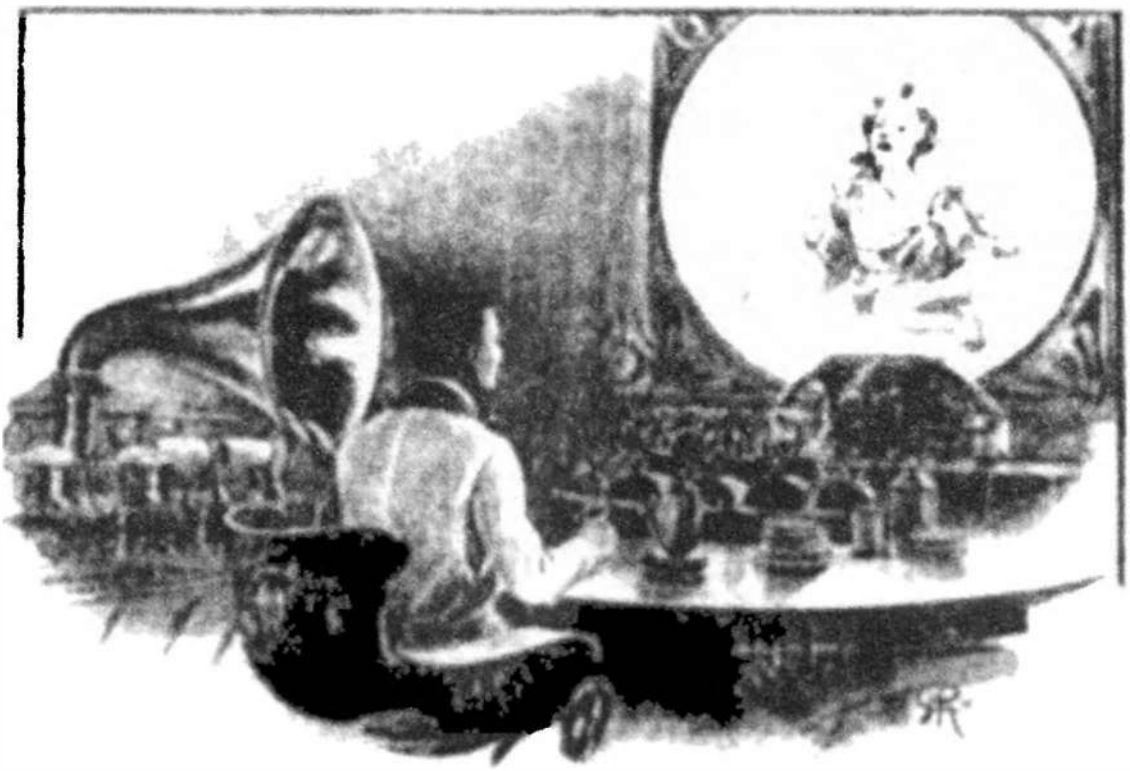

Hoş görüntü! Önceki gece gittiği balo ya da tiyatrodan biraz yorgun düşmüş Mrs. Benett hâlâ yatakta. Orada vakit öğlene yaklaşmasına rağmen, çekici başı yastığın dantellerine gömülmüş halde uyuyor.

Ama işte kıpırdıyor, dudakları oynuyor... Rüya görüyor herhalde? Evet! Rüya görüyor... Ağzından bir isim çıkıyor: "Francis... Sevgili Francis'im!.."

O tatlı ses tarafından telaffuz edilen adı Francis Benett'in keyfini bir derece düzeltti ve uyuyan güze-

li uyandırmak istemediği için, hızla yataktan fırlayıp mekanik giydiricisine girdi.

İki dakika sonra, bir uşağın yardımına başvurmaksızın, makine onu yıkanıp taranmış, baştan ayağa giydirilip düğmeleri iliklenmiş vaziyette, çalışma odalarının eşiğine bırakıyordu.

Francis evvela romancı ve tefrika yazarları salonuna girdi.

Bu uçsuz bucaksız salonun üstü kocaman, yarı saydam bir kubbeyle kaplıydı. Bir köşede, *Earth Herald*'ın yüz edebiyatçısının ateşli izleyicilere yüz romana ait yüz bölümü anlattıkları muhtelif telefonik araçlar mevcuttu.

Beş dakika mola veren bir tefrika yazarına hitaben:

"Çok iyi, azizim," dedi Francis Benett, "son bölümünüz çok iyi. Genç köylü kızın flört ettiği delikanlıyla bazı yüce felsefi meseleleri ele aldığı sahne gayet ince bir gözlem içeriyor. Kırsal adetler hiç daha iyi resmedilmedi. Devam edin, sevgili Archibald, kolay gelsin. Sizin sayenizde, dünden beri on bin yeni abonemiz oldu!"

"Bay John Last," diye devam etti başka bir çalışanına dönerek. "Sizden o kadar memnun değilim. Romanınız sahici değil! Hedefe fazla hızlı koşuyorsunuz. Belgesel yöntemler ne oldu peki? Kesip ayrıntılarına kadar incelemek lazım! Günümüzde kalemle değil, bisturiyle yazılıyor. Gerçek hayattaki her eylem, canlı bir varlık yaratmak için özenle sayılması gereken, zincirleme bir şekilde hızla akıp giden düşüncelerin sonucudur. Ve insanı ikiye bölüp kişiliğini açığa çıkaran elektrik hipnotizmasından faydalanınca bu çok kolay. Nasıl yaşadığınıza bakın, sevgili John Last! Demin iltifat ettiğim meslektaşınız gibi yapın. Kendinizi hipnotize ettiriyor musunuz? Ha? Söyleyin, ettiriyor musunuz?.. Öyleyse, yeterince yapmıyorsunuz!"

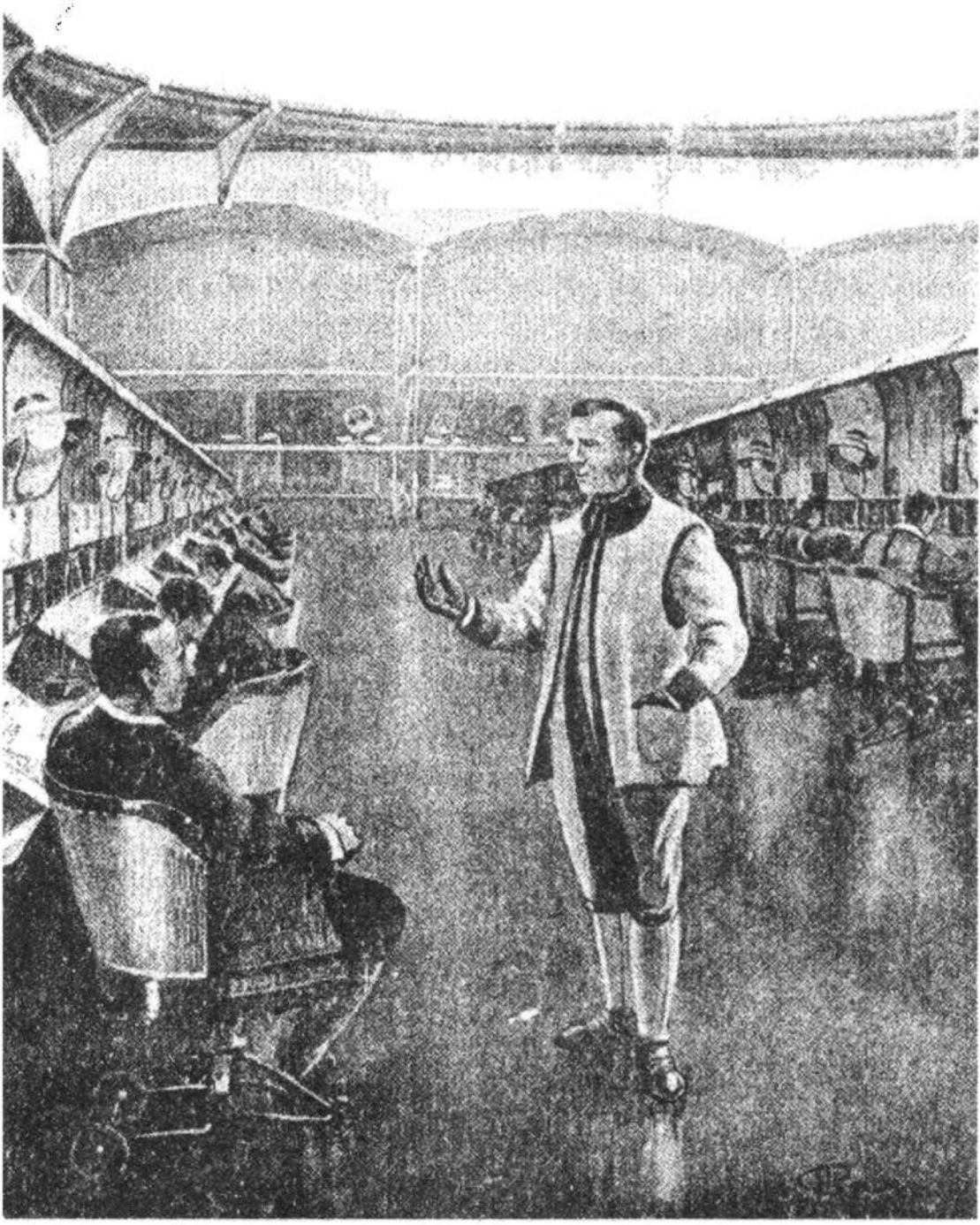

"Çok iyi, azizim," dedi Francis Benett.

Bu küçük dersi verdikten sonra denetimini sürdüren Francis Benett haber salonuna giriyor. O sırada bin beş yüz muhabiri, aynı sayıda telefonun başına yerleşmiş, geceleyin dünyanın dört köşesinden gelen haberleri abonelere iletiyorlar. Bu eşsiz

hizmetin organizasyonu sık sık betimlenmiştir. Her muhabirin önünde, telefonundan başka, şu ya da bu telefon hattıyla iletişimi sağlayan bir dizi düğme bulunur. Aboneler sadece anlatıyı değil, yoğun fotoğrafla elde edilmiş olayların görüntüsünü de takip ederler.

Francis Benett, yıldızlar âleminde gerçekleşen yeni keşiflerle daha da büyüyecek servise bağlı olan on astronomi muhabirinden birine seslendi:

"Pekâlâ, Cash, siz ne aldınız?.."

"Merkür, Venüs ve Mars'tan gelen fototelgraflar, efendim."

"İlginç, şu sonuncu mu?"

"Evet! Merkezi İmparatorlukta bir devrim, muhafazakâr cumhuriyetçilere karşı çıkan liberal demokratlar yararına."

"Bizdeki gibi yani. Ya Jüpiter?"

"Henüz bir şey yok! Jüpiterlilerin sinyallerini anlayamıyoruz. Belki bizimkiler de onlara ulaşmıyordur?"

"O sizin sorununuz ve bundan sizi sorumlu tutarım, Bay Cash!" diye cevap verdi, gayet hoşnutsuz bir edayla bilimsel redaksiyon salonuna yönelen Francis Benett.

Otuz bilim insanı, sayaçlarının üstüne eğilmiş, kendilerini doksan beşinci dereceden denklemlere kaptırmışlardı. Hatta bazıları, cebirsel sonsuzluk ve yirmi dört boyutlu uzay formüllerinin ortasında, aritmetiğin dört kuralıyla eğlenen ilkokul talebeleri gibi oynuyorlardı.

Francis Benett aralarına bomba gibi düştü.

"Evet, beyler, neler duyuyorum? Jüpiter'den hiç yanıt yok, ha?.. Hep aynı şey olacak yani! Yapmayın, Corley, o gezegeni yirmi yıldır didikliyorsunuzdur herhalde..."

"Ne yapayım, efendim?" diye yanıtladı muhatap alınan bilim adamı. "Optiğimiz hâlâ çok yetersiz, üç kilometrelik teleskoplarımızla bile..."

"Duyuyor musunuz, Peer?" diye sözünü kesti Francis Benett, Corley'in yanındaki adama hitap ederek. "Optik yetersizmiş!.. Bu sizin uzmanlık alanınız, azizim! Gözlük takın öyleyse! Gözlük takın!"

Sonra yine Corley'e dönerek, "Peki, Jüpiter yerine Ay'dan bir sonuç alıyor muyuz bari?" diye sordu.

"Daha fazla değil, Bay Benett!"

"Ah! Bu kez optiği suçlayamazsınız! Ay, Mars'tan altı yüz kat daha yakın ve bağlantı servisimiz düzenli bir şekilde kurulmuş durumda. Eksik olan teleskop değil..."

"Hayır, ama ahali eksik," diye cevap verdi Corley, X'lerle dolu bir bilim adamının ince tebessümüyle.

"Ay'da kimsenin yaşamadığını mı iddia ediyorsunuz?"

"En azından bize gösterdiği yüzünde, Bay Benett. Kim bilir, öbür yüzünde..."

"Tamam, Corley, bundan emin olmanın gayet basit bir yolu var..."

"Nedir o?.."

"Ay'ı döndürmek!"

Ve o gün, Benett fabrikasının bilginleri, uydumuzun ters dönmesini sağlaması gereken mekanik yöntemlere odaklandılar.

Üstelik Francis Benett'i hoşnut edecek bir gelişme vardı. *Earth Herald*'ın gökbilimcilerinden biri yeni gezegen Gandini'ye ait temel bilgilere ulaşmıştı. Bu gezegen Güneş'in etrafındaki yörüngesini bir milyar altı yüz milyon üç yüz kırk sekiz bin iki yüz seksen dört buçuk kilometrede dönüyor ve bunu tamamlaması için iki yüz yetmiş iki yıl, yüz doksan dört gün,

on iki saat, kırk üç dakika ve sekiz virgül sekiz saniye gerekiyordu.

Francis Benett bu kesinliğe pek sevindi.

"Güzel!" diye bağırdı. "Haber servisini bilgilendirmekte acele edin. Halkın bu gibi astronomik meselelere ne kadar düşkün olduğunu bilirsiniz. Haber bugünkü sayıda mutlaka çıksın."

Francis Benett, muhabirler salonundan ayrılmadan önce, mülakat uzmanı özel gruba yöneldi ve meşhur şahsiyetlerle görüşmekle görevli kişiye hitaben:

"Başkan Wilcox'la mülakat yaptınız mı?" diye sordu.

"Evet, Bay Benett. Kesinlikle bir mide dilatasyonundan mustarip olduğu ve midesinin tüple en titiz şekilde yıkandığına dair bilgileri haber sütununda yayınlıyorum."

"Mükemmel. Ya şu katil Chapmann vakası?.. Mahkemede yer alması gereken jüri üyeleriyle görüştünüz mü?.."

"Evet. Hepsi sanığın suçlu olduğunda mutabık. Öyle ki dava onların önüne gönderilmeyecek bile. Zanlı mahkûm edilmeden önce idam edilecek..."

"İdam... Elektrikle mi?"

"Elektrikle, Bay Benett, acısız... Yani öyle farz ediliyor, çünkü henüz bu ayrıntı kesinleşmedi."

Yarım kilometrelik uzun ve geniş bir galeri olan bitişik salon reklam işlerine tahsis edilmişti. *Earth Herald* gibi bir gazetenin reklamlarının nasıl olması gerektiği kolayca tahmin edilebilir. Günde ortalama üç milyon dolar getiriyor. Ayrıca reklamların bir kısmı, açlıktan ölen bir zavallıdan patenti üç dolara satın alınmış, zekice bir sistem sayesinde, kesinlikle yeni bir biçimde yayılıyor. Bulutlar tarafından yansıtılan, ülkenin tamamından görülebilecek boyutlardaki, muazzam afişler söz konusu.

Bu galeriden bin tane projektör durmadan o aşırı büyük ilanları, renkli olarak yeniden yayınlayacak bulutlara yollamakla meşguldü.

Ama o gün, Francis Benett reklam salonuna girdiği zaman, makinistlerin çalışmayan projektörleri karşısında kollarını kavuşturmuş, boş boş oturduklarını gördü. Ne olduğunu soruyor... Cevap olarak kendisine masmavi gökyüzü gösteriliyor sadece.

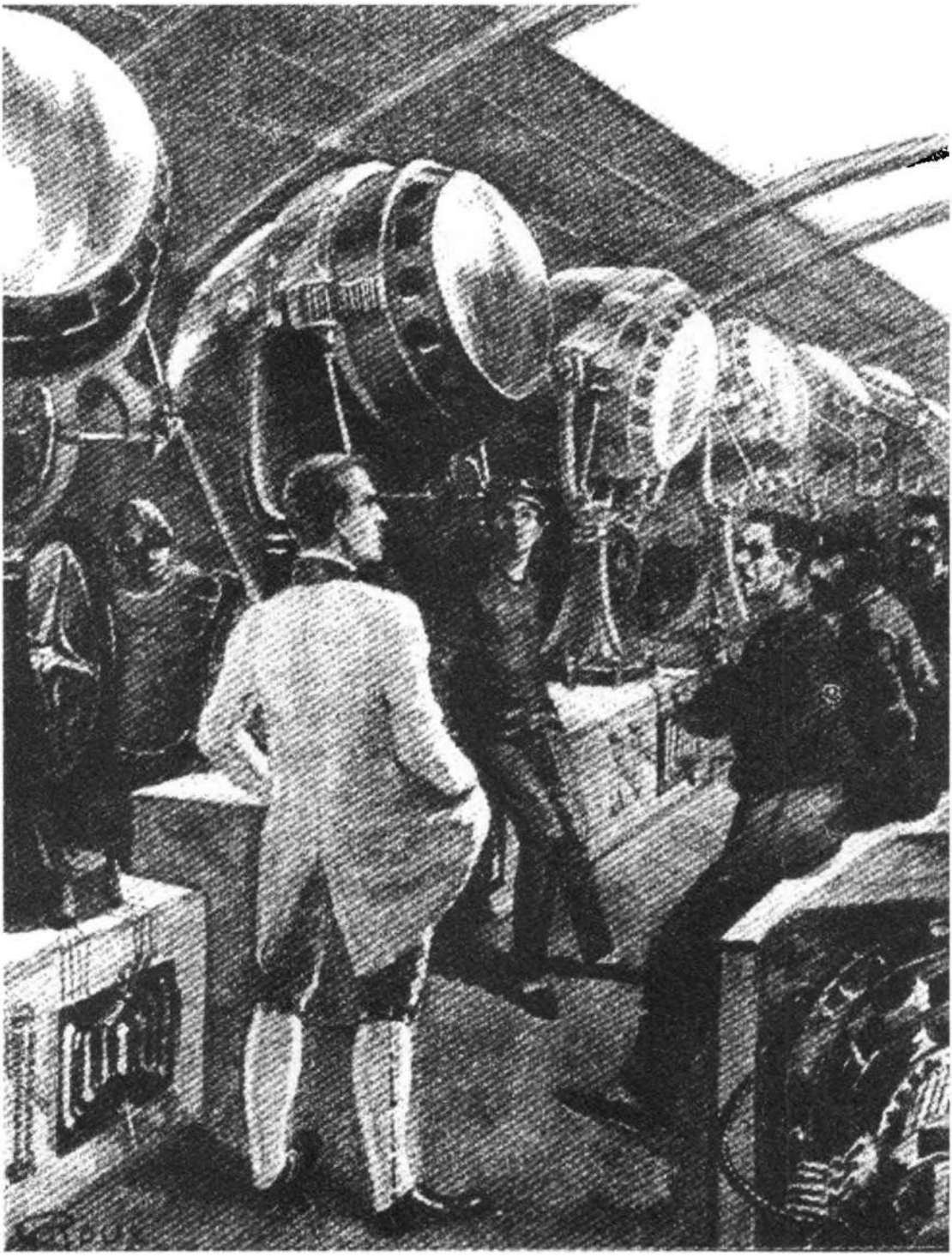

Makinistler, çalışmayan projektörler karşısında kollarını kavuşturmuş.

"Evet!.. Güzel hava," diye mırıldanıyor, "bu durumda gökte reklam mümkün değil tabii! Ne yapmalı? Mesele yağmurdan ibaret olsa, halledilebilirdi! Ama bize gereken yağmur değil, bulutlar!.."

"Evet... Güzel, bembeyaz bulutlar!" diye yanıtladı baş makinist.

"Pekâlâ! Bay Samuel Mark, bilimsel yayın kuruluna, meteoroloji servisine başvurun. Yapay bulut meselesiyle etkin bir şekilde ilgilenmelerini istediğimi söyleyin. Kaderimiz böyle, güzel havaya bağlı kalamayız hakikaten."

*

Gazetenin muhtelif kollarının teftişini bitiren Francis Benett, Amerikan hükümeti tarafından akredite edilmiş, tam yetkili büyükelçi ve bakanların kendisini bekledikleri kabul salonuna geçti. Bu beyler sınırsız güce sahip müdürden tavsiye almaya geliyorlardı. Francis Benett salona girdiği esnada, beli bir hararetle tartışıyorlardı.

"Ekselansları beni bağışlasınlar," diyordu Fransa elçisi Rusya'nınkine, lakin ben Avrupa haritasında değişmesi gereken bir şey görmüyorum. Kuzey Slavların, tamam! Fakat Güney Latinlerin! Ortak sınırımız olarak Ren Nehri bence mükemmel. Ayrıca şunu iyi bilin ki, hükümetim Roma, Madrid ve Viyana vilayetlerimize karşı her girişime direnecektir."

"Güzel konuştunuz!" dedi Francis Benett, tartışmaya müdahale ederek. "Nasıl olur, Sayın Büyükelçi, Ren kıyılarından Çin sınırına kadar uzanan engin imparatorluğunuzdan memnun değil misiniz? Uçsuz bucaksız kıyıları Kuzey Buz Denizi, Atlantik, Karadeniz, Boğaz ve Hint Okyanusunda yıkanan bir impara-

torluk. Hem sonra, tehditler ne işe yarar ki? Modern icatlarla, yüz kilometre mesafeye yollanan şu boğucu obüslerle, bir vuruşta bütün bir kolorduyu yok edebilen, yirmi fersah uzunluğunda elektrik kıvılcımlarıyla, veba, sarıhumma, kolera mikrobu yüklü ve birkaç saatte koca bir ulusu imha etmeye muktedir füzelerle savaş mümkün mü?"

"Bunu biliyoruz, Bay Benett," diye cevap verdi Rus elçisi, "ama insanın her istediği olmuyor ki! Biz de Doğu sınırımızda Çinliler tarafından itildiğimiz için, ne pahasına olursa olsun Batı'ya doğru bazı teşebbüslerde bulunmamız lazım..."

"Sorun sadece bu mu, beyefendi?" diye karşılık verdi, Francis Benett, koruyucu bir ses tonuyla. "Pekâlâ! Madem Çinli nüfusun artışı dünya için bir tehlike teşkil ediyor, Göğün Oğlu üzerinde baskı kurarız. Uyruklarına, aşılmasının cezası idam olan azami bir doğum kotası koyması gerekecek. Bu, durumu telafi edecektir."

"Ya siz, beyefendi," dedi *Earth Herald*'ın müdürü İngiliz konsolosuna hitaben, "sizin için ne yapabilirim?.."

"Çok şey, Bay Benett," diye cevapladı o saygın kişi, alçakgönüllülükle eğilerek. "Gazetenizin lehimizde bir kampanya başlatmak istemesi yeterli..."

"Ne hakkında, peki?"

"Sadece Büyük Britanya'nın Birleşik Devletler'e bağlanmasını protesto etmek için."

"Sadece!" diye bağırdı Francis Benett, omuz silkerek. "Yüz elli yıllık, eski bir ilhak! İngiliz beyefendiler dünyada işlerin doğru bir yöne dönüşüyle ülkelerinin Amerikan sömürgesi olmasını asla kabullenmeyecekler mi yani? Katıksız delilik bu. Hükümetiniz benim böyle vatanseverliğe aykırı bir kampanya başlatacağımı nasıl düşünebildi ki?"

"Bay Benett, Munro doktrinine göre tüm Amerika Amerikalıların olmalıdır, bilirsiniz, ama sadece Amerika, başka yer değil..."

"İyi de İngiltere yalnızca sömürgelerimizden biri, beyefendi, hem de en güzellerinden biri, kabul ediyorum. O yüzden, onu geri vermeye razı olmamızı asla beklemeyin."

"Ret mi ediyorsunuz?"

"Reddediyorum ve ısrar ederseniz, sırf muhabirlerimizden birinin yaptığı mülakata istinaden bir *casus belli* yaratırız!"

"Demek sona geldik!" diye mırıldandı konsolos, üzgün bir edayla. "Birleşik Krallık, Kanada ve Yeni Britanya Amerikalılarda, Hindistan Ruslarda ve Yeni Zelanda kendi başına buyruk! Vaktiyle İngiltere olan onca yerden bize ne kalıyor?.. Hiçbir şey!"

"Hiçbir şey, beyefendi!" diye cevabı yapıştırdı Francis Benett. "Peki, ya Cebelitarık?"

✶

O sırada saat öğleni çalıyordu. *Earth Herald*'ın bir el hareketiyle görüşmeyi bitiren müdürü salondan çıkıp, bir tekerlekli sandalyeye oturdu ve birkaç dakikada, oradan bir kilometre uzakta, konağın sonunda yer alan yemek odasına ulaştı.

Sofra kurulmuş. Francis Benett masada yerini alıyor. Elinin altında bir dizi musluk ve karşısında fonotelefotunun, Paris'teki konağının yemek salonunu gösteren bombeli camı var. Mr. ve Mrs. Benett saat farkına rağmen yemeklerini aynı zamanda yemek konusunda anlaştılar. Bin fersah mesafeden böyle baş başa yemekten, fonotelefotik araçlar vasıtasıyla görüşüp konuşmaktan daha hoş bir şey olamaz.

Lakin şu an Paris'teki salon boş.

"Edith geç kaldı herhalde," diyor kendi kendine Francis Benett. "Ah! Kadınların şu dakikliği! Her şey gelişiyor, bu hariç..."

Ve bu gayet doğru tespiti yaparken, musluklardan birini çeviriyor.

Çağımızın tüm hali vakti yerinde insanları gibi ev yemeğinden vazgeçen Francis Benett da büyük Eve İaşe Şirketi abonelerinden biri. Bu şirket bir pnömatik tüpler ağıyla bin bir çeşit yemek dağıtıyor. Kuşkusuz pahalı bir sistem, ama yemekler daha iyi ve iki cinsi de sabır törpüsü aşçılardan kurtulmak gibi bir avantaj sağlıyor.

Neticede Francis Benett biraz mahzun bir halde, yemeğini tek başına yiyor. Kahvesini bitirmek üzereyken, evine dönen Mrs. Benett telefotonun camında görünüyor.

"Nereden geliyorsun, sevgili Edith?" diye sordu Francis Benett.

"Bak sen!" diye cevap verdi Mrs. Benett. "Bitirdin mi? Geç mi kaldım yani?.. Nereden mi geliyorum?.. Şapkacımdan tabii!.. Bu sene harika şapkalar var! Onlara şapka bile denemez aslında... Kubbe gibiler! Karşılarında kendimi unutmuş olmalıyım biraz..."

"Biraz, sevgilim, öyle ki yemeğim bitti işte..."

"Olsun, canım, ziyanı yok... Hadi, sen gidip işlerinle ilgilen," diye yanıtladı Mrs. Benett. "Daha terzime bir ziyarette bulunmam gerekiyor."

Bahis konusu terzi meşhur Wormspire'dan başkası değildi. "Kadın yalnızca bir kılık kıyafet meselesidir," diye akıllıca bir düstur benimsemiş olan kişi.

Francis Benett telefotonun camında Mrs. Benett'ın yanağını öpüp, hava arabasının kendisini beklediği pencereye yöneldi.

"Beyefendi nereye gidiyor?" diye sordu sürücü.

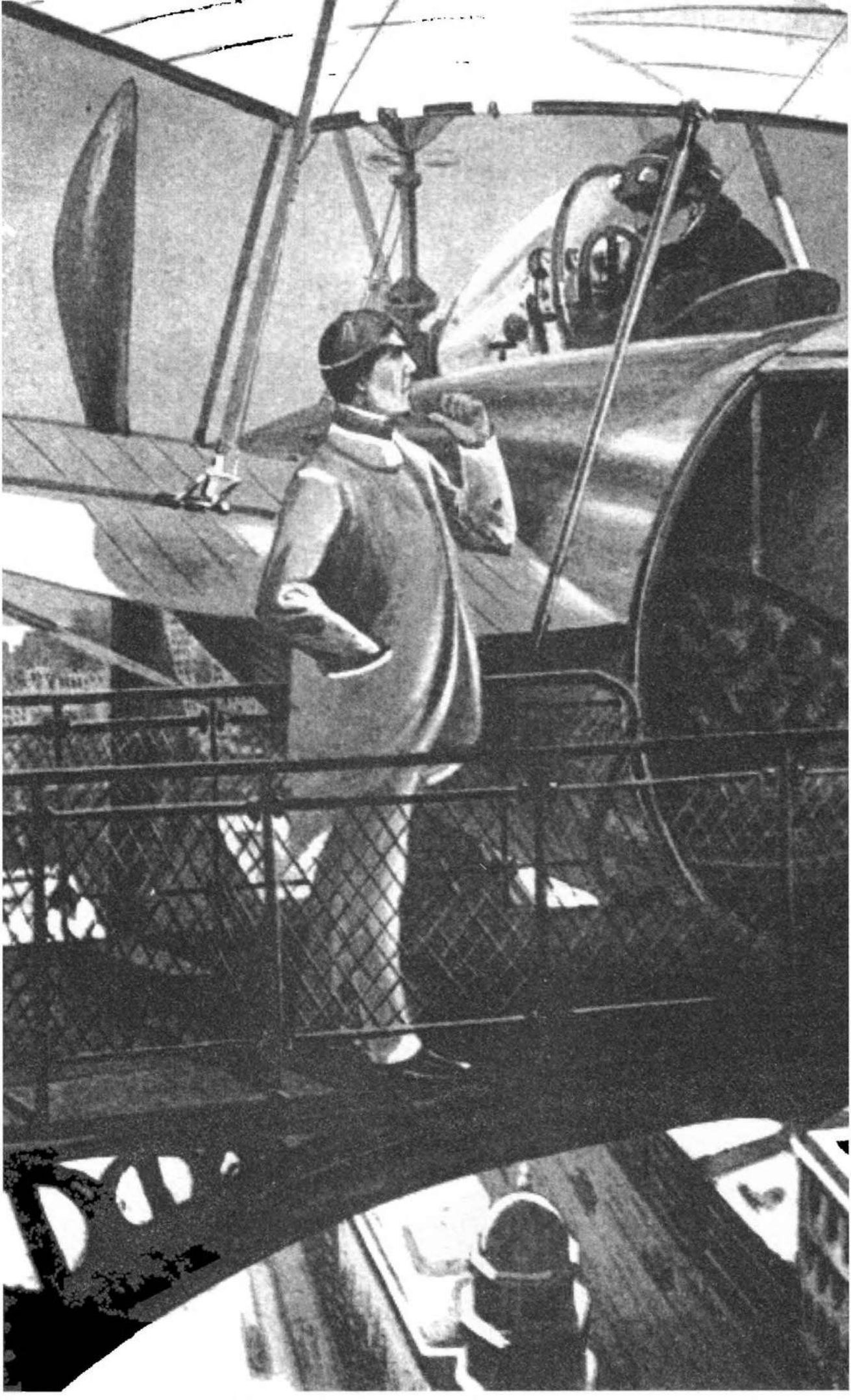

“Beyefendi nereye gidiyor?” diye sordu sürücü.

"Bir düşünelim... Vaktim var," diye cevap verdi Francis Benett. "Niagara'daki akümülatör fabrikama götürün beni."

Havadan daha ağır olma prensibine dayanan, hayranlık verici bir makine olan hava arabası, saatte altı yüz kilometre süratle uzaya doğru atıldı. Altından, sokakları boyunca insanları taşıyan yürüyen kaldırımlarıyla kentler, elektrik telleri şebekesinin uçsuz bucaksız bir örümcek ağı gibi kapladığı kırlar akıp geçiyordu.

Francis Benett yarım saat içinde Niagara'daki, çağlayanların gücünü enerji üretiminde kullandıktan sonra tüketicilere satan veya kiralayan fabrikasına varmıştı. Ziyaretini bitirdikten sonra, Philadelphia, Boston ve New York üzerinden, hava arabasının saat beşe doğru bıraktığı Universal-City'e geri döndü.

✶

Earth Herald'ın bekleme salonu kalabalıktı. Başvuranları kabul ettiği günlük görüşme için Francis Benett'ın dönüşü bekleniyordu. Sermaye dilenen mucitler, hepsi kulağa hoş gelen işler öneren girişimciler... Çeşitli teklifler arasında seçim yapmak, kötüleri geri çevirmek, şüphe götürenleri incelemek, iyileri kabul etmek lazımdı.

Francis Benett sadece işe yaramaz ya da uygulanamaz fikirlerle gelenleri çabucak başından savdı. Biri resmi yeniden canlandırmak gerektiğini iddia ediyordu. Oysa bu sanat o kadar önemsizleşmişti ki, geçenlerde Millet'nin "Akşam Duası" on beş franka satılmıştı ve bu XIX. yüzyıl sonunda, adı kolayca popülerleşmiş Japon Aruzisva-Rioşi-Nişom-Sanjükamboz- Kio- Baski-Ku'nun icat ettiği renkli fotoğraftaki

ilerleme sayesinde olmuştu. Bir başkası, basilli çorba şeklinde organizmasına girdikten sonra insanı ölümsüz kılacak primojen basili bulmuştu. Diğeri, bir pratik kimyacı, kilosu sadece üç milyon dolarcık eden, Nihilium diye yeni bir element keşfetmişti. Öteki, cüretkâr bir doktor, insanlar hâlâ ölseler bile, en azından iyileşmiş halde öldüklerini, daha cüretkâr bir tanesi de beyin nezlesine karşı bir ilacı olduğunu ileri sürüyordu.

Tüm bu hayalperestler çarçabuk defedildiler.

Başka birkaçı daha iyi karşılandılar. İlk önce, geniş alnı parlak bir zekâyı haber veren genç bir adam.

"Efendim," dedi, "eskiden yetmiş beş element sayılsa da, günümüzde bu sayı üçe inmiş durumda, biliyor musunuz?"

"Elbette," diye cevap verdi Francis Benett.

"Ama ben o üçünü tek bir taneye indirmek üzereyim, efendim. Para sıkıntım olmasa, birkaç haftada başarırım."

"Yani?"

"Yani, efendim, mutlak olanı kesin bir şekilde belirlerim."

"Bu keşfin sonucu ne peki?"

"Her maddenin kolayca yaratılması, taş, tahta, metal, fibrin..."

"İnsan yaratmanın mümkün olacağını mı iddia ediyorsunuz yani?"

"Baştan ayağa... Sadece ruhu eksik olacak..."

"Sadece, ha!" diye yanıtladı Francis Benett, alaycı bir edayla.

Mamafih o genç kimyageri gazetenin bilimsel yayın kurulu kadrosuna dahil etti.

XIX. yüzyıla dayanan ve o zamandan beri sık sık yenilenen eski deneyleri esas alan ikinci bir mucidin

aklında bütün bir şehri tek parça halinde nakletmek vardı. Somut olarak, denizden on beş mil kadar içerdeki Staaf kentinin, raylar üzerinde kıyıya kadar taşındıktan sonra, bir tatil sitesine dönüştürülmesi söz konusuydu. Bu sayede, inşa edilmiş ve edilecek araziler büyük bir artı değer yaratacaktı.

Bu projeyi cazip bulan Francis Benett işe yarı yarıya ortak olmayı kabul etti.

"Bildiğiniz gibi," dedi üçüncü bir müteşebbis, "akümülatörlerimiz ve hem karasal hem de güneş transformatörlerimiz sayesinde, mevsimleri düzene koyabildik, efendim,. Elde ettiğimiz enerjinin bir kısmını ısıya dönüştürüp buzlarını eriteceği kutup bölgelerine yolluyoruz."

"Planlarınızı bırakın ve sekiz gün sonra tekrar gelin," diye cevap verdi Francis Benett.

Son olarak, dördüncü bir bilim adamı, tüm dünyada merak uyandıran sorulardan birinin o akşam çözüme kavuşacağını haber veriyordu.

Bir asır evvel Doktor Nathaniel Faithburn'le ilgili cüretkâr bir deneyin halkın dikkatini çektiği biliniyor. İnsanın kış uykusuna yatabilme, yani yaşamsal işlevlerinin askıya alınıp, belli bir müddet sonra yeniden canlandırılabilme olasılığının inançlı bir taraftarı olan doktor, yönteminin mükemmelliğini kendi üzerinde denemeye karar vermişti. Kendi eliyle yazdığı vasiyetnamede günü gününe yüz yıl sonra tekrar hayata döndürülmesine ilişkin işlemleri belirtmiş ve 172 derecelik bir soğuğa maruz bırakılmıştı. Bunun üzerine mumya haline gelen Doktor Fairhburn, kararlaştırılan süre için bir mezara kapatılmıştı.

Vade tam o gün, 25 Temmuz 2890'da doluyordu ve Francis Benett'a onca sabırsızlıkla beklenen dirilişi *Earth Herald*'ın salonlarından birinde gerçekleştirme

fırsatı sunuluyordu. Böylece halk gelişmelerden saniyesi saniyesine haberdar olabilecekti.

Teklif kabul edildi ve operasyon akşamın dokuzundan evvel başlamayacağından, Francis Benett gidip görüşme salonundaki bir şezlonga uzandı. Sonra bir düğmeyi çevirerek, Merkezi Konser'e bağlandı.

Bu kadar yoğun bir günün ardından, dönemin en iyi bestecilerinin, bir dizi ustalıklı cebirsel armoni formülüne dayalı eserlerini dinlemekten büyük bir zevk aldı!

Hava kararmıştı ve yarı esrik bir uykuya dalan Francis Benett bunun farkında bile değildi. Ama ansızın bir kapı açıldı.

"Kim var orada?" diye sordu, elinin altındaki bir düğmeyi çevirerek.

Eterde meydana gelen bir elektrik sarsıntısıyla, hava hemen aydınlandı.

"Ha! Siz misiniz, doktor?" dedi Francis Benett.

"Evet, benim," diye yanıtladı günlük vizitesini yapmaya gelen Doktor Sam. "Yıllık abonmanım var ya. Nasıl gidiyor?"

"İyi."

"Harika... Şu dili bir görelim mi?"

Ve diline mikroskopla baktı.

"Güzel... Ya nabız?.."

Yer sarsıntılarını kaydeden sismografları andıran bir aletle nabzını yokladı.

"Mükemmel!.. İştahınız nasıl?.."

"Eh işte!"

"Evet... Mide!.. O pek iyi sayılmaz! Ne de olsa yaşlanıyor! Fakat cerrahi alanda çok ilerleme oldu! Yeni bir tane taktırmanız gerekecek!.. Bildiğiniz gibi, yedek midelerimiz var, iki yıl garantili..."

"Bakarız," diye cevapladı Francis Benett. "Bu arada, akşam yemeğini benimle yiyin, doktor."

Yemek sırasında, Paris'le fonotelefotik iletişim kurulmuştu. Bu kez Edith Benett masasının başındaydı ve Doktor Sam'ın güzel sözleriyle renklenen akşam yemeği keyifli geçti. Yemek yeni son bulmuştu ki, "Universal-City'e ne zaman geri gelmeyi düşünüyorsun, sevgili Edith?" diye sordu Francis Benett.

"Şimdi yola çıkıyorum."

"Tüple mi geleceksin, hava treniyle mi?"

"Tüple."

"Kaçta burada olacaksın, öyleyse?"

"Akşam on bir elli dokuzda."

"Paris saatiyle mi?.."

"Hayır, hayır! Universal-City saatiyle."

"Yani birazdan görüşeceğiz. Sakın tüpü kaçırma."

Denizin altından geçerek Avrupa'dan 295 dakikada gelinmesini sağlayan bu tüpler, saatte ancak 1000 kilometre yapan hava trenlerinden daha iyiydi.

✶

Doktor, meslektaşı Nathaniel Faithburn'ün dirilişinde hazır bulunmak üzere geri geleceğine söz verdikten sonra çekildi ve günün hesaplarını kapatmak isteyen Francis Benett bürosuna geçti. Günlük masrafların 1500 doları bulduğu bir şirket söz konusu olduğunda bu çok büyük bir işlemdi. Neyse ki modern mekanikte kaydedilen ilerleme bu tür işleri acayip kolaylaştırıyordu. Francis Benett elektrikli piyano-sayaç yardımıyla işini yirmi beş dakikada bitirdi.

Tam zamanında. Toplama cihazının son tuşuna henüz basmıştı ki, deney salonundan çağrıldı. Derhal oraya gitti ve Doktor Sam'ın da aralarına katılmış olduğu kalabalık bir bilgin topluluğu tarafından karşılandı.

Nathaniel Faithburn'ün bedeni orada, salonun ortasında ayaklar üzerine yerleştirilmiş tabutunun içinde.

Telefoto çalıştırıldı, bütün dünya operasyonun muhtelif evrelerini izleyebilir artık.

Tabut açılıyor... Nathaniel Faithburn dışarı çıkarılıyor... Hâlâ mumya gibi, sarı, katı ve kuru. Tahta gibi ses çıkarıyor. Bedenine ısı ve elektrik veriliyor... Sonuç yok... Hipnotize ediliyor... Telkinde bulunuluyor... Hiçbir şey bu aşırı katalepsi halinin üstesinden gelemiyor.

"Ne oluyor, Doktor Sam?" diye soruyor Francis Benett.

Doktor Sam cesedin üstüne eğilip, büyük bir dikkatle inceliyor... Deri altına iğne yaparak, hâlâ moda olan meşhur Brown-Séquard iksirinden birkaç damla zerk ediyor... Mumya hiç olmadığınca mumyalaşmış durumda.

"Şey," diye cevap veriyor Doktor Sam, "sanırım kış uykusu fazla uzamış..."

"Yani?"

"Yani Nathaniel Faithburn ölmüş."

"Ölmüş mü?"

"Daha ölü olamaz!"

"Ne zamandır öyle olduğunu söyleyebilir misiniz?"

"Ne zamandır mı?" diye karşılık veriyor Doktor Sam. "Bilim sevdası yüzünden aklına kendini dondurtmak gibi yersiz bir fikir geldiğinden beri."

"Hadi canım!" diyor Francis Benett. "İşte size, yetkinleştirilmeye ihtiyacı olan bir işlem!"

"Güzel söylüyorsunuz, doğru kelime yetkinleştirmek," diye yanıtlıyor Doktor Sam, kış uykusu bilimsel komisyonu kasvetli kolisini alıp götürürken.

✶

Francis Benett peşinde Doktor Sam'la odasına döndü ve bu kadar dolu bir günden sonra pek yorgun göründüğünden, doktor yatmadan evvel bir banyo yapmasını salık verdi.

"Haklısınız, doktor... İyi gelecektir..."

"Kesinlikle, Bay Benett. İsterseniz, çıkarken banyoyu hazırlamalarını söylerim..."

"Lüzum yok, doktor. Konakta her daim hazır bir banyo var zaten. Hatta gidip odamın dışında yıkanma derdim de yok. Bakın, şu düğmeye dokunduğum anda, küvet harekete geçecektir ve otuz yedi derece sıcaklıkta suyla, kendi kendine ortaya çıktığını göreceksiniz."

Francis Benett düğmeye basmıştı. Boğuk bir gürültü başladı, yoğunlaştı, büyüdü... Sonra bir kapı açıldı ve elektrik yardımıyla rayların üzerinde kayan küvet göründü.

Aman Tanrım! Doktor Sam elleriyle yüzünü örterken, küvetten küçük, utangaç iffet çığlıkları duyuldu...

Okyanus aşırı tüple yarım saat önce konağa varmış Mrs. Benett içindeydi...

✶

Ertesi gün, 26 Temmuz 2890'da, *Earth Herald*'ın müdürü, baştan sona tüm bürolarını kapsayan yirmi kilometrelik turuna yeniden başlıyordu. Akşam, toplama cihazı çalıştığında, o günün kârını iki yüz elli bin dolar hesap etti – önceki günden eli bin fazla.

Yirmi dokuzuncu yüzyılın sonunda gazetecilik iyi bir meslekti!

AVDA
ON SAAT

CHASSEUR

I

Avcıları hiç sevmeyen insanlar var ve belki de tamamen haksız değiller.

Bunun nedeni, av hayvanını, yemeden önce kendi elleriyle öldürmenin o centilmenleri tiksindirmemesi mi acaba?

Yoksa daha ziyade, söz konusu avcılar yiğitliklerini yerli yersiz ve fazlasıyla seve seve anlattıkları için mi?

Ben bu son sebebe eğilim gösteriyorum.

Halbuki yirmi yıl kadar evvel, bu kabahatlerden birincisini işledim. Avladım! Evet, avladım!.. O yüzden, kendimi cezalandırmak için, av hatıralarımı size tüm ayrıntılarıyla anlatarak, ikinci kabahati de işleyeceğim.

Bu gerçek ve samimi hikâye, hemcinslerimi, sırtta av çantası, belde fişeklik, koltuk altında tüfekle, bir köpeğin peşinden açık araziye çıkmaktan sonsuza kadar tiksindirebilir! Ama itiraf etmeliyim ki, buna pek ihtimal vermiyorum. Neyse, her şeye rağmen başlıyorum.

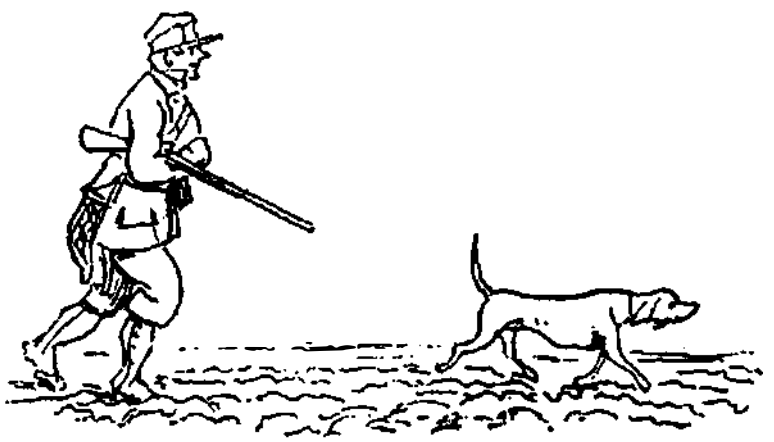

II

Hayal gücü kuvvetli bir filozof bir yerlerde şöyle demiş:

"Asla kır eviniz, arabanız, atlarınız olmasın... Ne de avlağınız. Sizin için onlara sahip olan arkadaşlar hep vardır!"

Bu özdeyişin tatbikatıyla, Somme bölgesindeki bana ait olmayan özel arazilerde ilk avıma çıkmaya davet edildim.

Yanılmıyorsam, 1859 Ağustos ayının sonundaydık. Valilik kararıyla, ertesi gün av mevsiminin başlayacağı ilan etmişti.

Kenar mahallelerin ana yolunu talan edecek basit bir tüfeğe sahip olmayan en ufak bir esnaf veya zanaatkârın bulunmadığı Amiens kentimizde bu tantanalı tarih en azından altı haftadır sabırsızlıkla bekleniyordu.

Usta sporcular, tıpkı üçüncü, dördüncü sınıf atıcılar gibi "isabet ettirdiğine inananlar", nişan almadan, alıp da asla öldüremeyen beceriksizler kadar iyi vuran becerikliler, *di primo cartello* avcılardan daha "eli yavaş" olmayan yeteneksizler, bıldırcından başka bir şey düşünmeden, tavşandan başka bir şey konuşmadan, rüyalarında keklikten başka şey görmeden bu açılışa hazırlanıyor, donanıyor, malzeme stokluyor, idman yapıyorlardı! Eşler, çocuklar, aile, dostlar, her şey unutulmuştu! Politika, sanat, edebiyat, tarım, ticaret, her şey, ölümsüz Joseph Prudhomme'un "barbarca bir eğlence" diye nitelenebileceğini düşündüğü şeye tutkunların ün salacakları bu büyük güne dair kaygılar karşısında siliniyordu! Tesadüf bu ya, Amiens'de sahip olduğum birkaç arkadaş arasında, azimli bir avcı mevcuttu. Memur olmasına rağmen, sevimli bir delikanlıydı. Yalnız, biraz romatizmalı olduğunu söylese de, sekiz günlük bir tatil av mevsiminin açılışına katılmasını sağlayınca, fevkalade çevikleşiveriyordu.

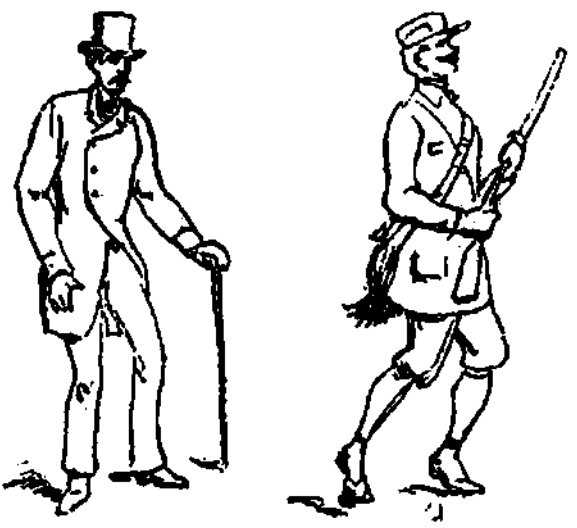

Bu arkadaşın adı Brétignot idi.

Büyük tarihten birkaç gün önce, Brétignot gelip beni buldu, benim gibi aklından kötülük geçmeyen birini.

"Hiç avlanmadınız mı?" dedi, sekiz parça küçümsemeye karşılık iki parça hüsnüniyet içeren şu üstünlük tonuyla.

"Asla, Brétignot," diye yanıtladım. "Hiç niyetim de yok..."

"Pekâlâ! Gelip açılışı benimle yapın öyleyse," diye karşılık verdi Brétignot. "Herissart ilçesinde, av hayvanı kaynayan, iki yüz hektar arazimiz var! Yanımda bir misafir götürme hakkına sahibim. Davetlimsiniz, sizi götüreceğim!"

"Şey..." dedim, tereddüt ederek.

"Tüfeğiniz yok mu?"

"Hayır, Brétignot. Ve asla olmadı."

"İş sadece ona kalsın! Ben bir tane ödünç veririm – tamam, ağızdan dolma bir tüfek, ama seksen adımdan bir tavşanı indirir yine de!"

"İsabet ettirmek şartıyla!" diye yapıştırdım cevabı.

"Gayet tabii! Sizin için bayağı iyi olacaktır."

"Fazla iyi, Brétignot!"

"Köpeğiniz olmayacak mesela!"

"Ah! Lüzum yok, tüfeğimde bir tane var zaten!*... Gereksiz bir şey!"

Brétignot arkadaş bana yarı hoşnut, yarı değil bir edayla baktı. Bu adam av işlerinde şaka yapılmasından hoşlanmıyor. Avcılık kutsal bir olay!

Mamafih çatık kaşları düzeldi.

"Evet! Gelecek misiniz?" diye sordu.

"Madem ısrar ediyorsunuz!.." diye cevapladım gönülsüzce.

"Evet... Elbette!.. İnsan hayatında en az bir kere görmeli bunu. Cumartesi akşamı yola çıkacağız. Size güveniyorum."

Ve işte, uğursuz anısı hâlâ peşimi bırakmayan o maceraya böyle atıldım.

Bununla birlikte, itiraf etmeliyim ki hazırlıkları hiç dert etmedim. Uykum bir saat bile kaçmadı. Lakin her şeyi söylemek gerekirse, merak denen iblis bana biraz batıyordu. Açılış bu kadar mı ilginçti yani? Her halükârda, pek bir işe yaramasam da, hiç olmazsa av kadar avcıları da merakla incelemeye niyetleniyordum. Silah taşıma sıkıntısını kabul etme sebebim, Brétignot arkadaşın beni yiğitlik gösterilerini hayranlıkla seyretmeye davet ettiği avcıların ortasında, fazla acıklı bir görüntü vermek istememdi.

Yine de belirtmeliyim ki, her ne kadar Brétignot bana tüfek, barutluk ve bir torba kurşun ödünç verse de, av çantasının bahsi geçmemişti. Bu durumda o, avcıların çoğunun kolayca vazgeçebileceği aksesuarı kendim satın almam gerekti. İkinci el bir tane aradım. Nafile. Av çantası fiyatları hızla yükseliyordu. Piyasada hiç kalmamıştı. Yeni bir tane almam icap etti, ama

---

* Fransızcada silahın horozuna köpek (chien) denir –çn.

siftah etmediğim takdirde yüzde eli zararına geri vermek kaydıyla.

Satıcı bana baktı, gülümsedi ve kabul etti.

O tebessüm gözüme pek uğurlu görünmedi.

"Neticede kim bilebilir ki?" diye düşündüm.

Ah, şu kibir!

III

Kararlaştırılan gün, açılış öncesi, akşamın altısında, Brétignot'nun randevu verdiği Périgord Meydanı'ndaydım. Oradan posta arabasına binen, köpekler hariç sekizinci kişiydim.

Brétignot ve av arkadaşları –henüz kendimi onlardan saymaya cesaret edemiyordum– geleneksel kıyafetleriyle harikaydılar. Gözlenmeye değecek kadar değişik, müthiş tiplerdi: Bazıları ertesi günü ciddiyetle beklerken, şen ve geveze olan diğerleri lafta Hérissard ilçesinin tüm avlaklarını şimdiden kırıp geçiriyorlardı.

Pikardiya başkentinin en seçkin tüfeklerinin yarım düzinesi oradaydı. Onları daha yeni tanıyordum. Dolayısıyla Brétignot arkadaşın beni görgü kuralları uyarınca takdim etmesi gerekti.

İlkin Maximon'la tanıştırdı: İnce uzun bir adamdı. Hayatın sıradan koşullarında insanların en tatlısı olmasına rağmen, kolunun altında tüfek bulunduğu anda vahşileşiyordu – şu, avdan eli boş dönmek yerine arkadaşlarından birini öldüreceği söylenen avcılardan biriydi. O, Maximon, konuşmuyordu: Yüksek düşüncelerine dalıp gitmişti.

Bu önemli şahsiyetin yakınında Duvauchelle bulunuyordu. Ne tezat! Şişman, kısa boylu, elli beş altmış yaşlarında, silahının patlamasını bile duyamayacak kadar sağır, ama her şüpheli hamleye ancak daha öfkeli bir şekilde itiraz eden Duvauchelle... Birçok defa, boş tüfekle zaten ölmüş bir tavşana ateş ettirmişlerdi – arkadaş çevreleri ve pansiyon sofralarında altı ay boyunca sohbeti neşelendiren şu avcı aldatmacalarından biri.

Ayrıca büyük vahşi yaşam öykücüsü Matifat'nın kuvvetli el sıkışına da maruz kaldım. Başka bir şey konuşmuyordu. Ve ne nidalar! Ne ses taklitleri! Keklik ötüşleri, köpek havlamaları, tüfek patlamaları! Pam! Pam! Pam! –iki atışlık bir tüfek için üç "pam"– Sonra ne hareketler! Av hayvanının zikzaklarını taklit etmek için sudaki kürek gibi süzülen eller, kıvrılan bacaklar, atışı daha sağlama almak için kamburlaşan sırt, sol el ileri uzanırken silahın omza yerleştiğini belirtmek için göğse dayanan sağ kol! Adeta gökten kıl ve tüyden hayvanlar yağıyordu! Kaçarken vurulup yuvarlanan tavşanlar! Hiçbirini ıskalamıyordu! Hareketlerinden biriyle, az daha köşemde ben de ölüyordum.

Ama asıl duyulması gereken, can ciğer arkadaşı Pontcloué'yle çene çalan Matifat idi. Gerçi arkadaşlıkları, sırf biri diğerinin avlağına ayak bastı diye birbirlerini mahkemelerde süründürmelerine mani değildi.

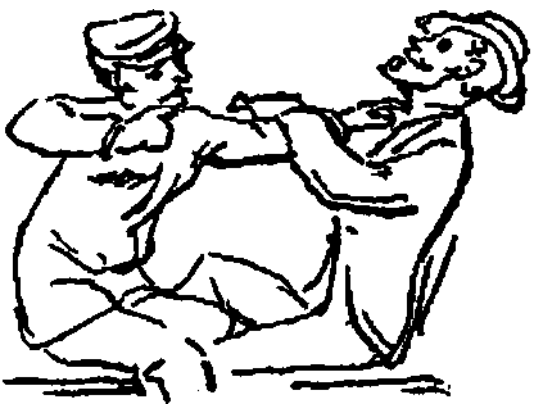

"Geçen sene ne çok tavşan öldürdüm," diyordu Matifat, sarsıntılı araba Hérissart'a doğru yol alırken. "Evet, vurduklarımın haddi hesabı yok!"

"Bak sen! Tıpkı benim gibi!" diye düşünüyordum.

"Ya ben, Matifat!" diye cevap verdi Pontcloué. "En son Argoeuves'de avlanmaya gidişimizi hatırlıyor musun? Hani şu keklikleri!"

"Gözümün önüne, tüfeğimden fırlayan saçmaların arasından geçme şansına nail olan ilk keklik geliyor!"

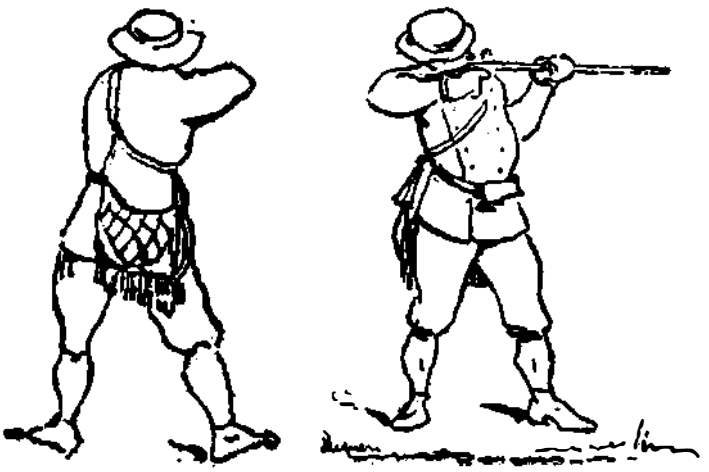

"Ben de ikinciyi hatırlıyorum, tüyleri öyle uçmuştu ki, bir deri bir kemik kalmış olmalı!"

"Ve köpeğimin, mutlaka düşmüş olduğu yarıkta bir türlü bulamadığı kuş!"

"Ve yüz adımdan fazla mesafeden sıkma şımarıklığını gösterdiğimi... Vurduğumdan eminim gerçi!"

"Ve çifteyle indirdiğim şu diğeri... Pam! Pam! Pam! Yoncaların içinde yuvarlandım, ama köpeğim onu bir lokmada yuttu maalesef!"

"Ve tam tüfeğimi doldururken havalanan şu sürü! Pırr! Pırr! Ah! Ne avdı, dostlarım, ne avdı!"

İçimden hesaplayınca, Pontcloué ve Matifat'nın onca kekliğinden bir tekinin dahi av çantalarına girmediğini elbette anlamıştım. Ama bir şey demeye cesaret edemedim, çünkü benden çok bilen kişiler karşısında yaratılıştan utangacım. Mamafih, söz konusu olan sadece avı ıskalamaktan ibaretse, o kadarını ben de yapardım!

Öbür avcılara gelince... İsimlerini unuttum, ama şayet yanılmıyorsam, içlerinden biri Bakara lakabıyla tanınıyordu, çünkü "hep çekiyor (tetik), hiç tutturamıyordu".

Aslında, o lakabı benim hak etmeyeceğimi kim bilebilirdi? Hadi öyleyse! Hırslanmaya başlıyordum. Ertesi gün olması için sabırsızlanıyordum

IV

Ve o ertesi gün geldi. Hérissart'daki handa geçirdikleri ne geceydi ama! Sekiz kişiye tek bir oda! İlçenin av sahalarındakinden daha verimli bir av yapılabilecek, pis döşekler! Yatağın yanında yatan ve tahta tabanı titretircesine kaşınan köpeklerle kardeşçe paylaşılan iğrenç asalaklar!

Ben de saf saf gidip, asi ve dağınık saçlı, ihtiyar bir Picardieli olan ev sahibemize, yatakhanesinde pire olup olmadığını sormuştum!

"Ah, hayır!" diye cevap vermişti bana... "Olsa, tahtakuruları yerdi onları!"

Bunun üzerine, her harekette inleyen eğreti bir sandalyede, giyinik vaziyette uyumaya karar vermiştim. O yüzden, şafak söktüğünde, kendimi öğütülmüş gibi hissediyordum.

Elbet ilk kalkan ben oldum. Brétignot, Matifat, Pontcloué, Duvauchelle ve arkadaşları hâlâ horluyorlardı. Şafakla beraber, yemek bile yemeden yola çıkmak isteyen şu tecrübesiz avcılar gibi, düzlüğe varmak için sabırsızlanıyordum. Ama işin ustaları –birbiri ardına, saygılı bir şekilde uyandırdığım avcılar– homurdanarak, çömez sabırsızlıklarımı yatıştırdılar. Kurnazlar, gün doğarken kanatları çiyden hâlâ ıslak kekliğe yaklaşmanın çok zor olduğunu ve bir kere uçarsa kolay kolay geri dönmediğini biliyorlardı.

Dolayısıyla, seherin bütün gözyaşının güneş tarafından içilmesini beklemek gerekti.

En nihayet, üstünkörü bir yemek ve onu izleyen kaçınılmaz mutfak işlerini müteakip, eklemlerimizi ovuştura ovuştura handan ayrıldık; sonra, özel avlakların başladığı ovaya doğru yöneldik.

Tam kıyısına vardığımız sırada, Brétignot beni kenara çekerek:

"Tüfeğinizi eğik tutun," dedi, "namlu yere baksın ve kimseyi öldürmemeye gayret edin!"

"Elimden geleni yaparım," diye yanıtladım söz vermek istemeden, "ama karşılıklı olmak kaydıyla, öyle değil mi?"

Brétignot küçümser bir edayla omuz silkti ve işte ava çıktık –serbest av– herkes keyfine göre...

Kusursuz çıplaklığı adının hakkını vermeyen Hérissart* epey çirkin bir bölgeydi. Ama görünüşe

---

* Diken diken olmak anlamına gelen *hérisser* fiilinden türeme –çn.

göre Mont-sous-Vaudrey kadar olmasa da avı boldu. "Hisarlar tavşan dolu," diyordu Matifat. "Düzinelercesi hoplayıp zıplıyor!" diye ekliyordu Pontcloué.

Güzel bir av çıkarmak hayaliyle, tüm o yiğit insanların keyifleri yerindeydi.

İleri marş. Harika bir hava. Birkaç güneş oku, kıvrımları ufka yığılan sabah sisini deliyordu. Her taraftan çığlıklar, cıvıltılar, gıdaklamalar geliyordu. Saban izinden yükselip, aniden yayı boşalmış helikopter gibi dosdoğru gökyüzüne çıkan şu kuşlardan vardı.

Birçok kez kendimi tutamayıp, heyecanla tüfeğimi omuzlamıştım.

"Ateş etmeyin! Ateş etmeyin!" diye bağırıyordu, belli etmeden beni gözleyen Brétignot arkadaş.

"Niye? Bıldırcın değil mi bunlar?"

"Hayır! Tarla kuşu! Ateş etmeyin!"

Maximon, Duvauchelle, Pontcloué, Matifat ve öbür ikisinin bana ters ters baktıklarını tahmin edersiniz. Sonra, burunları yerde, kaba ve üçlü yoncaların, evliyaotlarının arasında ağır tempoyla otlakçılık eden, yukarı dikilmiş kuyrukları ne cevap vereceğimi bilemeyeceğim soru işaretleri gibi sallanan köpekleriyle, ihtiyatlı bir şekilde kenara çekilmişlerdi.

O beylerin, kaval kemikleri için tüfeğinden biraz kaygılandıkları bir aceminin tehlikeli bölgesinde kalmayı tasa etmedikleri kanaatine vardım.

"Lanet olsun! Doğru düzgün tutun şu tüfeği!" dedi Brétignot, uzaklaştığı esnada.

"Hey! Bir başkasından daha fena tutmuyorum!" diye yanıtladım, bu talimat bolluğuna biraz kızarak.

Brétignot ikinci defa omuz silkip, sola saptı. Geride kalmak bana hiç uymadığı için, adımlarımı hızlandırdım.

V

Arkadaşlarıma katılmıştım, ama onları telaşlandırmamak için, tüfeğimi omzumda, dipçiği havaya gelecek şekilde taşıyordum.

Beyaz ceketleri, bol, fitilli kadife pantolonları, tabanı yüzünden geniş ayakkabıları, bilahare fark edeceğim gibi çok geçmeden sıyrıklara yol açacak iplik ya da pamuktan mamul çoraplara tercih edilesi yün çorapları kaplayan tozluklarıyla bu profesyonel avcıları görmek harikaydı. İkinci el kıyafetimle, o kadar yakışıklı olmaktan uzaktım, fakat bir acemiden yaşlı bir oyuncunun gardırobuna sahip olması istenemez.

Mesela av hayvanı olarak hiçbir şey görmüyordum. Halbuki o avlakta bir sürü bıldırcın, keklik, bıldırcın kılavuzu mevcuttu; sonra yol arkadaşlarımın ağızları dolu halde "safari kaban" dedikleri şu kır tavşanları, sonra yavru ve dişi tavşanlar... Öyle iddia ettiklerine göre, buna inanmak lazımdı.

"Hatta hamile tavşanlara sıkmaktan da kaçının!" demişti Brétignot. "Bir avcıya yakışmaz!"

Ben ki bir tavşanı bir oluk kedisinden yahnide bile ayırt etmekte hâlâ güçlük çekiyorum, gebe mi boş mu olduğunu ne cehennemden bileceğim?!

Kendisini onurlandırmama bilhassa değer veren Brétignot sonunda eklemişti:

"Bir tavşana nişan alırsanız önemli olabilecek son bir tavsiye."

"Bir tane geçerse!.." diye belirttim alaycı bir tonda.

"Geçecektir," diye cevap verdi Brétignot soğuk bir edayla. "Yapıları yüzünden, tavşanların yukarı çıkarken inişten daha hızlı koştuklarını unutmayın. Nişan alırken bunu hesaba katmak lazım."

"Beni uyarmakla ne iyi ettiniz, Brétignot arkadaş!" diye yanıtladım. "Bu saptama boşa harcanmış olmayacak ve size söz veriyorum, bu işten karlı çıkacağım!"

Aslında, öldürücü kurşunum onu yolda durdurabilsin diye tavşanın aşağı inerken daha da süratli koşmasının muhtemel olduğunu düşünüyordum.

"Hadi ava, hadi ava!" diye haykırdı o sırada Maximon. "Saksıda acemi yetiştirmek için bulunmuyoruz burada!"

Brétignot Korkunç bir adamdı. Ama hiçbir yanıt vermeye cesaret edemedim.

Önümüzde, hem sağda hem de solda, geniş bir ova, göz alabildiğine uzanıyordu. Köpekler önden gitmişlerdi. Sahipleri dağılmıştı. Onları gözden kaybetmemek için elimden geleni yapıyordum. Esasında kafama takılan bir şey vardı: Doğuştan maskara arkadaşlarımın içinden, tecrübemin izin verdiği bazı numaralar çevirmek gelmiyordu. Gayri ihtiyari, arkadaşlarının kartondan bir tavşana ateş ettirdikleri, fundalığa popo üstü oturmuş, alaycı bir şekilde davul çalan aceminin şu eğlenceli hikâyesini anımsıyordum. Ben olsam, böyle bir kandırmacanın ardından, utançtan ölürdüm!

Bununla beraber, samanların arasından köpekleri takip ederek, üç dört kilometre ileride siluet halinde beliren, tepesi ufak ağaçlarla çevrili bir perdeye ulaşacak şekilde, maceraya atılıyorlardı biraz.

Ne yaparsam yapayım, bataklık ve sürülü tarlaların zorlu zeminine alışık tüm o yürüyüşçüler ben-

den daha hızlı gidiyorlardı. Öyle ki çok geçmeden aramızdaki mesafe açıldı. Beni acıklı kaderime terk etmemek için ilkin adımlarını yavaşlatan Brétignot, ilk atışlardan payını almak istediğiyle tekrar hızlandı. Sana kızmıyorum, Brétignot arkadaş! Dostluğundan daha güçlü olan içgüdün seni karşı konulmaz bir biçimde sürükleyecektir!.. Ve biraz sonra arkadaşlarımdan, çalılıkların arasında seçilen ve maça asını andıran başlar görüyorum sadece.

Ne olursa olsun, Hérissart'daki hanı terk ettikten iki saat sonra, henüz tek bir patlama duymamıştım – hayır, tek bir tane bile! Av çantaları dönüşte de gidişteki kadar düz olursa, bu sadece keyifsizlik, karşılıklı suçlama ve sövüp saymalar olacak demekti!

Vay canına! Kim inanır buna? İlk atışı yapma şansı bana düştü. Hangi koşullarda olduğunu söylemeye utanırım.

İtiraf edeyim mi? Tüfeğim daha dolu değildi. Acemi basiretsizliği mi? Hayır! Özsaygı meselesi. Bu operasyonda fazla sakar görünme korkusuyla, icraata geçmek için yalnız kalmayı beklemek istemiştim.

Bu sebeple, etrafta kimse yokken, barutluğumu açıp sol namluya basit bir kâğıt parçasıyla bir ölçü barut doldurdum; sonra üstüne bol miktarda kurşun döktüm – bir hayli çok. Kim bilir! Fazladan bir kurşun belki elimin boş kalmasına mani olabilir! Ardından tıka basa doldurdum, namlunun dibini patlatırcasına doldurdum ve sonunda, ne ihtiyatsızlık! Az evvel doldurduğum namlunun ağzını da kapçıkla kapadım.

Sağ namlu için de aynı operasyon yapıldı. Lakin ben doldururken, bir patlama oldu! Silah ateş aldı!.. Namludaki tüm cephane yüzümü sıyırdı!.. Sol namlunun horozunun kapçığını üstüne indirmeyi unutmuştum ve bir sarsıntı onu düşürmeye yetmişti!

Acemilere duyurulur! Somme bölgesinde av mevsiminin açılışını elim bir kazayla bildirebilirdim. Mahalli gazeteler için tam bir üçüncü sayfa haberi!

Mamafih, tüfek dalgınlıkla patladığı anda, şayet –Evet! Aklıma gelmedi değil bu!–atış yönünden herhangi bir av hayvan geçse, mutlaka vururdum onu!.. Belki de bir daha asla bulamayacağım bir şanstı bu!

VI

Bu sırada Brétignot ve arkadaşları ağaç perdesine ulaşmışlardı. Orada durmuş, kötü talihin önünü almak için neyin uygun olduğu hakkında sohbet ediyorlardı. Bu defa tüfeğimi gayet tedbirli bir şekilde doldurduktan sonra, yanlarına gittim.

Benimle konuşan ilk kişi Maximon oldu, ama efendilere yakışır, mağrur bir edayla.

"Ateş mi ettiniz?" dedi.

"Evet!.. Yani... Evet!.. Ateş ettim..."

"Keklik miydi?"

"Keklik!"

Dünyada hiçbir şey uğruna o yüksek mahkeme kaşsısında beceriksizliğimi itiraf etmezdim.

"Nerede o keklik peki?" diye sordu Maximon, tüfeğinin ucuyla boş av çantama dokunarak.

"Kayboldu!" diye yanıtladım, yüzsüzce. "Ne istiyorsunuz? Köpeğim yoktu! Ah, bir köpeğim olsaydı!"

Hadi, hadi! Böyle bir cesaretle gerçek bir avcı olmaktan eksik kalınamaz!

Ansızın, sürdürdüğüm sorgulama birdenbire kesildi. Pontcloué'nin köpeği on adımdan yakın mesafede bir bıldırcını kaçırmıştı. Gayriihtiyari, bir bakıma içgüdüsel olarak, nişan aldım... Ve Matifat'nın dediği gibi: Pam!

Kabzayı omzuma doğru düzgün yerleştirmediğim için sağlam bir tokat yedim – işin doğrusu, kimsenin düelloya davet edilemeyeceği şu tokatlardan birini! Fakat atışımı hemen bir başkası, Pontcloué'ninki izlemişti.

Bıldırcın, delik deşik, yere düştü. Köpek onu sahibine götürdü, Pontcloué de çantasına attı.

Bu katliamda bir rolüm olabileceğini düşünmek dürüstlüğe yakışmazdı Ama ne bir şey dedim ne de konuşmaya cesaret edebildim. Benden çok bilenler karşısında doğuştan utangaç olduğum malum!

İnan olsun, bu ilk başarı bütün o azılı av hayvanı yok edicilerinin iştahını açmıştı. Düşünün artık. Üç saatlik avın ardından, yedi avcıya bir bıldırcın düşüyordu! Hayır! Hérissart'ın bu zengin arazisinde en az bir tane daha bulunmaması imkânsızdı ve onu öldürmeyi becerirlerse, bu, savaşçı başına neredeyse üçte bir bıldırcın düşecek demekti.

Perdeyi aşınca, kendimizi sürülmüş toprakların berbat zemininde bulduk. Bana kalırsa, insanı yorucu

ve uzun adımlar atmaya zorlayan bu saban izleri, ayak burkan bu arazi parçaları hiç hoşuma gitmiyor, bulvarların asfaltını ziyadesiyle tercih ederim.

Çetemiz, köpek sürüsüyle beraber, hiçbir şey görmeden, iki saat öylece yürümeye devam etti. Kaşlar daha şimdiden çatılıyordu. Her şeye ve hiçbir şeye, ayağın takıldığı bir kütüğe, kestirmeden gidip bir başkasının önüne geçen bir köpeğe dair bir nevi ürkek asabiyet belli oluyordu. Kısacası, genel bir keyifsizliğin muğlaklığa yer bırakmayan belirtileri.

En nihayet, kırk adım ötede, pancar tarlasının üzerinde bir keklik sürüsü beliriyor. Bunun sürü diye adlandırılabileceğini ileri sürmeye cüret edemem, olsa olsa en az sayıya indirgenmiş bir topluluktu.

Aslında sadece iki keklikten ibaretti.

Bunun önemi yoktu. Rasgele sıkıyordum ve bu sefer atışımı derhal iki atış daha izledi. Pontcloué ve Matifat barutu nihayet aynı anda konuşturmuştu.

Zavallı kuşlardan biri düştü. Öbürü son süratle havalandı ve bir kilometre ileri gidip, güçlü bir arazi kıvrımı ardına kondu.

Ah! İçler acısı keklik, ne biçim bir kavgaya sebep oldun! Matifat ve Pontcloué arasında nasıl bir tartışmaya yol açtın! Her ikisi de cinayetin faili olduğunu iddia ediyordu. Keza, ne acı ve yerinde cevaplar veriliyordu! Ne yaralayıcı iğnelemeler! Ne üzücü imalar! Sıfatlar! Açgözlülük! Sırf kendisi için yaşayanlar var bu hayatta!.. Mahcup olmayanların canı cehenneme!.. Son defa birlikte avlanılıyordu!.. Ve kalemimin yazmayı reddettiği başka sevimlilikler, daha Picardie'ye özgü türden cana yakınlıklar...

Gerçek şu ki, o beylerin iki atışı aynı anda patladı.

Diğer ikisini önceleyen bir üçüncüsü de olmuştu. Ama –bunu tartışmak söz konusu bile değildi!– o kekliğin benim tarafımdan indirilmiş olması kabul edilebilir miydi? Bir öğrenci olarak farz edin.

O yüzden, Pontcloué ve Matifat'nın kavgasına, onları uzlaştırmak gibi yüce gönüllü bir düşünceyle dahi müdahale etmem gerektiğine inanmadım. Bir talepte bulunmuyorsam, bunun nedeni doğuştan utangaç olmamdır... Cümlenin geri kalanını biliyorsunuz.

VII

Sonunda, midelerimizin en büyük memnuniyetiyle, öğlen oldu. Bir bayırın eteğindeki karaağacın gölgesinde duruldu. Tüfekler ve maalesef bomboş av çantaları kenara kondu. Sonra, yola çıktığımızdan beri gayet lüzumsuz harcanmış güçlerimizi yeniden biraz toplamak için yemek yendi.

Neticede can sıkıcı bir yemek oldu! Yutulan lokma sayısı kadar yakınma! Korkunç bir memleket!.. İyi korunan bir avlak! Kaçak avcılar etrafı kırıp geçiriyorlardı!.. Göğsünde bir tabelayla, her ağaca birini asmak lazımdı!.. Av imkansızlaşıyordu!.. İki sene zarfında, hiç av hayvanı kalmayacaktı!.. Neden belli bir süreliğine avlanmak yasaklanmıyordu ki?.. Evet... Hayır!.. Sonuçta, gün doğumundan itibaren hiçbir şey öldürmemiş avcıların tüm ayini yapılıyordu!

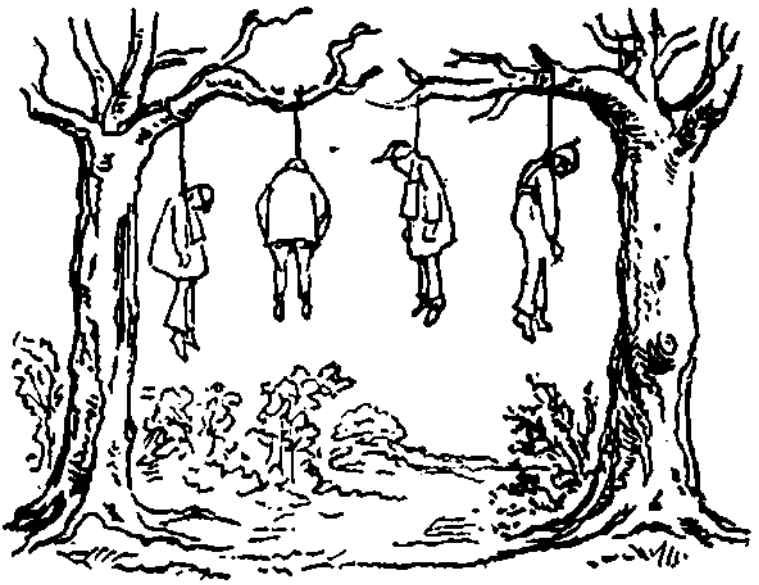

Sonra Pontcloué ve Matifat'nın çatışma konusu olan hemen yakındaki keklik hakkında kavgaları tekrar başladı. Ötekiler de işe karıştılar... Dövüşeceklerini sandım.

En nihayet, bir saat sonra, her şey orada dendiği gibi, iyice ağırlaşmış ve ıslanmış bir halde yoluna girdi. Belki de akşam yemeğinden evvel daha mutlu olunurdu! Hangi gerçek avcı, geceyi ailece geçirmek üzere bir araya toplanmaya çalışan kekliklerin seslerini işitene kadar biraz umut beslemez?

Yeniden yola koyulduk. Neredeyse bizim kadar huysuz köpekler aceleyle önden gitmişlerdi. Sahipleri, İngiliz donanmasının emirlerini andıran korkunç tonlamalarla peşlerinden haykırıyorlardı.

Kararsız adımlarla takip ediyordum. Yorulmaya başlıyordum. Bomboş av çantam belimde zahmet yaratıyordu. İnanılmaz ağır tüfeğimin yanında bastonumu mumla arıyordum. Barutluk, kurşun torbası, tüm bu sıkıntı verici nesneleri alaycı bir edayla beni izleyen gariban köylülerden birine seve seve emanet ederdim. "Bu dört ayaklılardan" kaç tane öldürdüğümü soruyorlardı, fakat öz saygım icabı, cevap vermeye cesaret edemiyordum.

İki saat, iki ölümcül saat daha akıp geçti. Bacaklarımızda en az on beş kilometrelik yol yorgunluğu vardı. Bana aşikâr görünen, tüm bu gezintiden yarım düzine bıldırcın getirmek yerine, adale ağrısı çekmemdi.

Ansızın duyulan bir hışırtı kafamı karıştırıyor! Bu sefer gerçekten bir keklik sürüsü fundalığın üstünde yükseliyor. Yaylım ateş! Atış serbest! Benimki dahil en az on beş el tüfek atılıyor.

Dumanın arasından bir çığlık işitiliyor! Bakıyorum...

O anda, çalıların üstünde bir yüz beliriyor.

Sağ yanağı, ağzında ceviz varmış gibi şiş bir köylüydü!

"Pekâlâ! Bir kaza!" diye bağırdı Brétignot.

"Bir bu eksikti!" diye cevabı yapıştırdı Duvauchelle.

Hepsinin aklına bu yaşananın, Ceza Kanunu'nda belirtildiği gibi, "öldürme kastı olmaksızın işlenen müessir fiil suçundan" ibaret olduğu geldi. Sadece yaralanmış iki keklik getiren köpeklerine doğru koşan, derinlikten yoksun bu insanlar, o talihsiz kuşların işini çizmelerinin topuk darbeleriyle bitirdiler! Günün birinde kendi işlerinin bitirilmesi gerekirse, onların da aynı kaderi paylaşmasını diliyorum.

Bu sırada yerli, kocaman yanağıyla, hâlâ oradaydı ve konuşamıyordu.

Ama işte, Brétignot ve yoldaşları gittikleri yoldan geri geliyorlar.

"Vay canına! Bu yiğit adamın nesi var ki?" diye sordu Maximon, koruyucu bir tonda.

"Yuh artık! Yanağında bir kurşun saçması var!" diye yanıtladım.

"Pöh! Hiç mühim değil!" diye devam etti Duvauchelle. "Önemi yok!"

"Olmaz olur mu?" dedi suratını korkunç bir şekilde buruşturarak, yarasının öneminin altını çizmesi gerektiğini düşünen köylü.

"İyi de kim bu zavallıya zarar verecek kadar sakarlık etti ki?" diye sordu, meraklı bakışı sonunda bana takılan Brétignot.

"Siz ateş etmiş olmayasınız?" dedi Maximon bana.

"Evet! Ettim... Herkes gibi!"

"Pekâlâ! Mesele karara bağlanmıştır!" diye haykırdı Duvauchelle.

"I. Napolyon kadar beceriksiz bir avcısınız," diye sözü aldı İmparatorluktan nefret eden Pontcloué.

"Ben? Ben?.." diye bağırdım.

"Sizden başkası olamaz!" dedi Brétignot, sertçe.

"Kuşkusuz bu bey tehlikeli bir adam!" diye devam etti Matifat.

"Ve acemi de olunduğunda, nereden gelirse gelsin, davetler reddediliyor!" diye ekledi Pontcloué.

Ve bunun üzerine, üçü birden çekip gittiler.

Anladım. Yaralı benim başıma kalmıştı.

Görevimi yerine getirdim. Kesemi çıkarıp, sağ yanağının şişi anında inen o mert köylüye on frank verdim. Cevizini yutmuştu herhalde.

"Daha iyi misin?" dedim.

"Amanın! Gene başlıyor!.." diye yanıtladı, bu kez de sol yanağını şişirerek.

"Ah! Hayır!" dedim. "Hayır! Bu seferlik bir yanak yeter!"

Ve çekip gittim.

VIII

Ben o kurnaz Picardieliyle işin içinden bu şekilde sıyrılırken, diğerleri önden gitmişlerdi. Benim gibi bir sakarın yanında güvende olunmadığını gayet iyi anlatmışlardı, onun için de en basit özeni gösterip benden uzak durulmalıydı.

Katı ama insafsız Brétignot bile, doğuştan kem gözlü bir büyücüymüşüm gibi, beni terk ediyordu. Birazdan hepsi soldaki ufak bir ormanın ardında kayboldu. Doğruyu söylemek gerekirse, bundan daha fazla kızamazdım. En azından, sadece hareketlerimden sorumlu olurdum!

Yani bitmek bilmeyen ovanın ortasında yalnızdım. Oraya ne yapmaya gelmiştim, Yüce Tanrım! Omuzlarımda onca ağırlıkla! Ateş etmemi isteyen tek bir keklik yoktu! Picardie köylülerinin avcı argosunda dedikleri gibi, tek bir "uzun kulak" yoktu! Oysa gezintilerini takip edebilirdim! Çalışma odamda sakince oturmak, okuyup yazmak, hatta hiçbir şey yapmamak yerine!

Amaçsızca yürüyordum. Patikalarda, tercihen sürülmüş topraklarda ilerliyordum. On dakika oturup, yirmi dakika yol alıyordum. Yarıçapı beş kilometrelik alanda ev yoktu. Ufukta yükselen çan kulesi bulunmuyordu. Etrafta çöl hüküm sürüyordu. Ara sıra bir direk, davetsiz misafirleri aldatıcı bir yazıyla tehdit ediyordu: Özel Av Sahası.

Özel? En azından av hayvanlarına özel olmadığı kesindi, çünkü onlardan eser yoktu.

Neyse, hayaller kurarak, felsefe yaparak, tüfeğim omzuma çapraz asılı, ayak sürüyerek yürümeye devam ediyordum. Güneşin ufukta yeterince alçalmaması işime geliyordu. Acaba yeni bir Yeşu, evrenin yasalarını askıya alıp, öfkeli arkadaşlarımın en büyük zevki için güneşi gündüz gezisinde kalmaya mı zorlamıştı ? O içler acısı açılış gününde gece olmayacak mıydı yoksa?

IX

Ama her şeyin bir sınırı vardır – özel av sahalarının bile. Ovanın yolunu tıkayan bir orman göründü. Bir kilometre sonra oraya varacaktım.

Dolayısıyla, adımlarımı hızlandırmaksızın, yürümeyi sürdürdüm. Kilometre aşıldı. Ormanın kıyısına ulaştım.

Uzakta, çok uzakta, 14 Temmuz havai fişekleri gibi patlamalar oluyordu.

"Onları katlediyorlar!" diye düşündüm. "Gelecek sene için hiç bırakmayacaklar elbette!"

Ve o zaman aklıma ormanda ovadakinden daha mutlu olabileceğim geldi – ne de olsa dünya fani. Ağaç tepelerinde, en iyi lokantalarda çayırkuşu adıyla servis edilen, zarifçe şişe geçirilmiş şu masum serçeler hep olacaktı.

Halihazırda, ana yolda son bulan geçitleri takip ediyorum.

Aslında av iblisi hizmetkârınızı ele geçirmişti! Evet! Artık tüfeğimi omzumda asılı vaziyette taşımıyordum, onu özenle doldurup horozu kaldırmıştım... Huzursuz bakışlarım sağda solda dolaşıyordu.

Etrafta hiç av hayvanı yoktu! Kuşkusuz serçeler Paris lokantalarına meydan okuyor, sesleri solukları çıkmıyordu... Bir iki defa nişan aldım... Sadece ağaç yaprakları kımıldıyordu ve haliyle yapraklara ateş edemezdim!

O sırada saat beşti. Kırk dakikaya kadar, canlı ve ölü, insan ve hayvan, hepimizi Amiens'e geri götürmesi gereken arabaya binmeden önce akşam yemeği yiyeceğimiz hana döneceğimi biliyordum.

Gözümü her daim dört açarak, izlediği eğri hat Hérissart'a doğru meyleden ana geçidi takibe devam ettim.

Aniden durdum... Kalbim biraz daha hızlı çarptı!

Eli adım ötedeki bir fundalığın altında, böğürtlen ve çalılar arasında, mutlaka bir şey vardı.

Kenarı gümüş rengi, siyahımsı bir şeydi ve parlak bir yabani eriği andıran kıpkırmızı tepesiyle bana bakıyordu!

Kıllı ya da tüylü –hangisi olduğunu söyleyemezdim– bir av hayvanı oraya sığınmıştı herhalde. Bir tavşan, en azından bir yavru veya sülün olduğu konusunda tereddüt ediyordum. Evet! Niye olmasın? Av çantam sülünle şişmiş halde geri dönersem, arkadaşlarımın gözünde acayip yükselirdim!

O yüzden, tüfeği omuzlamaya hazır vaziyette, temkinli bir şekilde yaklaştım. Nefesimi tutuyordum. Heyecanlanmıştım, evet! Duvauchelle, Maximon ve Brétignot'un toplamı kadar heyecanlıydım!

En nihayet menzile girince –yaklaşık yirmi adım kala– daha iyi nişan almak için bir dizimi yere koydum, sağ gözümü iyice açıp, sol gözümü sımsıkı kapayarak, arpacığı çentiğin tam ortasına denk getirdim ve ateş ettim.

"Tam isabet!" diye haykırdım, kendimden geçerek. "Ve bu kez kimse atışımı yadsıyamaz!"

Evet, gerçekten de tüylerin uçuştuğunu kendi gözlerimle görmüştüm... daha doğrusu kılların.

Köpeğim olmadığı için, çalılığa koştum ve hiçbir yaşam belirtisi göstermeyen, hareketsiz hayvanın üstüne atıldım! Onu yerden aldım...

Kenarları gümüş işlemeli, kırmızı kokardı göz gibi bana bakan bir jandarma şapkası söz konusuydu! Neyse ki ateş ettiğim sırada sahibinin başında değildi!

X

O esnada, otların üzerinde yatan uzun bir beden ayağa kalktı.

Dehşet içinde, can sıkıcı atışımın uyandırdığı kolluk memurunun yanları siyah şeritli, mavi pantolonunu, gümüş düğmeli, koyu renk ceketini, sarı kemer ve kılıç askısını tanıdım.

"Şimdi de jandarma şapkalarına mı ateş ediyorsunuz?" dedi memur, bağlı bulunduğu kurumu beli eden şu aksanla.

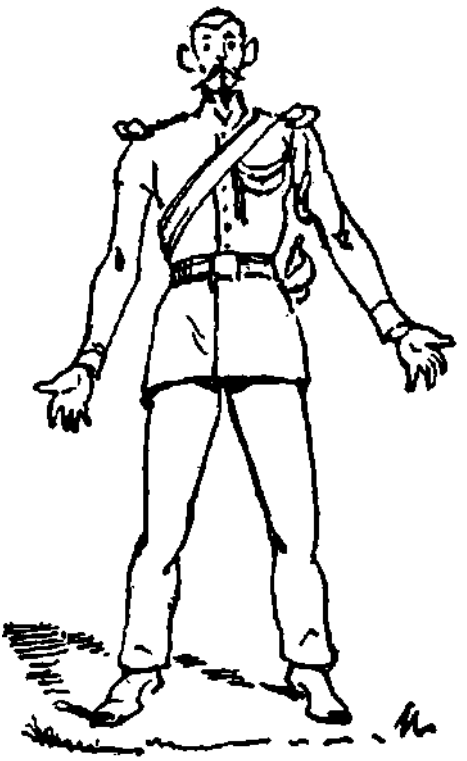

"Jandarma, sizi temin ederim!.." diye yanıtladım kekeleyerek.

"Hem de kokardın tam ortasından vurdunuz!"

"Jandarma... Yaban tavşanı zannettim onu!.. Bir yanılsama!.. Parasını ödeyeceğim zaten..."

"Sahi mi? Jandarma şapkası çok pahalıdır... Özellikle de izinsiz ateş edilirse!"

Betim benzim attı. Tüm kanım kalbime hücum etti. Hassas nokta burasıydı.

"Ne yani, izin belgeniz yok mu?" diye sordu memur.

"İzin belgesi mi?.."

"Evet! İzin belgesi! Ne olduğunu biliyorsunuz, öyle değil mi?"

Maalesef, hayır! İzin belgem yoktu! Tek bir günlük av için, kendimi izin çıkarmakla yükümlü görmeyebileceğimi sanmıştım. Ama böyle durumlarda hep söylenen bahaneyi ileri sürmek gerektiğini de düşündüm: İzin belgemi unutmuştum.

Kanun temsilcisinin yüzünde, üstten ve seçkin bir kuşku tebessümü belirdi.

"Ne ki zabıt tutmak mecburiyetindeyim!" dedi memur, prim hayali gören bir adamın yumuşamış ses tonuyla.

"Neden? Yarından tezi yok, izin belgesini size yollarım, sayın jandarmamız..."

"Evet! Biliyorum," diye cevap verdi memur, "ama yine de tutanak düzenlemek zorundayım!"

"Pekâlâ! Madem bir aceminin ricasına duyarsızsınız, düzenleyin bakalım!"

Duyarlı bir jandarma jandarmalık yapamaz. Adam cebinden, sarımtırak parşömene sarılı bir not defteri çıkardı.

"Adınız ne?" diye sordu bana.

İşte! Bu gibi ciddi koşullarda yetkiliye bir arkadaşın ismini vermenin âdet olduğunu bilmiyor değildim. Hatta her ne kadar o dönemde Amiens Akademisi üyesi olma şerefini taşısam da, meslektaşlarımdan birinin adını vermekte tereddüt etmeyebilirdim. Lakin Parisli, ziyadesiyle yetenekli bir piyanist olan eski yoldaşlarımdan birinin ismini vermekle yetindim. Kuşkusuz o sırada kendini tamamen dördüncü parmak egzersizine vakfetmiş olan namuslu delikanlı, bir avlanma suçu yüzünden hakkında zabıt tutulduğundan şüphelenemezdi!

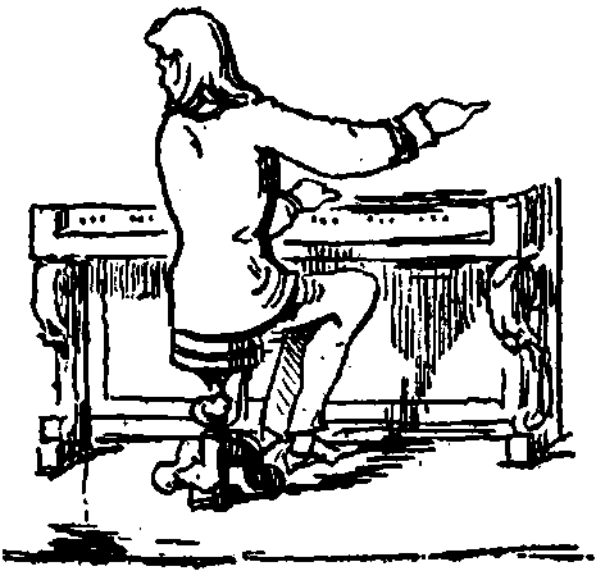

Memur özenle kurbanın adını, mesleğini, yaş ve adresini aldı. Sonra kibarca tüfeğimi kendisine teslim etmemi rica etti – ki bu benim canıma minnetti. Böylece yüküm azalacaktı. Hatta ondan, hazır başlamışken av çantasına, kurşun torbasına ve barutluğa da el koymasını istedim, fakat beni üzen bir ilgisizlikle bunu reddetti.

Geriye şapka meselesi kalıyordu. Her iki tarafı da mutlu eden bir altın karşılığında, o sorun da halloldu.

"Can sıkıcı," dedim, "şapka iyi durumdaydı!"

"Neredeyse yeni bir şapkaydı!" diye yanıtladı memur. "Altı sene evvel, emekliye ayrılan bir onbaşıdan satın almıştım!"

Ve şapkayı nizami bir hareketle başına takan haşmetli jandarma, kalçası üzerinde sallanarak yoluna devam etti. Ben de kendi yoluma gittim.

Bir saat sonra hana varmıştım. El konan tüfeğimin ortadan yok oluşunu elimden geldiğince sakladım ve karşılaştığım aksilik hakkında tek kelime etmedim. Av arkadaşlarım seferlerinden yedi kişi için bir bıldırcın ve iki keklikle dönmüşlerdi. Kavgalarından beri, Pontcloué ve Matifat'nın arası ölümüne açıktı. Maximon ve Duvauchelle de, hâlâ koşan bir yabani tavşan yüzünden yumruk yumruğa gelmişlerdi.

XI

O unutulmaz günde yaşadığım heyecanlar dizisi bundan ibaretti. Bir bıldırcın veya keklik öldürmüş, bir köylüyü yaralamış olabilirdim, ama jandarma şapkasına delik açtığım muhakkaktı! Av iznim olmadan yakalandığım için, bana karşı, başka biri adına zabıt tutulmuştu! Otoriteyi kandırmıştım! Anderson ve Pertuiset'lerin kariyerine yeni başlayan acemi bir avcının başına daha ne gelebilirdi ki?

Doullens Ceza Mahkemesi'nde yargılanmak üzere bir celp alan piyanist arkadaşımın tatsız bir sürprizle karşı karşıya kaldığını belirtmeye lüzum yok. Sonradan, o sırada avlakta bulunmadığına dair bir mazeret ve kanıt sunamadığını öğrendim.

Neticede, on altı frank cezaya ve aynı meblağı bulan masrafları ödemeye mahkûm edilmişti.

Bir müddet sonra postadan, "Tazminat" başlığını taşıyan, otuz iki franklık bir havale aldığını eklemekte sabırsızlanıyorum. Böylece zararı karşılanmış oluyordu. Paranın kimden geldiğini asla bilmedi, ama ceza hukuku alnını bir kere lekelemişti ve artık bir sabıka kaydına sahipti!

XII

Başta da söylediğim gibi, avcıları sevmem, özellikle av maceralarını anlattıkları için. Oysa az evvel kendiminkileri anlattım. Affınıza sığınıyorum. Bir daha olmaz.

Bu av gezisi yazarın ilk ve son seferi olabilir, fakat ondan geriye, hınca benzer bir anı kaldı. O yüzden, önlerinde köpekleri, koltuk altlarında tüfekleriyle avcılara her rastlayışında, iyi avlar dilemeyi asla ihmal etmiyor: Bu dileğin şanssızlık getirdiği söyleniyor!

MONT BLANC'A KIRKINCI FRANSIZ TIRMANIŞI

PAUL VERNE

Mont Blanc – Brevent'dan görünüşü.

18 Ağustos 1871'de, ne pahasına olursa olsun Mont Blanc'a tırmanmaya yönelik kesin bir niyetle, Chamonix'ye varıyordum. Ağustos 1869'daki ilk teşebbüsüm başarısız olmuştu. Kötü hava ancak Grands-Mulets'ye erişmeme izin vermişti. Bu kez de şartlar çok daha elverişliye benzemiyordu, zira on sekizi sabahı güzelleşir gibi olan hava, öğlene doğru aniden değişti. Mont Blanc, yöresel deyişe göre, "başlığını takıp piposunu içmeye başladı". Bu, daha az imgesel terimlerle, dağın bulutlarla kaplandığı ve güneybatı rüzgârı tarafından püskürtülen karın, zirvesinde, Brenva Buzulunun dipsiz uçurumlara bakan uzun bir sorguç meydana getirdiği anlamına geliyordu. O sorguç, ihtiyatsız turistlere, dağa meydan okumaya cüret etmişlerse ister istemez izleyecekleri yolu gösteriyordu.

Bir sonraki gece çok fena geçti; yağmur ve rüzgâr ortalığı kırıp geçirdi ve barometre, değişkenin altında, umut kırıcı bir durağanlıkta kaldı.

Mamafih gün doğumuna doğru birkaç gök gürültüsü atmosfer koşullarında değişimi haber verdi. Çok geçmeden hava açtı. Brevent ve Aiguilles-Rouges sıradağları ortaya çıktı. Kuzeybatıda yeniden şiddetlenen rüzgâr, kuzeyden Chamonix Vadisini kapatan Balme Geçidinin üstünde, güzel hava habercisi olarak selamladığım birkaç hafif ve münferit bulut yumağının görünmesini sağladı.

Barometre hafifçe yükselmiş olmasına ve bu hayırlı alametlere rağmen, Chamonix'nin baş rehberi Bay Balmat henüz tırmanışa geçmeyi düşünmemek gerektiğini bildirdi.

"Barometre yükselmeyi sürdürür ve hava böyle devam ederse," diye ekledi, "öbür gün, hatta belki yarın için size rehberler ayarlamaya söz veriyorum. Bu arada, sabrınızı bilemek ve bacaklarınızın uyuşukluğunu gidermek için, Brevent'a tırmanmanızı öneriyorum. Bulutlar dağılacak ve Mont Blanc'ın doruğuna ulaşmak için katetmeniz icap eden yola dair kesin bir fikir edinebileceksiniz. Buna rağmen yine içinizden gelirse, maceraya atılırsınız!"

Belli bir tonda ve hızla söylenen bu tirat pek güven verici değildi, insanı düşünmeye itiyordu. Yine de teklifini kabul ettim ve bana eşlik edecek rehber olarak Édouard Ravanel'i seçti. İşini çok iyi bilen delikanlı gayet soğuk ve ziyadesiyle sadıktı.

Yol arkadaşım, geçen senenin başında Kuzey Amerika'ya öğretici ve çoğu zaman zorlu bir seyahat yapmış azılı bir turist ve yılmaz bir yürüyüşçü olan yurttaşım ve dostum Bay Donatien Levesque'ti. Kıtanın büyük kısmını zaten gezmişti ve Mississipi üzerinden New Orleans'a inmeye hazırlanırken savaş patlayınca planları altüst olmuş ve onu Fransa'ya geri dönmek zorunda kalmıştı. Aix-les-Bains'de karşılaşmıştık ve kaplıca tedavimiz bitince, Savoie ve İsviçre'de beraber bir gezi yapmaya karar vermiştik.

Donatien Levesque niyetlerimden haberdardı ve sağlığının buzular üzerinde bu kadar uzun bir yolculuğa müsaade etmeyeceğine inandığından, benim Mont Blanc'dan dönüşümü Chamonix'ye beklemesi ve yokluğum esnasında Montenvers demiryoluyla

geleneksel Mer de Glace gezisini yapması hususunda anlaşılmıştı.

Brevent'a gittiğimi öğrenen dostum benimle gelmekte tereddüt etmedi. Zaten Brevent tırmanışı Chamonix'ye yapılabilecek en ilginç yürüyüşlerden biridir. 2525 metre yükseklikteki bu dağ, Mont Blanc'a paralel olarak güneybatıdan kuzeydoğuya uzanan ve onunla beraber bir hayli dar Chamonix vadisini oluşturan Aiguilles-Rouges sıradağlarının uzantısından başka bir şey değildir. Brevent, Bossons buzulunun tam karşısındaki merkezi konumuyla, Alplerin devine çıkmaya girişen kafilelerin, neredeyse bütün yolculukları boyunca izlenmesini sağlar. O yüzden ziyaretçisi çoktur.

Sabah yediye doğru harekete geçtik. Yolda, baş rehberin ettiği muğlak lakırdıları düşünüyordum; beni biraz tedirgin ediyorlardı. O yüzden, Ravanel'e dönerek, "Mont Blanc'a tırmandınız mı?" diye sordum.

"Evet, efendim," diye cevap verdi, "bir kere çıktım ve bu kadarı yetti. Oraya geri dönmek hiç ilgimi çekmiyor."

"Hay, kör şeytan!" dedim. "Bense denemeyi düşünüyorum!"

"Tırmanmakta serbestsiniz, bayım, ama ben sizinle gelmem. Dağ bu sene iyi değil. Şimdiye kadar bir sürü teşebbüste bulunuldu, fakat sadece ikisi başarıya ulaştı. İkincisinde, iki kere baştan başlamaları gerekti. Üstelik geçen yılki kaza, meraklıları bu işten biraz soğuttu."

"Kaza mı? Hangi kaza?"

"Ha! Beyefendinin bundan haberi yok mu? Şöyle oldu: On rehber ve hamalla iki İngilizden oluşan bir kafile eylül ortası gibi Mont Blanc'a doğru yola çıktı. Zirveye vardıkları görüldü, ama birkaç dakika sonra, bir bulutun içinde gözden kayboldular. Bulut dağıldı-

ğında, kimse görünürde yoktu. İki gezgin, yedi rehber ve hamalla birlikte, rüzgâr tarafından sürüklenip Cormayeur tarafına, kuşkusuz Brenva Buzuluna savruldu. En etkin aramalara rağmen, cesetler bulunamadı. Öbür üçü, doruğun 150 metre altındaki Petits-Mulets tarafında bulundu. Buz bloğu halindelerdi."

"O halde gezginler bazı tedbirsizlikler göstermiş olmalılar, öyle değil mi?" dedim Ravanel'e. "Böyle bir sefere bu kadar geç çıkmak ne çılgınlık! Ağustos ayında yapılması lazım!"

Ne kadar çabalarsam çabalayayım, bu ümit kırıcı hikâyeyi aklımdan çıkaramıyordum. Neyse ki çok geçmeden hava açtı ve güzel bir güneşin ışınları gelip hem Mont Blanc'ı hâlâ kaplayan, hem de içimi kararatan bulutları dağıttı.

Buz çıkıntı ve bacaları –Grand-Mullets kenarından görünüşü

Tırmanışımız gönlümüzce tamamlanıyor. 2062 metrede yer alan Planpraz dağ evlerini terk edince, taş döküntüleri ve kar birikintileri üzerinden, el ve ayaklar yardımıyla tırmanılan Baca adlı bir kayanın eteğine kadar çıkılıyor. Yirmi dakika sonra, Brevent'ın harika manzaralı zirvesindeyiz. Mont Blanc Sıradağı tüm heybetiyle beliriyor. Güçlü temellerine sapasağlam yerleşmiş devasa tepe, buzdan kalkanının üzerinden ona hiç zarar vermeden kayan fırtınalara meydan okuyor sanki. Dağa eşlik eden bir sürü sivri kaya, tepe ve çıkıntı, boy ölçüşemese de, onunla yarışırcasına yükseliyor ve yavaş bir dağılmanın bariz izlerini taşıyor.

Bulunduğumuz, hayranlık verici bir manzara sunan noktadan, henüz yarım yamalak da olsa zirveye varmak için katedilmesi gereken mesafeyi fark etmeye başlıyoruz. Chamonix'den Dôme du Goûter'nin çok yakınında görünen doruk gerçek yerini alıyor. Aşılması gerekecek birçok basamak oluşturan ve aşağıdan fark edilmeyen muhtelif platolar gözler önüne seriliyor ve perspektif yasaları uyarınca, pek arzulanan o zirveyi daha da geriletiyor. Bossons Buzulu, tüm ihtişamı içinde, temeli ortalarında kaybolan Grands-Mulets kayalarının çeperlerini adeta çalkantılı bir denizin dalgaları gibi döven buz çıkıntı ve bacalarıyla (yan tarafı yer yer on metreyi bulan buz kütleleri) dikiliyor.

Bu muhteşem görüntü beni oraya tırmanma fikrinden soğutmadığı gibi, henüz benim için meçhul olan o dünyayı keşfetme kararımı daha da kesinleştirdi.

Yolculuk arkadaşım da kendini coşkuya kaptırıyordu ve o andan itibaren, Mont Blanc'a yalnız gitmeyeceğime inanmaya başladım.

Chamonix'ye geri indik; hava gitgide düzeliyor, barometre yavaşça yükselmeye devam ediyordu: Her şey daha iyi olmaya hazırlanıyordu.

Ertesi gün, gün doğar doğmaz, baş rehberin yanına koştum. Gökyüzü bulutsuzdu: Neredeyse hissedilmeyen rüzgâr kuzeydoğu yönünde sabitlenmişti. Belli başlı dorukları yükselen güneşin ışığında kızaran Mont Blanc Sıradağı turist kalabalıklarını kendisini ziyarete çağırıyor gibiydi. Bu kadar nazik bir daveti reddetmek terbiyesizlik olurdu. Bay Balmat, barometresini kontrol ettikten sonra, tırmanışın mümkün olduğunu bildirdi ve yönetmeliğin şart koştuğu iki rehber ve bir hamalı ayarlamaya söz verdi.

Baş rehberin bürosundan çıktığım sırada, bir gün önceki rehberim Édouard Ravanel'e rastladım.

"Beyefendi Mont Blanc'a gidiyorlar mı?" diye sordu bana.

"Evet, şüphesiz," diye yanıtladım. "İyi bir zaman seçtiğimi düşünmüyor musunuz?"

Delikanlı birkaç dakika düşündü ve biraz sıkıntılı bir edayla:

"Bayım," dedi, "siz benim yolcumsunuz; dün Brevent'da size refakat ettim ve şimdi sizi yüzüstü bırakacak değilim, madem yukarı gidiyorsunuz, ben de geleceğim. Tabii hizmetinizde olmamı isterseniz, çünkü bu hakkınız, tehlikeli yürüyüşlerde yolcu, rehberlerini kendi seçebilir. Ancak, teklifimi kabul ettiğiniz takdirde, yanıma kardeşim Ambroise Ravanel ve kuzenim Gaspard Simon'u da almak isterim. Genç ve kuvvetli çocuklardır; böyle bir yolculuğu benden çok sevmezler, ama iş başında surat asmayacaklarına kefilim."

Bu delikanlı bana tam bir güven telkin ediyordu. Kabul ettim ve vakit kaybetmeksizin, tercihimi baş rehbere bildirmeye gittim.

Fakat bu görüşmeler esnasında, Bay Balmat sırasıyla rehberler için girişimlerine başlamıştı. Yalnızca biri kabul etmişti, Èdouard Simon. Jean Carrier adın-

daki bir diğerinden de cevap bekleniyordu. Gelecek yanıt şüpheye mahal bırakmıyordu, zira adam Mont Blanc'a daha önce yirmi dokuz kere tırmanmıştı. O yüzden epey sıkıntılı bir durumda kalmıştım. Seçtiğim rehberlerin hepsi, Chamonix'den altı kilometre uzakta yer alan Argentière'dendiler. Bu nedenle Chamonix'liler Ravanel'i ailesini kayırmakla suçluyorlardı ki bu yönetmeliğe aykırıydı.

Tartışmayı uzatmamak için, üçüncü rehber olarak, hazırlıklarını zaten yapmış Èdouard Simon'u tuttum.

Dağa tek başıma çıksam, ona gerek duymazdım, ama arkadaşım da benimle gelirse, vazgeçilmez oluyordu.

Bossons Buzulu üzerindeki geçit – Grand-Mullets yakınlarında.

Bu iş hallolunca, Donatien Levesque'e haber vermeye gittim. Bir gün evvel dağda on beş kilometre katetmiş dostumu kütük gibi uyurken buldum. Uyandırmak biraz zor oldu, fakat ilkin çarşaflarını, sonra yastıklarını ve nihayetinde döşeğini çekince, sonuç alır gibi oldum ve büyük yolculuğa hazırlandığımı anlatmayı başardım.

"İyi!" dedi, esneyerek. "Sizinle Grands-Mulets'ye kadar gelip dönüşünüzü orada beklerim."

"Yaşasın!" diye yanıtladım. "Fazladan bir rehberim var zaten, onu emrinize tahsis ederim."

Buzullar üzerinde yürüyüş için vazgeçilmez eşyaları satın aldık. Demir uçlu sopalar, abadan yapılmış kalçınlar, gözlere sımsıkı oturan yeşil gözlükler, kürklü eldivenler, yeşil örtüler ve kar maskeleri... Hiçbir şey unutulmadı. Her birimizin, rehberlerimizin buza karşı demir taktırdıkları, üç kat tabanlı, mükemmel ayakkabılarımız vardı. Bu son ayrıntı büyük bir öneme sahiptir, çünkü bu gibi seferlerde her kaymanın sadece kayan değil, bütün kafile için ölümcül olabileceği anlar vardır.

Hazırlıklarımız ve rehberlerimizinkiler aşağı yukarı iki saat aldı. Saat sekize doğru katırlarımız getirildi ve nihayet 2000 metre rakımda, yani Chamonix Vadisinden 1000 metre yukarıda ve Mont Blanc'ın zirvesinden 2800 metre aşağıda yer alan Pierre-Pointue dağ evine doğru yola çıktık.

Saat on gibi Pierre-Pointue'ye vardığımızda, Bay N... adında bir İspanyol gezgin, ona eşlik eden iki rehber ve bir hamalla karşılaştık. Jacques Balmat ile ilk Mont Blanc tırmanışını gerçekleştiren Doktor Paccard'ın akrabası, Paccard isimli asıl rehberi doruğa daha önce on sekiz kere çıkmıştı. Bay N... de tırmanışa hazırlanıyordu. Amerika'da çok seyahat etmiş

ve karların ortasında en yüksek geçitleri aşarak, Kito tarafından And Dağlarını geçmişti. O yüzden, yeni teşebbüsünün fazla zorlanmadan başarıya ulaşabileceğini düşünüyor, ama bu hususta yanılıyordu. Aşması gereken yokuşların dikliğini ve hava yoğunluğunun azalmasını hesaba katmamıştı.

Saygınlığına bir şey daha eklemeden geçmeyelim: Mont Blanc'ın zirvesine erişmeyi başardıysa, bu oldukça az rastlanan bir manevi enerji sayesinde oldu, zira fiziki güçleri onu çoktan terk etmişti.

Pierre-Pointue'de mümkün olduğunca bol yemek yedik. Bu bir ihtiyat tedbiridir, çünkü buzlu bölgelere girildiğinde, genellikle iştah yok olur.

Bay N... saat on bire doğru rehberleriyle birlikte Grands-Mulets'ye hareket etti. Biz ancak öğlen yola çıktık. Katır yolu Pierre-Pointue'de son bulmaktadır. Bu durumda, Bossons Buzulunun kenarını takip eden ve Aiguille du Midi'nin eteği boyunca uzanan gayet sarp bir patikada zikzaklar çizerek tırmanmak gerekir. Yoğun sıcakta bir saat epey yorucu bir uğraş vererek, 2700 metrede yer alan, Pierre-à-l'Échelle adında bir noktaya varıyoruz. Orada rehber ve yolcular, aralarında üç dört metre mesafe bırakıp sağlam bir iple birbirlerine bağlanıyorlar. Aslında Bossons Buzuluna girmek söz konusu. Yanına kolay yaklaşılmayan bu buzulun her yanında, derinliği ölçülemeyen, geniş çatlaklar mevcut. Yarıkların dik çeperleri, göze hoş gelen, mavi yeşil, belirsiz bir renge sahip; ihtiyatla yaklaşarak bakışınızı esrarengiz derinliklerine daldırmayı başardığınızda, şiddetle içine çekildiğinizi hissediyorsunuz ve gidip orada bir tur atmak insana gayet doğal geliyor.

Kâh yarıkların etrafından dolanarak, kâh merdivenle ya da sağlamlığı tartışılır kar köprüleri üzerinden geçerek, yavaş yavaş ilerliyoruz. İp işlevini

o zaman yerine getiriyor. Tehlikeli geçiş sırasında gergin hale getiriliyor; kardan köprü çöktüğü takdirde, rehber veya yolcu uçurumun tepesinde asılı kalıyor. Geri çekiyoruz ve birkaç ezikle işin içinden sıyrılıyor. Bazen, yarık çok genişse, fakat fazla derin değilse, dibe inip öbür taraftan tekrar çıkıyoruz. O zaman buzda basamaklar yontmak gerekiyor ve baştaki, ellerinde bir çeşit balta, daha doğrusu keser olan "buz kazması" bulunan iki rehber, bu zorlu ve tehlikeli işe girişiyorlar.

Özel bir durum Bossons'un girişini tehlikeli kılıyor. Buzula, Aiguille du Midi'nin eteğinden, sık sık taş çığlarının düştüğü bir koridorun karşısındandın erişiliyor. Bu koridor yaklaşık 200 metre genişliğinde. Orayı çabucak geçmek icap ediyor ve yürüyüş sırasında rehberlerden biri muhtemel bir tehlikeye karşı sizi uyarmak için gözcülük ediyor.

1869'da bir rehber o mahalde ölmüş ve bir kayanın düşüşüyle boşluğa yuvarlanan cesedi 300 metre aşağıdaki kayalıklarda parçalanmış.

Uyarılmıştık; o yüzden adımlarımızı, tecrübesizliğimizin izin verdiği ölçüde hızlandırıyoruz. Lakin o tehlikeli bölgeden çıkışta, daha az tehlikeli olmayan bir başkası bizi bekliyor. Bahis konusu olan bacalar bölgesi, oluşumları pek açıklanamayan, muazzam buz blokları. Bacalar genellikle bir platonun kenarında yer alıyor ve altlarında bulunan bütün vadiyi tehdit ediyor. Buzulun basit bir hareketi, hatta atmosferdeki hafif bir titreşim bacanın yıkılmasına ve son derece ciddi kazalara yol açabiliyor.

"Baylar, burada sessiz olalım ve çabuk geçelim."

Rehberlerden biri tarafından sert bir tonda ifade edilen bu sözler konuşmalarımıza son veriyor. Hızla ve sessizce geçiyoruz. Nihayet, heyecan içinde, *Kav-*

şak denen yere varıyoruz. Bossons ve Tacconay buzullarının Côte Dağı tarafından keskince ayrıldığı bu noktaya *Sınır* adını vermek daha doğru olurdu aslında. Orada manzara betimlenmesi imkânsız bir nitelik kazanıyor: Parlak renkli yarıklar, narin hatlı buz çıkıntıları, kenarda asılı duran, dikkat çekici bacalar, mavi yeşil gölcükler, hayal edilebilecek her şeyi aşan bir karmaşa yaratıyor. Buna, buzulun dibinde akan suların uğultusunu, yerinden kopup yarıklara çığ gibi dökülen kayaların tekrar eden ve tüyler ürpertici çatırtılarını, ayaklarınızın altında çatlayan zeminin titreşimlerini de eklerseniz, hayatın kendini sadece yıkım ve ölümle açığa vurduğu bu ıssız ve kasvetli yöreler hakkında bir fikir sahibi olursunuz.

Mer de Glace.

Kavşak'ı geçtikten sonra, bir müddet Tacconay Buzulunu izliyoruz ve Grands-Mulets'ye giden yamaca ulaşıyoruz. Bu ziyadesiyle meyilli yamacı zikzaklar çizerek tırmanıyoruz; baştaki rehber, taze karın olduğu yerlerde çığlardan kaçınmak için, onları yaklaşık otuz derecelik bir açıyla çizmeye özen gösteriyor.

Buz ve kar üzerinde üç saatlik yürüyüşün ardından, en nihayet Grands-Mulets'ye varıyoruz: Bir yandan Bossons Buzuluna, öbür taraftan Dôme du Goûter'nin eteklerine kadar uzanan eğik buzulkar ovalarına hükmeden, 200 metre yüksekliğinde kayalıklar.

Rehberler tarafından ilk kayalığın tepesine yakın inşa edilmiş, 3050 metre rakımda yer alan, ufak bir kulübe, yolculara sığınak sunuyor ve Mont Blanc'ın zirvesine hareket vaktini emniyette bekleme imkânı tanıyor.

Akşam becerebildiğimiz kadar yemek yiyip uyuyabildiğimiz kadar uyuyoruz, fakat "yiyen uyur"* atasözü o irtifada hiçbir anlam taşımıyor, zira ne biri de diğeri doğru düzgün yapılabiliyor.

"Ee?" diyorum Levesque'e, göstermelik bir akşam yemeğinden sonra. "Manzaranın ihtişamını abartmış mıyım, buraya kadar geldiğinize pişman mısınız?"

"O kadar az pişmanım ki," diye cevap veriyor, "zirveye kadar çıkmaya karar verdim. Bana güvenebilirsiniz."

"Çok iyi," diyorum, "ama işin asıl zor kısmının şimdi başladığını biliyorsunuz."

"Boş versene!" diyor. "Elbet üstesinden geliriz. Bu arada gidip güneşin batışını seyredelim, muhteşem olmalı."

---

* Ortaçağda geceyi handa geçirebilmek için yemek yeme mecburiyeti olduğunu belirten deyiş –çn.

Gerçekten de gökyüzü fevkalade temiz kalmıştı.

Brevent ve Aiguilles-Rouges Sıradağları ayaklarımızın altında uzanıyordu. Öte yanda, Fiz Kayalıkları ve Aiguille de Varan, Salllanche Vadisi üzerinde yükselerek, Monts Fleury ve Reposoir'dan oluşan bütün dağ zincirini üçüncü plana itiyordu. Sağda, karlı doruğuyla Buet, daha uzaktaysa, beş sivri çıkıntısıyla Rhône Vadisine hükmeden Dent du Midi yer alıyordu. Arkamızda, ezeli ve ebedi karlar, Dôme du Goûter, Lanetli Tepeler ve en nihayet Mont Blanc vardı.

Chamonix Vadisine yavaş yavaş karanlık çöküyor ve sırasıyla, batıdan ona hükmeden zirvelerin her birine ulaşıyor. Yalnızca Mont Blanc Sıradağı aydınlık kalıyor ve altın bir haleyle çevrilmişe benziyor. Çok geçmeden karanlık Dôme du Goûter ve Lanetli Tepeleri de ele geçiriyor. Alplerin devini hâlâ kendinden esirgiyor. Işığın bu yavaş ve kademe kademe yok oluşunu hayranlıkla takip ediyoruz. Son zirvede bir süre oyalanarak, bize orayı terk etmeyeceğine dair anlamsız bir umut veriyor. Ama birkaç dakikanın sonunda, her şey kararıyor ve o capcanlı renklerin yerini ölümün cansız ve soluk renkleri alıyor. Hiç abartmıyorum: Dağları seven kişi beni anlayacaktır.

Bu görkemli sahneye şahit olduktan sonra, hareket saatini beklemekten başka yapacak işimiz yok. Sabaha karşı saat ikide yola çıkmamız gerekiyor. Herkes döşeğine uzanıyor.

Uyumayı düşünmek bile yersiz, sohbet etmeyi de keza. Az çok karanlık düşüncelere gömülmüş haldeyiz; savaştan önceki gece bu; tek fark hiçbir şeyin sizi cenge zorlamaması. İki düşünce akımı zihninizi ele geçirmek için çekişiyor. Denizdeki meddücezir gibi, sırayla biri ağır basıyor. Böyle bir teşebbüse itirazlar da eksik olmuyor. Bu maceraya atılmak ne işe yarar ki? Başarıl-

dığı takdirde, ne gibi bir avantaj sağlanır? Ya bir kaza olacağı tutarsa? Pişmanlıktan başka bir şey getirmez! O zaman işe hayal gücü karışıyor; aklınızdan dağdaki onca felaket geçiyor. Gözünüzün önüne, ayaklarınızın altında çöken kar köprüleri geliyor, geniş yarıklara düştüğünüzü hissediyorsunuz, yerinden ayrılan ve birazdan sizi gömecek olan çığın korkunç çatırtılarını duyuyorsunuz, yok oluyorsunuz, ölümün soğuğu sizi yakalıyor ve var gücünüzle çırpınıyorsunuz!..

O esnada tiz bir gürültü, dehşet verici bir ses duyuldu.

"Çığ! Çığ! Bağırın."

"Neyiniz var? Ne yapıyorsunuz?" diye haykırıyor, irkilerek uyanan Levesque.

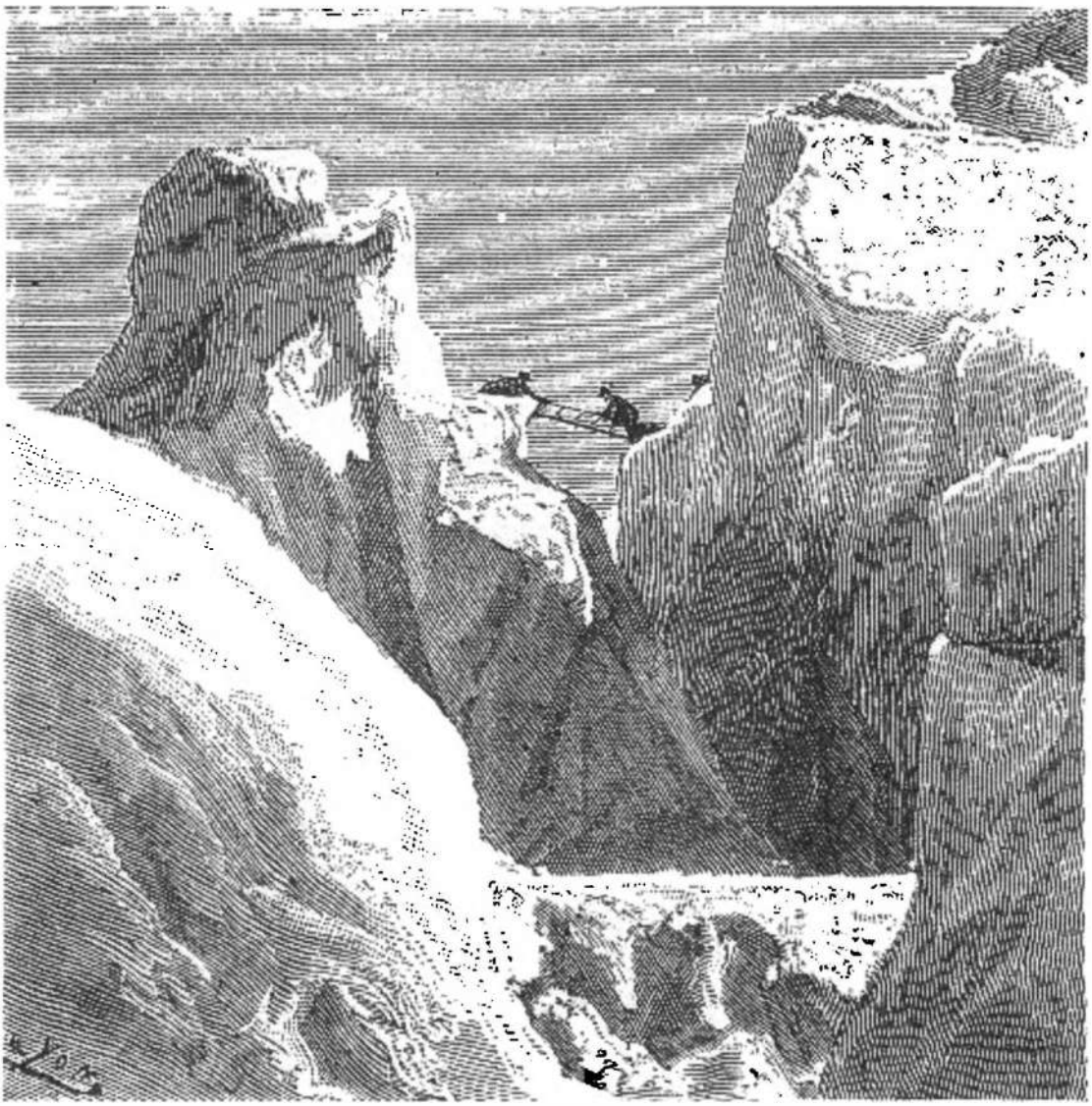

Kavşak Geçidi – Mont Blanc.

Maalesef kâbusumun üstün gayretleri içinde gürültüyle devirdiğim bir mobilyamın sesiymiş! Bu yavan çığ beni gerçekliğe geri çağırıyor. Kendi korkuma gülüyorum, ters akıntı ağır basıyor. Ve onunla birlikte, hırslı düşünceler... Bu çok ender ulaşılmış zirveye ayak basmak sadece bana ve biraz çaba göstermeme bağlı! O da diğerleri gibi bir zafer! Kazalar nadir vuku buluyor, çok nadir! O bile şüpheli hatta. Doruktan manzara pek şahane olmalı! Hem sonra, başka birçok kişinin girişmeye cesaret edemediği şeyi başarmış olmak ne büyük mutluluk!

Bu düşüncelerle ruhum güçleniyor ve hareket zamanını sükûnetle bekliyorum.

Saat bire doğru, rehberlerin ayak sesleri, konuşmaları, açılıp kapanan kapıların sesi vaktin yaklaştığını belli ediyor. Biraz sonra Bay Ravanel odamıza giriyor:

"Haydi, beyler, kalkın, hava muhteşem. Saat ona doğru zirvede oluruz."

Bu sözler üzerine, yataklarımızdan fırlayıp, çabucak elimizi yüzümüzü yıkıyoruz. Rehberlerimizden ikisi, Ambroise Ravanel ve kuzeni Simon, yolu keşfe çıkıyorlar. Bize takip etmemiz gereken istikameti gösterecek bir fenerle teçhiz edilmiş ve fazla zorlu yerlerde yol açıp basamaklar yontmak için buz kazmalarıyla silahlanmış haldeler. Saat ikide, birbirimize bağlanıyoruz. Yürüyüş düzeni şöyle: Önümde, en başta Édouard Ravanel, arkamda Édouard Simon ve sonra Donatien Levesque; onun ardında iki hamalımız, zira ikinci taşıyıcı olarak Grands-Mulets'deki kulübenin uşağını ve Bay N...'nin bütün kafilesini de yanımıza almıştık.

Rehber ve hamallar erzakları aralarında paylaştıktan sonra, hareket işareti veriliyor ve derin karanlığın ortasında yola koyulup, ilk rehberlerimizin yanlarında götürdükleri fenere yöneliyoruz. Bu gidişin

törensel bir tarafı var. Az konuşuluyor, bilinmeyenin belirsizliği aklınıza takılıyor, ama bu yeni ve zorlu durum insanı coşturuyor ve içerdiği tehlikelere karşı duyarsızlaştırıyor. Civardaki manzara olağanüstü. Kenar çizgileri iyi seçilmiyor. Kocaman, beyazımsı ve belirsiz kütleler, siyah ve biraz daha belirgin lekelerle, ufku kapatıyor. Gök kubbe özel bir ışıltıyla parlıyor. Kestirilemeyen bir mesafede, rota belirleyen rehberlerin titrek feneri fark ediliyor. Gecenin iç karartıcı sessizliğini sadece buzda basamak yontan baltanın uzak tıkırtısı bozuyor.

Birinci rampayı yavaş ve ihtiyatlı bir şekilde tırmanıp, Dôme du Goûter'nin eteğine doğru ilerliyoruz. İki saatlik zorlu bir tırmanışı müteakip, Küçük Plato denen ve 3650 metre irtifada, Dôme du Goûter'nin dibinde yer alan birinci platoya varıyoruz. Birkaç dakikalık molanın ardından, yürümeye devam ediyor ve sola eğilerek, Büyük Plato'ya giden yamaca yöneliyoruz.

Ama kafilemiz artık eskisi kadar kalabalık değil. Bay N... rehberleriyle beraber ayrıldı; hissettiği yorgunluk onu biraz daha dinlenmek zorunda bırakıyor.

Saat dört buçuğa doğru şafak ufku ağartmaya başladı. O sırada, kolayca varacağımız Büyük Plato'ya çıkan rampayı aşıyorduk. 3900 metredeydik. Yemeğimizi hak etmiştik. Her zamankinin tersine, Levesque'le iştahımız açılmıştı. Bu iyiye işaretti. Nitekim karın üstüne yerleşip, şartların el verdiği bir yemek yedik. Keyfi yerinde rehberlerimiz başaracağımıza kesin gözüyle bakıyorlardı. Bense işi biraz aceleye getirdiklerini düşünüyordum.

Kısa bir süre sonra Bay N... de bize katıldı. Bir şeyler atıştırması için hararetle ısrar ettik. İnatla reddetti. O bölgede gayet yaygın olan mide kasılmasından mustaripti ve canı fena halde sıkkındı.

Büyük Plato özel bir tasviri hak ediyor. Sağda Dôme du Goûter yükseliyor. Karşısında da ondan 900 metre daha yüksek Mont Blanc. Solda Kızıl Kayalar ve Lanetli Tepeler. Bu muazzam buz yalağının her yeri göz kamaştırıcı bir beyazlıkta. Dört bir yanında koca koca yarıklar mevcut. 1820'de, Doktor Hamel ve Albay Anderson'a eşlik eden rehberlerden üçünü onlardan biri yutmuş. O dönemden sonra, 1864'te, bir başka rehber, Ambroise Couttet de burada ölmüş.

Bu platoyu büyük bir ihtiyatla geçmek gerekiyor, çünkü birçok yerde karın gizlediği çatlaklar var. Üstelik sık sık çığa maruz kalıyor. 13 Ekim 1866'de bir İngiliz gezgin ve üç rehberi Mont Blanc'dan düşen bir buz dağının altına gömülmüşler. Daha tehlikeli bir uğraşın ardından, üç rehberin cesetleri bulunabilmiş. Her an gezgininkinin de bulunması beklenirken, birincinin üstüne düşen yeni bir çığ çalışanları araştırmadan vazgeçmek zorunda bırakmış.

Kullanabileceğimiz üç yol mevcuttu. Lanetli Tepeler'in eteğinde tam sol yapmaktan geçen olağan yol, Porche veya Corridor denen bir nevi vadi, ölçülü eğimlerle Kızıl Kayalar'ın ilk dik bayırının tepesine çıkıyordu.

Daha az kullanılan ikincisi, Dôme du Goûter'den sağa sapıyor ve o iki dağı birbirine bağlayan sırttan Mont Blanc'ın doruğuna ulaşıyordu. Üç saat boyunca baş döndürücü bir güzergâh izleyerek, Bosse-du-Dromadaire adında, epey zorlu ve keskin bir buz dilimini tırmanmak gerekiyordu.

Üçüncü yol, Kızıl Kayalar'ın ilk bayırı boyunca uzanan, 250 metre yüksekliğinde bir buz duvarını tırmanarak, doğruca Corridor'un tepesine çıkmaktan ibaretti.

Rehberler birinci yolun geçişi tamamen engelleyen yeni yarıklar yüzünden kullanılmaz olduğunu

bildirdiklerinden, geriye diğer ikisi arasında tercih yapmak kalıyordu. Ben, Bosse-du-Dromadaire'den geçen ikinci güzergâhtan yanaydım, fakat oranın da fazla tehlikeli olduğuna ve Corridor'un tepesine çıkan buzdan duvara saldırmamıza karar verildi.

Bossons Buzulu üzerindeki geçit – Grand-Mullets doruğunda.

Bir karar alındığında, en iyisi onu vakit kaybetmeden icra etmektir. O yüzden, Büyük Platoyu aşıp, o gerçekten ürkütücü engelin dibine varıyoruz.

İlerledikçe, eğimi dikeye yaklaşıyor gibi. Üstelik ayaklarımızın altında, daha önce fark etmediğimiz birçok yarık açılıyor.

Yine de o zorlu tırmanışa başlıyoruz. Baştaki birinci rehber basamakların yerlerini işaretliyor, ikincisi işi bitiriyor. Dakikada iki adım atıyoruz. Yukarı çıktıkça,

meyil artıyor. Rehberlerin kendileri de takip edilecek yol konusunda birbirlerine danışıyorlar. Yöresel lehçeyle konuşuyorlar ve her zaman aynı fikirde değiller ki bu iyiye işaret değil. Sonunda eğim öyle dikleşiyor ki, şapkalarımızın kenarı önümüzden giden rehberin baldırlarına değiyor. Adımlarımızın yonttuğu buz parçacıklarının serpintisi bizi körleştirerek durumumuzu daha da güçleştiriyor. O zaman baştaki rehberlerimize sesleniyorum:

"Vay canına," diyorum, "buradan çıkmak çok iyi! Tamam, büyük bir yol değil, ama hâlâ kullanışlı. Lakin nereden geri indireceksiniz bizi?"

"Ha!" diye cevap veriyor Ambroise Ravanel. "Dönüşte başka bir yoldan geçeceğiz, efendim."

İki saatlik zorlu gayretlerden ve o korkunç yokuşta dört yüzden fazla basamak yonttuktan sonra, bitkin bir vaziyette, Corridor'un tepesine varıyoruz nihayet.

O zaman hafif meyilli bir kar platosunu katedip yolumuzu tıkayan geniş bir çatlağın kıyısından ilerliyoruz. Ardına dolaşır dolaşmaz, bağrımızdan bir hayranlık çığlığı kopuyor. Sağda, Lombardiya Ovaları ve Piyemonte ayaklarımızın altında. Solda, karla taçlanmış Pennine Alpleri ve Oberland Masiflerinin eşsiz dorukları yükseliyor. Bizden yüksekte sadece Mont Rose ve Cervin kaldı, fakat birazdan onlara da hükmedeceğiz.

Bu düşünce bize seferimizin hedefini hatırlatıyor. Bakışımızı Mont Blanc'a çeviriyor ve hayretler içinde kalakalıyoruz.

"Tanrım! Hâlâ ne uzak!" diye bağırıyor Levesque.

"Ve yüksek!" diye ekliyorum.

Görüntü hakikaten umut kırıcıydı. Onca korkulan, ama mutlaka aşılması gereken meşhur Mur de la Côte, elli derecelik eğimiyle karşımızdaydı. Fakat Corridor duvarını tırmandıktan sonra bizi ürkütmü-

yordu. Yarım saatlik istirahatin ardından yolumuza devam ettik, ama çok geçmeden atmosfer koşullarının artık aynı olmadığının farkına vardık. Güneş yakıcı ışınlarıyla bizi dövüyor ve kardaki yansımaları çektiğimiz işkenceyi ikiye katlıyordu. Hava yoğunluğunun azalması kendini insafsızca hissettirmeye başlıyordu. Sık sık mola vererek, yavaşça ilerliyorduk ve sonunda Kızıl Kayaların ikinci dik bayırına yukarıdan bakan platoya eriştik. Mont Blanc'ın eteğindeydik. Üstümüzde, yalnız ve heybetli bir halde, 200 metre yükseliyordu. Mont Rose bile ona boyun eğmişti!

Levesque ve benim kesinlikle gücümüz tükenmişti. Corridor'un tepesinde bize katılan Bay N...'ye gelince, hava yoğunluğunun azalmasına duyarsız olduğu söylenebilirdi, zira tabiri caizse, artık nefes almıyordu.

Neticede son aşamayı tırmanmaya başladık. Daha öteye gitmekten kesinlikle aciz olduğumuzdan, on adım atıp duruyorduk. Boğazımızdaki acı verici bir büzülme soluk almamızı daha da zorlaştırıyordu. Bacaklarımız bize hizmet etmeyi reddediyordu. İlk tırmanışını anlatırken: "Bacaklarım sadece pantolonum sayesinde dayanıyor gibiydi," diyen Jacques Balmat'nın o pitoresk söylemini şimdi anlıyordum. Fakat daha kuvvetli bir duygu maddeye üstün geliyor ve vücut merhamet dilense de "Daha yukarı! Daha yukarı!" diye karşılık veren yürek, o umutsuz sızlanışları boğarak, zavallı, bozuk makinemizi kendisine rağmen ileri itiyordu. Böylece, 4666 metredeki Petits-Mulets kayalıklarını geçtik ve iki saatlik insanüstü çabaların ardından, nihayet bütün dağ zincirine yukardan baktık. Mont Blanc ayaklarımızın altındaydı!

Vakit öğleni çeyrek geçiyordu.

Başarının gururu hemen yorgunluğumuzu geçirdi. O korkulan doruğu en nihayet fethetmiştik! Diğer hepsine yukardan bakıyorduk ve ancak Mont Blanc'ın doğurabileceği bu düşünce bizde derin bir coşkuya yol açıyordu. Tatmin olan bir heves ve özellikle benim için gerçek olan bir hayal söz konusuydu!

Mont Blanc Avrupa'nın en yüksek dağıdır. Asya ve Amerika'daki bazı dağlar daha yüksek olabilir, fakat zirveye erişmek kesinlikle imkânsız olduğundan neticede tahakkümleri altında kalmak zorundaysak, meydan okumak neye yarar?

Başkalarına, mesela Cervin'e erişim daha da zordur, ama o tepenin doruğunu dört yüz metre altımızda görüyorduk!

Manzaranın güzelliği çektiğimiz zahmeti telafi etmişti! Hâlâ berrak gökyüzü çok koyu bir maviye bürünmüştü. Işınlarının bir bölümünden yoksun kalan güneş, kısmi bir tutulma yaşanıyormuş gibi, parlaklığını yitirmişti. Atmosferdeki yoğunluk azalmasından ileri gelen bu olgu, civardaki dağ ve ovalar ışık içinde yüzdüğü için daha çok hissediliyordu. Üstelik hiçbir ayrıntı gözümüzden kaçmıyordu.

Güneydoğuda, Piyemonte Dağları ve daha ilerideki Lombardiya Ovaları ufkumuzu kapatıyordu. Batıya doğru, Savoie ve Dauphiné Dağları, ötede Rhône Vadisi. Kuzeybatıda, Cenevre Gölü, Jura; sonra, güneye doğru inince, bir dağ ve buzul kaosu, Mont Rose Masifi, Mischabelhoerner'ler, Cervin, ünlü dağcı Tyndall'ın deyişiyle zirvelerin en güzeli Weishorn ve daha uzakta Jungfrau, Monch, Eiger ve Finsteraarhorn tarafından hükmedilen, tarifsiz bir şey.

Yarıçapımızın genişliği altmış fersahtan az hesaplanamazdı. Yani yörenin en az yüz yirmi fersahlık bir alanına hâkimdik.

Ortaya çıkan özel bir durum manzaranın güzelliğini daha da arttırdı. İtalya tarafında oluşan bulutlar Pennine Alplerinin vadilerini istila etti, ama zirveleri kaplamaksızın. Çok geçmeden gözlerimizin önünde ikinci bir gök belirdi, bir alt gök, içinden karla kaplı dağ ve sivri tepelerden oluşan bir takımadanın yüzeye çıktığı bir bulut denizi. Şairlerin en büyüğünün bile zor betimleyeceği, büyülü bir şey.

Mont Blanc'ın doruğu, güneybatıdan kuzeydoğuya yönelen, iki yüz adım uzunluk ve en yüksek noktada bir metre genişlikte bir sırt meydana getiriyordu. Omurgası havada, ters dönmüş bir gemi gövdesini andırıyordu.

Grand-Mullets'deki kulübe.

O sırada hava sıcaklığı çok yüksekti, sıfırın üstünde 10 derece ki bu pek nadir rastlanan bir şeydi. Hava hemen hemen sakindi. Ara sıra, doğudan gelen hafif bir esinti hissediliyordu.

Rehberlerimizin özen gösterdikleri ilk şey, bizi aşağıdan kolayca sayabilmeleri ve eksik bulunmadığından emin olabilmeleri için hepimizi Chamonix'ye bakan sırtta sıraya dizmek olmuştu. Tırmanışımızı izlemek için çok sayıda turist Brevent ve Jardin'e gelmişti. Böylece başarımıza tanık olabildiler.

Lakin her şey yukarı çıkmaktan ibaret değildi, inmeyi düşünmek de lazımdı. İşin en zor ya da en yorucu kısmı bizi bekliyordu. Üstelik onca gayretin sonunda varılan bir doruk güle oynaya bırakılmıyordu; çıkarken sizi iten yaydan, şu gayet doğal ve buyurgan hükmetme ihtiyacından yoksundunuz. İkide bir arkaya bakarak, isteksizce yürüyordunuz!

Mamafih karar vermek gerekiyordu. Âdet olduğu üzere son bir şampanya töreninden sonra yola koyulduk. Zirvede bir saat kalmıştık. Yürüyüş düzeni değişmişti. Bay N...'nin kafilesi baştaydı ve rehberi Paccard'ın isteğiyle birbirimize bağlandık. İradesinin değil ama takatinin ihanet ettiği Bay N...'nin içinde bulunduğu yorgunluk, birleşmiş olan güçlerimizin belki durdurmayı başaracağı düşüşlere yol açabilirdi. Yaşananlar endişemizi haklı çıkardı. Yamaç duvarından inerken, Bay N... birçok yanlış adım attı. Neyse ki ziyadesiyle sağlam ve becerikli rehberleri onu tutabildiler. Fakat haklı olarak bütün kafilenin sürüklenmesinden korkan bizimkiler onlardan ayrılmak istedi. Levesque ve ben buna itiraz ettik ve her tedbiri alarak, sıkıntısız bir şekilde, ileri doğru inilmesi icap eden o baş döndürücü yamacın altına vardık. Muhtemel bir yanılsamaya yer yoktu; uçurum, neredeyse

dipsiz boşluk önünüzdeydi ve yerinden kopup sıçraya zıplaya yanınızdan ok hızıyla geçen buz parçaları, ayağınızı doğru yere basmadığınız takdirde kafilenin izleyeceği rotayı mükemmel gösteriyordu.

Bu zorlu evre aşıldıktan sonra, rahat nefes almaya başladım. Corridor'un tepesine giden az eğimli yokuşlardan iniyorduk. Sıcak havanın yumuşattığı kar adımlarımızın altında çöküyordu; dizlerimize kadar içine gömülüyorduk ve bu durum yürüyüşümüzü çok yorucu kılıyordu. Hep sabahki izlerimizi takip ediyorduk. Buna şaşırdığım için, Gaspard Simon bana dönerek, "Başka yoldan gidemeyiz, bayım, Corridor geçilmez durumda, mutlaka bu sabah tırmandığımız duvardan geri inmemiz gerekiyor," dedi.

Bu sevimsiz haberi Levesque'e ilettim.

"Yalnız," diye ekledi Gaspard Simon, "birbirimize bağlı kalabileceğimizi sanmıyorum. Bununla birlikte, Bay N...'nin baştayken nasıl davranacağına bakacağız."

O korkunç duvara doğru ilerliyorduk. Bay N...'nin kafilesi inişe başlıyordu ve Paccard'ın ona ettiği bir hayli asabi sözleri işitiyorduk. Eğim öyle bir hal alıyordu ki hâlâ birbirimize bağlı olmamıza rağmen, ne onu ne de rehberlerini görüyorduk artık.

Önümden giden Gaspard Simon olan bitenin farkına varabildiği zaman durdu ve meslektaşlarıyla yöresel lehçede birkaç kelime konuştuktan sonra, Bay N...'nin kafilesinden ayrılmamız icap ettiğini bildirdi.

"Sizin sorumluluğunuzu alırız," diye ekledi, "fakat diğerlerininkini üstlenemeyiz, yoksa bizi de sürüklerler."

Bunu söyledikten sonra, ipi çözdü.

Buna razı olmak çok zorumuza gidiyordu, ama rehberlerimiz taviz vermediler. Bunun üzerine, içle-

rinden ikisini Bay N...'nin rehberlerine yardıma yollamayı önerdik. Seve seve kabul ettiler, fakat ip olmadığı için, bu planı hayata geçiremediler.

Neticede o ürkütücü inişe başladık. Aynı anda adece birimiz hareket ediyor ve adım attığı sırada, kayacak olursa çekiştirmeye hazır olmak için, diğer herkes ağırlığını geriye veriyordu. Baştaki rehber, Édouard Ravanel, en tehlikeli rollerden birine sahipti; ilk kafilenin geçişiyle az çok bozulmuş basamakları onarmak zorundaydı.

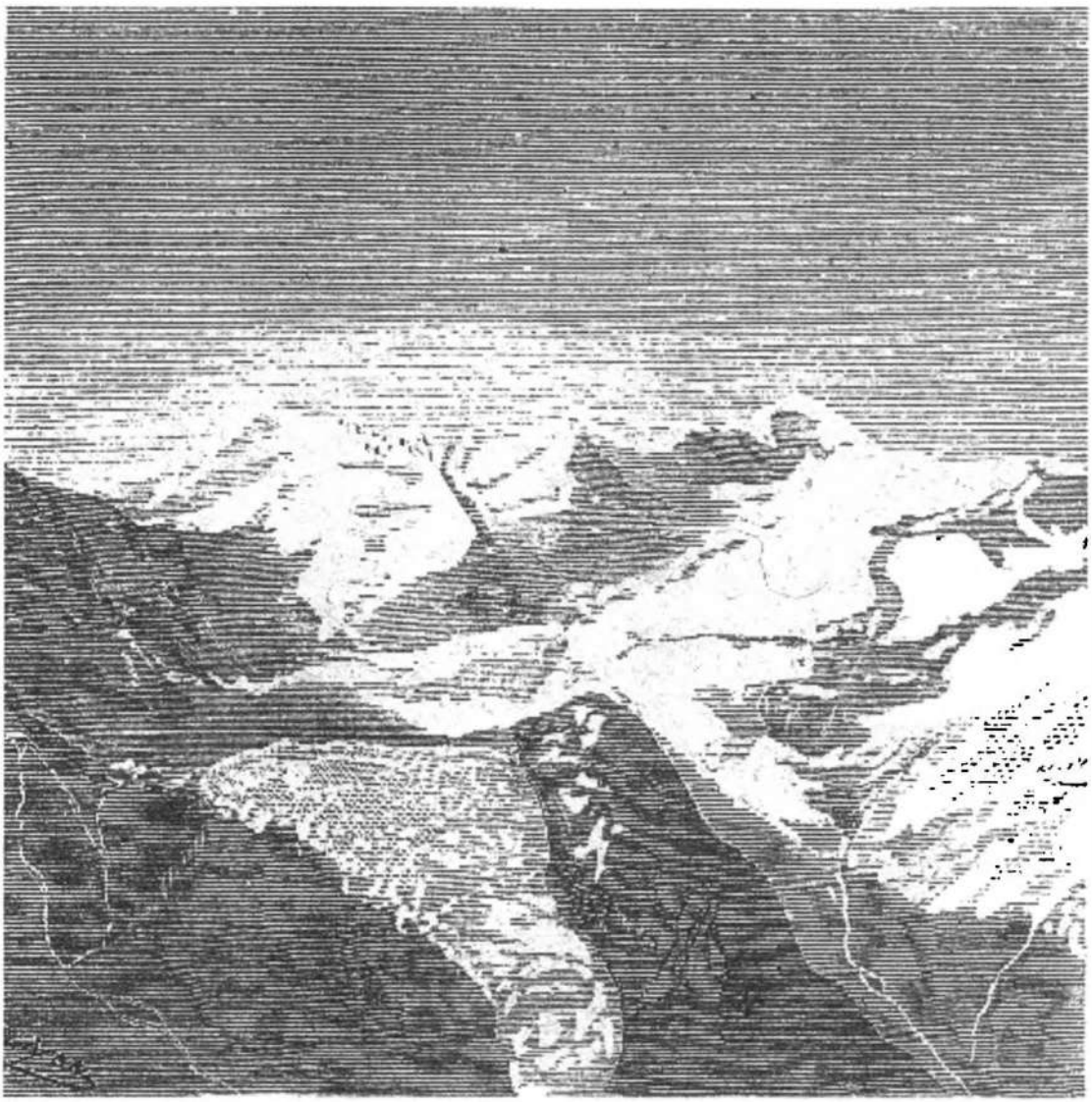

Mont Blanc Zirvesi.

Son derece ihtiyatlı ve yavaş ilerliyorduk. Rotamız bizi dümdüz, bayırın eteğine açılan yarıklardan birine götürüyordu. Yukarı çıkarken o çatlağa bakmayabiliyorduk, ama inerken, geniş ve yeşilim-

si ağzı bizi büyülüyordu. Geçişimizle yerinden kopan bütün buz blokları sözleşmişe benziyorlardı: Üç sıçrayışta gidip Minotor'un ağzına düşer gibi, yarığa gömülüyorlardı. Ancak, her parçadan sonra, Minotor'un ağzı kapanıyordu. Burada mühim olan, o hiç doymayan çatlağın her zaman yeniden açılıp kapanmak için *daha önemli bir lokma* bekliyor gibi görünmesiydi. Asıl mesele o *lokma* olmamaktı ve tüm gayretlerimiz buna yönelikti. Tabiri caizse o büyülenmeden, manevi baş dönmesinden kaçınmak için, içinde bulunduğumuz ve bir dağkeçisinin bile arzu etmeyeceği tehlikeli durumla dalga geçmeye çalıştık. İşi Üstat Offenbach'ın birkaç kıtasını mırıldanmaya kadar götürdük, ama gerçeğe sadık kalmak gerekirse, şakalarımızın tatsız olduğunu ve şarkıyı doğru söylemediğimizi kabul etmeliyim. Hatta hiç şaşırmadan, Levesque'in *Trovatore*'nin ezgisi üstüne *Mavi Sakal*'ın sözlerini yerleştirmekte direttiğini fark eder gibi oldum. Sonuçta, güç kazanmak amacıyla, kendilerini yüreklendirmek için karanlıkta şarkı söyleyen şu sahte yiğitler gibi yapıyorduk.

Bize hiç bitmeyecekmiş gelen bir saat boyunca böyle, hayat ve ölüm arasında asılı kaldıktan sonra, o korkunç bayırın altına vardık. Orada Bay N... ve rehberlerini sağ salim bulduk.

Birkaç dakikalık molanın ardından yürüyüşümüze devam ettik.

Küçük Platoya yaklaşırken, Édouard Ravanel aniden durup bize döndü:

"Ne çığ düşmüş, görüyor musunuz?" diye bağırdı. "İzlerimizi örtmüş."

Gerçekten de Dôme du Goûter'den düşen muazzam bir buz çığı, sabah Küçük Platoyu geçmek için izlediğimiz yolu tamamen kaplamıştı. Hesaplayabildi-

ğim kadarıyla, çığın kütlesi beş yüz metre küpten az değildi. Biz geçtiğimiz sırada yerinden kopmuş olsa, Mont Blanc'da ölenlerin zaten fazla uzun listesine bir felaket daha eklenirdi herhalde.

Buz Bacaları – Mont Blanc.

Bu yeni engel karşısında, ya başka bir yol aramak ya da çığın alt tarafından geçmek gerekiyordu. İçinde bulunduğumuz bitkinlik hali hesaba katıldığında, ikinci seçeneğin daha basit olduğu muhakkaktı, fakat ciddi bir tehlike arz ediyordu. Zaten artık tek bir köşesinden tutunduğu Dôme du Goûter'den kısmen ayrılmış, yirmi metreden daha yüksek bir buz çeperi, izlememiz icap eden yola tepeden bakıyordu. Bu muazzam buz bacası dengede duruyor gibi görünüyordu. Bizim geçişimiz, atmosferi sarsarak, düşüşüne yol aç-

maz mıydı? Rehberlerimiz istişarede bulundular. Her biri, dağla o kaygı verici kütle arasında oluşmuş çatlağı cep dürbünüyle inceledi. Yarığın sivri ve keskin köşeleri, şüphesiz düşen çığın sebep olduğu yeni bir kırılmaya delalet ediyordu.

Kısa bir tartışmadan sonra başka bir yol bulmanın imkânsızlığını kabul eden rehberlerimiz o tehlikeli geçişi denemeye karar verdiler.

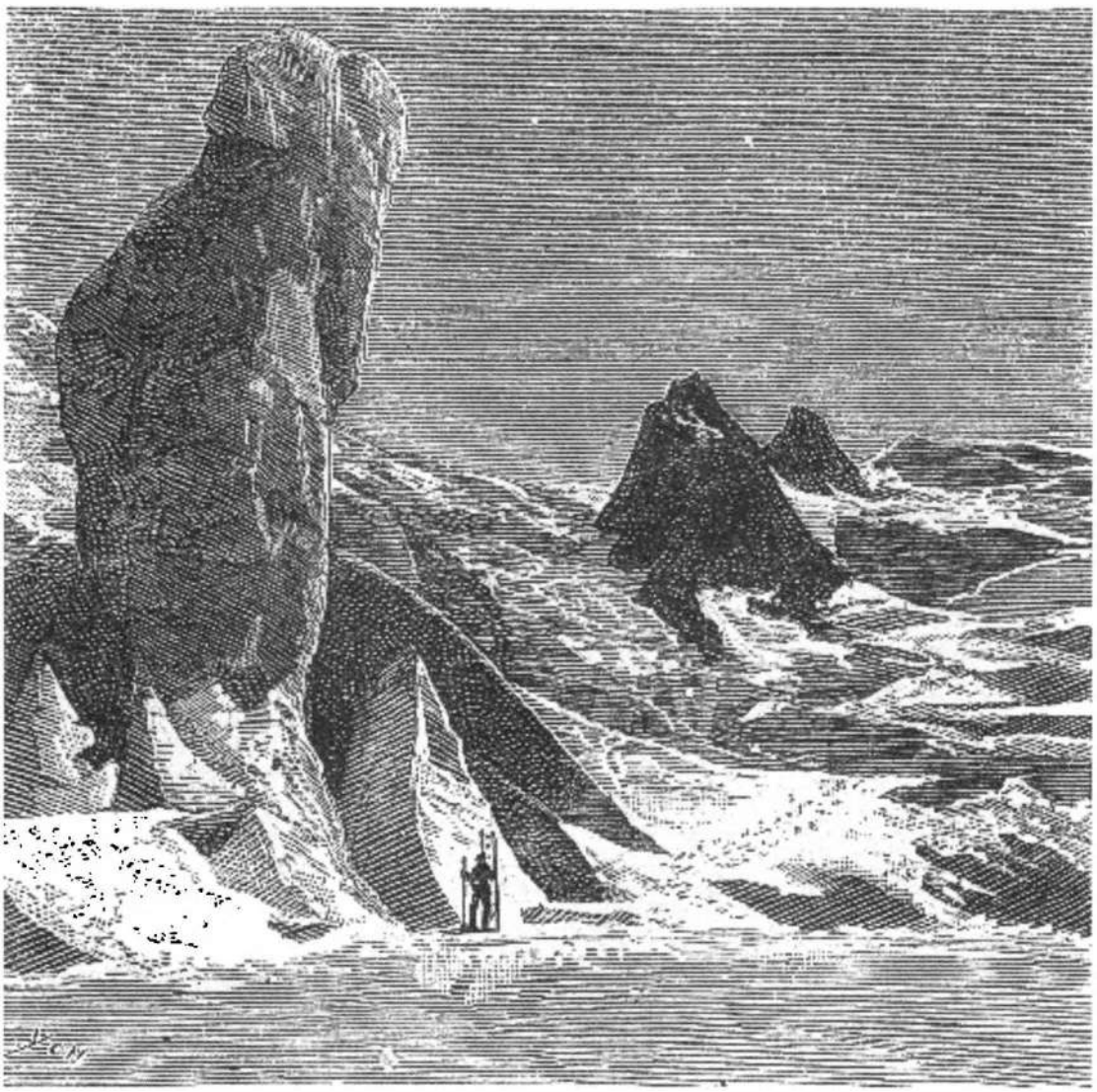

Kavşak Geçidi.

"Çok hızlı yürümek, hatta mümkünse koşmak lazım," dediler bize. "Beş dakikada güvende oluruz. Haydi, beyler, son bir gayret!"

Beş dakikalık koşu sadece yorgun insanlar için fazla bir şey değildi, ama takatimiz tamamen tükenmiş olduğundan, bu kadar kısa süre de olsa dizlerimize

kadar gömüldüğümüz yumuşak karda koşmak gözümüze olanaksız görünüyordu. Yine de enerjimizi toplayıp var gücümüzle ileri atıldık ve diğerleri tarafından kâh itilip kâh çekilerek, üç dört takla attıktan sonra, en nihayet bir kar tepeciğine erişip bitkin bir halde yıkıldık. Tehlikeden kurtulmuştuk.

Kendimize gelmek için belli bir süreye ihtiyacımız vardı. Herkesin anlayacağı bir tatmin duygusuyla, karın üstüne uzandık. Artık en büyük güçlükler aşılmıştı ve geriye hâlâ göze alınacak birkaç tehlike kaldıysa da, onlara fazla kaygılanmadan göğüs gerebilirdik.

Çığın düşüşüne tanık olma umuduyla molalımızı uzattık, fakat boşuna bekledik. Gün ilerlediği ve o buzlu ıssızlıklarda oyalanmak temkinli olmadığı için, yolumuza devam etmeye karar verdik. Saat beşe doğru Grands-Mulets'deki kulübeye vardık.

Sefer sırasında maruz kaldığımız güneş çarpmasından ileri gelen şiddetli ateşten ötürü kötü bir gece geçirdikten sonra, Chamonix'ye dönüş hazırlıklarına giriştik, ama yola çıkmadan evvel, âdet olduğu üzere, Grands-Mulets'de bu iş için ayrılmış seyir defterine rehberlerimizin isimlerini ve yolculuğumuzun başlıca olaylarını kaydettik.

Turistlerin bu denli yeni bir dünya karşısında hissettiklerinin az ya da çok mutlu, ama her zaman samimi ifadesini içeren defterin sayfalarını karıştırırken, Mont Blanc hakkında İngilizce yazılmış bir marş fark ettim. Kendi izlenimlerimi oldukça iyi özetlediği için, onu çevirmeye çalışacağım:

Mont Blanc'ı, mağrur duruşuyla
Güzelliğini kıskanan rakiplerini ezen,
Yalnızlığıyla insana meydan okur gibi duran
O heybetli devi alt ettim işte!

Evet, kibirli zirvesindeki öfke nöbetlerine rağmen,
Benzimi soldurmadan, ayak izlerimi kazıdım.
Ölüme kırk kere meydan okuyarak, ama geri adım atmadan,
Yamaçlarındaki kakımın parlak rengini matlaştırdım.

Ah! O muhteşem âleme, uğuldayarak saldıran,
Zincirinden boşanmış kasırganın kemirdiği
O heyecan verici buzul, vadi ve kayalık kaosuna
Hükmetmek ne muazzam esriklik!

İyi de şu çatırtı nereden geliyor? Sanki dağ çöküyor!
Batıp yok mu olacak? Ne boğuk ve derin bir gürültü!
Hayır, hoplaya zıplaya yuvarlanan
Ve dipsiz bir uçurumda kaybolan, karşı konulmaz çığ bu.

Mont Rose, işte göz kamaştırıcı doruğun!
Ve sen, Mont Cervin, uğursuz ve korkunç!
Ve siz, güçlü kütlesi Jungfrau'nun
Beyaz çıplaklığını örten Welterhorners!

Büyüksünüz kuşkusuz, sarp ve zorlusunuz,
Ve her isteyen, küstah zirvelerinize erişemez;
Çünkü asi yamaçlarınızda
Sallantılı buz bacalarınızın etkilemediği birçok kişi öldü.

Ama buraya bakın, daha yukarı, daha yukarı, size söylüyorum;
Birbirinizi destekleyerek, yarışırcasına yükselin;
Baş döndüren şu dev kayaya bakın,
O hepinizin efendisidir, krallık onundur!

Saat sekiz sularında, Chamonix'ye doğru yola koyulduk. Bossons'u geçmek zor oldu, fakat kazasız belasız atlattık.

Kafile Grand-Mullet'deki kulübeden inerken.

Chamonix'ye ulaşmamıza yarım saat kala, Dard Şelalesindeki dağ evinde, yolumuzu bekliyor gibi görünen birkaç İngiliz turiste rastladık. Bizi görür görmez, sevimli bir hevesle gelip başarımızı tebrik ettiler. İçlerinden biri bizi, son derece zarif ve nazik karısına takdim etti. Yolculuğumuzda yaşananları ana hatlarıyla aktardıktan sonra, kadın yürekten çıkan bir aksanla:

"*How much you are envied here by everybody! Let me touch your alpen-stocks!*"* dedi.

Bu sözler sahiden de herkesin düşüncesini yansıtıyordu.

---

* Herkes size ne kadar imreniyor! Sopalarınıza dokunmama müsaade edin, lütfen! –çn.

Grand-Mulets'deki eski kulübenin Mont Blanc'dan görünüşü.

Mont Blanc'a tırmanış çok zahmetli. Meşhur Cenevreli doğa bilimci De Saussure'ün birkaç ay sonra ölümüne sebep olacak hastalığın tohumunu oradan aldığı iddia ediliyor. O yüzden, bu fazla uzun hikâyeyi en iyi, H. Markham Sherwill'in sözlerini anarak bitirebilirim:

"Her halükârda," diyor Mont Blanc seferinin öyküsünü bitirirken, sonuç itibarıyla hem kendimizi hem de başkalarını attığımız tehlikelerle orantılı bir öneme asla sahip olmayan bir tırmanışı kimseye tavsiye etmem."

HUMBUG*

AMERİKAN ÂDETLERİ

* İngilizce üçkâğıt –çn.

1863 Mart ayında, New York ve Albany arasında sefer yapan *Kentucky* buharlı gemisine bindim.

Yılın o döneminde gelip giden hatırı sayılır miktarda mal iki şehir arasında aslında hiç de olağanüstü bir yanı olmayan, büyük bir ticari harekete yol açıyordu. New Yorklu tacirler temsilcileri vasıtasıyla en uzak bölgelerle devamlı ilişkiler sürdürüyor ve böylece Eski Dünya ürünlerini Amerika'da dağıtmanın yanı sıra, ulusal menşeli malları yurtdışına da ihraç ediyorlardı.

Albany'ye doğru yola çıkışım bana New York'un canlılığına hayran olmak için yeni bir fırsat vermişti. Her taraftan yolcular akın ediyor, kimileri kalabalık bagajlarını taşıyan hamalları azarlıyordu. Yalnız olan bazıları, kıyafetleri dikkat çekmeyen bir çantada duran hakiki İngiliz turistler gibi davranıyorlardı. Herkes Amerikalılara has esnekliklerine güvenerek posta vapurunda kalan son yeri kapmak için aceleyle koşturuyordu.

Çanın ilk iki vuruşu geç kalanlar arasında daha yeni yeni bir korkuya yol açmıştı. İskele son yolcuların ağırlığı altında bel veriyordu, bunlar her yerde genellikle yolculukları önemli bir zarara uğramadan ertelenemeyecek insanlardı. Sonunda kalabalık yerleşti. Yolcular ile istiflenen kolilerle iç içe geçmişlerdi. Ateş kazan borularında gürlüyor, *Kentucky*'nin güver-

tesi titriyordu. Sabah sisini delmeye uğraşan güneş insanı, "Bugün hava güzel olacak" diye söylenerek, insanı giysi yakasını kaldırmaya, ellerini paltolarının ceplerine hapsetmeye mecbur bırakan o mart havasını biraz ısıtıyordu.

Yolculuğum bir iş seyahati olmadığı, bavulum gerekli gereksiz her şeyime yettiği, zihnim ne yapılacak pazarlıklarda ne de peşine düşmem gereken alışverişlerle meşgul olduğu için, turistlerin can dostu olan, yolculuklara keyif ve eğlence katan bir tesadüfe denk gelme umuduna bırakarak, düşüncelerim arasında aylak aylak dolaşıyordum ki, üç adım ötemde dünyanın e en tatlı tebessümüyle gülümseyen Mrs. Melvil'i fark ettim.

"Ne! Siz, Mistress," diye haykırdım sevincimin ancak dengeleyebildiği bir şaşkınlıkla, Hudsonlu bir buharlı geminin kalabalık ve tehlikelerine meydan okuyorsunuz, ha!"

"Tabii, sevgili beyefendi," diye cevap verdi Mrs. Melvil elini İngiliz tarzında uzatarak. "Hem zaten yalnız değilim; yaşlı ve iyi kalpli Arsinoé'm bana refakat ediyor."

Bir yün balyasının üzerine oturmuş, duygu yüklü gözlerle ona bakan sadık siyahi hizmetçisini gösterdi. Bu durumda duygu kelimesi altının çizilmesini hak eder, çünkü sadece siyah hizmetçiler öyle bakmayı bilir.

"Arsinoé size ancak biraz yardım ve destek verebilir, Mistress," dedim, "bu sefer sırasında haminiz olma hakkına sahip bulunmaktan ötürü kendimi mutlu addediyorum."

"Şayet bu bir haksa," diye yanıtladı gülerek, "sizi hiçbir şekilde zorlayamam. Ama nasıl oluyor da sizi burada buluyorum? Bize söylediğinize göre, yolculu-

ğa ancak birkaç gün sonra çıkmanız gerekiyordu. Hareket edeceğinizi dün niye söylemediniz?"

"Ben de bilmiyordum," diye karşılık verdim. "Albany'ye gitmeye sırf geminin çanı beni sabahın altısında uyandırdığı için karar verdim. Bu yolculuğumun neye bağlı olduğunu görüyorsunuz. Saat yedide uyanmış olsaydım, muhtemelen Philadelphia yoluna koyulurdum! Zatıâliniz de dün akşam, dünyanın evde oturmaya en düşkün kadını gibi görünüyordunuz."

"Kuşkusuz! Ayrıca burada Mrs. Melvil'i değil, yalnızca New Yorklu armatör tüccar Henri Melvil'in Albany'ye giden bir yükü takip eden baş memurunu görüyorsunuz. Siz, yaşlı dünyamızın fazla medeni ülkelerinin sakinleri, bunu anlamazsınız!.. Bu sabah New York'tan ayrılamayan kocamın yerini alacağım. İnanmanızı rica ederim ki, ne defterler daha az özenli tutulacak, ne de hesaplar daha az doğru olacak."

"Artık hiçbir şeye şaşırmamaya kararlıyım," diye haykırdım. "Bununla beraber, böyle bir şey Fransa'da olsaydı, kadınlar kocalarının işlerini yapsalardı, kocalar da karılarınınkileri yapmakta gecikmezlerdi. Piyano çalan, çiçekleri budayan, pantolon askılarına nakış işleyen onlar olurdu..."

"Yurttaşlarınızı pek fazla övündüğünüz söylenemez," diye karşılık verdi Mrs. Melvil gülerek.

"Tersine! Karılarının onların pantolon askılarına nakış işlediklerini farz ediyorum ya."

O esnada çanın üçüncü defa çaldığı işitildi. Son yolcular, gemiyi iskeleden açmak için ellerinde uzun kancalar tutan denizcilerin bağırışları arasında, telaşla *Kentucky*'nin güvertesine atıldılar.

Kolumu Mrs. Melvil'e verip biraz arkaya, kalabalığın daha az olduğu bir yere götürdüm.

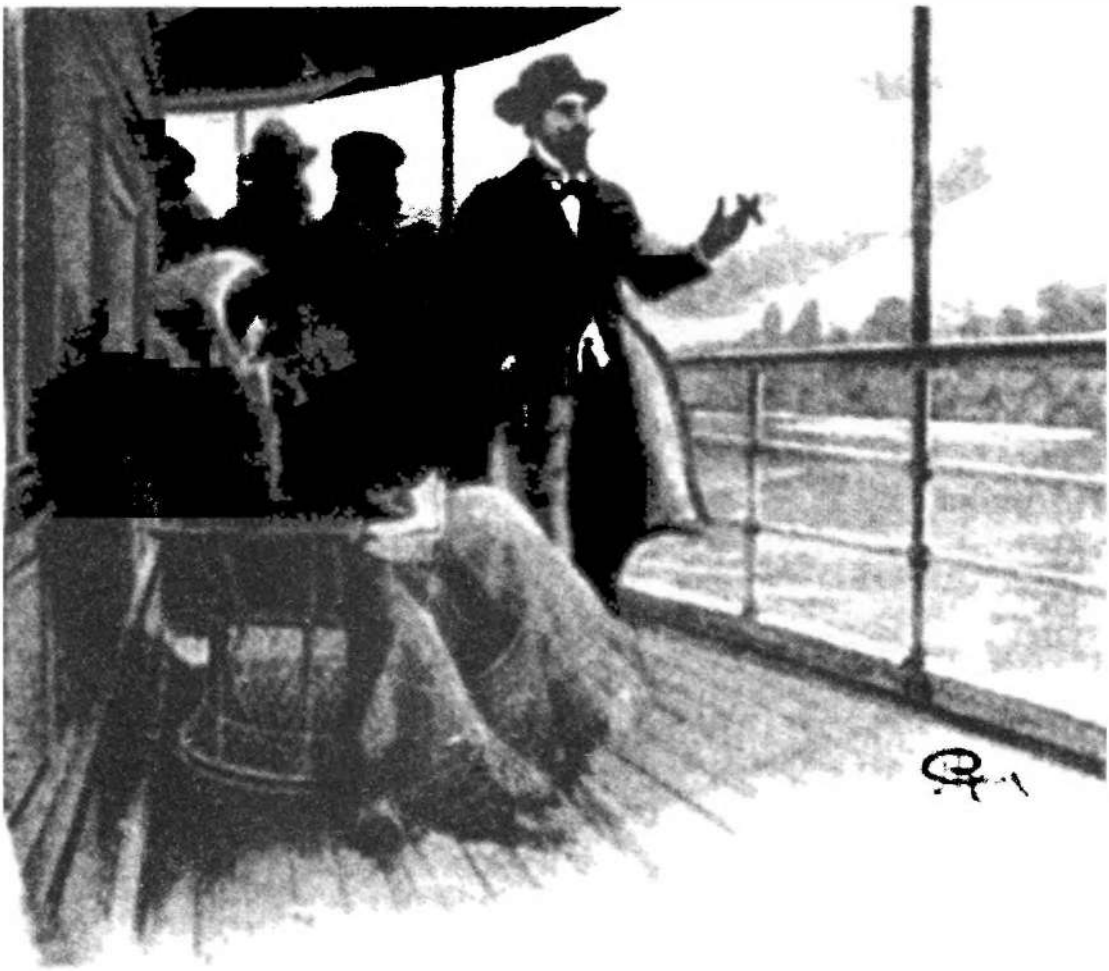

"Size Albany için tavsiye mektupları vermiştim..." diye başladı.

"Elbette. Bininci kez teşekkür etmemi ister misiniz?"

"Katiyen hayır, zira artık sizin için tamamen gereksizleşiyorlar. Onları gönderdiğim kişi babam olduğuna ve onun yanına gittiğime göre, sizi sadece takdim etmeme değil, onun adına konukseverliğini sunmama da izin verir misiniz?"

"Demek hoş bir seyahat yapmak için tesadüflere güvenmekte haklıymışım," dedim. "Oysa her ikimiz de az kalsın yola çıkamıyormuşuz."

"O niye?"

"Amerika'nın keşfinden önce yalnızca İngilizlerin sahip oldukları tuhaflıklara düşkün bir yolcu, *Kentucky*'nin tamamını kendisi için tutmak istiyordu."

"Doğu Hint Adaları'ndan filler ve çengilerden oluşan maiyetiyle seyahat eden bir evladı mı yoksa?"

"İnanın değil! Talebini reddeden kaptanla tartışmasına şahit oldum ve lafa karışan tek bir fil görmedim. Tuhaf yaratık, sadece rahat hareket etmeye önem veren, şişman ve pek şen bir adama benziyordu, hepsi o kadar... Hey, bakın! Bu o, Mistress! Tanıdım onu... Kuvvetli el kol hareketleri yapan ve ortalığı velveleye verip iskelede koşturan şu yolcuyu görüyor musunuz? Yine gecikmemize sebep olacak, çünkü gemi kıyıdan ayrılmaya başlıyor."

Sahiden de, tutuşmuş çalıları andıran iki kızıl favorisi olan, koca kafalı, duble yakalı, uzun bir redingot giymiş ve geniş kenarlı bir goşo* şapkası takmış, orta boylu bir adam nefes nefese, seyyar köprüsü az evvel çekilen iskelede koşuyordu. Çevresinde biriken kalabalığın gülüşlerine aldırmadan elini kolunu sallıyor, çırpınıyor, haykırıyordu.

"Hey! *Kentucky*'dekiler!.. Lanet olsun! Yerim ayrıldı, kaydedildi, parası ödendi ve karada bırakılıyorum!.. Kahretsin! Kaptan, yüce hâkim ve yardımcıları nezdinde sizi sorumlu tutarım."

"Geç kalanlar kusura bakmasın!" diye bağırdı kaptan, kasnaklardan birinin üstüne çıkarak. "Belli bir saatte varmamız lazım ve deniz çekilmeye başlıyor."

"Lanet olsun!.." diye uludu yine şişman adam. "Yüz bin dolar, hatta daha fazla tazminat alacağım sizden!.. Boby," diye haykırdı yanındaki zencilerden birine dönerek, "sen bagajlarla ilgilen ve otele koş. Dacopa da şu lanet olası *Kentucky*'ye ulaşmak için bir sandal ayarlasın."

"Boşuna uğraşmayın," diye bağırdı, son palamarın da çözülmesini emreden kaptan.

"Göreyim seni, Dacopa!" dedi şişman adam, siyahi hizmetçisini teşvik mahiyetinde.

---

* Güney Amerika'da atlı sığır çobanı, kovboy –çn.

Siyahi, geminin sürüklediği esnada halatı yakaladı ve ucunu hızla iskele babalarından birine bağladı. Aynı sırada inatçı yolcu kalabalığın alkışları arasında bir tekneye atladı ve birkaç kürekte Kentucky'nin merdivenine vardı. Güverteye atıldı, kaptanın yanına koşup tek başına on kişilik gürültü çıkararak ve yirmi geveze kadından fazla konuşarak, sert bir tonda hesap sordu. Cevap vermeye fırsat bulamayan, dahası yolcunun gemiyi sahiplendiğini gören kaptan kaygılanmamaya karar verdi. Megafonunu alıp makineye doğru yöneldi. Tam hareket işaretini vereceği anda, şişman adam üzerine doğru gelerek haykırdı:

"Lanet olsun, ya sandıklarım?"

"Nasıl yani? Ne sandığı?.." diye karşı saldırıya geçti kaptan. "Tesadüfe bak, şu gelenler onlar olmasın?"

Bu yeni gecikmenin sabırsızlandırdığı yolcular arasında mırıldanmalar oldu.

"Kime kızılıyor burada?" diye bağırdı yılmaz yolcu. "Ben Amerika Birleşik Devletleri'nin özgür bir vatandaşı değil miyim? Adım Augustus Hopkins ve şayet bu isim size yeterince şey ifade etmiyorsa..."

Bu ismin izleyici kitlesinde gerçek bir etki yaratıp yaratmadığını bilmiyorum. Ne var ki, *Kentucky*'nin kaptanı Amerika Birleşik Devletleri'nin özgür vatandaşı Augustus Hopkins'in bagajlarını yüklemek için yanaşmak zorunda kaldı.

"İtiraf etmek lazım ki, acayip bir adam," dedim Mrs. Melvil'e.

"Bagajları kadar değil," diye yanıtladı, iskeleye iki muazzam sandık getiren iki kamyonu göstererek. Yirmi ayak yüksekliğindeki sandıklar muşambayla kaplanmış ve karmakarışık bir ip ve düğüm ağıyla bağlanmıştı. Üst ve alt tarafları kırmızı harflerle belirtilmiş ve bir ayaklık harflerle yazılmış "kırılacak eşya" ibaresi yüz adım öteden sorumlu yetkilileri titretiyordu.

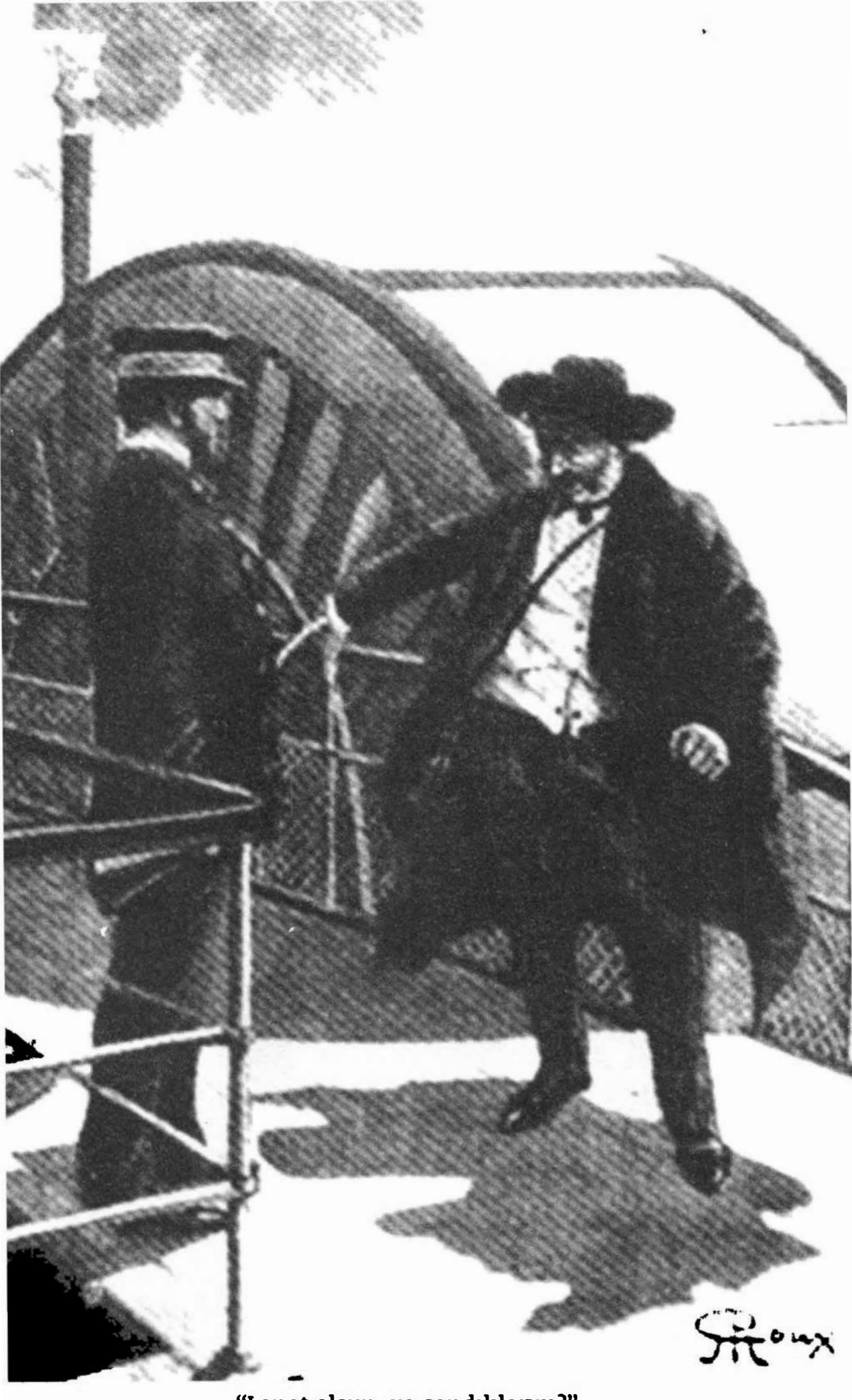

“Lanet olsun, ya sandıklarım?”

O devasa kolilerin gelişinin yol açtığı homurdanmalara rağmen, Bay Hopkins el, ayak, baş ve ciğerleri yardımıyla, kayda değer bir zahmet ve gecikmenin ardından güverteye çıkarılmalarını sağladı. *Kentucky* nihayet rıhtımı terk debildi ve gidip gelen çeşit çeşit tekne arasından Hudson'da ilerledi.

Augutus Hopkins'in iki siyahi hizmetçisi, efendilerinin sandıkları başında nöbet tutuyorlardı. Sandıklar yolcuların merakını hayli hayli cezbetme ayrıcalığına sahipti. Yolcuların çoğu, kendilerini denizaşırı bir hayal gücünün üretebileceği tüm tuhaf varsayımlara bırakarak, sandıkların etrafında toplanıyorlardı. Mrs. Melvil'in kendisi de ziyadesiyle ilgili görünüyordu. Bense, Fransız olmam münasebetiyle, bütün dikkatimi tam bir kayıtsızlık taslamaya veriyordum.

"Siz de az tuhaf değilsiniz, hani!" dedi Mrs. Melvil. "Bu iki abidenin içinde ne olduğunu hiç umursamıyorsunuz. Hâlbuki ben meraktan ölüyorum."

"İtiraf edeyim ki, tüm bunlar pek ilgimi çekmiyor," diye cevap verdim. "O iki muazzam kütleyi görünce, derhal en alakasız tahminlerde bulundum. Ya kiracılarıyla beraber beş katlı bir ev ihtiva ediyorlar, dedim kendi kendime, ya da içlerinde hiçbir şey yok. Gerçi, tasavvur edilebilecek en acayip bu iki ihtimalde dahi fevkalade bir şaşkınlık duymazdım. Mamafih, Mistress, eğer arzu ederseniz, sizin için biraz bilgi toplayayım."

"Memnun olurum," diye cevap verdi. "Ben de sizin yokluğunuzda bu bordroları kontrol ederim..."

Tuhaf yolculuk arkadaşımı, New York Bankası'nın söylendiğine göre, sadece rakam sütununa bir göz atmalarının toplamı hemen anlamalarına yettiği veznedarları gibi, hızlı bir şekilde hesaplarını gözden geçirmeye bıraktım.

O acayip teşkilatı, alımlı Amerikan kadınlarının o ikili varoluş halini düşünerek, tüm bakışlara hedef, tüm sohbetlere konu olan şahsa yöneldim.

İki sandık geminin ön kısmında manzaraya ve Hudson'ın akışının izlenmesine tamamen mani olsa da, dümenci buharlı tekneyi engellere aldırmaksızın mutlak bir özgüvenle idare ediyordu. Oysa önünde çok engel olmalıydı, çünkü Thames dahil hiçbir nehirde Birleşik Devletler'dekilerden çok tekne gidip gelmiyordu. Fransa gümrüğünde sadece on iki on üç bin gemi bulunduğu, İngiltere'de bu sayının ancak kırk bine ulaştığı bir dönemde, Birleşik Devletler'de şimdiden, aralarında dünyanın tüm denizlerinde dalgaları yarmaya giden iki bin buharlı geminin bulunduğu altmış bin tane vardı. Bu sayılardan nehirlerdeki ticari hareketlilik hakkında bir yargıya varılabilir ve Amerika nehirlerinin sık sık sahne olduğu kazalara da bir açıklama getirilebilir.

Bu felaket, çarpışma ve kazaların gözü pek tüccarlar nezdinde pek önemli olmadığı doğrudur. Hatta primleri fahiş olmasa işleri bayağı kötü gidecek sigorta şirketlerine yeni bir faaliyet alanıdır. Amerika'da, eşit ağırlık ve hacimde bir adam, bir çuval maden kömürü veya bir balya kahveden daha az kıymet ve önem taşır.

Belki de Amerikalılar haklıdır, ama ben, küçük Fransız benliğim için, yerkürenin bütün taşkömürü madenleri ve kahve ağacı tarlalarını verebilirim! Gerçi buharlı gemiyle onca engelin arasından yaptığımız yolculuğun sonucu hususunda endişelenmiyor değildim.

Augustus Hopkins benimle aynı kaygıları paylaşıyora benzemiyordu. Bir işi kaçırmaktansa atlayıp zıplayan, saçma sapan konuşan, dibi boylayanlardan ol-

malıydı. Her halükârda, Hudson'ın hızla denize doğru akan kıyılarının güzelliğiyle hiç ilgilenmiyordu. Başlangıç noktası New York ve varış noktası Albany arasında kaybedeceği sadece on sekiz saatlik bir zaman vardı. Kıyıdaki harika yerleşim birimleri, göz alıcı bir şekilde bir araya gelmiş kasabalar, kırsala bir primadonnanın ayakları dibine fırlatılan demetler gibi oraya buraya saçılmış koruluklar, muhteşem nehrin canlı akıntısı, ilkbaharın yaydığı ilk kokular, hiçbir şey o adamı borsa işlemlerinden alıkoyamazdı. Bitmemiş cümleler mırıldanarak *Kentucky*'nin bir ucundan diğerine gidip geliyor ya da ansızın bir mal balyasına oturup çok sayıda ceplerinin birinden, bin bir çeşit belgeyle tıka basa dolu, büyük ve kalın bir cüzdan çıkarıyordu. Ticari bürokrasinin tüm kâğıtlarından oluşan koleksiyonunu kasten ortaya serdiğini bile sandım. Bir sürü yazışmayı oburca tarıyor ve tüm ülkelerden yollanmış, pullarını dünyanın bütün postanelerinin damgasını taşıyan mektupları açıp sıkışık satırlarını fark edilir ve sanırım dikkat çeken bir hırsla gözden geçiriyordu.

Bu durumda bir şeyler öğrenmek için onunla konuşmak gözüme imkânsız göründü. Birçok meraklı, esrarengiz sandıkların başında nöbet bekleyen iki siyahinin ağzından boşuna laf almaya çalışmıştı. Afrika'nın bu iki çocuğu, her zamanki gevezeliklerinin aksine, mutlak sessizliklerini korumuşlardı.

Mrs. Melvil'in yanına dönüp kişisel izlenimlerimi aktarmaya hazırlanıyordum ki, kendimi ortasında *Kentucky*'nin kaptanının nutuk attığı bir grubun arasında buldum. Hopkins'ten bahsediliyordu.

"Bir kere daha söyleyeyim," diyordu kaptan, "bu acayip adam hep aynı şeyi yapar. Belki onuncu defa Hudson'da New York-Albany yolculuğuna katılıyor ve her seferinde böyle yükler taşıyor. Tüm bunlara ne

oluyor? Bilmiyorum. Etrafta Bay Hopkins'in Albany'ye birkaç fersah mesafede büyük bir işletme kurduğu ve dünyanın dört bucağından meçhul mallar gönderildiği dedikodusu dolaşıyor."

"Hindistan Şirketinin başlıca temsilcilerinden biri olmalı," dedi yardımcılarından Amerika'ya acente açmaya gelen biri.

"Veya daha ziyade Californialı, zengin bir altın yatağı sahibi," diye cevap verdi bir başkası. "İşin içinde bir tedarik meselesi olmalı..."

"Ya da teklif mektubu verilebilecek bir ihale," diye karşılık verdi üçüncü bir kişi. "*New York Herald* son günlerde bundan bahsediyor."

"Beş yüz milyon sermayeli yeni bir şirketin hisselerinin piyasaya çıktığını görmekte gecikmeyiz," diye sözü aldı bir dördüncü. "Bin dolarlık hisse için ilk ben kaydolurum."

"Neden ilk siz?" diye yanıtladı biri. "Şimdiden bu işe dair bazı sözler mi aldınız? Ben iki yüz, icabında daha fazla hisselik tutarı hemen ödemeye hazırım."

"Benden kalırsa tabii!" diye haykırdı uzaktan, yüzünü seçemediğim biri. "Albany'den San Francisco'ya açılacak demir yolu hattının söz konusu olduğu apaçık ortada ve ihaleyi düzenleyecek bankacı benim en iyi arkadaşım."

"Demir yolu da nereden çıktı şimdi? Bay Hopkins Ontario Gölünün bir ucundan diğerine bir elektik kablosu döşemeye geliyor ve bu büyük sandıklar fersahlarca tel ve gütaperka içeriyor."

"Ontario Gölünden ha! İyi de bu çok kârlı bir iş! Bu beyefendi nerede peki?" diye bağırıştı borsa şeytanına kapılan birçok tüccar. "Bay Hopkins bize girişimini açıklamaktan memnun olacaktır. İlk hisseler benim!.."

"Bana verin, lütfen, Bay Hopkins!.."

"Hayır, bana!.."

"Hayır, bana! Bin dolar prim teklif ediyorum!.."

Arz ve talepler birbirine karışıyor ve karmaşa genelleşiyordu. Borsa oyunları beni ilgilendirmese de, *Kentucky* kahramanına doğru yönelen borsa oyuncusu grubunu takip ettim. Hopkins çok geçmeden gözlerini çevirmeye bile tenezzül etmediği yoğun bir kalabalıkla kuşatıldı. Kocaman cüzdanının üzerinde uzun rakam dizileri, bol sıfırlı sayılar uzanıyordu. Kurşun kaleminden aritmetiğin dört işlemi boşalıyor, dudaklarından milyonlar sel gibi akıyordu. Hesap buhranı geçiriyor gibi bir hali vardı. Ticaret tutkusunun bütün o Amerikan kafalarında kopardığı fırtınalara rağmen, etrafında sessizlik tesis oldu.

Nihayet Augustus Hopkins üstat, sekiz sıfırlık bir orduyu kumanda eden görkemli bir 1'de kaleminin ucunu üç kez kırdığı kocaman bir işlemin ardından şu iki kutsal kelimeyi telaffuz etti:

"Yüz milyon."

Sonra kâğıtlarını hızla korkunç cüzdanına topladı ve cebinden iki sıra zarif inciyle bezeli bir saat çıkardı.

"Saat dokuz! Şimdiden dokuz olmuş bile!" diye haykırdı. "Bu lanet gemi doğru düzgün çalışmıyor demek ki! Kaptan?.. Kaptan nerede?"

Hopkins bunları söyledikten sonra, aniden etrafını üç sıra halinde kuşatan kalabalığı yarıp geçti ve makine dairesi kapağına eğilmiş, çarkçılara birkaç emir veren kaptanı gördü.

"Biliyor musunuz, kaptan," dedi son derece ciddi bir edayla, "on dakikalık bir gecikmenin büyük bir işi kaçırmama neden olabileceğini biliyor musunuz?"

"Tek sebebi sizken, kime gecikmeden bahsediyorsunuz?" diye yanıtladı, böyle bir serzeniş karşısında afallayan kaptan.

"Beni karada bırakmakta inat etmeseydiniz," diye karşılık verdi Hopkins sesini bir üst perdeye çıkararak, "yılın bu döneminde pahalı olan zamanı kaybetmezdiniz."

"Siz ve sandıklarınız vaktinde gelme özenini gösterseydiniz," diye yanıtladı öfkelenen kaptan, "denizin kabarmasından faydalanabilir ve üç mil daha ilerde olurduk."

"Bu konulara hiç girmiyorum. Gece yarısından önce Albany'deki Washington otelinde olmam lazım ve gece yarısından sonra varırsam, New York'tan hiç ayrılmamış olsam daha iyi olacaktır. Sizi uyarayım ki, öyle bir durumda, siz ve yönetiminize tazminat davası açacağım."

"Belki beni rahat bırakırsınız!" diye haykırdı, kızmaya başlayan kaptan.

"Tabii ki hayır, pısırıklığınız ve yakıt tasarruflarınız beni on servet kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya bıraktığı sürece, hayır!.. Haydi! Ateşçiler, ocaklarınıza dört beş kürek dolusu kömür atın ve siz, çarkçı, siz de ayağınızı kazanınızın supabına koyun. Böylece yitik zamanı telafi ederiz!"

Ve Hopkins makine dairesine içinde birkaç doların parladığı bir kese attı.

Kaptan şiddetli bir öfkeye kapıldı, fakat kudurmuş yolcumuz ondan daha yüksek sesle ve daha uzun süre bağırmanın yolunu buldu. Bense, çarkçıya verilen buhar basıncını arttırmak için supabı tıkama ve geminin gidişini hızlandırma talimatının kazanı patlatmaktan başka bir işe yaramayacağını bilerek, çatışma mahallinden hızla uzaklaştım.

Yol arkadaşlarımın gayet basit bir çare bulduklarını söylemem lüzumsuz. O yüzden duysa vesveseli kaygılarıma yaşlarla gülecek Mrs. Melvil'e bahsetmedim.

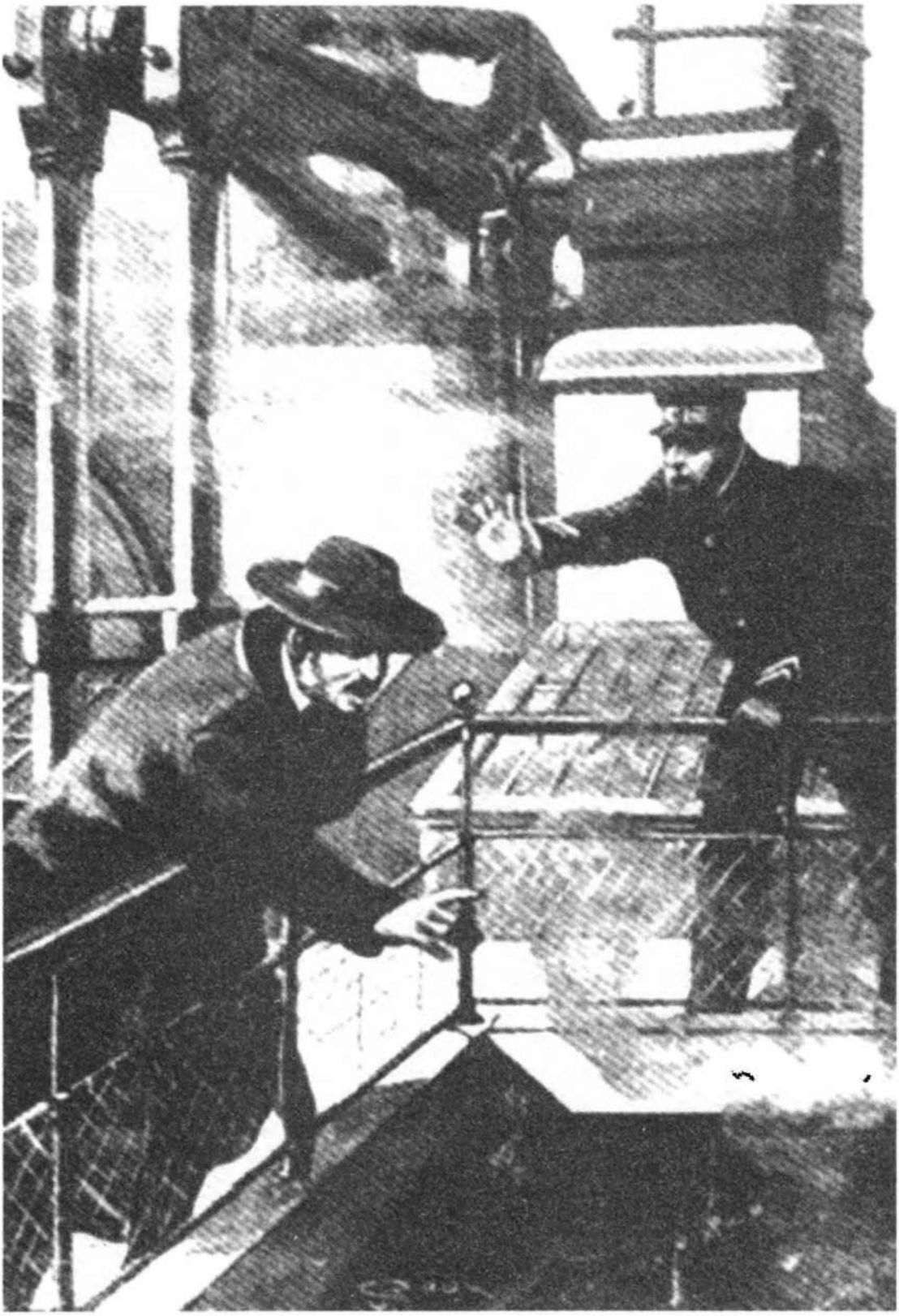

Ve Hopkins makine dairesine bir kese attı.

Yanına vardığımda, kapsamlı hesapları bitmişti ve ticari endişeler artık güzel alnını kırıştırmıyordu.

"Tüccarı terk ettiniz," dedi. "Ve gelip sosyete kadınını buluyorsunuz. Yani onunla hoşunuza giden şeyi konuşabilir, sanattan, duygulardan, şiirden söz edebilirsiniz..."

"Sanat konuşmak," diye bağırdım, "görüp duyduklarımdan sonra düşler ve şiirden bahsetmek! Hayır, hayır! Ticari zihniyet içime işlemiş, dolar sesinden başka bir şey duymuyorum ve muhteşem parıltıları gözümü kamaştırıyor. Artık bu güzel nehirde mallar için gayet kullanışlı bir yoldan, bu harika kıyılarda bir yedekte tekne çekme yolundan, bu şirin kasabalarda bir dizi şeker ve pamuk dükkânından başka bir şey görmüyor ve Hudson üzerine baraj yapıp sularını bir kahve değirmenini döndürmekte kullanmayı cidden düşünüyorum!"

"Vay canına! Kahve değirmeni bir yana, güzel fikir!"

"Niye ki, başkaları gibi benim de fikirlerim olamaz mı?"

"Sanayi sineği sizi de mi soktu yoksa?" diye sordu Mrs. Melvil, gülerek.

"Ona kendiniz karar verin," diye cevapladım.

Ona şahit olduğum çeşitli sahneleri aktardım. Hikâyemi Amerikan zekâsına uygun bir ciddiyet içinde dinledi ve düşünmeye koyuldu. Parisli bir kadın olsa, yarısını bile anlatmama müsaade etmezdi.

"Evet, Mistress, şu Hopkins hakkında ne düşünüyorsunuz?"

"Bu adam," diye cevap verdi, "devasa bir işletme kuran büyük bir borsa dehası olabilir. Ya da sadece son Baltimore panayırından bir ayı oynatıcısı."

Gülmeye başladım ve sohbet başka konulara kaydı.

Yolculuğumuz Hopkins'in kaptana rağmen yerini değiştirmek isterken muazzam kasalarından birini az kalsın suya düşürecek olmasından başka bir aksilik yaşanmadan son buldu. Bu olayı izleyen münakaşa ona işlerinin önemi ve kolilerinin değerini bir kez daha ilan etme fırsatı verdi. Öğle ve akşam yemekle-

rini sırf güç toplamak için değil, mümkün olduğunca çok para harcama amacı taşıyan bir insan gibi yedi. Nihayet istediğimiz yere vardığımızda, bu olağanüstü şahsiyetin harikalarını anlatmaya hazır olmayan tek bir yolcu yoktu.

Kentucky, Albany rıhtımına ölümcül gece yarısından evvel yanaştı. Ben sağ salim karaya çıktığım için kendimi mesut addederek kolumu Mars Melvil'e uzatırken, Üstat Augustus Hopkins muhteşem sandıklarını büyük bir gürültüyle indirdikten sonra, peşinde hatırı sayılır bir kalabalık ve muzaffer bir edayla Washington Oteli'ne giriyordu.

Mrs. Melvil'in babası Mr. Francis Wilson tarafından, misafirperverliğe çok değer katan bir zarafet ve samimiyetle karşılandım. Bundan kaçınmak için yarattığım onca bahaneye rağmen, tüccarın saygıdeğer konutunda güzel, mavi bir oda kabul etmeye mecbur oldum. Her ülkeden gelen mallarla dolup taşan geniş depoların yanında ferah dairelerin önemsiz kaldığı bu uçsuz bucaksız eve konak adı verilemezdi. Havre ve Bordeaux'daki tüccar evlerinin hakkında ancak eksik bir fikir verebileceği bu gerçek site, bir memur, işçi, satıcı ve hamal kalabalığıyla kaynıyordu. Evin efendisinin muhtelif meşguliyetlerine karşın piskopos gibi ağırlandım. Bir şey istemeye, hatta arzu etmeye bile ihtiyaç duymadım. Üstelik siyahiler hizmet ediyordu ve insan bir kere siyahilerden hizmet gördü mü, ancak kendi gibi davranıyor.

Ertesi gün, sadece adıyla dahi beni her zaman cezbetmiş olan harika Albany şehrinde dolaştım. New York'taki canlılık, aynı iş hareketliliği, envai türlü menfaat orada da mevcuttu. Ticaret erbabının kâra susamışlığının, çalışma hırsının, sanayi veya borsa-

cılığın keşfettiği her yoldan para kazanma ihtiyacının bazen denizaşırı meslektaşlarında yarattığı itici görünüm Yenidünya tüccarlarında yoktu. Davranışlarında belli ve çok sevimli bir büyüklük vardı. O insanların çok paraya ihtiyaç duydukları, çünkü çok harcadıkları anlaşılabilir bir durum.

Şatafatla sunulan yemek sırasında ve akşam boyunca yapılan, ilk başta genel konulara ilişkin sohbet tek bir konuya inmekte gecikmedi. Şehirden, zevklerinden, tiyatrosundan söz edildi. Mr. Wilson bu sosyetik eğlencelerden pek haberdar görünüyordu fakat sohbet, şehirlerin Avrupa'da çok ilgi çeken acayipliklerine gelince, gözüme olunabilecek en Amerikalı kişi gibi göründü.

"Meşhur Lola Montès'e yönelik tavrımızı mı ima ediyorsunuz?" dedi Mr. Wilson.

"Elbette," diye yanıtladım. "Kontes Lansfeld'i sadece Amerikalılar ciddiye alabilir."

"Onu ciddiye alıyorduk," diye karşılık verdi Mr. Wilson, "çünkü ciddiyetle hareket ediyordu ve hafif bir şekilde ele alındıklarında en ciddi olaylara bile hiç önem atfetmiyoruz."

"Sizi asıl şaşırtan," dedi Mrs. Melvil alaycı bir tonla, "Lola Montes'in kız yurtlarımızı ziyareti olmasın?"

"Samimiyetle itiraf edeyim ki, bu hadise bana tuhaf geldi, zira o çekici dansöz genç kızlara örnek olarak gösterilecek biri değil."

"Genç kızlarımız," diye karşılık verdi Mr. Wilson, "sizinkilerden daha bağımsız yetişiyorlar. Lola Montès yurtlarını ziyaret ettiğinde, karşılarında Parisli dansöz veya Bavyeralı Lansfeld Kontesi olarak değil, çok hoş görünüşlü, meşhur bir kadın olarak boy gösterdi. Bu onu merakla izleyen çocuklar için hiçbir uygunsuz sonuç doğurmadı. Bir şenlik, bir

zevk, bir eğlenceydi, hepsi o kadar. Ne kötülük var ki bunda?"

"Kötülük bu olağanüstü tezahüratın büyük sanatçıları şımartmasında. Birleşik Devletler turnesinden döndüklerinde, artık mümkün olmayacak."

"Şikâyet mi ettiler yani?" diye sordu Mr. Wilson hararetle.

"Tersine," diye cevap verdim, "ama mesela burada en akıllı adamların halka açık şenliklerin ortasında arabasına koşulduklarını gördükten sonra, Jenny Lind nasıl kendini Avrupa konukseverliğiyle onurlandırılmış bulabilir? Menajerinin kurduğu hastane vakfından daha iyi reklam mı olur?"

"Kıskanıyor gibi konuşuyorsunuz," diye karşılık verdi Mrs. Melvil. "Paris'te kendini duyurmaya hiç razı olmamış o büyük sanatçıya kızıyorsunuz."

"Tabii ki hayır, Mistress, hem zaten oraya gitmesini tavsiye etmem, çünkü orada sizin burada kendisine gösterdiğiniz karşılamaya nail olmayacaktır."

"Kendiniz kaybedersiniz," dedi Mr. Wilson.

"Bence onun kadar değil."

"En azından hastaneleri kaybediyorsunuz," diye ekledi Mrs. Melvil, gülerek.

Sohbet neşeli bir tonda devam etti. Birkaç dakika sonra:

"Bu teşhir ve reklamlar ilginizi çektiğine göre, çok iyi denk geldiniz. Yarın Bayan Sontag'ın konserinin ilk biletleri açık artırmaya çıkacak."

"Açık artırma mı, demiryolu ihalesi gibi mi yani?"

"Elbette. Ve şimdiye kadar en cüretkâr iddialarda bulunan talip sadece Albany'li dürüst bir şapkacı."

"Demek ki bir müzik düşkünü," dedim

"O mu?.. John Turner mı?.. Müzikten nefret eder. Onun gözünde müzik gürültülerin en beteridir."

"Amacı ne öyleyse?"

"Ahalinin zihnine iyice yerleşmek. Reklam olsun diye. Sadece bu şehirde değil, Birlik'in bütün eyaletlerinde, Avrupa'daki gibi Amerika'da da ondan bahsedilecek, şapkaları satılacak ve değersiz mallarını ihraç ederek bütün dünyaya dağıtacak!"

"Olamaz!"

"Yarın görürsünüz ve şapkaya ihtiyacınız varsa..."

"Ondan almam! İğrenç olmalılar."

"Ah! Çılgın Parisli!" diye haykırdı Mr. Melvil, ayağa kalkarak.

Ev sahiplerimden müsaade isteyip rüyamda bu Amerikan acayipliklerini görmeye gittim.

Ertesi gün, Bayan Sontag konserinin ünlü ilk biletinin, Birlik'in en soğukkanlı vatandaşını bile onurlandıracak bir ciddiyetle gerçekleştirilen müzayedesinde hazır bulundum. Şapkacı John Turner, bu yeni tuhaflığın kahramanı, bütün bakışları üzerine çekiyordu. Arkadaşları yanına gelip adeta vatanının bağımsızlığını kurtarmış gibi övgüler yağdırırken, başkaları da onu yüreklendiriyorlardı. Kendi şansı ve aynı şeref için mücadele eden çok sayıda rakibinin şansları hakkında bahisler oynanıyordu.

Açık artırma başladı. İlk bilet çabucak dört dolardan iki üç yüze çıktı. John Turner son artıranın kendisi olacağından emindi. Hasımlarının belirlediği fiyata yalnızca ufak meblağlar ekliyordu, zira o yürekli adama müzayedeyi bir dolarla kazanmak yetiyor ve gerekirse o kıymetli yeri elde etmek uğruna bin dolar feda etmeyi düşünüyordu. Üç, dört, beş ve altı yüz rakamları hızla birbirini izledi. Katılımcılar son derece heyecanlıydı ve biraz cüretkâr her artırıcı onu onaylayıcı homurdanmalarla selamlıyordu. Bu ilk biletin hepsinin gözünde sonsuz bir değeri vardı ve başkala-

rından pek az kaygılanıyorlardı. Bu tek kelimeyle bir şeref meselesiydi.

Ansızın diğerlerinden daha uzun bir hurra yankılandı. Şapkacı yüksek sesle:

"Bin dolar!", diye bağırmıştı.

"Bin dolar" diye tekrarladı müzayede görevlisi. "Artıran yok mu?.. Konserin ilk bileti için bin dolar!.. Kimse bir şey söylemiyor mu?.."

Muhtelif tezahüratı bölen sessizlik esnasında, salonda boğuk bir hışırtının dolaştığı hissediliyordu. Ben bile etkilenmiştim. Zaferinden emin Turner hayranları üstünde hoşnut bir bakış gezdiriyordu. Elinde Birleşik Devletler'in altı yüz bankasından birine ait bir deste banknot tutuyor ve havada sallıyordu.

"Bin dolar!.." dedi bir kez daha.

"Üç bin dolar!" diye bağırdı başımı çevirmeme neden olan bir ses.

"Hurra!" diye haykırdı salon, coşkuyla.

"Üç bin dolar," diye yineledi görevli.

Böyle bir alıcı karşısında başını eğen şapkacı herkesin kapıldığı coşku sırasında fark edilmeden kaçtı.

"Açık artırma üç bin dolara çıktı!" dedi memur.

O sırada Amerika Birleşik Devletleri'nin özgür vatandaşı Augustus Hopkins'in bizzat ilerlediğini gördüm. Haliyle meşhur bir insan konumuna geçiyor ve geriye bir tek onuruna marşlar bestelemek kalıyordu.

Salondan zar zor kaçtım ve kapıda muzaffer müşteriyi bekleyen on bin kişi arasından kendime güçlükle yol açtım. Görünür görünmez, alkışlarla selamlandı. Dünden beri ikinci kez, ziyadesiyle coşkulu ahali tarafından Washington Oteli'ne götürüldü. Bu sırada hem mütevazı hem de görkemli bir edayla selam veriyordu ve akşam, genel istek üzerine, çılgına dönmüş

kalabalığın alkışları arasında, otelin büyük balkonunda göründü.

"Ee, ne düşünüyorsunuz?" dedi Mr. Wilson, akşam yemeğinden sonra, onu gün içinde yaşanan olaylardan haberdar ettiğimde.

"Fransız ve Parislilik sıfatımla, Bayan Sontag'ın, on beş bin frank ödememe gerek kalmadan, büyük bir incelik göstererek, bana bir yer ayarlayacağını düşünüyorum."

"Ben de öyle düşünüyorum," diye cevap verdi Mr. Wilson, "fakat bu Mr. Hopkins becerikli bir adamsa, üç bin dolar ona yüz bin kazandırabilir. Onun tuhaflık derecesine ermiş bir adamın milyonlar toplamak için sadece eğilmesi gerekir."

"Bu Mr. Hopkins neyin nesi acaba?" diye sordu Mrs. Melvil.

Aynı zamanda bütün Albany kenti kendi kendine aynı soruyu soruyordu.

Cevabı olaylar verdi. Gerçekten de birkaç gün sonra, New York buharlı gemisiyle, biçim ve ebat bakımından daha da olağanüstü yeni sandıklar geldi. İçlerinden ev görünümlü biri tedbirsizce ya da ihtiyatlı bir şekilde – isteğe bağlı– Albany'nin kenar mahallelerinin dar sokaklarından birine girdi. Birazdan ilerleyemez oldu ve orada bir kaya parçası gibi hareketsiz bırakılması gerekti. Yirmi dört saat boyunca şehrin tüm ahalisi olay sahnesine taşındı. Hopkins bu toplaşmaları göz kamaştırıcı nutuklar atmak için fırsat bildi. Mahallenin ahmak mimarlarına veryansın ediyor ve sandıklarına geçit vermek için kent sokaklarının dizilimini değiştirmekten başka bir şey konuşmuyordu.

Çok geçmeden iki seçenek arasında tercih yapılması gerektiği aşikâr hale geldi; ya içeriği merak uyandıran sandığı kırmak, ya da ona engel teşkil eden kulübeyi

yıkmak lazımdı. Albany'nin meraklıları kuşkusuz birinci seçeneği tercih ederlerdi, ama Hopkins aynı fikirde değildi. Bununla birlikte, durum böyle devam edemezdi. Mahallede trafik durmuştu ve polis lanet olası sandığın imhası için yasal yollara başvurmakla tehdit ediyordu. Hopkins sorunu kendisine sıkıntı veren evi satın alarak kökten halletti, ardından da onu yıktırdı.

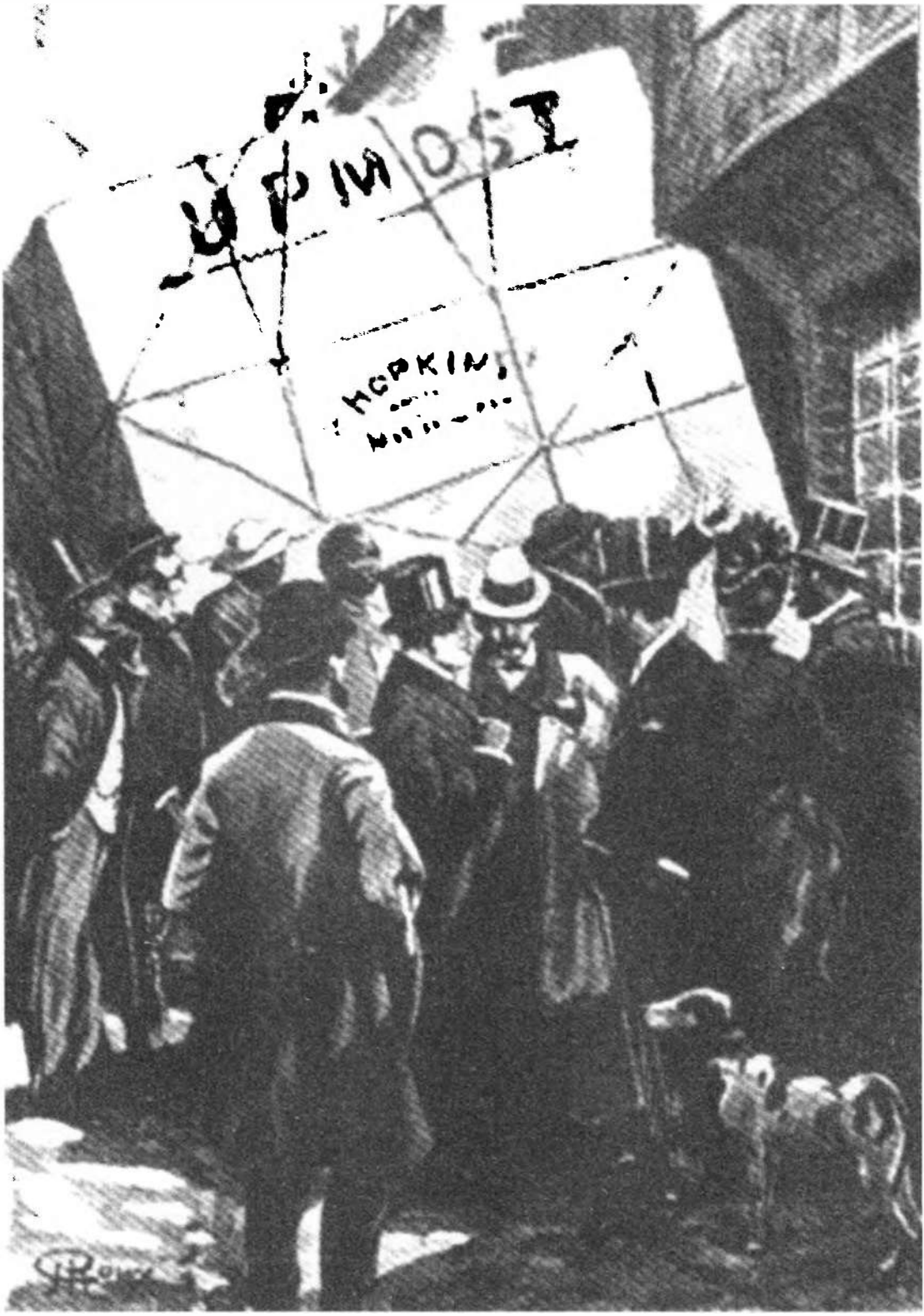

Şehrin tüm ahalisi olay sahnesine taşındı.

Bu son davranışının onu şöhretin en yüksek basamağına çıkarıp çıkarmadığını düşünmeyi size bırakıyorum. İsmi ve hikâyesi bütün salonları dolaştı. *Bağımsızlar* ve *Birlik* derneklerinde ondan başka bir şey konuşulmaz oldu. Albany kafelerinde o esrarengiz adamın projeleri hakkında yeni bahisler oynandı. Gazeteler halkın dikkatini bir an için Küba ve Birleşik Devletler arasında baş gösteren sorunlardan çeviren, en tesadüfe bağlı varsayımlara kaptırdılar. Sanırım bir tüccarla şehrin subaylarından biri arasında düello dahi yapıldı ve bu fırsattan Hopkins'in şampiyonu istifade etti.

O yüzden, Bayan Sontag'ın benim de kahramanımızdan daha az gürültülü şekilde katıldığım konseri sırasında, Hopkins varlığıyla az kalsın toplantının amacını değiştiriyordu.

Sonunda gizem açıklığa kavuştu ve Augustus Hopkins kısa bir süre sonra artık onu saklamaya çalışmaz oldu. Bu adam sadece Albany yakınında bir tür Dünya Fuarı kurmaya gelmiş bir girişimciydi. O vakte kadar hükümetlerin tekelinde olan şu muazzam yatırımlardan birini kendi hesabına gerçekleştirmeyi deniyordu.

Bu maksatla, Albany'ye üç fersah mesafede uçsuz bucaksız bir işlenmemiş ova satın almıştı. Bu terk edilmiş arazide, vaktiyle Kanada sınırında İngiliz ambarlarını koruyan William Kalesinin harabelerinden başka bir şey yoktu. Hopkins devasa işlerine başlamak için daha şimdiden işçi toparlamaya uğraşıyordu. Kocaman sandıkları kuşkusuz inşaatlarında lazım olacak alet ve makineler ihtiva ediyordu.

Bu haber Albany borsasında yayılır yayılmaz, tüccarlar büyük ilgi gösterdiler. Her biri hisse sözleri koparmak için büyük girişimciyle anlaşmaya çalışıyor, ama Hopkins bütün taleplere kaçamak cevap veriyor-

du. Hayali hisseler için uydurma bir kur oluştu ve o andan itibaren iş muazzam bir boyut kazanmaya başladı.

"Bu adam," dedi bir gün Mr. Wilson, "çok mahir bir borsacı. Milyoner mi, çulsuz mu olduğunu bilmiyorum, zira böyle bir teşebbüse kalkışmak için Job ya da Rothschild olmak lazım, fakat müthiş bir servet yapacağı muhakkak."

"Neye inanacağımı bilmiyorum, azizim Wilson, hangisine, benzeri işlere cüret eden adama mı, onları destekleyen ve telkin eden ülkeye mi hayran olacağımı da keza."

"Böyle başarılıyor, sevgili bayım."

"Veya böyle batılıyor," diye yanıtladım.

"İyi de," diye karşılık verdi Mr. Wilson, "bilin ki Amerika'da iflas herkesi zengin eder, kimseyi batırmaz."

Mr. Wilson karşısında ancak olayların kendisiyle haklı çıkabilirdim. O yüzden, beni son derece ilgilendiren bu hareketlerin ve reklamların sonucunu sabırsızlıkla bekledim. Augustus Hopkins'in girişimine dair en ufak haberi bile topluyor, bizi her gün bilgilendiren gazeteleri okuyordum. İlk işçi postası yola çıkmıştı ve William Kalesi harabeleri yok olmaya başlıyordu. Gayesi tam bir coşku uyandıran bu çalışmalardan başka bir şey konuşulmuyordu. Albany gibi New York'tan, Boston ve Baltimore'dan, her yandan teklifler yağıyordu. "Musical instruments", "daguerreotype pictures", abdominal supporters", "centrifugal pumps", "square pianos"*, en iyi yerlerde görünmek için yazılıyorlar ve Amerikan hayal gücü hızla çalışmaya devam ediyordu. Fuar alanı çevresinde koca bir kent yükseleceği

---

* Sırasıyla müzik aletleri, eski fotoğraflar, karın destekleri, santrifüjlü pompalar, eski piyanolar –çn.

taahhüt edilmişti. New Orleans'a rakip bir site kurma ve adını koyma projesini Augustus Hopkins yükleniyordu. Çok geçmeden, hududa yakınlığı sebebiyle elbette etrafı duvarlarla çevrilecek bu şehrin Birleşik Devletler'in başkentine dönüşmekte gecikmeyeceği eklendi!

Bu mübalağalar kulaktan kulağa dolaşarak zihinlerde daha da yer ederken, olayın kahramanı hemen hemen sessiz kalıyordu. Düzenli bir şekilde Albany borsasına geliyor, işleri soruşturuyor, gelen malları not ediyor, ama uçsuz bucaksız tasarıları hakkında ağzını açmıyordu. Hatta onun gücündeki bir adamın hiç reklam yapmaması şaşkınlık yaratıyordu. Belki de bir projeye girişmenin bu sıradan yollarını hor görüyor ve kendi meziyetlerine güveniyordu.

Durum bu merkezdeyken, güzel bir sabah *New York Herald* sütunları arasına şu haberi sıkıştırdı:

"Albany Dünya Fuarında çalışmaların hızla ilerlediği herkesçe biliniyor. Eski William Kalesinin harabeleri yok oldu bile. Genel bir coşku içinde, muhteşem anıtların temelleri kazılıyor. Geçen gün bir işçinin kazması, şüphesiz binlerce yıldır orada gömülü duran dev bir iskeletin kalıntılarını açığa çıkardı. Bu keşfin Amerika Birleşik Devletleri'ne dünyanın sekizinci harikasını verecek çalışmaları hiç aksatmadığını ekleyelim."

Bu birkaç satıra, Amerikan gazetelerinin dolup taştığı sayısız üçüncü sayfa haberinden ileri gelen lakayt bir dikkatle göz attım. Bilahare sağlanacak yararlardan kuşkum yoktu. Gerçek şu ki, bu keşif Augustus Hopkins'in ağzında fevkalade önem kazanıyordu. Büyük teşebbüsüne dair nispeten daha sonraki projelerini açıklamakta ketum olduğu kadar, o inanılmaz iskeletin mezardan çıkarılması hakkındaki nutuklar,

öyküler, yorumlar, çıkarımlar, bakımından da müsrifti. Sanki tüm spekülasyon ve servet planlarını bu buluşa bağlıyordu.

Üstelik bu buluş hakikaten mucizevi görünüyordu. Kazılar Hopkins'in emirleri uyarınca, dev fosilin diğer ucuyla karşılaşılacak şekilde yürütülüyordu, ama inatla sürdürülen üç günlük çalışma henüz bir sonuç vermemişti. İlkinden iki yüz adım ötede yürütülen derin kazıları bizzat yöneten Hopkins o devasa hayvan iskeletinin ucunu nihayet fark ettiğinde, şaşırtıcı boyutlarının nereye kadar gittiğini kestirmek mümkün değildi. Haber hemen elektrik hızıyla yayıldı ve jeoloji tarihinde tek olan bu olay dünya çapında bir hadise niteliği kazandı.

Amerikalılar, çabuk etkilenen, mübalağacı ve değişken mizaçlarıyla, önemini keyfi bir şekilde arttırdıkları bu haberi yaymakta gecikmediler. Kocaman kalıntıların nereden gelmiş olabileceği, yerli toprağındaki varlıklarından ne sonuç çıkarmak gerektiği merak edildi ve *Albany Institute* bu konuda araştırmalara girişti.

İtiraf edeyim ki, bu soru beni Sanayi Sarayı'nın müstakbel ihtişamı ve Yenidünya'nın acayip spekülasyonlarından başka türlü ilgilendiriyordu. Olayı en ufak ayrıntılarına kadar incelemeye koyuldum. Bu zor olmadı, çünkü gazeteler onu her bakımdan ele aldılar. Vatandaş Hopkins'in kendisi hakkında detaylar öğrendiğime de bayağı sevindim.

Bu olağanüstü adam, Albany kentinde ortaya çıkışından beri, şehrin yüksek sosyetesi tarafından aranan biri olmuştu. Soylu sınıfın ticaret sınıfı olduğu Birleşik Devletler'de, bu kadar cesur bir borsacının sınıfına uygun bir saygıyla karşılanması çok doğaldı. O yüzden kulüplerde, aile çay partilerinde, gayet

karakteristik bir istekle ağırlandı. Bir akşam ona Mr. Wilson'ın salonunda rastladım. Tabii ki günün hadisesinden bahsediliyor ve zaten Mr. Hopkins kendiliğinden bütün sorulara göğüs geriyordu.

Buluşunun nasıl gerçekleştiğine ve hesaplanamaz sonuçlarına dair ilginç, derin, bilge ve esprili bir tasvir yaptı. Aynı zamanda bundan istifade etmeyi düşündüğünü de sezdirdi.

"Yalnız," dedi, "çalışmalarımız geçici olarak durduruldu, zira iskeletin uçlarını ortaya seren ilk ve son kazılar arasında, üzerinde daha şimdiden yeni binalarımdan birkaçının yükseldiği belli bir miktar arazi bulunuyor."

"Hayvanın iki ucunun, bu keşfi yapılmamış toprak parçasında birleştiğinden emin misiniz peki?" diye soruldu.

"Bu hususta kuşkuya hiç mahal yok," diye cevap verdi Hopkins, kendinden emin bir edayla. "Topraktan çıkardığımız kemik parçalarına bakılırsa, bu hayvan devasa ebatlara sahip ve boyu vaktiyle Ohio Vadisinde bulunan meşhur mastodondan çok çok daha uzun olmalı."

"Sanıyorsunuz!" diye haykırdı yurttaşlarının ticaret yaptıkları gibi bilimle uğraşan bir tür doğabilimci olan Mr. Cornut diye biri.

"Eminim," diye yanıtladı Hopkins. "Bu canavarın yapı itibarıyla kalın derili, iri memeliler sınıfına dahil olduğu aşikâr, çünkü Bay De Hublot'nun güzelce betimlediği tüm özelliklere sahip."

"Onu topraktan bütünüyle çıkaramamamız ne yazık!" diye bağırdım.

"Buna kim engel oluyor ki?" diye sordu Cornut hararetle.

"İyi de... Yeni yükselen yapılar..."

Bana anlamlı gelen bu yersiz lafı eder etmez, kendimi küçümseyici tebessümlerden oluşan bir çemberin merkezinde buldum. Tufanla aynı dönemden bir kalıntıyı topraktan çıkarmak için her şeyi, bir abideyi bile yıkmak o cesur tüccarların gözüne gayet basit görünüyordu. Dolayısıyla Hopkins'in bu konuda zaten emir verdiğini söylediğini duyduğunda şaşıran hiç kimse olmadı. Herkes onu tüm kalbiyle tebrik etti. Kaderin girişimci ve cüretkâr insanları kayırması haklı bulundu. Ben de kendisine samimiyetle iltifat ettim ve harikulade keşfinin ilk ziyaretçilerinden biri olacağıma, hatta halk arasında şimdiden benimsenmiş adlandırmayla *Exhibition Parc*'a* geleceğime dair söz verdim, fakat kazıların tamamen bitmesini beklememi rica etti, zira fosilin büyüklüğünü kestirmek henüz mümkün değildi.

Dört gün sonra *New York Herald* dev iskelet hakkında yeni ayrıntılar veriyordu. Hayvan iskeleti ne bir mamuta, ne mastodona, ne bir dev tembel hayvana, ne pterodaktil veya plealziyozora aitti, çünkü paleontolojinin tüm bu garip adlarına karşı çıkıldı. Bahsi geçen kalıntıların hepsi üçüncü, hatta en fazla ikinci jeolojik döneme dayanırken, Hopkins tarafından idare edilen kazılar yerkabuğunu oluşturan ve o vakte kadar hiçbir fosilin bulunmadığı ilkel topraklara kadar ilerlemişti. Birleşik Devletler tacirlerinin pek bir şey anlamadığı bu bilim sergisi hatırı sayılır bir etki yarattı. Netice itibarıyla, bu canavar ne bir yumuşakça, ne fil türünden bir kalın derili, ne bir kemirgen, ne bir geviş getiren, ne bir etobur ne de memeli bir yüzergezer olduğuna göre, bir insan mıydı? Bu insan kırk metreden büyük bir devdi! Yani bizden önce yaşamış dev bir ırkın varlığı artık inkâr edilemezdi. Bu olgu doğruysa ve herkes öyle kabul

---

* Sergi alanı –çn.

ederse, en yerleşik jeoloji kuramları değişmeliydi, çünkü büyük tufan dönemine ait katmanların çok daha altında fosiller bulunuyordu ki bu oraya tufandan önceki bir dönemde gömülmüş olduklarına delalet ediyordu.

New York Herald'ın makalesi müthiş bir sansasyon yarattı. Metin Amerika'nın tüm gazetelerinde yinelendi. Tartışma konusu olarak gündeme oturdu ve Yenidünya'nın en güzel ağızları bilimin son derece hırçın sözcüklerini telaffuz etti. Büyük tartışmalar açıldı. Keşiften, insanlık beşiğinin Asya zararına kutsandığı Amerikan toprakları için en saygıdeğer sonuçlar çıkarıldı. Kongre ve akademilerde, dünyanın ilk günlerinden beri insanların yaşadığı Amerika'nın, birbirini izleyen göçlerin hareket noktası olduğu açıkça ispatlandı. Yeni Kıta ilkçağın şerefini Eski Dünya'nın elinden alıyordu. Bu çok ciddi mesele üzerine, yurtseverliğin esinlendiği ihtirasla, hacimli hatıralar yazıldı. Nihayet, tutanakları Amerikan basınının tüm organlarında yayımlanıp yorumlanan bir bilim adamları toplantısı, Pennsylvania, Virginia ve Erie Gölüyle çevrelenmiş Yeryüzü Cenneti'nin, eskiden şimdiki Ohio eyaletini kapladığını gün gibi açık kanıtladı.

Bütün bu hülyaların beni son derece çektiğini itiraf etmeliyim. Gözümün önüne, artık Amerika'da en ufak bir iz ya da kalıntının bulunmadığı, Fırat kıyılarındaki gibi bir kurgudan ibaret olmayan vahşi hayvan sürülerini güden Adem ve Havva geliyordu. Baştan çıkarıcı yılan zihnimde boa ya da çıngıraklı yılan şeklini alıyordu. Fakat beni en çok şaşırtan şey bu keşfe olağanüstü bir itaat ve kendini koyvermişlikle inanılmasıydı. Kimsenin aklına meşhur iskeletin Amerikalıların tabiriyle bir "puff", "bluff" ya da "humbug"a* ait

---

* Sırasıyla, üfürük, kandırmaca, üçkâğıt –çn.

olabileceği gelmiyor ve o pek coşkulu bilim adamlarından biri bile beynini kaynatan bu mucizeyi kendi gözleriyle görmeyi düşünmüyordu. Bu gözlemimi Mrs. Melvil'le paylaştım.

"Rahatsız olmaya ne lüzum var?" dedi. "Vakti geldiğinde sevgili canavarımızı görürüz. Yapısı ve görünüşü zaten biliniyor, çünkü Amerika'nın tamamında en yaratıcı şekillerde kopyalanmış suretlerine rastlamadan bir adım bile atılamaz."

Hakikaten spekülatörün dehası asıl burada ortaya çıkıyordu. Augustus Hopkins sergiyi tanıtmaktan geri durdukça, mucizevi iskeletini yurttaşlarının zihnine *yerleştirmek* için şevk, yaratıcılık ve hayal gücü yayıyordu. Üstelik aykırılıklarıyla halkın ilgisini çektiğinden beri, ona her şey serbestti.

Çok geçmeden şehrin duvarları canavarı çeşitli şekillerde gösteren kocaman, rengârenk afişlerle kaplandı. Hopkins afiş alanında bilinen tüm formülleri tüketti. En çarpıcı renkleri kullandı. Surları, rıhtım parapetlerini, gezinti yollarındaki ağaçların gövdelerini onlarla döşedi. Bazılarında çizgiler köşegen çizilmişti. Başkalarında reklam, geçenlerin dikkatini zorlayan, fırçayla yapılmış, devasa harfler yayılıyordu. İnsanlar bütün sokaklarda iskeleti temsil eden buluz ve paltolarla dolaşıyorlardı. Akşam, muazzam büyüklükteki slaytlar iskeleti ışıklı fonda siyah olarak yansıtıyordu.

Hopkins Amerika'nın sıradan reklam araçlarıyla yetinmedi. Afişler ve gazetelerin başköşeleri ona yetmiyordu. Cuvier, Blumenbach, Backland, Link, Stemberg, Brongniart ve paleontoloji üzerine yazmış yüz kişiden daha alıntılar yaptığı gerçek bir "iskeletoloji" dersi verdi. Dersleri öyle rağbet gördü ve alkışlandı ki, bir gün kapıda iki kişi ezildi.

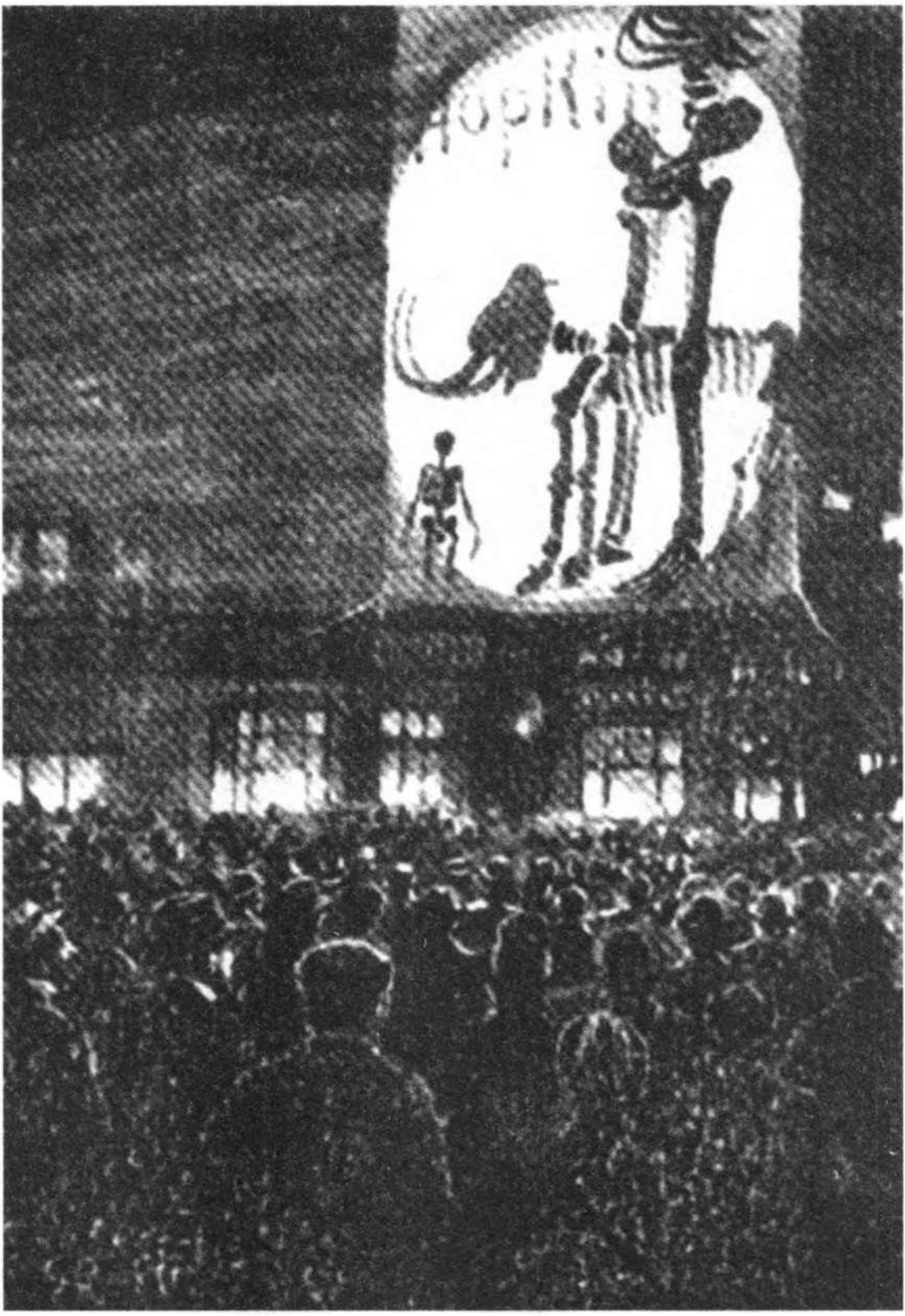

Işıklı fonda yansıtılıyordu.

Hopkins üstadın onlara muhteşem bir cenaze töreni düzenlediğini ve cenaze alayı pankartlarının yine moda fosilin kaçınılmaz şekillerini kopyaladığını belirtmeye gerek yok.

Tüm bu imkânlar Albany şehri ve civarı için mükemmeldi, ama işi bütün Amerika'da tanıtmak önem

taşıyordu. İngiltere'de Mr. Lumley, Jenny Lind sahneye yeni çıktığı sıralarda, sabun tüccarlarına, ortalarındaki çukurda ünlü primadonnanın portresini taşımak şartıyla, kalıplarını tedarik etmeyi önerdi. Teklif hemen kabul gördü ve harika sonuçlar verdi, çünkü eller seçkin opera şarkıcısının yüz hatlarıyla yıkanıyordu. Hopkins de benzer bir araçtan yararlandı. İmalatçılarla varılan anlaşmalar uyarınca, giysi kumaşları tarih öncesi yaratığın suretini alıcıların beğenisine sundular. Şaşırtıcı yaratığın izi şapka astarlarına, sofra takımlarına kadar her yere basıldı. Ondan kaçınmak imkânsızdı. Üste giyiliyor, başa takılıyor, her zaman onun ilginç varlığı eşliğinde yemek yeniyordu.

Bu yüksek tazyikli reklamın etkisi müthiş oldu. O yüzden gazeteler, davul ve trompetler, havaya açılan yaylım ateşleri mucizenin pek yakında kamu idaresine teslim edileceğini haber verdiğinde, her yerden hurra nidaları yükseldi. Derhal reklamda dendiği gibi, "sayısı sonsuz olacak coşkulu izleyicileri değil, efsanenin gökyüzüne tırmanmak istemekle suçladığı şu devlerden birinin iskeletini" içine alacak muazzam bir salon ayarlamaya girişildi.

Birkaç gün sonra Albany'den ayrılmam gerekiyordu. Şehirde o eşsiz gösterinin açılışında bulunabilecek kadar uzun kalamayacağıma gerçekten üzülüyordum. Öte yandan, en azından bir şeyler görmeden gitmek istemediğim için, sergi alanına gizlice girmeye karar verdim.

Bir sabah, omuzumda tüfeğim, o tarafa yöneldim. Erişmeyi arzu ettiğim hedefe ilişkin kesin bilgi edinemeden, yaklaşık üç saat boyunca kuzeye doğru yürüdüm. Mamafih, eski William Kalesinin yerini araya araya beş altı mil kadar kat ettikten sonra, yolculuğumun sonuna vardım

Küçük bir kısmı birkaç yeni ama önemsiz çalışmayla altüst olmuş, uçsuz bucaksız bir ovanın ortasındaydım. Hatırı sayılır bir alan tahta perdeyle sımsıkı kapatılmıştı. Onun sergi mahalline sınır teşkil edip etmediğini bilmiyordum, fakat bu o civarda rastladığım ve Kanada sınırına giden bir kunduz avcısı tarafından teyit edildi.

"Evet, gerçekten öyle," dedi, "ama orada ne hazırlandığını bilmiyorum, yine de bu sabah bir hayli karabina patlaması işittim..."

Ona teşekkür ettikten sonra, araştırmalarıma devam ettim.

Dışarıda en ufak bir çalışma emaresi görülmüyordu. Devasa binaların hayat ve hareket getireceği bakımsız ovada tam bir sessizlik hüküm sürüyordu.

Kapalı bölgeye girmeden merakımı tatmin edemediğimden, acaba bir giriş yolu bulur muyum diye bakmak için çevresini dolaşmaya karar verdim. Görünürde bir kapı fark etmeden uzun süre yürüdüm. Fena halde hayal kırıklığına uğradığım için, Tanrı'dan gözümü dayayacak bir yarık veya basit bir delik bile istemez olmuştum ki, çitin bir köşesinde yere devrilmiş tahta ve direkler fark ettim.

İçeri girmekte duraksamadım. Harap bir arazide yürüdüm. Şurada burada, barutun kopardığı kaya parçaları yatıyordu. Çalkantılı bir denizin dalgalarını andıran toprak tepecikleri zeminde engebeler yaratıyordu. Nihayet dibinde bol miktarda kuru kemiğin yattığı derin bir çukurun kenarına vardım.

Onca reklam ve gürültünün müsebbibi gözlerimin önündeydi. Bu görünümün hiçbir garip tarafı yoktu elbette. Sadece bin parçaya kırılmış her çeşit kemik kalıntısından ibaret bir yığındı. Hatta bazıları yeni kırılmış gibiydi. Orada insan iskeletinin, bildirilen ebatlara

göre kocaman bir iskeleyle sabitlenmesi gereken en mühim parçalarını göremiyordum. Hayal gücümü fazla zorlamadan, kendimi hayvan kemiklerinden kömür üreten bir imalathanede farz edebilirdim, hepsi bu!

Tahmin edileceği üzere, kafam çok karışıktı. Bir hatanın oyuncağı olduğumu bile düşünüyordum ki, ayak izleriyle dolu bir bayırda birkaç kandamlası fark ettim. O izleri takip ederek girerken dikkat etmemiş olduğum yeni kan lekelerinin birdenbire gözüme çarptığı girişe ulaştım. Lekelerin yanında, kuşkusuz ağızdan dolma tüfeklerde kullanılan kıtıktan kalan, baruttan kararmış bir kâğıt parçası dikkatimi çekti. Tüm bunlar kunduz avcısının söylediklerine uyuyordu.

Onu yerden aldım Üzerinde yazan sözcüklerden birkaçını güçlükle çözebildim. Bu Mr. Barckley diye biri tarafından Mr. Augustus Hopkins'e yazılmış bir tedarik dökümüydü. Tedarik edilen malzemelerin cinsini belirten hiçbir şey yoktu, ama sağa sola dağılmış halde bulduğum yeni parçalar ne olduğunu anlamamı sağladı. Hayal kırıklığım büyük olsa da, zapt edilmesi imkânsız gülüşüme hâkim olamıyordum. Gerçekten de dev ve iskeletinin karşısındaydım, ama Kentucky ovalarında eskiden manda, düve, öküz ve inek gibi adlar altında yaşamış hayvanlara ait epey heterojen parçalardan oluşan bir iskeletin. Mr. Barckley sadece ünlü Mr. Augustus Hopkins'e bol miktarda kemik tedarik etmiş New Yorklu bir kasaptı! O fosiller elbette Olympos'a tırmanmak için Pelion'la Ossa'yı üst üste yığmamışlardı! Kalıntıları mevcudiyetlerini, asla var olmaması gereken saray temellerini kazarken onları tesadüfen bulmayı bekleyen meşhur şarlatanın çabalarına borçluydu!

Orada, tıpkı ev sahiplerim gibi, o inanılmaz üçkâğıdın kurbanı olmasam daha içten olacak neşem-

le, düşüncelerime gömülmüşken, dışarıda şen çığlıklar yankılandı.

Açıklığa atıldım ve elinde karabinayla, memnuniyet ifade eden kocaman el kol hareketleri yaparak koşturan Augustus Hopkins'in kendisini gördüm. Ona doğru ilerledim. Marifetlerinin sahnesinde beni görmüş olmaktan hiç kaygılanmışa benzemiyordu.

"Zafer!.. Zafer!.." diye haykırdı.

"Zafer!.." diye haykırdı.

İki zenci, Bobby ve Dacopa belli bir mesafede, arkasından yürüyorlardı. Bense, tecrübelerle yetişmiş biri olduğumdan, cesur sahtekârın bana bir dümen çevireceğini düşünerek, tetikte duruyordum.

"Başıma gelenlere şahit olan birinin bulunmasına sevindim," dedi. "Karşınızda kaplan avından dönen bir adam görüyorsunuz."

"Kaplan avı, ha!.." diye tekrarladım, söylediklerinin tek kelimesine inanmamaya kararlı bir halde.

"Hem de kızıl kaplan," diye ekledi, "başka bir deyişle, yırtıcılığı bir hayli ünlü bir puma. Gördüğünüz gibi şeytani hayvan çitle çevrili alanıma girmiş. Şimdiye kadar herkesin merakına direnmiş olan bariyerleri kırıp muhteşem iskeletimi paramparça etmiş. Haberi alır almaz, öldürene kadar peşinden gitmekte tereddüt etmedim. Ona buradan üç mil ötedeki bir fundalıkta rastladım; vahşi gözlerini bana dikti. Bir sıçrayışta üzerime atıldı, ancak hamlesini tamamlayamadan kendi etrafında döndü, zira onu tek atışta omzundan vurdum. Hayatımda ilk kez tüfekle ateş etmiştim, ama bu bana bir milyar dolara bile değişmeyeceğim bir onur verdi!"

"İşte, gelecek yeni milyonlar," diye düşündüm.

O sırada iki siyahi gerçekten de peşlerinden, Amerika'nın o kısmında pek tanınmayan bir hayvan olan büyük boy bir kızıl kaplan leşi sürükleyerek geliyorlardı. Postu kızıla çalan açık kahverengi, kulakları ve kuyruğunun ucu da siyahtı. Onu Hopkins'in mi öldürdüğünü, yoksa Barckley denen adam tarafından uygun bir halde, ölü hatta içi saman doldurulmuş vaziyette mi teslim edildiğini öğrenmekle ilgilenmedim, çünkü spekülatörümün iskeletinden söz edişindeki hafiflik ve kayıtsızlıktan etkilendim. Oysa tüm bu işin ona yüz bin franktan fazlaya mal olacağı açıktı!

Talihin sahtekârlıklarına vakıf olmamı sağladığını bilmesini istemediğimden –bunu Tanrı'nın bir lütfu haline getirebilirdi– ona sadece:

"Bu çıkmazdan nasıl çıkacaksınız?" dedim.

"Bak hele!" diye cevap verdi. "Hangi çıkmazdan bahsediyorsunuz? Artık ne yaparsam yapayım, başarılı olacağım. Bir hayvan kesinlikle tek olmasından ötürü bütün dünyada hayranlık uyandıran muhteşem fosili mahvetti, ama itibarımı, nüfuzumu zedeleyemedi ve ünlü adam konumumun sağladığı kazancı koruyorum."

"Peki, coşkun ve sabırsız ahali nezdinde işin içinden nasıl çıkacaksınız?" diye sordum ciddi bir edayla.

"Gerçeği söyleyerek, sadece gerçeği."

"Gerçeği!" diye bağırdım, bu kelimeden ne anladığını öğrenme arzusuyla.

"Kuşkusuz," diye açıkladı, dünyanın en sakin haliyle. "Hayvanın çevrili alanıma girdiği doğru değil mi? Çıkarmakta onca zorlandığım harikulade kemikleri paramparça etmedi mi? Peşine düşüp onu öldürdüğüm doğru değil mi?"

"İşte, yemin etmeyeceğim bir sürü şey," diye düşündüm.

"Halk," diye devam etti, "iddialarını daha öteye götüremez, çünkü meselenin tamamını öğrenecek. Hem ünüme yiğitlik de katılacak. Bilmem şöhretimde eksik ne kalacak."

"İyi de şöhret size ne getirecek?"

"Yararlanmayı bilirsem, servet getirecek. Meşhur insanlar için bütün umutlar serbest. Her şeye cesaret ve teşebbüs edebilirler. Eğer Washington, Yorktown Anlaşmasından sonra çift başlı danalar göstermek isteseydi, muhakkak çok para kazanırdı."

"Olabilir," diye yanıtladım ciddi bir tavırla.

"Kesin öyle," diye karşılık verdi Augustus Hopkins. "O yüzden yegâne sıkıntım gösterilecek, tanıtılacak, sergilenecek konunun seçimi."

"Evet," dedim, "zor bir seçim. Tenorlar fazlasıyla yıprandı, dansözler vakitlerini doldurdu, bacaklarından geri kalan şey çok kıymetli; Siyam ikizleri yaşadılar ve foklar kendilerini eğiten seçkin öğretmenlere rağmen konuşmamayı sürdürüyor."

"Ben benzeri harikalara başvurmayacağım. Foklar, Siyam ikizleri, dansöz ve tenorlar, ne kadar yıpranmış, yorgun, ölü, dilsiz olurlarsa olsunlar, benim gibi kıymeti kendinden menkul bir adam için bile hâlâ fazla iyiler! Dolayısıyla sizi Paris'te görme zevkine nail olacağımı düşüyorum, aziz beyefendi!"

"Sayenizde ünlenecek o pek değerli olmayan nesneyi Paris'te bulmayı mı düşünüyorsunuz?"

"Belki," diye cevap verdi ciddiyetle. "Konservatuvara katiyen kabul edilmemiş bir kızı elime alsam, her iki Amerika'nın en büyük şarkıcısı yaparım!"

Bu konuşmanın ardından vedalaştık ve Albany'ye geri döndüm. Aynı gün korkunç haber patladı. Hopkins müflis bir adam telakki edildi. Yararına, hatırı sayılır bağış kampanyaları düzenlendi. Herkes sergi alanına gidip felaketin büyüklüğünü kendi gözleriyle gördü ki bu, spekülatöre bir hayli dolar kazandırdı. Kendisini tam vaktinde mahveden pumanın postunu çılgın bir fiyata sattı ve Yenidünya'nın en girişimci adamı ününü korudu. Bense zengin Amerika'yı muazzam bir üçkâğıt daha bulunduğu bilgisinden yoksun bırakarak evvela New York'a, sonra da Fransa'ya döndüm. Ama zaten onları saymaya hiç meraklı değillerdi! Kristof Kolomb Amerika'yı keşfetmemiş olsa, yeteneksiz sanatçıların, gırtlaktan nasibini almamış şarkıcıların, cılız bacaklı dansçıların ve ipsiz cambazların geleceklerinin pek korkunç olacağı sonucuna varmıştım.

JEAN MORÉNAS'IN KADERİ

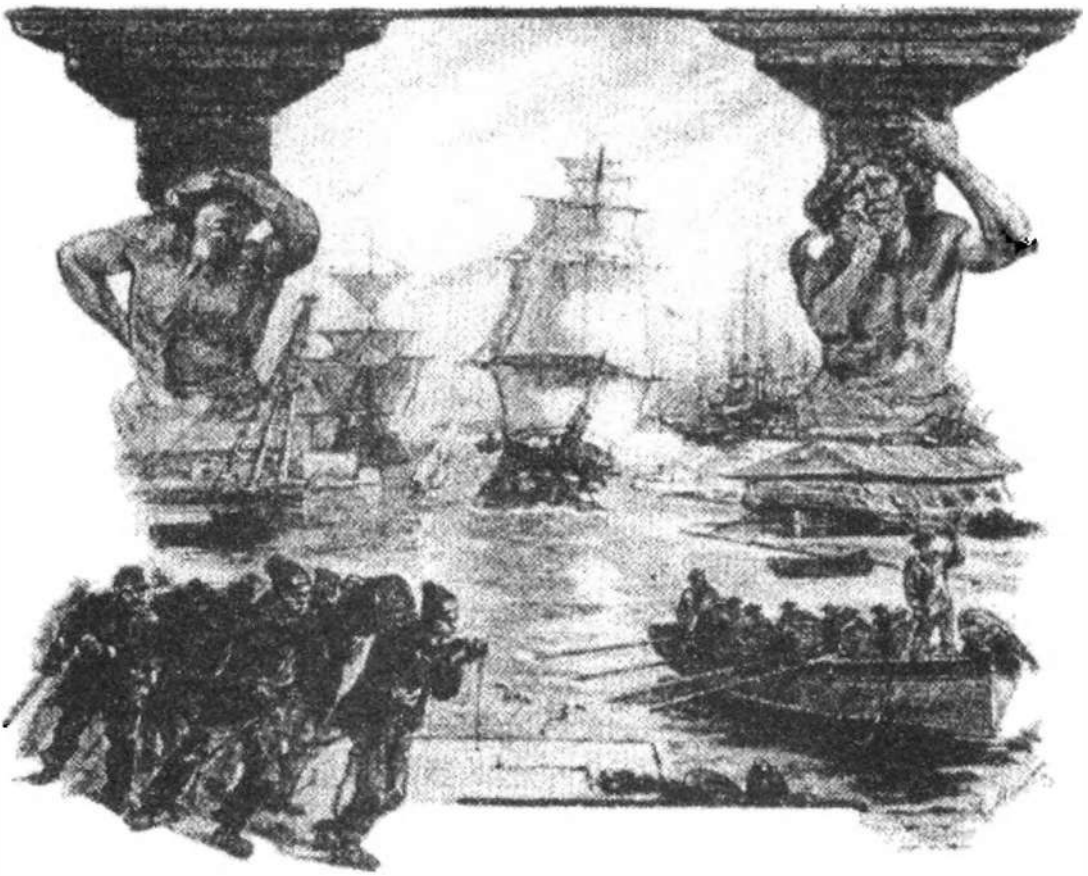

I

O gün –bundan çok uzun zaman önce, eylül ayının sonuna doğru– lüks bir araba Toulon garnizon komutanı koramiralin konutu önünde durdu. Yaklaşık kırk yaşlarında, sağlam yapılı, ama oldukça kaba görünüşlü bir adam arabadan indi ve koramirale kartvizitinin yanı sıra, huzura çıkma talebinin hemen kabul edilmesini sağlayan isimlerin imzalarının bulunduğu tavsiye mektuplarını verdi.

"Marsilyalı tanınmış armatör Bay Bernardon'la mı konuşma şerefine nail oluyorum?" diye sordu koramiral, konuğu içeri girince.

"Ta kendisi," diye cevap verdi adam.

"Oturun, lütfen," diye devam etti koramiral. "Hizmetinizdeyim."

"Rica ederim, asıl ben sizin hizmetinizdeyim, amiral," diye teşekkür etti Bay Bernardon, "ama rica edeceğim şeyin sizin tarafınızdan münasip bir biçimde karşılanacağına hiç şüphem yok aslında."

"Mevzu nedir?"

"Zindanı ziyaret etmek için izni almak."

"Hakikaten ondan kolayı yok," diye onayladı koramiral. "Bana verdiğiniz tavsiye mektupları da lüzumsuz esasında. Sizin adınızı taşıyan birinin bunu istemesi yeterli."

Bay Bernardon eğildi, sonra minnettarlığını bir kez daha ifade edip yerine getirmesi gereken formaliteleri sordu.

"Öyle bir şey yok," diye yanıtladı koramiral. "Yazdığım pusulayla gidip tersane komutanını bulursanız, talebiniz derhal karşılanacaktır."

Bay Bernardon müsaade isteyip tersane komutanının yanına gitti ve hemen tersaneye giriş iznini elde etti. Bir yaver onu, kendisine refakat etmeyi teklif eden hapishane müdürüne götürdü.

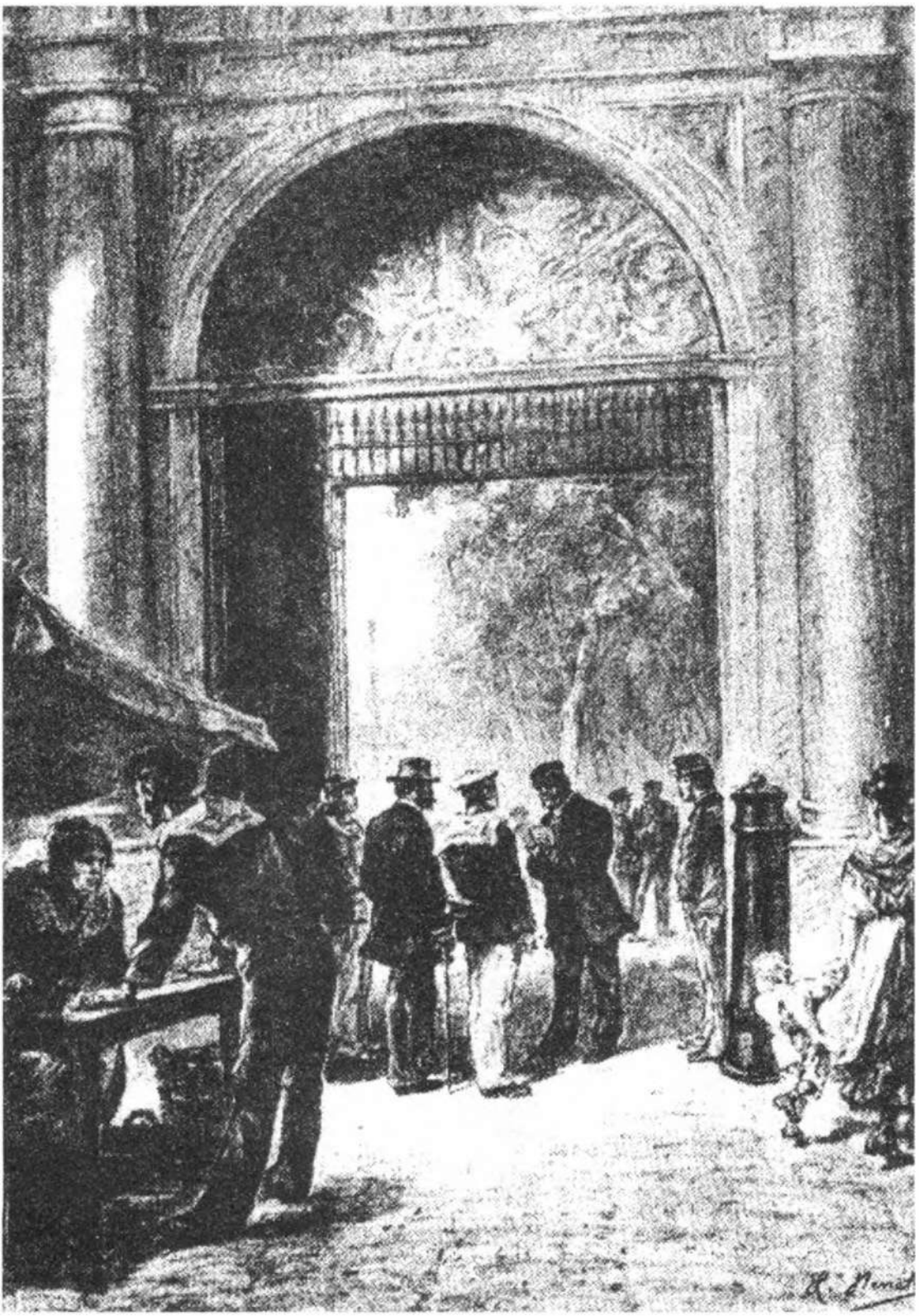

Bir yaver onu eden hapishane müdürüne götürdü.

Marsilyalı, hararetle teşekkür ederek, kendisine yapılan teklifi reddetti ve yalnız olmak istediğini belirtti.

"Nasıl isterseniz, beyefendi," dedi müdür.

"Cezaevi içinde serbestçe dolaşmamın hiçbir sakıncası yok mu yani?"

"Hiç yok."

"Ya mahkûmlarla iletişim kurmamın?"

"Onun da mahzuru yok. Başçavuşlar uyarıldı ve size güçlük çıkarmazlar. Bununla beraber, sonuçta pek iç açıcı olmayan bu ziyareti hangi maksatla yaptığınızı sormama izin verir misiniz?"

"Hangi maksatla mı?.."

"Evet. Sırf meraktan mı, yoksa başka bir amacınız mı var? Mesela insancıl bir amaç?"

"Elbette insancıl," diye devam etti Bay Bernardon.

"Harika!" dedi müdür. "Hükümet sürekli cezaevleri yönetiminde iyileştirmeler yapmaya çalışırken yüksek mercilerde gayet iyi gözle görülen bu ziyaretlere alışığız."

Bay Bernardon, cevap vermeksizin, bu meselelerle fazla ilgilenmiyor havalarında, eliyle onayladı, ama kendini konuya tamamen kaptırmış ve ilkelerini beyan etmek için fırsat bulmuş olan müdür, ziyaretçinin kayıtsızlığı ve girişiminin sözde amacı arasındaki uyumsuzluğu fark etmedi ve konuşmasını aralıksız sürdürdü:

"Böyle bir konuda doğru ölçüyü korumak çok zor. Yasanın katı yanlarını abartmamak gerektiği gibi, cezayı görünce suçu unutan duygusal eleştirilere karşı tetikte olmak da icap ediyor. Mamafih biz burada, adaletin hafifletilmek zorunda olduğunu hiç gözden kaçırmıyoruz."

"Böylesi duygular onurunuza onur katar, diye yanıtladı Bay Bernardon. Gözlemlerim ilginizi çekerse,

hapishane ziyaretimden edindiğim izlenimleri aktarmaktan memnun olurum."

Muhataplar birbirlerinden ayrıldılar ve Marsilyalı formaliteye uygun bir geçiş belgesiyle, zindana yöneldi.

Toulon askeri limanı asıl olarak, kuzey yanları rıhtıma yaslı iki muazzam çokgenden oluşuyordu. Yeni İç Liman diye anılan biri, Eski İç Liman denen diğerinin batısında yer alıyordu. Şehir surlarının hakiki uzantıları olan bu duvarların çevresi, makine atölyeleri, kışlalar, bahriye depoları ve benzerleri gibi uzun binaları taşımak için oldukça geniş mendireklerle belirlenmişti. Günümüzde hâlâ mevcudiyetini muhafaza eden bu iç limanlardan her birinin güney tarafında yüksek tonajlı gemilerin geçişine yeterli bir girişi vardır. Kayda değer gelgitlere maruz kalmayan Akdeniz'in seviyesinin sürekliliği kapatılmasını gereksiz kılmamış olsa, kolayca gelgit havzaları haline gelirlerdi.

Birazdan anlatılacak olayların yaşandığı dönemde, Yeni İç Liman batıda depolar ve ağır silahlar parkıyla, güneydeyse, küçük koya açılan girişin sağındaki, halihazırda ortadan kalkmış zindanlarla sınırlanmıştı. Cezaevi dik açıyla birleşen iki binayı kapsıyordu. Makine atölyesinin önündeki birincisi Midi bölgesine bakıyordu; ikincisi Eski İç Liman'a dönüktü ve kışlalar ve hastaneyle devam ediyordu. Bu yapılardan bağımsız olarak, müebbet mahkûmlar karada yatarlarken süreli hükümlülerin kaldıkları üç yüzer hapishane mevcuttu.

Dünyada eşitliğin geçerli olmaması gereken bir yer varsa, kesinlikle o zindandı. Suçların büyüklüğü ve zihinlerin sapıklık derecesi dolayısıyla cezaların ölçüsünün sınıf ve kast ayrımlarına yol açması gere-

kirdi. Oysa öyle olmaktan uzaktı. Her yaş ve türden mahkûm utanç verici bir şekilde birbirine karışmıştı. Böylesi acıklı bir sıkışıklığın sonucu ancak iğrenç bir çürümüşlük olabilirdi ve kötülük salgını o kangrenli kitleler arasında yıkıcı etkisini gösteriyordu.

Bu hikâye başladığı zaman, Toulon Hapishanesinde dört bine yakın ağır hükümlü vardı. Liman Başkanlığı, Tersane, Ağır Silah Parkı, Genel Depo, Hidrolik Sistem Yapıları ve Sivil Binalar en güç ve yorucu işlerin yüklendiği üç bin kişi barındırıyordu. Bu beş bölümde yer bulamayanlar, limanda tekne çekme, safra, cephane ve erzak yükleme boşaltma işlerinde kullanılıyorlardı. Ötekiler hastabakıcı, özel görevli ya da firar teşebbüsü nedeniyle çift zincire vurulmuş mahkûmlardı.

Bay Bernardon'un ziyareti sırasında, epey uzun zamandır bu tür bir hadise baş göstermemiş ve Toulon Limanında aylardır alarm topu yankılanmamıştı.

Bunun sebebi mahkûmların kalbinde mahir özgülük aşkının zayıflaması değildi, ama yılgınlıktan zincirleri ağırlaşmışa benziyordu. İhmal ya da ihanetine inanılan birkaç gardiyan forsalar takımından yollandığından, diğerlerinin gözetimi bir nevi şeref meselesi olarak daha katı ve titiz hale gelmişti. Toulon'da firarlar diğer bütün ceza limanlarından daha kolay ve daha sık olduğundan kendini aldatıcı bir güvenlikte uyumaya bırakmayan hapishane müdürü bu sonuçtan pek memnundu.

Tersane saati yarımı çaldığında, Bay Bernardon Yeni İç Liman'ın ucuna vardı. Rıhtım ıssızdı. Yarım saat evvel çan şafaktan beri çalışan mahkûmları yattıkları zindanlara geri çağırmıştı. Herkes tayınını almıştı. Müebbet mahkûmlar döşeklerine çıkmışlar ve bir muhafız hemen onları zincirlemişti. Bu arada

süreli mahkûmlar bütün salon boyunca serbestçe gezinebiliyorlardı. Çavuşun düdüğüyle, bütün yıl yenen kuru bakla çorbasından oluşan karavananın başına çömelmişlerdi.

Saat birde tekrar işbaşı yapılacak ve çalışma akşamın sekizine dek sürecekti. O zaman hükümlüler birkaç saatlik uykunun nihayet kaderlerini unutmalarını sağlayacağı hapishanelerine geri götürüleceklerdi.

II

Bay Bernardon, mahkûmların yokluğundan istifade, limanın yerleşim düzenini inceledi. Lakin sahneyle fazla ilgilenmiyor gibiydi, zira çok geçmeden bir çavuşun yanına gidip teklifsizce sordu:

"Mahkûmlar limana saat kaçta dönüyorlar, bayım?"

"Saat birde," diye cevap verdi çavuş.

"Hepsi bir araya toplanıp aynı işlere mi koşuluyorlar?"

"Hayır. Ekip başları nezaretinde özel imalatlarda kullanılanlar da var. Özel bilgiler gerektiren kilit ve ip imalathanelerinde, dökümhanelerde harikulade işçilere rastlanıyor."

"Hayatlarını böyle mi kazanıyorlar?"

"Elbette."

"Ne ölçüde?"

"Duruma göre. Saatte beş ila yirmi santim kazanabiliyorlar. Gelirleri işin mahiyetine göre otuza kadar çıkabiliyor."

"O birkaç kuruşu yazgılarını iyileştirmekte kullanma hakları var mı?"

"Evet," diye yanıtladı çavuş. "Tütün satın alabilirler, çünkü karşıt talimatlara rağmen, içmelerine müsaade ediliyor. Birkaç santime yahni ve sebze yemeği de alabiliyorlar."

"Müebbet ve süreli mahkûmların ücreti aynı mı?"

"Hayır, belli bir süreye mahkûm olanlar üçte bir oranında fazla alırlar ve bu fazlalığa cezalarının sonuna kadar el konur. Hapisten çıkınca tam bir yokluğa düşmemeleri için paraları çıkışta ödenir."

"Ya!.." dedi sadece, düşüncelerine gömülmüş görünen Bay Bernardon.

"Emin olun, beyefendi," diye devam etti çavuş, "kabahatleri veya firar girişimleriyle yönetimin sertliğini kendileri artırtmasalar, şikâyetleri şehirdeki birçok işçiden daha az olurdu."

"Kaçma teşebbüsü durumunda," diye sordu sesi biraz bozulmuşa benzeyen Marsilyalı, "verilen yegâne ceza mahkûmiyetin uzatılması değil mi yani?"

"Hayır. Dayak ve çift zincir de var."

"Dayak mı?.." diye tekrarladı Bay Bernardon.

"Duruma göre zifte batırılmış halatla sırta on beş ila altmış darbe vuruluyor."

"Ve kuşkusuz, çift zincire vurulan bir hükümlü için her türlü kaçış imkânsız hale geliyor, öyle değil mi?"

"Hemen hemen," diye cevap verdi çavuş. "O zaman ayaklarından sıralarına bağlanıyor ve hiç dışarı çıkamıyorlar. Bu şartlarda firar etmek kolay değil."

"En kolay çalışma esnasında mı kaçılıyor yani?"

"Şüphesiz. Birbirine zincirli çiftlerin, bir forsa bekçisi tarafından gözlenseler de, işin gerektirdiği belli bir serbestlikleri vardır ve etkin gözetime rağmen beş dakikadan kısa bir sürede en kuvvetli zinciri bile kesme becerisine sahipler. Hareketli cıvataya perçinli saplama fazla sertse, bacaklarını çeviren halkayı muhafaza edip zincirlerinin ilk baklasını kırarlar. Çilingir atölyelerinde kullanılan birçok mahkûm ihtiyaç duydukları aletleri orada kolayca bulur. Çoğu zaman numaralarını taşıyan teneke plaka onlara yeter. Bir saat yayı ele geçirmeyi başarırlarsa, alarm topu gürlemek-

te gecikmez. Velhasıl bin bir kaynakları vardır ve bir hükümlü dayaktan kurtulmak için bu sırlardan en az yirmi ikisini satmıştır."

"Araçlarını nereye saklayabiliyorlar peki?"

"Her yere ve hiçbir yere. Bir forsa koltukaltlarına yarıklar açmış, deriyle et arasına çelik parçaları sokuşturuyordu. Son olarak bir mahkûmun hasır sepetine el koydum, meğer kamış yerine kıl testere ve törpüler kullanılarak yapılmış, gerçeğinden ayırt edilmesi çok zordu! Özgürlüklerine yeniden kavuşmak isteyen insanlar için hiçbir şey imkânsız değildir, beyefendi."

O sırada saat biri çaldı, çavuş, Bay Bernardon'u selamlayıp görevinin başına döndü.

Kimileri tek başına, kimileri ikişer ikişer bağlanmış mahkûmlar forsa bekçileri gözetiminde zindandan çıkıyordu. Biraz sonra liman insan sesleri, çarpan demir gürültüleri, gardiyanların tehditleriyle çınladı.

Bay Bernardon, hasbelkader gittiği ağır silah parkında, hapishane ceza kurallarını asılı buldu.

"Bir memura vuran, arkadaşını öldüren, başkaldıran ya da insanları ayaklanmaya kışkırtan her mahkûm ölümle cezalandırılacaktır. Kaçmayı deneyen bir müebbet mahkûmun cezası üç yıl çifte zincire vurulmak, aynı suçu işleyen süreli mahkûmunki aldığı cezanın üç sene, beş franktan yüksek bir meblağ çalan her forsanınki yargı kararıyla belirlenecek bir süre uzatılması olacaktır.

Zincirlerini kıran veya kaçmak için başka herhangi bir çareye başvuran, üzerinde kılık değiştirmeye yarayacak malzeme bulunan, beş franktan fazla çalan, sarhoş olan, kumar oynayan, limanda sigara içen, giysilerini satan ya da zarar veren, izinsiz yazı yazan, üstünde on franktan çok para bulunan, arkadaşını

döven, çalışmayı reddeden yahut asi davranan her hükümlü dayak cezasına çarptırılacaktır."

Bunu okuyan Marsilyalı düşüncelere daldı. Bir kürek mahkûmu takımının gelişiyle düşüncelerinden sıyrıldı. Liman tam faaliyet halindeydi; iş her noktaya dağılmıştı. Sağdan soldan ekip başlarının hoyrat sesleri işitiliyordu:

"On çift Saint-Mandrier'ye!"

"On beş çoraplıar halat imalathanesine!"

"Yirmi çift yelken direklerine!"

"Havuza altı kızıl kafa takviye!"

İstenen işçiler, çavuşların küfürleri ve çoğu zaman korkunç değnekleriyle kışkırtılarak, belirtilen yerlere yöneldiler. Marsilyalı önünden geçit yapan kürek mahkûmlarını dikkatle inceliyordu. Bazıları ağır yüklü arabalara koşulmuşlardı; başkaları omuzlarında ağır kalaslar taşıyor, inşaat kerestelerini yığıp düzenliyor ya da iple tekne çekiyorlardı.

Forsaların istisnasız hepsi kırmızı kazak, aynı renk yelek ve gri, kalın bezden pantolon giyiyorlardı. Müebbet mahkûmlar yemyeşil bir yün takke takıyorlardı. Özel yetenekleri yoksa en ağır işlerde kullanılıyorlardı. Sapkın içgüdüleri ya da firar teşebbüsleri yüzünden şüpheli hükümlüler, kafalarında kenarları geniş bir kırmızı şeritle çevrili yeşil bir başlık taşıyorlardı. Her forsanın kayıt numarasının yazılı olduğu tenekeden küçük bir plakayla bezeli salt kırmızı takkeler süreli mahkûmlara mahsustu. Bay Bernardon dikkatini en çok onları gözlemeye veriyordu.

İkişerli zincirlenmiş olanların on ila on bir kiloluk zincirleri vardı. Mahkûmlardan birinin ayağından başlayan zincir, sabitlendiği bel kemerine kadar çıkarak, evvela gidip diğerinin kemerine, sonra da ayağına bağlanıyordu. O zavallılara espri mahiyetinde Çelenk

Şövalyeleri deniyordu. Diğerleri sadece bir halka ve dört beş kiloluk bir köstek ya da bir iki kilo çeken ve çorap diye adlandırılan tek bir halka taşıyorlardı. Bazı korkunç forsaların ayaklarında, *kırbaç* denen, özel bir şekilde su verilmiş ve uçlarının her birinden bacağının çevresinde perçinlenmiş, her türlü kırma gayretine dirençli, üçgen biçiminde bir pranga mevcuttu.

Bay Bernardon kâh forsaları, kâh muhafızları sorgulayarak, limandaki muhtelif çalışma mahallerini dolaştı. Önünde insancıl birinin yüreğini burkmaya yatkın, dokunaklı bir manzara uzanıyordu. Ama aslında onu görmüyor gibiydi. Gözleri, sahnenin tamamı üzerinde durmaksızın dört bir yanı tarıyor, sanki o içler acısı kalabalık içinde kendisini beklemeyen birini arıyormuş gibi, forsaları teker teker sayıyordu. Ama araştırma nafile uzuyor ve kaygılı ziyaretçi göz korkutucu hareketlerden sakınamıyordu.

Kaderin tesadüfü sonunda onu yelken direklerinin bulunduğu tarafa götürdü. Ansızın olduğu yerde durdu ve gözlerini bocurgata koşulu adamlardan birine dikti. Bulunduğu yerden kürek mahkûmunun numarasını görebiliyordu. Süreli mahkûmların kırmızı başlığındaki teneke plakaya 2224 numarası kazınmıştı.

III

2224 otuz yaşında, sağlam bir adamdı. Yüzü samimiydi ve hem zekâ hem de kabulleniş ifade ediyordu. Aşağılayıcı bir işin beyni yok ettiği bir hödük kabullenişi değil, bakışındaki sertliğin de tanıklık ettiği gibi, iç enerjiden arta kalanla hiç bağdaşmayan, kaçınılmaz bir felaketin enikonu düşünülmüş kabulü söz konusuydu.

Daha katı ve hayvani görünüşü onunla iyice tezat oluşturan ve efkârlı alnı ancak aşağılık düşünceler barındırması gereken, ihtiyar bir tutsağa bağlıydı.

O sırada çiftler yeni suya indirilmiş bir geminin yelkenlerini açıyorlar ve güçlerini ölçmek için *Dul Kadın* şarkısını söylüyorlardı. *Dul Kadın* giyotindi, öldürdüğü herkesin dul karısı.

Ho! Ho! Ho! Jean-Pierre, ho!
Tıraş ol!
İşte! İşte! Berber! Ho!
Ho! Ho! Ho! Jean-Pierre, ho!
İşte araba!
Ha! Ha! Ha!
Colas'yı gebertin!

Bay Bernardon sabırla işe ara verilmesini bekledi. Onu ilgilendiren ikili dinlenmek için moladan istifade etti. İki forsanın yaşlı olanı yere boylu boyunca

uzanırken, genci bir çıpanın kancalarına yaslanarak ayakta kaldı.

Marsilyalı ona yaklaştı.

"Dostum," dedi, "sizinle konuşmak istiyorum."

2224 Numara muhatabına doğru ilerlemek için zincirini germek mecburiyetinde kalınca, ihtiyar kürek mahkûmu yarı uyku halinden sıyrıldı.

"Sizinle konuşmak istiyorum."

"Hey! Ne oluyor?" dedi. "Rahat duracak mısın artık, ne çekiştiriyorsun?.."

"Kes sesini, Romain. Bu beyle konuşmak istiyorum."

"Hayır, efendim, susmuyorum!"

"Zincirinin ucunu biraz koyuversene."

"Hayır! Kendi yarımı çekiyorum."

"Romain!.. Romain!.." dedi kızmaya başlayan 2224 Numara.

"Pekâlâ, oynayalım o zaman," dedi Romain, cebinden pis ve eski bir deste kâğıt çıkararak.

"Tamam," diye cevap verdi daha genç olan mahkûm.

İki forsanın zinciri altı inçlik on sekiz halkadan oluşuyordu. Her biri dokuz halkalık serbestlik alanına sahipti.

Bay Bernardon, Romain'e doğru ilerledi.

"Zincir payınızı satın alıyorum," dedi.

"Mangırdan haber ver!"

Alıcı kesesinden beş frank çıkardı.

"Vay, bir beşlik!.." diye haykırdı yaşlı forsa. "İşe bak!"

Bir anda ortadan yok olan parayı kaptıktan sonra, önünde sarılı duran zincir halkalarını açıp yerine döndü ve sırtı güneşe dönük vaziyette uzandı.

"Benden ne istiyorsunuz?" diye sordu 2224 Numara, Marsilyalıya.

Bay Bernardon ona dik dik baktı:

"Adınız Jean Morénas," dedi. "Cinayet ve hırsızlık suçlarından yirmi yıl kürek cezasına çarptırıldınız. Halihazırda cezanızın yarısını çekmiş bulunuyorsunuz."

"Doğru," diye yanıtladı Jean Morénas.

"Sainte-Marie-des-Maures kasabasından Jeanne Morénas'ın oğlusunuz."

"Zavallı anneciğim!" dedi hükümlü hüzünle. "Ondan söz etmeyin! Öldü o!"

"Dokuz yıl önce," dedi Bay Bernardon.

"Bu da doğru. Peki, siz kimsiniz, beyefendi? Hakkımda çok şey biliyorsunuz."

"Sizin için ne önemi var?" diye karşılık verdi Bay Bernardon. "Asıl mühim olan sizin için ne yapmak istediğim. Dinleyin, fazla uzun konuşmamaya bakalım. İki gün içinde kaçmaya hazırlanın. Zincir ortağınızın sessizliğini satın alın. Söz verin, vaatlerinizi ben yerine getiririm. Hazır olduğunuzda, gerekli talimatları alacaksınız. Pek yakında görüşmek üzere!"

Marsilyalı, duyduklarından afallamış mahkûmu bırakıp sakince incelemesine devam etti. Tersanede birkaç tur attı, değişik atölyeleri gezdi ve çok geçmeden arabasına geri döndü. Binince, atlar hemen tırısa kalktı.

IV

Bay Bernardon'un Toulon zindanında 2224 numaralı forsayla o kısa diyaloğa girdiği günden on beş sene evvel, dul bir kadın ve iki oğlundan, o zamanlar yirmi beş yaşında olan Pierre ve beş yaş küçük kardeşi Jean'dan müteşekkil Morénas ailesi Sainte-Marie-des-Maures kasabasında mutlu mesut yaşıyordu.

İki delikanlı da marangozluk yapıyordu ve hem orada hem de civardaki kasabalarda iş eksik olmuyordu. İkisi de eşit derecede becerikli ve aranan ustalardı.

Buna karşın, eşit olmayan şey ahali nezdindeki itibarlarıydı ve kabul etmek gerekir ki insanlar bunda haklıydılar. İşine ve annesine tutkuyla bağlı küçük kardeş bütün oğullara örnek teşkil ederken büyük oğlan ara sıra bazı münasebetsizlikler yapmaktan geri kalmıyordu. Şiddete yatkın, osuruğu cinli delikanlı içtikten sonra sık sık kavga ve dövüşlerin kahramanı oluyor ve dili ona hareketlerinden daha çok zarar veriyordu. Gerçekten de durmadan ileri geri konuşuyordu. O ücra dağ köşesiyle sınırlı varlığına lanetler okuyor, çabuk erişilen bir servet edineceği başka göklerin altına gitme arzusunu ilan ediyordu. Oysa köylülerin geleneksel ruhlarına güvensizlik aşılamak için bundan fazlasına gerek yoktu. Yine de aleyhindeki şikâyetler pek ciddi değildi. Bu yüzden, kardeşine daha tam bir sempati beslenirken, onu hayatın tesa-

düflerine göre iyilik kadar kötülük de yapabilecek bir çatlak olarak görmekle yetiniliyordu.

Yani Morénas ailesi hafif bulutlara rağmen mutluydu. Mutluluğunu kusursuz birliğine borçluydu. Neticede iki genç, oğul olarak hiçbir ciddi eleştiri hak etmiyor, kardeş olarak birbirlerini tüm kalpleriyle seviyorlardı. Birine hücum edecek kişi, karşısında savaşacak iki hasım bulurdu.

Morénas ailesini vuran ilk felaket büyük oğulun ortadan kayboluşu oldu. Yirmi beş yaşını bitirdiği gün, her zamanki gibi işine gitti. Komşu kasabaların birinden çağrılmıştı. Akşam annesi ve kardeşi dönüşünü nafile beklediler. Pierre Morénas geri gelmedi.

Başına ne gelmişti? Alışıldık kavgalarından birinde can mı vermişti? Bir kaza veya cinayete mi kurban gitmişti? Yoksa sadece kaçmış mıydı? Bu sorulara verilecek hiçbir cevap yoktu.

Annenin umutsuzluğu yürek sızlatıyordu. Sonra hayat yavaş yavaş sakin akışına döndü. İkinci oğlunun sevgisinden destek alan Bayan Morénas, tedricen, felaketin yaraladığı yüreklerin izin verdiği yegâne sevinç olan o boyun eğmiş melankoliyi tattı.

Beş sene böyle geçti, Jean Morénas'ın bir evlada yakışır fedakârlığının bir an bile yalanlanmadığı beş yıl. O beş senenin sonuncusunun bitiminde, kendisi de yirmi beş yaşına erdiğinde, zaten acımasızca sınanmış ailenin üzerine ikinci ve daha korkunç bir felaket çöktü.

Oturdukları küçük evin biraz uzağında, dul kadının öz kardeşi Alexandre Tisserand kasabanın tek hanını işletiyordu. Jean'ın tabiriyle Sandre Dayı vaftiz kızı Marguerite'le birlikte yaşıyordu. Çok uzun zaman önce, küçük kızın ebeveynlerinin vefatıyla, onu yanına almıştı. Hana giren küçük kız bir daha çıkma-

mıştı. Mütevazı hanın işletmesinde hamisi ve vaftiz babasına yardım ederek, yaşamını orada sürdürüp art arda çocukluk ve ergenlik dönemlerini aşmıştı. Jean Morénas yirmi beş yaşını doldurduğu sırada, Marguerite on sekizindeydi ve küçük kız artık güzel olduğu kadar yumuşak ve müşfik de olan bir genç kıza dönüşmüştü.

O ve Jean yan yana büyümüşlerdi. Çocuk oyunlarıyla beraberce eğlenmiş, eski han çılgın bağrış çağırışlarıyla defalarca yankılanmıştı. Sonra, eğlenceler derece derece nitelik değiştirirken, eski çocuksu arkadaşlık da, en azından Jean'ın kalbinde, yavaşça dönüşüme uğramıştı.

Bir gün geldi ve Jean o zamana dek sevgili kız kardeşi olarak gördüğü genç kızı nişanlı gibi sevdi. Dürüst mizacı uyarınca, annesini sevdiği gibi, aynı özveri ve şevkle, tüm varlığıyla sevdi.

Bununla birlikte, sessizliğini muhafaza etti ve eşi yapmak istediği kişiye projeleri hakkında tek laf etmedi. Ancak genç kızın sevgisinin onunki gibi gelişmemiş olduğunu anlıyordu. Onun kardeşçe dostluğu yavaş yavaş aşka dönüşürken, Marguerite'in yüreği aynı kalmıştı. Gözleri çocukluk arkadaşına, yeni bir sorun duru gökyüzünü bulandırmaksızın, aynı sükûnetle bakıyordu.

Bu farklılığın bilincindeki Jean sessizliğini koruyor ve yeğenine eksiksiz bir saygı beslediğini açıkça ifade eden, hem vaftiz kızını hem de kırk yıllık sebatkâr çalışmasıyla biriktirdiği birkaç kuruşu vermekten mutlu olacak Sandre Dayı'nın büyük üzüntüsüne rağmen gizli umudunu saklıyordu. Gerçi dayı umutsuzluğa kapılmıyordu. Her şey yoluna girebilirdi. Marguerite henüz çok gençti. İlerleyen yaşın yardımıyla, Jean Morénas'ın meziyetlerini takdir eder ve o zaman,

bundan cesaret bulan delikanlı, olumlu karşılanacak teklifini dile getirirdi.

Öngörülmemiş bir facia Sainte-Marie-de-Maures'u altüst ettiğinde durum böyleydi. Bir sabah Sandre Dayı, çekmecesi son meteliğine kadar boşaltılmış tezgâhının başında boğularak öldürülmüş bulundu. Bu cinayetin faili kimdi? Ölümün kendisinden belli olmasa, belki de adalet onu uzun zaman boşuna arayacaktı. Cesedin kasılmış elinde buruşuk bir kâğıt bulundu. Alexandre Tisserand son nefesini vermeden önce şu sözcükleri karalamıştı: "Beni öldüren yeğenim..." Daha fazla yazmaya gücü yetmemiş ve ölüm elini suçlayıcı cümlenin ortasında durdurmuştu.

Zaten bu fazlasıyla yeterliydi, zira Alexandre Tisserand'ın sadece tek bir yeğeni olduğundan, tereddüt etmek mümkün değildi.

Cinayetin oluş biçimi kolayca tasarlandı. Önceki akşam handa hiç kimse yoktu. Yani katil dışarıdan gelmişti ve kurban tarafından iyi tanınıyor olmalıydı, çünkü mizaç itibarıyla çok şüpheci olan dayı kapıyı zorluk çıkarmadan açmıştı. Ayrıca Alexandre Tisserand hâlâ giyinik olduğuna göre, cinayetin erken saatte işlenmiş olduğu hemen hemen kesindi. Tezgâhta kalan bitmemiş hesaplara bakılırsa, ziyaretçisinin çıkageldiği sırada, hasılatı saymakla meşguldü. Kapıyı açmaya giderken, gayriihtiyari, kullandığı ve bilahare katilini işaret etmekte yararlanacağı kurşun kalemi de yanına aldı.

Katil, içeri girer girmez, kurbanı boğazından yakalayarak yere sermişti. Acı olay birkaç dakikada cereyan etmiş olmalıydı. Gerçekten de görünürde hiçbir mücadele belirtisi yoktu ve Marguerite, doğrusu bir hayli uzaktaki odasından hiç gürültü duymamıştı.

Hancının öldüğüne kanaat getiren katil çekmeceyi boşaltmış, altüst vaziyetteki yatak ve dolapların tanık-

lık ettiği gibi yatak odasını dikkatle arayıp taramıştı. Nihayet ganimetini toplayıp arkasında kendini ele verecek hiçbir iz bırakmaksızın kaçmakta acele etmişti.

En azından o öyle sanıyordu, fakat sefil yaratık içkin adaleti hesaba katmamıştı. Öldü zannettiği kişi hâlâ yaşıyordu ve şuuru birkaç dakikalığına yerine gelmişti. Araştırmaları yönlendirecek o üç kelimeyi yazacak kuvveti bulmuş ve can çekişmesi son bir kasılmayla trajik bir biçimde kesilmişti.

Kasaba şaşkınlık içindeydi. Jean Morénas, o çalışkan usta, o iyi oğul, bir katildi, ha! Mamafih gerçeği teslim etmek lazımdı ve cinayet suçlaması kuşkuya mahal bırakmayacak kadar açıktı. En azından adalet bu fikirdeydi. Jean Morénas itirazlarına karşın tutuklanıp yargılandı ve yirmi yıl kürek cezasına mahkûm edildi.

Bu korkunç facia annesi için ölümcül bir darbe oldu. Dul kadın o günden itibaren hızla çöktü. Bir seneye kalmadan, katledilmiş kardeşini mezarda takip etti.

Acımasız talih onu çok erken öldürüyordu. Onca felaketten sonra nihayet biraz neşeleneceği sırada ölüyordu. Toprak tabutunun üzerine daha yeni düşmüştü ki, büyük oğlu Pierre bölgede yeniden boy gösteriyordu.

Nereden geliyordu? Orada bulunmadığı beş yıl süresince ne yapmıştı? Hangi diyarları katetmişti? Kasabaya ne halde dönüyordu? Bu hususlarda açıklama yapmadı ve gün geldi, merakını çekse de mücadeleden sıkılan ahali bu soruları sormaktan vazgeçti.

Üstelik kelimenin tam manasıyla servet yapmamış olsa da, en azından hepten yoksun dönmemişe benziyordu. Aslında eski marangozluk mesleğini ancak aralıklı bir şekilde icra ediyordu ve iki yıl nere-

deyse tamamen Sainte-Marie-des-Maures'da yaşadı; söylediğine göre iş için çağırıldığı Marsilya'ya gitmek üzere nadiren kasabadan ayrıldı.

Bu iki sene boyunca, vaktinin büyük kısmını annesinden miras kalan evde değil, artık Marguerite'in mülkü olan ve dayısının trajik ölümünden sonra bir komi yardımıyla idare ettiği handa geçirdi.

Tahmin edileceği gibi, iki genç insan arasında yavaş yavaş temiz bir sevgi oluştu. Jean'ın sakin enerjisinin beceremediği şeyi Pierre'in çenebazlık ve biraz haşin karakteri yaptı.

Son altı ayı bu hikâyenin başladığı günden hemen önceye denk gelen, üç çocuklarının doğduğu yedi yıl geçti. Marguerite mesut bir eş ve anne olarak yedi yıllık bir mutluluk yaşamıştı.

Kocasının kalbini okuyabilse, hayatını bağladığı adamın altı sene boyunca sürdürdüğü, hırsızlıktan gaspa, gasptan dolandırıcılığa, dolandırıcılıktan düpedüz soyguncuğa uzanan serseri yaşantıyı bilse, özellikle de vaftiz babasının ölümündeki payından haberi olsa, o kadar bahtiyar olmazdı.

Alexandre Tisserand yeğenini ihbar ederken doğruyu söylemiş, ama ne yazık ki beyni ve elini dumura uğratan can çekişme alametleri daha kesin belirtmesine mani olmuştu! İğrenç cinayetin faili hakikaten yeğeniydi, fakat o yeğen Jean değil, Pierre Morénas'tı.

Kaynaklarını tüketen, sefaletin son perdesindeki Pierre, o gece, dayısının yedek akçesine el koyma niyetiyle, Sainte-Marie-des-Maures'a geri dönmüştü. Kurbanın direnişi hırsızı katil yapmıştı.

Hancı yere serilince, titiz bir yağmanın ardından gecenin içine kaçmıştı. Yalnızca bayıldığını sandığı dayısının ölümü, kardeşinin tutuklanıp mahkûm edilişi hakkında hiçbir şey duymamıştı. Dolayısıy-

la cinayetten bir sene sonra, ganimetinin suyunun çektiğini görerek, tam bir sükûnet içinde memleketine geri gelmişti. Onca zaman sonra dayısının affına kolayca mazhar olacağından şüphe etmiyordu. O ve annesinin ölümünü, kardeşinin mahkûmiyetini o zaman öğrendi.

İlkin çok üzüldü. Yirmi yıl boyunca gerçek ve derin bir sevgiyle bağlı olduğu küçük kardeşinin durumu onun için acımasız bir pişmanlık kaynağına dönüştü. Ancak bir hal çaresi bulmak için elinden, gerçeği ifşa edip teslim olmaktan ve zindanda haksız yere mahkûm edilen masumun yerini almaktan başka ne gelirdi?

Zamanla pişmanlık ve üzüntüsü hafifledi. Gerisini aşk halletti.

Lakin evlilik yaşamı sakin akışına oturduğunda, vicdan azabı nüksetti. Masum kürek mahkûmunun hatırası cezasız kalan suçlunun zihninde her geçen gün biraz daha etkili oldu. Çocukluk yılları kafasında durmadan büyüyen bir güçle canlandı ve bir gün, Pierre Morénas kardeşini kendisi yüzünden vurulduğu prangadan kurtarmanın çaresini hayal etmeye başladı. Ne de olsa artık, uçsuz bucaksız dünyada bulunması imkânsız bir servet aramak için Sainte-Marie-des-Maures'u terk eden beş parasız baldırı çıplak değildi. O çulsuz, halihazırda kasabanın en büyük toprak sahibiydi ve para sıkıntısı çekmiyordu. Bu para onu vicdan azabından kurtarmaya yarayamaz mıydı?

V

Jean Morénas, Bay Bernardon'u gözleriyle takip etti. Başına geleni yeni yeni idrak ediyordu. Bu adam hayatına dair muhtelif olayları nasıl o kadar iyi bilebiliyordu?

Çözülemeyen mesele buydu. Ne var ki anlasa da anlama da, her halükârda kendisine yapılan teklifi kabul etmesi lazımdı. Velhasıl kaçmaya hazırlanmaya karar verdi.

Her şeyden önce, tasarladığı olay hakkında arkadaşını bilgilendirmek zorundaydı. Onları birbirlerine bağlayan zincir diğeri fark etmeden koparılamayacağı için, bundan kaçınmanın yolu yoktu. Belki de Romain fırsattan istifade etmek ister ve bu başarı şansını azaltırdı.

Yalnızca on sekiz ay cezası kalan ihtiyar forsaya bu kadar az bir süre için ceza artırımı riskine girmemesi gerektiğini kanıtlamaya çabaladı. Fakat tüm bunlardan para kokusu alan Romain laf dinlemek istemiyor ve arkadaşının çevireceği dolaba razı gelmeyi inatla reddediyordu. Bununla beraber, Jean bin frank peşin, bir o kadar da zindan çıkışında ödemekten bahsedince, sözlerini duymazdan gelmeyi bırakıp kendini zincir yoldaşının düşüncelerine vermeye başladı.

Bu mesele hallolunca, sıra firar yöntemine karar vermeye geldi. Asıl önemli olan fark edilmeden ve dolayısıyla nöbetçiler ve forsa bekçilerinin gözlerinden

kaçarak limandan çıkmaktı. Kırsala vardıklarında, jandarma tugayları engellemeden, köylüleri susturmak kolay olurdu ve ikramiye geleceği umuduyla daha basiretli davranacak kişilerin yüksek bir meblağdan oluşan zokayı direnmeden yutacakları muhakkaktı.

Jean Morénas gece kaçmaya karar verdi. Müebbet hapse mahkûm olmasına rağmen, yüzer hapishaneye dönüştürülmüş eski gemilerden birinde barınmıyor, istisnai olarak, karada yer alan zindanlardan birinde kalıyordu. Oradan çıkmak zordu. Yani yapılması gereken akşam geri dönmemekti. Koy o saatte hemen hemen ıssız olduğundan, yüzerek geçmenin imkânsız olmadığına kuşku yoktu. Esasında tersaneden ayrılmak için aklına denizden başka yol gelmiyordu. Bir kere karaya varınca, iş hamisinin yardımına kalıyordu.

Bir yabancıya güvenip güvenmemek kaygısıyla, ilkin adamın tavsiyelerini beklemeye ve Romain'e verilen sözlerin yerine getirilip getirilmediğini öğrenmeye karar verdi. Zaman sabırsızlık içinde yavaşça akıp geçti.

Esrarengiz dostu ancak öbür gün ortaya çıktı.

"Evet?" diye sordu Bay Bernardon.

"Her şey tespit edildi, beyefendi. Bana faydalı olmak istediğinize göre, sizi temin ederim, her şey yolunda gidecek."

"Ne lazım?"

"Arkadaşıma, bini zindandan çıkışında ödenmek üzere, iki bin frank vaat ettim..."

"Alacaktır. Başka?"

"Ve hemen bin frank."

"İşte," dedi Bay Bernardon, istenen ve yaşlı mahkûmun bir anda gözden kaybettiği meblağı uzatarak.

"İşte," diye devam etti Marsilyalı, "altın ve en iyisinden bir eğe. Zincirlerinizin hakkından gelmenize yeter mi?"

"Evet, beyefendi. Sizi tekrar nerede göreceğim?"

"Brun Burnunda. Mejean Limanı denen koyun dip tarafındaki kıyıda bulursunuz. Orayı biliyor musunuz?"

"Evet. Güvenin bana."

"Ne zaman yola çıkacaksınız?"

"Bu akşam. Yüzerek."

"İyi bir yüzücü müsünüz?"

"Birinci sınıf."

"Pekâlâ. Akşama görüşürüz öyleyse."

"Görüşürüz!"

Bay Bernardon işlerinin başına dönen forsalardan ayrıldı. Marsilyalı artık onlarla ilgilenmeden, ona buna sualler sorarak, gezintisini uzun müddet sürdürdü ve sonunda hiç dikkat çekmeden tersaneden çıktı.

VI

Jean Morénas hükümlülerin en sakini gibi görünmeye çalıştı. Fakat tüm gayretine rağmen, dikkatli bir gözlemci alışılmadık huzursuzluğunu fark ederdi. Özgürlük aşkı yüreğini çarptırıyor, bütün iradesi hararetli sabırsızlığına hükmetmekte etkisiz kalıyordu. On yıl süresince umutsuzluğa göğüs gerdiği yüzeysel kabulleniş artık çok uzaktaydı1

Akşam zindana dönmediğini birkaç dakika saklamak için, zincir yoldaşının yanındaki yerine bir arkadaşını geçirmeyi düşündü. Hapis yatacak sadece birkaç günü kalan ve o yüzden zincir eşinden ayrılan bir çoraplı forsa –o gruptaki mahkûmların ayaklarında taşıdıkları hafif halkaya çorap denirdi– Jean'ın talebi üzerine, üç altın karşılığında, koptuğu zaman zincirin birkaç dakika ayağına bağlanmasına razı oldu.

Akşam saat yediden biraz sonra, Jean moladan istifade, zincirini kesmeye koyuldu. Zincirin çeliğine özel bir şekilde su verilmiş olmasına rağmen, eğesinin mükemmelliği sayesinde bu işi çabucak halletti. Diğerleri koğuşa dönerken çoraplı forsa onun yerine geçti, o da bir odun yığının ardına saklandı.

Yakınında, inşa halindeki bir gemiye ait muazzam bir buhar kazanı bulunuyordu. Bu kocaman tank kai-

desine yerleştirilmişti ve fırınların ağzı kaçağa güvenli bir sığınak sunuyordu. Müsait bir andan faydalanarak, sessizce içine süzüldü. Yanına bir de kalas parçası almıştı, onu çabucak başlık şeklinde oyup üzerine delikler açtı. Sonra gözlerini dört açarak, kulakları tetikte, sinirleri gergin bir halde bekledi.

Gece çöktü. Bulutlarla yüklü gökyüzü karanlığı artırıyor ve Jean Morénas'ı himaye ediyordu. Koyun öbür tarafında, Saint-Mandrier Yarımadası karanlığın içinde kayboluyordu.

Tersane ıssızlaştığında, Jean saklandığı yerden çıkıp ihtiyatla sürünerek, kalafat havuzlarına yöneldi. Orda burada hâlâ birkaç çavuş geziniyordu. Jean arada bir durup yere yapışıyordu. Neyse ki zincirini koparabilmişti; böylece gürültü çıkarmadan hareket edebiliyordu.

Nihayet su kenarına, koya erişim sağlayan açıklığın yakınındaki Yeni İç Limanda bir iskeleye ulaştı. Tahta başlığı elinde, bir halattan aşağı süzüldü ve dalgalara gömüldü.

Tekrar satha çıktığında, derhal kafasına o tuhaf başlığı taktı ve bu sayede bütün bakışlardan kurtuldu. Önceden açılmış delikler yön bulmasını sağlıyordu. Gören onun sürüklenen bir şamandıra olduğunu sanırdı.

Ansızın bir top patlaması yankılandı.

"Liman kapanıyor," diye düşündü Jean Morénas.

İkinci bir patlama oldu, sonra da üçüncüsü duyuldu.

Yanılmanın imkânı yoktu, bu alarm topuydu. Jean firarının fark edildiğini anladı.

Yanaşık gemiler ve çıpa zincirlerinden itinayla kaçınarak, küçük koyda Millau Baruthanesine doğru yüzdü. Deniz biraz sertti, fakat güçlü yüzücü kendini onu yenecek güçte hissediyordu. İlerleyişinde sıkın-

tı veren giysilerini akıntıya bıraktı. Sadece göğsünde aslı altın kesesini muhafaza etti.

Herhangi bir aksilikle karşılaşmaksızın, ufak koyun ortasına vardı. Orada, *ceset* denen şamandıralardan birine tutunarak, kendisini koruyan başlığı ihtiyatlı bir şekilde çıkarıp biraz soluklandı.

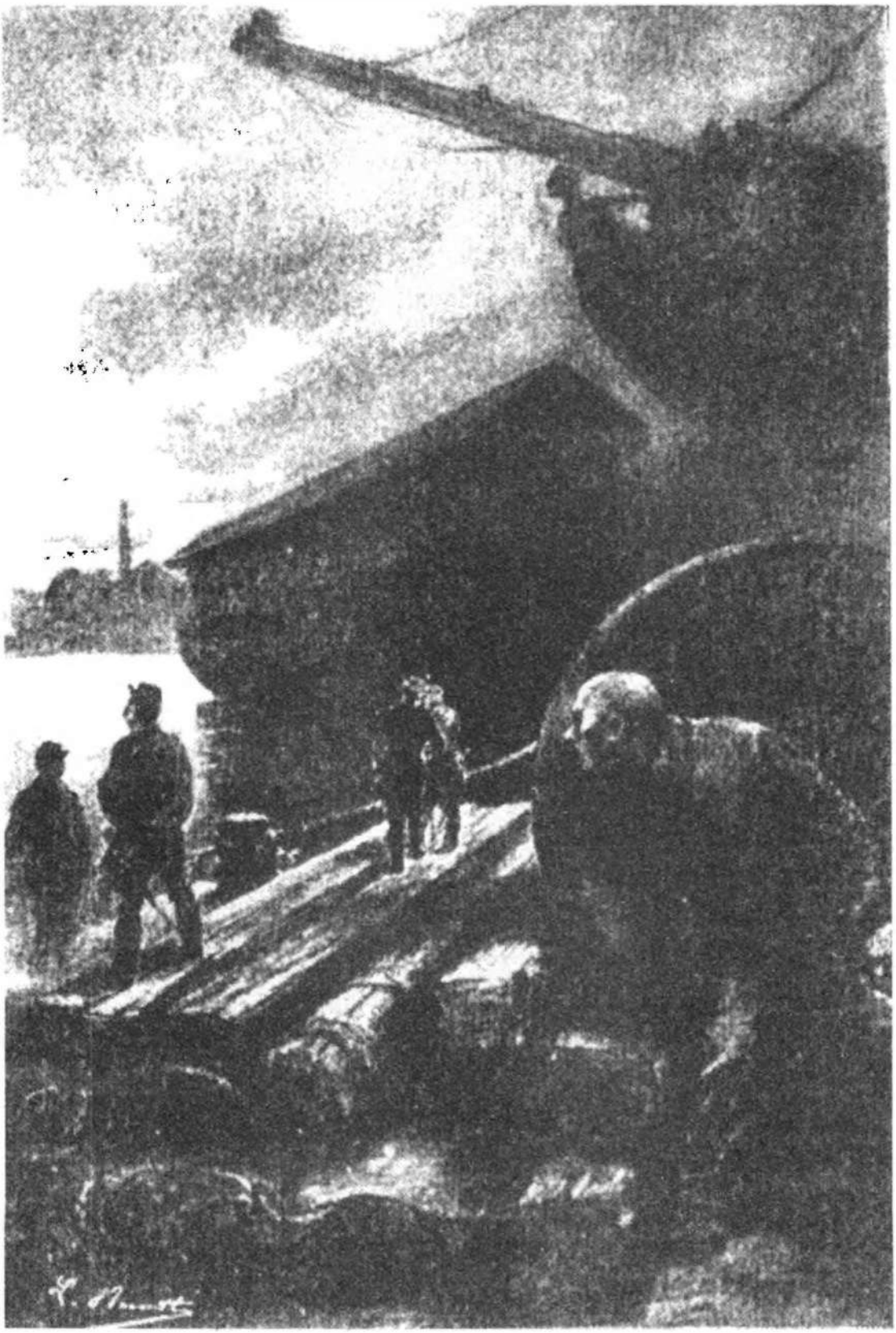

Orda burada hâlâ birkaç çavuş geziniyordu...

"Öf!" dedi kendi kendine. "Bu gezinti yapmam gerekenlerin yanında sadece bir zevkten ibaret. Açık denizde karşılaşmaktan çekineceğim bir şey olmayacak, ama liman ağzından geçmek lazım ve orada Büyük Kuleden Aiguillette Kalesine giden çok sayıda tekne olur."

Jean, Lagoubran Baruthanesi ve Saint-Louis Kalesini kerteriz alarak kesin konumunu saptadıktan sonra suya geri girdi.

Kafasında o alet, ihtiyatla yüzüyordu. Sertleşen rüzgârın sesi daha tehlikeli gürültüleri işitmesine mani olabileceğinden, tetikte kalıyor ve küçük koydan çıkmak onun için ne kadar önemli olsa da, kendisini gizleyen sahte şamandıraya olmayacak bir sürat kazandırmamak için gayet yavaş ilerliyordu.

Yarım saat geçti. Tahminen geçide yakın olmalıydı ki, soldan bir kürek sesi duyar gibi oldu. Durup kulak kabarttı.

"Hey!" diye bağırıldı bir sandaldan. "Ne var, ne yok?"

"Yeni bir şey yok," diye yanıtlandı kaçağın sağındaki bir başka tekneden.

"Onu asla bulamayız!"

"İyi de denizden kaçtığı kesin mi ki?"

"Kuşkusuz! Giysileri denizde bulundu."

"Hava bizi Hint Adalarına götürecek kadar karanlık!"

"Ha gayret! Asıl kürklere!"

Tekneler ayrıldı. Yeterince uzaklaştıklarında, Jean birkaç kuvvetli kulaç atmayı göze aldı ve hızla limanın ağzına doğru yüzdü.

Oraya yaklaştıkça, etraftan sesler yükseliyor, koyda zorlukla ilerleyen tekneler gözetimlerini mecburen o noktada yoğunlaştırıyordu. Düşmanlarının sa-

yısının gözünü korkutmasına müsaade etmeyen Jean var gücüyle yüzmeyi sürdürüyordu. Yakalanmaktansa boğulmaya karar vermişti. Avcılar onu canlı ele geçiremeyecekti.

Biraz sonra Büyük Kule ve Aiguillette Kalesi gözlerinin önünde belirdi.

Mendirek ve kıyıda meşaleler sağa sola gidiyordu; jandarma tugayları çoktan ayaklanmıştı. Firari yüzmeyi yavaşlatıp kendini dalgalar ve onu denize doğru savuran batı rüzgârı tarafından sürüklenmeye bıraktı.

Aniden bir meşalenin ışığı dalgaları aydınlattı ve Jean kendisini kuşatan dört tekne fark etti. En ufak bir devinim onu ele verebileceğinden, hiç kımıldamadı.

"Hey!.. Sandaldakiler!" diye seslenildi teknelerden birinden.

"Hiçbir şey yok!"

"Yola devam!"

Jean derin bir nefes aldı. Tekneler uzaklaşıyordu. Vakit gelmişti. Aralarında on kulaç yoktu ve yakın olmaları onu dikine yüzmek zorunda bırakıyordu.

"Şuraya bak! Ne var orada?" diye bağırdı bir bahriyeli.

"Ne?" diye cevap verildi.

"Şu yüzen siyah nokta."

"Bir şey değil. Sürüklenen bir şamandıra."

"İyi ya, yakalasanıza onu!"

Jean dalmaya hazırlandı. Ama bir bahriye onbaşısının düdüğü duyuldu.

"Çekin, çocuklar! Kalas parçası avlamaktan başka işlerimiz var!.. İleri!.."

Kürekler gürültüyle suya çarptı. Zavallı mahkûm yeniden cesaret buldu. Çevirdiği numara keşfedilmemişti. Umutla birlikte gücü de yerine geldi ve Aiguil-

lette Kalesinin karşısında yükselen karanlık kütlesine doğru yola koyuldu.

Birden kendini derin bir karanlıkta buldu. Koca bir cisim kalenin manzarasını engelliyordu. Bu teknelerden biriydi ve son hızla gelip ona çarptı. Bir tayfa güverteden aşağı eğildi.

"Bir şamandıra bu," dedi o da.

Sandal yoluna devam etti. Maalesef sahte şamandıraya çarpan bir kürek onu devirdi ve kaçak gözden kaybolmayı akıl edene kadar, kel kafası suyun üstünde göründü.

"Yakaladık onu!" diye haykırdı gemiciler. "Ha gayret!"

Jean suya daldı ve düdükler dört bir yana dağılmış tekneleri çağırırken, Lazaret Kumsalı tarafındaki sularda yüzdü. Bu şekilde randevu yerinden uzaklaşıyordu, zira kumsal büyük koya girince sağda yer alırken, solunda Brun Burnu uzanıyordu. Fakat kaçış planıyla en alakasız tarafa yönelerek düşmanlarını aldatmayı umuyordu.

Oysa Marsilyalının belirlediği yere ulaşmış olması lazımdı. Jean Morénas zıt yöne birkaç kulak attıktan sonra geriye döndü. Etrafında tekneler karşılaşıyordu. Görülmemek için her an dalmaya hazır olması gerekiyordu. Neticede ustaca manevraları sayesinde peşindekileri kandırdı ve doğru istikamette uzaklaşmayı başardı.

Artık çok geç değil miydi? Doğa güçleri ve insanlara karşı verdiği uzun mücadeleden yorgun düşen Jean kendini bitkin hissediyordu. Gücü tükenmişti. Birçok kez gözleri kapandı ve başı döndü. Elleri defalarca gevşedi ve ağırlaşan ayakları dipsiz uçuruma battı...

Hangi mucizenin eseri olarak karaya vardığını kendi de söyleyemezdi. Lakin yine de vardı. Ansızın

sağlam toprağı hissetti. Ayağa kalkıp birkaç titrek adım attı, kendi çevresinde döndü ve dalgaların ulaşamayacağı bir noktada baygın düştü.

Kendine geldiğinde, bir adam üstüne eğilmiş ve dudaklarına, içinden birkaç damla alkol akan bir mataranın ağzını dayamıştı.

Kendine geldiğinde, bir adam üstüne eğilmişti...

VII

Toulon'un doğusunda yer alan, orman ve dağlarla kaplı, akarsu yarıklarıyla çizili topraklar firariye birçok kurtuluş şansı sunuyordu. Artık karaya çıktığına göre, özgürlüğüne tam olarak kavuşacağını ümit edebilirdi. Bu açıdan rahatlayan Jean Morénas içinde cömert hamisinin esinlediği merakın doğduğunu hissetti. Maksadını kestiremiyordu. Marsilyalının gelip zindandan seçtiği gözü pek, azimli, sağlam ve becerikli birine mi ihtiyacı vardı? Eğer öyleyse, Jean Morénas her türlü şüpheli teklifi reddetmeye kesin kararlı olduğundan, yanlış hesap yapmıştı.

"Kendinizi daha iyi hissediyor musunuz?" diye sordu Bay Bernardon, kaçağa kendini toplayacak zaman bıraktıktan sonra. "Yürümeye gücünüz var mı?"

"Evet," dedi Jean ayağa kalkarken.

"O halde sizin için getirdiğim şu köylü kıyafetini giyin. Sonra da yola koyulalım! Kaybedecek bir dakikamız bile yok."

İki adam işlek patikalardan kaçınıp, sessizliğin ortasında bir araba veya ayak sesi yankılandığı anda kendilerini çukur ya da fundalıklara atarak maceralı kaçışlarına kırsalda devam etmişlerdi ve saat akşam on bir olmuştu bile. Firarinin kılığı onu tanınmaz kılsa da, üstündeki Provence kıyafetinde eğreti bir taraf olabileceği için, fazla dikkatli bir teftişten çekiniyorlardı.

Jean Morénas'ın ilk alarm topundan itibaren ayakta olan jandarma tugayları yanı sıra yoldan geçen herhangi birinden de korkması lazımdı. Güvenlik kaygısı ve kaçak bir forsanın yakalanmasını sağlayana hükümetin verdiği ödül köylülerin bakışını keskinleştiriyor, bacaklarının hızını, kollarının kuvvetini artırıyordu. Zincirlerinin ağırlığına alışık olsa da, ayağını biraz sürüyen, yüzündeki huzursuz ifadenin ele verdiği her kaçak tanınma tehlikesiyle karşı karşıyaydı.

İki adam üç saatlik yürüyüşün ardından Bay Bernardon'un işareti üzerine durdular. Marsilyalı omzunda taşıdığı çantadan, Jean'ın sık bir çalılığın korumasında oburca yalayıp yutacağı birkaç parça yiyecek çıkardı.

"Şimdi uyuyun," dedi, kısa yemek bitince. "Daha gidecek çok yolunuz var, gücünüzü dikkatli harcamanız lazım."

Jean daveti yineletmedi ve yere uzanıp ağır bir uykuya gömüldü.

Bay Bernardon onu uyandırdığında gün doğmuştu. İkisi de hemen yürümeye koyuldular. Artık tarlalardan ilerlemek söz konusu değildi. Bundan böyle saklanmadan ama mümkün olduğunca az göze çarpmaya özen göstererek ve insanların bakışlarından kaçınmadan ama onları yakından incelemelerine de müsaade etmemeye çalışıp yola devam etmek en doğrusuydu.

Bay Bernardon ve Jean Morénas uzun zamandır yürüyorlardı ki, forsa birçok nal sesi duyar gibi oldu. Yola hâkim olmak için bir tepeye çıktı, fakat yolun eğimi herhangi bir şey görmesini engelledi. Mamafih yanılmış olamazdı. Kulağını toprağa dayayarak dikkatini çeken gürültüyü tanımaya uğraştı.

Ayağa kalkamadan, Bay Bernardon üstüne atılmıştı bile. Jean'ı tek hamlede sımsıkı bağlayıp ağzını tıkadı.

Aynı anda yola iki jandarma süvarisi çıktı. Şaşkın tutsağını sağlamca tutan Bay Bernardon'un hizasına geldiler. İkisinden biri Marsilyalıya seslendi:

"Hey, sen! Ne oluyor burada?"

"Firari bir forsa, efendim, kaçak bir mahkûm yakaladım," diye cevap verdi Bay Bernardon.

"Vay canına!.." dedi jandarma. "Bu gece kaçan mı?"

"Kuvvetle muhtemel. Her halükârda, o veya bir başkası olsun, neticede yakaladım işte."

"İyi bir ikramiye hak ettiniz, arkadaş!"

"Reddedecek değilim. Ayrıca üstündekiler mahkûm giysisi değil. İlaveten onlar da bana verilsin."

"Bize ihtiyacınız var mı?"

"Aslında yok! Sımsıkı bağlı zaten, tek başıma götürebilirim!"

"Çok iyi," diye yanıtladı jandarma, "hoşça kalın öyleyse, iyi şanslar!"

Jandarmalar uzaklaştı. Gözden kaybolduklarında, Bay Bernardon yol kenarındaki bir ağaçlıkta durdu. Jean Morénas'ın bağları bir anda çözüldü.

"Serbestsiniz," dedi yoldaşına, batı istikametini göstererek. "Bu yolu izleyin. Gayret ederseniz, bu gece Marsilya'da olabilirsiniz. Eski limanda *Marie-Magdeleine*'i bulun, Şili, Valparaiso'ya gitmek üzere yüklenmiş üç direkli bir tekne. Kaptanın haberi var. Sizi gemisine alacak. Adınız Jacques Reynaud. İşte, aynı adı taşıyan belgeler. Altınınız da var. Kendinize yeni bir yaşam kurmaya çalışın. Elveda."

Bay Bernardon, Jean Morénas cevap vermeye vakit bulamadan, ağaçların arasında kaybolmuştu. Kaçak yol kenarında yalnızdı.

VIII

Açıklanamaz macerasının sonucundan şaşkın halde donakalan Jean Morénas uzun müddet kımıldamadan durdu. Koruyucusu, firarına yardım ettikten sonra, niye kendisini yüzüstü bırakmıştı? Bilhassa niye bu yabancı, bir hükümlünün kendisiyle özel bir alakası olmayan akıbetiyle ilgileniyordu? Adı neydi acaba? Jean kurtarıcısının ismini sormayı dahi düşünmediğini fark etti.

Bu dikkatsizliğin çaresi olmadığı gibi, neticede pek bir önemi de kalmamıştı. Mühim olan uzun zamandır kemiklerini ezen zincirleri daha fazla sürüklememekti. Gerisi bilahare açıklığa kavuşur ya da hiç kavuşmazdı. Her halükârda, kesin olan şey, cebinde altın ve nizami belgelerle ıssız bir yolun kenarında yalnız olması ve özgürlüğün sarhoş edici havasını solumasıydı.

Jean Morénas yeniden yürümeye koyuldu. Marsilya tarafına gitmesi söylenmişti. Onun için hiç düşünmeden Marsilya'ya yöneldi. Ama daha ilk adımlarda durdu.

Marsilya, *Marie-Magdeleine*, Valparaiso, Şili, yeni bir hayat kurmak, bu türden şarkılar! Özgürlüğü uzak diyarlarda kendine "yeni bir hayat kurmak" için mi o kadar çok istemişti? Hayır, hayır! Uzun mahkûmiyeti boyunca sadece tek bir yerin, Sainte-Marie-des-Maures'un, dünyada tek bir varlığın, Marguerite'in

hayalini kurmuştu. Zindanı o kadar acımasız, zincirlerini o denli ağır kılan şey kasabasına duyduğu hasret ve Marguerite'in hatırasıydı. Ve şimdi onları tekrar görmeyi bile denemeden çekip gidecek miydi? Hadi canım! Belkemiğini forsa bekçilerine dönmeyi tercih ederdi!

Hayır, kasabasını yeniden görmek, annesinin mezarı başında diz çökmek ve özellikle, özellikle Marguerite'le görüşmek, ne pahasına olursa olsun yapması gerekenler bunlardı. Genç kızın karşısına çıkınca, vaktiyle eksik olan cesareti bulacaktı. Konuşup açıklayacak, masumiyetini kanıtlayacaktı. Marguerite artık çocuk değildi. Şimdi onu sevebilirdi. O zaman Jean onu kendisini izlemeye ikna ederdi. Önünde ne güzel bir gelecek açılırdı! Şayet terdi olur da onu sevmezse, ne olacağı fark etmezdi. Bunun hiç önemi kalmazdı.

Jean büyük yoldan ayrılıp karşısına ilk çıkan patikaya saparak, kuzeye yöneldi. Ama çok geçmeden, teşebbüsünde başarıya ulaşma arzusuyla ihtiyatı yeniden ele alıp tekrar mola verdi. İçinden geçtiği yöreyi iyi tanıyordu, çocukluğunda orada öyle çok dolaşmıştı ki, erişmek istediği amacın fazla uzak olmadığını biliyordu. İki saat içinde Sainte-Marie-des-Maures'da olabilirdi. Daha ilk adımda tutuklanma tehlikesi dolayısıyla, gecenin karanlığı çökmeden giriş yapmamak önemliydi.

Jean o yüzden kırsalda oyalandı ve ancak uzun bir uyku çekip bir kır kahvesinde güçlendirici bir yemek yedikten sonra, alacakaranlıkta gerçekten yola koyuldu.

Çan saat dokuzu çalıyordu. Sainte-Marie-des-Maures'un evlerine vardığında karanlık derindi. Daracık, ıssız ve sessiz sokaklardan, kimse tarafından görülmeden, Sandre Dayı'nın hanına kadar süzüldü.

Daracık, ıssız ve sessiz sokaklarda, kimse tarafından görülmedi.

İçeri nasıl girecekti? Kapıdan mı? Elbette hayır. Büyük salonda kim olduğunu, kapının ardında bir düşmanla karşılaşıp karşılaşmayacağını biliyor muydu ki? Üstelik han hâlâ Marguerite'e mi aitti? Onca yıl zarfında başka birinin eline geçmiş olamaz mıydı?

Neyse ki içeri girmek için kapıdan daha iyi ve güvenli bir yol biliyordu.

Provence'ta görkemli evlerin, sakinlerine, kimseye görünmeden girip çıkma imkânı sağlayan gizli geçitlere sahip olması nadir değildi. Duruma göre az ya da çok zekice yapılmış bu "dalgalar" kuşkusuz o bölgeyi kan ve ateşe boğan din savaşları sırasında düşünülmüştü. O karışık dönemlerin çağdaşlarının icabında düşmanlarından kaçmak için çareler aramalarından doğal bir şey olamazdı.

Sandre Dayı'nın hanının, kuşkusuz sahibinin dahi bihaber olduğu sırrını Jean ve Marguerite oyunları sırasında tesadüfen keşfetmiş ve onu bilen yegâne kişiler olarak hiç kimseye açık etmemişlerdi. Büyüyünce onlar da unutmuşlardı, öyle ki Jean onu kullanmaya ihtiyaç duyduğunda mekanizmasını tamamen çalışır vaziyette bulacağını ummakta haklıydı.

Sır büyük salondaki şöminenin dibinin hareketli olmasında yatıyordu. Şömine taşradaki birçok binadaki gibi birçok kişinin sığabileceği kadar büyük, bir hayli geniş ve derindi – ufacık ocak sadece ortasını işgal ediyordu. Dip kısmı, birkaç desimetrelik bir aralığın ayırdığı iki tane kocaman, paralel dökme demir plakadan oluşuyordu. Bu iki plaka hareketliydi ve uygun bir şekilde çevrilen bir kulpun yardımıyla hafifçe döndürülebiliyordu. Yani asla şüphe edilmeyen bu sırra vakıf herkes oradan faydalanmak suretiyle iki levha arasındaki boşluğa girebilirdi. Sonra, evvela geçişe izin vermiş olan plaka kapanıp ikincisi aralanarak, içerden dışarı, dışarıdan içeri geçilebiliyordu.

Jean evin çevresini dolaştı ve elini duvarın sathında gezdirerek, fazla zahmet çekmeden dış plakayı buldu. Birkaç dakikalık araştırma, gerekli yönde çevirdiği kulpu saptamasına yetmişti. Gerçekten de hiç-

bir şey değişmemişti. Kulp işini gördü ve plaka, itmenin etkisi altında, boğuk bir gürültüyle açıldı.

Jean aralıktan içeri girip onu kapattı ve derin bir nefes aldı.

Giderek artan bir ihtiyatla davranmak gerekiyordu. İç plakadan ışık süzülüyor ve büyük salondan sesler geliyordu. Han henüz uykuya çekilmemişti. Kendini göstermeden önce kiminle karşılaşılacağının bilmesi lazımdı.

Maalesef Jean kulağını levhaya dayasa da bu konuda hiçbir şey fark edemedi. Sabırsızlandığı için, her türlü riski göze alarak plakayı aralamaya karar verdi...

Tam o anda, büyük bir hengâme koptu. İlkin ıstırap dolu, yürek parçalayıcı bir imdat çığlığı duyuldu, onu hemen bir nevi hırıltı takip etti, sonra da kapışan iki güreşçinin çıkardıklarına benzer, demirci körüğünü andıran solumalar ve devrilen bir mobilyanın gürültüsü işitildi.

Jean, kısa bir an tereddüt ettikten sonra kulpa bastırdı. İç plaka döndü ve hanın müşterek salonunu baştan sona açığa çıkardı.

Jean tam ileri atılacağı esnada, gözünün önünde beliren sahneden dehşete kapılarak, şömineyi dolduran karanlık ve ocakta kalmış birkaç bağ çubuğunun dumanının koruması altında geriledi.

IX

Salonun ortasını kaplayan ağır masada bir adam oturuyor ve arkasında ayakta duran başka biri var gücüyle boğazını sıkıyordu. Boğazından yakalandığını hissedince ilkin çığlık atıp ardından hırıltılar çıkaran kişi birincisiydi. Rakibini yenmek için kendini parçalayan bir atletinkini andıran boğuk solumalarsa ikincinin göğsünden geliyordu. Mücadele sırasında bir sandalye devrilmişti.

Oturan adamın önündeki mürekkep hokkası ve mektup kâğıtları, düşmanı tarafından gafil avlandığında yazmakta olduğunu gösteriyordu. Elinin altında, masanın üzerinde duran aralık bir çantanın başka sayfalarla dolu olduğu fark ediliyordu.

Sahne ancak bir dakika sürmüştü ki son buldu. Oturan adam çırpınmayı bırakmış ve katilin solumasından başka bir şey duyulmaz olmuştu. Zaten sahne daha fazla uzayamazdı. Kurbanın çığlığı işitilmişti. Dışarıda hareket vardı. Jean, hanın birinci katındaki, ahşap bir sahanlık görevi gören ve büyük salondan başlayan bir merdivenle ulaşılan odanın karo döşemelerine şiddetle çarpan iki çıplak ayağın sesini işitti. Yukarıda biri ayaklanmıştı. Bir saniye sonra kapı açılacak ve bir tanık içeri girecekti.

Katil tehlikeyi anladı. Elleri gevşedi ve kurbanın cansız başı masanın üstüne düşerken, çantaya dalıp bir deste banknot çıkardı. Sonra adam geriye sıçraya-

rak, merdiven altına açılan ve mahzene inen küçük bir kapıda kayboldu.

Bir saniye yüzü ışıkta göründü. Şaşkınlıktan donakalan Jean Morénas'ın dehşet içinde onu tanıması için daha fazlası gerekmedi.

O adam masum kürek mahkûmunun zincirlerini kırmış, ona altın vermiş, onu koruyup Sainte-Maries-Maures'a birkaç kilometre mesafeye kadar kırsalda rehberlik etmiş olan şahıstı. Görünüşünü değiştirmeyi denediği takma saç ve sakalı çıkarmış olması nafileydi. Gözleri, alnı, ağzı, burnu ve beden yapısı yerindeydi ve Jean bu hususta yanılıyor olamazdı.

Ama takma saç ve sakalını çıkarmasının daha şaşırtıcı ve kaygılandırıcı bir sonucu oldu. Jean, doğal görünümüne dönmüş ve hem kurtarıcı hem de katil olduğu açığa çıkmış bu adamda, vaktiyle ortadan kaybolan, on beş yıldır görmediği ağabeyini tanımanın hayretini yaşıyordu!

Hangi esrarengiz sebepten ötürü ağabeyi ve kurtarıcısı tek ve aynı kişiydi? Ne gibi şartlar dolayısıyla Pierre Morénas tam da o gün Sandre Dayı'nın hanında bulunuyordu? Hangi sıfatla oradaydı? Cinayetine mekân olarak niye orayı seçmişti?

Jean'ın zihninde bu sorular üşüşüyordu. Yaşanan olaylar bu soruların cevabını kendiliğinden verdi.

Katil ortadan henüz yok olmuştu ki, birinci katta bir kapı açıldı.

Ahşap sahanlıkta, yanında gecelikleri içinde itişip kakışan iki çocuk ve kucağında çok küçük üçüncü bir tane bulunan genç bir kadın belirdi. Jean, Marguerite'i tanıdı. Çocuklarıyla beraber Marguerite!.. Onun oldukları aşikârdı!.. Kendisinden uzakta, masum olmasına rağmen zindanda çürüyen o adamdan vazgeçmişti yani? Zavallı Jean boşa umut ettiğini hemen anladı.

"Pierre!.. Pierre'ciğim!.." diye seslendi genç kadın endişeden titreyen bir sesle.

Birden masaya devrilmiş bedeni fark etti. "Aman Tanrım!.." diye mırıldandı ve küçük çocuğu kucağında, ağlayarak itişen diğer ikisi peşinde, süratle aşağı indi.

Boğulan adama koşup kafasını kaldırdı ve rahatlayarak göğüs geçirdi. Olan bitenden hiçbir şey anlamıyordu, ama korktuğuna nazaran her şey daha iyiydi. Ölü adam kocası değildi.

Aynı anda dış kapıya sertçe vuruldu ve dışarıdan bir sürü ses işitildi. Marguerite, tehlike tehdidi hissettiğinde inine yakınlaşan bir hayvan gibi korkuyla merdivene doğru geriledi ve iki çocuğu eteğine yapışmış, üçüncüsü hâlâ kucağında, ilk basamakta dikildi.

Bulunduğu yerden mahzen kapısını göremiyordu. O yüzden kapının aralandığını ve Pierre Morénas'ın açıklıktan, hayvani bir korkuyla beti benzi atmış başını uzattığını fark etmedi. Buna karşın Jean sahnenin tamamına hâkimdi: Ölü adam, geri çekilen Marguerite ve çocukları, gizlenen ve cinayete karşılık cezanın tehdidini ensesinde hisseden ağabeyi Pierre – bir katil! Beynine düşünceler kasırga gibi hücum etti. Anladı.

Pierre'in mevcudiyeti, işlediği ağır suç ve Sandre Dayı cinayetinin yarım yamalak soruşturulup suçlanması geçmişi aydınlatıyordu. O günkü ve eski katil aynı kişiydi, masum forsa suçlu kardeşi yerine bedel ödemişti. Sonra, zaman facianın etkisini azaltınca, Pierre geri gelmiş, Marguerite tarafından sevilip okşanmış ve forsa bekçilerinin yoğun baskısı altında umudunu yitiren zavallının mutluluğunu ikinci bir kez mahvetmişti.

Ama tüm bunlar bitecekti! Bu kepazelik yığınını yıkması ve uğradığı tüm eziyetlerin intikamını bir seferde alması için, Jean'ın sadece tek bir kelime söylemesi kâfiydi. Bir kelime mi?.. O bile gerekmiyordu. Susup geldiği gibi sessizce ortadan yol olması yeterliydi. Katil kaçamazdı. Köşeye sıkışmıştı. Pek yakında o da zindanla tanışacaktı...

Ya sonra?..

Jean bu sözcüğü alaycı bir itirazcı kulağına fısıldamış gibi duydu. Evet, sonra ne olacaktı hakikaten? Pierre ve Jean'ın her ikisi de kürek mahkûmu kıyafetlerini giydikleri zaman ne olacaktı? Yitirdiği mutluluğuna kavuşacak mıydı? Ne yazık ki hayır! Marguerite onu daha çok, o sırada iğrenç bir korkuyla titreyen adamı daha mı az sevecekti? Çünkü zavallı kadın, kocasını tüm benliğiyle seviyordu. Pierre'e seslendiğinde, sesi aşkını haykırmıştı. Şimdiki tavrı da hâlâ bunu ifade ediyordu. Orada dikilip çocuklarını kollarıyla sarmalamış, yuvanın girişini meçhul ama sezgisel bir tehlikeye karşı savunmak ister gibi, bedeniyle merdiveni tıkamıştı.

Ne olacaktı, peki?.. İntikam ona imkânsız mutluluğunu geri mi verecekti? Marguerite'i de umutsuzluğa gömmekten kurtaracak mıydı? Yapacak daha iyi bir şey yok muydu? Taptığı kadını mutlu yaşam hülyasına bırakıp ıstırabı, maalesef çok uzun zamandır alışık olduğu acıyı kendine saklayamaz mıydı? Acıklı kaderi nasıl daha iyi kullanılabilirdi? Artık bir hiçti ve asla başka bir şey olamazdı. Önündeki yol tıkalıydı ve ümit etmesini sağlayacak hiçbir şey yoktu. İşe yaramaz varlığı zaten kalbine sahip olan, hayatı ve mutluluğu onunki olacak bir başkasının selametine adanmaktan daha iyi nasıl kullanılabilirdi?..

Bu arada dışarıda curcuna kopuyordu. Zorlanan kapı sonunda açıldı. Dört beş adam içeri girip kurbana koşarak yüzünü kaldırdılar.

"Aman Tanrım!" diye haykırdı içlerinden biri. "Üstat Cliquet bu!"

"Noter!" diye bağırdı bir diğeri.

Telaşlanmışlardı. Üstat Cliquet masanın üstüne yatırıldı. Göğsü hemen şişti ve derin bir iç çekti.

"Tanrı'ya şükür!" dedi bir köylü. "Ölmemiş!"

Yüzüne soğuk su serpilen noter gözlerini açmakta gecikmedi. Jean üzgün üzgün göğüs geçirdi. Cinayet tamamına ermediği ve kurban hayatta kaldığı için katil sadece zindanı boylayacaktı. Oysa Jean darağacını tercih ederdi.

"Sizi bu hale kim getirdi, Üstat Cliquet?" diye sordu bir köylü.

Güç bela nefesine kavuşan noter bunu bilmediğini ifade eden bir el hareketi yaptı. Gerçekten de kendisine saldıranı görmemişti.

"Arayalım!" diye önerdi bir başkası.

Aslında uzun süre aramaları gerekmeyecekti. Suçlu uzakta değildi ve zaten kendini aptalca ele verecekti.

Sahiden de tarlaların yolunu tutmak için ilk kargaşadan faydalanmayı düşünen Pierre sığındığı yerin küçük kapısını biraz daha açmış ve hızlanmaya hazır vaziyette şimdiden salonun karo döşemesine adım atmıştı. Geçerken yakalanacağına hiç kuşku yoktu. Ve bundan sıyrılsa bile, kaçınamayacağı başka bir tehlike daha vardı. Mecburen, yerinden ayrılmamış olan ve mermer gibi hareketsiz duran Marguerite'in önünden geçmesi lazımdı. Genç kadın o zaman her şeyi anlayacaktı.

Aynı zamanda Marguerite'in mutluluğu da kurtulmadıktan sonra, suçluyu kurtarmak önemsiz bir şey-

di. O yüzden, kendini vermiş olduğu kişiyi sevmeye devam edebilmesi, olayı bilmemesi, hiç öğrenmemesi gerekiyordu... Kim bilir? Belki de artık çok geçti... Belki de esrarengiz bir dehşetin soldurduğu o alnın arkasında çoktan bir şüphe doğmuştu...

Jean şömine davlumbazının sağladığı karanlıktan birdenbire çıkarak, salonun ışığında ilerledi. Herkes derhal onu tanıdı: Şaşkınlıktan fal taşı gibi açılmış gözlerini üzerine diken Pierre ve Marguerite, yüzlerinde hem geçmişin süregelen sıcak duygularını hem de bir forsanın ister istemez yarattığı alt edilmez dehşetten oluşan karmaşık bir ifade taşıyan beş köylü...

"Boşuna aramayın," dedi Jean. "Bunu yapan benim."

Kimse tek laf etmedi. Söylediğine inanılmadığından değil. Tersine, itiraf akla yatkındı, zira bir kere öldüren biri bunu tekrar yapabilirdi. Fakat o denli beklenmedik bir şeydi ki, şaşkınlık herkesin soluğunu kesiyordu.

Mamafih sahnenin ayrıntıları değişmişti. Pierre şimdi kapının dışında tam olarak görünüyor ve kimse ona dikkat etmezken varlığını fark etmemişe benzeyen Marguerite'e yaklaşıyordu. Yüzü mutluluk ve nefretten aydınlanan genç kadın doğrulmuştu. Zihninden şöyle bir geçen şüphenin doğar doğmaz yok olduğunu görmenin mutluluğu; itiraf ettiği suçun o iğrenç düşünceye kapılmasına sebep olduğu kişiye duyduğu nefret.

Jean yalnızca Marguerite'e bakıyordu.

Genç kadın yumruğunu ona doğru uzattı.

"Alçak!.." diye bağırdı.

Jean cevap vermeksizin kafasını çevirdi ve kollarını üstüne çullanan sert yumruklara sundu. Onu sürüklediler.

"Alçak!.." diye bağırdı.

Sonuna kadar açık kapıdan Jean'ın tutkuyla baktığı siyah bir dikdörtgen görünüyordu. Bu karanlık fonda zalim ve hoş bir tablo onun için kesin çizgilerle belirmişti. Bu, mavi, amansız göğün altında güneşten yanmış bir iskeleydi. Ve iskelede, ağır yükler

taşıyan, ayakları zincirli adamlar kol geziyordu... Ama üzerlerinde göz kamaştırıcı bir hayal parlıyordu, kucağında ufak bir çocuk taşıyan genç bir kadının hayali...

Jean, gözleri o hayale sabitlenmiş halde, gecenin içinde gözden kayboldu.

EBEDİ
ÂDEM

Zartog Sofr-Ai-Sr –yani "Sofr soyunun yüz birinci kuşağının üçüncü erkek temsilcisi doktor"– Hars-Iten-Schu'nun –başka bir deyişle "Dört-Deniz-İmparatorluğu"nun– başkenti Basidra'nın ana caddesini ağır adımlarla arşınlıyordu. Gerçekten de dört deniz, Tubélone veya kuzey, Ehone ya da güney, Spone veya doğu ve Mérone ya da batı denizleri, uç noktaları (okurun bildiği ölçülerle) dört derece doğu ve altmış iki derece batı boylamlarına, elli dört derece kuzey ve elli beş derece güney enlemlerine erişen bu son derece düzensiz ve geniş ülkeyi sınırlıyordu. Denizlerin enginliğine gelince, hepsi birbirine kavuştuğuna ve kıyılarının herhangi birinden ayrılıp hep dümdüz ileri seyreden bir denizci mecburen tam karşı kıyıya ulaştığına göre, yaklaşık olarak nasıl hesaplanmalıydı? Zira bütün yeryüzünde Hars-Iten-Schu'dan başka kara yoktu

Sofr ağır adımlarla yürüyordu, çünkü her şeyden önce hava çok sıcaktı: Kavurucu mevsime giriliyordu ve Spone-Schu ya da doğu denizi kıyısında, ekvatorun yirmi dereceden az kuzeyinde yer alan Basidra'da, o sırada doruk noktasına ulaşmış güneşten korkunç bir ışın çağlayanı dökülüyordu.

Fakat bilgin Zartog Sofr'un adımlarını yorgunluk ve sıcaktan ziyade düşüncelerinin ağırlığı yavaşlatıyordu. Eliyle dalgın bir halde alnını silerken, içlerin-

den biri sayılmaktan gurur duyduğu çok sayıda güzel konuşma ustası hatibin muhteşem bir şekilde imparatorluğun kuruluşunun yüz doksan beşinci yıldönümünü kutladıkları oturumu hatırlıyordu.

Bazıları tarihi, yani bütün insanlığın tarihini anlatmıştı. Başlangıçta birbirinden habersiz çok sayıda vahşi kabile arasında bölünmüş olan Mahart-Iten-Schu'yu, Dört-Deniz-Ülkesi'ni gözler önüne sermişlerdi. En antik gelenekler bu ilkel topluluklara dayanıyordu. Daha önceki hadiseleriyse kimse bilmiyordu ve doğa bilimleri geçmişin nüfuz edilemez karanlıklarında zayıf bir ışık fark etmeye ancak başlıyordu. Yine de bu uzak zamanlar, ilk temel bilgileri o eski ve dağınık kabilelere dair muğlak kavramlardan oluşan tarih eleştirisinin gözünden kaçıyordu.

Mahart-Iten-Schu'nun daha doğru ve bütünlüklü olan tarihi, sekiz bin yıldan fazla bir süredir evvela bireyler, sonra aileler ve nihayet kabileler arasındaki çatışma ve savaşlardan başka bir şey anlatmıyordu. Çağlar boyu her canlı varlığın, küçük ya da büyük her topluluğun yegâne amacı, rakipleri üzerinde tahakküm sağlamak ve muhtelif, çoğu zaman birbirine zıt yollarla kanunlarına boyun eğdirmeye çabalamaktan ibaretti.

Bu sekiz bin seneden beri, insanların anıları biraz belirginleşmişti. Mahart-Iten-Schu yıllıklarının genel olarak böldükleri dört dönemin ikincisinin başında, efsane, tarih adını tam anlamıyla hak etmeye başlıyordu. Zaten ister tarih ister efsane olsun, anlatıların konusu pek değişmiyordu: Daima cinayet ve katliamlar söz konusuydu – üstelik bunlar artık kabileler değil halklar arasında yaşanıyordu; öyle ki, ikinci dönem genel hatlarıyla birinciden çok da farklı değildi.

Yaklaşık altı yüzyıl sürdükten sonra ancak iki yüz sene evvel son bulan üçüncü dönem için de aynı şey geçerliydi. Belki daha feci olan, sayısız ordular halinde gruplaşmış insanların dinmek bilmez bir azgınlıkla toprağı kanlarıyla suladıkları üçüncü dönemdi.

Gerçekten de Zartog Sofr'un Basidra'nın ana caddesini izlediği günden sekiz asra yakın bir süre önce insanlık kendini büyük karışıklıkların eşiğinde bulmuştu. O sırada silahlar, ateş ve şiddet şimdiden kaçınılmaz eserlerinin bir kısmını tamamlamıştı. Zayıflar güçlüler karşısında ezilmiş, Mahart-Iten-Schu'da yaşayan insanlar, her birinde, zamanın eski galip ve mağluplar arasındaki farkları yumuşattığı üç homojen ulus meydana getirmişlerdi. Bu milletlerden biri komşularını egemenliği altına almaya girişmişti. Mahart-Iten-Schu'nun ortasına doğru yerleşmiş Andarti-Ha-Sammgor'lar ya da Bronz-Yüzlü-İnsanlar ateşli ve çabuk üreyen ırklarının, içinde boğulduğu sınırlarını genişletmek için insafsızca savaştılar. Yüzlerce yıllık çarpışmalar pahasına, Andarti-Mahart- Horis, yani Karlar-Ülkesi-İnsanları'nı ve imparatorlukları kuzey ve doğuya doğru yayılan Adarti-Mitra-Psul, yani Durağan-Yıldız-İnsanları'nı birbiri ardına yendiler.

Bu iki halkın son isyanının kan selinde boğulmasının üzerinden yaklaşık iki yüzyıl geçmiş ve dünya nihayet barış çağına girmişti. Bu tarihin dördüncü dönemiydi. Artık hepsi Basidra yasalarına boyun eğen, eski zamanın üç milletinin yerini tek bir imparatorluk almıştı; siyasi birlik ırkları kaynaştırma eğilimi gösteriyordu. Artık kimse Bronz-Yüzlü-İnsanlar, Karlar-Ülkesi ve Durağan-Yıldız-İnsanları'ndan bahsetmiyor, yeryüzü sadece tek bir halktan, diğerlerinin hepsini kapsayan Andarti-Iten-Schu, yani Dört-Deniz-İnsanları'ndan oluşuyordu.

Ancak bu iki yüzyıllık barışın ardından, beşinci bir dönem baş gösteriyor gibiydi. Bir süredir nereden çıktığı meçhul bazı can sıkıcı söylentiler dolaşıyordu. Bunların, çoktan yitirildiği düşünülen, atalardan kalma anıları insanların ruhlarında canlandırmak isteyen düşünürlerden kaynaklandığı anlaşıldı. Eski ırk duygusu yeni sözcüklerle nitelenen yeni bir biçim altında diriliyordu. "Atacılık", "bağ", "millet" gibi kavramlardan sık sık söz ediliyordu – bir ihtiyaca cevap veren, hepsi yakın zamanda türetilmiş bu kelimeler yurttaşlık haklarında hemen yer edinmişti. Köken, fiziki görünüm, ahlaki eğilim, çıkar ya da sadece bölge ve iklim ortaklığına dayanan, yavaş yavaş büyüyen ve kıpırdanmaya başlayan gruplaşmalar beliriyordu. Bu yeni gelişme neye dönüşecekti? İmparatorluk henüz kurulmuşken dağılacak mıydı? Mahart-Iten-Schu eskisi gibi çok sayıda ulusa mı bölünecek ya da en azından, birliği muhafaza etmek için yine, binlerce yıl boyunca dünyayı toplu mezara çeviren dehşet verici kıyımlara mı başvurmak gerekecekti?

Sofr bir baş hareketiyle düşüncelerinden sıyrıldı. Geleceği ne o ne de bir başkası biliyordu. Belirsiz olaylar için önceden üzülmeye ne lüzum vardı? Zaten bu tüyler ürpertici varsayımlara kafa yormanın zamanı değildi. Halihazırda her şey neşe vericiydi ve sadece Hars-Iten-Schu'nun, asası dünyayı muzaffer geleceklere götüren on ikinci imparator yüce Mogar-Si'nin büyüklüğünü düşünmek gerekiyordu.

Üstelik bir zartog için sevinecek nedenler eksik değildi. Mahart-Iten-Schu'nun ihtişamını anlatan tarihçiden başka bir sürü bilim adamı, görkemli yıldönümü vesilesiyle, her biri kendi uzmanlık alanında in-

sanlık kültürünün bilançosunu çıkarmış ve yüzlerce yıllık çabasının insanlığı getirdiği noktayı göstermişti. Tarihçi insanlığın ilkel vahşiliğinden hangi yavaş ve dolambaçlı yoldan kurtulduğunu anlatarak belli ölçüde acıklı düşünceler telkin etse de, ötekiler dinleyicilerinin meşru gururlarını beslemişti.

Evet, gerçekten de dünyaya çıplak ve silahsız gelen insan ile bugünkü arasında yapılan kıyaslama hayranlık vericiydi. İnsanlık asırlar boyu, süregelen geçimsizlikler ve kardeş katili yapan kinlere rağmen, doğayla mücadeleye bir an bile ara vermemiş, zaferinin kapsamını durmadan genişletmişti. İlk başta yavaş olan muzaffer yürüyüşü, siyasi kurumların istikrarı ve bunun sonucu olan evrensel barışın bilim alanında muhteşem bir atılıma yol açması sayesinde, iki yüz senedir şaşırtıcı derecede hızlanmıştı. İnsanlık sadece kol ve bacaklarla değil, beyinle yaşamıştı; manasız savaşlarla tükenmek yerine düşünmüştü – ve bu yüzden son iki yüzyıl zarfında bilgiye ve maddenin ehlileştirilmesine doğru hep daha süratli adımlarla ilerlemişti...

Yakıcı güneş altında uzun Basidra Caddesi'ni takip eden Sofr zihninde genel hatlarıyla insanlık kazanımlarını çiziyordu.

İnsanlık ilkin –ki bu çok eski zamanların karanlığında kayboluyordu– düşünceyi tespit etmek amacıyla yazıyı icat etmişti; sonra –beş yüz seneden fazla bir süre önce– bir kereye mahsus dizilecek bir kalıp yardımıyla, yazılı metni sonsuz sayıda çoğaltıp yaymanın yolunu bulmuştu. Aslında bütün ötekiler bu icattan ileri geliyordu. Onun sayesinde beyinler sarsılmaya başlamış, herkesin aklı birbirine karışarak gelişmiş, keşifler teorik ve pratik bağlamda fevkalade artmış, artık sayılamaz olmuştu.

İnsan yeryüzünün derinliklerine nüfuz etmişti ve oradan cömert bir ısı kaynağı olan madenkömürü çıkarıyordu; suyun gizli gücünü açığa çıkarmıştı ve artık ağır katarları demir şeritler üzerinde buhar çekiyor ya da sayısız, güçlü ve hassas makineyi çalıştırıyordu; o makineler sayesinde bitkisel lifleri dokuyor, metalleri, mermer ve kayayı canı istediği gibi işleyebiliyordu. Daha az somut ya da en azından daha yavaş ve dolaylı kullanıma açık bir alanda, kademe kademe sayıların gizemini çözüyor ve matematiksel doğruların sonsuzluğunda hep daha ileriyi keşfediyordu. Sayılar sayesinde, düşüncesi gökyüzünü gözden geçirmişti. Güneşin, maiyetindeki yedi gezegeni alev alev yanan yörüngesinde sürükleyerek, kusursuz yasalar uyarınca uzayda dönen bir yıldızdan başka bir şey olmadığını biliyordu. Bazı işlenmemiş cisimleri, ilk halleriyle benzer hiçbir tarafı bulunmayan yeni cisimler oluşturacak şekilde birleştirme ve başka bazı cisimleri temel yapı maddelerine ayırma sanatına vakıftı. Sesi, ısıyı, ışığı tahlil etmek suretiyle yapısını ve kanunlarını belirlemeye başlıyordu. Elli yıl önce, ürkütücü belirtileri gök gürültüsü ve şimşek olan bu kuvveti ortaya çıkarmayı öğrenmiş ve hemen onu kölesi haline getirmişti; yazılı düşünceye daha şimdiden haddi hesabı olmayan mesafeler kazandıran bu esrarengiz etmen yarın sesi, kuşkusuz öbür gün de ışığı iletecekti... Evet, insan büyüktü, yakında bir gün efendisi olarak hükmedeceği uçsuz bucaksız evrenden daha büyük...

Bu durumda, gerçeğe tümüyle sahip olmak için geriye şu son sorunu çözmek kalıyordu: "İnsan, dünyanın efendisi, kimdi? Nereden geliyordu? Yorulmak bilmez gayreti hangi meçhul sona yöneliyordu?"

Zartog Sofr az evvel çıktığı tören sırasında tam da bu geniş konuyu ele almıştı. Elbette yalnızca şöyle bir değinmişti, zira böyle bir mesele halihazırda çözümsüzdü ve uzun müddet daha öyle kalacağına şüphe yoktu. Birkaç belli belirsiz ışık gizemi aydınlatmaya başlıyordu. Öncellerinin sabırlı gözlemleri ve kendi düşüncelerini kodlayıp sistemleştirerek canlı maddenin evrimi yasasına, şimdi küresel çapta kabul gören ve artık tek bir itirazla karşılaşmayan kanuna ulaştığında o ışıkların en güçlülerini yansıtan Zartog Sofr değil miydi?

Bu kuram üçlü bir temele dayanıyordu.

Her şeyden önce yerin derinliklerinin araştırıldığı gün doğan jeoloji bilimi, maden işletmeciliğindeki gelişmelerle mükemmelleşmişti. Yer kabuğu o kadar eksiksiz biliniyordu ki, yaşının dört yüz bin olarak saptanmasına cesaret ediliyordu. Bugünkü haliyle Mahart-Iten-Schu'nun yaşınınsa yirmi bin olduğu tahmin ediliyordu. Bu kıta daha önce, alttaki kaya tabakalarını tamamen kaplayan kalın deniz balçığı katmanının kanıtladığı gibi, deniz sularının altında uyukluyordu. Nasıl bir işleyişle dalgalardan dışarı fırlamıştı? Kuşkusuz soğuyan yerkürenin büzülmesi yüzündendi. Her ne olursa olsun, Mahart-Iten-Schu'nun su yüzüne çıktığı kesin addedilmeliydi.

Doğa bilimleri Sofr'a hayvanların kendi aralarındaki, bitkilerin de kendi aralarındaki yakın akrabalıklarını ortaya sererek sistemine iki başka temel daha sağlamıştı. Sofr daha ileri gitmişti: Var olan hemen hemen bütün bitkilerin atalarının bir deniz bitkisine dayadığını ve neredeyse tüm kara ve hava hayvanlarının deniz hayvanlarından türediğini apaçık bir şekilde ispat etmişti. Yavaş fakat kesintisiz bir evrimle, evvela yakın, ardından daha uzak yaşam şartlarına,

ilkel hayatlarının koşullarına yavaş yavaş uyum sağlamış aşama aşama, yeri ve göğü dolduran canlı biçimlerinin çoğunu doğurmuşlardı.

Maalesef bu dâhiyane teori dil uzatılamaz değildi. Hayvani ya da nebati cinsten canlı varlıkların denizde yaşayan atalardan gelmesi hemen hemen herkes için itiraz kabul etmez görünüyordu, ama herkes için burum böyle değildi. Suda yaşayan canlı türlerine bağlanması imkânsıza benzeyen birkaç bitki ve hayvan sahiden mevcuttu. Sistemin iki zayıf noktasından biri buydu.

İnsan –Sofr bunu saklamıyordu– öbür zayıf noktaydı. İnsan ile hayvanlar arasında hiçbir mukayese mümkün değildi. Elbette solunum, beslenme, hareket kabiliyeti gibi temel önemi bulunan özellik ve işlevleri aynıydı ve açıkça aynı şekilde gerçekleşiyor veya ortaya çıkıyordu, fakat uzuvların dış görünüm, sayı ve yetenekleri arasında aşılması imkânsız bir uçurum mevcuttu. Hayvanların büyük çoğunluğu birkaç halkası eksik bir zincirle denizden çıkmış atalarına bağlanabilse de, insana ilişkin böyle bir soy zinciri kurmak kabul edilemezdi. Evrim kuramının bütünlüğünü korumak için, suların sakinleri ile insanlar arasında ortak bir kökenin varlığını ortaya koyan bir hipotez tasarlamak gerekiyordu. Bu, öncesinde var olan herhangi bir varlığı ispat etmeyen bir köken olmalıydı.

Bir ara Sofr toprakta kendi tercihlerini destekleyen kanıtlar bulmayı ummuştu. Önerileri doğrultusunda, onun yönetimi altında, uzun yıllar boyu keşif kazıları yapıldı, ama ilham kaynağının beklentilerine taban tabana zıt sonuçlara ulaşıldı.

Her gün görülenlerle aynı ya da benzer bitki ve hayvanların çürümesiyle oluşmuş ince bir humus ta-

bakasını geçtikten sonra, geçmişin kalıntılarının tür değiştirdiği kalın balçık tabakasına ulaşılmıştı. Bu katmanda, mevcut flora ve faunadan eser yoktu, ama türdeşleri çoğunlukla Mahart-Iten-Schu'yu kuşatan okyanuslarda hâlâ yaşayan, sadece deniz canlılarına ait fosillerden muazzam bir yığın vardı.

Kıtanın, vaktiyle bu aynı okyanusların tabanını oluşturduğunu söyleyen yerbilimcilerin haklı olduklarından ve Sofr'un da çağdaş flora ve faunanın deniz kökenli olduğunu ileri sürerken haksız olmadığından başka hangi sonuca varmak lazımdı? Bu su ve kara canlıları, hilkat garibesi olarak addedilebilecek çok nadir istisnalar dışında izine rastlanan yegâne biçimler olduğuna göre, birbirlerinden türemiş olmalıydılar...

Ne yazık ki, sistemin genelleştirilmesi için, başka buluşlar da yapıldı. Humus tabakasının tüm kalınlığına, balçık çökeltisinin en yüzeydeki kısmına kadar yayılmış sayısız insan kemiği gün ışığına çıkarıldı. Bu iskelet parçalarının yapısında olağanüstü hiçbir şey yoktu ve Sofr bunlar arasında, varlıkları teorisini doğrulayan ara organizmalar aramaktan vazgeçmek zorunda kaldı: Bunlar insan kemiğinden başka bir şey değildi.

Bununla birlikte çok geçmeden epey dikkate şayan bir özellik tespit edildi. Kabaca iki ya da üç bin yıl önceye dayandırılabilecek kalıntılarda, kemik yığını ne kadar eskiyse, bulunan kafatasları da o kadar ufaktı. Buna karşın, bu evrenin ötesinde ilerleme tersine dönüyor ve o zamandan itibaren daha da geçmişe gidildikçe, kafataslarının kapasitesi ve dolayısıyla içlerinde bulunan beyinlerin büyüklüğü de artıyordu. En büyüğüne tam olarak, balçık katmanının yüzeyinde, zaten pek ender bulunan kalıntılar arasında rastlan-

dı. Bu kıymetli kalıntıların titiz bir incelenmesi, bu uzak dönemde yaşamış insanların daha o zaman, Zartog Sofr'un çağdaşları da dahil olmak üzere kendilerinden sonra gelenlerden çok daha üstün bir beyinsel gelişmişliğe erişmiş oldukları hususunda kuşkuya yer bırakmadı. Demek ki yüz altmış veya yüz yetmiş asır boyunca bariz bir gerileme ve ardından yeni bir ilerleme olmuştu.

Bu tuhaf gerçekler karşısında aklı karışan Sofr araştırmalarını daha da derinleştirdi. En ılımlı fikirlere göre çökeltisi en az on beş yirmi bin yıl gerektiren kalınlıktaki balçık tabakası baştan sona dikkatle incelendi. Onun ötesinde, eski bir humus katmanının cılız kalıntılarını bulmak gibi bir sürprizle karşılaşıldı. Humusun altında da yapısı araştırma mahalline göre değişiklik gösterebilen kayalar mevcuttu. Ama şaşkınlığı zirveye çıkaran şey, o esrarengiz derinliklerden, tartışmasız insan kökenli birkaç kalıntı sökülüp getirilmesi oldu. Bunlar insan kemikleri, silah, makine, çanak çömlek parçaları, bilinmeyen dilde yazılar, incelikle işlenmiş, bazen neredeyse hiç bozulmamış heykel biçiminde yontulmuş sert taşlar, zarif sütun başları ve benzeri şeylerdi. Bu keşiflerin tamamından, mantıken, yaklaşık kırk bin sene önce, yani nereden ve nasıl olduğu bilinmeksizin yeniden ortaya çıkışlarından yirmi bin yıl evvel, çağdaş ırkın ilk temsilcileri olan insanların aynı yerlerde daha önce de yaşamış ve gayet ileri bir medeniyet derecesine ulaşmış oldukları sonucuna varılıyordu.

Gerçekten de genel olarak kabul gören sonuç bu oldu. Ancak en az bir muhalif vardı.

O muhalif Sofr'tan başkası değildi. Dünyada ilk yaşayanların, ardıllarından yirmi bin yıllık bir uçurumla ayrılmış başka insanlar olduklarını kabul etmek ona

göre katıksız delilikti. O halde çok uzun süre önce yok olmuş, aralarında hiçbir bağ bulunmayan bu ataların torunları nereden geliyordu? Bu denli saçma bir varsayımı kabul etmektense ümitle beklemek daha iyiydi. Bu acayip olguların açıklanamamasından hiç açıklanamayacak olmaları sonucunu çıkarmamak gerekiyordu. Elbet bir gün anlaşılacaktı. O zamana kadar onları hiç hesaba katmamak ve kusursuz mantığı tamamıyla tatmin eden ilkelere bağlı kalmak daha uygundu.

Gezegende hayat, insandan önce ve sonra olmak üzere, iki evreye ayrılır: Birinci evrede, devamlı değişim halindeki yeryüzü bu sebeple yaşanmaz bir yerdir ve kimse yaşamaz. İkinci evrede yer kabuğu istikrarı sağlayan bir kohezyon derecesine ulaşmıştır. Nihayet sağlam bir alt katman oluşur oluşmaz yaşam da baş gösterir. Yaşam, en basit türlerle başlar ve sürekli daha da karmaşıklaşıp sonunda insana erişerek, sonuncu ve en mükemmel ifadesine kavuşur. İnsan yeryüzünde belirir belirmez, yükselişine başlar ve kesintisiz bir şekilde devam eder. Yavaş ama emin adımlarla, eksiksiz bilgi ve dünyanın mutlak hâkimiyetinden ibaret sonuna doğru yol alır...

İnançlarının hararetine kapılan Sofr evini geçmişti. Söylene söylene gerisingeri döndü.

"Ne yani!" diyordu kendi kendine. "İnsanın –kırk bin yıl önce– şimdi sahip olduğumuzdan daha üstün değilse bile kıyaslanabilir bir uygarlık seviyesine ulaştığını; bilgi ve kazanımlarının geriye en ufak bir iz bırakmadan, torunlarını, kendilerinden evvel kimsenin yaşamadığı bir dünyanın öncüleriymişler gibi her şeye tekrar ve temelden başlamaya zorlayacak şekilde yok olduğunu mu kabul edeceğiz?.. Ama bu, gele-

ceği yadsımak, gayretimizin boşa ve her gelişmenin dalgaların yüzeyindeki bir köpük kadar az güvenilir olduğunu iddia etmek demektir!"

Sofr evinin önünde durdu.

"Upsa ni!.. Hartchok!.. (Hayır, hayır!.. Hakikaten!..), Andart mir'hoë spha!.. (İnsan her şeyin efendisi!..)" diye mırıldandı, kapıyı iterken.

✶

Zartog biraz dinlendikten sonra iştahla yemek yedi ve günlük öğle uykusuna yattı. Ama evine dönerken aklına üşüşen sorular yakasını bırakmıyor ve uykusunu kaçırıyordu.

Doğanın yöntemlerinin mükemmel birliğini ispatlamayı çok arzu etse de, köken ve insanın oluşumu meselesi ele alındığında, sisteminin ne kadar zayıf olduğunu görmezden gelemeyecek kadar eleştirel düşünceye sahipti. Olgular bir ön varsayıma aykırı düşmesinler diye zorlamak, başkalarının gözünde haklı çıkmanın bir türüydü, fakat kendisi karşısında haklı olmuyordu.

Sofr, bir bilim adamı, çok seçkin bir zartog olmak yerine, cahiller sınıfından biri olsa, daha az mahcup olurdu. Sahiden de halk, karmaşık kurgularla vakit kaybetmeksizin, hatırlanmayacak kadar eski zamanlardan beri babadan oğula aktarılan efsaneyi gözleri kapalı kabul etmekle yetiniyordu. Bir gizemi başka bir gizemle açıklamak suretiyle, insanın kökenini üstün bir iradenin müdahalesine dayandırıyordu. Bir gün o dünya dışı kuvvet Hedom ve Hiva'yı, torunları yeryüzünü doldurmuş olan ilk erkek ve kadını hiçten yaratmıştı. Böylece her şey gayet basit bir şekilde birbirine bağlanıyordu.

"Fazla basit!" diye düşünüyordu Sofr. "İnsanın bir şeyi anlamaya dair umudunu yitirince işin içine Tanrı'yı katması hakikaten fazla kolay: Bu şekilde, evrenin sırlarına cevap aramak da gereksizleşiyor, sorular sorulduğu anda hükümsüz kalıyor."

Halk efsanesinin varlığını hâlâ koruması, ciddi bir temele sahipmiş gibi gözükse de, aslında hiçbir şeye dayanmıyordu. Cehalet dönemlerinde doğmuş ve nesilden nesle aktarılmış bir gelenekten ibaretti sadece. "Hedom" adına kadar!.. Kulağa yabancı gelen ve Andart'-Iten-Schu diline ait değil gibi görünen bu sözcük nereden geliyordu? Sırf bu küçük felsefi güçlük yüzünden bir sürü âlim tatminkâr bir cevap bulamadan solup gitmişti... Hadi canım! Bunların hiçbiri bir zartogun dikkatini vermesine layık değildi!...

Canı sıkılan Sofr bahçesine indi. Zaten bunu yapmayı âdet edindiği vakit de gelmişti. Alçalan güneş yeryüzüne daha az yakıcı bir sıcaklık yayıyor ve Spone-Schu'dan ılık bir meltem esmeye başlıyordu. Zartog titreyen yaprakları açık denizin rüzgârında fısıldaşan ağaçların gölgesinde, daracık yollarda başıboş dolaştı ve sinirleri yavaş yavaş her zamanki dengesine kavuştu. Boğucu düşüncelerinden silkinip sakince açık havanın tadını çıkarabilir, meyvelerle, bahçenin zenginlikleriyle, çiçek ve süsleriyle ilgilenebilirdi.

Rasgele gezintisi onu evine doğru götürürken, içinde birçok araç gereç bulunan derin bir çukurun kenarında durdu. Orada kısa süre zarfında laboratuvarının alanını ikiye katlayacak yeni bir yapının temeli atılacaktı. Ancak o bayram gününde işçiler işlerini bırakıp kendilerini eğlenceye vermişlerdi.

Sofr, yapılmış ve yapılacak işleri gayriihtiyari değerlendirdiği sırada, kazı alanının alacakaranlığında parlak bir nokta dikkatini çekti. Merakla çukurun di-

bine indi ve dörtte üçü toprağa gömülü, tuhaf bir nesne çıkardı.

Gün ışığına geri çıkan zartog bulduğu şeyi inceledi. Bu, yerin altında kaldığı uzun süre yüzünden parlaklığı solmuş, dokusu pürtüklü, gri renkli, bilinmeyen bir madenden yapılmış bir nevi mahfazaydı. Uzunluğunun üçte birindeki çatlak, kutunun iç içe geçmiş iki bölümden oluştuğuna işaret ediyordu. Sofr onu açmaya çalıştı.

İlk denemesinde, zamanın çürütmüş olduğu metal ufalandı ve içinden ikinci bir nesne çıktı.

Bu nesnenin maddesi zartog için onu şimdiye kadar korumuş olan metal kutununki kadar yeniydi. Bu, tuhaf işaretlerle dolu iç içe sarılmış bir kâğıt rulosuydu. İşaretlerin düzenliliği bunların, Sofr'un daha önce eşini benzerini görmediği, bilinmeyen bir yazının harfleri olduğunu gösteriyordu.

Zartog, heyecandan titreye titreye koşup laboratuvarına kapandı ve değerli belgeyi özenle masaya yayarak dikkatle inceledi.

Evet, bunun sahiden bir yazı olduğu şüphe götürmezdi. Fakat tarihi zamanların başlangıcından beri bütün yeryüzünde kullanılmış dillerden hiçbirine benzemeyen bir yazı.

Bu belge nereden geliyordu? Anlamı neydi? Sofr'un aklına takılan iki soru bunlar oldu.

Birinciyi yanıtlamak için mecburen ikinciye cevap verecek durumda olmak lazımdı. Yani evvela okumak, sonra çevirmek lazımdı – zira belgenin dilinin de yazısı kadar bilinmedik olduğu *apriori* doğrulanabilirdi.

Bu imkânsız mıydı? Zartog Sofr böyle düşünmüyordu ve vakit kaybetmeden, hararetle işe koyuldu.

Çalışması uzun sürdü, çok uzun, yıllar boyu. Sofr

asla bıkıp usanmadı. Cesaretini yitirmeksizin, esrarengiz belgeyi sistemli bir şekilde incelemeye devam etti. Nihayet bir gün o çözülmez muammanın anahtarını buldu ve büyük bir tereddüt ve zorlukla Dört-Deniz-İnsanlarının lisanına tercüme edebildi.

O gün geldiğinde, Zartog Sofr-Aï-Sr şunları okudu:

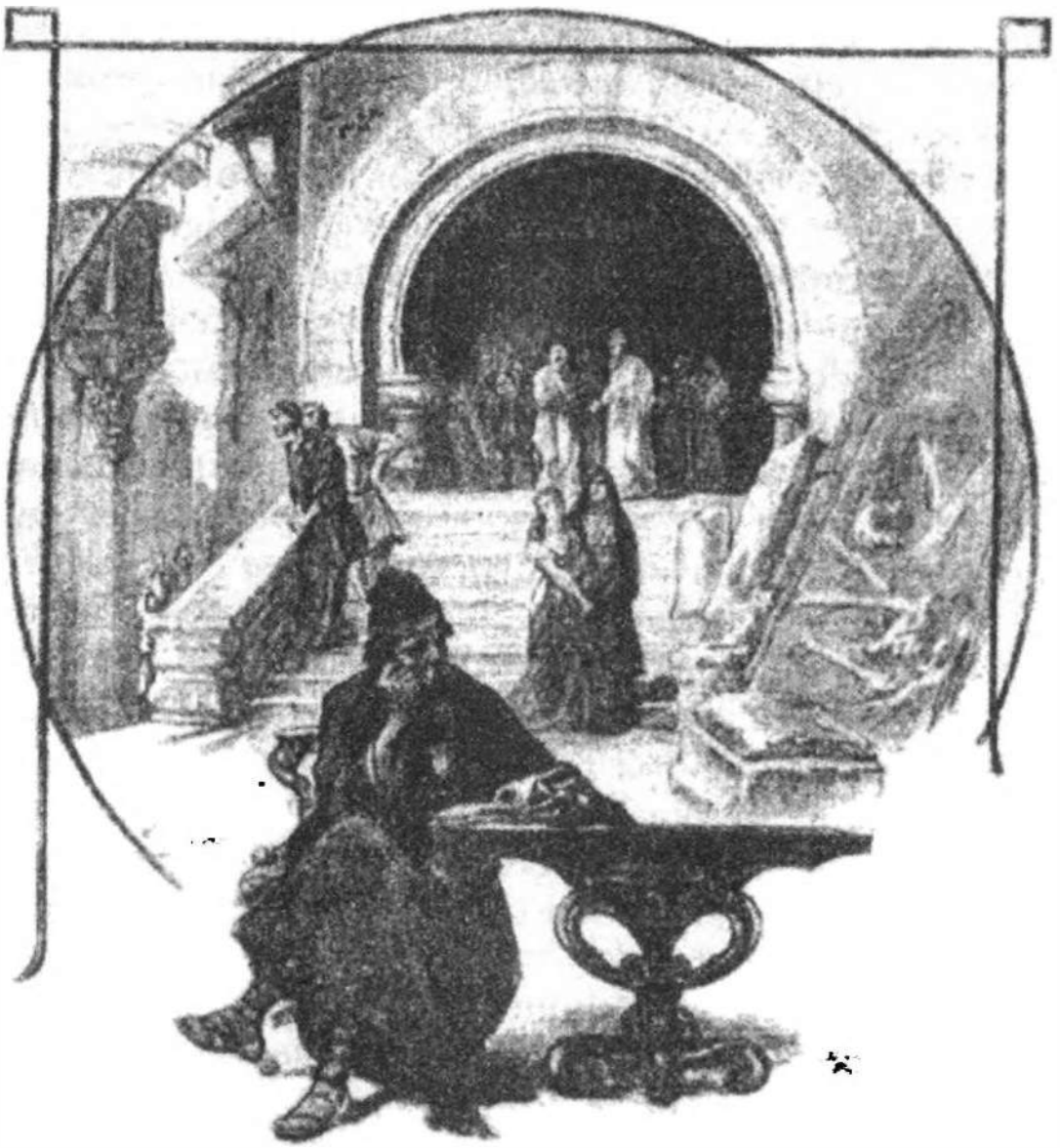

*

Rosario, 24 Mayıs 2...

Aslında çok daha yakın bir zamanda ve farklı yerlerde kaleme alınmış anlatımın başlangıcına bu tarihi atıyorum. Lakin bence böyle bir konuda, bana göre

sıralama mecburen gerekli olduğundan günü gününe tutulmuş bir "günlük" biçimini benimsiyorum.

Yani insanlık için herhangi bir gelecek söz konusuysa, benden sonra gelecek olanlara bilgi aktarmak amacıyla korkunç olayların anlatısına 24 Mayıs'ta başlıyorum.

Hangi dilde yazacağım? İngilizce ya da akıcı bir şekilde konuştuğum İspanyolca mı? Hayır! Kendi ülkemin lisanında yazacağım: Fransızca.

O gün, 24 Mayıs'ta, Rosario'daki villamda birkaç arkadaşımı toplamıştım.

Rosario, Pasifik kıyısında, California Körfezinin biraz güneyindeki bir Meksika kentidir. Oraya on yıl kadar önce, kendime ait bir gümüş madeni işletmesini yönetmek üzere yerleşmiştim. İşlerim şaşırtıcı derecede iyi gitmişti. Artık zengin, hatta çok zengin bir adamdım –bu laf bugün beni pek güldürüyor– ve kısa süre zarfında anavatanım Fransa'ya dönmeyi tasarlıyordum.

Şehrin en güzel ve en pahalı villalarından biri olan konutum, belli bir eğimle denize doğru inen ve birdenbire yüz metreden yüksek, dik bir falezle son bulan geniş bir bahçenin zirvesinde yer alıyordu. Villamın gerisinde arazi yükselmeye devam ediyor ve dolambaçlı yollardan, rakımı bin beş yüz metreyi aşan dağların doruğuna erişilebiliyordu. En iyi Fransız markalarından birinin ürünü, otuz beş beygir gücünde, çift sıra koltuklu, üstü açık ve muhteşem güçlü arabamla birçok kez doruğa çıkmıştım – hoş bir gezintiydi.

Rosario'ya yirmi yaşında, yakışıklı bir delikanlı olan oğlum Jean'la beraber yerleşmiş ve kan bağı itibarıyla uzak, ama kalben yakın akrabam olan ebeveynlerinin ölümü üzerine öksüz ve yoksul kalan

kızları Hélène'i yanıma almıştım. O zamandan beri beş sene geçmişti. Oğlum Jean yirmi beş, gözbebeğim Hélène'se yirmi yaşındaydı. Ruhumun gizli bir köşesinde, onları birbirlerine yakıştırıyordum.

İşlerimizi, oda hizmetçimiz Germain, en usta şoförlerden biri olan Modeste Simonat ve bahçıvanım George Raleigh ile eşi Anna'nın, Édith ve Mary isimli iki kızı beraber görüyordu.

O gün, 24 Mayıs'ta, bahçedeki jeneratörden beslenen lambaların ışığında, masamın etrafında oturan sekiz kişiydik. Evin efendisi, oğlu ve gözbebeği, üçü Anglosakson, ikisi Meksikalı beş davetli daha mevcuttu.

Doktor Bathurst Anglosaksonlar, Doktor Moreno'ysa Meksikalılar arasında yer alıyordu. Kelimenin her anlamıyla bilgindiler ki bu, nadiren hemfikir olmalarını engellemiyordu. Neticede iyi insanlardı ve dünyanın en iyi dostlarıydılar.

Öbür iki Anglosakson'un adları Williamson – Rosario'nun önemli bir balık çiftliğinin sahibi– ve Rowling'di – şehir yakınlarında turfanda sebze-meyve yetiştirme tesisi kuran ve bundan ciddi bir servet kazanan bir girişimci.

Sonuncu misafire gelince, Rosario mahkemesi başkanı, dürüst, kültürlü ve itibarlı yargıç, Señor Mendoza'ydı.

Kayda değer bir hadise olmadan yemeğin sonuna geldik. O ana kadar edilen lafları unuttum. Buna karşılık, puro faslında konuşulanlar için aynı şey söylenemez.

O sözlerin kendisi özel bir önem taşıdığından değil, fakat az sonra yapılacak olan ani yorumun bu sözlere iğneleyici bir taraf katması yüzünden hiç aklımdan çıkmadılar.

Puro faslında...

İnsan tarafından gerçekleştirilen harikulade ilerlemeler konusuna gelinmişti – nasıl gelindiğinin pek önemi yok. Bir ara Doktor Bathurst:

"Âdem (tabii, Anglosaksonluk vasfı dolayısıyla, *Edem* diye telaffuz ediyordu) ve Havva (İva diyordu elbette) dünyaya geri gelseler, pek şaşırırlardı!" dedi.

Bu sözler tartışmanın başlangıcı oldu. Ateşli bir Darwinci ve kani bir doğal seleksiyon taraftarı olan Moreno alaycı bir edayla Bathurst'e yeryüzü cenneti efsanesine cidden inanıp inanmadığını sordu. Bathurst en azından Tanrı'ya inandığı ve Âdem ile Havva'nın varlığı İncil tarafından doğrulandığı için bu tartışmaya girmeyi uygun bulmadığı yanıtını verdi. Moreno kendisinin de Tanrı'ya en az onun kadar inandığını, ama ilk erkek ve kadının rahatlıkla sadece birer efsane ve simgeden ibaret olabileceğini, dolayısıyla İncil'in yaratıcı güç tarafından daha sonra tüm ötekilerin türediği ilk hücreye üflenen hayat nefesini bu şekilde simgelemek istediğini varsaymakta dine aykırı hiçbir yan olmadığını ileri sürdü. Bathurst bu açıklamanın yanıltıcı olduğu cevabını yapıştırdı ve doğrudan Tanrı'nın eseri olmayı az çok maymunsu primatların soyundan gelmekten daha gönül okşayıcı bulduğunu belirtti...

Münakaşa kızışmak üzereyken birdenbire kesildi; iki rakip tesadüfen anlaşacak bir ortak nokta bulmuşlardı. Zaten meseleler genelde böyle son buluyordu.

Bu defa karşıtlar ilk konuya geri dönerek, insanlığın kökeni ne olursa olsun ulaştığı yüksek kültüre hayran olma noktasında uyuşuyorlardı. Fetihlerini gururla sıralıyorlardı. Her şey elden geçirildi. Bathurst fizikle karışmak suretiyle yok olma eğilimi gösterecek kadar büyük bir mükemmellik derecesine erişmiş kimyayı övdü. İki bilim dalı içkin enerjiyi konu edinen tek bir bilim meydana getiriyordu. Moreno sayelerinde yaşam olgusunun öz doğasına girilmiş olan ve yakın bir gelecekte canlı organizmaların ölümsüzlüğünü ümit etmeye imkân tanıyan müthiş keşifler yapan tıp ve cerrahiyi methetti. Sonra her ikisi de astronomi sayesinde ulaşılan mertebeyi kutladı. Şu an, yıldızları beklerken, yedi gezegenden bahsedilmiyor muydu?..

Coşkularından yorgun düşen iki rakip kısa bir süre sustular. Bu fırsattan istifade eden diğer davetliler söz alabildiler ve insanlığın durumunu derinden değiştirmiş pratik icatların geniş alanına girildi. Ağır ve taşınması külfetli malların nakliyesine tahsis edilen demiryolları ve buharlı gemiler; zaman sıkıntıları olmayan yolcuların kullandıkları ekonomik hava taşıtları, bütün kıta ve denizleri kateden, acele içindeki insanlarca benimsenmiş havalı ve elektro iyonik boru sistemleri övüldü. Bazı sanayi dallarında bir tanesi yüz kişilik iş çıkaran hepsi birbirinden marifetli sayısız makineye methiyeler düzüldü. Matbaa, renk ve ışık harikası fotoğraf sanatı göklere çıkarıldı, sesten, ısıdan ve havanın tüm titreşimlerinden bahsedildi. Bilhassa elektrik; nitelik ve özellik bakımından gayet mükemmel tanınan ve en ufak bir maddi bağ olmaksızın ister herhangi bir mekanizmayı faaliyete geçirmeye, ister bir gemi, denizaltı ya da hava aracını idare etmeye, ister aradaki mesafe ne kadar büyük olursa olsun insanların birbirleriyle yazışmalarına, konuşmalarına veya görüşmelerine imkân sağlayan şu ziyadesiyle esnek ve uysal kuvvet övüldü.

Kısacası, benim de katıldığım, aşırı coşkulu, tam bir methiye ayini yaşandığını itiraf etmeliyim. İnsanlığın bizden önceki çağlarda bilinmeyen bir entelektüel düzeye eriştiği ve bunun da, insanın tabiat üzerindeki kesin zaferine inanmamıza izin verdiği hususunda mutabakata varıldı.

"Bununla beraber," dedi yumuşak ve tiz sesiyle Başkan Mendoza, bu nihai sonucu takip eden sessizlik anından faydalanarak. "Günümüzde geriye en ufak bir iz bırakmadan yok olmuş halkların çoktan bizimkine eş ya da benzer bir uygarlığa erişmiş olduklarını söylemekte mahzur görmüyorum"

"Hangi halklar?" diye hep bir ağızdan sordu sofradakiler.

"Hangileri mi?.. Babilliler mesela."

Masada bir kahkaha patladı. Babillileri çağdaş insanlarla kıyaslamak olacak iş değildi!

"Mısırlılar," diye devam etti Don Mendoza sakince.

Etrafında kahkahalar daha da güçlendi.

"Yalnızca cehaletimizin efsaneleştirdiği Atlantisliler de var," diye devam etti başkan. "Onlardan önce bizim hiç bilmediğimiz bir sürü başka insan topluluğunun doğup gelişmiş ve yeryüzünden silinmiş olabileceklerini de ekleyelim!"

Don Mendoza aykırı fikirlerinde ısrar edince, onu incitmemek için, söylediklerini ciddiye alıyormuş gibi yapmakla yetinildi.

"Yapmayın, aziz başkan," diye telkinde bulundu Moreno, bir çocuğa aklın yolunu anlatmak için benimsemeye özen gösterilen tonda. "Bu eski topluluklardan hiçbirinin bizimle kıyas kabul etmeyeceği iddiasında bulunmak istemiyorsunuz herhalde, öyle değil mi?.. Ahlaki bakımdan, bizimle eşit kültür seviyesinde olduklarını kabul ederim, fakat donanım açısından!.."

"Neden olmasın?" diye itiraz etti Don Mendoza.

"Çünkü," diye açıklamakta acele etti Bathurst, "icatlarımızın özelliği anında bütün dünyaya yayılmalarından ileri geliyor: Yani tek bir halkın, hatta çok sayıda halkın yok oluşu kaydedilen gelişmelerin toplamına zarar vermiyor. İnsan çabasının ortadan kaybolması için, bütün insanlığın birden yok olması lazım. Sorarım size, bu kabul edilebilir bir varsayım mıdır?.."

Biz böyle konuşurken nedenler ve sonuçlar, evrenin sonsuzluğunda birbirlerini doğurmaya devam ediyordu ve Doktor Bathurst'ün az evvel sorduğu sorudan bir dakikadan az bir süre sonra, toplam so-

nuçları sadece Mendoza'nın kuşkuculuğunu fazlasıyla doğrulayacaktı. Ama bu konuda hiçbir kuşkumuz yoktu ve kimimiz koltuğa yaslanmış, kimimiz dirseklerini masaya dayamış vaziyette, sakin sakin çene çalıyorduk. Bathurst'ün sert cevabının canını sıktığını düşündüğümüz Mendoza'ya şefkatle bakıyorduk.

"Her şeyden önce," diye yanıtladı başkan heyecanlanmadan, "eskiden dünyada bugünkünden daha az insan yaşadığına inanmak makul; öyle ki bir halk pekâlâ tek başına evrensel bilgiye sahip olabilirdi. Ayrıca, *apriori*, bütün yeryüzünün aynı anda altüst olduğunu kabul etmekte saçma hiçbir taraf görmüyorum."

"Haydi, canım!" diye haykırdık hep bir ağızdan.

İşte kıyamet tam o anda koptu.

Hep beraber "Haydi, canım!" diye bağırırken müthiş bir gürültü koptu. Yer titredi ve ayaklarımızın altından kaydı, villa temelinden sarsıldı.

Tarifi imkânsız bir dehşet içinde, itişe kakışa, birbirimizle çarpışarak dışarı atıldık.

Eşiği henüz geçmiştik ki ev birden çöktü ve en arkadan gelen Başkan Mendoza'yla uşağım Germain yıkıntıların altında kaldılar. Birkaç saniyelik gayet doğal bir paniğin ardından onlara yardım etmeye hazırlandığımız esnada, bahçıvanım Raleigh'in peşinde karısıyla, konutunun bulunduğu bahçenin aşağısına koştuğunu far ettik.

"Deniz!... Deniz!..." diye var gücüyle bağırıyordu.

Okyanus tarafına döndüm ve şaşkınlıktan donakaldım. Ne gördüğümü tam olarak idrak edememiştim, fakat hemen her zamanki manzaranın değiştiğini apaçık anladım. Öz olarak değişmez kabul ettiğimiz tabiatın çehresinin birkaç saniyede bu denli tuhaf bir şekilde değişmiş olması korkudan insanın kanını dondurmaya yeterli değil miydi?

Yine de soğukkanlılığıma yeniden kavuşmakta gecikmedim. İnsanın gerçek üstünlüğü doğayı yenmek, ona hükmetmek değildir: Düşünür için, doğayı anlamak, uçsuz bucaksız kâinatı beyninin mikrokozmosuna sığdırmak, eylem adamı içinse maddenin isyanı karşısında serinkanlılığı korumak, ona "Beni yok edebilirsin, ama asla heyecanlandıramazsın!.." demektir.

Tekrar sakinleşir sakinleşmez, gözlerimin önündekinin seyretmeye alışık olduğum manzaradan nerede farklılaştığını anladım. Yalıyar öylece yok olmuş ve bahçem, dalgaları bahçıvanın evini yuttuktan sonra en alçak çiçek tarhlarımı öfkeyle döven denizin seviyesine kadar inmişti.

Su seviyesinin yükselmiş olması pek kabul edilebilir olmadığından, mecburen karanın alçalmış olması gerekiyordu. Falez önceden o yükseklikte bulunduğuna göre demek ki toprak yüz metreden fazla aşağı inmişti, ancak bu iniş belli bir yumuşaklıkla gerçekleşmiş olmalıydı, zira bunu pek fark etmemiştik. Bu da okyanusun görece sakinliğini açıklıyordu.

Etrafı şöyle bir inceleyince varsayımımın doğru olduğuna ikna oldum, ayrıca alçalmanın henüz sona ermediğini de saptadım. Gerçekten deniz bana saniyede aşağı yukarı iki metre –yani saatte yedi sekiz kilometre– gibi gelen bir hızla ilerliyordu. Bizi ilk dalgalardan ayıran mesafeye bakılırsa, düşüş hızı aynı kaldığı takdirde, üç dakikaya kalmadan sulara gömülecektik.

Çabucak bir karar verdim.

"Arabaya!" diye haykırdım.

Herkes ne demek istediğimi anladı. Hep birlikte ambara doğru atıldık ve arabayı dışarı ittik. Göz açıp kapayıncaya kadar depoya benzin doldurup arabaya rasgele doluştuk. Şoförüm Simonat motoru çalıştırıp direksiyona atıldı ve dördüncü vitesle yola koyuldu.

Parmaklığı açan Raleigh, yanından geçen arabaya sımsıkı tutunarak, arka yaylara yapıştı.

Tam zamanında! Araba yola ulaştığı sırada, gelen bir dalga çatlayarak, tekerlekleri göbeklerine kadar ıslattı.

Of! Artık denizin peşimizden gelmesine boş verebilirdik. Aşırı kuvvetli akıntısına rağmen, kusursuz makinem bizi denizden zarar görmeyeceğimiz bir mesafede tutmayı bilecekti. Yeter ki uçuruma doğru iniş durmadan devam etmesin... Sonuçta önümüzde bir arazi vardı: Yaklaşık bin beş yüz metre irtifaya çıkan, en az iki saatlik bir yokuş mevcuttu.

Bununla beraber henüz zafer çığlığı atmak için erken olduğunu anlamakta gecikmedim. Arabanın ilk hamlesi bizi köpüklerden yirmi metre öteye taşıdıktan sonra, Simonat gazı boşuna kökledi: Aradaki mesafe açılmadı. Kuşkusuz on iki kişinin ağırlığı arabanın hızını azaltıyordu. Ne yaparsa yapsın, hızı, hep aynı uzaklıkta kalan istilacı sularınkine eşitti.

Bu endişe verici durum çok geçmeden anlaşıldı ve kendini araba kullanmaya vermiş Simonat hariç hepimiz, arkada bıraktığımız yola doğru döndük. Etrafta sudan başka bir şey görünmüyordu. Biz ilerledikçe, yol da onu ele geçiren denizin altında kayboluyordu. Deniz sakinleşmişti. Ancak birkaç dalga yavaşça gelip yeni kumsalda sürekli can veriyordu. Kabaran, sabit bir hareketle durmadan kabaran sakin bir göl gibiydi ve hiçbir şey bu dingin suyun kovalaması kadar korkutucu değildi. Ondan boşuna kaçıyorduk, bizimle beraber su da amansızca yükseliyordu...

Gözlerini yoldan ayırmayan Simonat bir dönemeçte, "Bayırın yarısına geldik," dedi, "bir saatlik tırmanış daha var."

Ürperdik: Ne yani! Bir saat içinde, zirveye ulaşacaktık ve hızımız ne kadar olursa olsun, peşimizden

çığ gibi gümbürdeyerek peşimizden gelen sulara rağmen tekrar inişe geçmemiz gerekecekti!..

Durumumuzda hiçbir değişiklik olmadan zaman geçti. Kıyının en yüksek noktasını seçtiğimiz esnada, araba şiddetle sarsılarak ileri fırladı; bayırlı yolda az kalsın parçalanıyordu. Aynı anda arkamızda muazzam bir dalga kabardı ve yola doğru hücum etti, büyüdükçe büyüdü ve sonunda arabanın üzerinde patlayıp onu köpükler içinde bıraktı... Sular bizi yutacak mıydı yoksa?..

Hayır! Sular köpürerek geri çekilirken, birdenbire nefesi açılan motor hızımızı arttırdı.

Bu ani hızlanmanın sebebi neydi? Anna Raleigh'in çığlığı bunu anlamamızı sağladı: Zavallı kadının saptadığı gibi, kocası artık yaylara tutunmuş vaziyette değildi. Şüphesiz dalga talihsiz adamı koparıp sürüklemişti ve bu sayede yükü hafifleyen araba yokuşu daha canlı tırmanmaya başlamıştı.

Araba aniden olduğu yerde durdu.

"Ne oluyor?" diye sordum Simonat'ya. "Arıza mı var?"

Meslek gururu bu acıklı koşullarda bile kendini gösterdi: Simonat hiddetle omuz silkti –bu hareketinden onun gibi usta bir şoförün bile arızanın sebebini anlayamadığını çıkardım– ve konuşmadan, eliyle yolu gösterdi. O zaman durma nedenimiz açıklanmış oldu.

On metre ilerimizde yol kesilmişti. "Kesilmek" doğru sözcüktü: Adeta bıçakla dilimlere ayrılmıştı. Aniden son bulan dik bir tepenin ötesinde boşluk uzanıyordu, dibinde hiçbir şey seçilmeyen, karanlık bir uçurum. Sonumuzun geldiğinden emin bir halde, çıldırmışçasına geriye baktık. Bizi bu yüksekliğe kadar takip etmiş okyanusun birkaç saniyede yanımıza erişeceği kesindi...

Muazzam bir dalga...

Yürek parçalayan hıçkırıklarla ağlayan Anna ve kızları hariç hepimiz, şaşkınlık içinde, bir sevinç çığlığı attık. Hayır, su yükselmeye devam etmemişti, daha doğrusu kara batmayı bırakmıştı. Şüphesiz az evvel hissettiğimiz sarsıntı, gerçekleşen bu tuhaf olayın son gösterisiydi. Okyanus durmuş ve seviyesi, hızlı bir koşunun ardından nefes nefese kalmış bir hayvan gibi hâlâ sarsılan arabanın etrafında toplaştığımız noktadan yaklaşık yüz metre aşağıda kalmıştı. Bu kötü durumdan kurtulmayı başaracak mıydık? Bunu ancak gündüz öğrenecektik. O zamana dek beklemek gerekiyordu. Birer birer yere uzandık ve sanırım, Tanrı beni affetsin, uykuya daldım!..

Gece.

Müthiş bir gürültüyle yerimden sıçrayarak uyandım. Saat kaç? Bilmiyorum. Her halükârda, hâlâ gecenin karanlığında boğuluyoruz.

Gürültü yolun çöktüğü, erişilmesi imkânsız uçurumdan çıkıyor. Ne oluyor?.. Su kütlelerinin çağlayan gibi aktığına, devasa dalgaların şiddetle çarpıştığına yemin edilebilirim... Evet, aslında tam da öyle oluyor, gerçek bundan ibaret, zira köpük kıvrımları bize kadar geliyor ve deniz serpintileriyle kaplandık.

Sonra yavaş yavaş yeniden sükûnet basıyor... Her şey sessizliğe bürünüyor... Gökyüzü beyazlaşıyor... Gün doğuyor.

25 Mayıs

Gerçek durumumuzun açığa çıkması ne işkence! İlkin sadece yakın çevremizi ayırt ediyoruz, fakat çember giderek genişliyor, durmadan genişliyor, sanki sürekli

kırılan umudumuz sonsuz sayıda hafif peçeyi birbiri ardına kaldırıyormuş gibi– ve nihayet tam aydınlık son yanılsamalarımızı da yok ediyor.

Durumumuz gayet basit, birkaç kelimeyle özetlenebilir: Bir adanın üzerindeyiz. Deniz dört bir yanımızı kuşatıyor. Daha dün, birçoğu bizim bulunduğumuz yere hükmeden koca bir tepeler okyanusunu görebiliyorduk: O tepeler asla bilemeyeceğimiz nedenlerden ötürü ortadan kaybolduğunda, en mütevazısı olan bizimkinin sakin batışı zaten durmuştu. Tepelerin yerinde sınırsız bir su örtüsü yayılıyor. Her taraf deniz. Ufkun çizdiği uçsuz bucaksız çemberin yegâne sağlam noktasını işgal ediyoruz.

Şöyle bir göz atmamız, olağanüstü bir şans eseri sığınma imkânı bulduğumuz adacığı tüm kapsamıyla öğrenmemize yetiyor. Aslında ufak bir yer: En fazla bin metre uzunluğunda, beş yüz metre eninde. Kuzeye, batı ve güneye doğru, dalgalardan aşağı yukarı beş yüz metre yüksekteki zirvesi denize oldukça yumuşak bir eğimle kavuşuyor. Doğudaysa adacık, tam tersine, dimdik okyanusa inen bir falezle son buluyor.

Gözlerimiz bilhassa o tarafa dönüyor. O tarafta kat kat dağları, ötelerinde de bütün Meksika'yı görmemiz lazımdı. Kısacık bir ilkbahar gecesinde ne büyük değişiklik! Dağlar yok olmuş, Meksika yutulmuş! Onların yerini sonsuz bir çöl almış, denizin çorak çölü!

Dehşet içinde birbirimize bakıyoruz. Erzak ve sudan yoksun halde, o dar ve çıplak kayada hapsolmuş vaziyette, en ufak bir umut taşıyamıyoruz. Yabani bir hayvan gibi yere yatıp ölümü beklemeye başlıyoruz.

✶

Virginia'nın güvertesinde, 4 Haziran

Sonraki günlerde ne oldu? Hafızamda kalmamış. En sonunda bilincimi yitirdim herhalde: Ancak bizi alan geminin güvertesinde kendime geliyorum. Tam on gün adacıkta kaldığımızı ve içimizden iki kişinin, Williamson ve Rowling'in, orada açlık ve susuzluktan öldüklerini ancak o zaman öğreniyorum. Tufan sırasında villamda bulunan on beş canlıdan geriye sadece dokuz kişi kalmış: Oğlum Jean ve gözbebeğim Hélène, aracını yitirdiği için teselli bulmaz derecede acı çeken şoförüm Simonat, Anna Raleigh ve iki kızı, Doktor Bathurst ve Doktor Moreno – ve nihayet ben, ilerde doğmaları gerektiğini kabullendiğim gelecek kuşakları aydınlatmak için bu satırları kaleme almakta sabırsızlanan ben.

Bizi taşıyan *Virginia*, yük nakliyatına tahsis edilmiş, yaklaşık iki bin tonilatoluk, karma bir gemi – hem buharlı hem de yelkenli. Vasat hızla ilerleyen, epey eski bir tekne. Kaptan Morris'in emrinde yirmi adam var. Kaptan ve mürettebat İngiliz.

Virginia bir aydan fazla bir süre önce, Rosario istikametine gitmek üzere Melbourne'u yüksüz terk etmiş. Ayın 24'ünü 25'ine bağlayan gece olağanüstü yükseklikte, ama orantılı uzunluktaki bir dizi dip dalgasının onları savunmasız bırakması hariç, yolculuğuna damga vuran hiçbir olay yaşanmamış. Ne kadar acayip olurlarsa olsunlar, o dalgalar kaptanın o sırada gerçekleşen felaketi öngörmesini sağlamıyormuş. O yüzden kaptan, Rosario ve Meksika sahiliyle karşılaşmayı umduğu yerde denizden başka bir şey görmeyince çok şaşırmış. Kıyıda sadece bir adacık varlığını sürdürüyormuş. *Virginia*'nın filikası üzerinde on bir cansız beden bulunan adacığa yanaşmış. İkisi arık ce-

setten başka bir şey değilmiş. Diğer dokuz kişi gemiye bindirilmiş. Kurtuluşumuz böyle olmuş.

✶

Karada – Ocak veya Şubat

Önceki son satırları devam edecek ilk satırlardan sekiz aylık bir zaman dilimi ayırıyor. Zaman mevhumunu yitirdiğimden dolayı daha kesin olmam imkânsız olduğu için ocak ya da şubat tarihini düşüyorum.

Bu sekiz ay dertlerimizin en tüyler ürpertici dönemini oluşturuyor. Bütün felaketleri derece derece artan bir insafsızlıkla yaşadığımız dönemi.

Virginia, bizi aldıktan sonra, en yüksek hızla, doğuya doğru yoluna devam etmiş. Kendime geldiğimde, az daha öleceğimiz adacık, uzun zamandır ufuktaydı. Kaptanın bulutsuz gökyüzünde belirlediği noktanın gösterdiği gibi, tam tamına Meksika'nın olması gereken yerde seyrediyorduk. Ama Meksika'dan eser yoktu. Tıpkı baygınlığım sırasında ortadan kaybolan merkez dağları gibi, göz alabildiği kadar uzak mesafe bile herhangi bir kara parçası seçilmiyordu. Dört bir taraf sadece denizin sonsuzluğundan ibaretti.

Bu apaçık hakikatte sahiden dehşet verici bir şey vardı. Aklımızı kaçırmak üzere olduğumuzu hissediyorduk. Ne yani? ;Sular bütün Meksika'yı yutmuş muydu?.. Müthiş tufanın yol açtığı tahribatın nereye kadar uzandığını merak ederek, birbirimize korku dolu gözlerle bakıyorduk...

Kaptan durumdan emin olmak istedi; yolunu değiştirip kuzeye yöneldi: Meksika artık var olmasa da, aynı şeyin tüm Amerika Kıtası için geçerli olması kabul edilebilir değildi.

Hâlbuki öyleydi. On iki gün boyunca, karaya rastlamadan, boşuna kuzeye çıktık. Aksi istikamete dönüp bir aya yakın zaman güneye doğru ilerledik ancak o sırada da denk gelmedik. Gözümüze ne kadar aykırı görünürse görünsün, apaçık ortadaki gerçeğe teslim olmaya mecbur kaldık: Evet, Amerika Kıtasının tamamı sulara gömülmüştü!

Sadece can çekişme ıstırabına ikinci bir kez maruz kalmak için mi kurtarılmıştık yani? Gerçekten de bundan endişelenmekte haklıydık. Günün birinde erzakın bitecek olması bir yana, acil bir tehlikeyle karşı karşıyaydık: Kömürün tükenip makineleri, çok kan yitirmiş bir hayvanın kalbinin çarpmayı bırakması gibi hareketsiz kıldığında ne olacaktık? Bu yüzden 14 Temmuz'da –o sırada aşağı yukarı Buenos-Aires'in eski yerinde bulunuyorduk– Kaptan Morris ateşi boş verip yelkenleri devreye aldı. Virginia'daki herkesi, mürettebat ve yolcuları topladı ve bize birkaç kelimeyle durumu özetledikten sonra, enikonu düşünüp ertesi gün toplanacak meclise tercih edeceğimiz bir çözüm önermemizi rica etti.

Talihsizlik yoldaşlarımdan birinin aklına az çok zekice bir çare gelip gelmediğini bilmiyorum. Kendi payıma, bocaladığımı itiraf etmeliyim. Alınacak en doğru karardan ziyadesiyle şüpheliydim ki, gecenin içinde yükselen bir fırtına meseleyi halletti; zincirlerinden boşanan rüzgârla sürüklenince, her an azgın deniz tarafından yutulma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığımızdan batıya doğru kaçmamız gerekti.

Kasırga, bir an bile ara vermeden, hatta yumuşamadan, otuz beş gün sürdü. 19 Ağustos'ta hiç bitmeyeceğinden umutsuzluğa kapılmaya başladığımız sırada, güzel hava gittiği gibi apansız geri geldi. Kaptan, fırsattan istifade, durum değerlendirmesi yaptı: He-

saplarına göre, 40° kuzey enleminde, 114° doğu boylamındaydık. Bu Pekin'in koordinatlarıydı!

Demek ki farkına varmadan Polinezya'nın, belki de Avustralya'nın üstüne geçmiştik ve halihazırda seyrettiğimiz yerde vaktiyle dört yüz milyon nüfuslu bir imparatorluğun başkenti uzanıyordu!

Yani Asya da Amerika'yla aynı kaderi mi paylaşmıştı?

Çok geçmeden bundan emin olduk. *Virginia* güneybatı istikametinde yoluna devam ederek, ilkin Tibet'in, sonra da Himalayaların hizasına ulaştı. Burada yerkürenin en yüksek tepelerinin bulunması gerekiyordu. Oysa her yönde okyanusun üzerine çıkmış hiçbir şey yoktu. Sanki dünyada bizi kurtarmış olan adacıktan başka sağlam nokta kalmamıştı, tufandan canlı kurtulanlar yalnızca bizlerdik, denizin devingen kefenine gömülmüş bir dünyanın son sakinleri!

Bu vaziyette, biz de çok geçmeden can verecektik. Tayının katılığına rağmen, gemideki erzak sahiden suyunu çekiyor ve yenilemeye dair tüm umudumuzu yitirmemiz gerekiyordu.

Bu ürkütücü yolculuğun hikâyesini kısa kesiyorum. Ayrıntılarıyla anlatmak için günbegün tekrar yaşamayı denersem, anılar beni çıldırtırdı. Önce ve sonra gelişen olaylar ne denli acayip ve korkunç olursa olsun, gelecek –benim göremeyeceğim bir gelecek– bana ne kadar acıklı gelirse gelsin, dehşetin en büyüğünü yine bu cehennem seyahati sırasında yaşadık. Ah! Sonsuz bir denizde ebedi bir yarış! Her gün bir yerlerde karaya çıkmayı beklemek ve yolculuğun sonunun durmadan ertelendiğine şahit olmak! İnsanların yılan gibi kıvrılan kıyı çizgileri çektikleri haritaların üzerine eğilmiş halde yaşamak ve ebedi oldukları düşünülen bu yerlerin hiçbirinin, kesinlikle hiçbirinin

artık var olmadığını tespit etmek! Dünyada sayısız kalbin attığını, milyonlarca insan ve hayvanın dolaştığını ya da havada izler bıraktığını, hepsinin birden öldüğünü, tüm bu yaşamların hep birlikte, rüzgârda kalmış küçük bir ateş gibi söndüğünü düşünmek! Her yerde türdeşlerini aramak, ama nafile çabalamak! Etrafta hiç canlı kalmadığından yavaş yavaş emin olmak ve zamanla, acımasız bir dünyanın ortasındaki yalnızlığının bilincine varmak!..

Endişemizi ifade etmek için doğru sözcükleri bulabildim mi? Bilmiyorum. Hiçbir dilde bu eşi görülmemiş duruma uygun kelime yoktur herhalde.

Vaktiyle Hint Yarımadasının bulunduğu yerdeki denize vardıktan sonra, on gün boyunca yeniden kuzeye yol aldık, ardından batıya yöneldik. Durumumuzda hiçbir değişiklik olmaksızın, deniz altı tepelerine dönüşmüş Ural Sıradağlarını aştık ve eskiden Avrupa olan yerin üstünde seyrettik. Bilahare güneye, ekvatordan yirmi derece aşağı indik; sonra beyhude araştırmamızdan sıkılıp yine kuzeye doğru yola koyulduk ve Pireneleri, Afrika ve İspanya'yı kaplayan engin sulara kadar geçtik. Esasında maruz kaldığımız dehşete alışmaya başlıyorduk. İlerledikçe haritada yolumuzu işaretliyor ve giderek artan bir kayıtsızlıkla "Burası Moskova... Varşova... Berlin... Viyana... Roma... Tunus... Timbuktu... Saint-Louis... Oran... Madrid..." diyorduk. Alışkanlığın yardımıyla, aslında gayet trajik olan bu sözleri heyecansız bir sesle söylemeyi başarıyorduk.

Yine de en azından ben ıstırap kotamı doldurmamıştım. Bunu Kaptan Morris "Burası Paris'ti..." dediği gün fark ettim – aşağı yukarı 11 Aralık'tı. Bu laflar adeta yüreğimi parçalıyordu. İsterse bütün dünya sulara gömülsün! Ama Fransa –benim Fransa'm– ve onun simgesi Paris!..

"Burası Paris'ti..."

Yanımda bir hıçkırık duyar gibi oldum. Dönüp baktım; Simonat ağlıyordu.

Dört gün daha kuzey yönünü takip ettik; Edinburgh hizasına vardığımızda, İrlanda'yı aramak üzere yeniden güneybatıya indik, sonra doğuya yöneldik... Aslında rasgele dolaşıyorduk, zira bir istikamete değil de öbürüne gitmek için herhangi bir neden yoktu...

Londra'nın üzerinden geçerken sudan mezarını bütün mürettebatın selamladı. Beş gün sonra, Kaptan Morris rotayı güneybatıya çevirmeyi emrettiğinde, Danzig hizasındaydık. Serdümen kayıtsızca itaat etti. Bunun ne faydası olacaktı ki? Her tarafta aynı şey yok muydu?

Bu pusula hattında yolculuğun dokuzuncu günü, son peksimet parçamızı yedik.

Bezgin gözlerle bakıştığımızdan, Kaptan Morris birden bire kazan ateşlerinin yeniden yakılması talimatını verdi. Aklında ne vardı acaba? Bunu hâlâ merak ederim; ama emir yerine getirildi: Geminin sürati arttı...

İki gün sonra, insafsız bir açlık çekmeye başlamıştık bile. Daha ertesi gün, hemen hemen herkes inatla yataktan kalkmayı reddetti; sadece kaptan, Simonat, mürettebattan birkaç kişi ve ben geminin idaresini sağlayacak enerjiye sahiptik.

Ertesi gün, yani açlığın beşinci gününde, gönüllü serdümen ve çarkçı sayısı daha da düştü. Yirmi dört saat içinde, kimsenin ayakta duracak gücü kalmayacaktı.

O sırada, yedi aydan fazladır seyrüsefer halindeydik. Yedi aydan fazla bir süreden beri denizde dört dönüyorduk. Sanırım 8 Ocak'tı – sanırım diyorum, çünkü daha kesin ifade etmem mümkün değil. Takvim o zamandan beri bizim için kesinliğinden çok şey yitirdi.

Dümen tuttuğum ve gitgide zayıflayan dikkatimin hepsini, geminin pusuladaki eksen çizgisini korumaya adadığım bir gün, batıda bir şey görür gibi oldum. Bir yanılgının oyunu olduğumu sanarak, gözlerimi fal taşı gibi açtım...

Hayır, yanılmamıştım!

Tam anlamıyla kükredim, sonra dümene yapışıp yüksek sesle bağırdım:

"Ön sancakta kara parçası!"

Bu sözcükler sihirli bir etki yarattı! Can çekişenler hep beraber canlandılar ve soluk benizleri sancak küpeştesinin üstünde göründü.

"Hakikaten kara bu," dedi Kaptan Morris, ufukta beliren bulutu inceledikten sonra.

Yarım saat sonra, en ufak kuşkuya yer kalmamıştı. Bütün eski kıtaların yüzeyinde boş yere aradıktan sonra Atlantik Okyanusunun ortasında bulduğumuz şey karaydı sahiden!

Öğleden sonra saat üçe doğru, yolumuzu tıkayan sahilin ayrıntıları seçilebilir oldu ve umutsuzluğun yeniden içimize doğduğunu hissettik. Gerçek şu ki, bu kıyı başka hiçbirine benzemiyordu ve aramızda bu denli mutlak ve eksiksiz bir yabanıllık gördüğünü hatırlayan hiç kimse yoktu.

Felaketten evvel yaşadığımız dünyada yeşil gayet bol bir renkti. İçimizden hiç kimse bu kadar yoksul bir kıyı, bu denli çorak bir toprak görmemişti Öyle ki, ne bir ağaççık vardı, ne de bir katırtırnağı, hatta liken ya da yosundan bile eser yoktu. Burada öyle bir şey mevcut değildi. Dibinde tek bir bitki, tek bir tutam ot bulunmayan dağınık kayalıkların yer aldığı yüksek, siyahımsı bir falezden başka bir şey ayırt edilmiyordu. Bu olabilecek en mutlak ve eksiksiz mutsuzluktu.

İki gün süresince, en ufak bir yarık keşfedemeden, o sarp yalıyar boyunca ilerledik. Ancak ikinci günün akşamına doğru, tüm açık deniz rüzgârlarına karşı korunaklı, geniş bir koy bulup demir attık.

Filikalarla karaya çıktıktan sonra ilk işimiz kumsaldan yiyecek toplamak oldu. Kıyı yüzlerce kaplumbağa ve milyonlarca kabuklu deniz canlısıyla kaplıy-

dı. Resiflerin arasındaki boşluklarda mebzul miktarda yengeç, ıstakoz ve langust göze çarpıyordu. Ayrıca sayısız balık vardı. Bolluk içindeki bu denizin, başka besin kaynağı olmaması halinde, belli bir süre hayatta kalmamızı sağlamaya yeteceği aşikârdı.

Filikalarla karaya çıktıktan sonra ilk işimiz kumsaldan yiyecek toplamak oldu.

Gücümüzü topladığımızda, falezdeki bir yarık platoya ulaşmamıza imkân tanıdı, burada geniş bir alanla karşılaştık. Kıyının görüntüsü bizi yanıltmamıştı; dört bir tarafta, her yönde, genellikle kurumuş suyosunlarıyla kaplı çorak kayalıklardan başka bir şey yoktu. Ufak bir tutam ot bile görünmüyordu. Ne karada, ne de gökyüzünde bir canlı mevcuttu. Yer yer küçük göller, daha doğrusu su birikintileri güneş ışınları altında parlıyordu. Susuzluğumuzu gidermek istediğimizde, suyun tuzlu olduğunu fark ettik.

Doğrusunu söylemek gerekirse, pek şaşırmamıştık. Gerçek ilk bakışta tahmin ettiğimizi doğruluyordu. O bilmediğimiz kıta daha dün doğmuş ve denizin derinliklerinden tek bir blok halinde çıkmıştı. Bu durum çoraklığını ve o muazzam ıssızlığını açıklıyordu. Keza, eşit biçimde her yana yayılmış, buharlaşma yüzünden çatlayıp toza dönüşen kalın çamur tabakası da açıklanmış oluyordu...

Ertesi gün öğlen vakti, konum tespiti 17° 20' kuzey enlemi, 23° 55' batı boylamını verdi. Bunu haritaya işleyince, hakikaten denizin tam ortasında, aşağı yukarı Yeşil Burun Adaları hizasında bulunduğumuzu görebildik. Oysa batıda kara, doğuda deniz göz alabildiğine uzanıyordu.

Ayak bastığımız kıta ne kadar itici ve yaşanması zor olsa da, onunla yetinmeye mecburduk. O yüzden Virginia'nın yükünü vakit kaybetmeden boşaltmaya girişildi. Tercih yapılmaksızın içindeki her şey platoya taşındı. Daha önce gemi dört çıpayla on beş kulaç derinliğe demirlenmişti. O fazlasıyla sakin koyda hiçbir riskle karşı karşıya değildi ve kendi haline bırakılmasında herhangi bir sakınca yoktu.

Boşatma işlemi tamamlandığında, yeni hayatımız başladı. İlk başta, hoş geliyordu...

✶

Zartog Sofr çevirisinin bu noktasına gelince ara vermek zorunda kaldı. Elyazmasının burasında, ilgili sayfaların miktarı göz önüne alındığında muhtemelen ilk defa çok önemli bir eksikle karşı karşıyaydı, anladığı kadarıyla daha hatırı sayılır miktarda başka eksikler de vardı. Kuşkusuz, mahfazanın korumasına rağmen, sayfaların büyük bir kısmı rutubetten etkilenmişti: Metnin bütünlüğü tamamen yok olmuştu, geriye kalanlar ise birtakım bölük pörçük parçalardı. Birbirlerini şu sırayla izliyorlardı:

✶

...ve iklime alışmaya başladık.

Biz bu sahile çıkalı ne kadar zaman oldu? Artık hiç bilmiyorum. Geçen günlerin takvimini tutan Doktor Moreno'ya sordum. "Altı ay..." dedikten sonra: "Yaklaşık olarak," diye ekledi, yanılmış olmaktan kaygılanarak.

Şimdiden bu noktadayız! Altı ay, zamanı doğru düzgün ölçmüş olmaktan artık pek emin olamamamıza yetti!

Dahası, bu ihmalkârlığımızda şaşırtıcı bir taraf yok. Bütün dikkatimizi, tüm çalışkanlığımızı yaşamımızı korumak için kullanıyoruz. Beslenme sorununu çözmek bütün bir günümüzü alıyor. Ne yiyoruz? Bulduğumuzda balık, ne var ki bulmak her geçen gün zorlaşıyor, çünkü durmadan avlanmamız onları korkutup kaçırıyor. Kaplumbağa yumurtası ve bazı besleyici yosunlar da yiyoruz. Akşam tıka basa doymuş, ama bitkin düşmüş oluyoruz ve uyumaktan başka bir şey düşünmüyoruz.

Virginia'nın yelkenleriyle çadırlar yaptık. Ancak kısa süre zarfında daha ciddi bir barınak inşa etmek gerekecek.

Bazen kuş vuruyoruz: Atmosfer ilkin sandığımız kadar ıssız değilmiş; bu yeni kıtada on kadar bilinen tür kendilerini gösterdi. Bunlar sadece uzun yol kuşları: Kırlangıçlar, albatroslar ve başka birkaç cins. Bu bitki örtüsünden yoksun topraklarda yiyecek bulamıyorlar herhalde, çünkü sefil yemeğimizin artıkları peşinde, kampımızın etrafında dönüp duruyorlar. Bazen açlıktan ölmüş bir tane buluyor ve böylece tüfeklerimizi ve barutumuzu kullanmaya gerek kalmıyor.

Neyse ki durumun biraz düzelmesi ihtimali mevcut. *Virginia*'nın ambarında bir çuval buğday bulduk ve yarısını ektik. Başaklar yetiştiğinde büyük gelişme katetmiş olacağız. Ama filizlenecekler mi acaba? Toprak kalın bir alüvyon tabakasıyla kaplı, çürümüş suyosunları sayesinde yağlanmış, kumlu bir çamur. Kalitesi ne kadar düşük olsa da, neticede humus işte. Karaya çıktığımızda tuzluydu, fakat o zamandan beri bardaktan boşanırcasına yağan yağmurlar yüzeyi bol bol yıkadı. Öyle ki şimdi bütün çukurlar tatlı suyla dolu.

Yine de alüvyon tabakasının ancak çok ince bir kısmı tuzdan kurtuldu: Oluşmaya başlayan derelerin, hatta nehirlerin hepsi son derece acı. Bu, derinde suyun hâlâ fazla tuzlu olduğunu kanıtlıyor. Buğdayı ekmek ve diğer yarısını saklamak için, neredeyse savaş vermemiz gerekti. *Virginia*'nın mürettebatının bir bölümü hemen ekmek yapmak istiyordu. Mecburen...

✶

...*Virginia*'nın güvertesinde misafirlerimiz vardı. Bu iki çift tavşan içeri kaçtı ve bir daha gören olmadı.

Anlaşılan yiyecek buldular. Demek ki toprak bizden habersiz ürün veriyor...

✶

...en az iki yıldır buradayız!.. Buğday ekimi takdire şayan derecede başarılı oldu. Neredeyse sınırsız ekmeğimiz mevcut ve tarlalarımız sürekli genişliyor. Ama kuşlara karşı büyük savaş veriyoruz! Acayip çoğaldılar, hem de ekinlerimizin etrafında...

✶

Yukarda bahsettiğim ölümlere rağmen, oluşturduğumuz küçük kabilenin nüfusu azalmadı. Tam tersine... Oğlum ve evlatlığımın üç çocukları oldu, öteki üç ailenin de keza. Tüm bu veletlerden sağlık fışkırıyor. İnsan türü, sayısı bu denli azaldığından beri daha büyük bir güce, daha yoğun bir canlılığa kavuştu galiba. Ama sebepler...

✶

...on yıldır buradaydık ve kıta hakkında hiçbir şey bilmiyorduk. Yalnızca karaya çıktığımız yeri çevreleyen birkaç kilometrelik alanı tanıyorduk. Doktor Bathurst bizi gevşekliğimizden ötürü utandırdı: Onun teşvikiyle, *Viginia*'yı donattık. Bu iş yaklaşık altı ay gerektirdi. Sonra keşif gezisine çıktık.

Evvelsi gün geri döndük. Yolculuk düşündüğümüzden uzun sürdü, çünkü eksiksiz olmasını istedik.

Üzerinde bulunduğumuz ve her şeyin bizi inandırdığı üzere adacığımızla beraber yerküre yüzeyindeki son sağlam kara parçası olması gereken kıtayı

dolaştık. Kıyıları her yerde aynı gibiydi, yani inişli çıkışlı ve çok yabani.

Deniz yolculuğumuz iç bölgelere yaptığımız birçok geziyle kesildi: Özellikle tufandan önce Atlantik Okyanusunda yer alan ve sonuçta mecburen yeni kıtanın parçası olması gereken Azor ve Madeira Takımadalarından bir iz bulmayı umuyorduk. En ufak kalıntı dahi bulamadık. Saptayabildiğimiz tek şey toprağın altüst olduğu ve kuşkusuz şiddetli volkanik hareketlerin beşiği olan bu adaların yerinde artık kalın bir lav tabakasının bulunduğuydu.

Aradığımızı bulamasak da, aramadığımız şeyi keşfettik! Azorlar hizasında, insan elinden çıkma –ama Azorluların, dünkü çağdaşlarımızın değil–, yarı yarıya lava gömülmüş, daha evvel hiç görmediğimiz, sütun ya da çanak çömlek kalıntılarına rastladık. Kalıntıları inceleyen Doktor Moreno kadim Atlantis'ten gelmeleri gerektiği ve volkanik kabarmanın gün ışığına çıkardığı fikrini ortaya attı.

Doktor Moreno haklı olabilirdi. Efsanevi Atlantis gerçekten var olduysa, aşağı yukarı yeni kıtanın bulunduğu yerde olmalıydı. O durumda, birbirlerinin ardılı olmayan üç insanlığın aynı yerlerde art arda sıralanışı tuhaf bir şey olurdu.

Ne olursa olsun, itiraf etmeliyim ki bu mesele pek ilgimi çekmiyor: Geçmişle meşgul olmadan, şimdi yapacak yeterince işimiz var zaten.

Kamp yerine geri döndüğümüzde, bölgenin geri kalanına kıyasla o civarın daha elverişli olmasına şaşırdık. Bu sadece, vaktiyle doğada bol bulunan ancak kıtanın geri kalanında tamamen ortadan kalkmış olan yeşil rengin burada hiç de bilinmez bir şey olmamasından kaynaklanıyordu. Bu zamana kadar bunu gözlemleyememiştik ancak olay yadsınamaz biçimde karşı-

mızdaydı. İlk geldiğimiz sırada var olmayan ot filizleri şimdi etrafımızda oldukça gür fışkırıyor. Zaten en sıradan türlerin arasında yer alan az sayıdaki otlardanlar, şüphesiz tohumlarını oraya kadar da kuşlar taşımıştır.

Önceki haline bakarak o birkaç eski türden başka bitki var olmadığı sonucunu çıkarmamak gerekir. Aksine, gayet tuhaf bir uyum döneminin ardından, tüm kıtada en azından ilkel ama umut vaat eden bir bitki örtüsü mevcut.

Sütun ya da çanak çömlek kalıntılarına rastladık.

Dalgalarla gelip karayı kaplayan deniz bitkilerinin çoğu güneşin altında öldü. Bununla birlikte birkaçı, ısının gitgide kuruttuğu göl ve gölcüklerde, su birikintilerinde yaşam savaşı vermekte ısrar etti. Fakat o dönemde, suyu tuzlu olduğu için yosunların yaşamasına daha uygun ırmak ve dereler doğmaya başlıyordu. Toprağın yüzeyi, ardından derinlikleri tuzdan arınıp su tatlı hâle geldiğinde, bu bitkilerin büyük çoğunluğu yok oldu. Yine de aralarından yeni hayat şartlarına uyum sağlayabilen az sayıdaki bir kısmı tuzlu sudaki gibi tatlı suda da gelişti. Ama olay bu kadarla kalmadı: O bitkilerden, daha büyük uyum yeteneğine sahip bazıları, tatlı sudan sonra açık havaya da uyum sağladılar ve evvela kıyılara, sonra da yavaş yavaş iç bölgelere yayıldılar.

Bu dönüşümü tam vaktinde yakaladık ve türlerin fizyolojik işleyişle aynı zamanda nasıl değiştiğini tespit edebildik. Daha şimdiden birkaç sap mahcup mahcup göğe yükseliyor. Bir gün bu şekilde tüm parçalarıyla bir floranın oluşacağı ve yeni türler ile eski düzenden gelenler arasında yaman bir savaş çıkacağı kestirilebilir.

Floraya olanlar fauna için de geçerli. Akarsu yakınlarında çoğu yumuşakça ve kabuklu olan eski deniz hayvanlarının kara hayvanına dönüşmekte olduğu görülüyor. Hava, balıktan ziyade kuş olan, aşırı büyümüş kanatları ve eğri kuyrukları sayesinde uçan balıklarla dolu...

✶

Son parça elyazmasının hiç zarar görmemiş son bölümünü içeriyordu:

...herkes yaşlandı. Kaptan Morris öldü. Doktor Bathurst altmış beş, Doktor Moreno altmış yaşında, bense altmış sekiz. Pek yakında hepimiz ömrümüzü tamamlayacağız. Ancak ilk önce, kararlaştırmış görevi yerine getireceğiz ve gelecek nesillere kendilerini bekleyen savaşta gücümüz elverdiğince yardım edeceğiz.

Gerçi bu gelecek nesiller var olacak mı acaba?

Sırf türdeşlerimin çoğalmasını hesaba katarsam, evet cevabı vermeye meylediyorum Çocuklar ha bire çoğalıyor. Öte yandan, bu sağlıklı iklimde, yırtıcı hayvanların bilinmediği bu diyarda, insan ömrü bir hayli uzun. Kolonimiz üç kat büyüdü.

Buna karşın, kader ortaklarımdaki derin entelektüel bozulmayı dikkate alırsam, hayır yanıtı vermeye eğilim gösteriyorum.

Hâlbuki ufak kazazede grubumuz insanların bilgi birikiminden yarar sağlamaya uygun koşullardaydı: Özellikle enerjik bir kişi –bugün ölmüş bulunan Kaptan Morris–, normalden daha iyi eğitimli iki insan –oğlum ve ben– ve iki gerçek bilgine –Doktor Bathurst ve Doktor Moreno– sahipti. Böylesi unsurlarla bir şeyler yapılabilirdi. Hiçbir şey yapılmadı. Maddi var oluşumuzun idamesi baştan beri ve hâlâ biricik tasamız oldu. Başlangıçtaki gibi vaktimizi besin aramakta kullanıyor ve akşam bitkin vaziyette ağır bir uykuya gömülüyoruz.

Maalesef yegâne temsilcileri olduğumuz insanlığın hızla gerileme yolunda bulunduğu ve hayvanlaşmaya yöneldiği muhakkak. *Virginia*'nın zaten eskiden de cahil olan tayfaları daha çok hayvani özellik gösteriyor; oğlum ve ben bildiklerimizi unuttuk; Doktor Bathurst ve Doktor Moreno da beyinlerini nadasa bıraktılar. Beyinsel yaşamımızın yitip gittiği söylenebilir.

İyi ki uzun yıllar önce gemiyle kıta çevresini dolaşmışız! Bugün aynı cesaretimiz olmazdı... Hem zaten

keşif gezisini yöneten Kaptan Morris öldü ve bizi taşıyan *Virginia* eskilikten ıskartaya çıktı.

Buraya ilk yerleştiğimiz zaman, içimizden birkaç kişi ev inşa etmeye girişmişti. Bu bitmemiş yapılar halihazırda harabeye dönmüş haldeler. Hepimiz her mevsimde toprak üstünde uyuyoruz.

Uzun süredir, bizi örten elbiselerden geriye hiçbir şey kalmadı. Birkaç sene onların yerine, suyosunlarından ilkin ustaca, sonra daha kaba bir şekilde dokunmuş giysiler imal etmekle uğraştık. Bilahare, yumuşak iklimin lüzumsuz kıldığı bu çabadan usandık: Vahşi diye adlandırdıklarımız gibi çıplak yaşıyoruz.

Yemek yemek, ebedi gayemiz, tek meşgalemiz bu.

Bununla birlikte, eski fikir ve duygularımızdan birkaçı hâlâ baki. Artık olgun bir erkek ve dede olan oğlum Jean duygularını hepten yitirmedi. Eski şoförüm Modeste Simonat da vaktiyle efendisi olduğuma dair belli belirsiz bir anıyı koruyor.

Fakat onlarla, bizimle beraber, geçmişte olduğumuz insanlara –zira artık insan değiliz hakikaten– ait bu hafif izler ebediyen yok olacak. Burada doğan gelecek kuşaklar asla başka bir varoluş tanımayacaklar. İnsanlık, ben bu satırları yazarken gözümün önünde bulunan, ne okumayı ne de saymayı bilen, doğru düzgün konuşamayan yetişkinlere, sadece doymak bilmez bir karından ibaret görünen, sivri dişli çocuklara indirgenecek. Onlardan sonra başka yetişkin ve çocuklar, ardından da yine, hep hayvana daha yakın, düşünen atalarından hep daha uzak başka yetişkin ve çocuklar olacak.

Gelecekteki, anlaşılır bir biçimde konuşmayı unutmuş, zekâsı geri, vücutları sert tüylerle kaplı insanların bu kasvetli çölde başıboş dolaştıklarını görür gibi oluyorum...

Vahşi diye adlandırdıklarımız gibi çıplak yaşıyoruz.

Tamam! Böyle olmasın diye her şeyi denemek istiyoruz. Oluşturduğumuz insanlığın kazanımlarının ilelebet kaybolmaması için elimizden geleni yapmak istiyoruz. Doktor Moreno, Doktor Bathurst ve ben uyumuş beyinlerimizi uyandıracağız, onu es-

kiden bildiklerini hatırlamak zorunda bırakacağız. *Virginia*'dan gelen bu kâğıt ve mürekkeple işi paylaşarak, insanların daha sonra kaybederlerse ve az ya da çok uzun bir barbarlık döneminin ardından aydınlığa olan susuzluklarının yeniden doğduğunu hissederlerse öncellerinin yaptığı bu özeti bulmaları amacıyla bilimin çeşitli dallarından öğrendiğimiz her şeyi listeleyeceğiz. O zaman hiç görmeyecekleri kardeşlerinin katedecekleri acı verici yolu ne olursa olsun kısaltmaya çabalayanların anısını kutsayabilirler!

✶

Ölümün eşiğinde

Yukarıdaki satırlar yazılalı yaklaşık on beş yıl oldu. Doktor Bathurst ve Doktor Moreno artık yoklar. En yaşlılardan biri olmama rağmen, buraya gelen herkesten geriye neredeyse yalnız ben kaldım. Ama benim de ölümüm yakın. Donmuş ayaklarımdan, durmak üzere olan kalbime doğru çıktığını hissediyorum.

İşimiz bitti. İnsanlık biliminin özetini içeren elyazmalarını Virginia'dan getirilmiş bir demir kutuya koyup toprağın derinliklerine gömdüm. Yanına, alüminyum bir mahfaza içinde, bu birkaç sayfalık tomarı da gömeceğim.

Toprağa emanet ettiğim bilgi deposunu biri bulur mu acaba? En azından arar mı?

Kadere kalmış. Tanrı'ya emanet!..

✶

Zartog Sofr o tuhaf belgeyi tercüme ettikçe, ruhu bir çeşit dehşetle sıkılıyordu.

Ne Yani! Andart'-Iten-Schu ırkı, aylarca okyanus çölünde başıboş dolaştıktan sonra gelip şimdi Basidra'nın yükseldiği kıyının o noktasında karaya oturan bu insanlara mı dayanıyordu? Demek ki o zavallı yaratıklar, karşılarında şu anki insanlığın ancak kekelediği muzaffer bir insanlığın parçasıydılar! Peki bilimin, o denli güçlü halkların anısına kadar her bakımdan ebediyen yol olması için ne gerekmişti? Hiç, sadece yerkabuğunu kateden, belli belirsiz bir salınma.

Belgenin işaret ettiği elyazmalarının içinde bulundukları demir kutuyla beraber yok olmaları ne onmaz talihsizlik! Ama bu ne büyük bir bahtsızlık olursa olsun, işçiler temelleri kazmak için toprağı altüst ederlerken, kutunun bulunmasına dair en ufak bir umut beslemek imkânsızdı. Hiç kuşku yok ki zamanla demir aşınmış, fakat alüminyum mahfaza zaferle direnmişti.

Zaten Sofr'un iyimserliğinin geri dönülmez bir şekilde sarsılması için daha fazlası gerekmiyordu. Elyazması hiçbir teknik ayrıntı içermese de, genel bilgilerle doluydu ve insanlığın önceden gerçeğin yolunda, o zamandan beri hiç olmadığı kadar ileri gittiğini su götürmez bir şekilde kanıtlıyordu. Her şey orada, Sofr'un sahip olduğu temel bilgiler ve hayal etmeye bile cesaret edemeyeceği başka veriler o anlatıdaydı – hakkında bir sürü beyhude polemik yapılmış şu Hedom adının açıklamasına varıncaya kadar!... Hedom, o da Âdem'in deforme olmuş hali olan Edem'den geliyordu ki Âdem de belki başka, daha eski bir sözcüğün bozulmuş şeklinden başka bir şey değildi.

Hedom, Edem, Âdem, ilk insanın devamlı simgesi ve yeryüzüne gelişinin açıklaması. Demek ki Sofr, elyazmasının gerçekliğini kesin bir şekilde ortaya serdiği bu atayı yadsımakta haksızdı. Kendine, kendi benzeri ata-

lar bahşetmiş olan halktı. Ama aslına bakılırsa Andart'-Iten-Schular hiçbir şey icat etmiş değillerdi. Onlardan önce söylenenleri tekrarlamakla yetinmişlerdi.

Ve belki, sonuçta, bu anlatının yazarının çağdaşları da daha fazlasını icat etmiş değillerdi. Belki onlar da kendilerinden önce dünyaya gelmiş başka insanlıkların katettiği yolu yinelemekten başka bir şey yapmamışlardı. Belge Atlantis diye adlandırdığı bir halktan bahsetmiyor muydu? Kuşkusuz, Sofr'un kazıları sayesinde deniz balçığı altında keşfedilen, dokunmanın neredeyse imkânsız olduğu birkaç kalıntı bu Atlantislilerden kalmıştı. Okyanusun istilasıyla yeryüzünden silindiğinde bu antik ulus, hakikatin ne kadarını biliyordu?

Ne olursa olsun, felaketten sonra eserinden geriye hiçbir şey kalmamış ve insanoğlu aydınlanmaya doğru en baştan başlayarak tırmanmak zorunda kalmıştı.

Andart'-Iten-Schular için de aynı şey geçerli olabilir. Belki onlardan sonra da böyle olacak, ta ki...

Ama insanın doymak bilmez arzusunun tatmin olacağı gün gelecek mi acaba? Yokuşu tırmanmayı bitirip en nihayet fethedilen zirvede dinlenebileceği gün gelecek mi?

Zartog Sofr, kıymetli elyazmasına eğilmiş, bunları düşünüyordu.

Mezardan çıkan bu anlatıyla, dünyada sürekli olarak gerçekleşen korkunç faciayı hayal ediyor ve kalbi merhametle doluyordu. Kendinden önce yaşayanların çektikleri sayısız acıdan yüreği kanayarak, zamanın sonsuzluğunda birikmiş o boş çabaların ağırlığı altında ezilen Zartog Sofr olayların ebediyen yineleneceğine dair nihai inanca yavaş ve sancılı bir şekilde varıyordu.